

100 p.
200 140

^R
209

Ing. 7490

Roma, Imprenta Vaticana, 1591 (Aldus)

Libro raro y precioso, que contiene la descripción circunstanciada de las innumerables bellezas de la famosa Biblioteca Vaticana y curiosísimos capítulos de filología y bibliografía, entre los cuales son dignos de particular mención y atento estudio los siguientes:

- Sobre las bibliotecas antiguas, pág. 41
- Invención de los alfabetos, pág. 78
- El Padre Nuestro políglota, pág. 365
- De la invención y uso de los libros, pág. 377
- De la formación e incremento de las bibliotecas, bibliotecas modernas célebres, biblioteconomía, &c., pág. 383
- Del descubrimiento de la imprenta, pág. 409

Dos láminas en cobre: una, plegada, del edificio de la Biblioteca Vaticana, y otra, colocada antes del índice, reproduciendo la Basílica de San Pedro. Además, varios grabados en madera.

Catálogo del Marqués de la Romana, pág. 180

Dictionnaire Bibliographique, Delalain fils, 1802, II-493, de 5 a 8 libras

Ejemplar excepcional por su inmejorable estado de conservación

La Tipografía Apostólica Vaticana, dirigida por uno de los miembros de la familia Aldo Manucio, imprimió numerosas ediciones, de gran belleza e importancia, entre las que sobresalen la presente y las de la Vulgata (1590, 1592, 1593 y 1603).

Los tipos vaticanos, célebres en la historia bibliográfica, han servido para la impresión de interesantes colecciones de obras inéditas de autores antiguos, publicadas por el Cardenal Angelo Mai (1825-1846). Véase Brunet, I, 848 y IV, 1311.

Quaritch, nº 70 (1885), 465, very scarce

raro), 5 libras esterlinas Ayuntamiento de Madrid

Quaritch, 5 libras - Muy raro
100 pesetas

H. W. S.

BIBLIOTHECA
APOSTOLICA
VATICANA

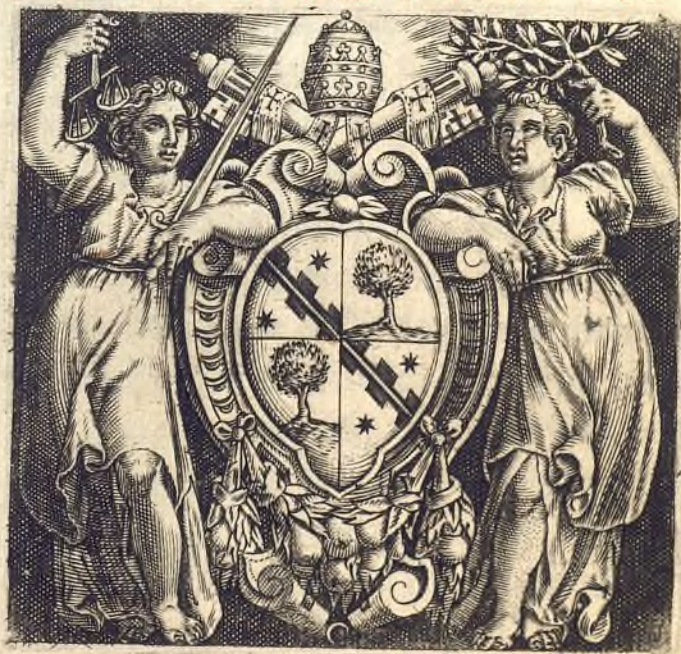
A SIXTO V. PONT. MAX.
IN SPLENDIDIOREM,
COMMODIOREMQUE LOCVM
TRANSLATA,

ET A FRATRE ANGELO ROCCHA A CAMERINO.
Ordinis Eremitarum S. Augustini, Sacrae Theologiae Doctore,

COMMENTARIO

VARIARVM ARTIVM,
ac Scientiarum Materijs curiosis, ac difficillimis, scituq.
dignis refertissimo, illustrata.

AD S. D. N. GREGORIVM XIV.

ROMÆ, M. D. XCI.

Ex Typographia Apostolica VATICANA.

APOSTOLICA

A SIXTO V. PONT. MAX.

IN SPLENDIDISSIMO

COMMODOSSIMO. LOCV.

TRANSACTA.

ET A. FRATRE ANGELO ROCCA A. CAMERINO.

Ordinis Praedicatorum S. Augustini, Summi Theologiae Doctoris,

VARIARVM ARTIVM.

acceptionibus huiusmodi curiosis, ac difficillimis, scilicet.

disquisitis, illustratis.

AD S. D. N. GREGORIVM XIV.

ROMAE, M. D. XCI.

^{MO}
S. D. N.
GREGORIO XIV.
PONT. OPT. MAX.

FRATER ANGELVS ROCCHA
*Augustinianus, a Camerino, humillimus seruus,
perpetuam felicitatem.*

BIBLIOTHECAM Apostolicam Vaticanam, PATER BEATISSIME, ceterarum omnium nobilissimam, & celeberrimam, & a Sixto V. in insigniorem locum translata, atque in elegantiore formam, ditiolemq. structuram redactam, varijs item ac mirificis ornamentis, breuissimo temporis spatio, atque incredibili omnium admiratione illustratam, cum omnes cuiuscumque ordinis & conditionis viri quotidie, certatimq. vndique confluentes viserent, Emblematum, atque Historiarum explanationem optarent, inscriptionesq. auide perlegerent, ac diligenter exciperent, animum induxi meum, vt omnia scitu digniora explicarem, atque, omnium tam Romæ degentium, quàm
a 2 eorum,

eorum, qui ab Vrbe absunt, commoditati consulens, typis mandarem. Quod cum præstiterim, Bibliothecam ipsam Apostolicam Vaticanam, hoc est omnium artium ac scientiarum, reiq. litterariæ antiquitatum Theatrum amplissimum S. T. dicare mihi visum est, & iure quidem, cum res Tibi oppignerata tamquam opus summorum Pontificum a B. Petro originem trahens, eorumq. præstitum commoditati, citra stellionatus crimen alteri offerri non possit. Meus hic certe liber si ex virium mearum imbecillitate spectetur, munus perexiguum esse fateor: si ex animo, magnum: quodq. de paupercula illa Muliere Euangelica scribitur, quæ duobus tantum obolis largam diuitum omnium opulentiam, atque munificentiam longe superasse commemoratur, meis hisce scriptis e pauperculo ingenioli mei Scrinio depromptis, id euenturum spero, atque etiam confido. Magis enim prompta & propensa offerentis voluntas, quàm rei oblatae pretium perpendi debet; ac, teste Gregorio Magno, vacua illa manus dici haudquaquam potest, si Arca cordis optima sit voluntate repleta. Tu igitur, BEATISSIME PATER, qui duos Gregorios, Beatissimi scilicet Gregorij Magni pietatem & sanctitatem, Gregorijq. XIII. benignitatem, magnanimitatem, ac liberalitatem in te vno Gregorio concludis, humilia ne despicias,

despicias, sed tuos Gregorios, immo diuinam bonitatem, hoc est SALVATORIS nostri exemplum imitatus, ea, (cuiusmodi est hoc munusculum leuidense meum) benigno, quo soles, vultu atque animo suscipias, sicut etiam Pontificiæ dignitatis immensa hisce in terris potestas pollicetur, tuiq. Gregorij, (benigna tamen tua facie id præseferente, tuaq. natura non reluctante) iure quidem postulant, & expectant: Tui enim Nominis celsitudine, feliciq. aura elucubratio mea, qualiscumque sit, erigetur, erectaq. omnibus in Tuo Nomine apparebit. Ego interim ad Beatitudinis Tuæ pedes prouolutus suppliciter Deum deprecor, ac deprecabor semper, vt te multis annis auctum incolumem conseruet, ad vniuersæ Christianæ Reip. dignitatem tuendam, seu potius restituendam, augendam, exornandam, catholicamq. fidem ac disciplinam toto denique terrarum orbe propagandam.

Romæ M. D. XCI.

Kal. Mart. Ex Typographia Apostolica Vaticana.

A V C T O R V M

Qui in hoc opere passim citantur, nomina, cognomina, origines, monimenta insigniora, & elogia breuiter conscripta, atque ex probatissimis Scriptoribus desumpta.

A.

- A**B BEN Ezra, & Abraam Leuita, & Gedalia Iachia Rabini, quorum primus scripsit in 11. cap. Danielis, secundus de gestis Romanorum, tertius vero Traditionum cathenam, quamuis sint ex ijs, qui foris sunt, donationem tamen Constantini fatentur, velint nolint: quorum primi vixerunt circa ann. Dom. 400. tertius vero etate nostra vixit.
- Accursus Aquilanus, dictus Mariangelus, de Typographica artis inuentore, ac de libro primum omnium impresso. Floruit circa Ann. Dom. M. D.
- Ado Viennensis Archiepiscopus, Breuiarium Chronicorum ab origine mundi ad sua usque tempora, ad ann. scilicet salutis nostrae 1353. conscripsit, quo scilicet anno claruit.
- Adolphus Mekerchus Brugensis, vir sane admodum eruditus, qui de recta & veteri pronuntiatione linguae Graecae scripsit Commentarios: eamq. cum Hebraica confert. Edidit etiam Appendicem de accentibus Graecorum. Claruit Anno Dom. M. D. L XIV.
- Adrianus Papa huius nominis primus, Natione Romanus, vir quidem doctus, & sanctus, scripsit librum de veneratione sacrarum imaginum, libr. item ad Karolum Imp. & Epistolas ad diuersos. Claruit Anno Domini D. C C. XCV.
- Aegidius Columna Romanus Archiepiscopus Bituricensis, Theologus insignis Ord. Erem. sancti Augustini, & sancti Thomae Aquinatis auditor, multa in artes varias ac disciplinas more scholastico, necnon in Scripturam sacram, atque in libros Sententiarum Petri Lombardi conscripsit, & alia edidit permulta, sed doctissime sane omnia, atque ita, ut nomen Fundamentarij merito ei tributum sit. Claruit Anno Dom. M. CC. LXXX.
- Aegidius Tschudus Glaronensis de prisca ac vera Alpina Rhatia cum reliquo

reliquo Alpinarum Gentium tractu librum Germanice scriptum edidit peragratis locis ijs, Auctorumq. monumentis perlectis. Hinc de illarum Gentium lingua, locorumq. nominibus scripsit. Anno Domini M. D. LXXV.

Aelianus Sophista Romanus, Pausaniae auditor, & a Philostrato maxime laudatus, quod Romanus homo tam probe atticissarit, tamq. eleganter peregrinam a Patria vocem retinuerit. Scripsit de animalibus, de varia historia, ac de re militari: quae omnia in magna habentur existimatione. Claruit sub Adriano Romanorum Imp. Aelius Spartianus scriptor insignis, qui quasdam Caesarum vitas conscripsit, hoc est Adriani Imperatoris, & Aelij Veri Caesaris ad Diocletianum Augustum. Claruit sub Diocletiano Augusto.

Aeneas Silvius Senensis, qui fuit deinde Pius II. vir bonarum artium peritissimus, scripsit profectorem in Turcas, quam cum indixisset, non potuit perficere Ancona mortuus, qui Romam translatus sepultus est in Aedibus sancti Petri prope Altare sancti Andree. Hic edidit descriptionem Europae, Abbreviationes Blondi, Historiarum opus imperfectum, Epistolas ad diuersos, multaq. alia, quae in lucem sunt edita, praesertim vero lib. de rebus a se gestis. Claruit circa Ann. Domini M. CCCC. LXIIII.

Aldus Manutius iunior, Pauli filius, Aldi Nepos de bonis litteris, ac litteratis optime meritis, varia scripsit, multos Auctorum bonorum libros illustravit, & nonnullos ex Graeco in Latinum, & ex Latino in Italicum transtulit sermonem. Claret Anno Domini M. D. XCI.

Aloysius Lippomanus Venetus, & Episcopus Veronensis, qui sanctorum vitas, Cathenam in Genesim & Exodum omnibus doctis pergratam, & in Psalmos conscripsit, & alia, praesertim vero Cathenam in Leuiticum, quae in tenebris adhuc latet. Claruit Anno Domini M. D. XLV.

Alphonsus Ciacon Hispanus Biacensis, vir profecto eruditissimus, antiquitatum helluo, librum de sancti Hieronymi Cardinalitiae dignitate docte quidem & exacte conscripsit, necnon historiam de anima Traiani a cruciatibus tartareis erepta, & alia, quae nondum edita sunt in lucem, circiter viginti volumina. Claret Anno Domini M. D. XCI.

Ambrosius sanctus, Episcopus Mediolanensis, patria Romanus, & Doctor Ecclesiae eloquentissimus, qui sacro Baptismatis fonte Augu-
stinum

Finum Christo Salvatori nostro peperit, Commentarios edidit in Scripturam sacram, multaq. alia pie atque catholice scripsit: ritumq. Antiphonarum, Responsoriorum, atque Hymnorum e Græca Ecclesia in Latinam, teste Sigeberto in Chron. Nauch. transtulit. Claruit Anno Domini. C C C. LXXX.

Ambrosius Bergomensis, Ord. Eremitarum S. August. Calepinus e Calepio dictus Oppido in Cenomanis ad 14. lapidem a Bergamo Brixiam versus ad Colles in sinistra parte sito, & a bonitate vini denominato: καλὸς bonus, καὶ πίω, bibo, Calepinus dictus est: erat enim ex Familia Comitum Caleprij. Hic diuinarum, humanarumq. litterarum studiosus ac peritus, magno sane labore, Dictionarium ex innumeris fere Auctoribus collectum non solum voces omnes Latinas, & Græcas ad Poetas & Oratores, ad Medicos & Philosophos, & Mathematicos, necnon ad Doctores Ecclesiasticos pertinentes, sed etiam Auctorum, ac locorum omnium, siue propositionum attestationem ipsam comprehendens ordine congeffit Alphabetico, & in lucem edidit: opus quidem & doctis & indoctis valde utile, ac pergratum, & cuiusuis litteraturæ hominibus pernecessarium, ex eo enim tamquam e cella penaria voces omnes Latine, Latiniq. scribendi modi, explosa barbarie, nobis prompte subministrantur: quæ item ignorabantur, aut a doctis in dubium reuocabantur, nunc discussa dubietatis, & ignorationis tenebra, latissime patent. Nec audiendi sunt ij, qui aiunt hoc opus paruum olim fuisse codicem: erat enim pergrande, ut ego ipse ex Exemplari primo omnium edito noui, atque hoc idem Trithemius testatur, ipsum pergrande opus appellans. idem ait Iacobus Philippus Bergomensis in supplemento chronicorum, eiq. coætaneus: immo ipsemet Ambrosius opus pergrande appellauit in Epistola nuncupatoria, qua Dictionarium Senatui, Populoq. Bergomensis circa ann. Dom. M. D. dedicauit: nam secunda vice M. D. IX. idem Dictionarium Aegidio Viterbiensi summo totius Ordinis Augustiniani Magistro, tertia vero vice Conuentus Bergomensis eidem Aegidio Cardinali M. D. XIX. dicauit. Dolendum autem est, ex hoc Dictionario voces innumeras non solum ad Doctores Ecclesiasticos, verum etiam ad varias artes pertinentes, quæ scitu sunt dignæ, fuisse sublatas. Laudandi tamen sunt qui ex eodem Dictionario, tamquam e tritico lolium, hoc est voces ob Typographorum siue aliorum incuriam corruptas substulerunt, vocibus quibusdam Latinis ac Græcis adiectis. Claruit Anno
b Dom.

Dom. M. D. IX. & decrepita atate, atque oculis orbat. M. D. X. obiit. Ammianus Marcellinus historiam Romanam ab anno Christi. 98. usque ad 382. conscripsit & præsertim de rebus a Constantio, Iuliano Apostata, & Valentiniano gestis: qui, quamvis Ethnicus, nonnihil tamen de Constantini donatione fatetur. Vixit sub iisdem Imperatoribus circa Ann. Dom. C C C. LXXXIII.

Anastasius Romanus, Apostolicæ Bibliothecæ custos diligentissimus, atque instaurator, vir sane non solum in humanis scientijs, verum etiam in diuinis scripturis insigniter eruditus, necnon Græcæ linguae, ac Latine peritus, iubente Nicolao I. cuius Bibliothecarius erat, transtulit e Græco in Latinum sancti Ioannis Eleemosynarij vitam, unam Dionysii Hierarchiam, vitasq. multorum patrum. Scripsit historiam Ecclesiasticam, atque summorum Pontificum. Claruit Anno Domini. D C C C. LX.

Anastasius Germonius, Archidiaconus Taurinensis, vir profecto doctus, libros de Immunitatibus Ecclesiasticis, ac de Indultis Cardinal. conscripsit, & alia eruditis viris pergrata: edidit enim Sessiones pomeridianas pro lingua Latina, Paratitla, siue Summulas ad quinque libros Decretalium, Animaduersionumq. libros duos ad ius Cæsareum & Pontificium. Claret atate nostra M. D. XCI.

Angelus Politianus, Grammaticus celebris, Philosophus, Orator, & Poeta insignis: Græcæ item linguae, & Latine præsertim peritissimus, Epistolarum libros 12. conscripsit, & Miscellanea, librumq. in errores Latine linguae: edidit Elogia, Epigrammata Græca & Latina, Herodianumq. historicum de Græco vertit, & alia. Claruit sub Alexandro VI. circa ann. Dom. M. CCCC. XCIIII.

Antoninus Ordinis Fratrum Prædicatorum, Archiepiscopus Florentinus, Summam casuum conscientie satis grandem, & Chronicos libros, atque alia edidit. Moritur sub Federico Imp. III. Anno Dom. M. C C C C. LIX. Sexto Nonas Maij.

Appianus Alexandrinus Sophista, qui historie Romanæ libros, teste Volaterrano, 22. conscripsit, quorum nouem tantum ad nos peruenerunt. Edidit & alia complura de varijs populorum bellis. Floruit sub Adriani Principis temporibus.

Aristæas Græcus, Ptolemæi Philadelphi cubicularius, seu potius ὀπασπις, idest protector qui clypeum ante Regem portabat, historiam de 72. Interpretibus conscripsit. Composuit etiam librum Mirabilium Orbis, & libr. Fabularum. Claruit sub eodem Philadelpho, Olympiade 124.

de 124. Anno ante Christi Aduentum . C C C . L .

Aristoteles Stagyrites Philosophus insignis , toteq. terrarum orbe celeberrimus , omniumq. Philosophorum Peripateticæ scholæ princeps : cuius scripta , quæ manibus omnium eruditorum ac studiosorum teruntur , longum esset recensere . Huius doctrina tanta est apud Philosophos , ac Theologos ea in facultate , necnon apud omnes bonarum artium professores , quanta vix umquam verbis explicari posset . De *Aristotele* *Quintilianus* loquitur in hanc verborum formam : Quid *Aristotelem* ? quem dubito , scientia rerum an scriptorum copia , an eloquendi suauitate , an inuentionum acumine , an varietate operum clariorem putem . Hæc *Quintil.* Libros supra trecentos , *Plutarcho* teste in *Sylla* , reliquit : vel quadringenta volumina , ut *Suide* placet . Hic fuit statura paruus , gibbosus , & balbutiens , sed ob summam eruditionem socius , praeceptor , & a secretis *Alexandri Magni* euasit . *Platonem* audiuit decem annis , vel viginti , ut scribit *Laertius* . Excessit ætatis suæ Anno *LXVIII.* eodem quo *Demosthenes* anno mortuus est : hic in *Apulia* , ille in *Eubæa* : ambo profugi , *Antipatro* persequente .
Arnobius Afer presbyter , philosophus , & rhetor insignis in *Africa* florentissime *Rhetoricam* docuit , & aduersus Gentes libr. conscripsit , & *Commentarios* edidit in *Psalms* , scripsitq. alia permulta . Claruit circa Ann . Dom . C C C .

Asconius Pedianus Patavinus historicus , qui etiam luculentos in *Ciceronis* orationes *Commentarios* edidit . Hic anno ætatis suæ 73. captus fuit luminibus : postea tamen summo cum honore , & hominum gratia vixit annos 12. *Eusebio* teste . Floruit circa *Neronis* tempora circa Ann . Dom . LV .

Athenæus Naucratis Grammaticus , *Dipnosophistarum* , idest argute sciteq. in conuiuio differentium libros 15. conscripsit , opus varium & eruditum . Floruit sub *Marci Antonini* Principis tempore , circa Ann . Dom . C . XXXIX .

Athanasius S. Episcopus Alexandrinus , Theologus insignis , qui multa pie , atque catholice scripsit , quæ longum esset recensere . Claruit tempore *Valentiniani* & *Valentis* Imperatorum , sed sub *Valente* obiit Anno Dom . CCC . LXXIX . Sacerdotij sui XLVI. Sexto Nonas Majj .

Augustinus S. Afer , *Tagastensis* , *Eremitarum Ordinis* fundator , baptis-
mate a *B. Ambrosio* suscepto , anno ætatis suæ 30. cum dimidio die 5. Majj . Hic deinde anno ætatis suæ 36. salutis vero 394. creatus fuit Epi-

b 2 scopus

scopus Hipponensis, & Doct̃or Ecclesiæ celeberrimus, Doct̃orumq. iubar
fulgentissimum, & lux, malleusq. hereticorum iure nuncupatus, cuius
scripta tot tantaq. sunt, vt nihil fere a quopiam docto scribatur, aut
dicatur, quod eorum doctrina respersum non sit. Quamuis autem om-
nia eius opera sint insignia, & præsertim de Sanctissima Trinitate,
opus tamen de Ciuitate Dei ob mirificam rerum, & doctrinarum
varietatem celeberrimum est, quod inter cœnandum Karolus Ma-
gnus sibi legi curabat. Moritur anno Domini CCCC. XXXIII.
ætatis sue LXXVI. Episcopatus XL. Quinto Kal. Septembris.
Augustinus Triumphus Anconitanus Ord. Erem. S. Augustini Theo-
logus insignis, permulta ad 42. scilicet librorum volumina edidit:
scripsit enim, & doctissime quidem in varias artes ac scientias,
necnon in sacram Scripturam. Edidit autem opus de Potestate Ec-
clesiastica more scholastico omnibus doctis gratissimum, & num-
quam satis laudatum. Milleloquium Augustini incæpit, sed mor-
te præuentus imperfectum reliquit, quod Bartholomæus Vrbinas
eiusdem ordinis perfecit. Claruit sub Ioanne XXII. Anno Dom.
M. C C C. XXVIII. Ætatis sue. LXXXV.

Augustinus Steuchus Eugubinus ex congregatione Canoniorum regu-
larium sancti Saluatoris, Episcopus Kissami insule Cretæ, & Bi-
bliothecæ Apostolicæ præfectus sub Paulo III. ex nobilissima Far-
nesorum familia, de perenni philosophia decem libros edidit, atque
de Constantini donatione contra Laurentium Vallam scripsit, &
alia complura, & in sacram Scripturam, præsertim vero in Pen-
tateuchum. Claruit circa ann. Dom. M. D. XL.

Aulus Gellius, qui nocturnum Atticarum libros erudite conscripsit, fuit dili-
gentissimus rerū priscarū perscrutator. Claruit circa ann. C. XLIIII.

Ausonius Gallus Burdegalensis Augustorum præceptor, & Poeta in-
signis, cuius extant Epigrammata arguta quidem, & leporis plena
de Augustis, & alijs rebus. Epigrammatum librum ex Græcis
Poetis acceptum in Latinos numeros conuertit. Varijs item carmi-
nibus scripsit Epistolas, & soluta etiam oratione, & præsertim ad
Gratianum Imperatorem discipulum circa ann. Dom. C C C C.

B.

Bartholomæus Marlianus, Patritius Mediolanensis, Topogra-
phiam antiquæ Romæ, eiusdemq. admirandas res conscripsit.
Claruit anno Dom. M. D. LXVI.

Barthe-

Bartholomaeus Platina Cremonensis vir suo tempore doctissimus, scriptor seu abbreviator Apostolicus & Sixti IV. familiaris, Bibliothecaeq. Vaticanae praefectus, scripsit librum de gestis & vitis Romanorum Pontificum, de naturis rerum, Epistolas, & quaedam alia.

Moritur Romae ex peste sub eodem Sixto M. CCCC. LXXXI. Bartholomaeus Sibylla Dominicanus, Theologus non ignobilis, qui peregrinas quaestiones conscripsit, in quibus multa curiose tractantur.

Claruit Anno Dom. M. D. XXXIV. Beda Venerabilis Anglicus, vel Britannus, Monachus Benedictinus, Theologus celebris, qui ob vitae modestiam Venerabilis dictus, vel ut alij volunt, quia visu orbatus dum in itinere quodam concionem haberet ad id faciendum cohortatus ab ijs, qui eum ducebant, dicentes multas illic Gentes sacrum expectare sermonem, quamvis nemo adesset, audita fuerunt in aere, concione habita, haec verba: Benedixisti Venerabilis Beda. Multa in Scripturam sacram conscripsit, necnon Chronica ab Orbe condito ad annum usque 700. Edidit quoque Martyrologium, & alia permulta. Hic fuit Sirabi Glosse ordinaria frater, cuius discipuli fuerunt Rabanus, Alcuinus, & Ioannes Scotus, alius a Franciscano scholastico Doctore, & alij Viri insignes. Moritur sub Leone Imp. Anno Dom. DCC. XXXII. Aetatis suae LXXII. Prid. Kal. Iunij.

Bernardus S. Burgundus Abbas Clarevallensis, oraculum sui temporis, plurima pie atque erudite conscripsit, & praesertim Commentarios in Cantica, & Super Missus est, Considerationem diuinae contemplationis ad Eugenium Pontificem: unde muneris Pontificij ratio narratur. Varias insuper Epistolas edidit, Sermones item in sollemnibus diebus habitos, & alia permulta. Huius doctrina, diuina potius tradita, quam labore comparata iudicatur. Claruit sub Conrado Imp. III. Anno Dom. M. C. XL.

Bernardus Breitenbachius Itinerarium Terrae Sanctae conscripsit, varias linguas enarrans. Claruit etate nostra.

Berosus Chaldaeus, Sacerdos, Astrologus, & Historicus, cui ob praedictiones, quas Athenienses diuinas existimarunt, simulacrum in Gymnasio inaurata lingua statuerunt, seriem rerum Assyriae, & aliorum a dilunio fere usque ad Iosue, Gentium item origines Graecis explicauit, & Chaldaicam historiam suam tribus comprehendis libris. Scripsit & de posteris Noe, sed perpauca eius extant scripta, quae Anninus Viterbiensis produxit: hac tamen adulterina a doctis

Etis Viris indicantur . Claruit sub Seleuco Nicanore , & Antiocho eius filio ac successore , cui Chaldaicam historiam dedicauit . Bessarion Nicanus , vir sane doctissimus , Patriarcha Constantinopolitanus & S. R. E. Cardinalis multa eruditissime scripsit , Platoniam doctrinam secutus , suamq. Bibliothecam insignem Reip. Veneta dono dedit : cuius tanta erga doctissimos viros fuit liberalitas , ut eius domus artium liberalium , litteratorumq. Asylum diceretur . Moritur etate confectus sub Sixto IV. Anno Dom. M. CCCC. LXXXIII. Blondus Foroliviensis libros de Italia conscripsit , & alios historicos libros , hoc est de gestis Romanorum , de Roma triumphante , & instaurata , necnon alia quadam . Claruit etate nostra circa ann. Dom. M. CCCC. LXXX.

Bonauentura S. Balneoregiensis Ordinis Minorum , Alexandri de Ales auditor & discipulus , & S. R. E. Episcopus Cardinalis Albanensis , atque Ecclesie Doctor , qui in Scripturam sacram , & in quattuor Petri Lombardi Magistri Sententiarum libros edidit Commentarios , necnon opuscula permulta docte ac pie scripta , quae omnium manibus teruntur . De hoc Doctore sancto hunc in modum scribit Trithemius : S. Bonauentura in scribendo profundus est , non verbosus : subtilis , non curiosus : disertus , non vanus : flammantia , non instantia verba proferens . Vnde & securius legitur , facilius ab amante intelligitur , utilius frequentatur : pauci scribendo libros docuerunt utramque . Bonauentura autem & multos superauit , & paucos : dum eius doctrina deuotionem , deuotio instruit doctrinam . Si ergo & doctus vis esse & deuotus , illius opusculis esto intentus . Hac Trithemius . Doctor iste sanctus , a B. Thoma sanctus , dum viueret , fuit appellatus . Alexander vero de Ales de eo frequenter dicere solebat : In Fratre Bonauentura Adam peccasse non videtur . Moritur sub Leone Papa X. in Concilio Lugdunensi Anno Dom. M. CC. LXXXIII. in Ecclesia cathedrali sepultus . Boetius vir consularis , Orator , Philosophus , & Poeta , multa , & praesertim de consolatione philosophica libros versu , & prosa conscripsit . Edidit etiam libros & Commentarios in varias artes ac disciplinas . Multos Aristotelis libros de Attica lingua in Latinam transtulit : ingenio subtilis , sensu promptus atque catholicus , & sermone Latino Ciceroni non inferior : gener Symmachi Patritij fuit , & sancti Benedicti amicus . Moritur eodem anno , quo Symmachus Patritius , & Ioannes Papa sub Anastasio , iussu Theodorici Regis

Regis apud Rauennam post diuturnum exilium in carcere iugulatus Anno Dom. D. XXIII.

C.

Cato Maior, Orator, qui & censorius dictus est, originem ex Tusculano municipio trahens, Græcisq. litteris ab Ennio edoctus in Sardinia, quam subegit, septem libros originum conscripsit. Huius tempore Græcia Romanis nondum suas dederat litteras, quas tamen teste Plinio, inspiciendas non perdiscendas esse affirmabat: quin Græcos ex Italia expellendos sentiebat. Claruit ab Vrbe cond. Anno D. LIX. ante Christum. C. XCIII.

Cælius qui dicitur Ludouicus Cælius Rhodiginus antiquarum lectionum libros 30. curiose, & eruditissime quidem conscripsit. Edidit etiam quasdam in Ouidij Metamorphoseon annotationes. Claruit circa ann. Dom. M. D.

Cæsar Imp. dictus Julius Cæsar, vir sane celeberrimus, bonarumq. litterarum cultor maximus, Commentarios edidit, & in Aegyptum profectus Fastos, siue Kalendarium Numæ Pompilij, qui lunaribus mensibus annos distinxerat, correxit, & ad solis cursum renouauit, ut Plinius lib. 18. cap. 15. testatur. Floruit ante Christi Aduentum. Anno LXXXVII.

Cæsar Baronius Soranus, vir profecto in sacris historijs optime versatus, Martyrologium eruditis Commentarijs insignitum edidit, Annalesq. Ecclesiasticos in lucem emittit, omnibus quidem pergratos. Claret etate nostra. M. D. XCI.

Cicero Arpinas vir doctissimus, gracili corpore, & infirmo, collo procero ac tenui, ut narrat Genebrardus, Oratorum omnium Romanorum celeberrimus, & Latine linguae parens, exulans post oppressam Remp. vacuus negotijs forensibus & ciuilibus multos quidem aureos libros philosophicos, omnium qui Latine scripserunt, tum doctrina, tum sermonis elegantia primos, quos enumerat initio lib. 2. de Diuinatione: sed in tribus de Natura Deorum seipsum superauit, Deo prouidente, ut Idololatria per suos cultores oppugnaretur, quæ mox per Christum Saluatorem nostrum esset expugnanda, ac triumphanda. Primum enim refellit Deum Epicureorum, deinde Deos Stoicorum, Planetas & alios, denique Deos populares, quos fabulosos, hominesq. fuisse contendit. Extant eiusdem Ciceronis libri Rhetorices plurimi, Oratorum, & Epistolarum, quarum aliæ Familiæ dicuntur,

dicuntur, alie ad Atticum, Brutum, & Q. fratrem sunt scripta, qua manibus omnium teruntur. Claruit sub Iulio Cesare, & Octauiano Aug. ante Christi Aduentum. Anno LXXXVII.

Claudius Claudianus Alexandrinus Poeta insignis, quem nonnulli Florentinum fuisse volunt, sed falso: hic aptus & facilis fuit ad carmen componendum varijs figuris ac sententijs plenum. Scripsit libros quattuor de raptu Proserpine, libros duos in Rufinum, duos item in Eutropium, unum de Bello Gildonico, ac Getico, & alia permulta. Floruit sub Theodosii, & Honorij temporibus.

Clemens Alexandrina Ecclesie presbyter, Pantherij discipulus, & Origenis Magister, qui tam de diuinis scripturis, quam de secularibus litteris multa conscripsit. Floruit sub Seuero, & Antonio Principibus. Anno Dom. C C.

Columella, qui L. Moderatus Columella Gaditanus genere dicitur, libros de re rustica absolutissimos edidit. Claruit sub Claudio Principe.

Cornelius Publ. Tacitus historicus, Eques Romanus, historia Romanae sue Annalium lib. 16. ab excessu Augusti, necnon libellum annorum 56. atque de Germanorum Populis, moribus, ac situ, & alia, conscripsit. Floruit tempore Claudij Tiberij Neronis anno ab Vrbe condita. D C C. LXVII. Vsque ad Flauij Vespasiani tempus, Anno ab Vrbe. D C C C. XXII.

Cyprianus Cecilius Afer, Ecclesie Carthagenensis Episcopus & Martyr, Cecilio presbytero suadente ad fidem conuersus, a quo sortitus est cognomen, multa scripsit opuscula pie quidem, atque erudite. Martyrio coronatur sub Valeriano, Anno Dom. C C. XLIX. VIII. Kalendas Octobris.

Cyrillus natione Græcus, & Episcopus Alexandrinus, qui Concilio Ephesino contra Nestorium & Pelagium praesedit, multa scripsit opuscula, doctrina ac sententijs plena, & praesertim aduersus Nestorium, occulta eius venena refellens. Edidit quoque Epistolas, Homilias, & Sermones complures. Claruit Anno Domini C C C C. XXXII.

D.

Damasus S. Papa, natione Lusitanus, & sancti Hieronymi amantissimus, scripsit Summorum Pontificum gesta, necnon Epistolas varias, de fide contra haereticos, carminaq. diuersa: nam in pangendis

pangendis versibus fuit peritus. Claruit Anno Dom. CCC. LXX.
Diodorus Siculus, qui historiam res Romanas continentem, Bibliothecam inscripsit, historiamq. ipsam mille centum ac triginta annorum libris 40. distinxit. Claruit sub Augusto, teste Suida.

Diogenes Laertius historicus insignis, vitam & mores, decreta, & responsa Philosophorum conscripsit, idq. omne libris decem comprehendit.

Dion Cassius cognomento Cocceius, patria Niceus, vir consularis, qui Romanam historiam a Pompeio Magno usque ad Alexandrum Mammæ 80. libris comprehendit, & vitam Ariani Philosophi, resq. gestas Traiani Imp. conscripsit, Romanam item historiam edidit, libris 25. comprehendens. Claruit sub Alexandro Senero.

Diomedes Grammaticus multi ingenij vir, scripsit nonnulla ad grammaticam pertinentia admodum quidem utilia.

Dioscorides Pedacius Anaxarbeus Medicus, Marci Antonij & Cleopatrae familiaris libros VIII. de materia Medica conscripsit, & unum de lethalibus venenis, eorumq. præcautione, & curatione. Scripsit etiã de stirpium, necnon plantarum differentijs. Claruit sub Iul. Casare.

E.

Epiphanus Cypri Salaminæ Episcopus, & sancti Hieronymi amicus, ad eumq. misit Epistolas, tantaq. vitæ sanctitate clarus extitit, ut spiritu prophetie meruerit illustrari, sacrarumq. litterarum scientia excellens scripsit aduersus omnes hæreses, & alia permulta, quæ ab eruditissimis propter res, a simplicioribus propter verba lætitantur. Scripsit & alia, de quibus S. Hieronymus mentionem facit. Historiam item tripartitam in Latinum transtulit. Claruit Anno Dom. CCC. XC.

Ephorus historicus Cumanus, Isocratis auditor, ac Theopompi discipulus, quorum alter fræno, alter calcaribus indigebat, teste Suida, Epitomen historiarum Herodoti, & quæ Bello Peloponnesiaco gesta sunt, scripsit. Claruit sub Casare, cuius erat familiaris.

Euagrius Monachus, & Macharij Aegyptij discipulus, vir sane doctissimus, & Antiochiæ Episcopus, quem Hieronymus multos diuersarum ἐποθῶν Tractatus eum sibi legisse ait. Scripsit præsertim vitas Patrum, & vitam B. Antonij, & Commentarios in

c Proverbia

Proverbia Salomonis . Claruit Anno Dom. CCC. LXXX.
Eusebius ob arctam cum Pamphilo necessitudinem Eusebius Pamphi-
li dictus est , qui fuit Episcopus Casariensis , Chronicos edidit li-
bros , Historiam Ecclesiasticam ex Philone , Iosepho , Clemente
Alexandrino , Egesippo & alijs . Scripsit item de preparatione
Euangelica , & alia . Claruit Anno Dom. CCC. XX.
Eustathius Epiphaneus , qui scripsit temporum Epitomen ab Aenea
Troiano usque ad Anastasium Principem , sub quo fuit , & alia
quedam . Claruit sub eodem principe , circa annum Domini
C C C C . XCVI.

F .

Festus Pompeius , qui & Sextus Pompeius Festus dictus est , scri-
 psit de verborum significatione , siue priscorum verborum cum
 exemplis , libros viginti . Claruit sub Augusto .
Flavius Vopiscus , qui Principum Romanorum Aureliani , Taciti , Flo-
riani , Probi , Firmi , Saturnini , Proculi , Bonosi , Cari , Carini , Nu-
meriani vitas conscripsit . Claruit sub Numeriano .
Franciscus Sanctus Ordinis Minorum institutor , Assisii in Umbria
natus , vir sane vite sanctitate celeberrimus , scripsit Regulam , ac Te-
stamentum breue . Claruit Anno Dom. M. C C . XX.
Franciscus Toletus Cordubensis e Societate Iesu , Vir sane vite probita-
te clarus , ac doctissimus , summorumq . Pontificum multis ab hinc
annis concionator , eruditissime in Logicam & Philosophiam Ari-
stotelis , necnon in Scripturam sacram Commentarios valde utiles ,
& omnibus pergratos conscripsit , & ad hanc usque diem , Euange-
lio B . Ioannis explanato , & in lucem edito , in Luca Euangelium
scribit , & alia , quae nunc sub incudine iacent , lectoribus admo-
dum profutura . Hic enim non minus facilis quam doctus in scri-
bendo ac docendo est . hinc ab eruditis de eo passim dici solet :
TOLETVS DOCET . Claret etate nostra , Anno Domini
M. D . XCI.
Franciscus Alumnus Ferrariensis scripsit permulta ad Italicam lin-
guam emendatiorem pertinentia , Fabricam scilicet mundi ac Di-
uitias inscripta , opera quidem magni laboris , necnon magne stu-
diaforum utilitatis atque commoditatis . Claruit Anno Dom.
M. D . LVIII.

Genebrardus

G Enebrardus vir quidem eruditissimus, Theologus Parisiensis, Diuinarum, Hebraicarumq. litterarum professor regius, & nostra etate percelebris, uniuersae historiae Speculum, siue Chronographiae quattuor libros ab Orbe condito ad nostra usque tempora conscripsit, & in lucem edidit, opus profecto admodum utile, & omni laude dignum. Floret Anno Dom. M. D. XCI.

Gratianus Monachus Benedictinus Bononiensis, vel Classensis, si credimus Trithemio, qui ex aliena opinione ait eum esse Hetruscum, summorum Pontificum Decreta congesit: opus admodum utile, quod Gratiani Decretum vocitatur: cui adiectae sunt Decretales Epistolae Gregorij IX. Sextus item Decretalium Bonifacij VIII. Clementinae constitutiones Clementis V. Extrauagantes Ioan. XXII. & Extrauagantes communes aliorum Pontificum. Sunt qui velint Gratianum natum esse Clusii, quod est Oppidum Mediterraneum in Tuscia, ut videre est in Pomario Eccl. Raenn. sed in codice vetustissimo, quod in Bibliotheca Vaticana asseruatur, legitur, eum esse Bononiensem, & in Canobio S. Felicis Bonon. Collegisse Decretum: & ab Eugenio III. circa ann. Dom. M. C. LXXXV. approbatum. Claruit Anno Dom. M. C. LI. vel M. C. XX. ut Trithemio placet in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, vel M. C. XXVII. ut idem Trithemius ait libro 2. de Viris Illustribus Ordinis sancti Benedicti.

Gregorius Nysenus Episcopus & Basilij Casariensis frater scripsit librum de Hominis imagine, & libros duos contra Eunomium, quos Hieronymus in Catalogo sibi & Gregorio Nazianzeno ab Auctore ipso lectos fuisse narrat. Claruit Anno Dom. C C C. LXXX.

Gregorius Pontifex Maximus huius nominis primus Patria Romanus ex ordine Benedictino sanctitate ac doctrina celeberrimus & Ecclesiae Doctor precipuus, qui multa in Ecclesia & in Missa instituit, permulta in Pontificatu etiam scripsit, pie, atque catholice omnia, Moralia ceteris excellentiora, & utiliora, quamuis omnia sint existimatione digna. Hic propter res praeclare gestas, atque Anglos ad fidem conuersos, Magnus & Anglorum Apostolus dictus est, cuius precibus animam Traiani Imp. a tartareis cruciatibus ablatam fuisse, Alphonsus Ciacon exacte declarat. Moritur anno secundo Phocae Imp. Anno Dom. DC. V. miraculis clarus. Quarto idus Martij.

Gabriel Prateolus Marchosius de Vitis, Sectis, & Dogmatibus omnium hereticorum ab Orbe condito ad sua ipsius usque tempora libros 21. conscripsit. Claruit Anno Dom. M. D. LVIII.

Gabriel Barrius Franciscanus Calaber de locis ac rebus Calabriae scripsit, Romanae linguae puritate ornatus. Claruit circa Annum Domini M. D. LX.

H.

Henricus Glareanus, doctus quidem Heluctius ex pago Glarona, scripsit librum de varijs populis, eorumq. linguis, & praesertim de recta Latini Graeciq. Sermonis pronuntiatione, necnon & alia complura ad Grammaticam, & alias artes pertinentia: conscripsit etiam Commentarios, & Scholia in Liuium, & in alios Auctores. Claruit sub Maximiliano Augusto circa annum Domini M. D. LXIIII.

Herodotus Halicarnassens, quem Cicero lib. 1. de Legibus, historia Patrem appellat, quia fuit e primis Graecorum Historicis, historiam scribere cepit a Cyro Persarum Rege libris novem, quorum quilibet Musae nomine inscriptus est. Strabo tamen libro ultimo hunc non Historiam sed Mythihistoriam, hoc est fabulosam, edidisse ait. Claruit anno ab Vrbe condita C C C.

Hieronymus sanctus presbyter S. R. E. Cardinalis, ut Alphonsus Ciacon recte probat, quem nos item in hac nostra Bibliotheca secuti sumus, rationes alias & auctoritates in medium afferentes, Patria Stridonensis, & vir sane doctissimus ac Doctus Ecclesiae praecipuus, Latinam, Graecam, Hebraicam, & Chaldaicam linguas callens, ac de diuinis Scripturis optime meritus, multa scripsit, quae in maxima habentur estimatione, & manibus omnium eruditorum teruntur: eaq. longum esset recensere. Moritur plenus dierum Anno Do. C C C C. XXII.

Horatius ex Venusia, Oppido Apuliae, Poeta Lyricus insignis, sententijs plenus, sed moribus obscenis, vitaq. incontinentissimus, sectam Epicuream secutus, ut ipsemet ait, varia carminum genera edidit, quae Odae vocantur. Qua in re tulit palmam. Quod Quintilianus etiam testatur, dicens: Inter Lyricos solus fere dignus est legi Horatius: quoniam & insurgit aliquando, & plenus est iucunditatis & gratiae, varijsq. verbis & figuris felicissime audax. Haec Quintil. Laudatur item a Persio, & Ouidio, Apollinari & alijs.

alijs. Eius natalis, Crinito teste, fuit duobus circiter annis ante coniurationem Catilinae, quo tempore celebres erant in Ciuitate, ex Poetis Catullus, ex Oratoribus Cicero, ex Philosophis Varro, Terentius. Orbilius, quem alicubi plagosum vocat, a puero audiuit. Amicos ex Poetis habuit Tibullum, Virgilium & alios clarissimos viros. Artem etiam Poeticam, Epodon lib. Satyras, Epistolas & Sermones carmine hexametro conscripsit: quae omnia manibus omnium teruntur, & in Scholis leguntur. Hic breui statura fuisse traditur, corpore obeso, oculis lippis, ut ex carmine illius varijs locis colligitur. Floruit sub Augusto & Mecenate, quos miris laudibus celebrauit. Mortuus est autem anno aetatis suae septimo, & quinquagesimo, si Eusebio credimus.

I.

Iacobus Pamelius, canonicus Brugensis, & Doctor Louaniensis, qui in sancti Cypriani opera luculenter conscripsit, de libris sacris bene meritus. Scripsit Micrologum de Ecclesiasticis obseruationibus, & Catalogum Commentatorum selectiorum in Biblia, & alia. Floruit Anno Dom. M. D. LXXXIX.

Ignatius Martyr, Antiochena Ecclesia tertius post B. Petrum Episcopus, qui Christum post resurrectionem in carne se non semel vidisse omnino affirmat, & praesertim cum Christus ad Petrum & ad alios adiuit, ut narrat Hieronymus in Catalogo, scripsit Epistolas aliquot, hoc est, ad Ephesios, Magnesios, Trallenses, Romanos, Philadelphos, Smyrnaeos, & ad Polycarpum, in qua Epistola mentionem facit de Euangelio translato a Hieronymo id ipsum affirmante: & in hac eadem Epistola Christum post resurrectionem se vidisse ait. Scripsit etiam Epistolas duas ad sanctum Ioannem, & unam ad Deiparam Mariam semper Virginem, Trithemio teste. Martyrio coronatur Anno Do. C. XI.

Innocentius III. Anagninus Pontifex Max. vir sane doctissimus, & non minus probus, quam doctus, qui Concilium Lateranense II. omnium, quae umquam fuerunt in Europa, celeberrimum coegit, sermones doctrina & elegantia plenos, Commentarium in septem Psalmos ad Pœnitentiam pertinentes, libellum de mundi contemptu, & Epistolas Decretales feliciter edidit, & alia quaedam. Mortuus est autem Perusia anno sui Pontificatus 18. mense 7. die 16. Anno Dom. M. C. C. Ioannes V I I I. Pontifex Max. vir doctus, scripsit nonnulla, & praesertim

serim Epistolas aliquot, ut videre est in Registro, quod in Bibliotheca Vaticana asseruatur. Vixit annos 2. mensem 1. dies 4. in Pontif. Anno Dom. D C C C. LI.

Joannes Chrysostomus, quasi os aureum ob eloquentiam dictus, Patriarcha Constantinopolitanus, Doctor Græcus & quidem celeberrimus, permulta, & varia doctissime, atque elegantissime scripsit. Moritur Anno Dom. CCCC. XL. Sexto Kalen. Februarij.

Joannes Potken prepositus Ecclesiæ sancti Georgij Coloniensis, qui Psalterium Chaldaicum Aethiopicis characteribus imprimendum curauit, adiecto Alphabeto, necnon legendi modo. Floruit circa annum Dom. M. D. LXXV.

Joannes Picus, Mirandulae comes, summus Philosophus, omnisq. bonæ litteraturæ studiosissimus, qui tanta ingenij perspicacitate doctrinæq. extitit, ut naturæ monstrum fuerit vocitatus, scripsit in Genesim, & in Psalmos: nongentasq. conclusiones philosophicas, multaq. alia edidit opuscula. Claruit anno Dom. M. CCCC. XCIIII.

Joannes Nauclerus prepositus Tubingensis, Chronographiam scripsit ab exordio mundi breuiter comprehendentem res memorabiles seculorum omnium, ac Gentium usque ad annum Christi M. D. His Chronicis adnexum est additamentum Nicolai Baslij ab anno Dom. M. D. I. in annum usque M. D. XIIII. huic vero temporis adiecta est Appendix usque ad ann. Dom. M. D. XLIIII. cuius historia a Surio Carthusiano continuata est. Claruit anno Dom. M. D.

Joannes Trithemius ex ordine Benedictino Abbas Spanncimensis, deinde Peapolitanus, librum de Ecclesiasticis Scriptoribus studiosis admodum utilem, atque commodum, qui incipit a primitiua Ecclesia ad annum usque M. C C C C. XCIIII. Scripsit & Polygraphiam sex libris distinctam, hoc est varios siue multos scribendi modos, qui a Gellio scripta furtina, ab Italis Cifræ vocitantur. Scripsit denique opuscula pene innumera, quæ in lucem non prodierunt, & præsertim Steganographiam, occultam scilicet scribendi rationem, ut in Polygraphia legitur, opus quidem admirandum, a voce Græca, στεγανός, idest occultus, & γράφειν scriptio, dictam. Claruit sub Alexandro VI. Anno Dom. M. C C C C. XCIIII.

Joannes Baptista Egnatius Venetus, insignis bonarum litterarum in Patria professor, tres de Romanis Principibus, vel Caesaribus libros, & nouem de Exemplis instar Valerij Maximi edidit in lucem,

tem, observationes in Ovidium, & Commentarios in Epistolas Familiares Ciceronis conscripsit, & alia. Claruit anno Dom. M. D. L. Josaphath Barbarus Venetus, qui scripsit duo Itineraria, quorum unum est Tanense, alterum Persianum. Vixit circa ann. Dom. M. C C C C. LXX.

Josephus Hebraeus Patria Hierosolymitanus, & sacerdos scripsit Bellum Iudaicum, & libr. de Mundi Antiquitatibus, contra Apionem, ac de potentia dicendi, & alia. Hic quamvis Iudaeus, genus tamen Christianorum persepe laudauit, atque de Salvatore nostro Jesu Christo in lib. 18. Antiquitatum insigne testimonium scriptum reliquit. Huius volumina tante auctoritatis apud Romanos adhuc illo vivente fuerunt, ut in Bibliotheca publica fuerint asseruata, eiq. post mortem statua a Senatu, & Populo fuerit constructa. Claruit Romae sub Vespasiano, & Tito Principibus, & ad Traiani usque tempus vixit. Anno Dom. C.

Jrenaeus Lugdunensis post Photinum martyrem Episcopus Lugduni, & Polycarpi martyris olim discipulus, scripsit libr. 1. aduersus Gentes, libr. 5. contra haereses, de Monarchia Dei libr. 1. & alia quadam. Claruit sub Antonino Vero. Anno Dom. C. LXXV.

Isidorus Iunior Episcopus Hispalensis, vir sane doctissimus, scripsit Etymologiarum libros viginti, & in totam Scripturam sacram commentarios, necnon alia permulta edidit, quae longum esset recensere. Claruit Anno Dom. DC. XXX.

Julius Capitolinus vitas Caesarum aliquot ad Diocletianum Augustum scripsit, hoc est Antonini Pij, M. Antonini philosophi, Veri Imp. & Pertinacis, qui postremus post Aelij Lampridij historias habetur. Floruit sub Diocletiano Augusto, ad quem scripsit Caesarum vitas.

Judas Apostolus scripsit parnam Epistolam, quae catholica est, & in ea fit mentio de libro Enoch.

Justinus philosophus & Martyr, Neapoli Vrbe Palestinae natus, vir quidem doctissimus, scripsit multos libros aduersus Gentes, Dialogum contra Iudeos, & praesertim contra Triphonem Iudeorum Principem, contra omnes haereses libr. 1. contra Marcionem libr. 1. & alia. Claruit sub Antonino Pio. Anno Dom. C. L.

Justinus historiographus, qui Epitomen in Trogum tanta styli felicitate conscripsit, ut aliorum prope inuentum sibi vendicauerit. Floruit sub Pio Imperatore.

Justus Iysius scripsit in Cornelium Tacitum, & in alios Auctores, necnon

necnon Epistoliarum questionum 5. libr. & lectionum antiquarum commentarios edidit, & alia. Claret etate nostra. M. D. XCI. Juuenalis Aquinas, dictus Decius Iunius, Poeta Satyricus, qui in hoc scribendi genere omnes alios antecellit, sexdecim Satyras conscripsit. Frontonem Grammaticum primo audiuit, deinde preceptis atque institutis Quintiliani fuit eruditus. In satyris conscribendis secutus est exemplum Lucilij, & Horatij: qua in re maximam laudem adeptus est, teste Martiali, qui ei plurimum detulit. Floruit sub Domitiano principe, & ad Nerue, ac Traiani etatem peruenit.

L.

Lactantius Firmianus, qui & L. Cælius dicitur, Arnobij Rhetoris discipulus, vir sane pauperrimus, ut ait Eusebius, sed doctissimus, qui libros de diuinis institutionibus, hoc est, de falsa religione, & de vera & falsa sapientia pie atque catholice scripsit, necnon alia ad Christianam pietatem pertinentia. Senex in Gallia docet, ubi Crispo Constantini filio Magister præficitur, ut Hieronymus in Catalogo testatur. Claruit sub Constantino Principe, cui fuit amicissimus, suaq. scripta dedicauit. Anno Dom. CCC. XX.

Leo I. Hetruscus, vel, ut nonnulli volunt, Romanus, rerum gestarum, doctrina, vitaq. sanctitatis præstantia Magnus, qui omnium Romanorum Pontificum primus in Basilica Vaticana sepultus est, Sermones eloquentia, ac doctrina maiestate refertos edidit, & alia item conscripsit. Hic fuit Ecclesiastica dictionis Tullius: sacra Theologiae Mercurius: Rationum fidei Aristoteles: Auctoritatis Apostolicae Petrus, & in Christiano pulpito Paulus. Moritur sub Leone I. Imp. Anno Dom. CCC. C. LXI. Quarto Kal. Iulij.

Liuius Patavinus, historicus insignis, qui res Romanas miro artificio, luculentoq. sermone conscripsit, ad quem, Hieronymo teste 10.3. ep. 103. in princ. ad Paulinum, lacteo eloquentia fonte manantem de ultimis Hispaniarum, Galliarumq. finibus quidam nobiles adierunt: & quos ad contemplationem sui, ut Hieronymus ait, Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Hic Historiam annor. 750. ab Urbe condita ad ann. 41. Augusti, vel ad Christi usque natalem scripsit libris 140. vel ut alij volunt, 142. teste Genebrardo: de quibus non nisi 45. supersunt. Claruit circa annum Dom. XXX. Mortuus est Patavi quarto Tiberij anno, ut Eusebius in Chronicis testatur.

Lucanus

Lucanus Cordubensis dictus M. Anneus, Poeta celeberrimus, Seneca viri grauiſſimi, ac Tragediarum Scriptoris nepos. Hic Bellum civile inter Caſarem, & Pompeium hexametris, & alia conſcripſit, in quibus maximam ingenij ac doctrine laudem adeptus eſt. Hunc Martialis valde laudat, dum multis carminibus eius natalem deſcribit. Quintilianus autem ipſum Lucanum magis Oratoribus, quàm Poetis annumerandum eſſe ait. Eſt, inquit, ardens, concitatus, ſententijsq. clariſſimis excellens. In concionibus admirandus atque excultus, adeo vt videatur ſatis exprimere elegantiam, & maiestatem Virgilij. Vere autem Poeta dici non poteſt, ſi vis poematis, a quo nomen Poeta ſumitur, perpendatur, vt Ariſtoteles optime docet: non enim verſus, ſed poema facit Poetam. Hic Romanam ab infantia delatus, & adoleſcens factus, in Grammatica habuit præceptorem Rhemnium Palamonem Vicentinum erudiſſimum, ſed tanta arrogantia virum, vt Marcum Varronem porcum appellaret: & ſecum natas & morituras litteras iactaret. In Rhetoricis præceptorem habuit Flauium Virginium. Grace deinde ac Latine non ſine ſumma audientium admiratione declamauit: & inter ceteros condiscipulos, Baſſum, & Perſium Satyricos ſingulari dilexit beneuolentia, mutuiſq. officijs proſecutus eſt. Vxorem habuit nomine Polam Argentariam, mulierem quidem erudiſſimam, quæ cum Lucano ipſo tres primos Pharfalia libros emendauit: ceteri imperfecti, & inemendati fuerunt relictæ propter intempeſtiuum interitum. nam patefacta contra Neronem coniuratione, C. Piſone huius præclari facinoris Principe, Lucanus incifione venarum interfectus fuit iuſſu Neronis, qui eum prius amabat ob laudes ſibi tributas, ſed poſtea mutauit ſententiam, egre ferens laudes alienas, hinc carminum Lucani famam deprimebat: & hac detractatione Lucanum fortasſe ad conſpirationem concitarat. Obijt igitur ſub Nerone anno ætatis ſuæ XXX.

Lucretius, qui dicitur Titus Carus Poeta, & philoſophus antiquiſſimus, Epicureorum doctrinam, & Empedoclem poetam ſecutus, teſte Crinito, ſumpto amatorio poculo, ſicut ait Euſebius, tanto furore percitus eſt anno ſuæ ætatis 44. vt manu ſua ſe interfecerit. Sex de rerum natura per infania interualla conſcripſit libros, quos Cicero, cuius ætatem is non multo antecēſit, emendauit. Quod autem de Lucano dictum eſt, de Lucretio item dici debet. Hic enim vere Poeta ob eandem rationem dici non poteſt. Lucretij carmen

d

elegantia

elegantia præstare Quintilianus testatur, qui tamen ipsius carmen multum difficultatis retinere ait, non modo propter ipsam materiam difficultatis plenam, verum etiam propter egestatem linguæ & rerum novitatem, ut ille ait. Ab hoc poeta Virgilius, ut ait Crinitus, non solum verba aliquot, sed locos pene integros transtulit. De Lucretio hunc in modum ait Ovidius:

Carmina sublimis tum sunt peritura Lucreti,
Exitio terras cum dabit vna dies.

Et Statius:

Et docti furor arduus Lucreti.

Hic ex Lucretiorum familia, quæ Romæ insignis erat, natus censeatur: & fuit Ter. Varrone, & M. Tullio paulo antiquior.

M.

Macrobii, Latine longævus, vir quidem eruditissimus, scripsit Saturnaliorum libros, & Commentarios edidit in Somnium Scipionis. Claruit circa ann. Dom. D C C C C. L.

Marianus Victorius Reatinus, vir eruditissimus, & Episcopus Reatinus, postea Amerinus, qui Scholijs, multisq. rebus alijs opera sancti Hieronymi luculenter illustravit. Floruit sub Pio IV. cui opera omnia sancti Hieronymi dedicavit circa annum Domini M. D. LXXVIII.

Marsilius Ficinus Florentinus, Philosophus ac Theologus, vir profecto doctissimus, & Platonica doctrina perspicuus & celeberrimus, ac primus omnia Platonis opera e Græco in Latinum feliciter transtulit, & in ea edidit argumenta, multosq. alios Græcos libros in Latinam vertit linguam, & Epistolarum libros aliquot, compluraq. alia scripsit. Floruit Anno Dom. M. C C C C. XC. Obijt autem septuagenarius eodem anno, quo Laurentius Medicus, Hermolaus Barb. Politianus, Mirandulanus, Landinus, & Sauonarola mortui sunt, quorum interitum Ficinus deploravit.

Martialis, dictus M. Valerius Martialis, Poeta lepidissimus, ex Bilbili Hispaniæ & Celtiberiæ oppido, qui 14. libros Epigrammatum conscripsit, ingenij acumine, facilitate, festiuitate, ac salibus respersos, lasciuos tamen interdum, & parum castos. Marsum Poetam, Pedonem, ac Getulicum secutus est: Catullum, & Licinium Caluum plurimi fecit in hoc scribendi genere claros: & inter amicos præcipuos

- cipuos habuit Stellam Patavinum, Silium Italicum, & alios complures, ad quos scribit. Claruit sub Domitiano, Nerua, Traiano, & Adriano Imp. Postremo in Patriam redijt, ubi interijt.
- Martianus Capella Carthaginiensis, multa ingeniose, ac docte conscripsit, & præsertim de Artibus liberalibus libros septem, & alia. De huius tempore nihil certi inueniri potuit.
- Mattheolus Petrus Andreas Senensis vir sane eruditus in 6. libros Dioscoridis Medici scripsit Commentarios longe doctissimos, ac libr. de Gallici morbi curatione & alia. Claruit circa ann. Domini M. D. L.
- Messalla Corvinus, qui fuit tertius vir Terentia Ciceronis uxoris, post Salustium, Orator nitidus & candidus, Quintiliano teste libro 10. cap. 1. et, ut Crinitus narrat libro 1. cap. 12. de honesta disciplina, ex morbo amisit rerum omnium, suiq. item nominis memoriam. Scripta edidit luculenta, præsertim vera de Augusti Caesaris progenie, & mira diligentia, & assiduus officijs fuit Tibullum, qui Rome, ut creditur, natus est Hirtio & Pansa Coss. qui annus etiam Ouidij Poete natalibus fuit insignis. Hunc Messallam euntem in Prouinciam Phæacum Tibullus comitatus, in itinere obiit adhuc iuuenis non sine maximo mærore Nasonis Poete, necnon Horatij & Macri, quos familiariter dilexit. Claruit Messalla sub Augusto.
- Michael Mercatus Miniatus Protonot. Apost. & vir admodum eruditus, de Obeliscis perdoctum edidit librum. Scripsit etiam Metallothecam, opus sane non minus doctum, quàm curiosum, ac principibus dignum, quod propediem in lucem proditum audiui. Claruit atate nostra M. D. XCI. sub Gregorio XIV.

N.

Nicephorus Callistus Xanthopulus, historicus Ecclesiasticus insignis ac diligentissimus, suam Historiam Ecclesiasticam a Christi natiuitate ad annum usque 625. decurrentem conscripsit. Edidit etiam Opuscula & Epigrammata, omnia senarijs (qui non quantitatem, sed numerum Syllabarum obseruant ut in singulis versibus sint Syllabæ 12.) metris conscripta præter Orationem confessoriam, quæ postremo loco soluta oratione habetur. Claruit Anno

d 2 Domini

Domini M. C C C. XXXII. Vel secundum alios ,
M. C C C. LXXXIIII. Sub Paleologo Imp.

Nicolaus Papa Sanctissimus , huius nominis primus , Patria Romanus , pijs humilis fuit & mansuetus ac blandus , impijs terribilis , Regibus ac Tyrannis imperans auctoritate plenus . Scripsit Decretales Epistolas a Gratiano collectas . Extat etiam eius Epistola insignis ad Michaellem Imp. de Ignatij Patriarchæ Constantinopol. iniusta depositione : in qua Epistola mentionem facit de Iustiniano Imp. qui a Ioanne VII. Canonum sextæ Synodi confirmationem postulavit . Claruit circa ann. Dom. D C C C. LXII.

Nicolaus Lyranus ex Ordine Minorum , natione Anglus , & Hebraicæ lingue non ignarus , utiles in vetus ac nouum Testamentum Commentarios edidit , & alia complura conscripsit . Claruit sub Ioanne XXII. Anno Dom. M. C C C. XX.

Nicolaus Myrepsus Alexandrinus libros edidit 24. medicinales , opus utile iuxta 24. litteras Alphabeti . De huius tempore nihil certi inueniri potuit .

Nonius Marcellus Tiburticensis , siue (vt putat Aldus Manutius) Turbigenensis , ex Hispania ciuitate , Grammaticus insignis aliquot de nominum origine libros erudite conscripsit , necnon de proprietate sermonum , & alia ad grammaticam artem pertinentia . De tempore nihil certi habetur .

O .

O Nuphrius Panuinius Veronensis Ordinis Erem. S. Augustini antiquitatum belluo , vt Paulus etiam Manutius in Epistolis ait , in rerum antiquitatibus inquirendis fuit curiosissimus ac diligentissimus , multosq. Scriptorum errores detexit , necnon a rebus multis tenebras abstulit , dum plurima atque utilia , omnibusq. eruditis viris pergrata conscripsit , & in lucem edidit , quæ manibus omnium studiosorum teruntur : fuit enim vir ad omnes Romanas & Ecclesiasticas antiquitates e tenebris eruendas natus . Scripsit & multa alia , quæ in tenebris delitescent ob illorum causam , qui ea penes se asseruant , nulla publicæ utilitatis & commoditatis habita ratione . Quæ autem in lucem prodierunt , sunt Fasti ac Triumphus Romanorum , Commentarij Reip. Romanæ , & in Fastos consulares , Chronicon Ecclesiasticum , & Epitome Romanorum

manorum Pontificum, & Cardinalium, ac de septem præcipuis
 Romæ Ecclesiis. Huius effigies ad vinum ex ære expressa in Ec-
 clesia sancti Augustini Romæ visitur: infra vero Epitaphium
 honoris causa ab amicis in marmore nigro incisum legitur. Obijt
 autem Panhormi Anno Dom. M. D. LXXVIII. Decimo octavo
 Kal. Aprilis anno ætatis sue XXXIX. Alexandrum Farnesium
 Cardinalem & Vicecancellarium in Siciliam profectus, præclaris
 multis & perfectis & inchoatis industrie sue monumentis relictis,
 Orus Apollo Niliacus, qui Hieroglyphicas notas, hoc est sacras Aegy-
 ptiorum litteras declarare studuit, easq. paruo comprehendit libel-
 lo. Huius scripta a Plinio lib. 30. cap. 37. citantur. De tempo-
 re autem nihil certi inueniri potuit.

Optatus Afer & Mileuitanus Episcopus sex contra Donatistas libros
 conscripsit, multas item Epistolas, & alia edidit. Claruit sub
 Valentiniano, & Valente Principibus. Anno Dom. CCC. LXX.

P.

Paulus Apostolus Iudeus, qui ante Saulus, ex Lupo in agnum mu-
 tatus, ex persecutore Ecclesiæ, defensor factus, & predicator
 veritatis, ac Doctor Gentium, multas conscripsit Epistolas tum pu-
 blicas tum priuatas Christiana pietate ac doctrina refertissimas, in
 quibus nomen IESV quingenties exprimit. Extant eiusdem Pau-
 li Epistola ad Senecam scripta: Paulus enim & Seneca amici se-
 mutuis litteris frequenter salutarunt, quarum meminit S. Hiero-
 nymus in Catalogo, & S. P. Augustinus Epistola 54. Martyrio
 coronatur una cum Petro sub Nerone Anno Dom. L XIX.

Paulus Orosius presbyter Hispanus, auditor beati P. Augustini, cuius
 hortatu contra Paganos Imperij lacerationem Christianis tempori-
 bus tribuentes, historiam mundi usque ad Valliam Gothorum III.
 in Hispania regem, vel ad annum usque 421. septem libris conscri-
 psit: cuius etiam extant Epistolæ ad Augustinum, & ad alios,
 & Commentarij in Cantica Canticorum. Claruit vita & doctri-
 na illustris cum sancto Augustino circa Ann. Dom. CCCC. XX.

Paulus Manutius Aldi filius, & iunioris pater, de bonis litteris, lit-
 teratisq. optime meritis, atque in Romanæ linguæ puritate alter
 Cicero nuncupatus, multos edidit Commentarios, & Scholia, Præ-
 fationes, & Epistolas plurimas, omnia quidem omnibus pergra-
 ta, quæ

ta, quæ manibus item omnium teruntur, & maxima existimatione, & auctoritate habentur. Claruit ætate nostra. Obijt anno Dom. M. D. LXXIIII. Annos natus plus minus LXXII. quo anno Aldus eius pater obijt, Anno Dom. M. D. XLV. & Cicero, Romanæ eloquentiæ pater.

Pausanias Cæsariensis Grammaticus, æqualis Aristidi scripsit librum unū de constructione, & Problematum alterum, & Geographiam uniuersæ Græciæ. Claruit ab Vrbe cōdita circa ann. CCC. æqualis fere Herodoto.

Persius Poeta Satyricus, Volaterris natus Hetruriæ oppido, pauca scripsit, doctè tamen sed suboscure. Hinc aiunt Augustinum ante conuersionem satyras eius lætitantem, & non satis intelligentem, librum in ignem proiecisse dicentem: Non vis intelligi, nec intelligaris. Præter sex satyras, nihil scripsisse aliud Quintilianus testatur lib. 10. in hanc loquens sententiam: Multum & veræ gloriæ, quamuis vno libello, Persius meruit. Idem testatur Martialis. Præceptorem in Grammatica Rhemnium Palæmonem Vicentinum, qui graues inimicitias exercuit cum Varrone, in Rhetoricis Flauium Virginium, in Philosophia Anneum Cornutum: in scribendis Satyris Lucilium secutus est: Lucanum, Cæsum Bassum, & Macrinum plurimum dilexit. Claruit & probis moribus, & egregia vitæ integritate sub Domitio Nerone, sub quo obijt anno ætatis suæ XXX.

Petrus Lombardus Nouariensis, Magister sententiarum dictus, Parisiensis Episcopus, & in Abbatia Sauocina Calabria sepultus, summus Theologus, scripsit quattuor libros Sententiarum, quibus comprehendit Trinitatem diuinarum personarum atque unitatem essentie, Mundi creationem, Christi incarnationem, nostramq. redemptionem, & septem Sacramenta Ecclesiæ, ac denique quidquid ad uniuersam pertinet Theologiam. Hinc factum est, ut docti viri fere innumeri scholastice, et, ut sic dixerim, disputatiue in quatuor illos scripserint libros. Sunt qui velint Petrum Lombardum, Gratianum, qui Decretum conscripsit, & Petrum Comestorem, vel Manducatorem ob sua ipsius scripta refertissima crebris scripturæ sacræ auctoritatibus, quas quasi manducauerit, & ventri memoriæ mandarit, ita dictum, & Scholasticæ historiæ Auctorem, si nonnullis credimus, fratres nothos fuisse. Scripsit item Petrus Lombardus in omnes Psalmos, in Epistolas beati Pauli, & sermones, atque alia edidit. Claruit sub Conrado Imp. III. & Ludouico Crasso Francorum Rege. Anno Dom. M. C. XL.

Petrus

Petrus Crinitus Florentinus vir doctus scripsit vitas virorum illustrium, qui in bonis litteris, floruerunt, & Poetarum praesertim Latino- rum. Hic etiam edidit Poematum, siue Odarum varij argumenti libros duos, de honesta disciplina libros 25. & alia complura. Claruit anno Dom. M. D. V.

Petrus Borrana Lucarnensis, vel de Lacu maiori, de Brossago libel- lum, Corona pretiosa, inscriptum edidit, in quo e regione confe- runtur vocabula linguarum quattuor, Italica scilicet vulgaris, La- tine, Graeca vulgaris, & veteris Graeca. Idem Borrana testatur Graeca vulgari lingua, qua nunc vtuntur Graeci, Iliadem Homeri translata fuisse atque impressam. Claruit Anno Dom. M. D. XLIIII

Philostratus Lemnius Sophista Veri Lemnij Sophista nepos, & Julia uxoris Seueri Principis, cuius tempore vixit, Epistolarum Magister, de vitis Sophistarum libros quattuor scripsit ad Seuerum, ac de vita Apollonij libros octo. Edidit etiam Declamationes, Epistolas ama- torias, Epigrammata, & alia quaedam. Claruit sub eodem Seuerio.

Pierius Valerianus Bellunensis, ex sorore nepos Fratris Urbani Gram- matici Ord. Minorum vir sane doctissimus, scripsit opus satis gran- de ad Hieroglyphicorum declarationem, & intelligentiam pertinens, & in Virgilium castigationes. Claruit circa Ann. Dom. M. D. L. Sepulti sunt ambo Venetijs ad adem Fratrum Minorum.

Plato Atheniensis, Aristotelis Magister, Apis Attica, & scholae Academicæ Princeps, quem S. P. Augustinus lib. 8. cap. 11. de Ciuit. Dei Moyses, & Hieremie libros legisse in Aegypto sentit. Hinc ab Eusebio in libro 10. de preparatione Euangelica cap. 3. & ab alijs Moyses Atheniensis nuncupa- tur. Scripsit enim permulta Theologiam praesertim Christianae fidei ac doctrinae satis adsimilem. Nam in Timeo scripsit de mundi Crea- tione: in Phaedone de pœnis Purgatorij temporalibus, de pœnis Infer- ni æternis, ac de iustorum Paradiso: in Epinomi de sanctissima Trini- tate verbis partim mysticis, partim vero apertis mentionem faciens, & praesertim de Patre & Filio: In Alcibiadiade innuit Christi aduen- tum, quem Deum & hominem appellare satis aperte videtur. Id omne Cyrillus Alexandrinus nitur ostendere, ac probare lib. 8. contra Iulia- num. Augustinus item lib. 7. confessionum cap. 9. ait se legisse quos- dam Platoniorum libros e Graeca lingua in Latinam translatos, in quibus legebatur sancti Ioannis Euangelij principium, hoc est: In principio erat verbum, & cet. usque eo: Sine ipso factum est nihil. Idq. verum esse multis rationibus inibi, eodem Augustino teste, proba-

probatum. Augustinus etiam libro contra hereses quinque, longe post principium ait, Mercurium Trismegistum conscripsisse librum, in quo legitur: Hic est Filius Dei benedicti. Hec item Richardus 1. Sent. distinct. 3. artic. 2. quest. 2. enarrat. Quare idem Augustinus libro de vera Religione cap. 4. inquit: Platonici, paucis mutatis, Christiani fierent. Hec de Platone, cuius scripta permulta sunt, ut dixi, quæ longum esset recensere. Natus est post initia belli Peloponnesiaci. Vixit annos XX. cum Socrate. Floruit circa ann. ab Urbe condita C C C C. quo tempore Philippus Macedonie regnum adeptus est, simul & Alexandrum genuit, ut ait Gellius lib. 17. cap. ultimo: paucisq. inde annis post, Plato ad Dionysium Sicilia tyrannum posteriorem profectus est. Obijt anno ætatis sue LXXXI. dum ad mensam in quibusdam nuptijs accumberet, teste Alumno Ferrariensi.

Plautus Poeta Comicus percelebris e Sarsina in Aemilia, teste Ioanne Baptistâ Mantuano Carmelita ad Iulium II. vel ut aliqui volunt, Farsina, Aemilia item, vel Romandiola Ciuitate vetusta, ceteris Comicis præfertur multorum sententia, & Varronis præsertim dicentis: Si Musæ Latine loquerentur, Plautino sermone loquerentur. Hic fuit vir sane eruditus, & in Romana lingua clarus, sed ita pauper, ut siquando vacabat a mola asinaria, cui ob magnam paupertatem contractam ex pecunia omni in scenicis ornamentis, Crinito teste, erogata, erat addictus, fabulas componebat, quas deinde vendicaret. Gellius itaque libro 7. cap. 18. appellat Plautum parentem ac Principem in omni elegantia Latina. Plautus in conscribendis fabulis, aut Comædijs secutus est Demophilum, Philemonem, & Epicharmum Siculum Poetas Græcos, Horatio teste: ac de se Epigramma, quod infra videre est, composuit in hanc verborum formam:

Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludusq. iocusq. & numeri,
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

Obijisse traditur paucis annis post Q. Ennium Olympiade C. XLV. illudq. Epigramma in eius sepulchro incisum fuit, ut narrat Gellius. Id quod de Nævio etiam, & Pacuuius Poetis affirmatur, eodem Gellio teste libro 1. cap. 24.

Plinius Secundus Veronensis, qui Vespasiani negotia administrabat, notis,

etibus, & subcisiuis horis (ut ipse inquit) opus de rerum natura 37. libris distinctum conscripsit, vnius omnium parcissimus temporis. Claruit sub eodem Vespasiano circa ann. Dom. LXXI. Sed obiit Traiani tempore, ut Naclerus ait in fine Gen. 4. ab incendio Vesunij montis, qui a Neapoli vrbe quattuor passuum millibus distat, absorptus.

Plutarchus Chæronensis ex Bæotia philosophus multa quidem eruditionis vir, conscripsit Vitas Virorum Illustrum 48. & libros Apophtegmatum, quos Traiano dedicauit. Edidit etiam opuscula quamplurima, necnon Moralia, quæ sunt omnis elegantis doctrinæ plena. Scripsit denique de proprietate linguæ Græcæ, siue de dialectis apud Homerum, opus valde utile, cum Appendice Lexici Græco latini, & alia. Claruit sub eodem Traiano, cuius fuit Magister, circa ann. Dom. C.

Polydorus Virgilius Vrbinas vir doctus, diligens, & curiosus, de rerum Inuentoribus opus sane admodum utile conscripsit, necnon Prouerbia, tresq. de prodigijs libros, & alia quædam. Floruit anno Dom. M. C C C C. XCIX.

Pomponius Mela Hispanus ex Mellaria Beticæ oppido scripsit libros tres de situ Orbis. Claruit sub Claudio Imperatore.

Pomponius Letus Picentinus, ut Iouius narrat, ex populis maris Tyrreni accolis, qui sunt Lucanis proximi, hoc est ex ijs, qui loca inter Surrentinum promontorium & Silarum omnem incolunt, ex illustri autem, ut idem ait Iouius, Familia Sanseuerinate. Hic Vallam habuit Preceptorem Romæ, ubi postea bonis litteris imbutus ludum litterarium aperuit, & inter viros insignes, Alexandrum Farnesium, qui deinde fuit Paulus III. Latinis litteris, & perpolitus quidem edocuit. Scripsit de Romanorum Magistratibus, Sacerdotijs, Iurisperitis, & legibus libellum vnum, de antiquitatibus Urbis Romæ alterum: Compendium item Romanæ historiæ ab interitu Gordiani Iunioris vsque ad Iustinum III. necnon de arte Grammatica libellum. Domum habuit in Quirinali, prope Aediculam sacram sancti Saluatoris de Cornelijs, in qua hæc leguntur verba:

P O M P O N I I . L A E T I . D O M V S .

E T . S O C I E T A T I S . E C S Q V I L I N A I .

Hac in Inscriptione ponitur SOCIETAS pro Academia, ad quam viri docti frequenter adibant. Vox illa ECSQVILINAI sapit antiquitatem Latinorum, qui CS, pro X, & diphthongum Græcam AI, pro AE usurpabant. Claruit sub Paulo II. qui

eum molestia affecit, necnon sub Sixto IV. & Innocentio VIII. quibus gratus fuit. Obijt septuagenarius circa annum Domini M. C C C C. XCII. sub Alexandro VI. a cuius Familia, eodem Iouio teste, purpureis vestibus induta eius exequiæ fuerunt decoratæ: Sepulchrum autem varijs fuit Epigrammatis honestatum: inter quæ Pontani Epigramma primum obtinuit locum.

Priscianus Casariensis Grammaticus de arte Grāmatica scripsit ad Iulianum Consulem, ac Patricium, hoc est, de octo partibus orationis libros 16. de constructione earumdem libros duos, de duodecim primis Aeneidos librorum carminibus, de accentibus, de versibus comicis. Scripsit etiam de questionibus naturalibus librum unum ad Cosroem Persarum Regem, & Carmina Dionysii de situ orbis in sermonem transfudit Latinum. Hunc ab initio Christianum, deinde fidei desertorem fuisse Volaterranus testatur. Claruit Athenis tempore Iustiniani principis, atque, ut alijs placet, sub Heraclio Imp. & sub Cosroe Persarum Rege circa ann. Dom. DC. ut Naclerus ait, vel DC. XX. ut nonnulli volunt: vel, ut alijs placet, DC. XL. vel tempore Gregorij Magni, vel non multo post Gregorium, quem anno Dom. DC. V. vixisse sub Phoca Imperatore Tribemius testatur.

Procopius e Casaria Palaestina Orator & Sophista scripsit de adificijs Iustiniani Imperatoris libros 6. Edidit item historiam Romanam, bella videlicet, quæ circa Romam, & per Libyam gesta sunt per Belisarium Patricium, cuius subscriba & comes in cunctis expeditionibus fuit. Historiam quoque annorum C. XLII. pertenuit usque ad annum Christi D. LIIII. a quo Agathias eodem tempore suam deduxit historiam ad ann. usque D. LVI. ut Genebrardus etiam testatur. Scripsit præterea librum de non edendis, vel non editis, ubi Comædia quadam, Justiniani, eiusq. uxoris Theodora vituperationem describit, ut Suidas testatur. Edidit quoque lib. I. de Cosmographia, atque item libros tres de bello Gothico, ac duos de bello Persico, duosq. de bello Vandalico. Claruit sub eodem Iustiniano, circa ann. Dom. D. LIIII.

Propertius, qui dicitur Sextus Aurelius Propert. ex Mevania Umbria Oppido, Poeta nobilis 4. Elegiarum libros conscripsit. Hunc Poetam Quintilianus, censor in litteris acerrimus, plurimum commendans, Ouidio, & Galla in Elegijs præponit, eo quod ille lasciuior, hic vero durior. Laudatur item Propertius ab Ouidio ipso, qui eum blandum, tenerum, ac dulcem appellat. Idem sen-

tiz

sit *Martialis*, qui eius ingenio, & amoribus plurimum tribuit. Floruit *Rome* *Mæcenatis* & *Cornellij Galli* temporibus, quibus maxime acceptus fuit. *Onidium*, *Tibullum*, & *Bassum* maxime coluit. Obijt anno ætatis sue *XLI*.

Prudentius, qui & *Aurelius Clemens Prudentius* dicitur, Poeta *Christianus*, & vir quidem in diuinis, & humanis litteris peritus, necnon metro & prosa excellens, anno ætatis sue 75. mundi vanitate relicta, ad sacras sese contulit scripturas, multaq. viriusque Testamenti & carmine, solutaq. oratione declarauit. Scripsit contra multos hereticos, Epistolas varias, sacros Hymnos, historiarumq. librum 1. & alia complura. *Sidonius Apollinaris* haud omnino contemnendus auctor in legendis, atque obseruandis antiquis Scriptoribus, cum loquitur de *Prudentio* Poeta, minime veritus est, illum *Horatio* adiungere. Præcipuam vero laudem consecutus est, doctiorum iudicio, eo ex carmine, aut opere, quo probitatem atque constantiam illorum, qui se pro Christiana deuouerunt Religione, prosequitur, dum *Laurentium*, *Vincentium*, *Romanum*, *Hippolytum*, *Castianum*, & alios sanctos complures laudat. Carmina item eiusdem *Prudentij* de *Natali Domini*, necnon gestis & miraculis Christi, atque de animis expiandis, deq. vitiorum, ac virtutum conflictu non parum commendantur. Floruit sub *Gratiano* Imperatore Anno Dom. C C C. LXXX.

Ptolemæus, dictus *Claud. Ptolemæus Pelusiensis*. *Astronomus*, ac *Geographus* natione *Aegyptius*, *Alexandria* professus est, artium liberalium, & Græcarum litterarum studij clarus fuit temporibus *Antonini*, & primus apud Græcos celi rationem diligentius explicauit, nulliq. priorum in *Astrologia* scientia cecidit. Hic *Geographia* libros 8. absolutissime scripsit, necnon *Almagestum* vulgo sic dictum magnæ constructionis *Mathematica*, idest perfectæ celestium motuum pertractationis libros 13. Scripsit etiam *Centiloquium*, hoc est centum sententias, & alia quedam. Claruit circa ann. Dom. C. XL. *Publius Victor* de *Vrbis Rome* locis, ac *Regionibus* libellum edidit. De tempore nihil certi potuit affirmari.

Pythagoras, quem nonnulli *Samium*, e *Samo* *Calabriae* ciuitate nunc deleta, esse contendunt, teste *S. Thoma* lib. 1. *Metaph. lect. 8.* necnon *Gabriele Barrio Francicano* de situ *Calabriae* lib. 2. Alij *Samium* ex *Samo* *Græciae* insula, alij *Locrensem* *Calabrum*, alij *Hetruscum*, ut *Plutarchus* ait lib. 8. *Sympos. q. 7.* & *Clemens Alexandrinus Strom. 1.* Fuit

Italicæ philosophiæ auctor , primusq. cæpit philosophus appellari , teste Augustino lib. 8. de Civ. cap. 2. & lib. 18. cap. 25. Hieronym. in Catal. & Plutarch. de Curiositate . Nauigauit in Aegyptum , ut Aegyptiacas disciplinas disceret , & pro suis apud Græcos vendicaret . Peregrinatus est in Babylonem ac Persidem , atque Magos conuenit , teste Cic. lib. 5. Tuscul. quæst. & in Daniele incidere potuit , ut ait Genebrardus . Deinde in Calabria apud Crotoniatis , ac denique Metapontum in Apulia non procul a Calabriae confinio , & in sinu Tarentino commigravit , ubi obiit , eiq. Metapontini Templum magnifice struxerunt , sicut ad hanc usque diem vestigia Templi docent . Discipulos ad sexcentos habuisse fertur , inter quos fuit Archita Tarentinus . Hic ab omnium animalium carnibus , & a fabis religiosissime abstinebat , Iuvenale satyra 15. & alijs id ita esse affirmantibus , hoc est Callimacho , & Cicerone lib. 1. de Divin. Gellius tamen libro 4. cap. 11. ex Auctoritate Aristoxeni , qui musicus fuit ac vir litterarum veterum diligentissimus , & Aristotelis discipulus , ait , nullo sapius legumine Pythagoram usum , quàm fabis . Claruit & in Italiam venit , eodem Gellio teste , Tarquinij Filio regnum obtinente , cui cognomentum Superbus fuit , post Urbem conditam circa ann. C C. XLIIII.

2.

Q. *Curtius nobilis historicus , & nihilo inferior Cæsare in scribendo , scripsit historiam de rebus gestis Alexandri Magni . Hunc Aldus Manutius eum esse putat , qui a Cicerone ad 2. Fratrem Epist. 2. libri 3. nominatur bonus & pereruditus adolescens . Scripsisse autem eum sub Augusto , coniicitur ex eius historia libr. 10. circa finem .*

Quintilianus Rhetor insignis ex Calagurio Hispania Ciuitate in Vascōnibus collocata , primus Romæ ludum aperuit litterarium , & e fisco stipendium tulit . Institutiones Rhetoricas , atque Declamationes conscripsit . Floruit sub Domitiano , cuius nepotes instituit , circa ann. Dom. LXXXVI.

R.

R. *Abanus Maurus Ordinis S. Benedicti , Natione Germanus , ac Sextus Archiepiscopus Moguntinus , scriptor Ecclesiasticus ,*
pius

pius atque catholicus, scripsit in Testamentum vetus, & in nouum, atque alia quaedam. Claruit Anno Dom. D C C C. LV.

Raphael Volaterranus ex familia Maffeia, quæ etiam nunc Volaterris est, historicus celebris, multa conscripsit, & præsertim libros octo ac triginta Commentariorum Urbanorum, & Procopium de bello Persarum & Vandalorum e Græco in Latinum transtulit. Edidit etiam Geographiam, Anthropologiam, & Philologiam. Claruit autem circa ann. Dom. M. D. III.

S.

S Aluſtius, qui Crispus dicitur, historicus Romanus, a Quintiliano Thucididi ex Græcis opponitur elegantia scribendi, Attica breuitate, sententiarum crebritate. Quare Martialis lib. ult. ait:

Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,

Primus Romana Crispus in historia.

Hic scripsit coniurationem Catilinariam, & bellum Iugurtinum. Claruit sub Iulio Cesare, & Octauiano ante Christi aduentum circa ann. LXXXIII.

Scaurus, qui dicitur Q. Terentius Scaurus, Grammaticus antiquus edidit librum de Orthographia, ac decem libros Commentariorum in Poeticam Horatii conscripsit, & librum de Cællij Vindicis Grammatici erroribus. Hunc Gellius libro II. cap. 15. nobilissimum appellat, & Adriani temporibus floruisse, & contra Cællium scripsisse ait.

Seneca dictus L. Anneus, Natione Hispanus, Patria Cordubensis, Philosophus Academicus, Socionis Stoici discipulus, teste Hieronymo in Catalogo, nisi textus sit corruptus, vt præfert asteriscus ibi appositus: vel Photini item Stoici discipulus, Læani Poetæ patruus, & Neronis Magister, beati item Pauli amicus, ac vita continentissimæ, vt idem Hieronymus & Augustinus testantur. Extant Senecæ non solum Epistolæ ad Paulum, & Pauli ad Senecam scriptæ, sed complura etiam doctrina ac sententijs refertissima superioribus annis diligenter emendata, & in volumen vnum redacta a M. Antonio Mureto, viro sane eruditissimo. Nec silentio prætereundum censeo, Senecam ante biennium quàm Petrus & Paulus martyrio coronarentur, Neronis & crudelitatis & ingratitude vitio valde laborantis iussu incisis venis mortem obijisse, cum

e 3 in

in Pisonianæ coniurationis suspicionem venisset. Claruit sub eodem Nerone circa annum Dom. L.

Sigismundus Gelenius Bohemus vir diuersis linguis & variarum rerum cognitione doctissimus, scripsit Lexicon Symphonum, quo 4. linguarum Europæ familiarium, Græcæ scilicet, Latine, Germanicæ, Sclauonicæ concordia consonantiæq. indicatur, ubi in omnibus prædictis linguis eiusdem significationis vocabula e regione ponuntur. Scripsit præterea Annotationes in T. Liniū & in Plinij historiam naturalem, & multa e Græco in sermonem transtulit Latinum. Obijt circa ann. Dom. M. D. LIIII.

Sigismundus Liber Baro scripsit rerum Moscouitarum Commentarios. Floruit circa ann. Dom. M. D. XL.

Solinus dictus C. Iulius Solinus Polyhistor, idest multa historia vir, de mundi miraculis conscripsit libros. Claruit circa ann. Dom. C. XXII.

Sozomenus & Socrates Græci historici, necnon Theodoretus item Græcus Ciria Episcopus historias Ecclesiasticas eodem tempore, hoc est sub Theodosio iuniore Imperatore, Anno Domini C C C C. XXX. conscripserunt, quas Epiphanius in Latinum transtulit sermonem: & ex ipsis Cassiodorus Senator & Monachus continuam fecit historiam vnam, quam Tripartitam appellauit.

Stephanus Græcus Chorographus celeberrimus librum de Urbibus, ac de earundem, aliorumq. locorum æquiuocis. De tempore non liquet: fuit tamen ante Eustathium Homeri explanatorem, cum ab eo citetur liber de Urbibus sub Tit. τῶν ὁμωνύμων.

Strabo Amasæus philosophus Cretensis, Historicus, & Geographus insignis, quæ post Polybium a Romanis gesta sunt, libris 43. comprehendit. De Geographia vero libros 17. feliciter conscripsit. Claruit temporibus Augusti.

Suidas historicus ordine Alphabetico suum opus digessit atque edidit, quem Christianum fuisse nonnullis reclamantibus, affirmat Genebrardus, dicens: Mirum est, nonnullos asserere Suidam non fuisse Christianum, cum ubique liber ipsius reclamet, scorsum in voce εὐαγγελίου, qui est Epitome libri cuiusdam Hesychij. Anno Dom. M. XVIII. adhuc Suidas vivebat, ut ipse ait in voce, Adam.

Suetonius Tranquillus, qui Caius Suetonius dicitur, scriptor nobilis, Vitæ duodecim Caesarum conscripsit, necnon de illustribus Rhetoribus
atque

atque Grammaticis libellos duos . Floruit sub Adriano , circa ann.
Dom. C. XVIII.

T.

Terentius Carthaginensis , qui dicitur Publ. Terentius Afer , fuit
Poeta Comicus elegantissimus ac percelebris , cuius Comediae sex,
ob sermonis elegantiam , ut ait Cicero , a Lelio scribi putabantur.
Huic sententiae adstipulatur etiam Varro : immo Afranius omnibus
eum Comicis praefert . Volcatius autem nonnisi sextum locum ei
tribuit inter Comicos , postponitq. ipsum Caecilio , Plauto , Naevio,
Licinio , & Atilio Comicis . Phormionem & Hecyram vertit ab
Apollodoro Poeta Comico Atheniensi : Andriam , Eunucho , Adel-
phos , & Heautontimorumenon a Menandro Poeta item comico
Atheniensi , a quibus Terentius integros mutuatus est sibi versus,
& a Menandro praesertim , ut in Bibliotheca Fulvii Ursini dictum est :
in qua Terentius litteris maiusculis manuscriptus temporibus Ale-
xandri Severi Imperatoris asseruatur : cuius margines Scholijs cha-
ractere Longobardico , & nonnullis Menandri versibus Graecis ab
ipso Terentio in Latinam linguam translatis , & suo Poemati in-
sertis refertissima sunt . Hic fuit Terentij Lucani libertus , sed ob egre-
giam indolem Lelii & Scipionis opera ad nobiliorem statum per-
venit . Claruit ab Urbe condita circa ann. D C. XX.

Tertullianus , qui dicitur Q. Septimius Florens Tertullianus , Latino-
rum Scriptorum princeps , teste B. Cypriano , et , ut ait S. Hiero-
nymus in Catalogo , post Victorem Pontificem & Apollonium , La-
tinorum primus omni scientiarum genere praeditus , acris & vehe-
mentis fuit ingenij , cui B. Hieronymus scribens ad Paulinum haec duo
potissimum illi adscribit , nimirum quod sit in sententijs creber , &
in loquendo difficilis . Cui sententiae consonum est quod Laetantius
Firmianus in quinto Divinarum institutionum libro scribit . Se-
ptimius (inquit) Tertullianus fuit omni genere litterarum peritus ,
sed in loquendo parum facilis , & minus comptus , & multum ob-
scurus . Huius doctrinam Cyprianus magnificabat , atque ita , ut
ipsum appellaret Magistrum , & absque Tertulliana lectione nul-
lam diem praeterire pateretur . Hic opuscula multa conscripsit , quae
in lucem edita sunt , sed multo plura sunt , quae non extant , elo-
quentissime scripta , ut B. Hieronymo placet . Hic denique , quam-

ais animam corpoream atque item Deum corporeum, non autem effigiatum esse senserit, non tamen ob id hereticus censetur, sed quia transit ad Cataphrygas damnans secundas nuptias, teste Augustino libro de hæresibus ad Quodoultideum hæresi 86. Verum postea Ecclesiastica præscriptionis vi considerata, eum respuisse opinandum est: Montanum enim, eiusq. æmulos inter hereticos numeravit in libro de præscriptionibus. Claruit Anno Dom. C C. Theſeus Ambrosius I. V. Doct. Papiensis & Canonicus Lateranen. Introductionem plurium linguarum scripsit, hoc est Chaldaicam linguam, Syriacam, Armenicam, & decem alias linguas, necnon characterum differentium Alphabeti circiter 40. Claruit sub Paulo III. Anno Dom. M. D. XXXIX.

Thomas Aquinas Ordinis fratrum Prædicatorum, Alberti Magni auditor ac discipulus. Vir sanctitate, ac doctrina celeberrimus, ingenio acutus, & sermone clarus, Doctor Ecclesiæ insignis, & inter Scholasticos Latinos primatum tenens. Plurima in artes, ac scientias, necnon in Scripturam sacram feliciter conscripsit, & ob facilitatem, qua in scribendo usus fuit in rebus difficillimis explicandis, Doctoris Angelici nomen iure adeptus est, cui etiam a Christo Crucifixo, ad quem orabat, dictum fuit: Bene scripsisti de me Thoma. Claruit Anno Dom. M. C C. LXXIIII.

Thomas Linacer Natione Anglus, Medicinæ professor, Vir utraque lingua doctissimus, multa non solum de arte medica, verum etiam de Latina lingua, cuius extant Grammaticæ rudimenta, ac de Latini sermonis emendata structura libri 6. Claruit Anno Dom. M. D. XX.

Thomas Fazellus Siculus Ordinis Fratrum Prædicatorum, de locis ac rebus Siculis conscripsit Decades duas, quas Frater Remigijs Florentinus in Italicam transtulit linguam. Claruit sub Karolo V. cui Decades dedicavit: quas duobus post annis emendatas & auctas Philippo eius Filio, qui successit ei in Regno, dicavit. Anno Dom. M. D. LX.

V.

Valerius Maximus historicus Romanus, qui sub Sexto Pompeio militavit, ut ipse de se testatur eo loci, ubi de institutis antiquis loquitur, factorum, dictorumq. memorabilium exempla ab illustribus

lustribus selecta Auctoribus, & in locos communes digesta, librisq. nouem comprehensa ad Tiberium Cæsarem scripsit, sed suboscure tum ob voces, tum etiam ob concisum dicendi modum. Opus tamen studiosis utile admodum est. Claruit sub eodem Tiberio.

Varro Romanus, Lelii discipulus, qui dicitur Marcus Terentius Varro, vir eruditissimus, ac Polyhistor fuit, hoc est, multiscius, & ab Augustino sancto litteratorum doctissimus appellatus, necnon librorum belluo. Hic quadringentos ac nonaginta libros doctissime scripsit, teste Gellio libro 3. cap. 10. qui ex ipsius Varronis primo Hebdomadum libro refert, Varronem anno octuagesimoquarto ætatis suæ quadringentos & nonaginta libros edidisse: vel, ut narrat S. P. Augustinus lib. 6. cap. 3. de Ciuitate Dei, unum & quadraginta. Et Quintilianus lib. 12. cap. ult. de eo inquit: Varro quàm multa, immo pene omnia tradidit. Quare de Varrone huius generis paræmia orta est: Varro tot tantaq. scripsit, ut nihil videatur potuisse legere: tantum e conuerso legit, ut nihil potuisse scribere videatur. Huius librorum Catalogum S. Hieronymus olim conscripsit, Varroni Originem conferens: sed hunc iniuria temporis, hominum incuria annexa amisimus. Vetranius tamen Maurus vir sane doctissimus ac diligentissimus, Vitam Varronis describens, eiusdem librorum Inscriptiones ex Cicerone, Gellio, Pompeio, Nonio, Fulgentio, Lactantio, Seruio, Macrobio, Augustino, Acronio, Porphirione, Prisciano & Plinio collegit, quæ hoc loco recensenda non sunt, cum in Lucem editæ non sint. Extant de re rustica libri tres, quorum Primus est de Agricultura, Secundus de re pecuaria, Tertius de Villaticis passionibus. Hoc solum opus ex tot Varronis libris integrum ad nostram peruenit ætatem. De Latina lingua libros 24. scripsit, quorum pars una extat: hic enim fuit peritissimus Latine lingue, omnisq. antiquitatis, & rerum Græcarum, nostrarumque, plus tamen scientiæ collaturus, quàm eloquentiæ. Claruit sub Caio Cæsare, tempore Ciceronis, ad quem scribit, & nonagenarius moritur anno Imp. Augusti XV.

Vincentius Gallus Natione Burgundus Patria Bellouacensis Ordinis fratrum Predicatorum, quattuor conscripsit Specula, quorum unum Historiale dictum libris 32. Alterum Naturale lib. 33. Tertium Morale lib. 3. Quartum Doctrinale lib. 13. complexus est: opus sane studiosis valde utile: his enim libris historiam vniuersalem ab Orbe condito ad annum vsque Christi 1250. comprehendit. Edidit etiam alia quedam. Claruit autem anno Dom. M. CC. XL.

Virgilius

Virgilius Mantuanus, qui dicitur *Publius Virg. Maro a Marone* patre sic nuncupatus, Poeta celeberrimus, primum inter Poetas Latinos obtinens locum. Huius Poetae Bucolicorum Eclogae extant decem, & Georgicorum libri quattuor ab eodem Auctore emendati: Aeneidos vero libri duodecim, quibus tertiumdecimum *Maphaeus Vegius* feliciter subtexit, ab ipso non fuerunt correcti: hinc, aduentante morte, cremari iussit: ipse enim, ut narrat *Gellius* libro 17. cap. 10. more atque ritu *Vrsino* versus edebat, hoc est informes, & imperfectos, quos deinde quasi lambendo perpolitos, atque elegantissimos reddebat. His accedunt varia poemata, partim anonyma, partim vero *Virgilij*, quamvis ea fere omnia sub ipsius nomine circumferantur. Hic in Bucolicis *Theocritum*, qui Bucolicos versus lingua Dorica conscripsit, in Georgicis *Hesiodum*, quem sine ulla quidem controuersia longe superauit: In Aeneide secutus est ex Graecis Auctoribus, *Parthenium*, *Pisandrum*, *Apollonium Rhodium*, & in primis *Homerum* Poetas Graecos felicissime imitatus est: Ex Latinis *Q. Ennium*, *Linium Andronicum*, *Nenium*, *Lucretium*, & alios complures. *Virgilij* vitam apud *Donatum* & *Criminum* videre est, qui eam copiose describunt. Claruit sub *Caio Cesare*, & *Oetanio Augusto* I. I. Rom. Imp. Nec silentio pratercundum videtur, quod multi dicunt, & praesertim *Vincentius*, *S. Antoninus* part. 1. Chron. cap. 6. Tit. 4. §. 7. & *Vinc. lib. 7. Spec. hist. cap. 62.* & *Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei cap. 27. de 4. Virgilij Ecloga*, quam de Christo integram scriptam esse affirmant, sicut a *Sibylla Cumaea* fuerat descriptus: quibus verbis consideratis *Secundianus Decij* praefectus, *Verianus* pictor, & *Marcellinus* Orator Christiani effecti sunt. Coluit inter praecipuos amicos, *Asinium Pollionem*, *Corn. Gallum*, *Quintilium Varum*, *Horatium Flaccum*, & *Mecenatem*, cum quibus summa vixit familiaritate. *Oetanio* fuit acceptissimus, & in *Exquilijs* secundum hortos *Mecenatis* habitasse traditur. *Tarenti* periit, ut *Seruius* refert: vel, ut alij volunt, *Brundisii*, contracta egritudine ex itinere ad visendum *Metapontum*, propter calores, ac nimios aestus. Eius cadauer delatum est ad radicem *Montis Pausilypi* non procul a *Neapoli*, ubi sepulchrum visitur ad hanc usque diem prope *SannaZari* monumentum, de quo *Bembus distichon* edidit sepulchro eius marmoreo incisum in hanc verborum formam:

Da sacro cineri flores: hic ille Maronis
 Vicinus musae, proximus ut tumulo.

In sepulchro autem Virgilij, cuius adhuc extant vestigia, legitur hoc Distichon :

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope : cecini pascua, ^{ruha} ~~vna~~, duces.

Hoc loco Calabri pro Apuli ponuntur : olim enim Apulia & Calabria dicebatur. Deploraerunt eiusdem obitum complures docti, & inter ceteros Cornelius Gallus ad Caesarem scribens Augustum. Claruit sub eodem Augusto. Moritur anno aetatis suae LIII. S. Antonino teste par. 1. Chron. cap. 6. Tit. 4. S. 7.

Vitruvius, qui M. Vitruvius Pollio dicitur, Architectus insignis, quo etiam omnes huius artis professores tamquam Magistro utuntur, libros de Architectura decem conscripsit. Floruit sub Caesare Augusto, ad quem scripsit.

Vopiscus Flavius historicus, qui varias Romanorum Principum vitas, hoc est, Aureliani, Taciti, Floriani, Probi, Saturnini, Proculi, Bonosi, Cari, Carini, & Numeriani conscripsit. Auum suum ait Vopiscus vixisse sub Diocletiano.

X.

Xenophon philosophus Atheniensis, historicus laudatus, Socratis discipulus, & Platonis amulus, speciosus, moratus, & gratus omnibus, philosophorum primus scripsit historiam, Herodotum, & Thucididem secutus. Claruit circa ann. ab Urbe condita
C C C C.

Z.

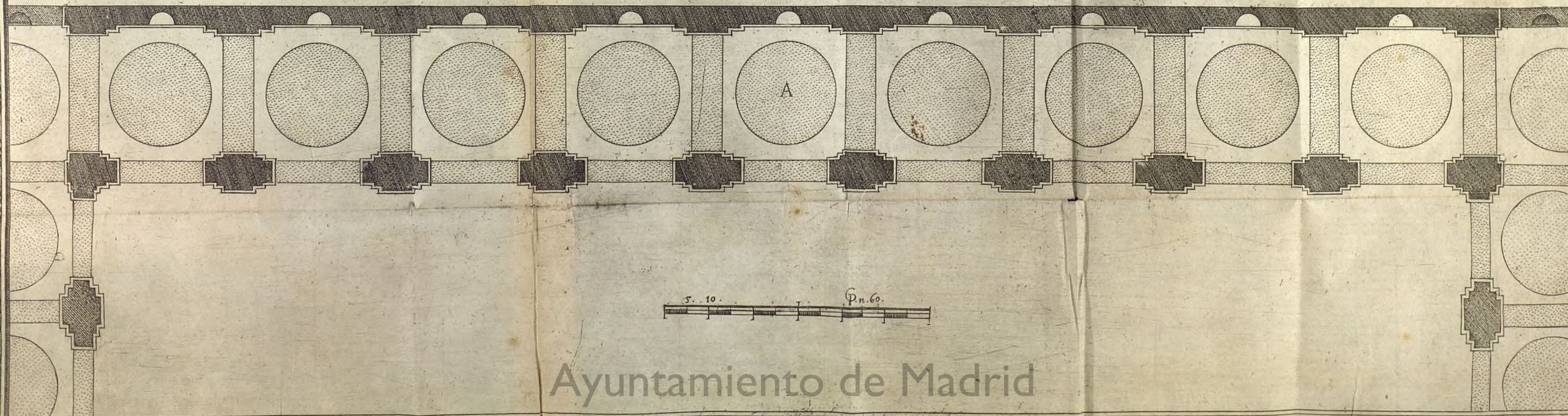
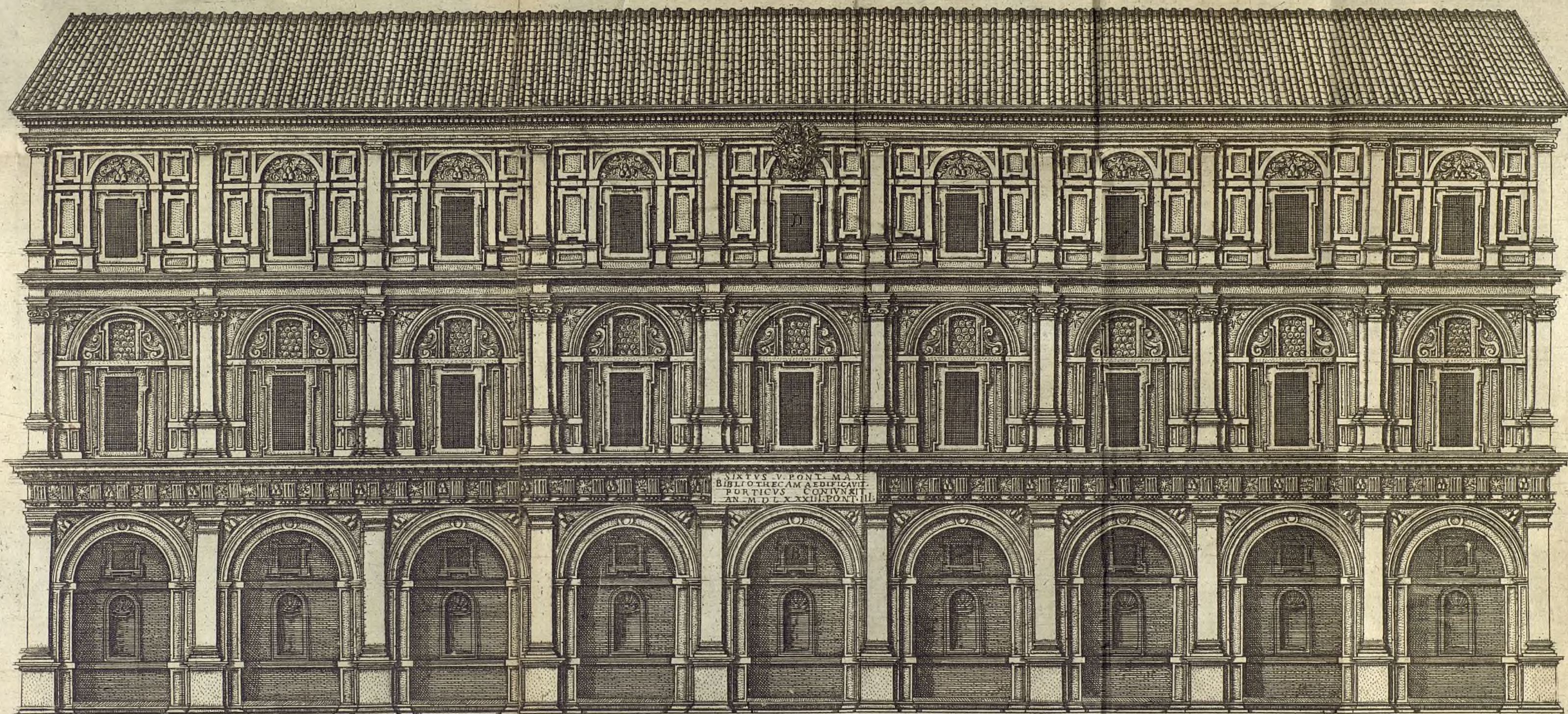
Zenodotus Ephesius Grammaticus & Poeta, qui Bibliotheca Ptolemai Philadelphi praefuit, & filiorum Ptolemai praeceptor nonnulla ad artem Grammaticam pertinentia conscripsit, praesertim vero Proverbia, primusq. Homeri libros correxit, & in ordinem redegit. Claruit sub eodem Ptolemaeo.

Zonaras, dictus Ioannes Zonaras Monachus, & Historicus, historiam Graece ab exordio mundi uniuersalem ad sua usque tempora, hoc est usque ad Michaelis VII. Imperatoris Constantinopolitani tempus conscripsit. Edidit Chronicam historiam a Julio Caesare usque ad Alexium Comnenum I. Imp. Constantinopolitanum : Epitomen item ab initio mundi : Alexandri Magni vitam. Periphrasim etiam in totam Aristotelis Logi-
can.

eam . Conscripsit præterea Compendium historiarum in tres Tomos distinctum , quorum Primus agit de rebus Judaicis ab exordio mundi usque ad Hierosolymitanum excidium : Secundus historiam Romanam ab Vrbe condita usque ad Constantinum Magnum breviter complectitur : Tertius Imperatorum res gestas a Constantino Magno usque ad obitum Alexij Comneni . Canones Conciliorum collegit & exposuit . Edidit Commentarios in Damascenum , & in Acta Apostolorum , ac denique Vocabularium composuit . Claruit sub eodem Alexio Comneno , & Ioanne Comneno circa ann. Dom. M. C. XX. quo tempore Georgius Cedrenus, & Glycas floruerunt. Zosimus Comes , homo Græcus , superstitioni addictus , & exitiosus , qui historiam Romanam 414. annorum ab Augusto ad Honorium usque Imp. & Athalaricum Gothum , qui Romam diripuit , sex libris scelerata fide conscripsit : fictis enim laudibus impios , Diocletianum scilicet , & Iulianum Apostatam exornavit , falsisq. criminibus pios Principes , Constantinum Magnum , Gratianum , Theodosium , & alios onerat : & ob id a probis viris ut canis proscriptus , sed quamvis impiissimus , tamen velit nolit Constantini donationem fatetur , dolore ob hanc rem , quam damnat , affectus. Vixit sub Honorio Imp. circa ann. Dom. C C C C. III.

BIBLIO.

Ayuntamiento de Madrid

BIBLIOTHECA

VATICANA

A SIXTO V. PONT. MAX.

MAGNIFICENTISSIME CONSTRUCTA

ET MIRABILITER ILLUSTRATA.

VLTA profecto sunt ornamenta, quibus Bibliotheca Vaticana magnificentissime constructa, egregie quidem & maiorem in modum illustratur, atque oculi, mentesq. hominum eam intuentium mirifice pascuntur, summaq. animi voluptate ac solatio perfunduntur: e quorum numero Emblemata illa sunt, quibus SIXTI V. immortalitate dignissimi præclare ac feliciter gesta, quæ ad hanc usque diem prodierunt, repræsentantur, & hinc inde ob oculos ponuntur: necnon in eadem Emblemata Guilielmi Blanci Inscriptiones: Concilia item præcipua, Scholæ, & Bibliothecæ insigniores, atque litterarum Inuentores. Sed antequam rerum huiusmodi expositionem aggrediar, id sciri velim, molem hanc à fundamentis excitatam, tot porticibus subleuatam, tot cubiculis & cameris amplificatam, tam vasto fornice circumductâ, tot picturis & imaginibus intus, & extra insignitâ, tot aditibus, & gradibus peruiam, tot fenestris vndeque patefactam, vnius anni curriculo, quo vix alius de opere faciundo cogitasset, à SIXTO V. ad res sane pias, heroicas, atque arduas, Principe quidem potentissimo, quin Pontifice summo ac se ipso dignissimas, efficiendas & producendas nato, feliciter coeptam, feliciusq. consummatam:

A

in cuius

in cuius rei testimonium hæc ad eam partem, quæ Theatrum,
siue Meridiem spectat, legitur Inscriptio marmore incisa:

SIXTVS V. PONT. MAX.
BIBLIOTHECAM ÆDIFICAVIT
PORTICVS CONIUNXIT
AN. M. D. LXXXVIII. PONT. III.

Hæc item Bibliotheca Vaticana quattuor habet facies:
vnam, quæ vergit ad Orientem, ad Occidentem alteram,
tertiam ad Meridiem, postremam ad Septentrionem. Por-
ta autem Bibliothecæ primaria est ad Orientem, in cuius
vestibulo variæ sunt picturæ tam ad pictoris arbitrium & ad
operis ornamentum, quàm ad librariam & typographicam
artem pertinentes. Bibliothecam verò ingredienti, & suspi-
cienti statim fornix sese offert, varijs picturis & imaginibus di-
stinctus & insignitus, in quo pueri aligeri choros, siue coro-
nas, repræsentantes, sibiq. inuicem libros porrigentes cernun-
tur, & in cuiuscunque chori medio imago librum manu ge-
stans & scientiam aut artem aliquam præferens adstare con-
spicitur, multis item id genus alijs picturis, & ornamentis ad
stemmata gentilitia SIXTI V. non minus ingeniose ex-
cogitatis, quàm venuste, atque artificiose vndequaque colloca-
tis, atque ita, vt hæc omnia Cælum ipsum, quatenus humana
imaginatio hoc sibi tale fruiere potest, ante oculos proponere
videantur. In parietibus verò inter fornicem & eorundem pa-
rietum coronas, varia Emblemata elegantissimis Inscriptio-
nibus explicata, seu potius ijsdem tanquam poetico penicillo
adumbrata circumspiciuntur, quæ quidem soluta & pleniore
oratione enucleanda mihi primum visâ sunt, vt deinde alia
omnia singulatim, & suo loco explicentur. Id quod pro inge-
nij mei imbecillitate præstare conabor.

DE

3

D E
E M B L E M A T I S
E O R V M Q. I N S C R I P T I O N I B V S

G V I L I E L M I B L A N C I

I N T I M I C V B I C V L A R I I

S. D. N. S I X T I V.

*A Tergo introitus Bibliothecæ ad dextram partem apparet
Emblema. I.*

D E S I X T I V. C O R O N A T I O N E.

O C Emblemate, quod ingentem vtriusque sexus hominum, & cuiuscunque status, gradus, & dignitatis virorum multitudinem in medium affert, S I X T I V. Coronatio celebrata kalendis Maij 1585. ante fores Basilicæ sancti Petri Apostolorum Principis, ad introitus læuam, tota Vrbe exultante, Illustrissimorumq. Cardinalium Senatu amplissimo adstante, feliciter representatur.

Nec silentio prætereundum est, cur Coronatio Pontificis ante Ædes sancti Petri in Vaticano, nō autem in Basilica Lateranensi, quæ summi Pontificis Ecclesia episcopalis est, fiat. Nam, vt paucis agam, hæc Coronatio in Vaticano celebratur, vel quia, vt conijci potest, summi Pontifices præsens in tempus hoc in loco solent residere: vel quia hæc Basilica, prima sub nomine sancti Petri, cuius summus quisque Pontifex est Successor, & Christi Vicarius, à Siluestro Papa huius nominis primo mirificis Constantini Imperatoris impensis, qui ab eodem Siluestro baptismum suscepit, constructa est quinque porticibus per intercolumnia distinctis, quas Naues vocant, magnis pulcherrimisq. columnis circiter centū sustentata, Anno Domini CCC. XIX. vt patet ex vetusto marmore inciso lapidem porphyreticum continente, & prope Portam sanctam sito:

A 2

super

super quem lapidem ossa Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli ab eodem Siluestro diuisa, & librata fuerunt. Immo, vt ait Onuphrius in libro de septem præcipuis Urbis Romæ Basilicis, hanc Basilicam parua Ecclesiæ forma primus ædificauit sub ipsa Beati Petri Apostoli morte Anacletus presbyter S. R. E. ab eodem Petro ordinatus, & tertius ab eo postea Pontifex Romanus creatus. Hinc Ecclesiæ hæc in Decreto appellatur prima, & ceterarum caput, idest, Apostolica, vt exponitur ab Hugone: quia prima, vt dictum est, sub nomine sancti Petri Apostolorum Principis fuit ædificata: ob quam rationem, necnon ob alias iam assignatas Coronatio Pontificis fieri solet ante sancti Petri Ecclesiā: quæ, vt, occasione sese offerente, parumper digrediamur, moxq. eo vnde digressi sumus reuertamur, ad Sacellum vsque sancti Petri primarium, in quo SS. Apostolorum Petri & Pauli ossa requiescunt, protēdebatur. Sed Iulius II. veteris Ecclesiæ parte posteriori disiecta, Bramantis eximiæ industriæ Architecti opera, nouæ Basilicæ toto Terrarum Orbe celeberrimæ futuræ fundamenta iecit. Huius deinde fabricam à Leone X. & Clemente VII. nonnihil, vt narrat Onuphrius, intermissam, Paulus III. ex Michaelis Angeli Bonarotæ Architectura, auxit. Hæc autem à ceteris Pontificibus ita continuata est, vt, testudinibus aliquot factis, & Sacello Gregoriano mira structura confecto, amplissimæ & mirificæ Basilicæ formam ob oculos ponat, præsertim vero SIXTO V. sedente, qui Absidam seu Tholum, quem vulgo Cupulam vocant, centum millibus aureorum, singulo quoque anno insumendis per operarios homines ad octingentos, breuissimo temporis spatio perficiendum curat. Quæ res etsi ardua est, ac pene olim ab omnibus desperata, animi tamen SIXTI V. magnitudo tanta est, tamq. rerum omnium admirabilis apparatus, vt summa diligētia Fabij Blondi, Patriarchæ Hierosolymitani, cui cura omnis est demandata, necnon Iacobi à Porta Architecti opera, non solum ad finē deducatur, sed etiam totius Ecclesiæ fabrica suis omnibus numeris, Deo adiuuante, absoluenda iudicetur. Quod vt eueniat, boni omnes diuinam benignitatem suppliciter deprecantur. De hoc Tholo Franciscus Bencius, & alij ex Collegio Societatis Iesu, necnon Iosephus Castalio iurisperitus Latino scripserunt

pferunt verſu, reiſq. magnitudinem mira facilitate, atque felicitate explicarunt.

Hæc pauca de opere tam excellenti dicere mihi viſum eſt: nunc autem ad propoſitam Coronationem redeamus. Inſcriptionis igitur Auctor huius generis Coronationem tam inſignem, tamq. ſublimem, qua nulla maior in Terris inueniri poteſt, ſecum animo reputans, hunc in modum ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Hic tria Sixte tuo capiti Diademata dantur:

Sed quartum in Cælis te Diadema manet.

CVM ſummus Pontifex, vt breuitati conſulam, coronatur, capiti eius Tiara, quam Regnum Mundi appellant, imponitur, tribus cõſtans Coronis, tres poteſtates, hoc eſt, Imperatoriã, Regiam, & Sacerdotalẽ, plenariã ſcilicet & vniuerſalem totius Orbis Auctoritatem repræſentantibus.

Per Tiaram ipſam, quam Regnum Mundi paſſim appellant, Imperatoria ac temporalis Poteſtas: per Mitram verò, Pontificia & ſpiritualis Auctoritas ſignificantur: & quoniam Auctoritas Pontificia prior ac dignior, necnon amplior atque diffuſior eſt Imperiali poteſtate, quia Sacerdotium in populo Dei Regnum præceſſit, ſicut Aaron primus Pontifex Saulem primum Regem, & Noe ipſum Nemroth præceſſiſſe leguntur, hinc ſummus Pontifex in ſignum Pontificiæ Auctoritatis ſemper & ubique Mitra vti ſolet: Regno autem, Imperatoria ſcilicet Corona, non ſemper & ubique, ſed certis diebus & locis, intraq. Eccleſiam inter eundum ac redeundum, non autem in diuinis officijs celebrandis, nec in ſacris faciendis. Sed quoniam qui hoc in mundo legitime certauerit, coronam ſibi in Cælo parat, Auctor inſcriptionis ait, quartam Coronam SIXTO V. repositam eſſe in Cælis: & hanc ſtabilem & perpetuam eſſe neceſſe eſt. Id quod etiam figura quadrata ex ſui natura præſert: Quadrũ enim, quacunque vertatur, ſtare cernitur: cuius inſtar iuſtus cum ceciderit non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Manet igitur SIXTVM, ideſt, quartum Diadema expectat

SIX-

Inn. III.
ſerm. 3.

Exod. 28.

Gen. 8.
Inn III.
ſerm. 3. de
B. Silueſt.

2. Tim. 2.

Aug. in
Pſal. 88.
to. 8.

SIXTVM in Cælo, tamquam iustum: & vere manet, quia stabile est: & amitti non potest, quia sibi æternitatem fortitur.

A tergo introitus Bibliothecæ ad lauam apparet

Emblema. I I.

*DE EPISCOPATVS LATERANENSIS
possessione adipiscenda siue capienda.*

Oc Emblemate, susceptio Episcopatus Lateranensis representatur, hoc est, cū SIXTVS V. Pontificia sollēnitate, ac pompa, Regibus Iaponēsis eū comitantibus, Basilicā Lateranensem, vt moris est, tanquā suā peculiarem, & primariā Ecclesiam agnouit, ac suscepit. Quo loco cernitur Pōtifex a stirconi, quem chineā vulgo appellant, insidens, præeuntibus longo ordine tā intimis, quā extimis Cubicularijs, alijsq. nobilissimis viris, necnon Urbis primatibus equitatibus (vt interim Celeres Equites, ac pedestres, & hastatos Heluetios silentio inuoluam) subsequētibz vero S. R. E. Cardinalibus Illustriss. Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ceterisq. Præsulibus. Idq. miro conspicitur apparatu. Ecclesia hæc primaria dicitur, propterea quod Constantinus Imperator eam quarta sui baptismi die intra Palatium Lateranense à Laterano ciue Romano dictum, vt in sexto Emblemate ad lauam Bibliothecæ sito fusius explicabimus, Saluatori nostro construxit, summoq. Pontifici Siluestro primo, à quo baptismum suscepit, dono dedit. Hæc item Basilica fuit prima Ecclesia publice constructa: & in hac sola Ecclesia ligneum est Altare arcæ adsimile, vt memoria præteritorum temporum conseruaretur, quibus, cum tyrannorum persecutionibus vexaretur Ecclesia, à sancto Petro vsque ad sanctum Siluestrum, Pontificibus locus certus ac definitus non fuit, sed in cryptis, siue in cœmeterijs, aut in piorum ædibus super illo Altari ligneo consecrare solebant. Hinc idem sanctus Silvester honoris gratia fanciuit, vt in eo, quod est Altare maius, præter Romanum Pontificem Missas nemo deinceps celebrare posset. Id quod ad hanc vsque diem executioni mandatur. Nam in dicto Altari non nisi summo

*Dist. 96. c.
14. Con-
stantinus.*

mo Pontifici, & Cardinalibus Episcopis per Pontificiā dispensationem, & in horum defectū, Cardinalibus presbyteris rem sacrā facere licet, sicut de Altari maiori sancti Petri, sanctę Marię maioris, sancti Laurętij extra muros, & sancti Pauli, decretū huiusmodi obseruatur. Sancitum etiam fuit, sicut in Decreto legitur, vt hæc Basilica Lateranensis Saluatori nostro dicata, & Saluatoris nomine nuncupata, postremo autem sancti Ioannis dicta, principatum haberet non solum supra Patriarchales Ecclesias, Alexandrinam scilicet, Antiochenam, Hierosolymitanam, & Constantinopolitanam, verum etiam supra omnes in vniuerso terrarum orbe Ecclesias Dei. Quare Patriarchatus, Archiepiscopatus, Metropolis, & Episcopatus appellatur: summus autem Pontifex, summus Patriarcha, summus Archiepiscopus, summus Metropolitanus, summusq. Episcopus dici potest ac debet: sicut enim Ecclesia hæc, ita & Papa tum nomina, tum effectum horum omnium optimo quidem iure sibi fortitur. Basilica autem sancti Petri, cuius fabricam, vt legitur in Decreto, Constantinus, donatione facta, instituit, quamuis prima Beati Petri sedes dicatur, vt in Emblemate de Coronatione diximus, non tamen Archiepiscopatus, nec Metropolis, nec Episcopatus appellari potest, sed prima dicitur, idest, Apostolica, vt dictum est. Et quamuis Vrbs Roma instar vniuersi Orbis quattuor Patriarchales Ecclesias habeat, hoc est, sancti Ioannis Laterani, sanctę Marię maioris ad Pręsepe, sancti Laurentij extra muros, & sancti Pauli Ecclesia tamen sancti Petri nec Patriarchalis nec Episcopalis Ecclesia est, vt dicitur à nonnullis, qui eā Episcopo Portuensi subiectam esse, & ad eius Diocesim pertinere dicunt. Præsens tamen in tempus hæc Basilica sancti Petri Patriarchalis habetur & vocitatur. Hinc quinque Patriarchales Ecclesię in Vrbe nominantur, & sunt. Hęc dicenda erant, vt sciretur, cur summus Pontifex iurisdictionem Episcopalem, non in Ecclesia sancti Petri suscipiat, sed in Basilica Lateranensi, quę Lateranensis à loco: Sancti Saluatoris à dedicatione: Constantiniana à conditore, magno Constantino: Faustę, ab vxore Constantini, vt Optatus Mileuitanus ait: Aurea ab ornamentis, & diuitijs: Sanctorum, Ioannis Baptiste, & Ioannis Euangelistę ab eorū inuocatione nuncupata est, & Romanorum

*Dist. 98.
c. 14. Cō-
stantinus.
Ibid. vs
supra.*

*Aluar. li.
2. de Plan-
ctu Eccl.
cap. 11.*

*12. q. 1.
cap. 15.*

*Aluar. de
Planctu
Ecclesię
lib. 2. c. 11.*

orum Pontificum vsui ædificata V. Idus Nouembris circiter annum Christi CCC. XVIII. & à sancto Siluestro consecrata. Auctor autem Inscriptionis de hac suscepta possessione sic ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Ad Templū Antipodes Sixtum comitantur euntem,
Iamq. nouus Pastor pascit ouile nouum.*

*Cic. de
sominio
Scip. &
de Acad.
quæst.*

HIC, vt reor, per Antipodas, Iapones tunc temporis Romæ cōmorantes vt summo Pastori obedientiam præstarent, sic dicti quasi contra nostros pedes non recta linea, sed transfuersali degentes, intelliguntur: Antipodes enim, sunt Populi aduersa nobis vestigia vrgentes. Per ouile autem nouum vel est allusio ad illā mundi partem tamdiu nobis ignotam, & non multis ab hinc annis à Columbo inuentā: vel Inscriptionis Auctor Gentē illam Iaponum intellexit, partem pro toto sumens, ac si dixisset, nouam Gentem ad fidem Christi cōuersam in Catholica Ecclesia tanquā ouile nouum pasci, & gubernari à Pastore nouo, idest, nuper creato. Id quod nō sine diuino consilio factum esse credendum est: sicut etiam de illa femina nobilissima, quæ tanquam Regina Saba ad sapientiam Salomonis audiendam, iam inde ab Aphrico sinu ad SIXTVM V. vna cum alijs eiusdem Regionis hominibus, superioribus mensibus venit, dicēdum est. Hoc enim nouum aliquod Regnum acquirendum, & ad fidem venturum, vel tale aliud præfagire mihi videtur. Quod sua Deus benignitate faxit.

EMBLEMATA AD LÆVAM SITA.

Emblema. I I I.

De Italia prædonibus & exulibus liberata.

EMBLEMA, quod Bibliothecam ingredientium oculis primo ad introitus læuam sese offert, liberationem Italiæ complectitur: quæ cum antea nefariorum, perditorumq. hominum, prædonum scilicet atque exulum incursionibus esset exposita, multisq. calamitatibus premeretur, SIXTO V. sedente ab

te, ab omni infestatione liberatur, ac magna quiete perfruitur, exulibus ac prædonibus vndeque expulsi.

Liberationis Symbolum.

OVES triplicem montem circumstantes inspiciuntur, in cuius fastigio positus cernitur leo, qui ignita fulmina deorsum torquens, Lupos omnes pascenti pecori aduersantes terrore, ac metu concussos in fugam hinc inde conijcit. Oibus populi, Lupis prædones, Montibus qui supra reliquam terram se extollunt Ecclesia, Leone SIXTVS Pontifex, Fulmine Auctoritas eius & potestas repræsentatur: & ad eiusdem Pontificis insignia allusio esse potest, in quibus Montes Patriam significantes pinguntur, necnon & Leo, qui dominatum, & magnanimitatem, itemq. fortitudinem, vigilantiam, & custodiam significat. Hinc in ædificiorum, præcipue vero in Fanorum valuis, sacrarumq. Ædium vestibulis Leones marmorei siue ænei tamquam diuinorum custodes, vt est passim cernere, statui solent.

Leo enim dū vigilat, oculos clausos, cum vero dormit reſeratos habere fertur: immo nonnulli putarunt, sed falso quidē, Leonem semper somni esse expertem, quippe qui magnos cū habeat oculos palpebrasq. perexiguas, oculos penitus obtigere non potest, hinc splendor ab eius pupilla emicans infomnem ipsum repræsentat. Huic autem Emblematis, liberationisq. symbolo, SIXTI V. cum Alcide collatio aptissime quadrat, si amborum insignia Leonem habentia, fortitudo, resq. gestæ perpendantur. Idcirco Inscriptionis Auctor hæc secum, vt opinor, cogitans, SIXTVM cum Alcide confert, & hunc in modum ait.:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Alcides partem Italiae prædone redemit,
Sed totam Sixtus: dic mihi, maior vter?*

HÆC Inscriptio præfert, maiora SIXTVM præstisse, quàm Herculem, ab Alcæo, auo paterno, Alcidem,

B

auctore

auctore Herodoto, dictum: vel ab Α'λλη, quod est robur. Hercules enim montem Auentinum, Caco Vulcani filio, prædone infami, teste Virgilio, extremamq. Calabriae & Italiae oram latrone Lacinio, a quo Promontorium Lacinium vocitatum est, dumtaxat liberauit, vt apud eundem Virgilium videre licet. Sed SIXTVS V. vniuersam Italiam a prædonum, & exulum incursionibus liberauit, ac tranquillam reddidit. Hanc liberationem Simon Cecchinus vtriusque signat. Refer. distichis ingeniose factis feliciter prosequutus est.

Emblema. I I.

De Obelisco Vaticano sanctissimæ Cruci dedicato.

Plin. lib.
36. ca. 11.
Herod. li.
11.

PRIORI Emblematis proximum est illud Obelisci Vaticani altitudinis palmorum 114. citra basim, olim a Sesostridis Filio Nuncoreo, seu Phærone in Ægypto excisi, deinde ab Imperatore Caio Caligula in Urbem transuecti, & in Vaticano locati, Augustoq. ac Tiberio Cæsaribus dicati, nunc vero a SIXTO V. summa omnium admiratione in mediam Sancti Petri Aream, ante sacras Ædes translati, ac diuino cultui addicti: cuius fastigio idem SIXTVS Crucem imponi iussit. Hinc Auctor Inscriptionis rem tantam perpendens, operosum scilicet laborem, & Christianam eiusdem Pontificis pietatem a superstitionis memoria ad verum & diuinum cultum, hominum animos auocantem, Distichon ex suo libro Epigrammatum in eundem Obeliscum superioribus annis edito depromens inquit multum valere hanc Obelisci Translationem ad SIXTI V. memoriam sempiternam, atque hunc in modum ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Dum stabit motus nullis Obeliscus ab Euris,
Sixte tuum stabit nomen, honosq. tuus.*

Amm.
Marcell.
lib. 17.

OBELISCVS, vt nonnihil de eo dicam, est lapis asperimus in figuram metæ cuiusdam sensim ad proceritatem confur-

confurgens excelsam, utq. radium imitetur paulatim gracilescens, specie quadrata in verticem productus angustum, manu laeuigatus artificis. Huiusmodi molis inuentor, teste Plinio, Mytres fuit, qui Heliopoli, hoc est in Solis Vrbe cum regnaret, somnio iussus Soli ipsi, quem Ægypti colebant, Obeliscum consecrauit. De hoc autem Vaticano, eiusq. Translatione, ac dedicatione Petrus Galesinius Proton. Apostolicus eleganti scripsit oratione. Petrus item Angelius Bargæus de Obelisco eruditum edidit Commentarium. Scripsit etiam de Obeliscis et fusissime quidem Michael Mercatus vir in varijs disciplinis bene versatus. Multi denique alij de Obelisci Vaticani Translatione, et versu et soluta oratione scripserunt, quos breuitati consulens pratermitto. Nunc reliquum est, ut Inscriptiones, quæ dicto in Obelisco Vaticano incisæ leguntur, in medium proferantur. Harum duæ sunt vetustæ, hoc est:

*Plin. lib.
38. ca. 8.*

I.

DIVO CAESARI DIVI IVLII F. AVGVSTI F. CAESARI DIVI
AVGVSTI F. AVGVSTO TIBERIO SACRVM.

I I.

DIVO CAESARI DIVI AVGVSTI F. AVGVSTO TIBERIO SACRVM.

Inscriptiones novæ sunt quinque, quarum vna in Obelisci fastigio hanc in verborum formulam sculpta est:

I.

SANCTISSIMAE CRVCI SIXTVS V. PONT. MAX. SACRAVIT
E PRIORE SEDE AVVLVSVM, ET CAESS. AVG. AC TIB.

I. L. ABLATVM. M. D. LXXXVI.

Ceteræ Inscriptiones in Obelisci Basi exculptæ cernuntur, ut infra:

I I.

ECCE CRVX DOMINI FVGITE PARTES ADVERSÆ
VICIT LEO DE TRIBV IYDA.

I I I.

CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT, CHRISTVS IMPERAT,
CHRISTVS AB OMNI MALO PLEBEM SVAM DEFENDAT.

I V.

SIXTVS V. PONT. MAX. CRVCI INVICTAE OBELISCVM VATICANVM AB IMPVRA SVPERSTITIONE EXPIATVM IVSTIVS ET FELICIVS CONSECRAVIT ANNO DOMINI M. D. LXXXVI. PONT. II.

B 2

SIXTVS

V.

SIXTVS V. PONT. MAX. OBELISCVM VATICANVM DIS-
GENTIVM IMPIO CVLTV DICATVM AD APOSTOLORVM
LIMINA OPEROSO LABORE TRANSTVLIT
ANNO DOMINI M. D. LXXXVI. PONT. II.

Emblema.

III.

De annona Vrbi, & Italia subministrata.

BERTATIS hoc Emblema est. Romam enim SIXTVS V. initio sui Pontificatus, annonæ caritate laborantem reperit: hinc idem SIXTVS ei prudentissime succurrit, & coempto frumento, & in Urbem asportato, effecit, vt in summa inopia, summa esset copia. Nec eo contentus, vt non solum Vrbi, verum etiam Italiæ vniuersæ magna ex parte succurreret, ac tempus in posterum prouideret, Paludes Pontinas Volscorum iuxta forum Appij haud longe a Tarracina, & ab Vrbe *xxix.* passuum millibus distantes, olim a Cornelio Cethego Consule, atque sequentibus sæculis a Theodorico Gothorum Rege iterum exsiccatas, nunc idem Pontifex ad res egregias omnes, & pias, resq. omnium opinione maximas ac pene desperatas producendas natus, tertio exsiccandas mandauit: ex quibus longitudine ad viginti, latitudine vero ad septem milliaria factus est Ager, ducentis millibus aureis in eam rem impensis: atque hunc in modum ex Agro Pontino de perpetua annona non solum Vrbi, sed toti etiam Prouinciæ, quin & Italiæ sapienter prouisum est. Quam rem Blancus in Eucharistico ad SIXTVM V. describens ait:

Per te exsiccantur vastissima stagna lacusq.

Iamq. ferax ager est, quæ fuit ante palus.

V BERTATIS symbolum est arbor, Pyrus, fructu onustissima, ad cuius radicem circumstant oues, Leone truncum vngulis complectente, & arborem concutiente. Hinc pyris cadentibus, oues pascuntur. Hoc Emblema venustatem habet, alludens ad gentilitia SIXTI V. stemmata, quæ Leone pyrum tenente constant. Quare Auctor Inscriptionis, vt frummenti

*Plin. li. 4.
cap. 7. et
Liu. li. 14.*

menti affluentiam, SIXTI V. Pontificis Maximi prouidentia, et pietate, omni ex parte laudanda, Italiae, et Romæ præfertim subministratam decantet, hunc in modum inquit:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Temporibus Sixti redeunt Saturnia Regna:
Et pleno cornu Copia fundit opes,*

NEMINEM latet, regnante Saturno, magnam frumenti in Latio fuisse vbertatem, agrosq. mirum in modum excultos, cum ipse Agriculturam inuenisse dicatur. Quare Inscriptionis Auctor tamquã probatissimorum Poetarum omnium familiarissimus, mutuato sibi in priori versu Virgilij hemistichio, aurei sæculi felicitatem ab eodem Poeta inibi decantatam, nunc etiam vigere aperte demonstrat, & versu altero alludere sibi visum est, ni fallor, ad illud Horatij:

Ecloga 4.

Lib. 1. Ep.
ad Iccium.

Aurea fruges

Italiae pleno diffudit Copia cornu:

QUIBUS ex verbis Poeta Cornucopiæ Herculi datum innuere videtur. Copia autem apud Poetas pro Dea habitata fuit, sicut etiam ab eodem Horatio expressius dictum est in Carmine sæculari, ubi eam appellat beatam inquitens:

Carm.
sæcul.

Apparetq. beata pleno Copia cornu. Nos autem cum affatim omnia inesse significare volumus, Cornucopiæ dicimus, & per cornu fructibus, & floribus, frumentiq. spicis plenum abundantiam repræsentamus.

Emblema.

I I I I.

De sancti Petri Statua in Columna Traiana fastigio erecta.

EMBLEMA hoc, est de Columna Traiana Cochlide, quæ nunc altitudine extat palmorum centum & septuaginta septem, habetq. intus centum & octuaginta quinque gradus, quibus ad summum fastigium ascenditur: fenestellas vero 45. quibus lumen excipit, egregijs Traiani præliorum, & ab eo subactæ

subactæ Daciæ sculpturis varie insignita, eiusdemq. statuam olim in summo vertice sustinebat: vel vt alij aiunt, pilam auratam, in qua cineres Traiani asseruabantur: nunc vero æneum sancti Petri Apostolorum Principis Simulachrum a SIXTO V. inibi collocatum sustinet, dextra manu librum, quo doctrina Ecclesiastica: altera clauēs, quibus duplex Pontificia potestas declaratur, gestantis. Huius columnæ dedicationem Petrus Galefinius Prot. Apost. soluta scripsit oratione, et luculenter quidem. Auctor autem Inscriptionis Dedicationem describens hunc in modum ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Vt vinclis tenuit Petrum, sic alta columna
Sustinet: hinc decus est, dedecus unde fuit.*

ACUTVS est hoc loco Inscriptionis Auctor, sed eius sententiā facile assequetur qui sanctum Petrum Neronis iussu ad columnam quandā marmoreā, quæ etiamnum hodie in Æde Beatæ Mariæ Trans pontem religiose visitur, ferreis vinclis alligatum, & inibi verberibus cæsum nouerit. Id quod planum nobis fit ex Altari dicta in Ecclesia sito, quod Cælestinus III. Petro & Paulo, quorum columnæ, ad quas dum verberarentur alligati olim fuerunt, inibi visuntur, cōsecrauit, intra aram ab eodem Pontifice quattuor dentibus sancti Petri asseruatis, vt videre licet ex lapide satis vetusto dictas columnas indicante, & ex lamina quadam ferrea consecrationem Altaris exponente & nuper reperta, cum ipsa ara in Ædes nouas translata est. Cæsar item Baronius sacrarum historiarum indagator diligentissimus, in Annalibus Ecclesiasticis dictas Columnas commemorat, atque ijs sanctos Apostolos, Petrum et Paulum alligatos virgis cæsos fuisse ait. Id vero non absque diuino consilio factum esse credendum est, scilicet tãquam præcipuas Dei Columnas, et Christianæ Fidei Principes ad columnas ligatos vno loco, vna die, vniusq. tyranni sententia cæsos, martyrioq. fuisse decoratos. Ille autem, vt Magistrum suum Christum tamquam ipsius Vicarius imitaretur, fuit Cruci affixus: hic vero, vt nomen suum post conuersionem sibi inditum factis responderet, capite fuit truncatus, seu diminutus. Quare, sicut
Romæ

S. Maximus Episcopus
homil. 5.

Romæ Beato Petro Columna illa fuit opprobrio, ita hæc Traiana nunc in eius laudem et honorem, piorumq. solatium cedit. Et sicut olim, tamquam Christi Athleta fortissimus, in columna strenue decertauit, ita nunc in columnæ fastigio triumphum agit gloriosum. Nam ratione postulante, per quæ quis meretur, per eadem honorem assequi eum debere, dicendum est. Ob id Inscriptionis Auctor dixit:

Hinc decus est, dedecus unde fuit.

Hoc non nisi historiam enarratam præferre videtur: cetera adeo plana sunt, ut declaratione non egeant. Nunc autem reliquum est, ut Inscriptiones tum veterem, tum nouam in basi Columnæ cochlidis incisas hoc in loco apponamus. Vetus inscriptio Traiano Imperatori Cochlidem dedicatam ad illius montis olim inibi extantis altitudinem erectam fuisse docet, ut infra videre est.

SENATVS POPVLVSQ. ROMANVS

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRAIANO AVG.
GERM. DACICO PONT. MAXIMO TRIB. POT. XVII. IMP. III.
COS. V. P. P. AD DECLARANDVM QVANTÆ ALTITVDINIS
MONS ET LOCVS TAN IBVS SIT EGESTVS.

Hac in Inscriptione Cochlidis Traiano dedicatæ, duo semideleta reperiuntur verba: hinc eorum sensus desideratur. Sunt qui eas voces imperfectas in integrum restituendas opinantur hoc modo: Tantis operibus. Alij: Tantis viribus. Alij: Tantis ruderibus. Alij autem: Tantis molibus. Inscripção autem noua in Columnæ fastigio ad sancti Petri pedes incisa et in quattuor partes distincta in hanc formulam legitur:

SIXTVS V. B. PETRO APOST.

PONT. A. III.

Hac Inscriptione, atque dedicatione videre licet, quanta sit summi Pastoris pietas numquam satis laudata, gentilitatis impietate ac superstitione ablata, christiana obseruantia conseruata et aucta, Vrbeq. vndique illustrata. Dum enim sacra effigies Beati Petri ænea in Traiani Columna tam celebri pijs precibus rite ex Ecclesiæ præscripto expiata collocatur, honor sanctis & Apostolorum præsertim Principi exhibetur, mentes hominum ad Christianam pietatem excitantur, & Vrbs ipsa pijs ornamentis decoratur. De hac Colum-

Columna, atque ipsius dedicatione, Petrus Galefinius Proton. Apost. Commentarium edidit luculentum.

Emblema.

V.

De Iubileo in initio Pontificatus Sixti V. celebrato.

OC Emblemate, illius amplissimi Iubilei, quod Anno M. D. LXXXV. pro Dei ope impetrandam ad Christianæ Reipublicæ gubernacula capeffenda SIXTVS V. diuino consilio assumptus per vniuersum Christianum orbem promulgauit, descriptio continetur. Ibi autem videre licet innumeram hominum cuiuscunque sexus, conditionis, & ætatis multitudinem, supplicem ac demissam, turmatim, longoq. ordine ad Basilicam sanctæ Mariæ maioris ad Præsepe confluentem.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Sixtus Regnum iniens indicit publica vota.

Ponderis ò quanti vota fuisse vides!

ALLVDIT, vt opinor, Inscriptionis Auctor ad antiquā illā consuetudinem, qua non solum inaugurati Pontifices, aut Reges a diuinis precibus, & supplicationibus Regnū, & Pontificatum suum auspicabantur: verum etiam Poetæ ipsi, vt ille omnium optime nouit, operum suorum initia ab inuocatione ducebant. Quod autem subiungit exclamans:

Ponderis ò quanti vota fuisse vides! Ingeniose innuit, qualis & quantus sit SIXTI V. Pontificatus, vniuersæq. Ecclesiæ preces illas non fuisse irritas, quarum fructum hodie summa omnium vtilitate, & maxima Pontificatus gloria manifeste cognoscimus, & sole clariorem videmus. Hinc late patet, publicarum precum tantam esse vim, quantam ego verbis explicare numquam possem. SIXTO enim sedente, Christiana disciplina instauratur, et propagatur: pax conseruatur, et securitas præstatur: facinorosi et perditii homines puniuntur: boni remunerantur, et fouentur: virtutes extolluntur, et vitia funditus extirpantur: inopia expellitur, et annona

annona affluenter subministratur: Vrbs denique Auctoritatis Apostolicæ sedes, religionis catholicæ arx, dignitatum omnium parens, legum sanctarum seminarium, Christianarum virtutum templum sanctissimum, gratiarum cælestium thesaurus refertissimus, vniuersiq. Christiani Orbis theatrum amplissimum, egregijs actionibus in dies magis atque magis illustratur, commodis item et beneficijs afficitur, ornamentisq. passim decoratur.

Emblema.

V 1.

De Palatij Lateranensis restitutione, & Obelisci dedicatione.

O C Emblemate Palatij Lateranensis restitutio, & Obelisci translatio, ac dedicatio representantur. Est hic Obeliscus citra basim ad altitudinem palmorum centum et nonaginta octo, omniumq. Obeliscorum, qui in Vrbe extant, maximus atque pulcherrimus, Hieroglyphicis, quorumdā scilicet animalium, aliarumq. rerum insignitus notis, Heliopoli, hoc est, in Solis Vrbe Ægyptia erectus, et inde a Constantino Magno Alexandriam, vt cum hinc postea Romam asportaret, translatus: quem deinde Constantius eiusdem Constantini Filius in Vrbem transuexit, et in Circo Maximo locauit: ex quo denique loco SIXTVS V. operoso labore ante sacras Ædes Lateranenses transtulit, erexit, et inuictissimæ Cruci dedicauit. In huius Obelisci, cum Constantius in Circo Maximo ipsum locauit & erexit, quattuor Inscriptiones, vt ex fragmentis colligi potuit, fuerunt insculptæ, sicut infra videre est.

Obelisci
altitudo.

I.

PATRIS OPVS MVNVSQ. SVVM TIBI ROMA DICAVIT
AVGVSTVS TOIO CONSTANTIVS ORBE RECEPTO
ET QVOD NVLLA TVLIT TELLVS NEC VIDERAT ÆTAS
CONDIDIT VT CLARIS EXÆQVET DONA TRIVMPIS
HOC DECVS ORNATVM GENITOR COGNOMINIS VRBIS
ESSE VOLENS CÆSA THEBIS DE RVPE REVELLIT

C

SED

I I.

SED GRAVIOR DIVVM TANGEBAT CVRA VEHENDI
 QVOD NVLLO INGENIO NISVQ. MANVQ. MOVERI
 CAVCASEAM MOLEM DISCVRRENS FAMA MONERET
 AT DOMINVS MVNDI CONSTANTIVS OMNIA FRETVS
 CEDERE VIRTVTI TERRIS INCEDERE IVSSIT
 HAVD PARTEM EXIGVAM MONTIS PONTOQ. TVMENTI

I I I.

CREDIDIT ET PLACIDO VECTA EST VELOCIVS EVRO
 LITTVS AD HESPERIVM POPVLO MIRANTE CARINAM
 INTEREA ROMAM TAPORO VASTANTE TYRANNO
 AVGVSTI IACVIT DONVM STVDIVMQ. LOCANDI
 NON FASTV SPRETI SED QVOD NON CREDERET VLLVS
 TANTÆ MOLIS OPVS SVPERAS CONSVRGERE IN AVRAS

I I I I.

NVNC VELVTIRVRSVS RVFIS AVVLSA METALLIS
 EMICVIT PVLSATQ. POLOS HÆC GLORIA DVDVM
 AVCTORI SERVATA SVO CVM CÆDE TYRANNI
 REDDITVR ATQVE ADITV ROMÆ VIRTVTE REPERTO
 VICTOR OVANS VRBIQ. LOCAT SVBLIME TROPÆVM
 PRINCIPIS ET MVNVS CONDIGNIS VSQVE TRIVMPIS

*Tropæum,
 ac Trium-
 pus.*

Hiscæ in Inscriptionibus duæ voces, Tropæum, scilicet ac
 Triumpus, sese mihi offerunt declarandæ, ne eis qui anti-
 quam scribendi formam ignorant, menda esse videantur.
 Quod enim Latini Trophæum, Græci, aspiratione prætermis-
 sa, Τροπαιον dicunt: quodq. Græci Θρίαμβον, Latini Trium-
 phum appellant: hi namque scilicet Latini aspirationem ex
 prima syllaba huius vocis Θρίαμβον in nouissimam transferen-
 tes, b, in p, mutata, Triumphum nunc dicunt. Etenim anti-
 quiores Latini non in consonantibus, sed in vocalibus aspira-
 tione utebantur, græcasq. diphtongos frequenter adhibe-
 bant, vt ex vetusto lapide ad Pontem Cestium clarum fit, ad
 parie-

parietem scilicet cuiusdam domus, in qua hæc legitur Inscriptio.

Heic est sepulcrum, hau pulcrum pulcrai femina

Nomen parentes nominarunt Claoudiam, & c.

Vbi ponuntur heic pro hic, pulcrai pro pulcræ, et Claoudiam pro Claudiam, more Græcorum: et sepulcrum ac pulcrum absque aspiratione. Ita etiam Niceporus, et Stepanus, pro Nicephoro, ac Stephano, et id genus aliæ dictiones permultæ sine aspiratione a veteribus scribebantur, sicut Aldus Manutius Iunior, Vir quidem eruditus, et in Latinorum vetustissimis codicibus manuscriptis, atque Inscriptionibus optime versatus, in sua maiori Orthographia diffusè docet. Angelus item Politianus suis in Miscellaneis nummum argenteum apud Laurentium Medicem se vidisse testatur hisce litteris, Triumphus. Sed ne Librariorum, vel eorum qui litteras incidebant, incitia id factum esse nonnulli credant, ea quæ de huiusmodi scribendi genere Cicero ait, subscribam. Ipse enim in libro de Oratore, se hanc scribendi formam, hoc est, sine aspiratione in consonantibus, sequutum fuisse aperte fatetur, dicens: Quin ego ipse, cum scirem ita Maiores locutos esse, ut nusquam nisi in vocali aspiratione vterentur, loquebar sic, ut pulcrum, & Cetegos, Triumphos, Cartaginem dicerem: aliquando, idque sero, conuitio aurium, cum mihi extorta veritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruavi. Hæc Cicero. Nemo igitur admiretur, si Tropæum, ac Triumphus absque aspiratione pro Trophæo, ac Triumpho ab antiquis Latinis scribebantur, ut ex Inscriptionibus superius positis patet.

*Græcorum
scribendi
modus.*

*Cicero de
Orat. lōge
post med.*

Notæ illæ instrumentorum, aliarumque rerum, necnon animalium species, quæ in Obelisco ipso videntur insculptæ, sunt litteræ, quibus olim Ægyptij utebantur, ut Strabo, Tacitus, Plinius, & Diodorus affirmant. Nam per speciem Apis mella conficientis Regem indicabant: cui cum iucunditate moderante aculei debent inesse: per accipitrem, rem cito factam: per Ceruum, longævum hominem: per Leonem fortitudinem, et vigilantiam: per manum, hominem ædificationis studiosum, vel hominem laboriosum, siue opus: per oculum, providentiam: per ferram maledicentiam: per falcem, tempus: per gladium, crudelitatem significabant, et hunc in

*Côr. Tas.
libro 13.
Strabo li.
27. Plin.
lib. 36. c.
8. & 9.
Diod. lib.
4. in prin.*

modum scribebant, variosq. animi sensus explicabant. Hæc pauca de huiusmodi Hieroglyphicis, hoc est sacris notis, vel sculpturis, vt Budæo placet, perfunctorie mihi dicere visum est, ne hoc scribendi genus, de quo quidem Orus Apollo, necnon Pierius Valerianus diffuse scripserunt, intactum penitus a me relinqueretur. Quæ autem hoc in Obelisco Hieroglyphica cernuntur incisa quamuis a nemine ad hanc vsque diem, quod sciam, fuerint declarata, quid scilicet singula quæque animalium, aliarumq. rerum nota sibi velit; eorum tamen omnium sensum, vt apud Ammianum Marcellinum videre est, Græca interpretatione, Hermapion aliqua ex parte complexus est: Ammianus autem duorum tantum Obelisci Laterum Inscriptiones in Solis, vel magis in Rhamestis Regis Ægypti laudē incisas, ceteris duabus ommissis, declarat: quas etiam si Petrus Angelius Bargæus, quē semper honoris causa nomino, in Latinam transtulerit linguam, Hieronymi tamen Brunelli ex societate Iesu, Viri quidem eruditissimi, et optime Græcum Idioma callentis, versionem nondum diuulgatam apponere hoc in loco libuit. Inscriptiones autem sunt quæ sequuntur:

Amm. li.
27.

A PARTE AVSTRALI.

Hæc sunt, quæ Regi Rhamesti donauimus: quem Sol amat et Apollo, qui omnem terrarum Orbem cum gaudio regit. Potens veritatis amicus, Filius Heronis Deo satus, conditor orbis terræ: quem Sol diligit, ac ceteris prætulit, strenuus Martis Rex Rhamestes, cui omnis terra cum vigore, et audacia subiecta est. Rex Rhamestes, Solis Filius in æternum viuens.

Versus, vel Ordo secundus.

Apollo potens, qui est reuera dominus diadematis, et Aegyptum glorificans possidet: qui Solis Urbem splendidam reddidit, quiq. condidit reliquum Orbem terræ, et valde honorat Deos in Solis Cinitate constitutos, quos amat Sol.

Versus, siue Ordo tertius.

Apollo potens Solis Filius præfulgidus, quem Sol ceteris præfert, & Mars strenuus muneribus ornat: cuius bona in omni tempore perma-

permanent: quem Ammon diligit, qui Phœnicis delubrum bonis expleuit: cui Dÿ vitæ tempus donauerunt. Apollo potens Filius Heronis, rex orbis terræ Rhamestes, qui conseruauit Aegyptum, alia gente deuicta: quem Sol amat: cui multum tempus vitæ donarunt Dÿ, dominus orbis terrarum Rhamestes in æternum viuens.

Alius Versus, vel Ordo secundus.

Sol Deus magnus Dominus calî, dono tibi vitam sine satietate: Apollo potens dominus diadematis incomparabilis, cui statuas dicauit in hoc regno dominus Aegypti, et ornauit Solis Urbem, similiter et ipsum Solem, dominum calî, qui fecit opus bonum, Solis Filius rex in sempiternum viuens.

Versus, siue Ordo tertius.

Sol Deus dominus calî Rhamesti regi dono imperium, et in omnes potestatem: quem Apollo veritatis amicus, dominus temporum, & Vulcanus Deorum pater delegit, ac prætulit propter Martem Rex omni ex parte letus Solis Filius, et qui a Sole amatur.

A parte Orientali primus Versus, vel Ordo.

A Solis Vrbe magnus Deus incola calî Apollo potens, Heronis filius, quem Sol diligit, quem Dÿ honorant: qui omnem terram regit, quem Sol præ ceteris delegit, strenuus propter Martem Rex, quem Ammon amat, et præfulgidus eligens sempiternum regem.

Ceterorum laterum Obelisci Inscriptiones ab Ammiano fuerunt prætermissæ, quas in Hermapione reperiri credendum est, cum idem Ammianus ad earundem Inscriptionum finem dicat: *Et reliqua*: Immo ex Inscriptionum ordine multa alia omiſſa fuisse dijudicandum est. De Hieroglyphicis notis hætenus. Nunc reliquum est, vt alteram Emblematis partem Palatii scilicet Lateranensis restitutionem exponamus.

Palatium, de quo hic agitur, vetustissimum erat Laterani cuiusdam Cuius Romani Consulis designati, qui iussu Neronis interfectus est, & vt Hieronymi vtar verbis, Cæsariano truncatus est gladio. Post Lateranum, Ædes hæc, quas Iuuenalis appellat egregias, incoluit Constantinus Imperator, & ad fidem

Hier. 20. epi. 30.

Sat. 10.

*Optatus
Mileuit.
lib. 1. con-
tra Pay-
men.*

*Onuph. de
sept. Eccl.*

fidem conuersus, Siluestro Papæ, a quo hic fuerat baptizatus, donauit. Hinc sancti Ioannis Basilica, quæ varia sortitur nomina, vt summatim in Emblemate secundo dictum est, Lateranensis ad hunc vsque diem vocitatur, quod eo in loco extructa sit, vbi olim erat, teste Hieronymo ad Marcellam, Palatium Lateranensium clarissimæ apud Romanos Familiæ. Dicta est etiam Constantiniana a Constantino magno, qui eam ædificauit, necnon Faustæ domus, ab eius vxore, Optato Mileuitano teste: Aurea itē ab ornāmētis, & diuitijs: & postremo Ecclesia sancti Ioannis in Laterano, vel ob baptisterium, in quo fuit baptizatus Constantinus a Siluestro Papa, in sancti Ioannis Baptistæ memoriam & honorem fuit appellata: vel ob Monachorum, seu fratrum Monasterium titulo sanctorum Ioannis Baptistæ, & Euangelistæ, & Pancratij sub Ioanne I I I. Papa constructum iuxta eandem Lateranensem Basilicam, in qua dicti Fratres, vt Onuphrius in libro de septem Vrbis Ecclesijs narrat, sacras horas & Psalmos canebant: Canonici vero sacra tantum in ea faciebant, & sacramenta omnia administrabant. Ea autem Ecclesia appellata est Basilica, quasi regalis a verbo Græco, vel quia fuit olim domus Imperatoria, vel quia Regi omniū Regum Deo sacrificia inibi offeruntur. Auctor igitur Inscriptionis Palatij restitutionem, & Obelisci dedicationem tractans hunc in modum ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Quintus restituit Laterana Palatia Sixtus,
Atque Obelum medias transtulit ante fores.*

HÆC Inscriptio adeo facilis, & clara est, vt expositione non indigeat. Addā tamen Inscriptionis Auctore hoc in loco minus dixisse, & plura significare voluisse, Palatij Lateranensis restitutionem exponens, vt ex Palatio SIXTI V. iussu a fundamentis restituto, & in ditiolem, nobilioremq. formam, & vere Pontificiam redacto, aliaq. inibi instaurata, & in augustiorem speciem reddita, geminasq. porticus, & magnificentissimas quidem eiusdem Basilicæ aditui additas, inferiorem scilicet, & superiorem, in qua summus Pontifex benedictionem die sancto Paschatis elargiri solet, necnon

necnon celeberrimam illam Scalam sanctam pretioso Christi sanguine confersam in insigniorem, commodioremq. locum translata, sacrarumq. historiarum picturis, alijsq. ornamentis ad deuotionē, meditationemq. excitantibus mirifice insignitam facile quis intelligat. Nec ab re, vt reor, Blancus illud ingens saxum asperrimum, læuigatum, & quadratum, & excelsum, Obeliscum scilicet SIXTI V. iussu a Circo Maximo ante Lateranensis Basilicæ fores translatum, & erectum, Obelum nominauit. Obeliscus enim, vt nonnullis placet, diminutiuum nomen est ab Obelo maiore dictum. Hinc huiusmodi lapidem, vt suspicor, Obelum non Obeliscum Blancus appellauit Plinium imitatus: est enim omnium Obeliscorum, qui Romæ inuenti sunt, maximus. Inscriptiones autem nouæ sunt quæ infra leguntur:

Plin. lib.
36. c. 11.

I.

CONSTANTINVS PER CRUCEM VICTOR A S. SILVESTRO
HIC BAPTIZATVS CRUCIS GLORIAM PROPAGAVIT.

I I.

FL. CONSTANTINVS MAXIMVS AVG. CHRISTIANÆ FIDEI
VINDEXT ET ASSERTOR OBELISCVM AB ÆGYPTIO REGE
IMPVRO VOTO SOLI DEDICATVM SEDIB. AVVLVSVM SVIS
PER NILVM TRANSFERRI ALEXANDRIAM IVSSIT VT
NOVAM ROMAM AB SE TVNC CONDITAM EO DECORARET
MONVMENTO.

I I I.

FL. CONSTANTIVS AVG. CONSTANT. AVG. F. OBELISCVM
A PATRE LOCO SVO MOTVM DIVQ. ALEXANDRIÆ
IACENTEM TRECENTORVM REMIGVM IMPOSITVM NAVI
MIRANDÆ VASTITATIS PER MARE TIBERIMQ. MAGNIS
MOLIBVS, ROMAM CONVECTVM IN CIRCO MAX.
PONENDVM S. P. Q. R. DD.

I I I I.

SIXTVS V. PONT. MAX. OBELISCVM HVNC SPECIE EXL
MIA TEMPORVM CALAMITATE FRACTVM CIRCI MAX.
RVINIS HVMO LIMOQ. ALTE DEMERSVM MVLTA IM
PENSA EXTRAXIT HVNC IN LOCVM MAGNO LABORE
TRANSTVLIT FORMÆQ. PRISTINÆ ACCVRATE
RESTITVTVM CRVCI INVICTISSMÆ DICAVIT.
A. M. D. LXXXVIII. PONT. IIII.

Emble-

Emblema. V 1 1.

De Fonte & Aqua Felici.

O C Emblemate, Fons a SIXTO V. in Quirinali colle, quem hodie Romanorum vulgus a duobus equis marmoreis, Phidiae & Praxitelis operibus hoc in colle sitis, Montem caballum appellant, magnificentissime constructus representatur.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Fons Felix celebri notus super æthera versu,
Romulea passim iugis in Vrbe fuit.*

Aqua felix.

FONTEM hunc Inscriptionis Auctor Felicem appellat, cuius etiam aquam Felicem statuit nominandam SIXTUS V. qui sicut olim Felix nomine proprio dicebatur, ita nunc ex re ipsa vocitari potest.

Felix igitur tum nomine tum re SIXTUS V. Felix item fons, Felix aqua, ea saltem nuncupatione quam Græci Metonimiam, Latini vero transnominationem, siue nominationem dicunt, hoc est, ea ratione qua domus læta nuncupatur, eo quia lætos homines reddit. Hunc ergo in modum hanc aquam Felicem appellare licet; propterea quod sua irrigatione felices colles, felices hortos, felices campos, felices denique eorundem locorum incolas reddit, cum dicta omnia ob nimiam aquarum penuriam infelicia quodam modo fuerint ad hanc usque diem. Nunc enim Felix ipsa aqua ingenti copia & salubritate sua Quirinalem & Exquilinum Colles reddit amænos, hinc excultos, & salubres. Hic interea fons a Blanco locutione Virgiliana super æthera notus, appellatur, idest, varijs ab ipso versuum generibus insigniter decantatus eo præsertim in libro suo, qui, Aquæ felices, inscriptus est, ubi inter alia eleganter & ingeniose explicata, in Ecloga Mopsi, & Tityri interlocutorum, quattuor versibus tria comprehendit, mirificam scilicet Fontis structuram, expensas non modicas pro Aquis Felicibus

Felicibus in Urbem deducendis, & pro hac re agenda incredibilem difficultatem & laborem, dicens:

Aspice, quàm longo ducantur fornice rivi!

Aspice, ut in Cælum moles substructa feratur!

Naturam ars superat: fontes natura negavit

Montibus his: fontes ars montibus ipsa ministrat.

HIS versibus Blancus in tantarum rerum admirationem, ac stuporem tractus, expensas ingentes innuit, cum dictas Aquas in Urbem longo fornice, hoc est, vigesimo ab Urbe lapide collectas, & per longos Aquæductus tam arcuatos, quàm subterraneos ad Quirinalem usque Montem adductas ait. Id quod non nisi maximis impensis fieri potuit. Difficultatem insuper ostendit, cum ipsam Naturam, quæ aquas Quirinali & Exquilino montibus negavit, ab arte superatam fuisse inquit, aquæ natura reluctante, cuius est deorsum labi, non autem sursum ferri. Mirificam Fontis structuram per admirationem innuit, cum molem in cælum usque, hyperbolicè loquens, sublatam esse dicat. Hic enim fons lapidibus marmoreis extructus, columnis, & saxis in Obelisci formam excisis, necnon historijs ad aquam pertinentibus, mira arte exculptis ornatur. Habet autem Fons tria aquæ magna, ut vulgo dicitur, Capita, siue Ostia. Super horum mediū adstat Moysis statua marmorea: Ad lævam super alterum aquæ Caput, historia Gedeonis exculpta cernitur, quando ex decem millibus hominum trecenti tantum selecti fuerunt ad proeliandum: & hi sunt qui ad aquas ducti, instar canum aquas lambere visi sunt, ceteris, qui cernui biberant, a proelio exclusis. Ex altera parte super tertium aquæ caput historia Moysis, cum ex saxo ad Hebræorum murmurationem, aquam excussit. Qua de re extat ingeniosissimum Blanci Epigramma, quod est:

Aegypti deserto abiens, e viscere montis

Antiquus Moses eliciebat aquas:

Nunc alter Moses in sicci culmina montis

Sixtus aquas Roma ducit ab Urbe procul.

Magna ambo: sed uter fecit maiora, requires?

Mons illi, hic monti suppeditavit aquas.

Fontis, et
Aquæductus
descriptio.

Indic. 7.

Núm. 20.

D

CER

CERNUNTUR infra, ad Columnarum bases, Leones quattuor marmorei aquam faucibus euomentes, quorum duo sunt ex marmaridum lapide subnigro sub suis basibus cum Hieroglyphicis litteris. Hi autem in area Pantheonis inter duo porphyretica labra olim videbantur.

Supra fontis verticem inter duos Obeliscos inspiciuntur insignia SIXTI V. a duobus Aligeris subleuata, super quibus Montes Cruce sanctissima insigniti locati sunt. In marmore autem hæc Inscriptio cubitalibus litteris insculpta legitur:

SIXTVS V. PONT. MAX. PICENVS
AQVAM EX AGRO COLVMNAE VIA
PRAENEST. SINISTRORSVM MVLTARVM
COLLECTIONE VENARVM DVCTV SINVOSO
A RECEPTACVLO MILL. XX. A CAPITE XXII.
ADDVXIT, FELICEMQ. DE NOMINE
ANTE PONT. DIXIT.

Paulo Inferius:

COEPIT PONT. A. I. ABSOLVIT III.
M. D. LXXXVII.

In huiusce item rei testimonium intra Urbis moenia prope portam sancti Laurentij, in arcu ipsius aquæductus ad eandem rem erecto hæc insculpta extat Inscriptio:

SIXTVS V. PONT. MAX.
DVCTVM AQVAE FELICIS
RIVO SVBTERRANEO MILL. PASS. XIII.
SVBSTRVCTIONE ARCVATA VII.
SVO SVMPTV EXTRVXIT.

ANNO DOM. M. D. LXXXV. PONT. I.

V T autem hoc tandem Emblema concludam, dicam tantum, Felicem Aquam huius Fontis in multas Urbis partes late,

late, & copiose diffundi: ex eaq. Urbem ipsam sese quodā modo recreasse. Hinc Blancus in altero Inscriptionis versu ait: *Romulea passim iugis in Vrbe fluit*: hoc est, Roma a Romulo dicta, occultiori denominatione posthabita, iugiter, multisq. in locis, Felicibus aquis irrigatur, opera & industria Ioannis Fontanæ, qui eas in Urbem feliciter deduxit.

In fronte Bibliotheca ad leuam apparet

Emblema VIII. De Vjs.

HOC Emblemate, Viæ nouæ & amplissimæ quidem repræsentantur, quas SIXTVS V. ab Exquilino monte in quandam sideris formam ad loca diuersa aperuit ac strauit, collibus, & montibus explanatis. Quod quantam commoditatem populis sacras Ædes extra Urbem nouam visentibus afferat, haud facile dici potest. Qua ex re peruigilem summi Pastoris curam circa gregem suum nemo non ignorans velit nolit fieri cogitur, viam ampliorem, atque faciliorem sibi reddi, qua quisque ad sacratissimas Basilicas ire, ac demum inde fideream sibi Domum comparare queat. Id quod meo quidem iudicio fiderea illa Viarum forma nos docet. Hinc Blancus ait:

Via formæ sideris repræsentantes.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Dum rectas ad templa vias sanctissima pandit,
Ipse sibi Sixtus pandit ad astra viam.*

MIRVM est, quanta carminis facilitate, & felicitate præstet Blancus, qui non solum ob ingenij acumen cum Martiali, vt dixi, sed etiam ob dicendi puritatem & facilitatem cum Ouidio est conferendus. Quod qui cetera, eaq. varia illius scripta non perspexerit, vel ex hoc Disticho facile iudicabit: & velut ex vngue Leonem dignoscet. SIXTVS igitur V. vt dicam quod ex Blanci Disticho desumpsi, dum nobis nouas aperit Vias, & facile ad Basilicas monstrat iter, amplissimam sibi ipse Viam aperit ad Cælum.

D 2

De

De his Vijs in Arcu aquæductus Felicis aquæ intra Urbis
moenia prope portam sancti Laurentij hæc legitur Inscriptio
lapide incisa.

SIXTVS V. PONT. MAX.

VIAS VTRASQUE

ET AD SANCTAM MARIAM MAIOREM

ET AD SANCTAM MARIAM ANGELORVM

AD POPVLI COMMODITATEM

ET DEVOTIONEM

LONGAS, LATASQ. SVA IMPENSA STRAVIT

ANNO DO. M. D. LXXXV. PONT. I.

In fronte Bibliotheca ad dextram partem apparet

Emblema. I X.

De Triplici continentia, siue castitate.

EMBLEMA hoc repræsentatur illud, quod
prouidentia SIXTI V. opera, diuinoq. consi-
lio de seruanda continentia virginali, maritali,
& viduali sancitum fuit. Est autem hoc loco al-
lusio ad ipsum Pontificem per tres illos albos
Montes in eiusdem insignibus positos, necnon per tres illas
coronas Pontificias ad id quod Regnum mundi appellatur
spectantes. Ponitur enim in summitate alborum Montium,
qui puritatem & castitatem significant, Virginum Chorus
intra Coronam locatus, & circumseptus. Secundo loco Vi-
duarum Chorus altera Corona cernitur circumdatus. Postre-
mo autem loco coniugatorum tertia Corona circumuallatus, &
eustoditus cōspicitur. Nam sicut Virginitas Viduitati, ita nu-
ptijs casta viduitas laude ac merito præferenda est. Hic ordo
ad similes est verbis Matthæi loquentis de fructu centesimo,
saxage-

*Sci. Flo.
Decr. 1.º.*

sexagesimo, ac trigesimo. Virginibus enim centesimus, Vi- Matt. 19.
 duis sexagesimus, Coniugatis vero trigesimus debetur fru-
 ctus in fertili Ecclesiæ agro, quem integritatis flore vernan- Amb. lib.
de Vid. 10.
4.
 tem, quem viduitatis grauitate pollentem, quem coniugij
 fructibus redundantem SIXTUS V. tamquam verus cultor
 omni labore colit, omniq. industria exornat, & omni denique
 vigilantia custodit, vt Virginitas Angelorum vita hisce in
 terris florescat, fructuq. centesimo non defraudetur: viduitas
 fidei Magistra vigeat, & sexagesimo non careat fructu: con-
 iugalish. societas foecundet, fructuq. trigesimo non priuetur,
 sed quasi in vnum iugum iuncta maneat, & perseueret. Hinc
 Blancus de huiusmodi beneficio a SIXTO V. erga Romam
 collato, ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Virgo intacta manet, nec viuit adultera coniux,
 Castaq. nunc Roma est, quæ fuit ante salax.*

SI QVIS profecto Blancum diligenter examinet, eum
 Martialem alterum iudicet, nisi quòd ille Hispanus, hic
 Gallus: ille lasciuior, & Latini sermonis non adeo candi-
 dus obseruator, hic pudicitiae, & puritatis Latinæ linguæ
 amator, & cultor: ille Domitiani Imperatoris res Romæ
 gestas acutis Epigrammatis concludit, hic Mœcenatis sui
 SIXTI V. præclara facinora ingeniosis versibus Romæ ce-
 lebrat. Hoc vero admirabilius est, quòd quæ Domitiani cecinit
 ille, hic eadem fere a SIXTO V. facta, sed splendidiora,
 & Christianam pietatem, Pontificiamq. potestatem omnino
 redolentia nunc decantat. Et vt pleraque alia missa faciam,
 vnum tantum proponam exemplum, quod ad rem nostram
 mirifice facit. Ante enim Domitiani tempora adeo Romæ vi-
 guerat impudicitia, vt Martialis quodam in Epigrammate
 Domitiani laudes in reformanda Vrbe extollens, ac temporis
 acti licentiam, effrænatosq. libidinis impetus exprobrans in
 huiusmodi exclamationem proruperit:

At prius, ò mores, et spado mæchus erat.

Et alio in loco dum quàmplurima eius merita erga Urbem
 recen-

recenset, eiq. Romam ob tot tantaq. beneficia plurimum debere fatetur, hunc in modum Imperatoris laudes concludit:

Plus debet tibi Roma quòd pudica est.

BLANCVS igitur ad id quod contra Stupratores, & adulteros à SIXTO V. sancitum fuit, alludens, Romam nunc castam appellat, quæ fuit ante salax.

Emblema. X.

De Sacello Sixtiano.

HOC Emblemate repræsentatur Sacellum illud Sixtianum numquam satis laudatum, tum ob egregiam architecturam, structuramq. magnificentissimam, diuersorum generum lapidibus pretiosis, columnis, & statuis marmoreis, pulcherimisq. picturis, auroq. ornatam: tum maximè ob Christi infantis Domini, & Saluatoris nostri Præsepe, quod hunc locum magis verendum, omniq. admiratione, atque deuotione spectandum, contemplandumq. reddit. Nam SIXTVS V. in suum hoc Sacellum transtulit dictum Præsepe, & in medio locauit: ad quod per gradus descenditur. Ex vno Sacelli latere, & Monumentum & Simulacrum Pij V. Ex altero autem Sepulchrum SIXTI V. ex marmore candenti onychino, aphrico, omnisq. alterius generis nobilissimo confecta cernuntur: Infra autem Simulacri Pij V. pedes hæc luculenta Epitaphia leguntur:

PIO V. PONT. MAX.

EX ORD. PRÆDICATORVM

SIXTVS V. PONT. MAX.

EX ORD. MINORVM

GRATI ANIMI MONVMENTVM

POSVIT.

Alterum

Alterum vero, quod illi mox subiungitur, in hanc verborum formulam extat:

PIVS V. GENTE GISLERIA. BOSCHI IN LIGVRIA NATVS, THEOLOGVS EXIMIVS: A PAVLO III. IN INSVBRIA HÆRETICÆ PRAVITATIS INQVISITOR, A IVLIO III. SANCTÆ INQVIVISIONIS OFFICII COMMISSARIVS GENERALIS, A PAVLO IIIII. EPISCOPVS SVTRINVS, DEINDE S. R. E. TT. S. MARIE SVPER MINERVAM PRESBYTER CARD. ET A PIO IIII. ECCLESIAE MONTIS REGALIS, IN SVBALPINIS ADMINISTRATOR FACTVS: EO VITA FVNCTO, SVMMO CARDINALIVM CONSENSV PONT. MAX. CREATVR, QVI VETERES SANCTOS PONTIFICES ÆMVLATVS, CATHOLICAM FIDEM PROPAGAVIT, ECCLESIASTICAM DISCIPLINAM RESTITVIT, TANDEM GESTARVM RERVM GLORIA CLARVS, DVM MAIORA MOLITVR, TOTIVS CHRISTIANÆ REIPVB. DAMNO NOBIS ERIPITVR.

KAL. MAII M. D. LXXII. PONT. ANNO VII.

ÆTATIS SVÆ LXVIII.

Alijs etiam imaginibus vndique collustratur, quæ non historię instar narrant, sed ob oculos ponunt præcipua quædam acta. Est ea in primis, qua apparatus pompaq. exprimitur, cum Pontifex creatus sollemni ritu coronatur. A dextera eius cernitur actio figuris expressa, cum Marcum Antonium Columnam, classis Pontificiæ præfectum pronunciat, & constituit. A sinistra extat etiam ad posteritatem prodita, altera actio, qua Sfortiam, sanctæ Floræ Comitem, Pontificij auxiliarij exercitus ducem, contra perduelles Karoli Noni, Galliæ Regis, Ecclesiæq. hostes decernit. Pugna navalis designatio, & classis Christianæ cōtra Turcas strenue ad Echinadas pugnantis descriptio, expressa item figuris, alio loco apparet, breuiq. at illustri narratur elogio hoc:

SELINVM, TVRCARVM TYRANNVM, MVLTIS INSOLENTEM VICTORIIS, INGENTI PARATA CLASSE, CYPROQ. EXPVGNATA, CHRISTIANIS EXTREMA MINITANTEM, PIVS V. FOEDERE CVM PHILIPPO II. HISPANIARVM REGE, AC REP. VEN. INITO, M. ANTONIVM COLUMNAM, PONTIFICIÆ CLASSI PRÆFICIENS, AD ECHINADAS, HOSTIBVS XXX. MILL. CÆSIS, X. MILL. IN POTESTATEM REDACTIS, TRIREMIBVS, CLXXX. CAPTIS, XC. DEMERSIS XV. MILL. CHRISTIANIS A SERVITVTE LIBERATIS, PRECIBVS, ET ARMIS DEVICIT.

Ex

Ex altera parte imago cernitur prælij, & victoriæ, quæ, eo ipso duce Sfortia, in Gallia de hæreticis reportata est: habetq. item incisam inscriptionem hanc:

GALLIAM CAROLO IX. REGE, PERDVELLIVM, HÆRETICORVMQ. NEFARIIS ARMIS VEXATAM, VT DE REGNO, DEQ. RELIGIONE ACTVM VIDERETVR, PIVS QVINTVS, SFORTIÆ, COMITIS SANCTÆ FLORÆ DVCTV, MISSIS EQVITVM, PEDITVMQ. AVXILIARIBVS COPIIS, PERICVLO EXEMIT. HOSTIBVSQ. DELETIS, VICTORIAM REPOR. TAVIT. REGI REGNV M CVM RELIGIONE RESTITVIT. SIGNA DE HOSTIBVS CAPTA, AD LATERANENSEM BASILICAM SVSPENDIT.

Habet præterea Sacellum hoc Sixtianum hemicyclia sex suo loco disposita: in quorum primo, Apostolorum Principis Petri, in altero Beati Pauli Apostoli, in tertio Sancti Dominici confessoris, in quarto Sancti Petri martyris, in quinto seraphici Francisci, in sexto Sancti Antonij Patauini simulacra marmore pulcherrimo exculpta cernuntur.

De his omnibus Petrus Galefinius Proton. Apostolicus in translatione corporis Pij V. eleganti & soluta scripsit oratione. Hæc igitur, & multo plura, quæ verbis explicare nemo potest, contemplatus Inscriptionis Auctor, mira scilicet rerum pulchritudine, summa artis excellentia, & loci veneratione captus hunc in modum ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Virginis absistit mirari templa Dianæ,
Qui fanum hoc intrat, Virgo Maria, tuum.*

HISCE in Versibus allusio est Dianæ Virginis ad Beatam Mariam semper Virginem, Virginem scilicet ante partum, in partu, & post partum: Virginem sine exemplo, Virginemq. vt multa paucis complectar, quæ nec sibi similē visa est, nec habere sequentem, vt Ecclesia sacrosancta testatur. Blancus igitur, hac allusione, & comparatione poetica Sacellum hoc sanctæ Mariæ ad Præsepe dicatum ostendit admirabilius esse Dianæ Templo, quod adnumeratum fuit inter septem Mundi miracula, quæ sunt Mausoleum ab Arte-

Antiph.
ad Laud.
Nat. Do.

Li. 34. c. 7

misa

missa Cariæ Regina in memoriam viri extructum, Colossus solis apud Rhodios, Iouis olympiaci simulacrum ex ebore a Phidia factum, Muri Babylonis quos Semiramis Regina constituit, Pyramides in Ægypto, Domus Cyri Medorum Regis, quam Memnon arte prodiga, illigatis auro lapidibus, fabricavit, & Dianæ Ephesiæ Templum quod summæ magnificentiæ fuit, & admirationis apud priscos, ducētis viginti annis factum a tota Asia: cuius longitudo erat 425. pedum: latitudo vero 220. Columnæ centum viginti septem a singulis Regibus factæ, sexaginta pedū altitudine: & ex his triginta sex cælata; vt apud Plinium fusissime videre licet. Hoc autem Templum Herostratus Ephesius, homo ignauus & scelestus suis manibus incendit, vt ea re nominis immortalitatem compararet.

Septem
mūdi mī-
racula.

Lib. 7. ca.
28. & lib.
36. cap. 5.
& Strabo
lib. 14.

Vt igitur Blancus Dianæ Templum a Sacello Sixtiano superatum esse indicet, Beatam Mariam semper Virginem alloquens ait: Qui tuum, Virgo, ingreditur Sacellum, Dianæ Templum admirari absistit, idest, desistit. Absistere enim pro desistere ponitur. Sic Virgilius: Absiste moueri: Absiste rogādo. Sic Claudianus: Absiste rogari. Sic & alij hoc verbo vsi sunt. De hoc Sacello Sixtiano opus elegantissimum carmine Heroico in tres libros distinctum edidit Franciscus Badesius.

Virg. 6. &
8. Æneid.

Emblema. XI.

De Obelisco ad Aedes sanctæ Mariæ de Populo erecto.

EMBLEMATE hoc ob oculos ponitur Obeliscus ille Hieroglyphicis insignitus notis, & in Circo maximo olim locatus: nunc vero ante Ædes sanctæ Mariæ de Populo a SIXTO V. translatus, & erectus, ad sanctissimā Christi Crucem super Montes, ac Stellam in fastigio Obelisci positam sustinendam, vt significetur, hisce in terris, atque in cælo Crucem ipsam regnare.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Maximus est Obelus, Circus quem maximus olim
Condidit, & Sixtus maximus inde trahit.

CIRCUS, in quo erat Obeliscus hic, altitudinis centum & sex palmorum citra basim, appellabatur Maximus, vel

Obelisci
altitudo.

E

quia

*Circi ma-
ximi lon-
gitud. &
latitudo.*

quia maximus erat Circorum omniū, qui quattuor erāt in Vrbe primarij, vel quia, teste Annio Viterbiensī, Vertumno Iano Deorum maximo ab ipsis gētilibus sacratuſ erat. Hic locus, in quo ludi fiebāt longitudine ſtadiorū triū, hoc eſt paſſuum 437. latitudine vero 125. a Tarquinio primū conſtrūctus, a Cæſare autē dictatore in ampliorem, & nobiliorem, ditioſemq. formam 40000. Sextertijs redactus, ducēta & ſexaginta hominū millia ſedentiū capiebat. Hinc forſan Inſcriptionis Auctoſ ad magnitudinē Circi maximi alludere voluit dicens, maximum eſſe Obeliſcum, cū tamē Lateranenſi, & Vaticano ſit longe minor. Qui autē eū e Circo maximo ad hunc locum tranſtulit, & erexit, tum nomine, tum re non ſolum Pontificia poteſtate, ſed rebus etiam geſtis vere maximus eſt, & iure dici debet. In huius Obeliſci baſi hæc Inſcriptio olim inſculpta legebatur:

IMP. CAESAR DIVI F. AVGVSTVS

PONTIFEX MAXIMVS

IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV.

ÆGYPTO IN POTEſTATEM

POPVLII ROMANI REDACTA

SOLI DONVM DEDIT.

Inſcriptiones nouæ in Obeliſci baſi nondum exculptæ ſunt hinc ipſæ hoc in loco apponi non potuerunt.

Emblema. XII.

De Domo Mendicantium.

OC Emblemate repræſentatur ſumma SIXTI V. pietas, Domuſq. Mendicantium vſui, magnaliberalitate ab eodem ſummo Pontifice conſtrūcta. Hic enim tamquam verus Paſtoſ ſuis ouibus non ſolum panem ſpiritualem, ſed etiam corporalem præbere ſtudet, dum tot pauperes mendicitate laborantes vnum in locum cogit, atque inibi poſt largam annonom Vrbi comparatam, diuino primū verbo, deinde temporali cibo alendos, & cetera humanæ indigentiaſ neceſſaria iſdem ſubmiſtranda diligenter curat: nec amplius tot pauperes, tam ſenes, quàm iuuenes, & filios parentibus orbatos, & mu-

& mulieres, necnon Virgines, & Viduas gementes, auxiliumq. postulâtes per Urbem, & per Ecclesias turmatim ire patitur. Quod qui hodie fieri nō videt, sed potius mēdicis Urbē carere cernit, admirari non desistit. Hinc Inscriptionis Auctor huius nouitatis causā, interrogatione prēmīssa, hūc in modū exponit.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Queris, cur tota non sit mendicus in Vrbe:

Tecta parat Sixtus, suppeditatq. cibos.

PVLCHRE dubium diluit, & admirationem tollit Inscriptionis Auctor: potuisset enim vere admirari qui olim tot pauperes, & mendicos in Vrbe vidisset: vel qui modo tantū ad Urbem accessisset, & in tanta hominū frequētia nullum mendicum cerneret. Itaque Inscriptionis Auctor ait: *Tecta parat SIXTVS*: Id pertinet ad Ptochodochium, idest ad locū mendicis recipiēdis destinatum. *Suppeditatq. cibos*: Id spectat ad Ptochotrophium, idest ad locum mendicis alēdis paratum. Hinc domus hæc Mendicantium dicta, a SIXTO V. constructa, & Ptochodochium, & Ptochotrophium simul est: in quā domum recipiuntur, & inibi aluntur mendici. In cuius rei testimonium ad portam Domus hæc Inscriptio marmore incisa legitur:

SIXTVS V. PONT. MAX. PICENVS
PAUPERIBVS PIE ALENDIS
NE PANE VERBOQ. CAREANT
MVLTISVO COEMPTAS AERE
HAS AEDES EXTRVXIT
APTAVIT AMPLIAVIT
PERPETVO CENSVDOTAVIT
ANNO D. M. D. LXXXVII. PONT. II.

Emblema. XIIII.

De statua sancti Pauli in Columnæ fastigio locata.

HOC Emblemate repræsentatur Dedicatio Statuæ æneæ S. Pauli super Columnam Cochliden Antonianam a SIXTO V. collocatæ. Hæc Columna altitudinis palmorū 279. citra basim gradus marmoreos intrinsecus ducentos sex, & fenestellas sexaginta sex habēs, Antonino Imperatori cognomento

E 2 Pio,

† De hac
historia vñ
de infra
pag. 283.

Euseb. in
Chron. Vo
laterr. &
alij.

Pio, ob pietatem, & clementiā sibi ab hominibus adscriptam, a M. Antonio philosopho, eius filio adoptiuo erecta, & varijs eiusdē gestis & victorijs miro artificio exsculpta, dedicata est. Hic, anno Domini CXXXX. regnare coepit, & Eusebio teste, primus permisit, vt Resurrectio Dominico die celebraretur. Simulacrum eius in fastigio huius Columnę, vt in numismatis videre licet, olim cernebatur: nunc vero SIXTI V. iussu sanctissimo, Statua S. Pauli iure conspicitur. Quare Inscriptionis Auctor ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Iure Antoninum Paulo vis, Sixte, subesse:
Nam vere hic pius est, impius ille Pius.*

ELEGANTEM nominis, et rei allusionem tangit. Blancus, dum rationem reddit, cur SIXTVS V. Antonino Pio columnam ademerit, vt eam Paulo daret: nimirum, quia Paulus verē pius, fuit Christianę pietatis disseminator, Doctor egregius, & fortissimus Christi athleta: ille verō, licet pietatis politicę nomen sortitus fuerit, re tamen ipsa ethnica impietate pollutus extitit, & vera fortitudine & eloquentia, quibus Imperator falso laudabatur, ab eodē Paulo longe superatus fuit. Itaque nō solū ob dictas rationes in Columna Antoniana triumphū iure agit, verumetiā ob eam causam, quę de Petro in Columna Traiana triumphū gerente in Emblemate quarto fuit assignata. Inscriptiones nouę in Columnam incidendę ad hanc vsque diem incisę non sunt; hinc ipsę hoc in Emblemate apponi non potuerunt.

Emblema. X I I I I.

De Translatione Pij V.

PIVS V. Pont. Max. vitę sanctimonia clarissimus in Basilica sancti Petri Tumulo non satis nobili iacebat: SIXTVS autem V. grato erga illum animo in Sacello suo Monumentum magnificentissimum eidem extruxit: illiusq. corpus sollempni pompa, magnaq. cuiusvis ordinis

nis hominum frequentia eo transferri iussit.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Transfers Sixte Pium: transferre an dignior alter,
Transferri an vero dignior alter erat?*

SVBTILIS est Inscriptionis Auctor, & paucis verbis multa complectitur, dū ait: Transferri Pium V. a SIXTO V. hoc est, Pontificem dignissimum a Pontifice dignissimo, neque digniorem a digniore potuisse transferri. De hac translatione Petrus Galefinius Proton. Apost. eleganter, et erudite scripsit.

Emblema, XV.

De Obelisco ad Aedes S. Mariæ ad Præsepe sito.

HOC Emblema est Obelisci, quem Octavius Augustus erexit in Mausoleo quod in Valle Martia non procul ab Aedibus sancti Rocchi sibi & posteris Augustis magnificentissime construxit. In hoc celeberrimo sepulchro erant statuae aeneae, atque marmoreae cum inscriptione Pacis, & Victoriæ & P. P. ad honorem ipsius Augusti. Erant præterea ingentes, & pulcherrimæ columnæ cum parietibus marmoreis, porphyreticisq. lapidibus incrustatis. Mausoleum autem erat in excellis fundatum molibus lapide niueo, & perpetuæ viriditatis arboribus coopertum in summum usque verticem ad fluminis ripam exaggeratum: & in eius summitate locatum fuerat Cæsaris Augusti simulacrum ex ære fabricatum, duoq. Obelisci Mausoleum ornabant, quorū vnus altitud. palmorū 70. est: quem ante sancti Rocchi Aedes humi iacentem ad Basilicam sanctæ Mariæ Maioris, vbi est Christi Præsepe, SIXTVS V. transtulit, & erexit. Hinc Inscriptionis Auctor ait:

*Obelisci
altitudo.*

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Qui Regum tumulis Obeliscus seruijt olim,
Ad cunas Christi, tu pie Sixte, locas.*

PAUCA in fronte, sed a tergo multa hoc videtur continere distichon per huiusmodi antitheton Tumuli, & Cuna-

Io. Chrys.
so 3. in fi-
ne de phil.

Cunarum, mortis scilicet, & vitæ, Tyrannorum & veri Regis Christi, Saluatoris nostri. Inscriptionis enim Auctor his duobus versibus dicta omnia, multoq. plura cōprehendere visus est, dū ait hunc Obeliscum inferuisse olim Tumulis, & sempiternæ morti Regum, nunc vero seruire nascenti Christo, Regi regū, ac veræ, æternæq. vitæ Auctori. Hinc quanto præstantior est vita æterna, quàm mors numquam finem habitura, ita Obeliscus præstantius sibi munus, & obsequiū comparauit. Quare non immerito Ioannes Chrysostomus vitā nostram e Christi ortu nascentem animo reuoluens, Saluatoris nostri natiuitatem omnium festorum metropolim esse asseuerauit. Inscriptiones sunt quæ sequuntur :

I.

CHRISTVS PER INVICTAM CRUCEM POPVLO PACEM PRÆBEAT, QVI AVGVSTI PACE IN PRÆSEPE NASCI VOLVIT.

I I.

CHRISTVM DOMINVM, QVEM AVGVSTVS DE VIRGINE NASCITVRVM VIVENS ADORAVIT, SEQ. DEINCEPS DOMINVM DICI VETVIT, ADORO.

I I I.

SIXTVS V. PONT. MAX. OBELISCVM ÆGYPTO ADVECTVM AVGVSTO IN EIVS MAVSOLEO DICATVM EVERSVM DEINDE ET IN PLVRES CONFRACTVM PARTES IN VIA AD SANCTVM ROCCHVM IACENTEM IN PRISTINAM FACIEM RESTITVTVM SALVTIFERÆ CRVCI FELICIVS HIC ERIGI IVSSIT, ANNO D. M. D. LXXXVII. PONT. III.

I I I I.

CHRISTI DEI IN ÆTERNVM VIVENTIS CVNABVLA LATISSIME COLO QVI MORTVI SEPVLCHRO AVGVSTI TRISTIS SERVIEBAM.

Emblema.

X V I.

De Triremibus, siue de Classe Pontificia.

EMBLEMA, quod ad dexterā introitus Bibliothecæ Vaticanæ primo cernitur, Classẽ Pontificiã cōplectitur: quam SIXTVS V. ad abigendos piratas, qui nostra Italiæ maria frequenter infestabant, & in ipsum Italicum solum non raro incurrebant, & omni ferocitate grassabantur. De SIXTO V. Triremi-

Triremibus elegantissime & erudite scripsit Antonius Quarengus, vir perpolitus quidem litteris ornatus.

Hoc autem animaduersione dignum est, respondere sibi inuicem, & ex aduerso loco sita esse hæc duo Emblemata, liberationis scilicet Italiæ, quod a læua primum apparet: & hoc Classis Pontificiæ, quod ut diximus, primum a dextra conspicitur. Id quod factum est, ut ex vna parte, Terra ipsa prædonibus liberata, & ex altera sit Mare piratis perpurgandum. Hinc Inscriptionis Auctor ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Instruit hic Sixtus classes, quibus æquora purget,
Et Solymos victos sub sua iura trahat.*

MIRVM non est, hoc loco Inscriptionis Auctore non solum de piratis expellendis, verumetiam de sacro bello, & Turcarum extirpatione agere, cum alibi, præsertim vero in suo Eucharistico carmine omnes ingenij sui vires & neruos videatur intendisse ad bellum in Turcas concitandum, & promulgandum. Hoc itē superioribus diebus declarauit elegantissimo illo Epigrammate, quod hunc in modum exorditus est:

Postquam Italiam victos exegit finibus hostes

Et mihi adhuc restant æquora, Sixtus ait.

Sed quamuis Blancus id aperte dixerit, ego tamen ex eo Nauis Emblemate recondita quædam intelligenda esse suspicor, dum arcana contemplor antiquorum, qui hoc commento, siue potius Hieroglyphico non solum manifestam oppugnationem contra hostes, tutelam pro se, refugium, atque securitatem, verum etiam salutem & felicitatem præferre studebant. Id quod ex numismate Iani, qui in Italiam venit, nobis planum fit, in cuius numismatis altera parte Nauis: & ex altera ipse Ianus geminus in æs incidebantur. Qua de re Ouidius hunc morem scrutatus dixit:

At bona posteritas puppim signauit in ære

Hospitis aduentum testificata Dei.

Ex hoc numismate manauit ad Posterum lusus quidam, sed mysticus, & in quibusdam Europæ partibus ad hanc usque diem

diem seruatus, & a paucis intellectus, quo pueri denarios in sublime iactantes, exclamabant, aut caput, aut nauim: quorum altero, post firmatum humi nummum, inspecto, eius erat victoria, qui diuinasset: cuius lusus genus hodie in Italia sub nomine sanctissimæ Crucis, per quem salus nostra aduenit, & sub Sancti nomine fieri solet. Manauit inde in posteriores Romanos vsus incidendæ Nauis in numismata, sicut videre est in Adriani nummo: in cuius altera facie Nauis, cum his litteris: S. C. Cos. III. P. P. cernitur: in altera vero hæc legitur inscriptio: Felicitati Aug. Idem in Augusti nummo cum eadem inscriptione conspicitur. Nauis item felicitatis, & salutis indicium erat apud Athenienses, vt Plato in Phædone testatur. Christiana tandem pietas felicissimi successus, & salutis suæ signum habet, Nauem ipsam cū Piscatore Petro tam in familiari summi Pontificis annulo, quàm in aureis Apostolici fisci nummis expressam felicitatem, & salutem tot annis antea præmonstratam, sed ab ijs, qui verum Deum ignorauerunt, non intellectam. Quod enim Ouidius de Naue Iani dixit:

Plato in
Phadone.

Hospitis aduentum testificata Dei,

Sumptum fuit ex altiori disciplina ab eo ignota, qua homines admoniti forent, hospitem aduenturum, Petrum scilicet Christi Vicarium, qui Naue, hoc est in Ecclesia, verum Dei cultum, & salutem humano generi subministraret, vt factum est. Quod etiam, ni fallor, numismata quædam, quæ nuper ad manus meas peruenerunt, præferre videtur: in quorum altera parte SIXTI V. effigies: in altera vero Nauis conspicitur cum hac Inscriptione: *Terra, Mari securitas*: quæ profecto securitas, & salus ex Pontificatu SIXTI V. mirum in modum in Christiano Orbe vigent.

De omnibus pene rebus hucusque a me explanatis, & a SIXTO V. Pontifice Maximo præclare gestis Ioannes Franciscus Bordinus, varia carmina elegiaca superiori anno edidit, & figuras ipsas suo in libello repræsentauit. Hæc de Emblematis. Nunc reliquum est, vt ad Bibliothecas accedamus.

BIBLIOTHECIS AD LAEVAM BIBLIOTHECAE VATICANÆ

PER FEDERICVM RANALDVM

*Valuen. Bibliotheca custodem excogitatis, & per Petrum Gale-
nium Proton. Apost. & Siluium Antonianum sacri Collegij
illustrissimorum S. R. E. Card. secretarium dispositis,
atque Inscriptionibus illustratis, & per Pictores
penicillo representatis.*

BIBLIOTHECARVM vsus apud omnes Po-
pulos, Hebraeos scilicet, Græcos, Latinos,
atque Barbaros frequentissimus fuit semper.
Id quod non sine ratione factum esse asseue-
randum est, cum viuos Præceptores habere
semper nobis nō liceat, aut saltem non semper
doctos & præclaros Viros. Hinc a Regibus olim, & Impera-
toribus, & locupletibus hominibus, bonarumq. artium cultoribus,
vel certe earundē amatoribus iā inde a priscis illis tem-
poribus ad hanc vsque diem Bibliothecæ in pretio fuerunt, vt
in ijs optimorum auctorum libri recondiderentur: & ex ijsdem
suo item tempore tamquam e penu depromerentur. Insti-
tutum, est vere insigne, & omni ex parte laudandum: & ante-
quam Typographica ars fuisset inuenta, summo opere necessa-
rium, vt veterum scripta ab interitu, & disciplinæ ab obliuio-
ne vindicarentur. Harum rerum, Typographiæ scilicet ac
Bibliothecæ institutum SIXTVS V. ad omnia præclara, &
Pontificia fane opera, omniq. laude, admirationeq. digna
conficienda natus, veterum omnium ingenia, generososq. ani-
mos, eorumq. operam tum ingenti rerum gestarum copia,
tum etiam magnitudine, atque præstantia longe superās, ma-
iorem in modum præstitit. Illam enim in Vaticano ad sancto-
rum Patrum codices restituendos, Catholicamq. disciplinam

F

toto

toto terrarum orbe propagandam instituit. Hanc autē ad veterum Scriptorum monumenta excolenda, atque conseruanda publicā studiosorum commoditati, vniuersaq. Reip. Christianā vtilitati, feliciter, vt solet omnia, omniūq. admiratione, restituit. Ad huius vero Bibliothecae ornatū, omniumq. literatorum solatium, insigniores ac vetustiores Bibliothecae nō solum sacrae, sed etiā profanae per Pictores in pariete expressae, repraesentatur: quarū prima Hebræa est, vt infra videre licet.

B I B L I O T H E C A H E B R A E A
*in sinistro angulo depicta Bibliothecam Vaticanam
 ingredienti primum sese offert.*

Exod. 17.

2. Mac. 2.

Deut. 31.

BIBLIOTHECA Hebræa in Templo erat, vbi Prophetarum libri, & Iudicum ac Regum acta asseruabantur: & iam inde a Moyse ex diuino iussu ortum habuit: Deus enim, Amalech deuicto, dixit Moyfi: Scribe hoc ob monumentum in Libro, & trade auribus Iosue. Hinc de huiusmodi Bibliotheca in 2. Machabæorum libro aperte legitur hunc in modum: Inferebantur autem in descriptionibus & commentarijs Nehemiæ hæc eadem, & qualiter construens Bibliothecam, congregauit de regionibus libros & Prophetarum, & Dauid, & epistolas Regum, & de donarijs. Moyses denique, vt in Deuteronomio legitur, postquam verba legis conscripsit, Leuitis, qui foederis Arcam portabant, præcepit dicens: Tollite librū istum, & ponite eum in latere Arcæ foederis Domini Dei vestri, vt sit ibi contra te in testimonium. Id quod in prima sinistri anguli parte repraesentatur, vbi Moyses Leuitis iuxta foederis Arcam adstantibus librum porrigere cernitur. Quam rem Inscriptio hunc in modum expresse declarat:

*Moyses librum legis Leuitis
 in Tabernaculo reponendum tradit.*

EX altera anguli parte nonnullæ imagines depictæ Bibliothecam diligenter tractare videntur, vbi repraesentatur
 Biblio-

Bibliotheca illa, quam Esdras sacerdos & scriba post incēsam legem a Chaldæis, cum Iudæi regressi sunt in Hierusalem, diuino afflatus spiritu reparauit, cunctaq. legis ac Prophetarum volumina, quæ fuerunt a Gentibus corrupta, accurate, vt Rabanus Maurus ait, correxit: totumq. vetus Testamentum in duos & viginti libros distinxit, vt tot libri essent in lege, quot litteræ apud Hebræos habentur. Hic item non solum libros emendauit, sed etiam præter illos duos canonicos, qui sub eius nomine in Biblijs sacris leguntur, quattuor ac ducentos libros edidit, vt nos testatum legimus: ex quibus septuaginta libros non nisi sapientibus tradendos esse ait. Hinc nonnulli suspicati sunt Cabbalam apud Hebræos ab ipso collectam fuisse, huiusq. generis libros Picus Mirandulanus mirum naturæ Monstrum sese habuisse scribit. Hic igitur Esdras, vt missa isthæc faciamus, non solum libros corruptos correxit, aliosq. confecit, sed Bibliothecam hebræam restituit, restitutam auxit, & auctam diligenter conseruandam curauit, vt videtur præferre Inscriptio, quæ in hanc legitur formam:

Isid. Hist. lib. 7. etymol. cap. 3.

De Instit. Cler. cap. 54.

Geneb. li. 2. Chron.

Ex 4. lib. Esdra nō canonico cap. 14.

*Esdras Sacerdos, & Scriba
Bibliothecam sacram restituit.*

SCHOLA BABYLONICA

in primo interfensterio depicta.

In primo Interfenestrio Schola Babylonica iussu Nabuchodonosor regis instituta repræsentatur: in ea enim pueri, in quibus nō erat macula, forma elegātes, & decori, & de regio semine orti, litteras & linguam Chaldæorum docebātur, vt inibi per tres annos victu regio enutriti coram rege deinde stare, eiusedq. Regis negotia tractare possent. Hac in Schola, Daniel Propheta de stirpe David regia adhuc fere infans captiuus e Iudæa in Babyloniam perductus vna cum Anania, Azaria, & Misaele socijs puerulis cernitur. Hi Chaldæorum linguam, eorumq. artes, omnes per trium annorum spatium

Anno mū di 3508.

Dan. 1.

didicerunt, non vt doctrinam Babylonicam sequerentur, sed vt eam reprobarent, sicut de Moyse legitur, qui eodem consilio omnem sapientiam Ægyptiorum adeptus fuit. Hi propter abstinentiam, ac diuinæ legis obedientiam cibis regijs vesci noluerunt, sed leguminibus tantum, & aqua contenti ceteris sapientiores, & pulchriores alijs, qui cibo regio vescebantur, reperti sunt: per quos deinde apud Chaldæos, & Persas Dei religio late propagata fuit. Daniel vero omnium visio-
Dist. 37. Qui de mensa.
Dan. 1.
Dan. 2.
Epiph. de vita prophet.
 num, & somniorum intelligentiam a Deo accepit: & vir factus, vt ait Epiphanius, fuit adspectu aridissimus, & squalore oblitus: in fauore autem, & gratia perquam speciosus. Triennio expleto, Daniel cū socijs a Rege accersitur per Eunuchorum Præpositum, qui cum Eunuchis, cui horū puerorum cura demandata fuerat, hac de accensione nonnullis præstolantibus loqui præfert. Hac in schola Danielelem, tresq. eius socios, necnon & alios litterarum studio operam nauantes videre est: quorum alij legere, alij scribere, alij vero meditari videntur. Huius Scholæ Inscriptio est:

*Daniel, & socij linguam,
scientiamq. Chaldaeorum ediscunt.*

Esdra 1. cap. 3. 6.
 EX altera huiusce Interfenestrij parte complures imagines conspiciuntur, quæ consultationem, siue potius decretum perquirendum de Templi instauratione repræsentant, vt Inscriptio, quæ eo loci legitur, aperte declarat his verbis:

*Cyri Decretum de Templi instauratione
Dary iussu perquiritur.*

Genebr. di. 1. Chrö. anno müdi 3146.
Libro 8. antiq.
2. Paralip. 2. & 3. Reg. 7.
 Vt autem ambiguitates de instauratione Templi e medio tollantur, nonnihil dicere operæpretium duxi. Templum Domini a Salomone anno ab Orbe condito 3146. construitur annis centum & quadraginta tribus, prius quam Tyrij Carthaginem Coloniam conderent, Iosepho teste. Hoc Templum augustissimum fuit, & omni admiratione dignum, ita vero, vt illa septem Mundi miracula longe superarit: constructumq. fuit centum quinquaginta tribus millibus Profelytarum inter Israelitas inuentis, qui ad lapidinas,

cidinas, & ad lapides, & saxa in opportunū locū asportanda operas suas præstarent. Anno vero ab orbe condito 3569. tam Hierusalem, quàm Templum in tertia captiuitate a Babylonij solo æquatur. Anno autem mundi 3638. Templi instauratio a Cyro conceditur, & a Zorobabele, fundamenta iaciuntur, sed iussu Artaxerxis structura intermissa, anno 2. Darij longimani perficitur. Anno autem Mundi 4157. & anno Christi 69. inuito & renitente Tito, Templum hoc a militibus incensum fuit, ita vt humana industria ignis extingui nō potuerit. Ter Templum deinde Iudæi instaurare conati sunt, sub Hadriano, sub Constantino Magno, & Iuliano Apostata, qui non solum a vita monastica, vt fertur, sed etiam a Catholica fide desciiuit. Hic, vt ait Ioannes Chrysostomus, omnium Imperatorum impijssimus bonos sanctosq. mores, Christianamq. vitam euertere studuit, dum monasticam vitam professos foedissima sæuitia necandos, scholas item claudendas, sacros codices omnes comburendos, & ecclesias deuastandas curabat, Ecclesiæq. hostes, & apostatas fouebat. Hic denique, tamquam Christi hostis scelestissimus, vt eius nomen omnino deleteret, si potuisset, anno a Christi Saluatoris nostri ortu 356. pro Templo Iudæis iterum, hoc est tertia vice, ædificādo, etsi ipse Idolis seruiebat, pecunias tamen contulit, & artifices vndique euocauit furens, vt Domini sententiam euerteret, qui Templum Salomonicum deinceps instaurari non patitur. Hinc, vt ait Ioannes Chrysostomus, cum artifices hoc tam impium scelus tentassent, fundamentaq. aperire cœpissent, multamq. terram exhaustissent, restaretq. vt iam structuram aggredierentur; protinus ignis exiliens e fundamentis multos exussit, & intempestiuam atque impiam pertinaciam interrupit. Quare hoc exemplo Iudæi, suum ipsorum statum funditus deletum esse, nec eum amplius instauratum iri monentur, Deo ita iubente, qui cum infirmitati nostrę prouidens Ecclesiam suam sanctam, & catholicam amplificari vellet, omnia illa subuerti & penitus tolli ita voluit, vt sine vlla cunctatione illis cessantibus, hæc vera esse, pro quibus in illis typus præcesserat, crederemus. Erat enim prius Hierusalē vrbs magna et regalis, at vbi Templum Dei CHRISTVS venit, qui cælestis Hierusalē cœpit aperire mysteria, deleta illa terrena,

eo in

Genebr.
li. 1. Chrō.
anno mū-
di 3146.
Ch. 3638.

Esdra. 1.
cap. 3. 4.

Esdra lib.
3. non ca-
nonico c.
5. Ch. 6.
Genebr. li.
2. Chron.
an. Chri-
sti 69.

Homil. 3.
aduers. Iu-
dæos to. 5.

Homil.
vt sup. ad
finem.

Genebr. li.
2. Chron.
anno mū-
di 4157.

eo in templo lapis super lapidem non remansit. Erat prius Pontifex sanguine taurorum, & hircorum purificans populum: sed ex quo verus apparuit Pontifex, qui credentes suo purificaret sanguine, nusquam est ille Pontifex prior, nec ullus ei locus relictus. Altare fuit prius, & sacrificia celebrabantur: sed ubi venit verus AGNVS qui seipsum hostiam obtulit DEO, cuncta illa velut in tempus posita cessauerunt. Hæc ex Origene. Non est igitur quòd Iudæi tertium Templum materiale amplius expectent: tertium enim Templum spirituale aduenit CHRISTVS, qui de seipso, hoc est de Templo corporis sui dixit: Dissoluam Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Instauratio autem, quæ hoc in loco memoratur, est de secundo Templo, quod Zorobabel inchoauit, vt in tertio libro, qui Esdræ dicitur, videre est. Hic enim & quartus quâuis canonici non sint, sunt tamen alicuius auctoritatis. Hæc de Schola Babylonica, necnon de Templi instauratione. Nunc reliqua persequamur.

Hom. 10.
in Leuit.

Mar. 14.

Esdr. lib.
3. cap. 5.

BIBLIOTHECA GRÆCA.

Gell. li. 6.
Noct. ca.
17.

IN secundo Interfenestrio Bibliotheca Græcorum repræsentatur: in cuius priori parte Pisistratus Atheniensium Tyrannus, in secunda vero Seleucus Macedoniae Rex, Nicanor dictus, vna cum alijs imaginibus depicti cernuntur. Pisistratus enim primus in Græcia creditur Bibliothecam instituisse: quam deinceps ab Atheniensibus auctam Xerxes Persarum Rex Athenarum potitus abstulit, & ad Persas asportauit. Seleucus vero longo post tempore Athenas referendam curauit. Id quod Inscriptiones, quæ infra leguntur, aperte docent: quarum prior in hanc legitur formam:

*Pisistratus primus apud Græcos
Bibliothecam instituit.*

*Altera vero:
Seleucus Bibliothecam a Xerxe
asportatam referendam curat.*

BIBLIO

B I B L I O T H E C A A L E X A N D R I N A.

OST Græcam Bibliothecam in eodem Interfene-
strio sequitur Bibliotheca Alexandrina, ab Ale-
xandria Ciuitate nomen suscipiēs, & a Ptolemæo
Philadelpho; Ægypti Rege, & Stratonis discipu-
lo, constructa. Hic enim, quod ad Bibliothecæ
studium pertinet, cum Pisistratum æmularetur, maximis im-
pensis vndique conquisitos libros describi curauit, septuagin-
taq. vel vt ait Gell. septingentis voluminum millibus Biblio-
thecam instruit, quam vt sacris etiam codicibus insigniret,
vetus Testamentum ex Hebræo in Græcam linguā per septua-
ginta duos Interpretes ab Eleazaro Iudæorum Pontifice ad
hanc rem præstandam selectos trecentis plus minus ante Chri-
stum natum annis transferri curauit. Quod vt ab eodem Elea-
zaro facilius impetraret, Iudæos, ad centum viginti millia li-
bertati restituit, & auri quinquaginta talenta ad crateras, &
libatoria faciēda, necnon & gemmas fere innumeras Hieroso-
lymam misit. Hi autem septuaginta duo viri apud Pharam
Nili insulā in singulis cellulis singuli, vt ait Augustinus, seor-
sum locati Biblia interpretati sunt, tanta Spiritus sancti virtue,
vt in omnibus plane conuenirent, & ne in minimo quidem
verbo discreparent, oracula de CHRISTO obscuriora, nec-
non de Sanctissima Trinitate Spiritus sancti instinctu conte-
gentes, ne Ptolemæo eorum mysteriorum non capaci scandal-
um afferrent, & ne canibus sanctum darent. Bello tandem
Alexandrino, quod Iulius Cæsar contra Ptolemæum gessit, vt
Cleopatram ab ipso pulsam restitueret, cum Vrbs a Cæsare
fuisset incensa, hæc etiam Bibliotheca deflagrauit, Transla-
tione septuaginta Interpretum, ob diuinam prouidentiam,
seruata. Huius Bibliothecæ Præfectus erat Demetrius Phale-
ræus vir doctissimus, ac Theophrasti discipulus. Quare in pri-
ma huius Interfenesrij parte Ptolemæus rex, Demetrius Bi-
bliothecarius, & Aristæas ὑπὲρ ἀσπισίνης Regis, cernuntur, dum
ille Bibliothecam ingenti librorum copia struendam curat,
& Veteris Testamenti translationem procurandam studet. In
altera vero parte septuaginta Interpretes sacros Codices Pto-
lemæo

*Ioseph. li.
21. cap. 2.
Euseb. li.
5. hist.
Eccl.*

*Gell. li. 6.
Noct. cap.
17.*

*Aristæas
Philadel-
phi ὑπὲρ
ἀσπισίνης*

*Iustinus
Mart. A-
pol. 1. ad
Gent.
Aug. lib.
18. de Ci-
uit. Dei c.
42.*

*Geneb. li.
2. chron.*

*Aristæas
protector
Regis. Ex
Hier. ep.
104. to. 3.*

Iemæo Regi offerre conspiciuntur. Inscriptiones autem ad hæc res explicandas sunt duæ, quarum prima est:

*Ptolemæus ingenti Bibliotheca instructa
Hebræorum libros concupiscit.*

Altera vero est:

*LXXII. Interpretes ab Eleazaro missi
sacros libros Ptolemæo reddunt.*

BIBLIOTHECA ROMANORVM
in tertio Interfenestrio depicta.

Pub. Viſt.

Gell. lib.
11. Noſt.
cap. 17.

Plin. lib.
34. cap. 7.

Suet. Træ
quillus.

Plin. lib.
35. ca. 2.
et lib. 7.
cap. 30.

BIBLIOTHECAE publicæ, vnde triginta fuisse Romæ perhibentur, ex ijs autem duas saltem præcipuas, Palatinam scilicet, & Vlpianam extitisse narrant historici: hæc ab Vlpio Traiano, vt ait Gellius, in Templo fuit instituta: illa vero ab Augusto in Palatino monte & in Apollinis templo tam Græcorum quàm Latinorum codicum copia mirifice fuit constructa, vt Suetonius, & Plinius testantur. Fuerunt item priuatæ Bibliothecæ permultæ, Domitiana, & Gordiana, necnon Iuliana, siue Cæsariana Græcis Latinisq. scriptis refertissima a Iulio Cæsare Marco Varroni commissa. Primus autem qui in Urbem librorum copiam aduexit, fuit Paulus Æmilius, Porſena Macedonum rege deuicto. Sed Asinius Pollio Romæ primus tam Græcas quàm Latinas Bibliothecas promulgauit, additis Auctorum imaginibus in atrio de manubijs magnificentissime constructo.

Gell. li. 1.
Noſt. cap.
10.
Virg.
Ecl. 4.

In hoc autem Interfenestrio de libris Sibyllinis historia, Palatinaq. Bibliotheca repræsentantur: vbi mulier quædam, Sibylla scilicet Cumæa, vt suspicor, tres libros venales manu gestans, coram Tarquinio superbo rege, sex alijs exustis, quos omnes oracula continere affirmabat, adſtare cernitur. Tarquinius enim pretium percontatus est: quod cum sibi nimium & immensum videretur, risit, tantiq. eos nouem codices emere noluit: hinc mulier illa foculum coram eo igni appo-

apposuit, tresq. libros ex nouem combussit. Id quod secunda etiam vice de tribus alijs factum fuit, Tarquinio de pretio percontante, idemq. pretium de sex reliquis libris Muliere postulante. Hinc tertia vice Tarquinius reliquos tres libros mercatur nihilo minore pretio quàm quod pro omnibus nouem fuerat postulat. Quo facto, Mulier illa, vt ait Gellius, a Tarquinio digressa, nusquam postea loci visa fuit. Tres autē libri in Sacrum repositi, Sibyllini fuerunt appellati: & ad eos quasi ad Oraculum quindecim viri adibant, cum Romani aliqua de re publica falsos consulere Deos cupiebant. Inscriptio ad hanc rem pertinens, hisce legitur verbis:

Gell. lib.
1. ca. 29.

*Tarquinius superbus libros Sibyllinos tres,
alijs a Muliere incensis, tandem emit.*

IN altera huius Interfenestrij parte Augustus Cæsar inter litteratos, Virgilium scilicet & Horatium Poetas laurea decoratos, ceterosq. bonarū artium cultores, adstare cernitur: eiusq. Palatina, & pulcherrima quidem Bibliotheca, Latina videlicet & Græca repræsentatur, in qua Numeriani Imperatoris, & Marci Varronis viuientis Statuæ, teste Pollione, fuerant locatæ. Inscriptio huius Bibliothecæ hæc est:

*Augustus Cæsar, Palatina Bibliotheca
magnifice ornata, viros litteratos fouet.*

B I B L I O T H E C A H I E R O S O L Y M I T A N A
in quarto Interfenestrio depicta.

ECCLASTICI Viri, post Apostolorum tempora, hæreticis passim ingruentibus, summa cura, & pietate adlaborarūt, vt Catholicorum scripta, sacrarumq. litterarū interpretationes in Bibliothecas, quas in Templis habebant, reponerentur. Quod factum sane fuit, vt, cum ab illis viua semper voce crudiri homines non possint, litterarum saltem monimentis erudiantur. Quam profecto rem Alexander Episcopus

Euseb. li.
6. ca. 14.
Et Hieron.
v. de Viris illust.
to. 1. Et
Niceph.
Call. li. 7.

G Hiero-

Euseb. li.
6. histor.
Eccl. ca.
32. & in
Chro. Ni-
ceph. li. 5.
cap. 27.

Hierosolymitanus celeberrimus, qui Martyr sub Decio in carcere obiit, egregie quidem præstitit. Hic enim Hierosolymis insignem Bibliothecam instituit, in quam virorum Ecclesiasticorum scripta reposuit, Berilli, Hippolyti, Caij & aliorum quibus se adiutum in scribenda historia Ecclesiastica Eusebius testatur. Floruit Alexander circa annum Domini 254. temporibus Clementis Alexandrini, Origenis, & Narcissi: & extrema iam senectute, venerandaq. canicie eximius, ut idem ait Eusebius, & per pictores repræsentatur, Cæsareæ perillustre Christianæ fidei testimonium præsidis tribunali dedit, bonum certans certamen, stolamq. sanguine imbuens Episcopalem. Hoc igitur in loco Hierosolymitana repræsentatur Bibliotheca, in qua tres præsertim viros insignes, Diaconibus, & Clericis scribentibus, & id genus alia facientibus, videre licet, Alexandrum scilicet, & Narcissum, qui, eodem Eusebio teste, centum & sexdecim annos vixit, adfidentes, & Origenem adstantem, cum hic annos circiter triginta tunc temporis natus esset. Huius Bibliothecæ Inscriptio legitur hunc in modum:
*S. Alexander Episc. & Mart. Decio Imp. in magna
temporum acerbitate sacrorum Scriptorum
libros Hierosolymis congregat.*

BIBLIOTHECA CAESARIENSIS
in quinto Interfenestrio depicta.

Euseb. in
Chron.

Hiero. de
Vitis il-
lust. to. 1.

ÆSAREA, Vrbs Palestinæ, non procul a Monte Carmelo in littore Maris magni, quæ Turris Stratonis vocitabatur, ab Herode in honorem Cæsaris ædificata, Cæsarea denique nuncupata fuit. Hæc in ciuitate Pamphilus Laodiceus Cæsareæ Palestinæ presbyter, qui glorioso tandem martyrio fuit decoratus, Bibliothecam insignem magno studio construxit, opera Eusebij Episcopi, cui maxima familiaritate coniunctus erat, adiutus, Pisistratum in sacrorum codicum ingenti coacervatione adæquare contendens. Hic enim sua in Bibliotheca ad triginta voluminum millia habuisse, suaq. manu maxi-
mam

nam partem librorum Origenis descripsisse narratur. Quæ omnia Hieronymus & Gennadius, Ecclesiasticos scriptores toto terrarum Orbe inquirentes, miro ordine prosequuti sunt: eorumq. studia vno voluminis Indiculo comprehenderunt. Quare hac in Bibliotheca S. Pamphilus, Eusebius Episcopus, & Hieronymus conspiciuntur: Pamphilus videlicet ex vna parte, ex altera vero Hieronymus actum scribendi repræsentantes. Ad Hieronymi pedes leo iacere cernitur, sicut passim pingi solet, vt ex eo, si hac in re coniectari fas est, declaratur, maximum sibi in eremo degenti cum belluis fuisse vsum & consuetudinem, vt ipsemet hisce fatetur verbis: O quoties (inquit) ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram: horrebant sacco membra deformia: & squalida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat: quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam: de cibis vero, & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid acceperint, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Hæc S. Hieronymus ad Eustochium scribens. Ex quibus verbis eum inter feras in Eremito fuisse late patet: hinc, si coniungere licet, leonem secum habere pingitur. In hac vero Bibliotheca, legendi scribendiq. actu ipse repræsentatur: propterea quod eam, aliasq. permultas vidisse, contrectasse, necnon diligenter lectitasse perhibetur, Eusebius autem in medio adstans libros inquirendi, seu postulandi actum præferre videtur. Ceteri vero vel libros compaginare, vel disponere hinc inde cernuntur. Huius Bibliothecæ Inscriptio legitur in hanc verborum formam:

S. Pamphilus Presb. & Mart. admiranda sanctitatis, & doctrinæ Cæsareæ sacra Bibliothecam conficit, multos libros sua manu describit.

Hierony.
to. 1. ep.
22.

Hierō. de
viris il-
lust. to. 1.

BIBLIOTHECA ROMANORVM PONTIFICVM
in angulo ad laeuam frontispicij Bibliotheca depicta.

*Athanas.
ad Mar-
cū Papā.*

*Hierō. ad
Pāmach.
ep. 5. 2. 10.
2. Et Eu-
seb. li. 18.
c. 21.*

*Regist. li.
1. ep. 14.*

*Hilarus
Pontifex,
nō Hila-
rius, ut a
nonnullis
falso scri-
bitur.*

BIBLIOTHECAM Pontificiam iam inde a Petro, primo Christi Vicario ortū habuisse, & a Biblio- rum codicibus, præsertimq. Euangelijs, Epistolis Petri, Pauli, Iacobi, Ioannis, & Iudæ, necnon Apostolorum Actis, & Ioannis Apocalypsi, deinde Epistolis Decretalibus, vel Consultationibus siue Constitutionibus Synodalibus, vel rebus id genus alijs per summos Pontifices eiusdem Christi Vicarios, & Petri successores incrementum paulatim accepisse credendum est. Huius rei indicium luculentissimum ex eo haberi potest, quod teste Hieronymo, ex cunctis Christiani orbis partibus ad Archiuū Romanū, in quo œcumenica Concilia asseruabantur, pro dubiorū solutione frequēter confugiebatur, vel, cū in Canone aliquo quid, corruptum vel deprauatū esse iudicabatur. Id quod etiā ex quodam S. Gregorij Magni loco planum fit, qui, cum dubitatio seu difficultas quēdā de Ephesino concilio orta fuisset, ait: Romani Codices multo veriores sunt quā Græci. Ex concilio item Romano Gelasij tempore celebrato, in quo de Archiuo & Scrinio Romanis, deq. Bibliothecarijs, Scribis, & Notarijs, & Scriniarijs frequens cōmemoratio fit, Ecclesiā Romanam ingenti librorum copia abundasse dicendū est. Ex libro denique Pontificali, constat Hilarum sanctum duas in Palatio Lateranensi construxisse Bibliothecas, quæ, ut dictum est, a S. Petro originem traxerūt. Hinc in priori anguli parte S. Petrus repræsentatur, qui vni, genuflexo, alijs adstantibus, mandare videtur, ut sacros Codices super altare positos asseruandos curaret. Hæc autem sacros Codices asseruandi cura fuisse demandata iudicatur, cum Petrus ab vrbe decedere, & in Galliam, atque in Hispaniam, necnon in alias Pro- uincias proficisci statuit, ut Christianam fidem propagaret, ac promulgaret, sicut re ipsa fecit: tunc enim, Linum & Cletum Diaconos, suos item discipulos, corepiscopos, seu coadiutores instituit, eisq. Ecclesiasticas functiones Romæ commisit: Cleto autem Clementem, Petri & Pauli auditorem, successisse

S. Igna-

S. Ignatius eiusdem Petri discipulus & Christi Martyr affirmat. Id quod sacro Missæ Canoni satis consonum esse videtur, vbi prius quidem Linus, deinde Cletus, tertio autem loco Clemens leguntur. Nec silentio prætereundum est, nonnullos ratos fuisse eundem cū Cleto Anacleto. Hinc Cæsar Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ait ex Ignatij testimonio, Clementem Cleto successisse, atque ita pro Anacleto legendū esse: nam in eiusdem Ignatij epistola, Anacleto Clemens non Cleto successisse legitur. Sed quia de huiusmodi historia, dictorūq. Petri successorū ordine maxima est inter Scriptores controuersia, satis est eam tetigisse, pro ea scilicet re exponenda, quæ ad nostrū negocium pertinet. Qui vero de hac controuersia varias Scriptorum opiniones, necnon sententias videre cupit, ad Annales Ecclesiasticos Cæsaris Baronij cōfugiat, qui huius generis difficultatem fusissime, & eruditissime quidem pertractat. Vt autem ad rem nostram reuertamur, sicut Bibliothecam Vaticanam iam inde a Petro ortum traxisse, ita etiam ab eodem de ea conseruāda curam Successori suo fuisse demandatam, coniectari licet, vt ex Inscriptione, quæ infra legitur, videre est:

S. Ignat.
epi. 4. ad
Marian
Cassobol
sen.

Tome 1.
an. Chri
sti 69.

*S. Petrus sacrorum librorum Thesaurum
in Rom. Ecclesia perpetuo asseruari iubet.*

IN altera huius anguli parte Summi Pontifices repræsentantur, qui Bibliothecam Vaticanam instituerunt, vel auxerunt, siue conseruarunt. Hæc primum, vt dictum est, in Lateranensi Patriarchio fuit, vbi olim Romani Pontifices residebant: deinde Auenionem, quò Romanam sedem Clemens V. aduexit, translata, Martini V. opera Romam iterum perducta, in Vaticano tandem sita est, vbi Pontifices residere solent. Quamuis autē multi eam in dies auxerint, duo tamen summi Pontifices Bibliothecam in Vaticano insigniter construxerunt, & auxerunt, hoc est, Nicolaus V. Pont. Max. natione Lunensis ex oppido Sarazano, qui missis doctis viris conquirendorum vndique Codicum gratia, vt Volaterranus testatur, Bibliothecam Vaticanam ampliorē reddidit, confusis eousque, sparsisq. libris, neque vllō certo, aut digno loco interclusis,

Volaterr.
libro 22.
Anthrop.

terclusis. Hanc item Sixtus IV. non solum amplificauit, sed etiam in nobiliorem locum reposuit, honestiori structura exornauit, armarijs, pluteisq. digessit; atque Ecclesiæ decori, studioforumq. consuluit cōmoditati. Sed SIXTVS V. ita eam rebus quibuscumque illustrem reddidit, vt ceteros omnes, qui Bibliothecas instituerunt, facile superarit. Inscriptio, quæ infra legitur, hæc est:

*Romani Pontifices Apostol. Bibliothecam
magno studio amplificant, atque illustrent.*

Huic Vaticanæ, & Apostolicæ Bibliothecæ aliquem semper & vitæ probitate, ac doctrina Virum insignem præfuisse credendum est. Qui autem ipsi Bibliothecæ præerat, in Romana curia & Bibliothecarius & Cancellarius aliquando fuit appellatus, cuius munus erat, codices omnes accuratissime custodire, Bullas, seu Diplomata, vel Epistolas decretales summorum Pontificum scribere, necnon dictare, actaq. Conciliorum, & synodalia, idq. genus alia exscribere, & conseruare. Quæ item nostra ætate Sedis Apostolicæ faciunt Cancellarij, ea omnia huius generis Præfectus præstare solebat: isq. Papæ amanuensis, siue scribarum princeps, vel a secretis poterat nuncupari: Bibliotheca enim Pontificia velut Cancellaria, vtq. hoc tempore loquimur, Secretaria quædam erat.

De Præfectis Bibliotheca Vaticana,

*Tritte-
mius de
Scrip. Ec-
cle. et Pla-
tina in
vita Leo-
nis 4.*

Gregorius II. in Patriarchio nutritus, & a Sergio Papa Subdiaconus, & Sacellarius, ac postmodum Diaconus creatus Bibliothecæ Lateranensis curam suscepit, vt Anastasius Apostolicæ olim Bibliothecæ instaurator, & custos affirmat.

Bartholomæus Platina Cremonensis vir suo tempore doctissimus, Scriptor Apostolicus, & Sixti IV. familiaris, vt alios Bibliothecarios, de quibus nihil scriptum reperire potui, silentio inuoluam, Bibliothecæ Vaticanæ ab eodem Sixto IV. Pontificatus Anno VI. M. CD. LXXV. Præfectus fuit institutus: atque huiusmodi munus perpetuū fore decretum est.

Bartholomæo Platina Bartholomæus Manfredus Clericus Britonensis Diocesis, linguarum peritia insignis, eo demor-
tuo

ruo, successit Anno XI. eiusdem Pontificatus M. CD. LXXXI. Post hos creati sunt temporibus suis qui sequuntur.

Christophorus persona Romanus Prior sanctæ Balbinæ creatus Anno M. CD. XXXIV.

Ioannes de Dionysijs Venetus Anno M. CD. XXXVII.

Hieronymus Cathalanus Archidiaconus Barcinonensis, qui fuit Alexandri VI. cubicularius, Anno M. CD. XCIII. eiusdemq. Pontificatus anno II.

Ioannes Fonsalida Hispanus Episcopus Interannensis Anno M. CD. XCV.

Fr. Volaterranus Archiepiscopus Ragusinus Anno M. D. V.

Thomas Ingeramius, alias Phædrus Volaterranus. M. D. X.

Philippus Beroaldus Iunior Bononiensis, An. M. D. XVI.

Fr. Zenobius Accarolus Florentinus ordinis Prædicatorum Anno M. D. XVIII.

Hieronymus Aleander Carnus Archiepiscopus Brundusinus Cardinalis, Anno M. D. XXXVII.

Augustinus Steuchus Eugubinus Episcopus Chisamenensis cōgregationis sancti Saluatoris Bononiensis, An. M. D. XXXVIII.

Marcellus Ceruinus Politianus Presbyter Cardinalis, qui fuit Pontifex, a Paulo III. creatus, Anno M. D. XLIX.

Robertus de Nobilis Politianus Diaconus Cardinalis a Paulo IV. creatus, Anno M. D. LV.

Alphonfus Carafa Neapolitanus Diaconus Cardinalis, Anno M. D. LVIII.

Marcus Antonius Amulius Presbyter Cardinalis Venetus, Anno M. D. LXV.

Guilielmus Sirletus Presbyter Card. Calaber, An. M. D. LXXII.

Antonius Carafa Neapolitanus Presbyter Cardinalis a SIXTO V. Bibliothecarius, Anno M. D. XXXV. creatus ad hanc usque diem Bibliothecæ fungitur præfectura.

De Custodibus Bibliothecæ Vaticane.

VT autem tot millium librorum curæ, atque conseruationi melius incumbi posset, idem Sixtus IV. duos Custodes fidei spectatæ, ac diligentiae Viros, qui Bibliothecarium iuarent, instituit: atque huiusmodi custodiam perpetuo duraturam decreuit, sicut de Bibliothecario dictum est. Inter
Custo-

Custodes vero, vt ceteros, qui iam inde ab eo tempore fuerunt, præteream, hoc munere functi sunt, Faustus Sabeus, & Nicolaus Maioranus Hydruntinus: huic vero per promotionem ad Episcopatum Monopolitanum successit Guilielmus Sirletus Squillacensis. Huic autē per promotionē ad Protonotariatū (qui tādē presbyter fuit Cardinalis, & Bibliothecarius creatus M. D. LX.) successit Hieronymus Sirletus Guilielmi frater.

Fausto Sabeo successit Federicus Ranaldus Valuen. & Hieronymo Sirleto successit Marinus Ranaldus Valuen. Federici frater: atque ambo tēpus in præsens Bibliothecam ipsam Vaticanam summa fidelitate, summaq. industria, incredibiliq. labore pertractant, custodiunt, omniq. ex parte conseruant.

*De Librarijs, vel Scriptoribus Bibliothecæ Vaticanæ,
Librorumq. numero.*

SIXTVS IV. vt Bibliothecæ Vaticanæ vtilitati, omni conatu consuleret, tres Librarios, hoc est, codices & scripta describentes, Latinum scilicet, Græcum, & Hebræum instituit: quibus Paulus IV. tres alios, duos videlicet Græcos, vnumq. Latinum adiunxit.

Marcellus autem Ceruinus, qui olim Bibliothecarius fuit, librorum correctores, & vt sic dixerim, reuifores duos instituit.

SIXTVS vero V. qui in rebus præclaris conficiendis a nemine superatur, sed ipse potius ceteros omnes longe superare videtur, vt nihil ad Bibliothecæ Vaticanæ decus & ornamentum, nihilq. ad publicam vtilitatem, atque commoditatem præstandam desiderari posset, multa alia, multoq. maiora omnia studiose molitur, Bibliothecamq. ipsam Vaticanam, Viris doctissimis ita exornat, vtilitatibus & commoditatibus, ornamentisq. ita auget, vt nihil hac nobilius, nil celebrius, nil denique, quod ad Bibliothecas pertinet, post hominum memoriam gloriosius vmquam fuerit. Hac in Bibliotheca Vaticana omni scientiarum linguarumq. genere reuerentissima, Codices præsertim manuscripti, & innumeri quidem, miro ordine asseruantur, & custodiuntur. Hæc hæctenus. Nunc reliquum est, vt cetera persequamur.

57

DE CONCILIIS AD DEXTERAM BIBLIOTHECÆ VATICANÆ depictis.

IAM inde a priscis illis temporibus tum apud Hebræos tum etiam apud alias Nationes Concilia & Conuētus pro diffidijs seu litibus dirimendis, erroribusq. corrigendis, siue rebus decernendis, ac legibus sanciedis publice haberi cœperunt. Sic Aegyptios ac Persas, vt narrat Herodotus, sic Moysen & Iosue habito Populorū Conuentu factitasse Iosephus testatur. Sed vt Populi Hebræi, aliarumq. Gētium exempla ad hanc rem pertinētia silentio prætermittā, Apostolorum Concilia post Christi aduentum celebrata breuiter recensebo: deinde ad Synodos Generales in Bibliotheca Vaticana Pictorum penicillo repræsentatas statim aggrediar describendas.

*Herod. l. 2.
Iosephus
de Antiquis*

Concilium Hierosolymitanum primum fuit de electione Mathiæ, vt habetur in actibus Apostolorum. Secundum de septem Diaconorum electione. Tertium de Circumcisione gentibus non imponenda. Quartum de legalium ad tempus permissione donec Synagoga cum honore sepeliretur, vt Beda, Carthusianus, & alij testantur.

*Act. 1.
Act. 6.
Act. 15.
Act. 21.*

Primum fuit statim post Christi Ascensionem. Secundum anno primo post Christi mortem ante conuersionem Pauli, qui & eodem anno conuersus est. Tertium anno quartodecimo post Christi Ascensionem, & Pauli conuersionem sub Petro & reliquis Apostolis, Claudij tempore Imperatoris. Quartum autem non multo post etiam sub Petro. Sed tunc temporis tam Apostolorum quàm Presbyterorum Synodus, vt habetur in Actibus Apostolicis, cogeatur. Hinc summi Pontifices Concilia habere cœperunt.

Act. 15.

Cornelius autem primus omnium in Vrbe Roma sexaginta Episcoporum, totidemq. Presbyterorum, ac Diaconorum

H

contra

contra hæresim Nouatianam Synodum habuisse creditur: primusq. omnium Marcellus fanciuit, nullum Conuentum indici licere, nullumq. a quibusuis actum haberi ratum sine Romani Pontificis auctoritate. Id quod Iulius etiam, Damasus, & Gregorius summi Pontifices statuerunt, seu potius statutum confirmarunt.

*Lib. 2.
cap. 12.
de Auct.
Pot. et Im-
mun. Eccl.*

Quamuis autem multa Concilia generalia, necnon & alia ab Imperatoribus, ac Regibus fuerint congregata, vt Anastasius Germonius, Archidiaconus Taurinensis vir in vtriusque iuris scientia apprime eruditus, ac bonarum artium peritissimus diffuse, & exacte quidē in suo Libro de Sacr. Immunitat. narrat, summorum tamē Pontificum permissu, seu potius horatu, vt idem Germonius plene docet, fuerunt indicta. Hæc hæctenus: nunc reliquum est, vt ad institutum nostrum accedamus.

DE CONCILIO NICAENO P R I M O

*A tergo introitus Bibliothecæ Vaticanæ ad dextram
representato.*

CVM Romani Principes, quorum Imperio Vniuersus fere terrarum Orbis olim subijciebatur, passim in Christianum nomen sauirent, Concilia Ecclesiastica non tam publica quàm priuata fuisse credendum est.

At vbi Constantinus magnus Christianam religionem, volente Deo, complexus est per baptismum, quem a sancto Siluestro Papa suscepit, tunc Ecclesiæ catholicæ Romanæ de Christianæ rei summa agere publice licuit per eundem Constantinum, quo imperante Nicænus frequens Conuentus, itemq. primus ac celeberrimus omnium, Lateranensis generali secundo excepto habitus est in Nicæa Bithyniæ Vrbe, Anno Domini 316. vel 324. Episcopi tercenti decem & octo ex vniuerso Christiano Orbe congregati interfuerunt,

fuerunt, atque inibi Arianæ perfidiæ impiam blasphemiam condemnarunt. Arius enim Alexandriae Presbyter nomine magis quàm re ipsa, gloriæ atque laudis nouitatisq. improba cupidus in sanctissima Trinitate inæqualitatem esse affirmabat. Quæ profecto hæresis ceteris omnibus fuit perniciosior. Hinc de Mysterio Trinitatis loquens Augustinus sanctus, nil eo difficilius quæri, nullibi periculosius errari, nihil denique fructuosius inueniri posse ait. Fuit etiam alijs amplior, quia post Constantini mortē, vt alios prætermittā, Constantium & Valentem Imperatores, & Theodericum Gothorum Regem patronos inuenit per totum Terrarum orbem diffusa, & quamuis in Alexandria, teste Hieronymo, fuerit scintilla erroris, totum tamen orbem depopulata est flamma eius. Quare in hoc Concilio Homousion, hoc est eiusdem cum Patre substantiæ Filium scribi, fateriq. debere firmissima omnium sententia acclamatum, ac per symbolum definitum est: in quo addita sunt nonnulla in Symboli Apostolorum declarationem contra hæreses insurgentes in aliquot fidei articulos. Nam contra errorem Manichæorū, Deum creatorem inuisibilem, diabolum vero visibilem creatorem impie asseuerantiū, in illo articulo: *Creatorem celi & terræ*, additum est: *Visibilem, & inuisibilem*. Contra autem pestiferam ac detestandam blasphemiam Arii additum est: *Ex patre natum*, scilicet Filium Deum de Deo, consubstantiallem Patri. Hæc, et alia pro rei maiori explicatione fuerūt expressa.

Huic Synodo, quæ in Aula Regia per pictores repræsentatur, Pontifex non interfuit, sed Vitus & Vincentius Romani Presbyteri, quos nunc Cardinales appellamus, & Hosius Cordubensis Episcopus Constantino Imperatori gratissimus loco Siluestri præfederūt. Duo illi Presbyteri, seu Cardinales purpureis vestibus induti cernuntur, vt Cardinales fuisse facilius pateat: nam ad illud vsque tempus Cardinales Galero rubro atque purpura donati non erant, cū id in Concilio Lugdunensi primo sub Innocentio iij. Federico ij. Imperate, factū sit, vt suo loco dicemus. Hosius vero Cordubensis vir quidē celeberrimus Episcopalis indumentis ornatus inter dictos Cardinales & Episcopos chorū efficientes, & adsidetes, repræsentatur. Huic Concilio Episcopi, Archiepiscopi, & Patriarchæ interfuerunt:

H 2 inter

lib. 1. de
Trin. c. 3.
tom. 3.

Lib. 3. in
Ep. ad Ga-
lat. 6. to. 6.

S. Thom.
1. p. q. 56.
ar. 2. et 22.
q. 1. ar. 9.
c. 10.
De his su-
sius infra
pag. 65.

Hist. Eccl.
lib. 2. c. 1.

Breu. Ro.
6. Decēbr.
Hist. Eccl.
lib. 2. c. 1.

Niceph.
lib. 8. c. 14.
c. 19. c.
Martyrol.
11. Sept.

Niceph.
lib. 8. c. 15.
c. 42. c.
Martyrol.
Rom. 14.
Decembr.

Hist. Eccl.
lib. 2. c. 1.

Hist. Tri-
part. c.
Breu. die
2. Maij.

Hist. trip.
lib. 2. c. 1.

inter quos fuit Nicolaus Myræ Episcopus, & ceteri vitæ sanctitate illustres, quorum alijs ob catholicam fidem oculus effossus, alijs vero suræ abscissæ erant, adeo, vt reliquiæ Martyrum eò conuenisse viderentur. Claruerunt autem hoc in Concilio inter sanctos viros Paphnutius Ægyptius, & Spyridion Cyprius Episcopi, duo ex ijs confessoribus, qui olim sub Maximino Imperatore dextro orbat oculo, sinistroq. poplite mutilati ad metalla fuerunt damnati. Hic autem Sanctus scilicet Spyridion prophetiæ quoque dono, & signorum gloria inclytus fuit, & in eadem Synodo Philosophum Ethnicum christianæ fidei insultantem deuicit, & ad fidem perduxit, vt ad læuam Concilij, extra tamen Conuentum, videre est, vbi Spyridion venerando aspectu senex, & bacillo innixus oculo dextro orbatus, ac sinistro poplite truncatus, philosophum cogitabundum & conuictum alloquens representatur.

Ad dextram vero partem extra item Patrum Conuentum sanctus Athanasius tunc Diaconus, deinde presbyter ordinatus ab Alexandro Episcopo Alexandrino, in cuius locum successit, adstare cernitur, qui cum Alexandro Episcopo, qui alteri philosopho silentiū imposuit, contra hæreticos disputauit.

E regione autem eorum, qui loco Pontificis præfederunt, Constantinus Imperator humiliori loco federe conspicitur: quod tamen Episcoporum iniussu facere ausus non fuit. Hic orationem ad Patres habuit, vniuersoq. Concilio largissimam ex publico subministrauit annonam, com meatumq. omnibus pro itinere faciundo suppeditauit, & eos præsertim, qui pro Christi fide tormenta passi fuerunt, exosculatus est non semel pro ea scilicet veneratione, qua Christi fideles prosequebatur maxima. Hinc libellos contra aliquem sacerdotem accusationem continentes ab aduersarijs aut æmulis sibi oblatos igne comburendos mandauit, dicens: Hæ accusationes in magni Iudicij die Iudicem suum habebunt: mihi enim homini sacerdotum causas iudicare non licet.

Ad Concilij læuam in eminentiori loco, siue in suggesto, vnde sermo ad populum haberi solet, Diaconus legendi actu cernitur pro Nicænæ fidei acclamatione, Arianæq. blasphemix damnatione promulganda. Arius autem ad inferiorem suggesti partem coram Patribus adstare conspicitur: quodq. in cor-

in corde eius latebat virus, in ipsius facie clare indicatur: squalido enim ore, atque inculto, pannis, curis, mœroreque oblitus per Pictorem repræsentatus est: atque ita, ut animam euomere velle videatur, sicut ei miserrime euenisse narratur. Hic enim Constantinopoli secessum petens exonerandi ventris causa, effluentibus foras intestinis miseram euomuit animam, mox experturam iudicium eius: de quo ipsum perperam sensisse, iudicatum fuit.

*Arijobitus
ex Volaterr.*

Nec silentio prætereundum censeo quod de Patrum subscriptione diuinitus factum est: Musonius enim & Chrysanthus, ut Nicephorus narrat, cum suum diem obiissent antequam sacra Synodo finis fuisset impositus, Patrum consilio Codex Decreta omnia complectens & obsignatus demortuorum Episcoporum sepulchro pro eorundem subscriptione recipienda, diuina ope implorata appositus fuit: hinc postridie, facto mane, Codex ipse obsignatus, demortuorumque Episcoporum chirographis proprijs suo loco subscriptus, ac munitus, a Concilij Patribus fuit inuentus. Quæ res tantæ admirationi ac stupori omnibus exitit, tantæque auctoritatis, venerationisque apud omnes fuit, quantâ verbis nemo explicare potest. Hinc non solum ob ingentem Patrum & Sanctorum numerum, aliasque ob causas plurimas, verum etiam ob huius generis factum tam illustre, tamque admirandum, magnum Concilium non immerito dici potest.

*Nicephorus lib. 8.
cap. 23.
de Concilio Nicæno.*

Hoc fuit primū inter quattuor illa Concilia celeberrima, quibus scilicet Nicæno 1. Constantinopol. 1. Ephæs. 1. & Chalcedonensi tamquā 4. Euangelij honorem præstandum esse sanctus Gregorius ille magnus affirmavit. Huius Concilij inscriptio in hanc legitur verborum formam:

*Reg. lib. 1.
c. 24. sub
fine, & lib.
2. cap. 49.*

*S. Siluestro PP. Fl. Constantino Magno Imp.
Christus Dei F. Patri consubstantialis declaratur,
Arij impietas condemnatur.*

Ad dextram Bibliothecæ partem inter primam fenestram & angulum Concilio Nicæno annexum librorum Ariano-
rum

rum combustio representatur, vt ex inscriptione, quæ legitur eo loco, videre licet.

*Ex Decreto Concilij Constantinus Imp.
Libros Arianorum comburi iubet.*

*Socrates
lib. 1. c. 8.
c. 22. &
Sozomen.
lib. 1. cap.
31.*

Hic autem non solum Arianorum libros cremari mandauit, sed eum etiam, qui ipsos celare deprehensus fuisset, capitali supplicio afficiendum decreuit.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO I.

*In primo Interfenestrio ad Bibliotheca Vaticanæ
dextram depicto.*

*Iustin. lib.
4. Et Plin.
lib. 4. c. 11.
Cal. Rhodig.
lib. 1. 9.
Antiqu.
lib. 6. 6.*

CONCILIVM Constantinopolitanum primum Constantinopoli Thraciæ Ciuitate pulcherri-
ma ac perillustri, nec non vtriusque linguæ,
Cælio Rhodigino teste, monumentis celeberrima, olim Bizantio a Bizante conditore seu Bize Megaren-
sium classis præfecto dicta, deinde vero a nomine Constantini, qui eam instaurauit, & auxit, muroq. cinxit, Constantinopoli, & noua Roma olim nuncupata coactum fuit Anno Domini tercentesimo octuagesimo tertio ex Episcopis Orthodoxis centum & quinquaginta, Macedonianis vero triginta sex tempore Damasi Papæ, & Theodosij senioris Imperatoris contra Macedonium Episcopum Constantinopolitanum, qui Spiritum sanctum Deum esse negabat, & creaturam esse affirmabat. Quare vt ad Spiritus sancti alluderetur personam, de qua præsertim hoc in Concilio habetur sermo, splendor ingens vel flamma ignea, per quam Spiritus sanctus significatur, e cælo descendens super altare inibi depicto stare cernitur.

Huic Concilio interfuerunt quattuor præsertim Patriarchæ

chæ, Gregorius videlicet Nazianzenus Patriarcha Constanti-
nopolitanus. Timotheus Alexandrinus, Melitius Antioche-
nus, & Cyrillus Hierosolymitanus, Theodosio seniore Im-
peratore præfidente, vt ad dextram huius fenestree partem
videre est. Ad hanc eandem partem Episcopus in suggesto
adstare, & ad Patres sermonem habere cernitur. Ad læuam
Interfenestrij conspicitur historia de abdicatione & deposi-
tione, electioneq. Episcopi Constantinopolitani. Gregorius
enim Nazianzenus dum Nazianzi esset Episcopus ob singu-
larem diuinarum litterarum scientiam, propter quam Theo-
logi cognomen consecutus est, nec non ob magnam vitæ san-
ctitatem Constantinopolim ad eam gubernadam Ecclesiam
accerfitus fuit: hinc Ciuitatem hæresibus laborantem expur-
gauit & ad catholicam fidem reduxit: quod autem summum
ei omnium amorem conciliare debebat, multorum sibi para-
uit inuidiam. Itaque cum inter Episcopos magna ob id orta
fuiſſet seditio, sponte ipse cedens Episcopatu, illius Prophetæ
dictum vsurpauit dicēs: Si propter me commota est hæc tem-
pestas, deiicite me in mare vt vos iactari desinatis. Gregorius
igitur cum Nazianzum rediſſet, Timotheus Alexandrinus
Maximum quendam Cynicum Apollinaris vāsania infe-
ctum Episcopum Constantinopolitanum creauit, quem Pa-
tres hoc in Conuentu Constantinopolitano antequam cete-
rarum rerum agendarum sumeretur initium, dignitate Epi-
scopali nudatum ab Ecclesia eiecerunt, Nectariumq. laicum
Tarſensem tunc Prætoris Magistratu Constantinopoli con-
spicuum, virum quidem prudentem, & litteratum, viteq. pro-
bitate, catholicaq. fide insignem Constantinopolitanæ Eccle-
siæ Episcopum instituerunt, quam scilicet Ecclesiam post
Romanam, primatum obtinere debere decreuerunt, nouamq.
Romam esse dixerunt. Quamuis autem laicum ad Episco-
palem sedem statim promouere non liceat, id tamen ob
nimiam Clericorum penuriam iure factum fuit: propterea
quod nemo Constantinopoli inueniri potuit, qui vel Ariana,
vel Macedoniana hæresi resperſus non esset. Hoc denique in
Concilio Macedoniana hæresis vel blasphemia damnata
est, Symbolumq. fidei editum fuit nulla penitus in re ab eo
diuersum, quod nunc in Ecclesia publice canitur, præterquam
quod

*Cōcilij Pa-
tres præsi-
pui.*

*Greg. Na-
zianz. cur
Theologus
dicatur.*

*Greg. Na-
zianz. ab-
dicatio.*

*Hist. Eccl.
lib. 9. c. 28.*

quòd solum ibi legitur: *Spiritum sanctum a Patre procedentem*, suppressa Filij persona, quæ deinde ad maiorem explicationem post Nicænum & Constantinopolitanum I. fuit expressa: ubi enim nunc dicimus: *Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre, Filioq. procedit: qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur*, in Symbolo Constantinopolitano hunc in modum dicitur: *Et in Spiritum sanctum Dominum viuificantem ex Patre procedentem, cum Patre & Filio simul adorandum, & conglorificandum*; Quæ omnia etsi eadem sunt cum ijs, quæ nunc in Symbolo inter Missarum solemnias leguntur, pro maiori tamē declaratione addita sunt nonnulla in Concilijs, ad peruerforū, impiorumq. hominū os obstruendū, piorumq. sententiā confirmandā: consubstantialēq. cum Patre & Filio Spiritum sanctū esse, in hac Synodo fuit declaratum. Huius Concilij inscriptio in hanc legitur verborū formam:

S. Damaso Papa & Theodosio sen. Imp. Spiritus sancti diuinitas propugnatur, nefaria Macedonij extinguatur.

DE CONCILIO PRIMO EPHESINO

In secundo Interfenestrio ad dextram Bibliothecæ depicto.

Nest. post
Chrysof.
Episc. Con-
stantinop.

CONCILIVM Ephesinum primum habitum est non solum contra Pelagium, sed etiam contra Nestorium Constantinopolitanum Episcopum, qui purum hominem e Beata Maria semper Virgine natum, vt aliam personam carnis, aliam vero faceret diuinitatis, affirmabat: nec vnum Christum in diuinitate & carne sentiebat, sed seiunctim alterum Dei filium, alterumq. hominis prædicabat. Coactum est hoc Concilium sub Theodosio iuniore Imp. qui præsens adfuit, & Cælestino Pontifice circa annum Domini 436. ducentisq. Patribus in Ciuitate Ephesina, Vrbe maritima Ionæ, emporioq. Asiæ

Asiæ citerioris celeberrimo, Amazonum opere, Dianæq. templo in primis nobilitato, celebratum fuit.

Huic Concilio interfuerunt duo Patriarchæ, Cyrillus scilicet Patriarcha Alexandrinus, & Arcadius Episcopus, necnon Philippus Presbyter, quē nunc Cardinalē vocitamus, Pōtificis loco præfederunt, & in eminentiori parte per pictores repræsentātur. Cyrillus vero, qui Concilio, præfedit, Mitra & Pallio cernitur insignitus. Hoc itē in Cōcilio, cui S. Augustinus morte præuentus interesse nō potuit, nō modo Nicænæ fidei Symbolum prolixè explicatum est, atque ita vt hæc Synodus vniuersæ doctrinæ christianæ summa quædam non immerito dici possit, verum etiam Beatam Mariam semper Virginem nō modo Θεοτόκον, id est Christi Matrem, sed Παρθένον, hoc est vere filij Dei Genitricem siue Deiparam, & in Christo vnam esse tantum personam in duabus naturis, diuina scilicet & humana, declaratum fuit.

Cōcilij Patres præcipui.

B. Mariæ Virgo Deipara.

Hinc ad superiorem huius Interfenestrij partē Maria Virgo filium, Christum Saluatorem nostrum in sinu gestās conspicitur. Nec sine diuino consilio factū esse credendū est, vt in hac scilicet Ciuitate præsertim Ephesina, sacra hæc Synodus fuerit celebrata: nam sicut Diana Virgo falso ac superstitiose a Gentilibus inibi colebatur, ita contra factum est, vt Beata Maria semper Virgo, Virgo, inquam, ante partū, in partu, & post partū, quæ nec primam similē visa est, nec habere sequentem, vt sacrosancta testatur Ecclesia, Dei Mater declararetur ac nominaretur, debitoq. cultu a Christi fidelibus, falso cultu expulso, non solum tamquam Christotocos, verum etiā tamquam Theotocos iure quidem veneranda, colendaq. esset.

Antiph. ad Laudēs Natiuitatis Domini.

Theotocos, Dei Mater.

Diaconi hinc inde libros legendi actu repræsentātur, librique hæresibus respersi e mensa quadam in terram deiiciuntur. Vnus autem prope Cyrillum Patriarcham Alexandrinū litteras Apostolicas publice coram Patribus legere cernitur.

Ad dextram eiusdem Interfenestrij partem peregrinū, siue mendicum quemdam innixum arundini, intra quam inclusæ litteræ synodi Ephesinæ ad Patres Constantinopoli degentes deferrebantur, videre licet. Fautores enim Nestorij Constantinopoli commorantes vbi primum rescuerunt, Antesignanum suum, Nestorium scilicet in synodo Ephesi-

I na

To. 2. c. 19.
pag. 406.

na fuisse condemnatum, omnes mox vias terra marique ita intercluxerunt, & obseruarunt, vt nemo e Concilio Ephesino Constantinopolim, vel Constantinopoli ad Concilium ire potuisset. Hinc singulari Dei prouidentia factum fuit, vt Epistola, quam Cyrillus Alexandrinus nomine synodi Ephesinæ ad sanctos Episcopos, & Monachos scripsit, opera cuiusdam mendici, qui eam in scipione, seu arundine inclusam gerebat, perlata fuerit. Hic namque dum serio mendicare se fingit, vna cum arundine ipsam quoque Epistolam dictis Patribus reddidit, vt ex Actis Concilij Ephesini a Theodoro Peltano editis constat.

Nec silentio prætereundum est, vbi primum Concilio finis fuit impositus, lustrationem, siue vt nunc dicimus, processionem Episcoporum fuisse celebratam: qua in re facienda tapetis, ac peristromatibus, siue auleis stratas fuisse vias, ac luminibus vndequeque plenas fuisse, narratur. Quæ res quoad fieri potuit, hoc in loco ad dextram Interfenestrij fuit repræsentata. Inscriptio autem infra legitur hisce verbis:

*S. Calestino PP. & Theodosio Iun. Imp.
Nestorius Christum diuidens damnatur,
B. Maria Virgo Dei Genitrix predicatur.*

DE CONCILIO CHALCEDONENSI IN TERTIO

*Interfenestrio ad dextram Bibliothecæ Vaticanæ
depicta.*

Genera-
le 4.

De hoc
Euph. tem
plo Euagr.
lib. 2. c. 3.

CONCILIVM Chalcedonense, Chalcedone Asiæ Vrbe maritima, e regione Bizatijs, seu Constantinopolitanæ Ciuitatis, coactum fuit in Ecclesia sanctæ Euphemie Virginis & Martyris, sub Martiano Imperatore, & Leone primo magno, qui olim cum Clero & Cruce Attilæ occurrens ipsum placavit

nit terrore affectum: Celebratum autem fuit circa annū Domini 444. a Patribus sexcentis ac triginta contra Eutichen Constantinopolitanum Abbatem, & Dioscorum, magnū diaboli laqueum, Patriarcham scilicet Alexandrinum eius defensorem, in Christo post humanitatem assumptā diuinam tantum naturā permanere asseuerantes: quos hæc sacra Synodus necnon Nestorium cum reliquis hæreticis, & Ephesinum conciliabulum ab Eutiche & Dioscoro congregatū, vna Patrum sententia damnauit affirmans Christum Dominum de Virgine sic natum, vt in eo substantiam diuinā & humanā naturæ confiteamur. Hinc Christus Saluator noster supra hoc Concilium in aere crucem manu, altera vero mundum gestare cernitur.

*Eutiches
Archimā-
drita, i. est
multorum
monaste-
riorum Pa-
ter, vel Ab-
bas.*

Hoc in Concilio loco summi Pontificis præfederunt quatuor, duo scilicet Episcopi, & duo Presbyteri: Martianus autē Imperator concionem Latinā vnam, Græcam vero alteram habuisse narratur: qui adfuit præfens vna cum Iudicibus & Senatoribus, qui orationem item ad Patres habuerunt. Huic item Conuētui quattuor Patriarchæ interfuerunt, Constantinopolitanus scilicet, Anthiochenus, Hierosolymitanus, & Dioscorus Alexandrinus, qui præsertim ob libellum, quem ipse contra Leonem Papam edidit, condemnatus, ab Ecclesia fuit eiectus. Quare in medio Concilij adstans tamquam reus a duobus Diaconis mitra & pallio spoliatur, duoq. presbyteri, totidemq. Diaconi accusationes in Dioscorum scriptis mandatas ad Concilium detulerunt: sed hic tantum vnum videre licet. Diaconus item alter prope thronum, sancti Leonis Epistolam actu legendi repræsentatur: quæ quidem Epistola, maxima omnium acclamatione, lecta fuit.

*Concilij Le-
gati quatuor.*

*Concilij pa-
tres præci-
pui.*

*Dioscorus
primus con-
tra Papæ
libellū con-
fecit. dist.
21. c. In-
tantum.*

Nec silentio pertranseundū est, vnum præsertim scitu & admiratione dignissimum, illud scilicet quod de duobus libris narratur: quorum alter Catholicam fidem, alter vero hæreticam perfidiam complectebatur. Hi enim cum in sepulchro sanctæ Euphemie noctu reconditi fuissent, mane actutum, ope diuina prius implorata, referatoq. sepulchro, catholicus liber inuentus fuit in manu sanctæ Euphemie, quæ Patriarchæ Constantinopolitano, Martianoq. Imperatori omnium stupore, dictum codicem porrexisse narratur.

*Nicepho-
rus lib. 15.
cap. 5. &
Metaphr.
de inuent.
lib. 4. &
cap. 16.*

I 2 Inscriptio

Inscriptio autem ad hoc Concilium pertinens hisce legitur verbis:

Leone Magno PP. & Martiano Imp. infelix Euthiches unam tantum in Christo, post incarnationem, naturam asserens confutatur.

Concilium hoc fuit vnum ex quattuor illis celeberrimis, quibus scilicet Nicæno primo, Constantinopolitano primo, Ephesino primo, & Chalcedonensi tamquam quattuor Euangelij honorem præstandum esse Magnus ille Gregorius affirmavit, vt suis in locis dictum est.

Reg. lib. 1.
cap. 24. &
lib. 2. cap.
49.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO II.

*In Quarto Interfenestrio ad dextram Bibliothecæ
Vaticane depicto.*

Gener. 5.
Niceph. Et
Euagr. l. 4.
cap. 36.

To. 2. Con-
sil.

CONSTANTINOPOLITANVM Concilium II. Constantinopoli in Secretario Ecclesiæ adnexo circa annum Domini. 553. sub Vigilio Papa, & Iustiniano Magno Imperatore cōtra Anthymū olim Episcopum Constantinopolitanum, & Sergium, ac Theodorum Mopsuestenum Nestorianos, necnon Petrum Archiepiscopum Antiochenum, Theodorum Episcopum, Ibam, & alios. Petrus enim impie asseueravit, Trinitatem sanctissimam fuisse crucifixam, & confundens personas, duasq. naturas in Christo negans, affirmavit Hymnū Trisagium sic pronuntiandum esse: Sanctus, Sanctus, Sanctus, qui crucifixus est pro nobis. Ad hunc Petrum sanctus Felix Papa monitoriam scripsit Epistolam.

Patres Cō-
cilij præci-
pui.

Huic Concilio centum & sexaginta quinque Patres interfuerunt: inter quos fuerunt tres Patriarchæ, Constantinopolitanus, Menna videlicet, qui loco Pontificis præsedebat, Antiochenus, & Alexandrinus: Patriarcha vero Hierosolymitanus nomine

nomine suo Rufum & Cononem Abbates insignes pro falsis Origenis dogmatibus oppugnādis ad hanc Synodum legasse narratur: cui etiam Monachi Ordinis sancti Basilij libellos contra Origenistas offerentes interfuerunt, vt videre est ad huius Concilij dextram. Hic item ad laeuā videre est Imperatorē in eminentiori lōco sedentē, necnon Legatos, & Diaconū in suggesto impia Petri, & Theodori, aliorūq. hēreticorū scripta corā omnibus lectitantem, Episcopos etiā hinc inde libros manibus tenentes & ad Origenis dogmata spectantes cernere licet: Inscriptio huius Cōcilij in hanc verborū legitur formā.

Vigilio Papa, & Iustiniano Imperatore contentiones de tribus capitibus sedantur, Origenis errores refelluntur.

Tria illa capita, quæ in Inscriptiōne leguntur, ad Theodorum Mopsuestenum, Theodoritum, & Ibam pertinent. In hoc enim Concilio damnatus est Theodorus cum suis dogmatibus, quæ erant mira monstra, miræq. infaniæ: Impia etiam scripta Theodoriti contra duodecim capitula sancti Cyrilli damnata fuerunt, necnon Epistola Ibæ, quam ipse ad Marim Persam scripsisse dicitur, & in ea Verbum de sancta Genitrice, semperq. Virgine Maria incarnatum, hominem factum inficiatur, stulte, & impie quidem.

To. 2. Concil. c. 12.
13. & 14.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO III.

Ad dextram Bibliotheca depicto.

CONSTANTINOPOLITANVM III. & VI. Generale Constantinopoli sub Dono Papa indictum, coeptum sub Agathone, & sub Leone II. absolutū, tempore Constantini Imperatoris huius nominis quarti, cognomento Pogonati a ducentis & octoginta nouem Patribus celebratum fuit circa annum Domini, 676. vel 681. in Secretario sacri Palatij, quod Trullus appellatur, contra Sergium, Paulum, Pyrrhum, & Petrum

Gener. 6.
S. Anton.
p. 2. tit. 13.
cap. 1. §. 5.
ait a Leone II. Decreta huius Synodi ex Græco in Latinū fuisse trās-
lata.

Petrum, monothelitas, & monophysitas olim omnes Patriarchas Constantinopolitanos, & Cyrum Antistitē Alexandrinum, Theodorumq. Pharan Episcopum, hæreticos omnes impie asserentes vnā tantum in Christo voluntatē, & naturā.

*Concilij
Legati.*

Hoc in Concilio tres Legati, duo scilicet Presbyteri, Theodorus, & Georgius, & Ioannes diaconus, ab Agathone missi, duobus Patriarchis, Constantinopolitano, & Antiocheno assistentibus, præfederunt: & inter alios Patres, Theodori Archiepiscopi Rauennatis legatus, Ioannes Episcopus Portuensis, Abundantius Episcopus Paternensis Sicilia: Ioannes Archiepiscopus Rheginus, Theophilus Episcopus Thurinus, Theodosius Episcopus Tropienfis, Episcopus Scyllaticus, calabri omnes, Cænobiarchæ ab Vrbe missi, huic eidem Synodo interfuerunt.

*Episc. Portuensis rem
sacra sollemni pompa
facit.*

Ad laeuam huius Interfenestrij nonnulla scripta a Diacono obsignantur, ne callide amplius deprauari possent. Episcopi item libros Catholicorum Patrum attente inibi legere ac conferre cernuntur, vt propositiones Patrum ab hæreticis & a Machario præsertim Patriarcha Antiocheno truncatim & per fraudem citatæ, inuenirentur: cuius rei veritate inspecta Macharius ipse in medio adstans mitra & Pallio spoliatur, eiusq. loco Theophanes ficulus Abbas eligitur, & Stephanus item Monachus eius discipulus eodem in loco Diaconatus veste exuitur. Ad hanc eandem partem in eminentiori loco Imperatorem videre est.

Ad dextram vero cernitur Ioannes Episcopus Portuensis, qui die sancto Pascharis Missam more Latino, & sacra, sollemniq. pompa in Ecclesia sanctæ Sophiæ celebrauit, cui sollemnitati Cardinales duo, præsertim Legati, & Imperator interfuerunt. Ad eandem partem Diaconus in suggesto conspicitur, qui summi Pontificis Epistolas sententiarum grauitate, verborumq. ponderibus resperfas, ac sententiam contra hæreticos legendi, promulgandiq. actu representatur. Huius Concilij Inscriptio hisce legitur verbis:

S. Agathone Papa, Constantino Pogonato Imp.

*Monothelete hæretici vnā tantum in Christo
voluntatem docentes exploduntur.*

Hoc

Hoc denique in Cōcilio sollēni ter Missa decātata, processio Episcoporum celebrata fuit, vt inibi videre licet. Antistes item Rauennas, qui exarchorum fretus potentia, sedi Apostolicæ non obtemperabat, ad obedientiam redijt, decretumq. fuit, vt electio Cleri Rauennatis irrita foret nisi Romani Pontificis auctoritate comprobaretur.

Hæc de ijs, quæ ad huius Interfenestrij pertinent picturas, nunc reliquum est, vt alia ad eandem Synodum pertinentia, & scitu quidem dignissima explicemus.

Sexta hæc & vniuersalis synodus (vt Concilij Nicæni Patres tradunt) sub Constantino IIII. cœpta, nullum edidit Canonem, sed sub Iustiniano II. eius filio post obitum patris Imperium suscipiente, quattuor aut quinque post annis in Trullo coacta centum & duos edidit Canones, quos Gentianus Heruetus Aurelianen. ex Græcis exemplaribus in Latinam transtulit linguam, sicut frater Bartholomæus Carranza Miranden. instituti sancti Dominici in sua Conciliorum summa testatur. Horum CII. Canonum in Concilio Generali VII. & Nicæno II. mentionem factam esse, Canonemq. octuagesimum secundum de imaginē Christi in figura Agni in fauorem imaginum citatum esse constat. Horum item Canonum Nicolaus I. in sua Epistola ad Michaelē Imperatorem scripta meminit, dicens, Iustinianū II. Imp. eorundē Canonum confirmationem a Ioanne VI. humiliter postulantē accepisse: quē Imperatorem tanquā piissimum Nicolaus I. in Epistola eadē laudauit. Anastasius etiam Abbas, & Apostolicæ sedis Bibliothecarius in præfatione synodi VIII. Generalis ait, in Synodo VI. nullam, præter fidem, regulam fuisse editam: sed quas eius asseuerant regulas longe post sextam Synodum ab ipsis constat esse penes se priuatimq. depromptas. Patres item, qui ex Oriente, & Occidente ad Synodum Florentinam conuenerunt, citant hos CII. Canones sextæ Synodi in Trullo celebratæ. Gratianus denique in Decreto, aliquot Canones, quos nominauimus, citat, & sextæ Synodo ascribit, vt suis in locis videre est. Hinc nouem Canones in volumine Conciliorum Colonia excuso appositi tamquam nothi, & adulterini reiecti sunt, & iure quidem, sicut ex his, quæ hucusque narrata sunt, clare patet.

Nic. 2. &
Gener. 7.
Añ. 6. to.
2.
Añ. 4. id
etiam om-
ne explica-
tur.

Añ. 5. &
explica-
tius Añ.
6. to. 2.

To. 2. Con-
cil.

Conc. Flor.
sess. 5. Ferr.
to. 3.

Nica. 2. &
Gener. 7.
Añ. 4. to. 2.

Scitu

Nic. 2. &
Gener. 7.
Act. 4. &
S. 10. 2.
In Sum-
ma Concil.
Generale
S. post finē
Act. 18.
Scitu præterea dignum est, præfationis loco allocutoriam Patrum 227. ex ijs, qui in Trullo conuenerunt, ad Imp. Iustinianum reperiri orationem, in qua ostendunt, in duabus vniuersalibus, Synodo quinta scilicet, quæ fuit Iustiniano Magno regnante, & sexta, quæ fuit Constantino Pagonoto imperante, Canones ad Ecclesiarum constitutionem, sicut reliquæ quattuor sanctæ vniuersales Synodi fecerunt, editos non fuisse: ob idq. Patribus 227. sub Iustiniano 11. in Trullo iterum congregatis, hanc Synodum ad duarum supplementum fuisse celebratam: quæ propterea nec sexta propriè nominatur, sed *πεντήκοντη*, idest quinquagesima: nam quod quinta & sexta Synodo deerat, repleuit: & vniuersalis reuera nuncupatur, & est. Hæc ex fratre Bartholomæo Carranza summæ Conciliorum Auctore.

Nic. 2. &
Gener. 7.
Act. 4. &
S. 10. 2.
Adde etiam, quod septima Synodus ait de hac re non esse dubitandum: nam, vt ipsa testatur Synodus, qui temporibus Constantini subscripserunt, iidem illi sub Iustiniano dictos Canones subsignarunt, vt ex eorundem propriarum manuum immutabili similitudine clare patet: necesseq. erat (inquit) vt post Synodum vniuersalem Canones quoque Ecclesiastici ederentur. Hinc non noua Synodus, sed Synodi continuatio dici debet.

To. 2. Concil.
To. 2. concil. Act. 2.
Nic. 2. Gener. 7. &
in summa Concil. can. 82.
Præterea Hadrianus primus ad Tarasium Episcopum Constantinopolitanum scribens, sextam Synodum cum omnibus suis Canonibus se recipere aperte ait, eiusdemq. Tarasij erga sextam Synodum, & sacras imagines fidem laudat: immo in eadem Epistola, figuram Christi in forma Agni digito sancti Ioannis Baptistæ demonstratam inter dictos Canones diuine, & legaliter promulgandos receptam esse testatur, ac laudat. De hac vero Epistola ad Tarasium Nicolaus Papa primus mentionem facit.

His autem, quæ narrauimus, non refragatur secundus dictæ Synodi Canon, qui Canonem Cypriani in Concilio Carthaginensi de hæreticis rebaptizandis confirmare videtur: non enim Canonem vniuersum, sed partem quandam confirmat, quæ ad aliquos certos hæreticos pertinet, præsertim vero Paulianistas siue Paulianos a Paulo Samosateno sic nuncupatos. Hi enim in nomine sanctissimæ Trinitatis non baptizabantur. Quare in Concilio item Nicæno decretum fuit,

vt si

ut si qui ex illis ad Ecclesiam redirent, rebaptizarentur, quòd veram baptismi formam non tenerent, atque adeo nec verum baptismum susciperent.

Quomodo autem dictus Cypriani Canon recipiatur, Canon 95. eiusdem sextæ Synodi aperte declarat, ubi alij hæretici nominantur, qui ad Ecclesiam venientes tamquam Gentiles recipiebantur. Hunc in modum Gelasius Papa opuscula Cypriani, ijs videlicet exceptis, quæ Ecclesia reprobavit, se recepisse fatetur. Nam ante Gelasium, immo ante S. Augustinum opinio Cypriani de hæreticis rebaptizandis damnata fuit. * Qui enim in nomine sanctissimæ Trinitatis, hoc est Patris, & Filij, & Spiritus sancti, iuxta formam a CHRISTO institutam, vel tantum in CHRISTI nomine sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt (vnum quippe, idemq. est, ut S. exponit Ambrosius) constat eos non esse denovo baptizandos ut in Decreto legitur. Forma namque ab Apostolis tradita, est eadem implicite cum ea, quæ a CHRISTO instituta fuit: quam etsi Apostoli Spiritus sancti consilio ad tempus mutauerunt, ut CHRISTI nomen, quod apud Iudæos contemptui & odio erat, amabile, ac venerandum redderetur, forma tamen substantialis implicite permanebat: nam sub CHRISTI nomine intelligitur Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Pater est vngens, Filius, qui Græce dicitur CHRISTVS, est vnctus, & Spiritus sanctus est ipsa vnctio. Vnde mutatio hæc non substantiæ, sed modi potius, siue ritus dici debet: et huiusmodi potestas mutandi semper in Ecclesia fuit, ut in Sacramentorum scilicet dispensatione, salua illorum substantia, sicut sacrosancta Synodus Tridentina aperte ait, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, et locorum varietate expedire iudicaret.

Quod autem in hac eadē sexta Synodo sedem Constantinopolitanam Romanæ sedi æqualem facere videtur, id non præcise, & omnino intelligitur, sed quantum ad æqualia priuilegia, siue similia vtriusque Ecclesiæ, hac tamen conditione adiecta, ut Cōstantinopolitana post Romanam sedem secundum locum teneret, sicut inibi videre licet.

K

Quod

Concil. Generale. 7. c. 19. Et 1. q. 1. c. 53. Paulian.

Concil. Generale. 6. can. 95.

*S. Aug. contra Donatistas li. 2. c. 31. 32. 10. 7. * Decr. p. 3. De consecr. dist. 4. cap. 24. Matt. ult. Act. 2. 19. Amb. li. 1. de Spirit. sanct. c. 3.*

S. Bonau. 4. sent. dist. 23. art. 1. quæst. 1. in corp.

Sess. 21. c. 2.

Can. 36. Et dist. 22. cap. 6. Renouantes.

*Can. 12. et
13. et dist.
31. c. 14.
Aliter.*

Quod item de matrimonio olim sacerdotū in hac sexta Synodo decretum fuit, non vniuersæ Ecclesiæ, sed tantum Orientali legem præscribit, vt ab eodem Carranza optime in eundem Canonem scribente animaduersum est: nec illud decretum matrimonij dissolutionem, sed potius separationem religiosamq. vitam ob perpetuum sacrificium comprehendebat: vsus enim sacerdotalis dignitatis actualem munditiam iure postulat: siquis autem ex consensu vxoris ordinabatur, continebat: sin secus, non ordinabatur.

Can. 55.

Can. 65.

*To. 2. epist.
86. circa
finem. &
epist. 118.
c. 2. & di-
stin. 12. c.
40. Illa. §.
alia.*

Quod denique in hac eadem Synodo Ecclesiā Romanam die sabbati, vno excepto, sancto scilicet sabbato maioris hebdomadæ, non ieiunare obligat, ex instituto sanctorum Apostolorum, cuius contrarium ad hanc vsque diem seruauit Romana Ecclesia, huius Concilij Generalis dignitati non aduersatur. Quamuis enim vniuersalis Synodus legitime congregata Romanam Ecclesiam ad id obligare potuerit, cum tamen huius generis decretum de non pertinentibus ad fidem existat, consuetudoq. foret contraria, hæc locum obtinuit ex Beati, ac Patris nostri Augustini sententia ad Casulanum necnon ad Ianuarium scribentis. Quod enim (ipse ait) neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos viuatur, societate seruandum est. Mater mea (inquit) Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiā sabbato non ieiuantē, cœpit perturbari, & fluctuari quid ageret, cū ego adhuc catechumenus, talia non curarem: sed propter ipsam consului hac de re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium, Mediolanensem Episcopum, a quo sum Mediolani baptizatus: qui respondit: Cum Romam venio, ieiuno sabbato: cum hic sum, non ieiuno. Sic etiam tu ad quam forte Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum Matri renunciaissem, libenter amplexa est. Hæc ex Beato Patre Augustino in ijs Epistolis, quæ ad Casulanum, & Ianuarium scriptæ sunt. Canones igitur, in Trullo celebratos, vt rem tandem concludam, authenticos esse existimo. Si autem aliter de ijs ab Ecclesia decretum fuerit vnquam, eius iudicium omnino amplector, cui me semper omnibus in rebus subditum esse profiteor, ac declaro.

D E

75

D E C O N C I L I O

N I C A E N O I I.

*In V I. Interfenestrio, ad dextram Bibliothecæ
Vaticanæ depicto.*

N I C A E N U M Concilium I I. & Generale V I I. in *Gener. 7.*
 Nicæa Asiæ ciuitate, vbi prima Synodus Genera-
 lis tempore Siluestri Papæ, & Constantini Impe-
 ratoris cōgregata fuit, celebratum est, in Ecclesia
 maiori sanctæ Sophiæ sub Hadriano primo, &
 Constantino V I I. Irenes filio Imperatore a Patribus 350.
 circa annum Domini 581. seu 775. vel 790. contra Icono-
 machos, qui imagines in Ecclesijs damnabant. Quare hac in
 Generali Synodo decretum fuit imaginum expressiones relati-
 ue esse adorandas, sanctorumq. reliquias esse honorandas: aliud
 est enim picturas absolute adorare (quod nō licet) aliud vero per
 picturas cognoscere quid sit adorandum: etenim non repræsen-
 tantes figuras & imagines, sed res repræsentatas adoramus, &
 imagines quatenus repræsentant. Adoratio enim non in ima-
 ginibus terminatur, sed ad prototypum refertur.

*Imaginū
sanctorum
ueneratio.*

Hoc item in Concilio multa de Angelis pertractata sunt &
 præsertim an sint corporei, & de vsu pingēdi eos: de ipso-
 rum autē, vt sic dixerim, corporeitate nihil fuit decretū, etiam si Tarasius
 Patriarcha Constantinopolitanus ex doctrina B. Ioannis The-
 salonicensis cum gentili quodam de vsu imaginum disputantis
 coram Patribus affirmarit, Angelos pingi oportere, eo quia cir-
 cumscribi possunt, & vt homines apparuerunt; sacraq. Syno-
 dus visa non fuerit improbare, sed potius hanc sententiā appro-
 bare: Synodus enim non affirmauit, Angelos esse corporeos, sed
 modū conuincendi Gentilē, vsumq. pingēdi Angelos approba-
 uit. Nam quandoque licet extremum probare, vt alterum aufe-
 ratur. Hæc autem controuersia nondum Ecclesiæ censura ter-
 minata est.

*Angeli an
sint corpo-
rei.*

Huic Concilio Petrus Archipresbyter, Cardinalitijs vestibus
 indutus, & Petrus Monachus Abbas sancti Sabbæ loco Hadria-
 ni summi Pontificis præsedisse repræsentantur, & inter alios

*Concilij Leo-
gati.*

K 2 Episcopos

Episcopus Stephanus Episcopus Viboniensis, & Stephanus Episcopus Tropiensis Calabriae interfuerunt. Tres Episcopi in medio adstantes suae poenitentiae libellos promulgare conspiciuntur, ut inibi videre est, ubi vnus ex tribus, flexo genu, palinodiam, quam vulgo retractationem vocitamus, actu recitandi representatur.

Ad dextram huius Concilij, seu Interfenestrij partem imaginum adorationes cernuntur, sancto Luca Euangelista Beatae Mariae semper Virginis filium suum puerulum Christum Salvatorem nostrum in sinu gestantis ad viuum olim per pictoriam artem exprimente. Diaconus praeterea in suggesto adstans Concilij decreta promulgare cernitur, vniuersa Synodo acclamante. Huius Concilij Inscriptio in hanc legitur verborum formam:

*Hadriano Papa, Constantino Irenes
F. Imp. impij Iconomachi reijciuntur,
Sacrarum Imaginum veneratio confirmatur.*

Hoc in Concilio Acta sextae Synodi citata fuerunt, & approbata, ut dicta in Synodo monstratum est. Itaque nihil est, quod hac de re plura nunc verba faciamus.

D E C O N C I L I O CONSTANTINOPOLITANO IIII.

*Ad dextrum Bibliothecae Vaticanae angulum
depicto.*

Gener. 8.

Photius di
ff. Veclas,
quid sibi
velit, vide
Anton. p.
3. Tit. 22.
6. 13. §. 10.

ONSTANTINOPOLITANVM IIII. Concilium, Generale vero VIII. Constantinopoli sub Hadriano secundo, & Basilio Imperatore circa annum Domini 870. a Patribus quadringentis fuit celebratum contra Photium hominem pessimum, haereticum, & Ecclesiae rebellem, ac falsarium cognomento Veclas, hoc nomine a se callide confecto, sibiq. acquisito. Hic primus manifestissime contra Dei Ecclesiam insurrexit, Ignatiumq.

tiumq. a sede Constantinopolitana deturbauit, eamq. tyrannice occupauit.

Huic Concilio, loco summi Pontificis, Diaconus Cardinalis, duoq. Episcopi interfuerunt. Præsens etiam adfuit Photius, quæ senecta ætate grauem baculo innixum, & ad Patres gradiētem, ad læuam Concilij partem videre est. Ab eo autē baculum Marinus Vicarius Romanus auferri mandauit dicens: Baculus dignitatis pastoralis est signum: quod hic habere haudquaquam potest, quia lupus est, non pastor.

Ad læuā eiUSDē Cōcilij partē Episcopi, Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi, qui cū Photio ceciderunt, libellos poenitentiae corā Synodo flexis genibus proferētes, manuum impositione recepti cernuntur. Ignatius autem Pallio iterum decoratus sedi Constantinopolitanæ, vt ad læuam cernere licet, restituitur, Photio expulso. Diaconus denique ad dextram Concilij partem in suggesto adstans restitutionem Ignatij, & Photij depositionem actu legendi repræsentatur. Inscriptio huius Concilij hæc est:

*Hadriano II. Papa, & Basilio Imp. S. Ignatius
Patriarcha Constantinopolitanus in suam
sedem (pulso Photio) restituitur.*

Ad alteram Concilij huius, seu anguli partem, Photij chirographa comburi conspiciuntur, necnō acta omnia conciliabulorum, quæ ab eodem Photio contra Nicolaum I. Papam, & Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum celebrata sunt, vt ex Inscriptione, quæ infra legitur in hanc verborum formam, videre est.

*Ex Decreto Concilij Basilius Imper. Chirographa
Photij, eiusq. conciliab. acta comburi iubet.*

Hac Synodo septem præcedentes confirmantur: multiq. Canones, qui non extant in exemplari Græco, vt ait Genebrardus, eidem attribuuntur Concilio, cui Donatus Ostiensis, Stephanus Nepefinus Episcopi, & Marinus Diaconus, Legati Hadriani Papæ, vt diximus, præfuerunt.

*Gener. lib.
4. Chron.
an. Christi
870.
Platina.
Lib. Cōcil.
& alij.*

DE

QVI VARIOS

IDIOMATVM CHARACTERES

VARI AQ. DISCIPLINARVM
*genera inuenerunt.**Dimensio
Bibliothecae
Vaticanae.*

BIBLIOTHECA Vaticana plurimis cameris, ac porticibus amplificata, a basi ad fastigium est palmorum 130. cuius pars superior, in qua libri asseruantur, longitudinē palmorum 318. latitudinem 69. altitudinem vero 40. septemq. columnas paraestaticas lateritias, & quadratas ipsum fornicem superiorem distinguentes ac sustentantes complectitur: quarum singula quæque Imagines saltē quatuor eorum scilicet, qui varios idiomatum characteres, vel disciplinas, siue libros inuenerunt, depictas comprehendit.

De Hebraicis litteris ab Adamo inuentis.

ANTEA vero quàm de Columnis paraestaticis dicere aggrediamur, de primo homine diuinitus edocto, primoq. disciplinarum, litterarumq. Inuentore sermonem habere oportet. Hic enim è regione primæ Columnæ paraestaticæ in semicolumna lateritia parieti annexa a tergo introitus Bibliothecæ per pictoriam artem repræsentatus, pelliceisq. vestibus amictus, altera manu pomum, altera ligonem gestare cernitur.

Gen. 3.

Per pomum peccati origo innuitur: itemq. illud omne, quod ex peccato originali in vniuersum genus humanum transfuso mox natum est. Adam enim ad Dei imaginem, & similitudinem creatus, dum astu satanæ per serpentem tanquam per fistulam loquentis peccat, ne Heuæ vxori suæ ad pomum comedendum contra diuinum præceptum cohortanti tristitiam afferret, mors, atque omnes calamitates generi humano subortæ sunt: atque hunc in modū similitudine amissa, gratia scilicet, atque iustitia originali deperdita, qua ex diuina liberalitate fuerat affectus, in imagine deformata

RATIO ipsa persuadet, Adamum diuinitus edoctum disciplinas, certosq. præsertim scribendi characteres adeo necessarios alijs præmōstrasse, sicut Inscriptio docet: hanc autem scribendi formam hoc loco positam Hebraicas inter litteras antiquiorem, primumq. Alphabetum fuisse credendum est: quod instar ceterorum Hebraicorum a dextro in sinistrum latus legitur. Sed quamuis hunc scribendi modum naturæ magis proprium esse nonnullis rationibus Hebræi tueantur, necnon glorientur se cæli motum a dextro in sinistrum in scribendo imitari, ego tamen cum eruditis viris Latinis, quibuscum non sum conferendus, hanc rationem cum alijs id genus argumentis parui pendens (cælum namque nec proprie dextrum, nec sinistrum habet, quia nec est animal, nec eius motus incipit, nec habet diuersas figuras, sed tantum ex parte Orientis & Occidentis quodam modo habere potest) a sinistro in dextrum scribendum esse autumo, mihiq. persuadeo: ceteris vero posthabitis rationibus, hoc vnum inuietum in medium afferro argumentum ex eorundem Hebræorum modo scribendi desumptum. Eos enim, ut cetera omittam, inter scribendum, litterarum ipsarum virgulas, ac lineas directas, aut transuersas a sinistra inchoatas in dextram desinentes terminare constat. Quæ igitur partis est ratio, eadem & totius esse debet: & quemadmodum linearum tractus efficitur, ita litterarum quoque ordo seruandus est. Vfus tamen inuoluit, ut Hebraicum Idioma a dextro in sinistrum scribatur, & legatur: quod Syriacis, & Chaldaicis litteris, necnon alijs multis commune est, quæ item cum eodem Idiomate aliqua ex parte quantum ad numerum, & figuras affinitatem habent.

Hæc de modo scribendi Hebraicum Idioma, quo tanquam mysteriorum pleno, ut Sanctus Hieronymus ait, ceterarumq. linguarum primo, Deum in supposita creatura ad primos Parētes allocutum fuisse, eisdemq. cum diabolo sermonem, congressumq. habuisse, rebusq. nomina ab Adam imposita, Moysi q. legem denique fuisse datam credendum est, ut multi, & eruditi quidem Viri affirmarunt. Nec desunt qui dicant hac Hebraica lingua omnes tandem aliquando locuturos. Sicut enim (inquiūt) ante ædificationem Turris, quam Nemroth

*Arist. lib.
2. cæli tex.
7. 13.*

*Arist. lib.
1. cæli tex.
19. in fine.*

*Hieron. in
Psalm. 82.
10. 7.*

Hebr. opinio.

Post diluuium ædificandam ad vim aquarum tempus in posterum euadendam curauit, (vnde ex huiusmodi infania tanta homini sermonis varietas, linguarumq. confusio innata est, vt quot orbis Regiones sunt, tot hominum linguæ sint) vna lingua omnes populi loquebantur, ita conuersis omnibus ad cultum veri Dei, omnes Hebraice locuturos esse aiunt. Quamuis autem S. Hieron. Hebræos ita opinantes, vna scilicet hac Hebraica lingua in fine mundi omnes locuturos, irridere videatur, terrâ tamen vniuersam vnius labij, vt scriptura Sancta testatur, post diluuium, fuisse non inficiatur. Id quod etiam ante diluuium extitisse affirmandum est, vt infra dicetur. Hæc in vniuersum de Hebraica lingua mihi dicere visum est: cetera vero infra dicentur, cum alibi de hoc Idiomate loquendum sit. Reliquum est igitur, vt ad primam Columnam parastaticam accedamus.

Gen. 11.

S. Hieron.
in 6. c. So-
phonia. 10.
5.

Gen. 11.

DE PRIMA COLUMNÆ PARASTATICA,

quæ litteras Hebraicas, Chaldaicas, & Syriacas,
earundemq. Inuentores comprehendit.

*De Filijs Seth, Astrologiæ Inuentoribus, litterarumq.
Hebraicarum cultoribus.*

IN PRIMA primæ Parastaticæ Columnæ facie Theatrum versus, duo Iuuenes pelliceis vestibus amicti conspiciuntur, filij scilicet Seth, & Adæ nepotes, litterarum Hebraicarum cultores, & Astronomiæ inuentores anno mundi 235. vt Iosephus testatur, etiam si ipsum Seth earundem inuentorem fuisse affirmet Suidas, & Philo primam litterarum inuentionem Abrahamæ tribuat. Dictorum vterque Iuuenum effictæ Columnæ, vel Tabulæ fragmentum apud se habet, super ea manum suam tenens.

Genes. lib.
1. Chron.
anno 235.
Ioseph. li-
bro 1. an-
tiqu.

L

Hi enim

Hi enim duas columnas, siue tabulas fecerunt, quarum vna lateritia erat, altera ænea, siue marmorea: illa contra ignis conflagrationes, hæc contra aquæ alluiones, vt monumenta ipsa diutius conseruarentur, ac permanerent, cum Adam, eodem Iosepho teste, rerum omnium futurum interitum prædixisset. Hisce in columnis liberales artes, eas præsertim, quæ ad obseruationem siderum pertinent, conscripserunt. Hinc ab Hebræis ad Ægyptios, & Chaldæos, & deinde ad reliquos Astrologiam manasse credendum est. In earum altera promissionem de semine, idest de Christo, Adæ factam, cælaram dicunt: Iosephus autem ad suam vsque ætatem columnam illam marmoream in Syria durasse, testatur. Supra harum imaginum caput, Hebraicum legitur Alphabetum: infra earundem pedes hæc legitur Inscriptio:

Fily Seth columnis duabus rerum caelestium disciplinam inscribunt .

Alphabetum Hebraicum antiquius.

375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886

Appendix
Thes. Am-
bros. de in-
troduc. lin-
guarum.

Gen. II.

ALPHABETVM hoc loco positum est idem cum superiori. Filij enim Seth eo vsi sunt, quod sibi ab Adamo præmonstratū fuisse opinandum est. Nam, vt diximus, non solum post diluuium, verum etiam ante ipsum omnes vna tantum lingua locutos fuisse credendum est, cum post Turrim a Nepotibus Noe ædificatam linguarum confusio, atque diuisio sequuta fuerit, sicut Scriptura sacra testatur. Quòd autem vna, eademq. lingua Hebraica ante diluuium,

diluuium, ac temporibus præsertim filiorum Seth extiterit, ex eo nonnulli credunt, quod in Genesi de Enos narratur: vbi ipse inuocare nomen Domini cœpisse dictus est. Enos enim cœpisse inuocare Deum, non ita intelligitur, quòd Abel & Cain sacrificando id nō factitasse credendum sit, sed tunc cœptum esse inuocare in nomine Iehouah, iuxta locutionem Hebraicam, opinandum est, sicut Caietano placet, quamuis alij arbitrentur, Enos cœpisse inuocare nomen Domini, quasi primus inuenerit imagines quasdam, per quas orationum deuotio excitaretur: vel quia eius tempore instauratus fuerit Dei cultus, ritusq. cœperit ceremonijs colendi Deum. Alij vero ex hoc eodem loco, atque ex hoc nomine Iehouah, hanc linguā, quæ Hebraica nuncupatur, ante diluuium fuisse autumant: hoc enim quattuor litterarum nomē, quod tetragrammaton dicitur, cui etiā admirandas Hebræi virtutes tribuūt, illius est linguæ, illiusq. characteribus scribi solet. Adde etiam quòd Iosephus, vt in Exemplaribus manuscriptis Hebraicis & impressis legitur, recenset Epistolam ab Alexandro Magno ad Aristotelem præceptorem suum scriptam de sepulchro Cainan filij Enos, qui fuit ante diluuiū, in Ciuitate Persiaca inuento: cuius Epitaphium litteris Hebraicis scriptū fuisse de Diluuiio futuro Alexander testatur: quas quidē litteras antiquiores fuisse credendum est: quibus etiam, vt S. Hieronymus in Ezechielem ait, eousque Samaritani utebantur.

Gen. 4. in fine.

Caiet. in hunc locū. Aloysiopp. in catena.

Iehouah Tetragrammaton.

Lib. 2. de Antiqu. c. 11.

Gen. 5.

S. Hieron. in cap. 9. Ezech. 40. 4.

Testimonium de eo, quod in sepulchro Cainan repertum fuit.

וַיִּכְתֹּב אֶת הָעֵתִיד לְהָיוֹת מַחֲבֹל עַל לִוְיָאן וְהָנִים
שֵׁם וְהַכְתֵּב כְּתָב עֲבָרִי

Admiror autem, cur extrema littera superioris Alphabeti figuram T, Thau, quæ sanctissimæ Crucis similitudinem repræsentat, non habeat, sicut in antiquioribus Hebræorum litteris reperiri Sanctus Hieronymus ait, nisi hoc sit ijs antiquius: Thau enim figura, quæ ipsi Thau, ת, recentioris Alphabeti Hebraici non est adsimilis, sic scribi solet T, ט, vt ex multis Alphabetis, quæ ex libris, qui cuidam Salomoni ascribuntur, desumpta sunt, Apollonio eius interprete, sicut ex Thesei Ambrosij Canonici regularis Lateranensis in

S. Hieron. ubi supra.

Appendix Thef. Ambrosij de introd. linguarum.

L 2 varia

varia linguarum genera Introductione videre licet: vbi inter
 multa diuerfarum linguarum Alphabeta, vnum Iacobita-
 rum extat Alphabetum, cuius littera extrema figuram Cru-
 cis omnino repræsentat, hoc modo †. Hæc autem littera, siue
 figura, Symbolum nostræ redemptionis, quæ per Crucem
 consummata est, ante aduentum Saluatoris nostri in car-
 nem, absolutionis signum, Salutaremq. notam præferre
 visa est, vt legitur in Ezechiele, vbi signa Thau super virorū
 gementiū frontes scripta esse, legitur: & qui huiusmodi figu-
 ra inueniebātur insigniti, salutē consequēbantur. Quāuis au-
 tē littera T, Thau Hebraica antiquior cum T, Græca Taf, &
 Latina, T, quantū ad figurā habeat affinitatē, ab iisdē tamen
 quantū ad sonū non parū differt: illa enim suavis est: hæ autē
 insuauissimæ a Cicerone appellantur: A θ, θ̄ta vero Theta
 Græco, & figura, & sono, atque symbolo lōge distat: nā Thau
 salutare est: Theta autem lethiferum: propterea quod θ, erat
 mortis nota, vel quia per mediū telo est trāsfixa, vel quia est
 prima dictionis, θάνατος, littera, quæ mortem significat. Hinc
 Martialis illud Theta mortiferum, Persius autē nigrū appel-
 lauit dicēs: *Et potis est nigrum mortis præfigere Theta.* Alius: *O ni-*
mium ante alias infelix littera Theta. Nec est mirum quod Thau
 figuram Crucis habēs diuersam a Theta significationem ha-
 beat, cū Christus Saluator noster in ligno sanctissimæ Crucis
 mortē nostrā moriendo destruxerit, vitamq. resurgendo re-
 pararit. Vt cumque autē sit quod de antiquioribus characte-
 ribus Hebraicis dictū iam fuit, quas in Bibliotheca Vaticana
 inuenimus litteras, nos hic apponendas censuimus, quibus
 Astrologiam a filiis Seth conscriptam esse credendum est. De
 filiis autem Seth hætenus, vt de Abrahamo tandē loquamur.

D E A B R A H A M O
 ET SYRICARVM, CHALDAICARVMQ.
 LITTERARVM INVENTORE.

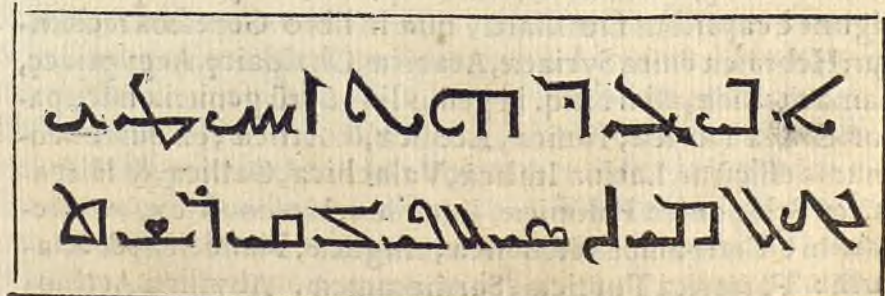
LTERA in Columnæ facie Abrahā, primus Patriar-
 cha, senex, vestibis oblongis indutus, & machæra-
 tus, circinum, & amussim, siue regulam & normam,
 quā nunc Quadram passim vocāt, dextra manu tenere cerni-
 tur.

tur. Machæra cinctus pingitur Abraham ob prælium, quod annum septuagesimum quintum agens, contra Chodorlahomor Regem Elamitarum, & Thadal Regem gentium, & Amraphel Regem Sennaar gessit, vt Loth nepotem suum, & mulieres atque viros, substantiamq. Sodomorum & Gomorrhæ ab inimicis ablatam recuperaret. Hinc potitus victoria reuertitur, & pane vinoq. sollempniter prius oblato a Melchisedech, Dei nomine inuocato, excipitur ac benedicitur. Circinū & amussim dextera tenere cernitur ob mathematicam, quā sacerdotibus Aegyptijs tradidisse fertur, vt scribit Iosephus, & Plato in Epinomide id quodā modo videtur innuere. Quod videtur confirmare Cicero, qui primos Astrologiæ inuētores Chaldaeos recēset. Aegyptij enim illas ita excoluerūt vt putētur Geometriæ inuētores sicut Phœnices Arithmeticæ esse dicuntur: cuius tamen lineas ab eodem Patriarcha cum in Palæstinam profectus est, acceperunt. Dicitur etiā Abraham artem statuariā aliquādiu exercuisse, a Thare patre suo statuario idolorum fictore & venditore edoctus.

Abraham præterea Chaldaicarum, seu Hebraicarū litterarum inuentor fuit, Philone teste, qui arbitratur linguam Hebræorum ipsam, vt B. Hieronymus narrat, esse Chaldaicā: quia Abraham de Chaldeis fuit. Vel potius teste Suida, sacras litteras, & linguam sanctam olim inuētam conseruauit, cum Adam, vel filij Seth dictarum litterarum, vt Iosephus ait, Inuentores dicantur, qui multis annis Abraham præcesserunt. Supra Abraham caput extat Alphabetum vt infra: ad eiusdē vero pedes legitur Inscriptio in hanc verborum formam:

Abraham Syras, & Chaldaicas litteras inuenit.

Alphabetum Syriacum, & Chaldaicum.

NEC

Ec silentio prætereundum est, cur Inscriptio Latina hoc loco posita Syriacas, & Chaldaicas litteras vnico Alphabeto comprehendat. Id enim factum esse reor propter earundem linguarum vicinitatem, seu affinitatem, vt sanctus Hieronymus testatur dicens: In hac Epistola (ad Galatas) modo Cephas, modo Petrus scribitur: non quòd aliud significet Petrus, aliud Cephas, sed quòd quam nos Latine, & Græce Petram vocamus, hanc Hebræi, & Syri propter linguæ inter se viciniam, Cephā nūcupent. Hinc ex Philonis sententia, quam Hieronymus improbare visus non est, Hebræorum ipsam linguam Chaldaicam esse dicendum est, quia, vt diximus, Abraham de Chaldæis fuit. Nec defunt, qui autument Chaldaicam linguam esse, quam nunc Hebræam dicimus, atque ita fuisse vocitatum, vt Theodoretus præsertim ait, ex eo quòd Abraham, cum è regione Chaldæorum in Palæstinā veniret, fluuium Euphratem pertransijt. Hebra enim, vt aiunt, Syrorum lingua idem dicitur quod Euphrates: immo idem Theodoretus Syriacam linguam omnibus alijs antiquiorem esse arbitratur, vt nomina ipsa Geneseos indicare videntur. Adam enim (ait) Cain, Abel, & Noe, propria sunt linguæ Syriacæ: Syrorum namque mos est, terram rubram appellare Adam. Interpretatur autem Adam terrenus, aut puluerosus, & Cain possessio, sicut Adam ipse de Cain innuisse videtur, cum Deum laudauit dicens: Possedi hominem per Deum. Abel idem quod luctus: primus enim visus est mortuus, & primus parentibus luctum attulit. Noe vero idem quod requies. Vt cumque autem sit, Hebraicam linguam, omnium matricem & mundo coæuam fuisse fatendū est, vt S. Hieronymus, & Origenes testantur: & ex hac multè, id est 72. vt Hebræis placet, factę sunt: quod colligunt è capitibus familiarū, quæ in libro Geneseos recēsentur: Hebraica enim Syriacæ, Arabicæ, Chaldaicę, Aegyptiacę, Samaritanicæ, aliarumq. id genus linguarū genitrix nūcupatur: Græca Doricæ, Ionicæ, Acolicæ, & Atticæ, ex quibus cōmunis efficitur: Latina Italica, Valachica, Gallica, & Hispanica: Sclauonica Polonica, Boemica, Moscouitica, ac ceterarum: Germanica Heluetica, Anglicæ, Flandricæ, & aliarum: Tartarica Turcica, Sarmacanicæ. Abyssina Aethiopica,

S. Hieron.
in c. 2. ad
Gal. 10. 6.

S. Hieron.
in cap. 1.
Dan. 10. 4.

S. Hieron.
ubi supra.

Theodore-
tus q. 59.
c. 60. in
Gen.

Gen. 4.

Hieron. in
Soph. 10. 5.
Orig. hom.
11. Num.

Gen. 10.

Ex Geneb.
lib. 1. Chro-
nic. anno
mundi
1850.

picæ, & Sabeæ. Hinc mirum non est, si Syriaca, & Chaldaica linguæ vnico Alphabeto comprehendantur, cum ex illa vna, antiquioreq. Hebraica lingua ceteræ originem traxisse perhibeantur: immo cum eadem ipsa Hebraica non solum quantum ad scribendi modum, verum etiam quantum ad characteres, atque verborum sensum, affinitatem non modicam ceteras linguas habere constat. Hæc hætenus, vt ad alia transeamus.

DE MOYSE ANTIQVAVM LITTERARVM

APVD HEBRÆOS INSTAVRATORE.

TERTIA in Columnæ facie Moyfes Iudæorum Dux inclytus conspicitur dextra manu librum, qui Pentatheucum repræsentat, tenere cernitur: qui ad sinistram partem duas Tabulas lapideas apud se habet, in quibus fuerunt scripta decem Præcepta, quæ a Deo in Monte accepit. Instituit autem Moyfes leges ad Religionē & ad Rempubicam pertinentes 449. & amplius, totis illis quadraginta diebus, quibus fuit in Monte: quæ tandem, alijs deinceps additis, vsque ad 614. præcepta excreuerunt. Affirmantia quidem 248. quot hominum ossa a Medicis numerantur: Negantia vero 366. quanta est summa dierum anni. Id quod ex illis duobus libris, super quibus extant lapideæ Tabulæ, repræsentatur. Hic etiam Hebraicarum litterarum inuentor fuisse fertur, vt Eusebio placet, qui ait in libro de Temporibus, & in libro de Præparatione Euangelica Moysem Iudæis primum litteras tradidisse, & a Iudæis Phœnices, postremo a Phœnicibus Græcos accepisse. Quamuis autem, vt nonnulli volunt, Moyfes Hebraicam linguam punctis insignitam a Deo accepisse dicatur, dum legem in Monte suscepit: dicitur tamen Inuentor Alphabeti antiquioris, quod Adamo primum, deinde eius Nepotibus tributum est, cum eiusdem Alphabeti

Anno mñ-
di 2609.

Affirm. 248.
Neg. præ-
cepta.

Lib. 8. c.
10.

Lib. 18. de
Civ. 6. 29.

Alphabeti instaurator fuerit, & cultor, quo antiquiores non habemus Auctores, qui libros conscripisse perhibeantur. De Hebraicæ linguæ antiquitate sanctus Pater Augustinus idem videtur sentire dum ait: Non itaque credendum est, quod nonnulli arbitrantur, Hebræam tantum linguam, per illum, qui vocabatur Heber, vnde Hebræorum vocabulum est, fuisse seruata, atque inde peruenisse ad Abraham: Hebræas autem litteras a lege coepisse, quæ data est per Moysen, sed potius per illam successionem patrum, memoratam linguam cum suis litteris custoditam. Denique Moyses in populo Dei constituit, qui docendis litteris præfessent, priusquam diuinæ legis vllas litteras nossent. Hæc Augustinus. Supra Moysis caput, Hebraicum Alphabetum antiquius legitur: ad pedes autem Inscriptio Latina, vt infra:

Moyſes antiquas Hebraicas litteras inuenit.

Alphabetum Hebraicum antiquius.

Ⲛ ⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ
Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ Ⲛⲟⲩⲃⲏ

Exod. 31.
in fine.

ALPHABETVM hoc est idem cum primo, & secundo, quæ superius posita sunt: & quamuis Hebraicas litteras non solum ante legem Moyſi datam, verumetiam ante diluuium fuisse constet, sicut superius monstratum fuit: Moyses tamen eas inuenisse narratur, vt ex Inſcriptione Latina clare patet, quatenus characteres ipsos instaurauit, & illustrauit, dum Tabulas lapideas digito Dei scriptas accepit, ceterosq. libros ijsdem litteris conscripsit. De Hebraicis litteris antiquioribus hætenus: & reliquum est vt ad nouas Hebraicas accedamus.

DE

DE ESDRA NOVARVM LITTERARVM APVD HEBRÆOS INVENTORE.

QUARTA in paraſtaticæ Columnę facie Hebraicarum litterarū, ſed recentiorū inuentor Eſdras, Propheta, Sacerdos, & Scriba more ſacerdotali indutus, altera manu calamū, altera vero librū tenere cernitur. Hic a S. Auguſtino magis rerum geſtarū ſcriptor quàm Propheta habitus fuit: Eſdras autem, inquit Auguſtinus, propheta forte cēſendus eſt, quia Chriſtū prophetāſſe viſus fuit cum orta quęſtione apud Regem quid fortius, aut potentius eſſet in rebus, Vnus dixit eſſe Regem, alter Vinum, tertius vero Mulieres, ſed ſuper omnia veritatem victricem eſſe demonſtrauit: quam Veritatem Chriſtum eſſe dicendum eſt.

*Lib. 18. de
Ciu. c. 36.
to. 5. Eſ.
3. Eſd. 3.
c. 4.*

Io. 14.

Hic item litteras nouas Hebræas, quibus nunc vtimur, inuenit, vt S. ait Hieronymus, poſt captā Hieroſolymā, & poſt inſtaurationem Templi ſub Zorobabel, cum ad illud vſque tempus ijdem fuerint characteres Samaritanorū & Hebræorū. Hic Cabbalā apud Hebræos collegiſſe dicitur, & ſeptuagintaduobus mandāſſe libris, quibus ſeptuaginta duorum ſeniorum doctrinā comprehendīſſe perhibetur: è quorū numero eſt quartus liber falſo Eſdrę aſcriptus. Eos libros Ioannes Picus Mirādulæ comes, et naturæ monſtrū ſe habuiſſe ſcribit. Huius itē opera libri ſacri fuerūt emendati: hinc merito ſcriba, ſiue cēſor fuit appellatus: qui etiā, teſte Athanaſio in Synopſi, ducētos et quattuor libros cōſcripſit. Quattuor interea libri ſub Eſdræ nomine in Biblijs olim reperiēbantur, ſed duo tantum priores canonici habentur: Idq. ita eſſe declaratum eſt in Concilio Carthaginenſi, Florentino, et Tridentino: quorum prior de rebus geſtis filiorum Iſrael priuſquam e Babylo- ne in Hieruſalem aſcenderet Nehemias: ſecundus vero, qui continet hſtoriam de reādifcatione muri per Nehemiam, qui miſſus fuit tamquam Dux a latere Perſarum Regis ad reādifcationem Ciuitatis, Nehemias etiam

*Præf. in lē.
Reg. to. 3.
Et in c. 9.
Exec. to. 4.
Ex 4. lib.
ſub falſo.
Eſdra no-
mine in-
ſcripto. c.
14.*

*Cōcil. Tri-
den. ſeſſ. 4.*

M

dicitur,

dicitur, sæpe tamen confundi solent: vterque vero dicitur
 Esdræ, sed primus magis proprie dicitur. Tertius & quar-
 tus nomine Esdræ inscripti (quos Hieronymus apochryphos,
 somnijsq. plenos vocat) & inter canonicos numquam rece-
 pti, nunc iuxta Canonem sacri Concilij Tridentini a Biblijs
 veteris editionis vulgatæ Sixti V. Pontif. Max. præcepto ex-
 puncti sunt, quamuis tertius ab Origene, Athanasio, & Au-
 gustino, quartus ab Ambrosio pluribus in locis, & præsertim
 in Lucam, & in libro de Spiritu sancto citentur. Scripsit
 etiam Genealogias libri Paralipomenon vsque ad eum
 locum, in quo suam genealogiam ostendit: cetera Ne-
 hemias absoluit. De ipso Esdra Rabanus maurus hunc in
 modum scribit: Omnes libros sacros veteres cum Iudæi in-
 gressi fuissent Hierusalem, Esdras diuino spiritu afflatus re-
 parauit, cunctaq. Prophetarum volumina, quæ fuerunt a
 Gentibus corrupta, correxit: totumq. vetus Testamentum
 in duos & viginti libros distinxit, vt tot essent libri in lege
 quot habentur & litteræ. Quidam autem eum faciunt aucto-
 rem accentuum & punctorum, quæ hodie in Biblijs Hebrai-
 cis reperiuntur, sed falsum putant, propterea quod Hiero-
 nymus ad sua vsque tempora nulla extitisse testatur: inuen-
 taq. fuerunt paulo post tempora Honorij Imperatoris anno
 ab euerso templo 436. & post Christi passionem 476. in Ty-
 beriadē Vrbe Galilææ. Quamuis autem huiusmodi puncta
 ab Esdra inuenta esse inficiuntur multi et eruditi quidem Vi-
 ri: ij tamen affirmant ab ipso Synagogæ, vel Synodi auctori-
 tate Codices Iudæorū per sententias, membra, et versus fuisse
 diuisos, et interuallis quibusdam distinctos: qui antea veluti
 vnici erant versus. Quare S. Hieronymus ait se ad vtilitatē
 legentium easdem commaton incisiones, et interuallorum
 distantias, quas in Hebraicis Codicibus repererat, in sua
 Translatione seruasse. Sed de hac Columna parastatica ha-
 ctenus, vt de Hebraico Alphabeto nouo nonnihil dicatur.
 Supra Esdræ caput Hebraicum Alphabetum nouum cerni-
 tur: Ad pedes autem eiusdem hæc Latina legitur Inscriptio:

Esdras novas Hebræorum litteras inuenit.

ALPHA-

ALPHABETVM HEBRAICVM NOVVM.

Nomina litterarum.		Pronunciatio.	Figuræ litt.
Aleph	אָלֶף	a	א
Beth	בֵּית	b	ב
Ghimèl	גִּימֶל	g	ג
Dàleth	דָּלֶת	d	ד
He	הָא	h	ה
Vau	וָו	u	ו
Zàiin	זַיִן	z	ז
Cheth	חֵית	ch	ח
Teth	טֵית	t	ט
Iod	יֹד	i	י
Caph	כָּף	c ch	כ
Làmed	לָמֶד	l	ל
Mem	מֶם	m	מ
Nun	נוּן	n	נ
Sàmech	סָמֶךְ	f	ס
Nghàin	עֵין	gh	ע
Pe	פָּא	p ph	פ
Tfade	צָדִי	tf	צ
Coph	קָף	k	ק
Resc	רֵשׁ	r	ר
Scin	שֵׁין	sc	ש
Sin	שֵׁין	f	ש
Thau	תָּו	t th	ת

Litteræ ך Caph, ם Mem, ן Nun, ף Pe, ץ Tfade, in fine dictionis ponuntur: illæ autem alteræ, quæ sunt eadem cum hisce quinque, figuris tamen differentes, indifferenter locantur, sine dictionis excepto. Sunt qui Zade, non Tfade dici cõtendant.

Hebræi vocales non habentes, vtuntur virgulis, & punctis vice vocalium, vt infra videre est. De quibus etiam fufius dicetur.

Paruæ.	Vocales.	Magnæ.
ā ē ī ō ū	ā ē ī ō ū	ā ē ī ō ū

ALPHABETVM hoc Hebraicum ab Efdra inuentum quamuis ab Alphabeto, quod Adamo, filijs Seth, Abrahamo, & Moyfi superius afcriptum fuit, longe diuerfum fit quantum ad figuras, cum eo tamen quantum ad modum fcribendi, & characterum numerum, eorundemq. nomen eft idem: Nam duæ & viginti funt litteræ a dextro in finiftrum latus definentes, eodemq. fono pronunciata: immo (quod confideratione dignum exiftimatur) non folum apud Hebræos, verum etiam apud Syriacos & Affyrios, Ægyptios & Afianos, Samaritanos & Armenos, Arabes & Æthiopes, Indos & Saracenos, Phœnices & Illyricos, fiue Dalmatas, Hetrufcos et Turcas, Græcos atque Latinos, necnon apud alias Nationes, initium primæ litteræ Alphabeti fere cuiufcunque fono ipfius A, pronunciari folet, cum ab Hebræis & ab alijs Aleph dicatur (a Chaldæis tamen Olaph) ab Indis Alefu, ab Affyrijs, fiue Syriacis, ac Phœnicibus Aluz, a Saracenis Alchmon, ab Ægyptijs Athomus, vel Athoin, a Græcis, Hetrufcis, et Iacobitis, multisq. alijs Alpha, & a Latinis A. Id quod non abfque myfterio factum dicas oportet: A, enim vox eft humana, magisq. ad virum, quàm ad feminam pertinens: & hac forfitan ratione primum hominem Adam, & primam feminam Euam fic Deus nuncupari voluit, cum E, vox magis feminæ quàm viri effe videatur, vt a prima infantis luce experimento id ita effe paffim didicimus.

Hæc de numero, ac fcribendi modo, pronounciationeq. litterarum, ex quibus Alphabetum Hebraicum, multa q. alia diuerfarum linguarum affinitatem quandam inter fe habere dignofcuntur: ex notis tamen, fiue figuris, aut characteribus non parum diuerfa, ficut ex Alphabeto Chaldaico, Hebraico antiquiori, ac nouo, quod nunc præ manibus habemus, videre eft. Elementa enim, quibus iam olim, hodieq. Iudæi vtuntur, non veterum Hebræorum, fed Affyriorum effe dicuntur, vt Genebrardo placet, Efdra inuentore, qui Synagogæ, fiue Synodi confilio, & auctoritate litteras mutauit, vel quòd veterum Hebræorum quàm Affyriorum operofior erat fcriptura, vel quia eas Samaritani poft exilium callerent. Ideoq. Iudæi ne cum fchismaticis Ifraelitis vilo facrorum vfu communicarent,

Ex Appē-
dice Thef.
Ambr. de
introduc.
variarum
linguarū.

Geneb. lib.
2. Chron.
anno mun
di 3638.
Geneb. lib.
2. an. mun
di 3203.

nicarent, hanc litterarum formam, quæ nunc vsitata est, id est quadratam, mutatis prioribus figuris, Esdra auctore, condiderunt, atque illas veteres, quæ Samaritanæ litteræ deinde sunt nominatæ, quibus etiam ad eam vsque diem sancti Hieronymi, vt ipse ait, Samaritani vtebatur, reliquerunt Hebræi. Verum quia Hebraica lingua vocales non habet, vt etiã idem Hieronymus sanctus testatur, non sine magno iudicio, vel ab Esdra, vel deinceps a quopiam alio, etiam post Christi aduentum ad annos quadringentos, vt nonnulli volunt, puncta & ad legendum & ad intelligendum commoda fuerunt inuenta: sin secus, legentibus semper difficillima fuisset lectio, & quandoque incerta. Quare hac tempestate punctis, & pronunciatione, non scriptis litteris, vt Græci, & Latini faciunt, vocales linguæ Hebraicæ exprimuntur: consimilique modo a Chaldæis, necnon ab Aethiopibus, virgulis affixis litteris, vocales explicantur, vt ex Grammatica Aethiopica, quam Marianus Victorius Rheatinus, vir quidem doctus, Iulij tertij temporibus, Marcello Ceruino tunc Cardinali, qui postea Marcellus II. Pontifex dictus est, dicauit, & Romæ edidit, cognosci potest. Hinc nos Alphabeto huic nouo Hebraico puncta, quæ a sancto Hieronymo accentus vocantur, quibus ipse forsitan caruit, apponenda censuimus, etiam si in Alphabeto, quod in Bibliotheca Vaticana inuenimus, desiderantur. Nec silentio prætereundum est, Hebraicos hosce characteres multo minores olim, quàm nunc, fuisse, vt S. Hieronymus innuere visus est ad Eustochium scribens hunc in modum: Accedit (inquit) ad hanc dictandi difficultatē, quod caligantibus oculis senectute, & aliquid sustinentibus beati Isaac, ad nocturnum lumen nequaquam valeamus Hebræorum volumina relegere: qui etiam ad solis, dieiq. fulgorem, litterarum nobis paruitate cæcantur.

Hæc de nouo Alphabeto Hebraico punctis insignito, quo Biblia Hebraica & vetustiora, ac recentiora conscripta sunt: hæc punctis & virgulis constant, illa vero non item: vtraque tamen multis in locis corrupta fuisse credendum est: hæc præter alias quattuor & viginti causas, quas Franciscus Toletus Doctor Theologus e societate Iesu in suis Regulis Hebraicis pro Lingua sancta intelligēda, vt vidi, conscripsit, sed nondum

in lucem

S. Hieron.
in cap. 9.
Ezech. 10.
4.

In c. 25.
Hier. 10.
4.

Proem. in
7. cōment.
Ezech. 69
21. 10. 4.

Gen. 27.

Regu. 24.
ex Fran-
cisco To-
leto in lo-
cos difficil-
imos v-
triusque
Testamen-
ti.

- in lucem emisit, deprauationi subiecta sunt præsertim ob puncta, quæ sicut lectionem faciliore, clarioremq. reddunt, ita etiam corruptioni viciniorē efficere queunt, si solertia tantillum deficiat, vel tantumdem malignitatis apponatur: illa vero scilicet vetustiora sunt itē deprauatu facilia ob litterarum, dictionumq. æquiocationē, quæ sine punctis, & virgulis facile admitti potest, tum ob aliquot huius idiomatis characteres eandem figurā retinentes, tum etiam ob easdem voces diuersam habentes significationem, cuius generis est דבר quod absque punctis est verbū, vel sermo, et pestis, siue mors, vel mortalitas: additis vero punctis, vel virgulis æquiocatio aufertur: Nam דבר Dauar verbum, vel sermo interpretatur: si autem hoc modo scribatur דבר Deuer, vel דבר Dauer, pestis vel mors, siue mortalitas dicitur: His de causis Hebraica exemplaria corrupta fuisse eruditi quidem Viri (vt reor) affirmarunt: e quorum numero fuit Eusebius de historia Ecclesiastica, lib. 4. cap. 17. et lib. 5. cap. ultimo,
- Cap. 29. Tertullianus aduersus Marcionem, Irenæus in lib. 1. contra
Rom. 5. hæresim, Basilus lib. 2. contra Eunomium, Ambrosius in
Gal. 2. 10. Epistolam ad Romanos, et in Epistolam ad Galatas, et in
3. Proœmio libri primi in Lucam: Iustinus Martyr aduersus
Psal. 95. Tryphonem ait, ex versiculo illo Psalmi, *Regnavit a ligno Deus*, ablatas esse duas hæc voculas, *A ligno*: quæ in Psal-
morum editione, quam Italiam dicunt, et Ecclesia sancti Pe-
tri Romæ habet, et legit quadringentis ab hinc saltem annis,
S. Aug. lib. 2. de doct. ebr. c. 14. huius editionis ceteris libris ammissis, reperiuntur. De hoc
10. 3. Psalterio Beatus Franciscus, vt conijcere possum, locutus
est in sua Regula dum Clericis mandauit, vt diuinum offi-
Reg. c. 3. cium recitandum disponerent iuxta Romanæ Ecclesiæ ritū,
Psalterio excepto. Quam rem Sanctus Bonauentura perpen-
S. Bonau. dit, rationemq. exceptionis huiusce reddit dicens, Ecclesiam
in Regulā 6. 3. 10. 7. Romanam alia Psalterij translatione vti, quàm communiter
par. 4. habeatur, vel verius aliter emendato, vt ipse ait: nam per
Romanæ Ecclesiæ ritum, diuini officij ordinem Romæ ob-
seruatum intelligit, vt ex dictorū verborum serie clare pater.
Psal. 21. Præterea, vbi nos legimus: Foderunt manus meas, & pedes
meos, pro eo, quod legi debet דבר Karū, id est, *foderunt*, vt ha-
bet vulgata editio, recentiores Hebræi legunt דבר Kaa-
ri,

ri, id est, tanquam Leo manibus meis, & pedibus meis: quæ quidem lectio sensum nonnisi durum, & distortum habet. Id quod factum videtur, vt veritas prophetica de Christi Saluatoris nostri passione & imperio occultaretur. Ad simile est illud de Messia diuinitate apud Hieremiam: Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster: nam pro eo, quod legitur in Latina editione vulgata, *Vocabunt*, recentiores Hebræi legunt: *אֲדָרְאִי*. Ichreo, id est, *Vocabit*: quasi velint id esse legendum: Dominus vocabit Messia nomen, Iustus noster. At verus lectionis sensus est: Israel vocabunt nomen Messia: Dominus iustus noster: pro quo in Hebræo sic legi debet, *אֲדָרְאִי*. Ichreu, id est *Vocabunt*, vt Chaldaica paraphrasis habet, & Rabbi David KimKi, qui hunc in modum legit: Israel vocabunt Messiam, Deus iustus noster, non autem, Deus vocabit Messiam, Iustus noster. Et hac in re consului Neophitos aliquot eruditos, & Hebraicæ linguæ professores, Christianæq. pietatis obseruantissimos, qui Hebraica exemplaria tum vetustiora tum etiam recentiora deprauata esse asseueranter fidem faciunt iuxta sententiam sancti Hieronymi, qui in Epistola ad Galatas, Hebraica exemplaria immutata esse aperte fatetur, vbi ait, sublatam ab Hebræis fuisse hanc vocem, *Omnis*, ex dicto illo Deuteronomij: Maledictus omnis, qui non permanferit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis: eamq. vocem in Hebræis Samaritanorum voluminibus se inuenisse ait, idq. cum septuaginta Interpretibus concordare affirmat. Nec huic sententiæ aduersatur quod in Isaia dicit idem Hieronymus, ex Origenis scilicet sententia irridens eos, qui dicunt nonnullos scripturæ locos ab Hebræis fuisse deprauatos: quoniam ibi Hieronymus de quibusdam tantum locis loquitur, non autem in vniuersum, vt inibi videre est. Huiusmodi est dictum Augustini, qui ait, Hebraica exemplaria quantum ad annorum dinumerationem, hominumq. ætates corrumpi potuisse librariorum potius negligentia, quàm Interpretum, vel Hebræorum peruersitate, aut malitia, cum id Iudæorum improbitati contra Messia aduentum fauere posse haudquaquam videatur: nonnulla enim de Christo, ac de sanctissima Trinitate septuaginta Interpretes, Spiritu sancto dictante,

Hier. 28.

S. Hieron.
in c. 3. ad
Galat. in
prim. to. 6.

Deut. 27.

To. 4. in c.
6. Isaia.Lib. 15. de
Ciuit. Dei
cap. 13.Aug. lib.
18. de Ci-
uit. c. 42.
to. 5.

Præf. in te, omiserunt, ne Ptolemæo mysteriorum non capaci scandalum afferrent, neue, vt sanctus Hieronymus ait, Ethnicis fidei sacramenta perspicue tunc temporis proderent, neue etiã *træst. Isa.* sanctum canibus, & margaritas porcis darent. Huius generis est illud: Ex Aegypto vocaui filium meum. Et: Videbunt in quem transfixerunt. Et: Osculamini Filium, vt sancti Hieronymi Translatio habet: pro quo in editione vulgata legitur: Apprehendite disciplinam, quæ per Filium, qui est sapientia Patris, intelligi debet. Hæc de antiquis ac nouis Hebræorum litteris, earumq. Inuentoribus. Nunc reliquum est, vt ad secundam Columnam parastaticam accedamus.

DE SECUNDA COLUMNAPARASTATICA,

quæ litteras Aegyptias, sacrasq. notas, necnon Phrygias, earundemq. complectitur Inuentores.

De Iside Aegyptiarum litterarum inuentrice.

PRIMA huius Columnæ parastaticæ facies Isidem Inachi Regis filiam, & Aegyptiorum Reginam capite corona regia, ac lunula semiplena redimito, læua sceptrum, frumentiq. spicas quinque gestantem repræsentat: ad cuius Reginæ pedes crocodilus cernitur.

Hæc e Græcia in Aegyptum se se recipiens, vt infra dicitur, Aegyptios litteras docuit, & terras colere instituit, primaq. vt Tertullianus ait, repertas spicas capite circumtulit, sicut id spicæ illæ præseferunt. Hinc eam Aegyptij vita functam ob beneficiorum memoriam magnis honoribus tanquam Deam prosequuti sunt, eidemq. sacerdotes instituerunt, terramq. eius nomine, hoc est Isidem, appellarunt: Isis enim lingua Aegyptiorum terra nuncupatur.

Per

Tertul. li. de corona mil.

Lucanus lib. 6.

Per lunulam illam femiplenam, siue cornutam, quæ supra Reginæ frontem ad coronæ regiæ cōspicitur summitatē, Isis intelligitur. Plutarchus enim, & Eusebius, aliq. permulti Isidem Lunam esse contendunt ex Ægyptiorum dictatis, qui eam hoc Hieroglyphico describebant, vt cornua taurina veluti nouæ Lunæ speciem gestaret. Sicut autem Isis per Lunam, ita per imaginem æluri, quem catum, & felem Latine vocitamus, intelligebatur Luna, in cuius cultum magna ælurum veneratione prosequabantur Ægyptij: apud quos quidquid cum Luna consensum aliquem, vel quandam sympathiam habebat, id maximo habebatur honori: cuiusmodi ælurus, siue felis, vel catus esse dicitur, cui ad easdem Lunæ vices oculos aut ampliores fieri, aut minores, crescente, ac decrecente Luna. Huius autem generis sympathiam ex eo item esse credebant, quòd sicut Luna Soli aduersatur, ita felis foricem, quem Solis totum esse dicebant, genuino quodam odio prosequi solet. Hinc felis hieroglyphico Lunam, ac Lunæ imagine Isidem Ægyptij significabant ob eam saltem vim, quam Luna influit non solum in ea, quæ in aquis procreatur, verumetiam ab ipsa gignuntur terra, quæ Ægyptiorum Idiomate Isis, vt diximus, nuncupatur: ad cuius rei intellectum lunula illa in coronæ vertice depicta est.

*Plutarch.
& Euse-
bius.*

*Gellius li.
20. cap. 7.
Noct. Att.*

Per Crocodilum lacertæ adsimilem, incredibili tamen magnitudine, vnguibus armatum, solis Ægyptijs, atque ijs regionibus, quæ Nilo alluuntur, cognitum, fit allusio ad Ægyptum, quæ huiusmodi specie animalis maiorem in modum abundat, sicut noctuis Athenæ abundare solent.

Fit præterea, vt reor, per Crocodilum allusio ad venerationem, quā eidem animali necnon & Ibi aui præstabant Ægyptij, sicut Aristoteles ac Tertullianus testantur. Puto enim Crocodilum ab Ægyptijs veneratum esse ad malum euitandum, quod ipsum animal videtur præferre, hoc est rapinam, crudelitatem, ac simulationem: Crocodili enim natura est, sicut naturalis historiæ professores narrant, vt cum fame stimulatur, & insidias machinatur, os hausta impleat aqua, quam effundit in semita, qua nouit aut alia quæpiam animalia, aut homines aquatum venturos, vt lapsos ob lubricum descensum neque valentes aufugere corripiat, corre-

*Aristot. de
re famil.
lib. 2. Exē-
plo 33.
Tertul. li.
2. contra
Marcionem.*

N ptosq.

*Prover-
bium.*

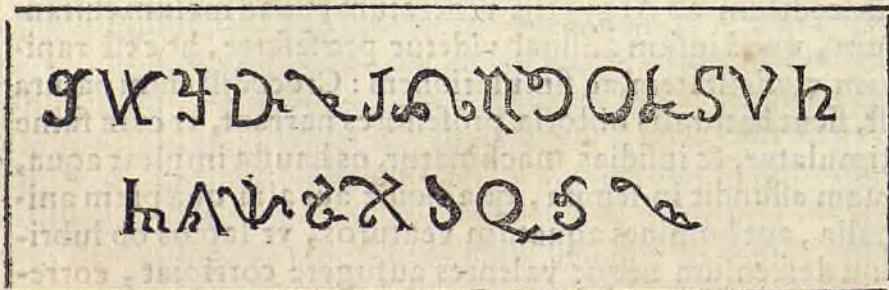
*Cic. lib. 2.
de Nat.*

*Plin. lib.
9. cap. 27.*

ptosq. deuoret : deinde reliquo deuorato corpore , caput lacrymis effusis macerat , ac tandem ipsum deuorat . Alij vero scribunt, Crocodilum conspecto procul homine lacrymas emittere , atque eundem mox deuorare . Hinc apud Græcos natum prouerbum : Κροκοδείλα δάκρυα , id est Crocodili lacrymæ , in eos transfertur , qui simulant sese grauius angî incommodo cuiuspiam , cui perniciem attulerint , cui ve magnum malum moliti sint . Ob eandem fere causam , sicut conijcere queo , Ibim coluerunt , vt scilicet pestem , & inuidiam pariter euitarēt , quæ per huiusmodi auem nobis indicatur . Hæc enim rostri aduncitate per se partem perluit , qua reddi ciborum onera consueuerunt , & serpentibus pascitur : hinc Cicero ait : Velut Ibes maximam vim serpentium conficiunt , cum sint aues excelsæ , rigidis cruribus , corneo , proceroq. rostro : auertunt pestem ab Aegypto , cum volucres angues ex vastitate Libyæ vento Africo inuectas interficiunt , atque consumunt : ex quo fit vt illæ viuæ nec morfu , nec mortuæ odore noceant . Ab huius auis similitudine Ibis pro inuido ponitur , vt ex eo , quod in Ibim scripsit Ouidius , constat . Dictis igitur de causis ob malum videlicet deprecandum , aut præcauendum , Ibim & Crocodilum venerati sunt Aegyptij adeo superstitiosi , vt cæpe , aliumq. inter deos retulerint . Isidem vero ob collata in se beneficia , terræ scilicet culturam ijs præstitam , necnon propter inuentas litteras , quas eosdem edocuit , coluerunt , sicut ex eo Alphabeto , quod supra Reginæ caput conspicitur , videre est : ad cuius pedes breuis hæc legitur Inscriptio :

Isis Regina Aegyptiarum litterarum inuentrix .

Alphabetum Aegyptiacum .

REGINAM

REGINAM hanc, qua nullum apud Aegyptios numen maius, neque venerabilius fuit, Aegyptiarum litterarum Inuentricem fuisse Latina docet Inscriptio: sed apud eosdem Aegyptios loco litterarum varias animalium extitisse effigies, variarumq. rerū instrumenta incisa aliquando fuisse credendum est, vt per huiusmodi figuras humanæ mentis sensus varios effingerent, sicut antiquissima monumenta memoriæ humanæ saxi, & Obeliscis præsertim impressa indicant: sed hieroglyphicis priores dicti Alphabeti litteras fuisse fatendum est ex doctrina sancti Patris Augustini, qui, dum Isidem litterarum Aegyptiarum inuentricem affirmat, hunc in modum ait: Quid sapientiæ esse potuit in Aegypto antequam Isis, quam mortuam tanquam Deam magnam colendam putauerunt, litteras traderet? Isis porro Inachi filia fuisse proditur, qui primus regnare cœpit Argiuis, quando Abrahamæ iam nepotes reperiuntur exorti. Quibus verbis non solum antiquam litterarum, doctrinarumq. Aegyptiarum inuentionem ostendit, verum etiam propheticam doctrinam omni origine humanæ philosophiæ antiquiorem fuisse testatur, ac demonstrat. Hæc de primis Aegyptiorum litteris, vt ad sacras notas accedamus.

*S. August.
lib. 18. de
Ciuit. Dei
cap. 37. in
fine. to. 5.*

D E M E R C V R I O

SACRARVM LITTERARVM

APVD ÆGYPTIOS INVENTORE.

SECUNDA parastaticæ Columnæ facies Mercurium Iouis & Maiæ filiū, galeratū, & cothurnatum, alisq. redimitū, caduceū, idest duobus virgam serpentibus circumdatam dextra tenentem, Deorum nuncium, facundiæ mercatorum, luctu, ac palæstræ Deum, furum Magistrum, ac denique citharæ, litterarumq. Aegyptiarum inuentorem repræsentat. Hæc autem ad eiusdem sermonem & facundiam pertinent. Dictus est enim Mercurius, vt ait S. Pater Augustinus, quasi

*Diod. li. 1.
cap. 8.*

*Nomina
Mercurio;
tributa de
clarantur
a S. Aug.
lib. 7. de
Ciu. cap.
14.*

N 2 medius

medius currens, cum sermo inter homines medius currere sexisset: Ideo a nonnullis Hermes appellatur: *ἑρμης* autem Græce interpretatio est, quæ etiam ad sermonem refertur. Hinc Deorum nuncius a Poetis fingitur: quoniam per sermonem cogitata omnia enunciantur. Hic præterea mercibus, a quibus item Mercurius est nominatus, præesse creditur, quia inter vendentes & ementes sermonem fieri medium necesse est. Furum denique Magister appellatur, propterea quod audientium corda sermo aufert & animos fallit. Huius capiti, ac pedibus Poetæ alas tribuunt, hac re significare volentes, instar volucrum velocem per aera ferri sermonem. Caduceum quoque seu virgam gestare fingitur, qua serpentes, hoc est diffidia & discordias hominum tanquam venena, seu venenatas belluas diuidat: nam dissidentium animi sermone præsertim sedari solent: dictumque caduceum existimatur quasi contentiones & bella per orationem cadere faciat. Quare pacis legati a priscis illis Scriptoribus Caduceatores dicebantur: sicut enim per Feciales bella indicebantur, ita pax per Caduceatores fiebat. Ad Mercurij imaginis pedes cernitur caput Argi, qui ob plurimos oculos ceticolus appellabatur. Hoc loco situm est caput ut intelligatur, Argum a Iunone custodem constitutum Isidis, olim Io, in iuuentuæ formam a Ioue commutatæ, a Mercurio eiusdem Iouis iussu fuisse interfectum, oculis eius sono fistulæ consopitis, quos deinde aui suæ Iuno, hoc est Pauonis caudæ inseruit, ut Poetæ fabulose aiunt, & præsertim Ovidius, qui hunc in modum Argum ipsum describit:

*Li. lib. 6.
de Bello
Pun.*

*Lib. 1. Me
tamorph.*

*Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,
Inq. suis vicibus capiebant bina quietem,
Cetera seruabant, atque in statione manebant.*

Quo quidem commento Poetæ indicare voluerunt, sermoni, quem per fistulæ ac citharæ sonum significarunt, tantam esse quandoque vim, ut ex eo quisque aliquando decipiat, oculo intellectus per dicendi suauitatem sopito. Argus item mystice sumptus, ut Mythologici interpretantur, est cælum stellatum innumeris fere oculis quibusdam, stellis scilicet fulgēs ac distinctum, quibus quædam cælestium oculorum species inesse videtur. Mercurium vero, teste Macro-

bio

bio, Solem esse volunt, qui tunc occidere Argum dicitur cum diurno suo lumine stellarum lucē obscurat. Hac de re fortasse perustus fingitur: vel quia Soli vicinior est quàm ceteræ stellæ, vt Ciceroni placet. Pyramis autem illa a dextro latere sita Aegyptū pyramidibus affluentem, characteres vero inibi designati Mercurium sacrarum litterarum, quæ & Hieroglyphica, hoc est sacræ notæ nuncupantur, inuentorem, eiusdemq. eloquentiam repræsentant. Hieroglyphica ceteris litteris antiquiora, quæ a sacerdotibus adhibebantur, a vulgo non item, hoc loco non apponuntur, sed Alphabetum, quod item a Mercurio inuentum dicitur, & in Bibliotheca Vaticana reperitur, ob oculos posuimus, etiam si ad eiusdem Mercurij pedes Latina hæc legatur Inscriptio:

*Mercurius Thoyt Aegyptijs sacras litteras
conscripsit.*

Alphabetum Aegyptiacum alterum.

P Q T 9 J \ 8 Y Y 2 X P
 Y Z U G S T U V B. M T

MERCVRIVM sacrarum litterarum inuentorem
fuisse fere omnes fatentur: cuiusmodi autem essent
litterarum characteres apud Aegyptios, dictum
est paulo superius, necnon in sexto Emblemate
Obeliscum Lateranensem repræsentante, in quo sensum
quorundam Hieroglyphicorum tanquam tenui penicillo
adumbratum declarauimus. Nec silentio prætereundum est,
maiori ex parte, animalium effigies litterarum loco in vſu
fuisse: atque ex eo conijci potest quòd Plutarchus ait, Mer-
curiũ, qui primas litteras Aegyptijs communicauit, Ibim pri-
mam esse litterã voluisse: refert enim eam in ingressu trian-
gularem

*L. lib. 1. Sm.
turn. cap.
11.*

Cic. 3. de
Nat. Deo-
rum.

*Iustus Lipsius in li.
11. Annal.
Corn. Taciti.*

Plutarch.
& Strabo
lib. 7. Dio-
dior. Sic.
li. 1. & 4.
in princip.
Cic. lib. 3.
de Nat.
Euseb. de
prep. evan-
gel. lib. 1.
cap. 7.
Ec Tacit.
li. 1. 1. An-
nal.
Plutarch.
lib. 9. Sym-
pos. q. 2.
to. 2.

Cornelius
Tacit. lib.
11. An-
nal.

gularem effigiem, seu figuram, cruribus ita dispositis, representasse: ob eamq. item causam, Ibim ab Aegyptijs veneratam fuisse puto. Hinc apud Latinos, & Græcos prima littera ad Isochelis trianguli faciem accommodata est, atque ita opinandum est reliquas quoque huius generis litteras, vel xvj. vel quoquot extiterint, alicuius animalis effigie, membrae figuratas fuisse. De huiusmodi characteribus Aegyptijs, vel hieroglyphicis, siue sacris notis, Cornelius Tacitus hunc in modum ait: Primi per figuras animalium Aegyptij sensus mentis effingebant, & antiquissima monimenta memoriae humanae impressa saxi cernuntur, & litterarum semet inuentores perhibent: inde Phoenices, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamq. adeptos tanquam repererint quæ acceperant. Hæc Tacitus: ex cuius verbis planum fit, non solum hieroglyphica maiori ex parte animalium figuris consistere, verum etiam Aegyptiarum litterarum inuentionem (Hebraico Idiomate excepto, atque Chaldaico) omnibus esse alijs antiquiorem.

Plutarch.
li. 9. Sym-
pos. 9. 3.
to. 2.

Ex Cael.
Rhodig. li.
23. antiq.
lect. c. 9.
to. 3.

Nec subticendum esse censeo, cur Mercurius in Latina Inscriptione, quam superiori loco apposuimus, ΤΗΟΥΤ, nūcupetur, ni etiam Theuth scribi debeat, vt scriptum, & impressum passim inueni. Quæ quidem vox sicut quattuor tantum litteris constat, ita etiam consideratione existimatur digna: propterea quod quaternarij potestas, ac dignitas admiranda semper fuit apud omnes fere Nationes, quæ nihil quaternitate non constare putarunt: nam quaternitatem animæ nostræ inesse arbitrabantur, mentem scilicet, scientiam, opinionem, & sensum: aliaq. denique omnia quaternario numero esse colligata, hoc est elementa ipsa, horas anni, numeros, ætatumq. compagine: atque ita vt nihil dici possit, quod a numero quaternario tanquam a radice ac principio non dependeat, sicut Plutarchus, & Coelius Rhodiginus diffuse demonstrant. Quare Pythagorici numerum quaternarium totum numerum, ac sacrum, solidumq. vocabant ob rationes, quas Arithmetici recte norunt. Hinc non sine ratione, aut consilio factum esse reor, vt omnes fere Gentes præcipuum Dei nomen quattuor tantum litteris enunciarint. Hebræi enim sacrum Dei nomen יהוה Iehouah, quod inde Tetra-

Tetragrammaton dicunt, quattuor tantum litteris nominantur: quod & alia voce exprimitur, quæ Adonai est, & apud eos, Adni etiam, scribitur: significat autem, Dominum nostrum. Iesu deinde suaue, ac salutare Gentibus nomen ab Angelo accepimus. Græcis vero θεός, Latinis Deus appellatur. Quem autem nos Deum nuncupamus, Persæ dicunt Syre: Magorum disciplina, Orsi: Arabes, Alla: Aegyptij vero Thout, vel Theuth: quo nomine Mercurius ab iisdem nuncupatus, tanquam Deus veneratus est, cui quaternarius numerus ab Aegyptijs adscribitur, ut Rhodiginus ait, quando inter omnes quadratus censetur Deus. Plutarchus autem Mercurio quaternarium numerum sacratum iam fuisse ex eo opinatur, quod quarta mensis die natus feratur. Vel id factum esse putandum est ob sex & decem litteras ab eodem inuentas, quæ quattuor quaternarijs constant. Utunque autem sit quod duabus hisce rationibus postremo loco narratis dictum est, Mercurium ab Aegyptijs veneratum, ut commentationes mathematicas, & id genus alias commentitias rationes posthabeam, ex eo saltem appellatum esse Thout, vel Theuth credendum est, quod hisce quattuor litteris ab iisdem populis Deus, ut diximus, appellabatur. Ut autem quæ de Mercurij nomine, ac litteris, artibusque ab eodem inuentis testimonio comprobem luculentissimo, dicam quæ in Platonis Phædro inueni. Plato enim sub Socratis nomine sic ait: Audiui equidem circa Naucraticum Aegypti, priscorum quendam fuisse deorum, cui dicata sit auis, quam Ibiim vocant, dæmoni autem ipsi nomē Theuth, hunc primum omnium numerum, et numeri computationem, geometriam, et astronomiam, talorum, alearumque lusum, et litteras inuenisse. Hæc Plato de Mercurio, quem infra, litterarum patrem appellat: quæ quidem omnia non nisi de Mercurio intelligi debent, ut omnes exponunt, tum ex Ibi aue, quæ prima sacrarum litterarum erat, tum etiam ex disciplinis, quæ eidem ascribuntur. Mercurius igitur Theuth ab Aegyptijs dicitur siue Theutates, ut ait Rhodiginus: itemque dæmon, idest sapiens, nuncupatur. Ab iisdem, teste Cicerone, dicitur Thoyth: eodemque nomine primus anni mensis vocatur. Dicitur item Taatus, ut ait Eusebius,

& Theoor,

Matth. 2.
Luc. 2. &
2.

Coel. ubi
supra.

Plut. li. 2.
Symphian.
con. 9. 3.
to. 2.

Plato in
Dialogo.
qui dicitur
Phædrus, vel
de pulchro
longe post
med. et non
procul a
ne. to. 2.

Coel. Rhodig.
li. 22.
c. 25. to. 3.
Cic. lib. 2.
de Nat.

patet: in quo Phrygia eloquentia maiorem in modum laudatur. Qua de re Phrygibus proprias antiquitus fuisse literas ab Hercule inuentas dicendum est, sicut Tabella ad angulum huius faciei dextrum depicta, quam Puerulus prope Herculem iacens tenere cernitur, præferre videtur. Nam per huiusmodi picturam fit allusio ad illud, quod Herodotus narrat de duobus infantibus, quos Psammiethicus rex Aegyptiorum, pastori cuidam inter pecora educandos dedit, atque in solitaria casa custodiendos, caprarumq. lacte alendos, nullamq. penitus vocem coram eis edendam iussit, donec infantes inarticulate vagire desisterent, & aliquid, Natura docente, articulate pronunciarent, ut hoc exemplo sciri posset, quænam lingua sit homini naturalis, quinamve primi hominum extiterint, cum ad illa usque tempora, ut Pausanias ait, de huiusmodi antiquitate fuerit controuersia. Hinc expleto (ait) bimatus tempore, pueruli, porrectis manibus procidentes hanc vocem Beccus, idest panem Phrygia lingua (vel Bech potius, ut suspicor) ediderunt. Qua ex re Aegyptij antiquitatem Phrygibus concedendam confessi sunt. Hæc ex Herodoto: qui etiam ex Græcorum opinione inibi ait, mulieribus, quæ infantes illos custodiendos, ac nutriendos Regis præcepto susceperunt, linguas fuisse abscissas. Id quod ab Herodoto irrisum, ego rationi, ac Psammiethici crudelitati, quam eidem Regi Herodotus tribuit, magis consentaneum esse puto. Non deest tamen qui dicat, ab iisdem puerulis editam fuisse hanc vocem Bedy, quæ apud Phrygas aquam significat, & quamdam cum dictione Beccus quantum ad sonum habet affinitatem. Sunt item, qui eos puerulos hanc vocem Beccus, quæ apud Gallos, & Italos auium rostrum sonat, protulisse nolint, sed sonum siue balatum quemdam, be, be, ad imitationem caprarum, quas audierunt, edidisse contendat, nullam prorsus linguam homini naturalem esse affirmantes, ut etiam sancto P. Augustino placet dicenti: Siquis inter mutos natus atque alitus esset, fero ac iam iuuenis in alios homines incidens, loqui disceret, cum aliam linguam nullam nossent. Hæc Augustinus: ex cuius plane sententia clare dignoscitur, nullam prorsus linguam homini esse naturalem: si qua enim ei naturalis foret, omnes vno

O

idiomate

Ex Ioāne
Pierio Vn
ler. Bel-
lunen. lib.
59. de Her-
cule & e-
loquentia.
Herod. li.
2. in Eu-
terpe sub
initia.

Pausan.
lib. 1.

Beccus, id
est panis.

Lib. 3. in
Thalia.

Clemens
Alexand.
Strom. 5.

Sueton. in
Vitell. 6.
ult.

S. August.
li. de ani-
mae quan-
tit. c. 18.
fo. 1.

idiomate loquerentur: nam quod vni speciei naturaliter conuenit, id omnibus eiusdem speciei indiuiduis congruere necesse est. Propterea nasci hominem & mutum, & surdum: audireq. prius pueros, moxq. loqui, Aristoteles affirmat.

Lib. 3. in
Hir. orat.

Arist. li. 1.
Polit. c. 2.
20. 3.

Sed quamuis Quintilianus sermonem ab ipsa rerum natura genitos protinus homines accepisse dicat, & Aristoteles sermonem solius hominis esse inquit, hoc tamen non nisi propriam potestatem loquendi soli homini naturaliter insitam atque innatam fuisse nobis argumento esse potest. Quod autem homo hac vel illa loquatur lingua, id humanæ tribuitur arti. Si enim sermonis, vel loquutionis consideretur materia, quæ est vox articulata in pulmonis canna, & a vocali arteria pullulans, loquutionem homini naturalem esse dicas oportet: si autem hoc vel illud idioma ab homine inuentum perpendatur, id artis esse noueris, veluti gladius, si materiam spectes, naturalis est: si formam, est arte confectus. Præterea, sicut sonum, vel vocem molesti quidem, ac iucundi significatiua cunctis animalibus tributam esse non ignoramus, ita sermonem ad hoc soli homini rationis participi datum esse fatendum est, ut scilicet vtilitatem, ac damnum, necnon iustum, & iniustum ostendat: quod non nisi per loquutionem, quæ tantum homini data est, fieri posse constat.

Ex Arist.
ubi sup.

Ex Arist.
lib. 2. de
part. animal.
c. 17.
Et 4. de
hiss. c. 9.
20. 5.

Arist. ubi
supra.

Aegid. Roman.
li. 2.
sent. dist.
8. art. 2.
ad dub. 2.

Martialis
li. 14. Epigram.

Quamuis autem Psittacus, Ἀνθρωπογλωττος dictus, quasi linguam hominis habens, & Coruus, & Pica ob linguam sibi latiore, quàm ceteris auibus naturaliter datam (lingua enim mollis, lata, & absoluta, teste Aristotele, loquutioni accommodatior est, ut etiam in ouibus, & bobus patet) voces quasdam articulatas, humanæ scilicet loquutioni adsimiles miro naturæ artificio exprimere videantur, eas tamen aues loqui proprie non est dicendum: quæ enim pronunciant non intelligunt, sed assuetudine quadam id agunt, & non nisi quod didicerunt proferunt, nihil tamen penitus intelligentes, tametsi Martialis de Psittaco illo Cæsarem salutante, ait:

Psittacus a vobis aliorum nomina discam:

Hoc per me didici dicere: Cæsar aue. Et de Pica:

Pica loquax certa dominum te voce saluto:

Si me non videas, esse negabis auem.

Iocatur enim hoc loco Martialis, more poetico vtens pro-
sopopeia

Isopopeia veritatem ipsam excedente : nam lingua (Aristoteles ait) non nisi ad significandum aliquid alteri contributa est . Id quod absque rei intelligentia , quæ in brutis animalibus non extat, fieri haud quaquam potest . Si autem aliquando accidit, vt bruta animalia loqui visa fuerint, sicut narrat Liuius, qui ait bouem locutum : id prodigiosum, atque in eo dæmonem loquutum fuisse dicas necesse est ob superstiosam earum Gentium credulitatem, vt idem Liuius ait : vel diuina virtute res huiusmodi euenire potest, sicut in Scriptura sacra euenisse legitur .

Homini igitur soli datum est loqui : nec ei fari fas est a prima nascentis luce, sed quodam sane tempore a natura sibi præscripto, vt omnes recte norunt : alijs tamen citius, alijs vero tardius . Si quis autem ante idoneam loquendi ætatem verba pronunciaſſe dicatur, cum rursus obmutuiſſe Aristoteles narrat, quousque solitum loquendi tempus, accessisset : vel eundem actutū obijſſe aiunt, sicut cuidā infanti, euenisse compertū est : qui supra omnes Naturæ leges, vix dum quattuor ac viginti vitæ horis completis, verba ad paterni regni amissionē, & gentis perniciem, ac desolationem pertinētia edidit : quibus enunciatis, eum exanimem concidiſſe, proditur . Hæc de loquutione soli homini concessa : nunc reliquum est, vt eo, vnde digressi sumus, reuertamur dicentes, nullam homini linguam esse naturalem, ita scilicet, vt siquis inter mutos natus, atque alitus esset, hac vel illa naturaliter loquatur lingua ab alijs olim inuenta . Is enim cum ad idoneam loquēdi ætatē peruenisset, nullamq. prorsus didicisset linguam, nutu aliquo, siue gestu corporis quodā modo, vt sic dixerim, loqui, vocē aliquā emittens, niteretur, mutiq. vicē nullo penitus verbo pronunciato gereret : qui enim linguā vllam non audiuit, suapte natura loquutionem aliquam formare non potest nisi cælesti dono adiuuetur . Præterea omnes, qui nascuntur surdi, teste Aristotele, mutos item fieri necesse est, quippe qui nullā discere potuerint loquendi formā . Qua de re, quæ ab Herodoto de duobus puerulis, phrygiaq. lingua narrantur, veritati consentanea haud quaquā esse fatendum est : Siqua enim lingua homini esset naturalis, Hebraica profecto foret, omniū linguarum prima, quam primus homo diuinitus edoctus ce-

*Arist. li. 3.
de anima
text. ult.
¶ vltimis
verbis .*

*Liui. Dec.
1. lib. 3. &
Dec. 3. lib.
4. & 7.*

Num. 22.

*Plinius in
proœm. li-
bro 7. hist.
nat. ait
puero da-
ri loquu-
tionē, cū
uertex pal-
pitare ces-
ſat : hoc est
ad mēsem
14.*

*Hali Aba-
ragel .*

*Ex Arist.
4. de hist.
9. to. 5.*

*Arist. lib.
4. de hist.
animal. c.
9. to. 5.*

Herodo-
tus ubi sit
pra.

Barthol.
i quast. pe-
regr. Dec.
3. c. 6. q. 6.

teris præmonſtrauit : & hac denique lingua, qua primos Pa-
rentes cum Deo congreſſum, ſermonemq. habuiſſe creden-
dum eſt, eos puerulos, quos panem Phrygia lingua pronun-
ciaſſe narrat Herodotus, loquuturos fuiſſe reor, ſicut Orige-
nem, ac Hieronymum ſenſiſſe Bartholomæus ſibylla teſta-
tur, qui ex eorum ſententia dictos pueros voces hæc edidiſ-
ſe Hebraicas, hoc eſt, לחם Lechem, quæ apud nos dicitur
panis, & יין iajn, quæ vinum Latine interpretatur. Hæc ex Bartholomæo ſibylla. Verum, ut res ſeſe habeat,
has tamen opiniones hoc loco recitare libuit, ut intelligatur,
quid puerulus ille tabellâ tenēs in hac paraſtaticæ Columnæ
facie depiſtus ſibi velit. Hæc de Hercule, Phrygiſq. litteris
ab eo cōſcriptis, quās etiā Aegyptias fuiſſe opinor, cū ab Her-
cule Aegyptio eō delatæ ſint. Nunc ad Memnonē accedamus.

DE MEMNONE LITTERARVM
ÆGYPTIARVM INVENTORE.

Virg. i.
Aeneid.

QUARTA paraſtaticæ Columnæ facies Memnonem Tithoni filium fratris Laomedontis ex Aurora ſuſceptum, equeſtri, ſeu militari habitu indutum, Aegyptiarumq. litterarum inuentorem, aut cultorem repræſentat: cuius poſt tergū ſepulchrū cernitur, ſuper quod aues duæ volandi actu depictæ cōſpiciuntur. Supra Memnonis caput Alphabetū extat Aegyptiacum: ad eiufdem vero pedes hæc legitur Inſcriptio: *Memnō Phoroneo equalis litteras in Aegypto inuenit.*

Alphabetum Aegyptiacum.

P Q J 9 J X Y Y 2 Z P
 Y Z U G S T U O B. U T

MEMNO-

MEMNONEM Aegyptiarum litterarum inuentorem fuisse docet Inscriptio, quamuis Alphabetum hoc loco positum paulo superius ex multorum virorum sententia fuerit affirmatum in Aegypto repertum fuisse a Mercurio, quem Cicero huius nominis quintum fuisse tradit. Id quod admirationi nobis esse non debet, cum de primo litterarum Aegyptiarum inuentore apud probatissimos Auctores magnum certamen fuisse conflet. Quamuis igitur Mercurio, quem hieroglyphica inuenisse nemo inficiatur, Aegyptiacum Alphabetum plerique tribuant, Memnoni tamen vel tanquam eiusdem Alphabeti inuentori, vel saltem cultori illud idem ascribendum nonnulli affirmant.

Vt autem quæ in hac parastaticæ Columnæ facie intelligantur, quod de Memnone scriptum reperi, breuiter subscribam. Sunt qui eum Aethiopem ex Aethiopia in Aegyptum, vbi occubuisse volunt, profectum arbitrentur, quo Demetrium Sunieum adiisse dicunt, vt statuam Memnonis, ac pyramides spectaret, quas vmbra nō iactare, quamuis altissimas, audiuit. Thebæi Memnonem negant, sed quemdam popularem suum esse aiunt, cuius ea sit statua. Nec deest qui eam Sefostri tribuat, & a Cambyse mutilatam dicat. Sunt etiam ex Græcis, qui Memnona Aethiopem non fuisse, sed apud Ilium Aethiopibus præfuisse affirmant. Maior tamen probatissimorum Auctorum pars ex Aethiopia profectum apud Ilium occubuisse testatur. Memnon enim Aethiops Tithoni, & Auroræ filius cū maxima orientalium populorum copia in auxilium Priamo Troiæ Regi venit, & in pugna ab Achille occisus, vel, vt alij tradunt, Thessalis insidijs interfectus fuit: qui cum in rogo cremaretur, precibus Auroræ, vt Poetæ fabulantur, in auem mutatus est: ex eademq. pyra aliæ aues euolarunt, quæ Memnoniæ vocatæ, quotannis, vel, vt alij volunt, quinto quoque anno, in agrum Iliacum aduolasse, Memnonisq. sepulchrum ter lustrasse, deinde in duas partes diuisæ, rostris, vnguibusq. (vt aiunt) concursum, siue conflictum egisse, suiq. generis Auctori sanguine suo parentasse dicuntur, sicut Ouidius aperte docet, qui de Memnone historiam suo carmine fabulose & eleganter cecinit. Hinc Memnon tanquam multorum militum dux

militari

Plato in
Philebo, et
in Phædro.
ro. 2.
Plutarch.
li. 4. Symp.
q. 3. ro. 2.
Diod. li. 1.
Cic. lib. 3.
de Natur.
Deo. Strabo
lib. 7.
C. alij.
Polydor.
Virg. li. 1.
cap. 6.

Philostratus
in Ico-
nib. Strabo
lib. 15.
Et Lucianus
in Toxari.

Ouid. lib.
13. Metamorph.
Virg. li. 1.
Aeneid.

Pausan.
lib. 1.
Diod. Sic.
lib. 3.
Strabo lib.
13. 15. C.
17.

militari habitu indutus cernitur ad rei militaris historiam innuendam : fabulam vero aues supra sepulchrum depictæ repræsentant .

Ex Philo-
strato in
Iconibus .
Ex Strabo
na lib. 25.
c. 17. &
qm alijs .

Nec eiusdem Memnonis statua silentio prætereunda censetur : est enim sedens nigro è lapide , quæ magna religionis celebritate in Aethiopia visebatur : in quam dux ipse ab Achille confossus fertur transmutatus . Eo autem artificio fabricata erat , vt sol primo statim ortu radios suos in os eius eiacularetur , ac veluti plectrum aliquod ibi sonum excitaret , vocaliq. significatione iam adesse deum annunciaret : eratq. statua illa diei aduenientis indicium , vt Auroræ filius maternum officium imitaretur . Dicitur autem Memnon Phoroneo æqualis , sicut in Inscriptione legitur Latina , vt clare dignoscatur , ipsum tēpore Phoronei Argiuorum Regis I I. qui initio dispersos populos in Urbem coegit , quam appellauit Argon Phoronicon : vel Phoronei , vt alij volunt , Regis primi , qui fuit anno fere quingētesimo post aquarū inundationem : sunt enim qui Memnonem ante Phoroneum Argiuorū Regem II. fuisse velint . Hæc de Memnone . Nunc reliquum est , vt ad tertiam Columnam parastaticam transeamus .

Plin. li. 7.
cap. 59.

DE TERTIA COLUMNÆ PARASTATICA,

Græcarum litterarum inuentores repræsentante .

De Cecrope litterarum Græcarum inuentore .

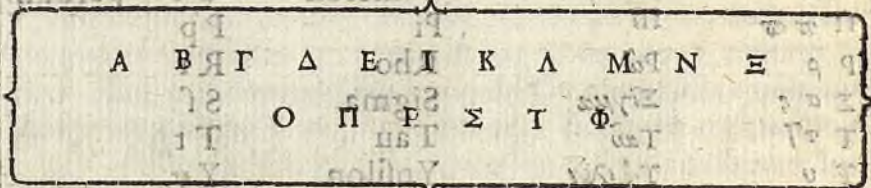
RIMA huius parastaticæ Columnæ facies Cecrope Atheniensium Rege primo , Athenarumq. instauratore insignitur . Hic autem vestitu regio , venerandoq. aspectu , ac dextra sua iugum , duasq. manus complicatas , hoc est fidei symbolum , sinistraq. sceptrum regale , in cuius cacumine extat noctua , gestare cernitur , & ad ipsius Regis latus conspicitur Satyrus . Noctua Athenarum insignia indicat : Satyrus vero , cuius pars superior viri

virī effigies est, altera vero in caprarum pedes desinit, geminam eius naturam, sicut poetæ fabulati sunt, significare videtur. Id autem ei tributum est, quia primus apud eos marem & feminam in matrimonio iunxit, ut Iustinus, & Eusebius testantur. Hinc Iugum, fideiq. symbolū ob coniugium introductū gestare conspicitur. Cecropē Eusebius biforem appellat: & hac de causa Diphyes appellatur, ut in Inscriptione legitur, hoc est geminæ naturæ homo, vel semiuir & semifemina dictam ob rationem: vel partim homo, partim vero bellua, cum ferinos hominum mores ad humanos reduxisse dicatur. Supra Cecropis caput Græcum extat Alphabetum: ad eius vero pedes Latina hæc legitur Inscriptio:

*Iustinus
lib. 2. Eusebius in
præf. Chronice.*

*Cecrops Diphyes primus Atheniensium Rex
Græcarum litterarum Auctor.*

Litteræ Græcæ a Cecrope inuentæ.

QUAMVIS a Cecrope sexdecim tantum litteræ dicantur inuentæ, nos tamen totum Idiomatis Græci Alphabetum in tabulam redactum, litterarum figuris omnibus, pronuntiatione, siue potestate, ac nominibus earundem distinctum, Latinisq. characteribus declaratum, sicut de nouo Hebraico Alphabeto factum est, infra apponendum censuimus, ut ex eo cuique perbreuem legendi modum scire cupienti, cognitionē aliquam largiamur. Quod ut facilius quisque assequatur, nonnulla etiam ad Græcā scribendi formam pertinentia ob oculos ponere nobis visum est. Qui autem nexus litterarum, partim breuitatis, partim elegantie causa repertos nosse desiderat, ad compēdiosas legendi normas confugiat licet, ut deinde aliqua ex parte instructus ad vberiores Grammaticæ institutiones sese conferre queat.

ALPHA-

ALPHABETVM GRÆCVM

Quattuor ac viginti litteris constans.

A α	Αλφα	Alpha	A a
B β	Βῆτα	Vita	B b, u, cōsonās
Γ γ	Γάμμα	Gamma	G g
Δ δ	Δέλτα	Delta	D d
Ε ε	Εῖλον	Epsilon	E e
Ζ ζ	Ζῆτα	Zeta	Z z
Η η	Ητα	Ita	I i
Θ θ	Θῆτα	Thita	T th
Ι ι	Ιῶτα	Iota	I i
Κ κ	Κάππα	Cappa	C c
Λ λ	Λάμδα	Lambda	L l
Μ μ	Μῦ	My	M m
Ν ν	Νῦ	Ny	N n
Ξ ξ	Ξῖ	Xi	X x
Ο ο	Ομικρόν	Omicron	O o paruum
Π π	Πῖ	Pi	P p
Ρ ρ	Ρῶ	Rho	R r
Σ σ	Σῖγμα	Sigma	S s
Τ τ	Ταῦ	Tau	T t
Υ υ	Υῖλον	Ypsilon	Y y
Φ φ	Φῖ	Fi	P ph
Χ χ	Χῖ	Chi	C ch
Ψ ψ	Ψῖ	Psi	P pf
Ω ω	Ωμέγα	Omega	O o magnum

Vocales.

Diphthongi.

Impropriae.

Α Ε Η Ι Ο Υ Ω.	ΑΙ ΑΥ ΕΙ ΕΥ ΟΙ ΟΥ.	ΑΙ ΗΙ ΩΙ ΤΙ ΗΥ ΩΥ
α ε η ι ο υ ω.	αι αυ ει ευ οι ου	α η ω υ η υ ω υ
α ε ι ι ο υ ο.	æ au i eu i u	a i o i iu ou

Accentus tres, Acutus, Gravis, Circumflexus, Spiritus duo, Asper, lenis.
 Semper vocales, ac diphthongi initio dictionis alterum habent ē spiritibus. Consonans *p* in principio quidem aspiratur, *ρῶμη* rhomi, in medio vero si geminetur, priore loco lenigatur, posteriore aspiratur, *πέρρα*. Gamma ante *γ, η, ξ, χ*, pronunciatur *ν* *η*, *ἄγγελος*, angelos, *λύξ*, linx, *πέφανκα*, pephanca, *ἐγχος*, enchos. Tau *τ* post *ν*, *ντ* *δ*, *τὸν τάνταλον*, *ton dandalon*. Pi *π* post *μ*, *ντ* *β* latinum, *πέμπα*, pembo.

CECROPEM

CECROPEM sexdecim, vel vt alij volunt, decem & septem Græcarum litterarū Auctorem fuisse, proditur. Verum quia de primo harum litterarum inuentore non satis constat, hinc alij Græcarum litterarū inuentores, seu cultores earumdē in hac parastatica Columnæ facie recensentur. Cornelius Tacitus de Græcarum litterarum inuentoribus in hanc loquitur verborum formam: Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linū Thebanum, sexdecim litterarum formas, & temporibus Troianis Palamedem Argium quattuor memorāt, mox alios, ac præcipuum Simonidē ceteras reperisse. Quibus verbis quamuis nihil certi affirmetur, sed res in opinionem vertatur, Lipsius tamen, diligens rei litterariæ indagator, Cecropem Aegypto ortum litteras Græcas intulisse Athenas pro comperto ait. Huic opitulatur opinioni hieroglyphicum illud de bicipiti Cecropis effigie a prisca Gentibus illis exculptum, eo quod, alijs huiusce facti causis prætermittis, linguas duas calleret, Græcam scilicet, & Aegyptiacam: Athenienses enim Aegyptiorum coloni fuisse dicuntur e Sacensi ciuitate, Cecrope duce, deducti, vt Nazianzenus testatur. Huic denique opinioni videtur fauere illud, quod omnes fatentur de Cecrope ipso, quem tanquam mira ingenij vi præpollentem multarū rerum inuentorem fuisse affirmant. Cecrops enim primus omnium Iouē appellauit, simulacra reperit, arā statuit, victimas immolauit, cum ante illum nemo hæc inter Græcos nouisset omnino. Cecropem igitur primum Græcarum litterarum, quas paulo superius ob oculos posuimus, inuentorem extitisse, ceteros vero characteres ab alijs eidem Alphabeto Græco fuisse adiectos, vt suo loco dicemus, censendum fatendumque est: quarum litterarum formas aliqua ex parte a Hieroglyphicis Aegyptiorum originem traxisse opinandum est, sicut ex prima Alphabeti littera constat, quam Græci ab Aegyptijs, & a Græcis Latini mutuati sunt. Prima enim Hieroglyphici Alphabeti littera apud Aegyptios, vt suo loco dictum est, Ibis auis Ciconiæ adsimilis in vsu erat, quam Mercurius, qui primus litteras Aegyptijs tradidit, primam litteram voluit esse Ibim, quæ in suo ingressu, cruribus ita dispositis formam refert triangularem. Hinc littera, quæ apud

Li. 11. Annal.

Lipsius in Cornel. li. 11. sic emendauit.

Nazianz. in Monodia Basilij.

Iustinus li. 2. Et Euseb. in præf. Chron.

Plutarch. lib. 9. Symposiaca q. 3. to. 2.

P Græcos,

Græcos, ac Latinos primâ est, ad Isochelis trianguli faciem accommodatur. Atque ita alias fortasse litteras alicuius animalis effigiem recepisse opinandum est, sed longa annorum serie huiusmodi characterum formæ, vna hac excepta, omnes absolvere. Et sicut Græci atque Latini, aliqua litterarum figura Aegyptios imitati sunt, ita ab iisdem Hieroglyphicum aliquod in scribendo desumpsere, ut videre est ex littera, A, quam Cicero salutarem appellavit: nam in iudicandis causis erat absolutionis nota, sicut, C, condemnationis apud Latinos, apud vero Græcos, θ, θήτα Theta, quæ est prima littera dictionis θάνατος, quæ mortem significat, ut superius dictum est, & fusius quidem. N, vero & L, comperendinationis erat indicium, per quod non liquere significabant. Vniuersi enim Iudices, ut Pedianus ait, Tabellas in cistam coniciebant singularibus litteris signatas. Nec cuiquam mirum videri debet, Græcos & Latinos ab Aegyptijs nonnihil in scribendo accepisse, cum ab iisdem Aegyptijs varia disciplinarum genera, philosophiamq. præsertim ortum habuisse constet: immo Clemens Alexandrinus, Diodorus Siculus, atque alij complures eam Græciæ inquilinam, oriundam vero Aegyptijs affirmant: cuius item rei præclarum præbent nobis testimonium Pythagoras, Eudoxus, Plato, alijq. insignes Græciæ viri, qui ob disciplinas adipiscendas, Aegyptum peragrarunt: ad cuius (ut opinor) triquetram terræ figuram, Alphabeti Græci inuentor illam litteræ formam, quæ Δ. Delta nuncupatur, fortasse accepit, ut figuram illius regionis hoc etiam Hieroglyphico in scribendo imitaretur. Hinc factum est, ut Aegyptus ipsa, Græcæ litteræ vocabulo Δ. Delta a multis fuerit appellata. Et ut ceteros Græcos, qui in Aegyptum ad scientias capeffendas se contulerunt, prætermittam, ad Platonem redeo, qui neminem latet quantum profecerit ea in regione, ubi etiam, sicut S. * Pater Augustinus opinatur, Moysis, & Hieremiæ libros ipse sibi interpretandos curavit, sicut præferunt ea, quæ in Timæo de mundi creatione, & in Fædone de Purgatorio, de Paradiso, deq. inferno cōscripsit. Præterea in Epinomi de sanctissima Trinitate mentionē facit: & in Alcibiade, siue de Voto aduentum Christi innuere videtur. Immo idem Augustinus in quibusdam

Cic. pro Mi-
lone 10. 3.
orat.

Pag. 84.

Ascov. Pe-
dian.

Clem. Ale-
xandrinus
Strom. 1.
Diod. li. 1.

Plin lib. 5.
c. 6. Strabo
lib. 17. Pro-
lemæus li.
4. c. 6. Am-
Marcel. li.
22.

* Aug. 8. de
ciu. c. 11.
To. 4. de
Natur.
To. 1. de
anima.
To. 5. Epin.
Ep. 2.
Cyril. cōt.
Iul. to. 2.

busdam Platoniorum libris caput primum Euangelij sancti Ioannis se legisse fatetur: & in Mercurij Trismegisti libro se reperisse ait, Hic est filius Dei benedicti. Qua de re Plato ab Eusebio Moyse Atticis, siue Atheniensis vocatur: nam, ut sanctus ait Augustinus, eius scripta Christianam Theologiam magna ex parte redolent. Ut autem eò, unde digressi sumus, reuertamur, asseueranter dicendum est cum Clemente, Diodoro, & alijs probatissimis Auctoribus in Aegypto ab Abraham Astrologiam olim edocta, ut Iosephus ait, ante alias Nationes post diluuium sapientiæ humanæ studium viguisse: cui profecto veritati adstipulatur quod Aristoteles in sua Metaphysica affirmat dicens: Circa Aegyptum Mathematicæ artes constitutæ sunt: illic enim gēs sacerdotum vacare ijs permissa est. Hæc Aristoteles. Nam sacerdotes Aegyptij cælo sereno perpetuo vtentes Astronomiæ præfertim, ac Geometriæ nauabāt operā ad agrorum limites distinguēdos, qui singulo quoque anno Nili alluuiouibus confundebantur. His, alijsq. artibus, ob quas Aegyptij vocabantur sapientes, Moyse fuit instructus, qui in Actibus Apostolorum omni sapientia Aegyptiorum eruditus fuisse perhibetur. Quare mirandum non est, Græcos ab Aegyptijs mutatos sibi fuisse aliqua litterarum elementa, cum ab iisdem varia disciplinarum genera accepisse dicantur. Verum de Græcarum litterarum inuentoribus inter scriptores non parua est controuersia: alij enim sexdecim, alij vero decem & septē characterum inuentionē Cecropi, alij Cadmo Phœnicis fratri, ceteros vero partim Lino, partim alijs ascribunt, ut suo loco dicemus. Hæc de Cecrope, ut ad Phœnicem transcamus.

Lib. 7. cōf.

c. 9. to. 1.

Hæres. 5.

c. 3. to. 6.

Euseb. præf.

Euag. c. 6.

Lib. 8. de

Ciu. c. 11.

to. 5.

Ioseph. lib.

1. Antiqu.

Aris. 1. Me

taph. c. 1.

sub finem.

Strabo lib.

16.

Gen. 41.

Act. 7.

Lipsius.

Herod. in

Terps.

DE PHOENICE LITTERARVM APVD PHOENICES INVENTORE.

LTERA in parastaticæ Columnæ facie Agenoris filius & Cadmi frater Phoenix (a cuius nomine, vel a mari rubro, quod in Syriam profluit Syriæ Prouincia prope Iudæam, vbi Tyrus & Sidon ciuitates olim claruerunt, Phœnicia dicta est) conspicitur.

tur. Hic veste militari & Imperatoria instar Paludamēti Romani, sed purpureo colore, galeatus cernitur: in cuius cono, seu crista Phoenix cernitur avis vnica illa, quæ annis quingētis, & eo amplius, vt aiunt, in Arabia viuens, dum se viderit senuisse, collectis aromatū virgultis rogam sibi struit, & conuersa ad radium Solis alarum plausu voluntarium sibi incendium nutrit, sicq. iterum de cineribus suis vel humore carnis, vermīs exurgit, & in auem adolefcit.

Quamuis hanc de Phœnice alite historiam Aristoteles tamquam fortasse fabulosam silentio præterierit, alij tamen, & eruditi quidem viri, ac fide dignissimi (vt Plinium hac in re præsertim, necnon Ouidium, & alios, qui inter carmina conscribenda eam celebrarunt, omittam) huius avis historiam aperte comprobasse visi sunt. Seneca inter Stoicos virum bonum ob raritatem phœnici comparat, quæ tantum vna in rerum natura esse creditur, cum sua morte reuiuiscat, moriendo scilicet quingentesimo quoque anno, vt sanctus Hieronymus ait. Quare ex eo naturæ miraculo Epiphanius immortalitatem animæ, & carnis resurrectionem concludit: ira etiam sanctus Ambrosius, qui ait: Avis in regione Arabiæ, cui nomen est Phœnix, rediuuio suæ carnis humore, reparabilis, cum mortua fuerit, reuiuiscit: solos non credimus homines resuscitari. Huius item avis exemplo sanctus idem Ambrosius castam Deiparæ virginis comprehendit conceptionē virtute Spiritus sancti operatam: Phœnix enim avis virtute naturæ quadam non coitu concipitur, partuve generatur. Hoc idem probat sanctus Cyprianus dicens: Quid mirum si Virgo conceperit, cum orientis auem, quam Phœnicem vocant, in tantum sine coniuge nasci, vel renasci constet, vt semper vna sit, & semper sibi ipsi nascendo, vel renascendo succedat? Ad huius avis propositum extat ænigma satis elegans, siue lusus Symphosis cuiusdam hūc in modum:

Vita mihi mors est, moriar si cæpero nasci,

Sed prius est fatum lethi, quàm lucis origo,

Sic solos manes ipsos mihi dico parentes.

Hæc de Phœnice volucris recitare libuit, ne huius historiam fabulosam esse quis credat, sicut nonnulli opinati sunt. Hoc autem loco avis ipsa depicta est, vt allusio fiat ad Phœnicem

nicem Cadmi fratrem, quem Phœnicibus litteras tradidisse docet Inscriptio. Per vestem illam purpuream Phœniciæ nomen repræsentatur, in cuius ciuitate, Tyro scilicet, purpura ex conchilijs conficiebatur optima. Hinc Phœnix rubedo, seu purpura interpretatur: & ob hanc causam, vt ait Isidorus, in librorum, vel capitum fronte litteræ rubæ scribi, & imprimi solent, vt hoc scilicet commento Phœnices litterarum inuentores ostendantur. Hinc Ouidius:

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Supra Phœnicis caput Phœnicæum extat Alphabetum: ad eius vero pedes hæc legitur Inscriptio:

Phœnix litteras Phœnicibus tradidit.

Alphabetum Phœnicæum.

PHOENICEM litterarum apud Phœnices inuentorem fuisse ex Latina inscriptione patet. Quid autem de huiusmodi litterarum inuentione, ac figuris mihi dicendum sit, haud plane scio, nisi in medium afferam quod scriptum Lucanus reliquit dicens:

Phœnices primi (fame si credimus) ausi,

Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Ex quibus verbis haud facile cognosci potest num de characteribus Græcis, aut Phœnicæis Lucanus loquatur. Sed si Isidoro credimus, de Græcis litteris hoc dictum esse fatendum est, sicut etiã ex Cornelij Taciti verbis constat, vt suo loco fusius dicemus. Litterarum autem figuræ partim cum Hebraicis, & id genus alijs characteribus, partim vero cum Græcis affinitatem quandam habere cernuntur. De Hebraicis quidem mirandum non est, cum ex Hebraica Lingua, tanquam omnium linguarum prima, omnia alia Idiomata, sicut ratio

Isidorus lib.
1. Acrym.

Ouid. de
tristibus lib.
2.

Lucan. lib.
3.

Q. Curo
tius.

Isid. lib. 1.
Erym. 6. 3.

ipsa

ipsa postulat, ac suadet, emanasse perhibeantur, veluti Chaldaica, Syriaca, Phrygiaca, atque Aegyptiaca, & alia item, quæ cum hisce vicinitatem non modicam tum nominibus, vel pronuntiatione, tum characteribus ipsis habere videntur, sicut etiam lingua Punica, ut sanctus Hieronymus ait, immo Græcæ litteræ, atque Latinæ, Isidoro teste, ex Hebræorum fontibus oriri dicuntur, ut ex variarum linguarum Alphabetis, quæ in hac Bibliotheca Vaticana ob oculos posuimus, cernere est. Nam ab Hebræis prima littera Alphabeti dicta est Aleph, deinde a Græcis Alpha, postremo autem a Latinis A, qui minimū profecto sonus in prima littera cuiuscunque fere Alphabeti apud omnes Nationes pronuntiari solet, sicut in nouo Alphabeto Hebraico demonstratum est. Sed ut alia Idiomata silentio præteream, de Græcis dicam litteris, quæ non solum quantum ad pronuntiationem aliqua ex parte, verum etiam quantum ad figuras & nomina quodam modo cum Hebraicis conuenire videntur. Hoc item de Phoenicæis litteris videre licet, quæ cum Hebraicis antiquis, ac nouis, Phrygijs quoque, Aegyptiacis, Græcis, atque Latinis characteribus, quod ad figuras saltem pertinet, quandam affinitatem habere cernuntur, quippe quæ, ut ait Eusebius, ab Hebraicis, & a fontibus ambarum Græcæ, a Græcis autem Latinæ ortum habuisse dicantur. Hæc de Phoenicæis litteris, ut ad Cadmum Phoenicis fratrem transeamus.

*Pag. 92.
Ex Theff.
Ambr. in
introduc.
ad ligas
varias c.
6. & 7.*

*Euseb. lib.
20. de præp.
Euæg. c. 2.
& alij.*

DE CADMO PHOENICIS
FRATRE GRAECARVM LITTERARVM
INVENTORE,
SIVE INSTAURATORE.

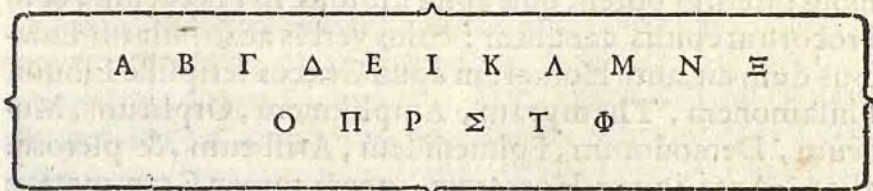

ERTIA in parastaticæ Columnæ facie Cadmus Phoenicis frater, & Agenoris filius, Phœnicum item Rex conspicitur, qui Tyro, & Sidoni ciuitatibus imperauit, ac sexdecim, vel decem & septem, ut Isidorus censet, Græcarum litterarum inuentor, siue instaurator dictus est. Ad eius pedes

des Draco cernitur, supraq. caput Græcæ conspiciuntur literæ: infra vero hæc Latina legitur Inscriptio:

*Cadmus Phœnicis frater litteras sexdecim
in Græciam intulit.*

Græcæ litteræ xvj. vel xvij. a Cadmo inuentæ.

CADMVM Græcarum litterarum fuisse inuentorem, siue instauratorem Latina docet Inscriptio, sicut etiam plerique sentiunt. Quamuis autem Phœnices Græcis litteras intulisse multi affirmant, id tamen de Cadmo Phœnicæo, Phœnicisq. fratre intelligendū esse constat, vt superius a nobis dictum est, cum explanauimus duos illos Lucani versus in hanc verborum formam conscriptos:

Phœnices primi (fama si credimus) ausi,

Mansuram rudibus vocem signare figuris.

In hanc sententiam Herodotus Halicarnasseus, historiarum pater, vt Ciceroni in libro de legibus placet, deuenisse visus est dicens: Phœnices isti, qui cum Cadmo aduenerunt, quorum Zephirei fuere, dum hanc regionem incolunt, cum alias multas doctrinas in Græciam introducere, tum vero litteras, quæ apud Græcos, vt mihi videtur, antea non fuerant: & primæ illæ quidem extiterunt, e quibus omnes Phœnices vtuntur. Diodorus itidem ait: Qui dicunt Phœnices a Musis perceptas litteras tradidisse postmodum Græcis, hi sunt qui cum Cadmo in Europam nauigarunt. Ex quo a Græcis litteræ Phœnissæ appellatæ sunt. Cornelius item Tacitus idem affirmat, dum de Aegyptijs litterarum Inuentoribus loquens ait: Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamq. adeptos, tanquam

*Clemens
Alexand.
Strom. 1.
Plin.lib.7.
Et Suidas.*

*Lucanus.
Lib.3.*

*Herod.lib.
5. in Ter-
psicore cir-
ca med.*

Diod.li.4.

*Corn.Tac.
lib.11. An-
nal. ante
med.*

tanquam reppererint quæ acceperant. Quippe fama est, Cad-
 mum classe Phoenicum vectum rudibus adhuc Græcorum
 populis artis eius Auctorem fuisse. Quamuis interea Iose-
 phus in primo Antiquitatum libro contra Appionem scri-
 bens, Græcos omnino ante Homeri ætatem litteris caruisse
 affirmer, quem post bella Traiana fuisse manifestum est, Ci-
 cero tamen in Bruto secus tradit inquiens: Nec dubitari de-
 bet quin fuerint ante Homerum Poetæ: quod ex eis carmi-
 nibus intelligi potest, quæ apud illum, & in Phœacum, & in
 Procorum epulis canuntur: cuius verbis adstipulatur Euse-
 bius dum ait, ante Homerum apud Græcos scripsisse Linum,
 Philamonem, Thamyram, Amphionem, Orpheum, Mu-
 sæum, Demodotum, Epimenidem, Aristæum, & plerosq.
 alios. Ante igitur Homerum, quem tamen Grammaticæ
 Græcæ Auctorem fuisse Plato testatur, Scriptores extitisse
 apud Græcos, & a Phoenicibus in Græciam a Cadmo
 præsertim Græcas litteras fuisse illatas dicendum est, sicut
 etiam Plinio placet, qui de huiusmodi certamine multas re-
 censet opiniones. Idem quoque sentit Suidas, qui Cadmo
 sexdecim tantum litteras, quas paulo superius ob oculos po-
 suimus, adscribit: iisdemq. litteris quattuor in Troiano bel-
 lo a Palamede fuisse adiectas nonnulli volunt hac figura
 Θ, Ξ, Υ, Φ, totidem post eum a Simonide Melico fuisse in-
 uentas hisce notis, Ζ, Η, Ψ, Ω. quarum uis in nostris reco-
 gnoscitur. Aristoteles autem decem & nouem prisca fuisse
 litteras commemorat, quæ sunt:

A B Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω,

Duas vero ab Epicharmo, non a Palamede fuisse additas,
 ait, hoc est, Θ & Ρ, vel Ξ, Χ, Ψ, ut Hermolaus prodit. Hac au-
 tem controuersia posthabita, ad Cadmum reuertamur sex-
 decim litterarum Græcarum inuentorem, seu potius instau-
 ratorem: ipsum enim non omnino primum in Græciam lit-
 teras detulisse fatendum est, cum longe ante eum inibi eas-
 dem litteras a Cecrope inuentas fuisse demonstratum sit. Id
 quod recte Diodorus explicat dicens: Cum Actinus Solis fi-
 lius in Aegyptum transiens Astrologiam Aegyptios docuif-
 set, demum Græcia diluuiio oppressa, plurimos homines pe-
 rijisse, litterarūq. monimenta fuisse deleta constat: eamq. ob
 causam

*Ioseph. li.
1. Antiq.*

*Cicero in
Bruto.*

*Euseb. lib.
10. de pra-
po. Euang.*

*Plato in
Cratylo.
10.1.*

*Plin. li. 7.
circa finē.
Suidas.*

*Diodorus
lib. 5.*

causam post multa sæcula, existimatum est, Cadmum Agenoris filium litteras primum in Græciam adduxisse, atque ideo Græcos quadam communi ignorantia ductos, litterarum inuentionem illi acceptam retulisse. Cadmus igitur Græcarum litterarum instaurator potius, quàm inuentor appellandus est. Nec a re alienum fore arbitror, si eas litteras inueniendi, instaurandiq. tempus, seu modum, ac locum, quem nonnulli referunt, in medium afferamus. Cadmum enim Pegaso equo infidentem, quæritantemq. Urbis condendæ locum litteras inuenisse aiunt non procul ab Helicone monte in Boeotia, apud Hippocrenem fontem, quem Cadmus primus inuenisse creditur. Hinc Poetæ dictum fontem, quem Latine Caballinum vocitamus, vngula Pegasi equi alati, a quo fons Pegaseus deinde dictus, inuentum esse fabulati sunt. Et quoniam Cadmus litterarum inibi inuentor fuisse narratur, factum est, vt huiusmodi fons Musis sacer habeatur. Vnde Persius:

Nec fonte labra prolui Caballino.

Persius ad verbum reddens vocem Græcam, Hippocrene, fontem Caballinum appellauit. Nam ἵππος nobis equum sonat, κρήνη, fontem. Musis autem sacer dicitur, vel, vt diximus, ob Græcas litteras inibi inuentas, vel ex eo, quòd Hesiodum, ipsius fontis aqua epota, Poetam statim euasisse fabulose commentati sunt. Hæc de modo, ac tempore, siue loco, in quo litteras Græcas dicitur inuenisse Cadmus: ad cuius pedes Draco cernitur. Qua ex re (vt reor) fit allusio ad id, quod de eo fabulati sunt Poetæ. Hic enim, vt aiunt, a Patre missus ad sororem suam Europam perquirendam, quam Iuppiter in taurum mutatus, rapuerat, & in Cretam transtulerat, cum illam non inuenisset, nec ad patrem redire auderet, non procul a Parnasso, & Helicone Phocidis montibus, parum inter se distantibus, & altitudine, & circuitu æmulis confedit, ibiq. Thebas condidit, regionemq. illam, dictam prius Aoniam a Boue Boeotiam nominauit. Cumq. quosdam ex socijs a dracone, vel serpente necatos vidisset, eum occidit, eiq. dentes euulsi, ac seuit, ex quibus, vt fabulose aiunt, homines armati nati sunt: qui se statim omnes mutuis vulneribus confecerunt, præter quinque, qui se socios Cadmo adiunxerunt.

Ouid. lib.
1. Metamorph.

Strabo li.
8.

Persius in
Prol. Satyrarum.

Ouid. lib.
3. Metamorph. in principio.

Q Per

Ouid. lib.
4. Metamorph. lū-
ge post me-
dium.

Per serpentem innuitur illud etiam quod de eodem Cadmo fabulose narratur: etenim hic postremo ab Amphione, & Zetho regno pulsus in Illyrium profugit: ibiq. deorum commiseratione ipse, & vxor Hermione, vt Ouidius ait, Martis & Veneris filia, in serpentes mutati sunt. Hæc de Cadmo, vt ad Linum Græcarum item litterarum inuentorem accedamus.

DE LINO THEBANO GRÆCARVM LITTERARVM INVENTORE.

QUARTA in parastaticæ Columnæ facie Linus Thebanus Poeta, & musicæ peritissimus, Apollinis & Terpsicores, siue, vt quidam volunt, Mercurij & Vranix Musæ filius, Thamyra, Herculis, & Orphei Magister, laurea ornatus, ac citharam manu gestans repræsentatur.

Hermodo-
tus lib. 1.
discipl.
Cornel. li.
22. Annal.

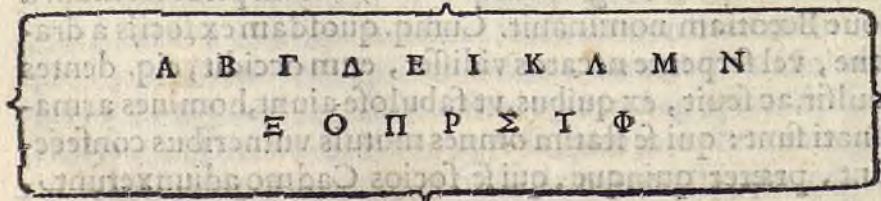
Hic de mundi generatione, deq. siderum cursu scripsisse dicitur, vt Sol & Luna supra eius caput innuunt: et a Cornelio Tacito, in Græcarum litterarum Inuentores adseribitur, sicut etiam Latina hæc docet Inscriptio:

Linus Thebanus litterarum Græcarum Inuentor.

Quintil.
lib. 2. in-
stit. Orat.
Herod. lib.
2. in prin.

Quinque sunt loquendi genera, quibus Græci Auctores vsi fuerunt, Ionica scilicet Lingua, Dorica, Attica, Aeolica, & Cōmunis. Hinc fortasse factū est, vt eadem litteræ, quas Cecrops inuenit, Cadmo etiam, ac Lino fuerint adscriptæ, non tanquā earundē inuentoribus, sed potius instauratoribus, aut cultoribus: quippe qui eas hoc vel illo dicendi genere excoluerunt.

Litteræ a Lino inuentæ, vel excultæ.

LINVM

LINUM Græcarum litterarum Inuentorem fuisse, Cornelius Tacitus hunc in modum ait: Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, sexdecim litterarum formas reperisse memorant. Hæc Tacitus. Quenam vero litteræ ab eo fuerint inuentæ, non satis constat: hinc eadem, quæ Cecropi, & Cadmo tributæ fuerunt, hoc loco scriptæ sunt: quas longo post tēpore minus fortasse cultas, ab eodē Lino innouatas, et excultas fuisse credendum est, quamuis alij eum a Phœnicia primū Græcis litteras intulisse, velint. Hunc ab Hercule adolescēte plectro ac cithara occisum ferunt, cum eum inconcinnius, rusticiusq. canentem, vtentemq. fidibus corripuisset. De Lini eruditione, ac nobilitate Virgilius testimoniū præbet luculentum inquiring: *Ecloga 4.*

*Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater adsit,
Orpheus Calliopeia, Lino formosus Apollo.*

Hæc de Lino, deq. tertia Columna parastatica, vt ad Quartam ceterorum Græci Alphabeti characterum Inuentores comprehendentem accedamus.

DE QVARTA COLUMNA PARASTATICA,

Græcarum aliquot litterarum Inuentores
repræsentante.

*De Palamede quattuor Græcarum litterarum
Inuentore.*

PRIMA huius parastaticæ Columnæ facies Palamedem Nauplij Eubœæ Regis filium militari habitu indurum, peltatum, et quattuor Græcarum litterarum Inuentorem comprehendit. Hic historiam, solutamq. orationem instituisse, calculorumq. lusum, mensurarumq. ac ponderum

Q 2 derum

derum rationem excogitasse, Astrologiam optime calluisse, annumq. ad Solis cursum, mensesq. ad cursum Lunæ accom-
modasse, Solis item eclypsim in castris visam, ac reformida-
tam, naturalem esse, minimeq. timendam primus dixisse fer-
tur. Ad quam rem innuendam hoc loco Lunam depictam,
Solemq. eclypsatum videre est. Hic præterea ordinem Aciei,
& Vigiliæ a Gruibus didicisse proditur. Grues enim non nisi
acie instructa volant, electo duce, quem sequantur, disposi-
tisq. in extremo agmine custodibus, qui gregem voce conti-
neant. Quare ex huiusmodi collegio, vel aciei ordine apud
Latinos consensus, vnioq. partium in eandem sententiam
aut rem, cōueniendi vocabulum a Gruibus videtur accepisse,
vt inde CONGRERE pro cōuenire dicamus. A Gruibus itē
excubias Palamedē didicisse ferunt, proptereaquod aues illæ
dum noctu ceteris dormientibus euigilant, lapillum ideo
prensant, ac pede sustinent, vt ille lassatis somno decidens in-
diligentiam coarguat. Quæ vero dormiunt, capite subter
alam condito, alternis insunt pedibus. Harum alitum vi-
gilantiam Alexander ille magnus imitatus est: quando enim
sibi peruigilandum erat, ne somni violentia opprimeretur,
vas aheneum prope thorum apponi iubebat, supra quod bra-
chium exporrigebat, pilam, vt Ammianus Marcellinus ait,
argenteam manu complexus: quæ si quando ipse somno
vinceretur, elapsa, sonoro strepitu somnum abrumperet.
Palamedes autem ab iisdem auibus & aciei ordinē, & excu-
biarum rationem, litterarūq. formas edoctus est, sicut Grus
lapillum gestans, quæ in eiusdem Palamedis pelta cernitur,
multarumq. Gruum acies in sublimē actū volitandi depictæ
ordine quodam militari conspiciuntur, innuere videntur.
Gruum ordo a sancto Hieronymo litteratus appellatur:
quoniam inter volandum mutatis subinde ordinibus, litteras
quasdam videntur effingere, vt Alpha, A, & vt alijs magis
arridet, Ypsilon, Y, cuius litteræ inuentionem ex auium
volatu Palamedi attributam, Philostratus restatur. Hinc a
Poetis Palamedis aues, Grues dicuntur, vt ex Martialis Epi-
grammate constat: cuius verba sunt hæc:

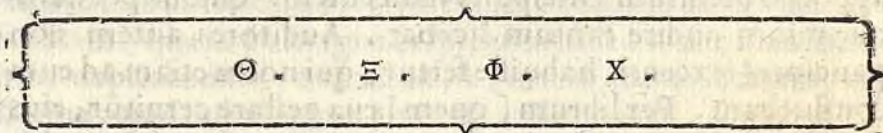
*Turbabis versus, nec littera tota volabit,
Vnam perdidideris si Palamedis auem:*

Per

Per Gruem igitur vno pede gestantem lapillum, altero autem insistentem, excubiarum excogitatio, per earundemq. auium agmina aciei ordo, inuentioq. repræsentantur litterarū, quas inuenisse dicitur Palamedes: cui quamuis quantū ad inuentionē littera, Y, a Philostrato tribuatur, tamen quantum ad mysticū saltem sensum, nemo, quod sciam, alius eam Pythagoræ non adscribit. Palamedi autem litteras, quæ infra cernuntur, tribuendas contendunt: ad quarum plane formas ordo Gruum varius inter volitandum videri solet. Vtunque vero sit, quæ hoc loco reperiuntur, recensenda sunt.

Palamedes bello Troiano Græcis litteras IIII. adiecit.

Græcæ litteræ a Palamede inuentæ.

PALAMEDEM Troiano bello quattuor Alphabeto Græco adiecisse litteras, quas ob oculos posuimus, Latina docet Inscriptio. Quamuis autem tres tantū ab eodem Palamede litterarum formas Isidorus affirmet, hoc est, H, X, Ω, Plinius tamen Θ, Ξ, Φ, Χ. & Suidas Ζ, Π, Φ, Χ, litteras ei adscribendas volunt: cui quidem numero Tacitus astipulatur, dum ait: Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum sexdecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argium quattuor, mox alios, ac præcipue Simonidem ceteras reperisse memorant. Ita emendauit Lipsius, qui ob librariorum incuriam hunc locum menda non caruisse opinatus est, & iure quidem: corrupte enim huc in modum legunt: Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argium memorant, sexdecim litterarum formas, mox alios, ac præcipuū Simonidem ceteras reperisse. Quæ sane lectio sine mēda esse nō potest quibusdā omissis, confusisq. notis: nemo enim scriptorū Palamedi sexdecim tribuit litteras, sed omnes ad summum iiij. characterū formas adscripserūt. De Palamede autem hætenus, vt ad Pythagorā transeamus.

*Isid. lib. x.
cap. 3.
Plin. l. 7.
cap. 56. Et
Suidas.
Corn. lib.
11. An-
nat.*

*Lipsius in
Cornel.*

DE

DE PYTHAGORA VNIVS LITTERÆ APVD GRÆCOS INVENTORE.

*Pythag.
Ital. Phi-
losophia
Auctor, pri-
mus cepit
Philoso-
phus appel-
lari. Ex S.
Aug. lib. 8.
de Civ. c. 2
¶ 1. 18. c.
25. to. 5.
* Hier in
c. 3. Eicls.
to. 5. Plut.
tom. 2. de
Curios.
* Croton,
civitas ve-
tustissi-
ma, ac no-
bilissima
saluberrim-
o loco se-
cus mare
Ionium,
vel Adria-
ticū sita
ad eā Ca-
labria par-
te, quæ Ma-
gna Gra-
ecia dice-
batur.
Metapon-
tum, civi-
tas Apulia
non minus
nobilis,
quæ vetu-
sta ad ma-
re Adria-
ticum in
sinu Tare-
ntino nō pro-
cul a Ca-
labria cō-
finio sita.*

ECVND A huius Columnæ parastaticæ facies
Pythagoram Samium, Demarathi negotiato-
ris locupletis, vel, vt alij volunt, Mnesarchi
gemmarum sculptoris filium, Italicæ philoso-
phiæ Principem, & Architæ Tarentini præce-
ptorem, togatum, venerandoq. aspectu senem, vnusq. lit-
teræ Græcæ inuentorem repræsentat.

Hoc loco videre est Pythagoram digito dextræ manus ori
apposito silentium Discipulis indicentem: * quibus per quin-
quennium audire tantum licebat. Auditores autem non
pauciores sexcentis habuisse fertur, qui noctu etiam ad eum
confluebant. Per librum, quem læua gestare cernitur, eius
doctrina indicatur. In Aegyptum enim, vt superius a nobis
dictū est, nauigauit, vt Aegyptiacam Theologiam, ritus, mo-
resq. cognosceret: hinc ferunt eum ab Aegyptijs sacerdoti-
bus cærimonias, numerorum potestates, admirandas tem-
porum vices, solertissimasq. Geometriæ formulas: a Chal-
dæis autem sideralem planetarum scientiam, stellarum sta-
tus, ambitus, effectusq. in genituris hominum didicisse.
Postremo in Italiā redijt, & in Calabriam se contulit, * Cro-
toneq. confedit, deinde Metapontum commigrauit, vbi mul-
tis post annis supremum diem obiit: cui denique Metaponti-
ni ædes eius post obitum pro templo ei consecrarunt, diui-
nisq. honoribus ipsum prosequuti sunt. Huius templi non-
nulla ad hanc vsque diem vestigia, & admiranda quidem ex-
tāt, vt ego ipse vidi, dum Calabriam, ceterasq. Regni vtrius-
que Siciliae, atque vniuersæ fere Italiae prouincias peragraui,
vna cum totius Augustinianæ Familiæ Moderatore, Magi-
stro Spirito Vicentino, qui cuncta pene Italiae eiusdē Instituti
Coenobia ex officio visitauit, cuius ego tunc a secretis erā. Di-
ctus est autē Pythagoras Italicæ Philosophiæ Princeps, pro-
pterea quòd in Italia Philosophiā publice docuit, vbi tot, tā-
tosq. habuit Auditores: vel ex eo quòd Italus fuit, ex Samo,
vt non-

ut nonnullis placet Scriptoribus, Ciuitate Calabriae nunc deleta. Sunt enim in Calabria pleraque loca iisdem nominibus appellata, quibus Graeciae, aut Asiae loca, ut Tempisa, Pandosia, Thuria, Miletus, Scylleum, Amphissa, Locrus, Samus, Thebae, & Melissa Vrbes. Item Acheron, Butrotus, Crathis, & Sybaris amnes. Alij tamen ex Samo Graeciae Insula, alij Lorensensem, alij vero Tuscum Pythagoram fuisse contendunt.

Ad Pythagorae pedes stateram cernere est, quae hoc loco depicta, ut opinor, fuit, ob sententiam ab ipso non raro pronunciatam, hoc est, *Stateram ne excedas*. Eius dicta a Discipulis tanquam Pythij Apollinis oracula aestimabantur, hinc de nonnullis rationem reddere nescientes aiebant: *Αὐτὸς ἔφη*, hoc est, ipse dixit, idque satis esse credebatur. Haec haec tenus. Reliquum est enim, ut ad litterae formam, quam Pythagoras ipse inuenisse dicitur, transeamus explicandam. Hic enim, Y, litterae reperisse fertur, ut Latina, quae infra legitur, indicat Inscriptio:

Pythagoras, Y, litteram ad humanae vitae exemplum inuenit.

Y

HAC profecto littera, quam Pythagorae adscribunt, humanam vitam, hoc est, Virtutis, & vitij viam mystice repraesentatam esse volunt. Hoc plane sensit Isidorus, qui arbitratus est, Y, litteram a Pythagora ad exemplum vitae humanae formatam fuisse: cuius virgula inferior, unde orditur character ipse, primam significat aetatem, incertam scilicet, quippe quae adhuc se nec vitij nec virtutibus dedit, instar illius virgulae, quae non magis ad dextram, quam ad laeuam vergere cernitur. Biuium autem, quod superest, duabus lineis constans, ab adolescentia incipit: cuius dextera pars angusta est, sed ad beatam tendens vitam: sinistra latior, sed ad labem, interitumque deducens. Id quod ad simile videtur dicto Euangelico, hoc est, *Arcta & angusta est via, quae ducit ad vitam: lata vero, & spatioiosa,*

quae

S. Theoph. lib. 1. Meograph. lect. 8. Et Gab. Barr. de situ Calabriae lib. 2.

Pythagorae Etruscus ex Plaut. to. 2. de Curios. Ex Suida, & Clem. Alex. 1. Str. Locrensis ex alijs.

De hac littera S. Hieron. To. 1. epist. 7. & 26. Isid. lib. 1. Etym. cap. 3.

Matth. 7.

*Persius Sa-
tyra 3.* quæ ducit ad perditionem. Hoc idem innuere visus est Per-
sius, & adumbrate quidem dicens:

*Et tibi quæ Samios deduxit littera ramos,
Surgentem dextro monstravit limite callem.*

*Humana
vita de-
scriptio.* Explicatius autem, ac fusius Epigramma illud, quod sub
incerto Auctoris nomine inter opuscula Virgiliana circum-
fertur, id omne planum facere videtur hunc in modum:

*Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata: sed ultima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua saxa.
Quisquis enim duros casus Virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque decusque parabit.
At qui desidiam, luxumque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis, inopsque simul miserabile transiget ævum.*

*Mysticalit-
tera quin-
que apud
Græcos.* Hoc Epigrammate non minus elegantiam, quàm Christia-
nam pietatem redolente Hieroglyphicum de humanæ vitæ
ratione feliciter explicatū mihi videtur: nec minus ingeniose
a Pythagora excogitatum iudicatur, quàm cetera Græci Al-
phabeti elementa, quæ mysticā habent significationē. Quin-
que enim litteræ mysticæ apud Græcos appellantur, ut suo
loco de ijs sigillatim dicemus. De littera Pythagorica hacten-
us. Nunc vero de Epicharmo loquendum est.

DE EPICCHARMO POETA NONNVLLORVM CHARACTERVM APVD GRAECOS INVENTORE.

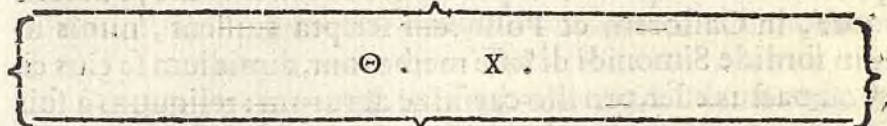

ERTIA huius parastaticæ Columnæ facies Epi-
charmum Siculum, Poetam comicum, & Philo-
sophum, Pythagoræ auditorem, Tityri, ut scri-
bit Suidas, vel Chrymatij filium repræsentat.
Huic nonnulli Comœdiæ, necnon duarum Græ-
carum litterarum inuentum tribuunt, hoc est Θ, & Φ, ut
Aristo-

Aristoteli & Plinio placet, vel Ξ , X , vt alij volunt, aut Ψ , vt Hermolaus tradit, sed duas tantum litteras ab eo inuentas esse constat, sicut docet Inscriptio:

Epicharmus Siculus duas Graecas addidit litteras.

Litteræ ab Epicharmo inuentæ.

Θ ARVM litterarum altera, Θ scilicet, Thita vel Theta, ex quinque mysticis characteribus est, & mortem significat: iudices enim morte damnatis litteram Θ , quæ per medium telo transfixa est, apponebant, cum sit prima littera huius dictionis $\thetaάνατος$, quæ mortem significat, vt dictum est. Hinc Martialis illud Theta mortiferum, Persius autem nigrum appellauit dicens:

Et potis est nigrum mortis præfigere Theta.

Ab alio vero Poeta infelix dicitur. Vnde ait:

O nimium ante alias infelix littera Theta.

De hoc Hieroglyphico, nonnullisq. alijs huius generis mysticis characteribus superius loquuti sumus, cum de primo Alphabeto Hebraico antiquiori sermo habitus est. Hæc de Epicharmo, duarumq. litterarum inuentione, vt ad Simonidem accedamus.

Pag. 84.

Mart. li. 7.
ad Castr.
Pers. Saty.
4.

Pag. 84.

DE SIMONIDE MELICO

QVATTVOR GRAECARVM LITTERARVM

I N V E N T O R E.

QUARTA huius parastaticæ Columnæ facies Simonidem Melicum ex Cæa vel Chio insula, laurea ornatum, gestantemq. dextra citharam, litterarumq. inuentorem repræsentat. Hunc Simonidem quem Cæum, vel Chium vocant, primum longas H , & Ω , litteras, tertiumq. sonum

R Lyra

Suidas.
Plin. li. 7.
cap. 56.
Cicero in
Oratore.

Lyrae inuenisse Suidas testatur: octauamq. chordam Citharae siue Lyrae addidisse Plinius narrat. De memorandi arte ab eo ipso inuenta Cicero hunc in modum ait: Simonides Cæus, primus artem memorandi inuenisse fertur. Cum enim coenaret in Thessalia Simonides apud Scopam, fortunatum hominem, & nobilem, cecinissetq. id carmen, quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa, Poetarum more, in Castorem & Pollucem scripta fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse memorant, dimidium se eius ei, quod pactus esset, pro illo carmine daturum: reliquum a suis Tyndaridis, quos æque laudasset, peteret, si ei videretur. Paulo post ferunt nuntiatum Simonidi ut prodiret, iuuenes stare ad ianuam duos quosdam, qui eum magnopere euocarent: surrexisse illum ipsum, prodixisse, vidisse neminem. Hoc interim temporis intervallo domum illam, ubi epulabatur Scopas, concidisse, ea ruina ipsum oppressum cum suis interfuisse: quos cum humare vellent sui, nec possent obtritatos internoscere villo modo: Simonides dicitur ex eo quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator vniuscuiusque sepeliendi fuisse. Hac tum re admonitus inuenisse dicitur, ordinem esse maxime, qui memoriae lumen afferret. Hæc Cicero. Simonidem quattuor denique litterarum, quæ supra eius caput cernuntur, inuenisse, proditur, ut Latina infra eiusdem pedes docet Inscriptio:

Simonides Melicus quattuor Græcarum litterarum inuentor.

Litteræ a Simonide inuentæ.

Z. H. Ψ. Ω.

Isid. lib. 1.
cap. 3.
Plin. lib. 7.
cap. 56.
Plut. li. 9.
Symp. q. 3.
10. 2. q. 16.

IMONIDEM quamuis Isidorus trium Græcarum litterarum hoc est Z, Θ, Ψ, fuisse testetur; Plinius tamen eas quattuor, quas ob oculos posuimus, inuenisse, affirmat. Plutarchus item & Cornelius Tacitus quattuor ab

ab eodem Simonide fuisse inuētas aiunt. De mystico sensu H, & Ω, alio in loco dicemus, cum sermonem habebimus de Christo Salvatore nostro, qui primam Alphabeti litteram, & ultimam sibi vendicat, cum sit principium, & finis dicens: Ego sum A, & Ω: atque de ceteris mysticis loquemur litteris, de quibus etiam non nonnulla superius dicta sunt.

Corn. Tac.
li. i. c. 1.
Apoc. c. 1.

DE QVINTA COLVMNA PARASTATICA,

Latinarum litterarum, Hetruscæq. linguæ
Inuentores repræsentante.

*De Nicostrata Carmenta Latinarum litterarum
inuentrice.*

PRIMA huius parastaticæ Columnæ facies Nicostratam Euandri Arcadis matrem aspectu venerandam, & viuacem, litterarumq. Latinarum Inuentricem repræsentat. Hæc ante Urbem conditam in Colle Palatino sedem habens tanquam Sibylla fuit habita ob futurorum Vaticinia carminibus tradita: atque ob id Carmenta, vel Carmentis a carminibus Latine fuit appellata: siue a carpente vehiculi genere, quo utebatur: carpentumq. quasi carmentum a Carmenta Euandri matre appellatur, ut Ouidio placet hunc in modum dicenti:

Nam prius Ausonias matres carpenta vehabant:

Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Quamuis autem de huiusmodi litterarum inuentione non modica inter Scriptores sit controuersia, ut infra videre est: nos tamen & Inscriptionem, & nonnullorum Scriptorum opinionem sequuti, Nicostratam Latinarum inuentricem affirmamus

R 2 littera-

Plut. lib.
quæst. Ro.
to. 2. q. 32.

Lin. lib. 2.
ab Urbe
cond. Dec.
1. Et Strabo
lib. 5.
circa med.

Ouid. lib.
1. Fast.

litterarum, ijs profecto notis, quas supra eius caput cernere licet: ad cuius pedes Latina hæc legitur Inscriptio.

*Nicostrata Carmenta Latinarum litterarum
Inuentrix.*

Litteræ a Nicostrata inuentæ.

A . B . C . D . E . G . I . L . M .
N . O . P . R . S . T . V .

*Isid. lib. 1.
Ety. c. 3.*

*Plin. li. 7.
cap. 50.*

*Plin. li. 7.
cap. 50.*

NICOSTRATAM Carmentam Latinarum sexdecim litterarum inuenisse ex Latina Inscriptioe constat, quamuis nihil omnino certi nisi ex Isidori sententia affirmare queam: nam eas in Latium a Pelasgis illatas fuisse Plinius, ac Solinus produnt, Dionysius ab Arcadibus, qui post Pelasgos venerant, adductas fuisse in Italiam volunt. Hinc factum est, vt Nicostrata Euandri Arcadis Mater Latinis primū dicatur dedisse litteras, vt Inscriptio aperte docet. Scitu præterea dignum videtur, Latinos characteres, quos ob oculos posuimus, a Cadmo ex Phoenicia in Græciam primū allatos fuisse, vt Plinio placet, qui ait Græcas & veteres quidem litteras easdem pene fuisse, quæ nunc Latinæ sunt, vt Delphica tabula ænea indicabat, quæ Romæ in palatio Minervæ dicata, & in Bibliotheca cōspiciebatur, eiusdem Plinij, vt ipse testatur, temporibus. Id quod etiam ex vtriusque Alphabeti Græci scilicet & Latini characteribus, siue litterarum figuris planum profecto fit, si diligenter Alphabetæ spectentur: vtriusque enim Alphabeti litterarum pars maior eandem figuram, ac potestatem, eademq. nomina habere cernitur, quod ad initium pronūciandi saltem pertinet, vt in singulo quoque fere elemento videre est. Quamuis autem Latinam linguam a Græca ortum habere, multa. ab ipsa accepisse, constet, non tamen hanc illa vberiore omnino esse dicendum est, si vtriusque linguæ iura probè examinentur.

Græcæ

Græcæ enim linguæ vbertas, si Græcis credimus, Latinæ, ut ipsi volunt, inopiæ non est anteposenda, cum hæc Latina scilicet lingua, vna profecto sit, illa vero multiplex, hoc est, Attica, Aeolica, Ionica, Dorica, & Communis. Nam Latina velut multarum Gentium vna lex, vna est lingua Romana: vnius autem Græciæ, quod pudendum est, non vna, sed multæ sunt tanquam in Republica factiones. Itaque tantum abest, ut Latina lingua inops dici debeat, ut hæc ipsa vberior Græca nuncupanda sit, cum lingua nostra vna idem efficiat, quod Græcorum multiplex præstare solet. Hinc Cicero in libro de Finibus huic sententiæ suffragatur dicens: Sed ita sentio, & sæpe differui, Latinam linguam non modo non inopem ut vulgo putarent, sed locupletiores esse, quàm Græcam: quando enim, ne nobis dicam, aut Oratoribus bonis, aut Poetis, postea quidem quàm fuit quem imitarentur, vllus orationis vel copiosæ, vel elegantis ornatus defuit? Idem alio in libro ait: Et si, quod sæpe diximus, & quidem cum aliqua querela, non Græcorum modo, sed etiam eorum, qui se Græcos magis, quàm nostros haberi volunt, nos non modo non vinci a Græcis verborum copia, sed esse in ea etiam superiores. Hæc Cicero. Quare idem Tullius ut quod dixerat, ratione ipsa confirmet, alio in loco ait: Dolorem, & laborem vno nomine, πόνος, appellarunt Græci. O igitur verborum inops interdum, quibus abundare te semper putas Græcia! Hoc idem fere de alia voce hunc in modum dixit: Bene maiores nostri accubationem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt melius, quàm Græci, qui hoc idem tum computationē, tum concœnationē vocant. Hæc Cicero. Conuiuium enim a conuiuendo dicitur, quasi conuiuere, plurimorumque vita sit. Ex huiusmodi igitur auctoritatibus & rationibus clarum fit, Græcam linguam non esse locupletiores Latina, quamuis idem Cicero, hanc vocem Σωτήρ voce vna exprimi non posse dicat hisce verbis: Hoc quantum est? ita magnum, ut Latino vno verbo exprimi non possit, is nimirum Soter, qui salutem dedit. Hæc Cicero: qui quamuis loco huius dictionis *Saluator*, dixerit, *Soter*, ne noua voce vteretur, non tamen dicendum est, hanc vocem *Soter*, apud Latinos exprimi non posse per dictionem illam.

Herod. lib.
8. in princ.
Et Quin.
tib. lib. 1.
Instit. G.
rat.

Cic. lib. 1.
de Fin. sub
initio. 10.
1. phil.

Cic. lib. 3.
de Fin. sub
initio. 10.
1. phil.

Cic. lib. 2.
Tusc. qua-
stio. 10. 1.
phil.

Cic. lib. de
Senect. post
med.

Cic. lib. 2.
Verr. 1. 1.
2. 10. 1. O.
rat.

Cic. in Pi-
sonē 10. §.
Orat.

Paul. Ma-
nutius cō-
men. in li.
2. Verr.
Act. 2.

Horatius
in arte Poe-
tica.

Gell. li. 19.
Noct. Att.
cap. ult. in
fine.

S. Hieron.
in cap. 1.
Epist. ad
Eph. lib. 1.
co. 6.

illam *Saluator*: quod est nomen verbale a verbo *Saluo*, *as*, deductum: qua quidem voce vsus est Cicero in Pisonem dicens: Me posse iterum Rempublicam saluare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restituissem. Hæc Cicero. Idq. in multis editionibus me legisse fateor. Quamquam autem eam vocem, *Saluator*, tamquam nouam Ciceroni vitare visum est: non tamen a nobis omnino vitanda est, cum res noua nouum postulet nomen. Hinc Paulus Manutius nouus Latinæ linguæ instaurator, ac parens dixit, & recte quidem: Quo patet communis error eorū, qui IESVM CHRISTVM, Seruatorem appellant: aliud enim est seruare: aliud salutem dare. Seruat is, qui ne salus amittatur, aliqua ratione præstat: salutem dat qui amissam restituit. Quod si Seruator est Soter, quia minus valet, necesse est, SALVATOREM appellare, quod ΣΩΤΗΡ Græce dicitur, vsurpato in re noua nouo verbo: quod veteres quoque probarunt. Hæc Manutius. Quibus ex verbis manifeste dignoscitur, nos iure quidem vti posse voce illa, quam Ciceroni tanquam nouam vitare placuit: hinc etiam non solum Græcam linguam locupletio-rem Latina non esse, verum etiam hanc illa vberiore ex-istere planum fit. Quod Horatius dicere visus est, & aperte quidem hunc in modum:

*Venimus ad summum fortune, pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctius vinctis.*

Cui sane rei Nigidius apud Gellium adstipulari videtur dicens: Græcos non tantæ inscitie arcesso, qui, Ou, ex O, & Y scripserunt, quantæ qui Ei ex E, & I. Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti. Hæc Gellius. Multa in hanc sententiam possem congerere, quæ causa breuitatis omitto, concludens, Latinam linguam a Græca haudquaquam superari, quamuis hæc ab illa ortum trahat, sicut ex litterarum vtriusque Alphabeti figuris, potestate, ac nominibus videre licet, vt paulo superius dictum est. Nec tamen huic veritati Hieronymum aduersari quis putet, cum ipse dicat: Vnde nos propter paupertatem linguæ, & rerum nouitatem, & sicut quidam ait, quod sit Græcorum sermo latior, & lingua felicior, conabimur non tam verbum transferre de verbo (quod impossibile est) quàm vim verbi quodam explicare

care circuitu. Id enim ex aliorum opinione dicere visus est, sicut infra apertius explicauit, dicens: Multa verba sunt, quæ nec de Græco in Latinum transferri valent, nec de Hebraico in Græcum: & reciproce, nec de Latino in Græcū, nec de Græco in Hebræum. Quibus ex verbis colligitur, nec Græcam linguam Latina locupletiolem, nec Latinam Græca esse vberiolem: sed vtramque aliquando coarctari, atque ita, vt sese habeant sicut excedentia, vt sic dixerim, & excessa: ambæ enim aliquid in se habere cernuntur, quo altera alteram excedere videatur: & quisque ex aliena lingua transferens non nihil inuenire solet, quo difficultatem explicandi sibi inesse videt. Quamuis autem nos, vt possumus, transferre adlaboremus: non tamen inde damnari, aut coargui Latinæ linguæ tenuitas debet, quando, vt testis locupletior Hieronymus est, etiā Græci pleraque nostra per circuitus transferūt.

*Hierony
ubi supra*

*Cæli. Rho.
lib. 8. c. 17.
to. 1.*

*Hierony.
ubi supra.*

Hæc de Latina lingua mihi dicere visum est, vt eam a Græca, a qua ortum habet, nequaquam superari, facile dignoscatur. De Nicostrata item Latini Alphabeti Inuentrice hæcenus, vt ad ceteros eiusdem Linguæ characterum Inuentores accedamus.

DE EVANDRO CARMENTAE FILIO APVD ABORIGINES LITTERARVM INVENTORE.

LTERA huius parastaticæ Columnæ facies Euandrum militari habitu indutum, Carmentæ filium, Arcadiæ Regem, aliquot Latinæ linguæ characterum Inuentorem repræsentat.

Hic ob suam ipsius eloquentiam Mercurij filius ex Nicostrata dictus est: dimissaq. Arcadia, cum patrem casu interfecisset, auito regno pulsus, suadente Matre, quæ vates erat, vt dictum est, conscensa naui in Italiam venit, & pulsus Aboriginibus, tenuit illa loca, vbi postea Roma condita fuit, paruumq. oppidum in Palatino Monte extruxit. Aborigines autem Populi dicti sunt antiquissimi, qui primi dicta loca incoluerunt: sic appellati, quod primi visi sint tanquam

*Lin. lib. 1.
ab Vrbe
condita nō
procul a
prin. Dec.
1.*

quam editi sine Patribus, quasi sine origine: aut quòd ex varia gentium colluione mixti erant: qui deinde aduentu Aenæ Phrygibus coniuncti, Latini vno nomine nuncupati sunt. Hinc ab Euandro Aboriginibus Latinas litteras, quæ supra eius caput extant, datas esse docet Inscriptio:

Euander Carmentæ filius Aborigines litteras docuit.

Litteræ ab Euandro inuentæ.

H. K. Q. X. Y. Z.

Corn. Tac.
li. 11. An-
nal.

Liui. lib. 1.
ab Urbe
cond. non
procul a
prin. Dec.
1.

Isid. lib. 1.
Etym. c. 3.

EVANDRVM sex litteras Alphabeto Latino adiecisse, non solum ex Latina Inscriptioe constat, verum etiam ex ipso Cornelio Tacito, qui de litteris ab Euandro inuentis hunc in modum ait: Aborigines Arca-
de ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veter-
tissimis Græcorum. Sed nobis quoque pauca primùm fuere,
deinde additæ sunt. Hæc Tacitus. Quæ sane verba a Plinij
sententia non abhorrent: diximus enim paulo superius, Græ-
cas veteres litteras easdem pene fuisse, quæ nunc Latinæ sunt:
quibus ab Euandro sex illæ notæ, quas ob oculos posuimus,
fuerunt adiectæ. Liuius item Euandrum litterarum inuentor-
em extitisse affirmat dicēs: Euander tum ea, profugus ex Pe-
loponneso, auctoritate magis quàm imperio regebat loca, ue-
nerabilis uir miraculo litterarum, rei nouæ inter rudes ar-
tium homines: venerabilior diuinitate credita Carmentæ
matris, quam fatiloquam ante Sibyllæ in Italiam aduentum
miratæ hæ gentes fuerant. Hæc Liuius. Partim igitur Car-
menta, partim vero Euander eius filius Italis tradiderunt lit-
teras: illa sexdecim, hic autem sex: quarum figuræ, sicut de
sexdecim illis dictum est, eadem esse cernuntur, vna tantum
littera, Q scilicet, excepta, quæ nullam penitus cum Græcis,
neque cum Hebraicis litteris habet affinitatem: immo, Latinis
exceptis, nulla alia Lingua hanc notam habere fertur: su-
perfluaque vocitatur, quia veteres Latini per C, scribere sole-
bant,

bant, & nō minus recte per C, quā per Q. vt Cuando, & Cuo-
niā & id genus alia : quia C, & Q, maximā inter se habēt affi-
nitatē, vt videre est in Relatiuo, Quis, vel qui. Nā eius obliqui
tam C, quā Q, retinere solent, vt Cuius & Cui, Quem &
Quo, Loquor loquutus, & locutus, Sequor sequutus, & secut-
us, Quum, & Cum. Ceteræ vero quinque a Græco Alphabeto
desumptæ vel figuræ tantum retinent, vt H, & X. vel figuram
ac nomina, potestatemq. simul vt K, Y, & Z. Figura enim illa,
H, apud Græcos est I, longum : apud Latinos est aspirationis
nota. X, apud Græcos pro Ch, ponitur : apud Latinos, litteræ
Græcæ Ξ, potestatem, & vim habet : sed X, apud Latinos ad
Augusti vsque tempora nondum recepta fuerat, sed pro ea C,
& S, vel G, & S utebantur, vt Apece, & Grege, pro Apex, &
Grege : qua quidem littera X, vt Quintilianus ait, carere po-
tuimus. Figuræ vero K, Y, & Z tam apud Græcos quā apud
Latinos idem sonant, eandem penitus formam habentes. Kap-
pa enim, quæ tam apud Græcos quā apud Latinos habet
vim C, non utimur nisi in dictionibus Græcis, quibus tanquā
Latinis uti solemus, vt *Kyrie elenson*, vel *eleeson*, & *Kalendæ*,
Scaurus autem ait nomina, in quibus, A, secunda esset statim
sede, per K, scribenda esse hunc in modum : *Kalendæ*, *karta*,
et *kærus* : sed huiusmodi voces, quoniam Græcæ omnino
sunt, characteribus Græcis scribi deberent : si autem Latinis
notis; per C, non per K, Kappa, quam apud Latinos superua-
cuam esse Priscianus testatur : cui Quintilianus adstipulatur
non obscure dicens loco eius nos habere litteram C, quæ vim
suam ad omnes perferat vocales. Hanc litteram, K, a Sallu-
stio, ludi Magistro, Latinis litteris adiectam esse Isidorus ait,
vt in sono duarum litterarum C, & Q, faceret discrimen.
A Græcis item Y, et Z litteras mutuati sunt Latini pro Græcis
dictionibus conscribendis : sed apud Romanos etiam ad Au-
gusti vsque tempora admissæ non fuerunt : nam pro Y, Latini
litteram, I, ponebant, vt Hieronimus, non Hieronymus,
sicut nunc scribi solet. Loco item Z, duplici, ss, utebantur, vt
Patrissio, pro Πατριζω, Patrizzo. Interdum etiam eius loco, sd :
sustituebant d, vt a multis nunc scribitur, qui Esdras, pro
Εζρας, Ezras utuntur. Antiqui præterea loco, Z, vnicum S ali-
quando ponebāt scribentes. Sacynthus pro Zacynthus, Sethus
S pro

Priscia-
nus, &
Quintil.

Isidor. lib.
1. Etym. c.
4.

Pag. 18.

Littera
Z, dentes
mortui i-
mitatur,
dum ex-
primitur.

pro Zethus. Nonnunquā etiam D, loco ipsius, Z, vsurpabant, vt Medentius, pro Mezentius: sed hoc tantū apud antiquissimos, qui peregrinas litteras nullas recipiebant. Hinc scribebant Triumphum, et Tropæum, non Triumphum, ac Trophæum, vt superius a nobis, et fusius quidem demonstratum est. Hanc litteram Z, vt Martianus ait, Appius Claudius de-
testabatur quòd dentes mortui, dum exprimitur, imitatur.

Sicut igitur sex litteræ ab Euandro inuentæ, vt Inscriptio docet Latina, partim easdem tantum figuras, partim vero et figuras, et vim, ac nomina retinere cernuntur, ita de multis alijs Latini Alphabeti dicendum est litteris, quæ vel figuris, ac potestate simul, siue nomine a Græcis re ipsa discrepare nō videntur, vt A. E. I. M. N. O. T. quæ non solum easdem figuras, sed easdem fere potestates, ac pronunciationes maiori ex parte a Græcis acceperunt. B. vero P, et X, litteræ figuras retinent Græcas, potestates ac pronunciationes non item. B, enim pro V, P pro R, & X pro Ch, Latinis litteris, apud Græcos vsurpantur.

Hæc de Latinis litteris, quæ vel figuras tantum, vel figuras, ac potestates simul a Græcis sumpserunt: cetera enim Alphabeti Græci elementa, vel per inuersas figuras cum Latinis quandam habent affinitatem, vt Γ est L, inuersum. Λ, est V contrario modo situm, Σ vero M transuersa conscriptū. Vel nullam penitus figuram Latinis habent adsimilem, vt Δ. Θ. Ξ. Π. Φ. Ψ. Ω. Aliquot autem characteres Græcos Latini aliqua ex parte duplicibus litteris inter scribendum imitari student Θ per Th, Φ per Ph, X per Ch, Ψ per Ps, reddentes.

Diphthongorum item vsus nobis indicio est, Latinam linguam a Græca traxisse originem. Vtimur enim his præfertim diphthongis quattuor, quæ scribuntur hunc in modum: AE, OE, AV, & EV. quarum duæ primæ eo modo scribuntur, sed non pronunciantur nisi per E, vt Cæsar, & Phœbus: duæ alteræ a Græcis desumptæ sicut scribuntur ita pronunciantur, vt Audio, & Euge. Nec silentio prætereundum videtur, alias etiam diphthongos Græcas a Latinis vsurpatas fuisse, vt videre est apud Virgilium, necnon apud alios probatissimos Auctores, qui dictionibus hisce per diphthongum diuisam vsi sunt per Diœresim figuram hoc modo: Aulai,
Aurai,

Aurai, Animai, Aquai, ac Terrai, et voces id genus permul-
tæ, quibus frequenter vsus est Lucretius, pro Aulæ, Auræ,
Animæ, Aquæ, ac Terræ: nam apud Græcos Alpha cum Io-
ta, vt AI, vel *ai*, facit illud quod est apud Latinos, Æ, æ. Poe-
tæ interea vsi sunt non raro alia diphthongo Græca, quæ est
EI, vel ei, faciens I, nostrum, vt Orphei, & Promethei per sy-
næresim figuram, pro Orphi, & Promethi: Id quoque cla-
rum fit ex ijs vocibus, quarum pluralis gignendi casus desinit
in *Ium*, accusandi casus pluralis postrema syllaba diphthon-
gum Græcam, ei, vel ei, admittere solet: sic enim ad hanc vs-
que diem scribitur: Omneis, Treis, Fonteis, & Naueis, atque
aliæ huiusmodi voces, pro Omnes, vel Omnis, Tres, vel Tris,
Fōtes, vel Fontis, Naues, vel Nauis: & Queis, pro Quis & Qui-
bus in septimo casu. Nec solum dictas diphthongos Græcas
frequenter adhibuerunt antiquiores Latini, sed etiam illam,
quæ est: OY, vel *ou*, faciens V, nostrum, vt ex vetusto lapide
ad Pontem Cestium Romæ videre licet, ad parietem scilicet
cuiusdā domus, in qua hæc legitur Inscriptio:

*Idem su-
pra pag.
19.*

HEIC EST SEPVLCRVM,

HAV PVLCRVM,

PVL CRAI FEMINAE

NOMEN PARENTES

NOMINARVNT CLAOVDIAM, &c.

Vbi ponitur heic pro hic, pulcrai pro pulcræ, Claoudiam
pro Claudiam. Et quoniam littera, Y, vel, *y*, in diphthongis
Græcis sonat nostrum V, vt Au, Eu, Ou, hinc Latini ad Græ-
carum diphthongorum imitationem, Y, in V nostrum con-
uerterunt, vt quod Græci Δύο, Σῦς, Μῦς, θύλη, & Ρώμυλος, Nos
Duo, Sus, Mus, Thule, & Romulus dicimus, & Sulla pro Syl-
la, Purhus, pro Pyrrhus, atque alia id genus ab Ennio sic
pronunciabantur, vt in Oratore Auctor est Cicero. Quibus de
rebus omnibus facile colligitur, Latinā linguam a Græca ha-
buisse ortum: non tamen hanc illa locupletiore esse fateor,
vt satis copiose demonstratum est. Hæc autem in medium af-
ferre mihi visum est, vt ijs, qui aliter sentiunt, aliqua ex
parte satisfaciam. Nunc reliquum est, vt ab Euandro sex lit-
terarum Inuentore ad Claudium transeamus Imperatorem.

*Cicero in
Oratore.*

S 2 DE

DE CLAVDIO IMPERATORE TRIVM LITTERARVM INVENTORE.

ERTIA huius parastaticæ Colūnæ facies Clau-
dium Imperatorem habitu imperatorio indu-
tum, laurea ornatum, librum manu gestantem,
triumq. litterarum apud Latinos inuentorem
repræsentat. Hunc tres litteras Latino Alphabe-

Corn. Ta-
cit. lib. 11.
Annal.
* Al. plebi-
scitis, sed
scitis me-
lius.
Suet. in
Claudio.

to addidisse ex Tacito constat, qui ait: Claudius tres litteras
adiecit, quæ vsui, imperitante eo: post oblitteratæ: aspiciuntur
etiam nunc in ære publicâdis * scitis per fora, ac templa fixo.
Hæc Tacitus, atque eadem fere Suetonius prodit. Nomina
vero litterarum, quas a Claudio Latinis adiectas, atque ali-
quando in vsu fuisse, deinde oblitteratas Cornelius testatur, a
Scriptoribus subtrahuntur: hinc vna tantum littera supra Clau-
dij caput cernitur: ad cuius pedes hæc legitur Inscriptio:

Claudius Imp. tres novas litteras adinuenit.

Litteræ a Claudio Imper. inuentæ.

F

Reliquæ duæ vsu oblitteratæ sunt.

Quintil.
11. 1. instit.
Orat. cap.
4. lib. 12.
cap. 10.

LAVDIVM Imperatorem trium litterarum apud
Latinos Inuentorem fuisse Tacitus & Suetonius te-
stantur, sed quænam sint, non satis constat, nec per eos,
nec per alios Scriptores: dicam tamen quæ inuenire potui.
Quintilianus de littera g a Claudio inuenta mentionem aper-
te facit: sed quomodo fuerint oblitteratæ, Tacito teste, non
video, cum trium illarū vna saltem alio modo scripta ad hanc
vsque diem in vsu sit, nisi dicamus eam aboleuisse, postea
vero in vsum reuocatam, vel aliter olim scriptam, pronun-
ciatamq. fuisse respondeamus, vt fusius infra dicemus. Quod
enim antiquiores Latini per Ph, scribebant, vt phama, pha-
num,

num, & phagus, nos per F, scribere solemus, vt Fama, Fanum, & Fagus, quamuis dictiones illæ in Latinorum vsum receptæ a Græco fonte originem trahât: immo vetustissimi Scriptores Latini F, litteram loco aspirationis utebantur, vt Fordeum, Trafo, Vefo, pro Hordeum, Traho, Veho. Sicut etiam Feneti, pro E^{veti} Heneti, & H, pro V, vt Veneti pro Heneti. Fuerunt præterea apud antiquissimos, qui loco, F, utebantur B, et Bruges dicebant pro eo, quod posterius Fruges dicere maluerunt.

Hæc item littera F, quæ Digamma Æolicum appellatur, quia nil aliud est quàm duplex Gamma Γ, Γ, alterum alteri superpositum, & a lingua Æolica desumptum, etiam pro littera V, ab antiquioribus Latinis vsurpata nō raro fuit, hoc modo inuersa ꝑ vt Quintilianus testatur inquiens: Nec inutiliter Claudius Æolicam illam ꝑ, ad hos vsus litterarum adiecerat. Et iterum: Æolicæ quoque litteræ, qua ceruom, seruomq. dicimus, etiamsi forma a nobis repudiata est, vis tamen manet. Hæc Quintilianus, ex cuius verbis colligitur, hanc litteram ꝑ, aliter olim scriptam fuisse: nodusq. dissoluitur. Hanc item litteram ꝑ, non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro, si Annæo Cornuto credimus. Hanc litteram, inquit, Terentius Varro dum vult demonstrare, ita perscribit, *Va*. Qui ergo in hac syllaba sonus est, idem litteræ erit. Hoc Digamma etiā hodie legitur in lapidibus Claudianis Romæ, & præsertim ad S. Lucie Cloacam hoc modo:

Priscianus.

Quintilianus ubi sit præ.

Ann. Cornu. lib. de Orthogr. Va, pronuntiatio littera ꝑ.

TI. CLAVDIVS
DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIII. IMP. COS. IIII.
CENSOR. PP.
AVCTIS POPVLI ROMANI
FINIBVS. POMERIVM
AMPLIAVIT. TERMINAVITQ.

Qua in Inscriptione legitur CAISAR, more antiquo pro CAESAR per diphthongum Græcam, in qua Alpha cum Iota facit Æ diphthongum Latinam: ibidem legitur AMPLIAVIT,

*Aul. Gell.
li. 14. tit.
Noct. 6. 5.*

PLIAHIT, & TERMINAHIT, pro Ampliauit, et Terminauit. In alijs item spectationibus antiquis hoc Digamma cernitur sic: OCTAHVS, et OCTAHIA, pro Octauius, et Octauia. Ita etiam DIHVS, CLIHVS, RIHVS, SERHVS, VIHVS, pro Diuus, Cliuus, Riuus, Seruus, Viuus. Quamuis autem, vt ait Gellius, ad huiusce syllabæ, uus, non vs, velut Diuus, et Vulgus, sonum declarandum Digamma ꝑ fuerit inuentum, ad simplex tamen, V, pronunciandū adhibitum esse constat, sicut ex superiori Inscriptione clare patet. Hinc factum est, vt littera V, etiam Digamma nuncupetur: quia sicut F vel ꝑ pro V, vsurpata fuit, ita F, pro V, scripto pronunciari solet, præsertim in Germania, vbi præter alia permulta, Vinum pronunciatur sic: Finum. Idem fere in Gallia Cisalpina, quæ V, tamquam F, pronunciare solet dicens Bref pro Breue: & id genus alia: Quare Claudius Cæsar, vt Tacitus prodit, F, loco V, consonantis recipiendum instituit, vt Fulgus pro Vulgus, Fixit pro Vixit.

*Priscianus
lib. 1.
Antifig-
ma.
Lipsius in
Corn. lib.
11. Ann.*

Quod ad secundam litteram ab eodem Claudio inuentam pertinet, Priscianus hunc in modum ait: P, & S, loco Græcæ, Ψ, fungitur, pro quo Claudius Cæsar Antifigma, hac figura scribi voluit ꝝꝝ: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare. Antifigma ideo dicitur, teste Lipsio, quia duo sigma obuerso dorso scribuntur hoc modo: ꝝꝝ. Hac enim Semilunæ figura prisca Græci, vt ipse ait, Sigma sic formabant, c, vt in fine vltimæ Columnæ parastaticæ fusi-
us dicitur.

*May. Ve-
tran. in li.
11. Ann.
Cornel.
Val. Max.*

De tertia denique littera Claudiana Marcus Vetranius Maurus ex Velio longo litteram nescio quam a Claudio inuentam leniendo R, opinatur. Sunt tamen qui velint Claudium, vel Centimalum, siue Centimanum, vt alij minus recte scribunt, qui librum in iure ciuili tertium a P. Papinio scripsit, R, litteram introduxisse, cum prius Fusij dicerentur: qui deinde Fusij dicti sunt.

Alij vero AI, vel ay, diphthongum fuisse putant, quod non est dicendum: constat enim hanc diphthongum antiquitus creberrime vsurpatam fuisse, vt in Claudij æuo Inscriptiones marmore incisæ indicant: cuiusmodi est illa: ANTONIAI DIIVAI, & cetera, pro Antonia Diuæ, & similia

similia scripta. Martianus capella de hac tertia littera sic scribit: Huic litteræ S, Diuus Claudius P, adiecit, aut C propter Ψ, & Ξ Græcas, ut Psalterium, & Saxum. Id autem Lipsio non placet dicenti: Martianus a Claudio nomen X, repertum sentire videtur, quod vanum puto, quia X, in usu erat temporibus iam Augusti, ut diserte monet Isidorus: Sed & X, a Varrone, & Quintiliano censetur inter eas, quæ non necessariae. Varro enim in Fragmento quopiam ex libro de Grammatica sic ait: Litterarum partim sunt, & dicuntur, ut A. B. partim dicuntur, & non sunt, ut H, & X, partim sunt, & non dicuntur, ut Φ, Ψ, ex quibus verbis non absurde collegeris, duabus his litteris, quæ, Varrone teste, necessariae sunt, novam formam induisse Claudium, nomenq. Et de Ψ, quidem clarum, cui Antifigma OC, vel Ps, respondit. De Φ autem Claudiano Phi, Grammatici loqui neglexerunt, etsi ea littera non dubie necessaria est, et alius eius sonus, quàm Fi, ut monuit Quintilianus. Hæc ex Lipsio, qui hanc litteram ꝑ, a Claudio inventam, Ph, alteram oc, tertiam vero Ph, fuisse opinatur: quarum prima ꝑ, alio sonu, atque hoc modo scripta, F, remansit: secunda, quæ est, oc, vel aboleuit, vel usum numquam obtinuit: tertia ut, Ph, usum in scribendo obtinuit, sed nova forma nomenq. novum ei contributa apud Scriptores inueniri non queunt: et hac de re nihil certi affirmari potest.

Tres igitur litteras inuenit Claudius, quem etiam de harum litterarum ratione scripsisse ferunt: hinc librum dextra gestare cernitur. Hæc de Claudio Imperatore trium litterarum apud Latinos inventore. Nunc reliquum est, ut omnia Latinae linguæ elementa ordine Alphabetico distincta ob oculos ponantur, sicut de Hebraicis, Græcisq. litteris a nobis factum esse constat. Verum quia in ijs disponendis non solum figuras & nomina earundem, sed etiam potestatem, siue pronunciationem suis locis apposuimus: hinc idem de Latino Alphabeto faciendum est dictorum characterum formatione descripta iuxta iudicium Martiani Capellæ, qui litterarum omnium formationes inter pronuntiandum naturales excogitavit, sicut ex versa pagina videre licet.

ALPHA-

ALPHABETVM LATINVM.

<i>Figura.</i>	<i>Nomina.</i>	<i>Formatio litterarum.</i>
A a	A,	Vocalis, sub hiatu oris congruo, solo spiritu pronunciatur.
B b	Be,	Labris per spiritus impetum reclusis editur.
C c	Ce,	Super molaribus linguæ extremæ appulsis exprimitur.
D d	De,	Appulsu linguæ circa superiores dentes innascitur.
E e	E,	Vocalis, spiritus lingua paululum pressiore.
F f	Ef,	Dentes labrum inferius deprimentes lingua palatoq. dulcescit.
G g	Ge,	Spiritus cum palato inter dentes.
H h	Hach,	Non est littera, contractisq. paululū faucibus est ventus exhalans.
I i	I,	Vocalis, spiritus dentibus pressus, extrema linguæ parte contracta.
K k	Ka,	Faucibus, palatoq. formatur.
L l	El,	Lingua palatoq. dulcescit.
M m	Em,	Labris imprimitur.
N n	En,	Lingua dentibus appulsa collidit.
O o	O,	Vocalis, rotundi oris spiritu comparatur.
P p	Pe,	Labris spiritus erumpit.
Q q	Qu,	Appulsu palati ore restricto.
R r	Er,	Spiritum lingua crispante corraditur.
S s	Es,	Sibilum facit dentibus verberatis.
T t	Te,	Appulsu linguæ dentibus impulsis excuditur.
V v	V,	Vocalis, ore constricto, labrisq. promulii exhibetur.
X x	Ix,	Quidquid, C, atque, S, formauit exhibilat.
Y y	Ypsilon,	Vel Fyo, pressis labris, spirituq. procedit.
Z z	Zeta	Duplex sibilus, dentes mortui, dum exprimitur, imitatur.

Vocales quinque.	Diphthongi quattuor.	Litteræ duplices a Græcis mutuatz.
A, E, I, O, V,	AE, OE, AV, EV.	CH, PH, PS, TH.
Y, Græca: cur Fyo dicta, vide infra.	Dux primæ scribuntur, sed non pronunciantur.	X, Φ, Ψ, Θ.

ALPHABE-

ALPHABETVM Latinum litterarum figuris, nominibus, ac pronounciationibus, formationibusq. distinctum, vna, ac viginti litteris constat, si ijs, qui H, & K, litteras tanquam superuacuas ab Alphabeto explodunt, credimus: vt A b c d e f g i l m n o p q r s t u x y z: H, enim non est littera, sed aspirationis nota: K, vero Græca idem efficit, quod C, Latinum elementum: immo quod etiam & Q. vt paulo superius demonstratum est. Quare Martianus Capella decem & octo tantum litteras vniuersæ conscriptioni Latinæ, ac locutioni necessarias esse affirmavit, vt A b c d e f g i l m n o p r s t u x. Nam C, littera ad omnes vocales, vt ait Quintilianus, vim suam commode perfert. Quam ob causam Nigidius figulus, teste Papyriano suis in Commentarijs, neque K, neque Q. est vnquam vsus. Y autem, & Z, ob Græca tantum nomina in nostrum venerunt vsu.

Ex Diome
de Gram.
Varr. &
Quintil.

Martianus.

Quintil.
Nigidius.

Zeta enim in Latinis vocibus non adhibetur, sed in Italica lingua nos ea vti solemus. Ypsilon vero, quod Italice vocitatur Fyo, vel Fya, non nisi in dictionibus Græcis vsurpatur. Cur autem sic nuncupetur, haud facile dignosci potest: sunt enim qui hanc vocem Fya ex hya voce luctuosissima fieri velint, quæ est in nomine Hyacinthi pueri Amiclæi, qui ab Apolline, vt Poetæ fabulantur, dum iactu disci sese exerceret, fuit interfectus: cuius mortem ægre ferens Apollo, interempti pueri cruorem in florem sui nominis commutauit, vt Ouidius hisce versibus indicasse visus est dicens:

Ipse suos gemitus folijs inscribit, & hya

Flos habet inscriptum, funesiæq. littera ducta est.

Ouid. lib.
10. Metamorph.

Hinc hyacinthus dictus est quasi flos Cinthij, hoc est Apollinis, quod enim a Latinis viola, siue flos dicitur, a Græcis vocitatur Ia, quæ syllaba ex Ypsilon littera inuersa λ , cōficitur. Si enim I, præponas, & A subijcias sine linea transversali, vel secante, hoc modo Λ , vt in multis Inscriptionibus antiquis videre est, efficitur Y, cuius figuram repræsentari in hoc flore contendunt. E quoniam hæc littera semper apud Græcos cum aspirandi nota scribi solet, & aspiratio apud antiquiores Latinos in F frequenter conuertebatur, vt Fordeum pro Hordeum, sicut superius demonstratū est, hinc pro Hya Fya,

T vel

vel Phya, siue Fyo in Italia, vt reor, pronunciatur.

Sunt qui velint in Ouidiano illo versu, quem supra recitauimus, legendum esse non Hya, sed *AI AI'*, vel *ai ai'*, id est Heu Heu, hunc in modum:

Ipse suos gemitus folijs inscribit, & ai ai'

Flos habet inscriptum, funestaq. littera ducta est.

Plin. lib.
21. c. 11.

Qui hoc modo legendum putant, Plinium forsitan sequuntur dicentem, hoc violæ genus venis quibusdam nigris esse distinctum, ita discurrentibus lineis, vt duarum Græcarum litterarum *α & ι* figuram referant: quæ res Poetis duplicis fabulæ occasionem præbuit. Nam & Hyacinthum ab Apolline dilectum, quem imprudens disci iactu interfecit, in hunc florem mutatum tradunt, interiectionemq. dolentis *ai'*, quæ ex duabus illis litterulis conficitur, velut testimonium doloris, quem Apollo ex eius morte conceperat, habere inscriptam. Aiace item Telamonis Regis filium in eundem florem conuersum aiunt, dum impatientia prælati sibi Ulis seipsum interemit: duasq. primas eius nominis, Aiace videlicet litteras, quæ sunt *ai'*, in hoc flore mansisse impressas affirmant, sicut etiam ex eodem constat Ouidio, qui vtramque fabulam feliciter complexus est hisce versibus:

Ouid. lib.
13. Metamorph. &
alii per-
multi.

————— Rubefactaq. sanguine tellus

Purpureum viridi genuit de cespite florem,

Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus:

Littera communis medijs pueroq. viroq.

Inscripta est folijs, hæc nominis, illa querela.

Quibus verbis Ouidius florem Hyacinthum, necnon litteram, vel potius syllabam *ai'*, in flore ipso impressam, & Hyacintho puero, & Aiace viro communem esse testatur. *AI*, enim Aiace primas nominis notas, Hyacinthiq. dolentis interiectionem refert: ex quibus characteribus, vt ostensum est, Ypsilon littera constare cernitur, quæ prima Hyacinthi nominis aspirata extat nota. Huc item spectat illud Virgilij Aenigma de floribus, quos Regum nominibus insignitos esse ait hoc modo:

Virg. Ecl.
3. in fine.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum

Nascantur flores: —————

Per flores nominibus Regum insignitos Hyacinthum flo-
rem

rem intelligi necesse est, in quo syllabam IA, vel AI, geminam, impressam esse constat: ex qua duæ saltē primæ Aiæ Telamonis Regis filij nominis litteræ, voxq. Hyacinthi pueri luctuosa colliguntur, atque inuersa littera Λ , vt dictum est, efficitur, quam huius Hyacinthi nominis litteram aspiratam primam, Hy, vel potius syllabas duas priores esse patet hoc modo, Hya, vt initio diximus. Hinc aspiratione in F cōuersa, Fya, vel Fyo dicitur. Qua ex re luctuosa, ac miserabili (vt opinor) factum est, vt huius generis vox quādoque pro vectigali, atque vt Persæ, & Itali dicunt, pro angaria, ac pro pœna metaphorice vsurpata sit non raro a Poetis, qui Italica scripserunt lingua: hæc enim nonnisi mœrorem afferre solent ijs, qui huiusmodi res patiuntur.†

Hæc de littera Fyo, necnō de Alphabeto Latino, quo etiam Latini scriptores aliqua ex parte inter numerandum vsi sunt, sicut idem, & fane copiosius, ab Hebræis, ac Græcis fieri constat. Nos enim non nisi septem vel octo ad summum litteras pro vniuersa numerandi ratione adhibere solemus, quæ sunt C. D. I. L. M. Q. V. X.

Littera autem I, vt a primo exordiar numero, apud nos pro vnitatem vsurpatur: propterea quod ex vna tantum, & recta quidem linea constat, sine qua nulla Alphabeti elementa formantur: hæc enim linea ad ceteras litteras formandas aut duplicatur, aut ad circuli figuram agitur, aut incuruatur, aut alijs describitur modis. Hinc eam maiores nostri primam numerandi figuram constituentes vnitatem appellauerunt: vnitas namque omnium numerorum mater est, Boetio teste, qui ex ea tamquam matre vniuersum numerum procreari, & in eam ipsam postremam rursus resolutionem fieri affirmat. Hac igitur ratione per I, vnitas significatur: quoniam elementa omnia ab ipsa linea sumunt exordium, & in eam resoluuntur. Hæc denique littera I duplicata, dualitatem: triplicata, triadem: quadruplicata numerum quaternarium repræsentat.

Littera V, quinque significat: ipsa enim quinta Vocalis est: cui si præponatur littera I, hoc modo: I V. numerum quaternarium efficiet: si autem V I. senarium constituet: & quot litteræ I post V geminantur, tot vnitates numero

T 2 quinario

† Sacratissima Trinitas per tres hæc litteras Græcas Π, Υ, Α, olim representari solebat, vt legitur Dist. 73. c. 1. & in Summa: sunt enim prima littera trium personarum, vt Πater, cuius prima littera est Π. Υἱος, Filius, cuius prima littera est Υ. Αγίου πνεύματος, Sanctus Spiritus, cuius prima littera est Α. Hinc & Gallia cisalpina, Venetijs, in Piceno, & in multis alijs Italia locis littera Υpsilon in Alphabeto, Υ in F, conuersa, Fio nuncupatur. Filius enim Latine, Italia voce Figlio dicitur. & per eclipsim Fio, vt a Venetis passim pronunciat, ab Hispanis Hijo, Quæ vox Græca διότι Υἱος ad similes nō parum videtur.

quinario additas fuisse dicas oportet, vt VI, sex: VII, septem: VIII, octo. VIIII, nouem ad denarium vsque numerum procedendo, qui per X, indicatur.

Littera X, decem significat, quia decima est consonans, vt Prisciano placet: hisce enim characteribus, H, K, & Z, deductis, quarum prima non est littera, sed aspirationis nota; aliæ vero sunt a Græcis desumptæ, vt dictum est, C, G, Q, pro vna littera connumeratis, teste Prisciano, & B, atque F, inuicē sibi cedentibus, cum Bruges & Fruges dicantur, S, vere sibilo, non littera existente, & propterea frequenter in versu apud antiquos abiecta, litterā X, decimam consonantem esse, ob idq. decem significare fatendum est. Vel significat decem, quia videtur constare ex duplici V, quæ bis posita decem significat, altera inuersa hunc in modum \overline{X} .

Littera L, quinquagenarium numerum ad Græcorum imitationem repræsentat: nam Græci antiquiores per litteram λ , quinquaginta indicabant. L, autem, & N, inuicem sibi cedunt, vt ait Priscianus: dicimus enim Lympham & Nympham, idem intelligentes, aquam scilicet, quæ Græce dicitur *Νύμφη*: & quod veteres Græci Nympham appellabant, nos per mutationem vnius litteræ λ in I, Lympham, hoc est aquam, vocitamus. Non est igitur mirum, si quinquagenarium numerum, quem Græci per N exprimebant, nos per L significemus, Græcos imitantes.

Littera C, centenarium numerum significat, quia in hoc numero primum locum habere cernitur, vt Centum, cuius vocis primum elementum est, C.

Littera D, quingenta significare solet: propterea quod inter hanc litteram D, & M, quod mille significat, H, & K, ob rationem assignatam deductis, quinque sunt litteræ, quæ dimidium millenarij numeri efficiunt, vt nonnulli aiunt: sed infra de hoc melius fortasse dicetur.

Littera M, mille indicat, cum huius nominis primum elementum sit, M, vt vulgo fertur. Quamuis autem Priscianus dicat notari Mille per X, & decem millia hunc in modum: CXC , Paulus tamen Manutius id omnino damnat tamquam a vetustate alienum, & Priscianū deridet: quodq. de D, & M, vulgo putatur, ingeniose declarat dicens, Mille
apud

Virgil. &
Iuuenalis.

Paul. Manutius in
Addit. in
Calep. &
in Com-
mēt. in li.
22. Epist.
fam.

apud Scriptores Latinos antiquitus notatum sic esse, CIO: pro quingentis, quod est millenarij numeri dimidium, hoc modo, IO. Hinc librariorum incuria, seu præpropere festinatione ex hac figura CIO, M, defluxit, similitudine errorem efficiente, quia M, quandoque ita scribitur, ∞, ut minimum discrepare videatur a CIO. Ex hac item figura, IO, errorem creante similitudine, pro quingentis littera D notari coepit, atque vsum apud nos obtinuit: sicut enim ex hac figura CIO, M, ita ex IO, D, facile conficitur. Adde etiā, quod in antiquis libris aliæ item figuræ pro mille usurpatæ sunt, ob minus accuratam librariorum festinationem, qui, ut vno calami ductu, mille indicarēt, pro CIO scribebant sic, ω, quod quandam affinitatem cum figura CIO habere videtur. Hinc etiam apud vetustiores hanc figuram, ∞, pro mille ob eandem causam efficere solebant. Hæc de quingentesimo, ac millenario numero: multo autem plura de antiqua apud Latinos numerandi ratione, quæ nunc in frequenti vso non est, ut in additamentis Manutianis in Dictionarium Fratris Ambrosij Calepini ex Augustiniana familia videre est.

*Paulus
Manutius
ubi supra.*

Littera Q. quingenta millia apud veteres Latinos indicabat: quoniam Q. huius numeri primum est elementum. Hunc autem numerum per Q. litteram usurpari hodie non video. De Latinis litteris, earumdemq. vso hætenus, ut ad Hetruscas notas accedamus.

DE DEMARATHO
HETRUSCARVM LITTERARVM
INVENTORE.

VARTA huius parastaticæ Columnæ facies Demarathum Corinthium, negotiatorem ditissimum, Græco habitu indutum, truculento visu hominem, Hetruscarumq. litterarum Inuentorem repræsentat. Hic tyrannidem Cypseli fugiens, Tullio teste, in Hetruriam, Italiæ regionem, Tyrreno mari incumbentem, ad primâ vsque Tyberis ripam protensam,

*Cic. lib. 3.
Tusculan.
quæst.*

*Liui. lib. 9.
ab Vrbe
cond. post
med.*

tenfam, Macra fluuio a Liguria discretam, cuius hodie Metropolis est Florentia Ciuitas pulcherrima, & nobilissima, comparatis opibus luculentis commigrauit: atque inibi a Tarquinienfibus eiusdem Regionis populis exceptus, Tarquinium Priscū Populi Romani Regem ex illustri Hetrusca vxore genuisse commemoratur. Hic item inuētor fuit Hetruscarum litterarum, de quibus Liuius mentionem faciens, Romanos pueros Hetruscis litteris nō minus quā Græcis eruditos olim fuisse affirmat hunc in modū: Cære educatus apud hospites, Hetruscis inde litteris eruditus erat: linguamq. Hetruscam probe nouerat. Habeo Auctores, vulgo tum Romanos pueros, sicut nunc Græcis, ita Hetruscis litteris erudiri solitos. Hæc Liuius. Harum autem litterarum inuentorem fuisse Demarathum Corinthium Cornelius testatur aperte dicens: At in Italia Hetrusci litteras ab Corinthio Demaratho didicerunt. Hæc Tacitus. Huius linguæ Alphabetum supra Demarathi caput cernitur: ad cuius pedes hæc legitur Inscriptio:

*Demarathus Corinthius Hetruscarum litterarum
Inuentor.*

Litteræ a Demaratho inuentæ.

◊ N M I A 7 8 E R Z C
Я L Y Z X V 7 7 A H

*Append. de
introd. ad
varias lin
guas.*

HETRUSCARVM litterarum Alphabetum varia extiterunt, sicut ex varijs libris, ac lapidibus, necnon Italiae Bibliothecis constat, Theseo Ambrosio teste. Quamuis autem maiori ex parte easdem fere figuras habeant, ordinem tamen eundem, eandemq. pronunciationem, seu potestatem,

testatem, vel idem nomen, eundemq. legendi modum non item: alterum enim huiusce linguæ Alphabetum, ut cetera præteream, a dextro in sinistrum latus, more Hebraico: alterum vero iuxta Latinam consuetudinē a sinistro in dextrum scriptum inueni, cuiusmodi est quod præ manibus habemus: nam a sinistro in dextrum legitur latus: quod vero a sinistro in dextrum conscriptum reperitur, prætermittere mihi visum est. Hoc autem modo exarata videntur septem vetustissimæ illæ Tabulæ æneæ, quæ iam pridem Eugubij prope mœnia Ciuitatis effossæ hucusque ibidem publice asseruantur: ex quarum vna nuper excusa congestum est Alphabetum, quod etiam typis mandatum quantum ad quasdam notas, alijs eiusdem linguæ Alphabetis absimile esse conspicitur: fieri enim potuit, ut varijs characteribus idem Alphabeti elementum figurarint Hetrusci, ut ex varijs eiusdem linguæ Alphabetis, quæ ad quinque, maiori ex parte similia, ego ipse vidi, coniectare licet: Id quod factum videtur ob aliquam fortasse litterarum mixtionem habitam cum Volscis in Latio, & cum Oscis in Campania Populis, quorum varias litteras, variumq. dicendi stylum fuisse multi prodiderunt. De Hetruscis autem litteris nonnisi dicta Alphabeta partim typis mandata, partim vero conscripta reperiuntur, quæ a Tarcuntis sepulchro Volaterris olim inuento, & a septem illis Tabulis æneis Eugubij repertis videntur desumptæ. Quarumnam vero Gentium propria fuerint elementa, seu litterarum notæ, quæ in ipsis Tabulis æneis Eugubij asseruantur, non satis constat, etiamsi Hetruscæ linguæ nomine circumferantur. De his vero Tabulis Eugubij in Theatro repertis scripsit versu elegiaco Iacobus Taurellus Fanensis, & eleganter quidem. Hæc de Hetruscis litteris, ut ad Illyricam, Armenam, Seruianam, & Gothicam notas accedamus.

Tabula æneæ Eugubij reperta.

DE SEXTA COLUMNÆ PARASTATICA,

Gothicæ, Armenæ, Illyricæ, ac Seruianæ linguæ
Inuentores repræsentante.

De Ulphila Gothicarum litterarum Inuentore.

PRIMA huius parastaticæ Columnæ facies
Ulphilam Gothorum Episcopum, habitu Epi-
scopali indutum, Gothicarumq. litterarum
inuentorem repræsentat. Hinc supra eius ca-
put Gothicum Alphabetum conspicitur: &
ad eiusdem pedes hæc legitur Inscriptio:

Ulphilas Episcopus Gothorum litteras inuenit.

Litteræ ab Ulphila inuentæ.

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω

*Trip. lib.
8. c. 13. Et
Socr. li. 4.
cap. 34.
Niceph. li.
22. c. 48.*

ULPHILAM non solum Gothicarum litterarum
fuisse inuentorem, sed etiam Scripturam sacram in
Gothicam linguam primū transtulisse multi pro-
diderunt. Qua profecto re, necnon verbi Dei pro-
pagatione, qua Gothos ad Christianam fidem conuertit,
damnum omni miseratione dignissimum ab eiusdem Regio-
nis populis omni immanitate, ac barbarie refertissimis, vni-
uersæ Italiæ, & Romæ præsertim illatum rependisset, nisi po-
stea hæresim Arij, reiecta catholica fide, complexus esset:
cuius

eius exemplo eandem hæresim alij sectati sunt : maxima enim Vlphilas apud Gothos præpollebat auctoritate.

Niceph.
Call. lib.
11. c. 48.

Gothi, vt omnes testantur historia, Scythiæ populi immanes in tractu Septentrionali Europæ, Danis, & Nouergis contermini, olim armis Italiam subegerunt, Romamq. ipsam solo æquarunt, suamq. in totum Orbem non solum moribus, verum etiam lingua inuexerunt barbariem, quam Latinæ præsertim litteræ non modicam perpeßæ dicuntur. Gothorum enim, quos Getas esse multi & eruditi quidem Viri volunt, aliqui Ostrogothæ tanquam Orientales illorum vocabulis ita dicti, sicuti Vuisigothæ qui Occidentalium sese Regionibus infudere, nuncupati sunt. Non est igitur mirum, Latinam linguam ab huiusmodi Gentibus maximam accepisse iacturam. Roma enim capta, in qua florere Latinæ litteræ, Gothicam linguam didicit, vt sanctus Augustinus testatur inquiring: Si licet dicere non solum Barbaris lingua sua, sed etiam Romanis *Sibor aarmen*, quod interpretatur, *Domine miserere*, cur non liceret in Concilijs Patrum in ipsa terra Græcorum, vnde vbique destinata est fides, lingua propria *Homousson* confiteri, quod est Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna substantia? Hæc Augustinus. Quibus verbis satis constat, Romanam linguam nonnihil a Gothis accepisse, immo ab ijs, necnon a Gallis, Longobardis, & a frequentia, siue concursione in Urbem aduenarum, contaminatam, barbarieq. conspurcatam, & pene amissam olim fuisse, atque ita, vt multis iam sæculis non modo Latine nemo fere locutus fuerit, sed ne Latina quasi quidē legens intellexerit. Quæ autem ætas illa intellexit, perperam maiori ex parte pronunciauit, aut scripsit: pronunciabatur enim B pro V, & contra V pro B, vt lauor pro labor, veneficiū pro beneficiū, beritas pro veritas, benio pro venio, & aliæ id genus sexcētæ voces ita pronunciabātur, vt ex codicibus manuscriptis antiquis videre est: qui quidē pronunciādi, scribendiq. modus in Hispania, præsertim vero in Prouincia Castellæ, & alibi apud multos ad hanc vsque diē remansit. Hinc de huiusmodi iactura Quintilianus ait: Mutauimus genus, & vltra nobis, quàm oportebat, indulsumus. Quid multa? totus prope mutatus est sermo. Hæc Quintilianus. Idem sensit Diomedes Grammaticus dicens:

Aelius
Spartian.
S. Hieron.
in Genes.
Orosius li.
1. cap. 16.
Rhodig. li.
18. c. 24.
to. 2. c.
alij.

S. August.
Epist. 177.
Laurætius
sub fin. 18.
2.

Quintil.

Diomed.
Gramm.

V

Iniecit

Iniecit postera ætas manum, & veluti disciplinam pristini sæculi sermonē fastidire cœpit, & noua veluti parturire verba.

Plin. Tacitus, Macrobius, & Apuleius dixerunt: Huiusmodi autem iacturam ad hæc vsque tempora passi sumus: Romanam enim linguam nobis olim non modo Romæ, verū etiā in vniuersa præsertim Italia peculiarem, ac natiuā, nunc tanquam peregrinam, atque exteram intra lares nostros excipere solemus: immo, vt ait Paulus Manutius, elingues pene sumus in Latina lingua, quā tum lacte ipso Romani imbebant: pueri enim cū primū balbutire incipiebant, a Matribus, & Nutricibus nulla arte Latinā discebant linguam, qua utebātur, vt ex Cicerone colligitur, dicente: Frequens confessus Theatri, in quo sunt mulierculæ, & pueri, mouetur audiens tā grande carmen. Et in Oratore: Equidem cum audio Socrū meā Læliam (facilius enim mulieres incorruptā antiquitatē conseruant, quòd multorū sermonis expertes ea tenent semper, quæ prima didicerūt) sed etiā sic audio, vt Plautum mihi, aut Næuiū videar audire. Et in Bruto: Erant tamen, quibus videretur illius ætatis tertius Curio, quia splēdidioribus fortasse verbis utebatur, & quia Latine nō pessime loquebatur, vsū, credo, aliquo domestico: nā litterarū nihil sciebat, sed magni interest quos quisque audiat quotidie domi, quibuscū loquatur a puero: quemadmodū Patres, Pædagogi, Matres etiā loquantur. Legimus epistolas Cornelie Matris Graccorum: apparet filios non tā in gremio educatos, quā in sermone Matris. Ibidem: Nullum ille Poetā nouerat, nullū legerat Oratorem, nullā memoriā antiquitatis collegerat. Et infra: Antonius existimabatur bene Latine loqui, sed litteras nesciebat.

Idem in eodem libro de Oratore ait: Nemo vnquā Oratorem quòd Latine loqueretur, admiratus est: si aliter, irridet. Neque eum Oratorem tantummodo, sed hominem nō putant. Idem ibidem: Illud autē nequis admiretur quonam modo hæc vulgus imperitorum in audiendo notet, cū in omni genere, tum in hoc ipso magna quædam vis, incredibilisq. naturæ. Omnes enim tacito quodam sensu sine vlla arte, aut ratione quæ sunt in artibus, & rationibus recta, ac praua diiudicant: ita vero, vt siquid contractione breuius fieret, aut productione longius, Theatra tota reclamāt. Ex huiusmodi ergo tanti viri testimonijs

nijs aperte dignoscitur, Latinā linguam peculiarem olim, & nativam omnibus Romæ, & in vniuersa Italia fuisse, viris scilicet & mulierculis, nobilibus & ignobilibus, senibus & pueris, doctis & indoctis, diuitibus & mendicis: in ea tamen alter alterū præstabat, sicut in alijs linguis apud omnes Nationes euenire solet. Nunc vero in hac perdiscenda maximos perpetimur labores, melioremq. ætatis partem consumimus, vixq. eam ipsam in scribendo consequimur, & laboriose quidem in eadem Latina lingua balbutire videmur, dum barbariem, ac stribiliginem, tortuosā scilicet orationis prauitatem, ac versuram vitare, puramq. dicendi formam sequi studemus, ob insignem iniuriam Latinitati illatam ab exteris Nationibus, & Gothica præsertim Gente: quæ Gens profecto barbara, & immanis, quanta Latinis litteris, vniuersaq. Italiæ damna intulerit, Romanæ, vt cetera conticescam, ruinæ docent. Hæc de Gothica lingua, vt ad Armenicam transeamus.

Gell. lib. 5.
cap. 20.

DE S. IOANNE CHRYSOSTOMO
LITTERARVM ARMENICARVM
AUCTORE.

LTERA eiusdem parastaticæ Columnæ facies sanctum Ioannem Chrysostomum ob auream sermonis præstantiam, Chrysostomum scilicet, hoc est, aureum os, appellatum, patria Antiochenum, & Antiochenæ quondam Ecclesiæ presbyterum, Constantinopolitanum Archiepiscopum, Græcū Doctorem, Græcoq. more indutū, Armenicarumq. litterarū Auctore representat: ad cuius pedes hæc legitur Inscriptio:

S. Ioan. Chrysof. litterarum Armenicarum Auctor.

LPHABETVM, quod in Bibliotheca extat Vaticana, absque nominibus, ac pronunciationibus conscriptum hoc loco non apposuimus, sed quod sequitur, studiosorum commoditati studentes conscripsimus, sicut de Hebraico, Græco, Latino, Armenico, Illyrico, ac Seruiano eandem ob causam factum est.

ALPHABETVM ARMENV M

nouem ac triginta litteris constans.

Figure litterarum	Nomina litterarum	Pronunciatio.
ա ա	Aip	a
բ բ	Pien Bien	p.b.
գ գ	Chiim Giem	c.g.
դ դ	Ta Da	t.d.
ե ե	Iec	ie.e.
զ զ	Za	z.
է է	Ac	æ.e.
ը ը	Iet	ie.
թ թ	Tho	th.
յ յ	ge ze xe	g.z.x.
ի ի	Inni	i.
լ լ	Liun	l.
խ խ	Hhe	hh.
ծ ծ	Zza.Dha.Tza.	dh.tz.zz.
կ կ	Chien.Gien.Kien.Quien.	c.g.k.q.
հ հ	Ho.	h.
ձ ձ	Tfa.Ssa.xa.	ff.tf.x.
շ շ	Chat.Glal.Gal.	gl.l.
ռ ռ	Ie.Gie.Hie.	i.g.h.
ս ս	Mien.	m.
վ վ	Chi.	i.
ն ն	Nu.	n.
շ շ	Sa.Scha.	ff.sc.
ո ո	Vua.	o.
զ զ	Scha.Zia.	ff.z.
պ պ	Be. Pe.	p.b.
գ գ	Sche.Zche.	ff.ch.q.z.

Դ ւ	ւա	Rha.Rra.	rh.rr.
Լ ւ	ւե	Se.	f.
Վ Վ	վե	Viech.Vieu.Vieph.	u.
Ը ւ	ւոււ	Dun.Tuen.	t.d.
Ր ր	րե	Re.	r.
Յ ց	ցոյ	Zzo.	zt.zz.
Ի ր	հիււ	Yun.Phyun.	y.
Փ փ	փիւր	Piur.Phiur.	p.ph.
Ք ք	քե	Che.	ch.
Է ւ	ւ	Ieu.	eu.
Փ փ	փե	Phe	ph.
Օ օ	ափիււ	Aipiuu.	o.
V O C A L E S.			
ա. ե. ը. լւ. հ. ճ. յ. ո. ղ. ւ. օ.			
D I P H T H O N G I.			
այ. աւ. իւ. ու. եւ. ոյ.			

Հայր մեր որ յերկնսս.

SANCTVM Ioannem Chrysostomum Armenicarum litterarum inuentorem fuisse Latina docet Inscriptio, ratioq. ipsa persuadet. Nam sanctus ille diu in Armenia relegatus vixit, vbi post multa in vetus ac nouum Testamentum conscripta, plurimos suae vitae sanctitate, ac lingua, ad Euangelicam doctrinam traxit, & Scripturam sacram in Armenicam linguam transtulisse dicitur: deinde in pusillum ac desertum Armeniae oppidulum nomine Cucufon, ac demum Arabissum deportatus ex hac luce decessit.

Ex li. 10.
Trip. hist.

tolom. So-
linus, Dio-
nyf. Sira-
bo, Plinius
Stephan.
Virgilius
Lucanus.
Gen. 8.
Iſa. 37.
in fine.

Ex Bero-
ſo, & Xe-
nophontis
æquiuo-
cis.

Ex Theſeo
Ambroſio
in Intro-
duct. va-
riarū lin-
guarum.

Pag. 145.
& 147.

ſit. Armenia autem, vt Scriptores omnes affirmant, eſt Aſia regio inter Taurum & Caucaſum montes a Cappadocia ad Caſpium vſque mare protenſa, ab Armenio Theſſalo Iaſonis comite, vt inquit Strabo, dicta. Hanc Terram Hebraica lingua *Ærez Ararat*, ideſt Terram Ararat appellat: huius vero regionis Incolæ nunc Chriſtiani ſancti Thomæ è cinctura dicti in temporalibus Perſarum regi, qui Sophi vulgo nuncupatur, obediunt, & iuxta ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ritum ſe degere profitentur. Eiufdem regionis Alphabetum nouem ac triginta litterarum figuris maiuſculis, totidemq. minuſculis conſtat, quæ cum characteribus, ac pronuntiacionibus variarum linguarum quandam affinitatem habent. Vulgaris autem lingua eſt eadem Turcica, & Tartarica, multasq. voces Hebraicas habet, vt in Appendice offendemus: Georgiana vero Tartaricæ & Armenicæ media eſt. Notis huiusce Alphabeti conſtat perbreuis Inſcriptio poſt Abecedarium appoſita: quæ in chartulâ efficta, ſatisq. oblonga a ſancto Ioanne Chryſoſtomo manu geſtatur, & in characteres noſtros tranſlata in hanc legitur verborum formam: *Chair mer or hierchins*. Latine vero hunc in modum: *Pater noſter qui es in calis*. Quod factum reor, vt innuatur, ſanctum Ioannem Chryſoſtomum hac lingua Euangelicam doctrinam apud Armenos propagaffe. Et quia vna eademq. littera varijs modis, & frequenter quidem pronuntiat, hinc factum eſt, vt huiusmodi Alphabetum, quod a ſiniſtro latere ad dextrū legitur, iuxta varias earundem litterarum pronuntiaciones, ac poteſtates, maiorem characterū numerū admittat, quàm cetera Alphabeti recipiant. Nec ſilentio prætereundum cenſetur, trigeſimam quartā litteram, quæ pro Y ponitur, hoc modo ſcripta *Y*, Yun, vel Phyun apud Armenos vocitari: a quibus Fyo, vel Fya noſtrum ita pronuntiatum, originem traxiſſe opinor, vt ex Theſeo Ambroſio videre eſt: nec ob id ceteras rationes ad hanc rem pertinentes, quas paulo ſuperius reſcenſuimus, contemnendas eſſe dicendum eſt: ſed ſuo quiſque potiatur ſenſu. Hæc de Armenico Alphabeto, vt ad notas Illyricas accedamus.

DE

DE SANCTO HIERONYMO LITTERARVM ILLYRICARVM

INVENTORE.

TERTIA eiusdem parastaticæ Columnæ facies sanctum Hieronymum Stridonensem, Virum profecto omnium doctrinarum genere præditum, Hebræam præterea linguâ, Syram, Chaldaicam, Græcam, & Latinam perfecte callentem, litterarumq. Illyricarum Inuentorem repræsentat. Hinc supra eius caput Illyricum extat Alphabetum: ad eius autem pedes Leo iacere cernitur: atque infra hæc legitur Inscriptio:

*S. Hieronymus litterarum Illyricarum
Inuentor.*

ALPHABETVM, quod in Bibliotheca Vaticana extat, hic non apposui: sed studiosorum studens commoditati, quod versa pagina videre licet, varijs figuris, varijsq. nominibus, ac pronunciationibus, siue potestatibus conscriptum ob oculos ponendum censui, sicut de Hebraico, Græco, Latino, atque Armenico, necnon Seruiano ob eandem rationem factum esse constat. Quam profecto industriam hisce in Alphabetis præstare mihi visum est, cum huiusmodi linguas apud multas Nationes in frequentiori, quàm ceteras, usu esse non ignoremus.

ALPHA-

ALPHABETVM ILLYRICVM

Tribus ac triginta litteris constans.

Figurae litterarum.	Nomina litterarum.	Pronunciatio litterarum, vel potestas.
	Af	a vocalis.
	Buk	b
	Viede	u consonans.
	Glagoglie	gh, vel gl,
	Dobro	d
	Iest	e vocalis, sed quandoque sonat, ie.
	Sgiuiete	non sg, sed medium inter s, & g: vt apud Venetos, no ghese, pro eo, quod Latine dicitur: nō adest.
	Sielo	sz non-z, sed medium inter s, & z.
	Semglie	Hæc littera eandem pene retinet pronuntiati- nem, quam habet superior.
	Isge	Hæc est littera, quæ numerū denarium significat.
	I	i vocalis.
	Iu, & giu	
	Kako	k
	Liude	l
	Mislete	m
	Nasc	n
	On	o vocalis.
	Pokoi	p
	Erzi	r
	Slouo	f consonans.

	Tuarde	t
	Vk	u vocalis
	Hir	h Pronunciatur more Hebræorum, vt Abraham.
	Fi	f
	Zi	z
	Ciarv	c Est littera, quæ pro duplici cc cum i, ponitur, & pronunciatur vt apud Italos Faccio, taccio.
	Od	od pro duabus litteris.
	Scai	pronunciatur vt, sc, in latino verbo Scio.
	Sctai	sct pro his tribus litteris.
	Ier	Deseruit pro fulcimento consonantium in fine dictionum.
	Iat	ia & ie.
	Iust	iu more Latinorum.
	Ieriest	hæc littera parum aut nihil deseruit, sed ponitur pro significatione litterarum, quæ instar characterum Hebraicorum significationem habet.

SANCTVM Hieronymum Illyricarū litterarum inventorem fuisse aperte docet Inscriptio: idq. fama ipsa nobis persuadet. Quamuis enim sanctus Hieronymus Illyricus, siue Dalmata non fuerit, eum tamen huius linguæ auctorem extitisse, rumor sparsus est. Quod autem hic sanctus non fuerit Illyricus, ex eodem constat Hieronymo, qui hunc in modum ait: Vastatis vrbibus, hominibusq. interfectis, solitudinem, & raritatem quoque bestiarum fieri, & volatiliū, pisciumq. testis Illyricus est, testis Thracia, testis in quo ortus sum solum: vbi præter cælum & terram, & crescentes vepres, & condensa siluarum, cuncta perierunt. Hæc Hieronymus, qui Illyricum a patrio Solo hic separat, & in Catalogo Dalmatiam ab eodem patrio Solo diuidens, scribit se Stridone natum, idq. oppidum esse

*Hieron. in
c. 1. Soph.
to. 5.*

*Hieron. in
Cat. Scrip.
Ecl. in si-
ne to. 2.*

X

in

in confinio Pannoniæ, Dalmatiæque. Blondus item Foroliviensis affirmat Strignam, quæ olim Stridon (vbi Eusebij Hieronymi patris sepulchrum adhuc extare testatur) intra Arsiam flumen, Italiæ ea in ora, Plinij, ceterorumq. veterum testimonio, ex ipsius etiam Augusti descriptione, limitem contineri: proptereaq. Istriæ, non Illyrio, aut Dalmatiæ Stridonē adscribi debere ait. Quamuis igitur Hieronymus sit Istrianus, Stridonensis videlicet, non Illyricus, siue Dalmata, cum tamen vel Illyricæ linguæ, quæ Sclauona nunc dicitur, fuisse inuentorē, vel eam saltem (latius enim tunc lingua illa patebat) optime calluisse fatendum est. Habet namque Gens illa Missas, codicem horarium, ceterasq. diuinas preces, vt ego ipse vidi Illyrica conscriptas lingua ab omnibus Dalmatis intellecta: sedisq. Apostolicæ auctoritate (quam a Paulo II. habuerunt) publice illis vbique vtuntur: eas autem a sancto Hieronymo accepisse illius Regionis incolæ persuasissimi ita sunt, vt captis potius armis omnes disperire malint, quàm eas relinquere. Qua ex re colligi potest, Illyricam linguam, seu Dalmatam, quæ tunc late patebat, atque Istriam etiam, si non omnem, maiori tamen ex parte occupabat, a sancto Hieronymo etsi non terra, lingua tamen Illyrico, sicut vulgata omnium stat sententia, excultam saltem, in melioremq. formam redegissem, siue in scribendo fuisse innouatam: huiusce enim linguæ Stridonem Dalmatiæ finitimam expertem fuisse, vero simile haudquaquam videtur esse.

*Hieron. in
proem. li.
3. in Hier.
10. 4. Et in
6. & 7. Za-
char. 10. 5.
Marian.
Vid. i. In-
dice i. Hieron.*

Vt cumque autem sit quod a nobis hucusque dictum est, hoc vnum pro certo affirmare possum, Hieronymum multis in locis homines linguæ suæ Latinos vocare, vt Marianus Victorius Reatinus, olim Episcopus Amerinus interpretatur, dum idem Hieronymus Hebræorum, Græcorumq. eruditionem in scripturarum sanctarum explanatione hominibus linguæ suæ se tradere scribit, commentarios super Prophetas omnibus notissimos eo nomine intelligens, vt idem Victorius affirmat: nisi Hieronymum Illyrica lingua Scripturam sacram ijs populis coram explanasse dicamus, vel Scripturam sacram in Illyricam linguam transfuisse, vt nonnullis placeat. Sed vt res sese habeat, hanc linguam a Hieronymo in vsum saltem reuocatam, in melioremq. cultum fuisse restitutam,

turam, & ab Illyrico Polyphemi (vt Appianus scribit) siue ,
vt alij volunt , Cadmi filio , vel Cadmonis , vt ait Suidas , in-
uentam olim fuisse opinandum est , cum ab eo ipso Illyrio
Regio illa Europæ , & Adriatico mari incumbens Appiano ,
Eustathio , & Suida testibus , Illyris , siue Illyrium solet nun-
cupari : quam hodie Italice Sclauoniam vocant . Alphabe-
tum autem a sancto Hieronymo inuentum , vel saltem instau-
ratū , quamuis ab omnibus alijs linguis , quod ad figuras per-
tinet , valde dissimile sit , habet tamen easdem litterarum pro-
nunciationes ac potestates , quibus lingua Seruiana , sicut infra
patebit , vti solet . Hæc tamen lingua a Dalmatis nec adhibe-
tur , nec intelligitur : illa vero quæ Buchuizza , idest litteraria
dicitur , Dalmatia , atque Istria , Stiria , et Carinthia , nec-
non Gentes aliæ his finitimæ vtuntur : Croaticaq. appellatur
a Croatia , inter Dalmatiam & Istriam sita .

Hæc de Illyricis litteris , siue Hieronymi , vt aiunt , lingua .
Quid autem per Leonem ad eius pedes iacentem significa-
tur , declaratum est , cum de Bibliotheca Cæsariensi locuti su-
mus . Cur vero idem sanctus pileo rubro pingi soleat , silentio
haudquaquam prætereundum videtur . Quamuis enim Ga-
lêro rubro vsque ad Innocentij IIII . tempus Cardinales vsi
non fuerint (eum namque ab eodem Pontifice in Concilio
primo Lugdunensi acceperunt , vt suo loco fusius dicemus) is
tamen rubeo colore pingi solet , vt Hieronymum Cardinali-
tia dignitate decoratum fuisse , indicetur . Cardinalatus enim
nomen ac dignitas siue officium non solum Gregorij magni
tempestate in vsu fuerunt , vt in eius Epistolis videre est , ve-
rum etiam Damasi Papæ temporibus , Volaterrano teste , qui
ait : Inuenio in antiquis Tabulis apud Ecclesiam Aretinam
Donationis cuiusdam Zenobij Senatoris Romani eidem Ec-
clesiæ vsque a tempore Damasi Pontificis factæ , vbi est hu-
iusmodi subscriptio :

Ego Io. S. R. E. Diaconus Cardinalis ex parte Damasi
Pont. laudo , & confirmo .

Itaque non video , ait Volaterranus , cur sanctus Hierony-
mus Damaso charus non fuerit S. R. E. presbyter Cardinalis .
Hæc Volaterranus . Quamuis enim sub Benedicto octauo ,
sub Innocentio quarto , & sub Paulo secundo Cardinalitia

X 2 insignia

Pag. 51.

*Pileus ru-
beus in Cõ
cil. Ludg.
1. datus.*

*Epist. Gre-
gor. lib. 1.
epist. 79.
C. 81. lib.
2. ep. 25.
Et can. 7.
q. 1. Pasto-
ralis.*

*Volaterr.
lib. 22.*

*Anthropo-
logia.*

insignia fuerint amplificata, ceterisq. temporibus dignitatem ipsam auctam constet, non tamen Cardinalatus nomen antea non fuisse censendum est: aliud namque est insignia recentiora esse amplificata: aliud vero Cardinalium nomen veteribus fuisse incognitum.

Ex Biblioth. Damasco. & Platiniana.

*Guido Ar-
ch. Fracti-
scus Zaba-
rella Car-
di. & alij.
Greg. li. 1.
Episto. 79.
& 81.
Et li. 2. ep-
25.
Et Can. 7.
q. 1. Pas-
toralis.*

*S. Hiero in
cap. 3. Isa.
sub init.
tom. 4.*

*Hier. epist.
21. cir. me-
di. to. 1.*

Nec tamen silentio prætereundum est, Cardinales in primitiua Ecclesia Presbyteros fuisse nuncupatos, quibus Euaristus Pontifex primus omnium Titulos diuisit, quos Marcellus non multo post limitauit pro Gentibus ad Christi fidem venientibus, atque infantibus baptizandis, mortuisq. sepeliendis: nam ducetos & triginta sex Sacerdotes Cardinales Romæ quandoque fuisse multi Scriptores produnt. Primitus autem Presbyteri, quandoque vero in quacumque Ecclesia principales Sacerdotes, seu Episcopi cardinales dicti sunt, ut ex Gregorio Magno videre est. Quod autem principio prorsus oneri fuit, summo tandem, nec immerito quidem, & oneri & honori esse coepit, quando scilicet in administranda Rep. Christiana Pontifici semper præsto adesse coeperunt, ita vero ut inter contentiones Imperatorum ac populi Romani de Pontifice creando non semel subortas, auctoritate & prærogatiuam summi Pontificis eligendi sibi iure compararint. In primitiua igitur Ecclesia Cardinales nomine presbyterorum nuncupabantur, ut etiam ex eiusdem Hieronymi, qui ad hanc usque diem Presbyter vocitatur, verbis colligi potest. Hieronymus enim in explicatione libri Isaia hunc in modum ait: Senatus quoque consultata dicuntur, & principes quondam Romani Consules appellati sunt, vel a consulendo ciuibus, vel ab agendo cuncta consilio. Et nos, inquit, habemus in Ecclesia Senatum nostrum, coetum presbyterorum. Hæc Hieronymus, qui per Senatum presbyterorum, Collegium Cardinalium, teste Archidiacono, insinuauit, ac seipsum tamquam Senatorum, siue Cardinalium collegam suboscure nominauit. Idem visus est innuere cum ad Ageruchiam scripsit dicens, se in chartis Ecclesiasticis Damasum Papam iuuasse, synodicisq. consultationibus Orientis, & Occidentis respondisse. Si enim Hieronymus a secretis Damasi Papæ solum fuisset, non se iuuasse eum, sed ei se inseruisse in chartis scribendis dixisset: nec synodicis consultationibus se respondisse addidisset, sed mitius loquens, responsa

sponsa transmisisse scribendo dixisset: respondere enim auctoritatem quandam ad secretarium non pertinentem præferret.

Extat ad hoc idem probandum satis euidens coniectura, quæ colligi potest ex verbis eiusdem Hieronymi dicentis se omnium pene sententia summo Sacerdotio dignum fuisse iudicatum. Quibus ex verbis coniectare licet, tam clerū, quàm plebem Romanam propensissimam in Hieronymum fuisse, ita vero, ut mortuo Damaso, Hieronymū subrogassent. Hinc Hieronymum presbyterum, idest Cardinālē fuisse censendum est, cum summos Pontifices, Marcellum scilicet, Melchiadē, Siluestrum ex Presbyteris Cardinalibus, Marcum, Iulium, Liberium, & Damasum, eiusq. successores, vel ex Presbyteris, vel ex Diaconibus Cardinalibus in summum Pontificatum fuisse assumptos constet. De Hieronymi Cardinalitio, Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus mentionem facit ad Augustinum scribens. Idem Eusebius Cremonensis sancti Hieronymi discipulus ad Theodonium scribens Romanum. Idem sanctus Petronius Episcopus Bononiensis in tractatu Apophtegmatum selectorum sanctorum Patrum scribit. Idem S. Augustinus in sermone ad fratres in Eremito. Quamuis autē sermones omnes ad fratres in Eremito Augustini esse non iudicentur, ut fusissime quidem a nobis demonstratum est in nostra Bibliotheca, siue in Indice Theologico, & scripturali, huiusmodi tamen sermo non nisi magnam auctoritatem habere potest, cum ex vetustissimis manuscriptis exemplaribus patet sancti Augustini operibus ij omnes interferantur, tantiq. Doctoris, ac doctrina, & pietate digni sint iudicati.

Vt autem huius generis quæstionem concludam, aliam ad nostram opinionem comprobendam in medium afferam coniecturam, quæ ex eiusdem Augustini sententia colligitur. Augustinus enim ad Hieronymum scribens Petrum vere errasse, & a Paulo iure reprehensum hunc in modum ait: Quamquam secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est, licet etiā a minore quolibet non sit refugienda, vel dedignanda correctio. Vbi glossa, Hieronymum fuisse Cardinalem, verbis illis affirmat: cui consentit Cardinalis de Turre Cremata idem

*Hiero. epi.
99. ad A.
sell. 20. 2.*

*Anno Do-
mini 400.*

*Anno Do-
mini 440.*

*Aug. serm.
25. 70. 100.*

*Aug. epist.
19. 10. 2.*

*Decr. p. 2.
causa 2. q.
7. cap. 34.
Turr. Cre-
mat. lib. 7.
Summ. Ec-
cle. ca. 83.*

caput

na Ecclesia ad maximum in terris fastigium euecta fuit, Imperatore potentissimo Friderico Ahenobardo, eoq. Ecclesiae infestissimo hoste, conculcato, victo, pacemq. ab Ecclesia petere coacto, tum primum ex Episcopis versa vice Cardinales fieri coepti. Cardinalium enim dignitas cum Ecclesiae, & Romani Pontificis dignitate semper creuit. Hæc Onuphrius. Quamuis igitur Episcopatus Cardinalitia dignitate maior olim fuisset, ob id tamen dicendum non est, tunc temporis Cardinalatum non extitisse, aut Hieronymum Cardinalitia dignitate decoratum non fuisse: constat enim, vt ipsemet Hieronymus testatur, eum a Paulino Episcopo Antiocheno, Antiochenæ Ecclesiae Presbyterum anno suæ ætatis trigésimo creatum fuisse, vt etiam idem fere dicit Epiphanius.

Hic Pont. Senatus Venetiopere contra vim Imp. est in sede repositus.

Hier. Epist. 61. ad Pæ. to. 2. Epiph. Epist. 60.

Nec desunt interea qui ipsum Hieronymum Presbyterum, deinde Ecclesiae Romanæ factum fuisse affirmant, e quorum numero est Ado sanctissimus, idemq. doctissimus, Treuerensis Archiepiscopus, qui hac de re luculentissimum præbet testimonium. Idem narrat Aloysius Lippomanus, & alij permulti. Presbyterum autem Romanum creatum nō nisi Cardinalem censendum esse, multi, & eruditi quidem viri affirmant, dicentes, non eo Hieronymum Presbyterum Ecclesiae Romanæ censeri, quod iuxta eius ritum Presbyter fuerit creatus, cum propter hanc rationem omnes Presbyteri nuncupationem huiusmodi accepturi essent: nec etiam quod Romæ ordinatus, cum fieri nequeat, vt vnus & idē Romæ & Antiochiæ Presbyter iure ordinetur. Sed ideo Ecclesiae Romanæ Presbyter creatus nuncupatur, idest nouo titulo insignitus, ita vero, vt Presbyter primarius diceretur. Primarij autem Presbyteri, non nisi Cardinales intelligi debent, vt ex Decreto colligitur, vbi Clerici S. R. E. in singularis potentiae, & præexcellentiæ culmine constituti instar amplissimi Senatus Romani a Constantino reuerendissimi appellantur. Id quod ad simile est eiusdem Hieronymi sententiæ dicentis: Ecclesia habet Senatum, coetum Presbyterorum, sine quorum consilio, nihil monachis agere licet: Senatum quoque Romani habent, cuius consilio cuncta agebant, & nos habemus Senatum nostrum coetum presbyterorum. Quem plane Presbyterorum coetum, ac Senatum Archidiaconus, vt diximus, pro Cardinalium

Ado de vitis sanctorum. Anno salutis 500. tēpore Greg. VII.

Distin. 96. cap. Constantinus.

S. Hieron. in caput. 3 Isa. sub init. tom. 4.

nalium Collegio exponit. Quare Sanctum Hieronymū Cardinalem fuisse, ob idq. pileo rubro depingi solere concludendum est, etiamsi ad eam usque diē Cardinales huiusmodi galero atque purpura donati non fuissent. Qui multa ad hanc rem pertinentia videre cupit ad Fratris Alphonsi Ciacon Hispani viri quidem eruditissimi Tractatum confugiat, ubi plurima testimonia, & rationes non paucas de eiusdem Sancti Cardinalitio recenset. Hæc de sancti Hieronymi Cardinalitia dignitate, atque Alphabeto, quod ipse inuenit, ut ad Cyrillum Seruianæ linguæ Auctorem accedamus.

DE SANCTO CYRILLO

ALIARVM
ILLYRICARVM LITTERARVM
INVENTORE.

VARTA eiusdem parastaticæ Columnæ facies, Cyrillum Episcopum habitu Episcopali indutū, Illyricarumq. litterarum cultorem præcipuum, siue Inuentorem repræsentat. Hic primus a Sede Apostolica impetrauit, ut in Dalmatia illius Prouinciæ idiomate diuinum officium recitare liceret. Sunt tamen qui a Methodio id impetratum dicant. Vterque autem Euangelium Dalmatis prædicauit. Cyrillus item Clementis Papæ corpus Romā asportandum curauit: hinc ad eius pedes anchora iacere cernitur, ut huiusmodi translatio maritimo itinere facta innuatur. Alphabetum autem Seruianum supra eius caput conspicitur, infra vero hæc legitur Inscriptio:

S. Cyrillus aliarum Illyricarum litterarum

Auctor.

ALPHA.

ALPHABETVM SERVIANVM
tribus & quadraginta litteris constans.

Figura litterarum	Nomina litterarum	Pronunciatio, vel potestas.
А а	Азъ	As a
Б б	Букъ	Buki b
В в	Вѣде	Viede v consonans
Г г	Глаголе	Glagolie gh
Д д	Добро	Dobro d
Е е	Есть	Iest e ic
Ж ж	Живѣте	Xiviete gg
З з	Зело	Selo z
И и	Земле	Semglic f
Н н	Иже	Ixe i vocalis
К к	Н	I i consonans
Л л	Како	Kako kq
М м	Люде	Liude l
Н н	Мислѣте	Mislete m
О о	Нашн	Nasci n
П п	Он	On o
Р р	Покон	Pokoi p
С с	Дрѣвн	'rzi r
Т т	Слово	Slovo s
У у	Тврѣде	Tvrde t
Ф ф	Оукъ	Vk v vocalis
Х х	Ферѣта	Ferta f
Ц ц	Фнта	Thita th
Ч ч	Херѣ	Her hh
Ш ш	Ерѣ	Ier e ic
Щ щ	Еры	Ieri i
Ъ ъ	Отъ	Ot od ot

Ω	ΩΔ	Od	od
ΩΩ	Ω	O	o vocalis
Ц	Ц	Zi	zz
У	УЕРЬКЪ	Cierv	cc ci
Ш	ШАН	Sciai	sc
Щ	ЩАН	Sctai	ſct
Ъ	ЪТЪ	Iat	ia
Ѧ	ѦѦ	Ea	æ
Ѧ	Ѧ	E	e angusta
Ѧ	ѦКО	Iako	ia
Ѧ	Ѧ	Ie	ie
Ю	Ю	Iu	iu
Ѧ	ПѦН	Pfi	ps
Ѧ	КѦН	Kfi	ks
Ѧ	Ѧ	Giu	giu
Ѧ	Ѧ	Cchia	cch

SANCTVS Cyrillus, quē Seruiani Alphabeti Inuentorem fuisse docet Inscriptio, Illyricus siue Sclauorum fuit Episcopus, & S. Clementis, qui tertius post B. Petrum Apostolum Pontificatum tenuit, corpus Romam deferendū, & in Basilica eiusdem Clementis nomine insignita recondendum curauit, vt anchora etiā illa fortasse innuit: Clemens enim, alligata ad eius collum anchora, in mare præcipitatus martyrio fuit decoratus. Eadem in Ecclesia sancti Clementis Cyrillus & Methodius Sclauorum Episcopi miraculis clari sepulti sunt: quorum sacras reliquias sub altari in eiusdē Ecclesiæ facello peruetusto repertas fuisse constat: nunc vero Sixtus V. Pont. Maximus eiusdem sancti Cyrilli corpus in Ecclesiam sancti Hieronymi Illyricorū ab eodem Pontifice constructam transferendum mandauit. Alphabetum hoc loco conscriptum, vt ad rem nostram reuertamur, non est illud, quod in Bibliotheca extat Vaticana, sed eo copiosius. Hoc autem nominibus item, ac pronun-

ciatio-

ciationibus, quæ in omnibus Alphabetis inibi scriptis desiderantur, Seruianumq. non Illyricum nuncupatum, hic ob oculos ponendum censui, cum hæ litteræ Seruianæ non Illyricæ dicantur, nec ab Illyricis, seu Dalmatis dignosci queât, nisi laboriose perdiscantur, sicut in qualibet Natione exterarum linguarum characteres percipi solent. Hæ litteræ instar Hebraicarum litterarum mysterijs plenæ a Seruia, & Bulgaria, Vallachia, Moldauia Daciæ partibus, necnon a Bosina, Russia, & Moscouia, atque ab alijs Gentibus ad Orientalem plagam pertinentibus adhibentur, maioriq. ex parte a Græco fonte desumptæ sunt, Græcosq. accentus recipiunt, characteribus maiusculis, qui eos non admittunt, exceptis more Græcorum. Huius generis lingua, quæ omnium linguarum censetur ditissima, & non nisi regulis permultis ad vnguem acquiri potest, Chiurilizza, hoc est, Cyrilliana à Cyrillo inuentore, quem Chiuril appellant, nuncupatur. Bosina vero inter ceteras Gentes Seruianam linguam adhibentes, puriori, & elegantiori loquendi forma uti solet, ad quam elegantiam & loquendi venustatem Seruia non parum accedit, sicut a Marino Temperizza Epidaurio è Societate Iesu hanc linguam optime callente accepi. Huius generis est Epitaphium illud, quod in templo sanctæ Mariæ de Ara cæli lapide incisum extat ad pavementum Altaris maioris in monumentum Katarinæ Bosnensis Reginae, quæ inibi humata iacet. Epitaphium vero in hanc legitur verborum formam:

КАТАРИНИ КРАЛИЦИ БОСАНЗСКОИ
СТИПАНА, ХЕРЦЕГА СВЕТОГА
САВЕ, СПОРОДА ЕЛННЕ И КЪМЕ
ЦАРА СТИПАНА РОЕНИ ТОМАША
КРАЛА БОСАНСКѢГА ЖЕНИ
КОИ. ЖИВИ ГОДИНИ И. И. Д.
И ПРИМНИХЪ ХРНИ НААНТА ГНА
У. Х. О. И. АНТО НА. К. НЕ.
ДНИ ОКТОБРА, СПОМНИАКЪ
НЕ ПИБСМОМЪ ПОСТАВЛЕНЪ

Italicis conscriptum litteris legitur hunc in modum :

*Katarini Kraglizi Bosanskoi,
Stipana Kerzega Suetoga
Saue, sporoda ieline i kucchie
Zara Stipana roieni. Thomascia
Kraglia Bosanskoga xeni.
Koliko xiiii godini. LIIII.
I, priminu, u Rimi nalita Gospodina
M.CCCCLXXVIII. Na XXV.
Dni Octobra, Spominak
Gne, pismom postauglien.*

Idem vero Latine redditur hisce verbis :

*Katarinæ Reginæ Bosnensi,
Stephani Ducis Sanctæ
Sabæ, ex genere Helenæ, & domo
Principis Stephani natæ, Thomæ
Regis Bosnæ Vxori.
Quantum vixerit annorum LIIII.
Et obiit Romæ, Anno Domini
M.CCCC.LXXVIII. XXV.
Die Octobris. Monumentum
ipsius scriptis positum.*

Hæc de variarum litterarum inuentoribus : nunc vero reliquum est, ut ad ea, quæ e regione huius postremæ columnæ parastaticæ ad parietem depicta cernuntur, transeamus.

DE

DE SEMICOLVMNA LATERITIA

E REGIONE POSTREMÆ COLUMNÆ PARASTATICÆ

Parieti annexa, in qua Christus Saluator noster, & Siluester Papa, Constantinusq. Magnus Imperator depicti conspiciuntur.

SALVATOR noster, Christus Iesus, Deus & homo, ad cuius dextram Siluester eiusdem Vicarius, & Petri successor, ad læuam vero Constantinus Imperator depicti cernuntur, e regione postremæ Columnæ parastaticæ repræsentatur diuinam quandam præferens Maiestatem, vt per pictoriam artem effingi potuit, dextra manu Mundum, læua autem Librum, in quo duarum litterarum A scilicet, & Ω Hieroglyphicum scriptum conspiciuntur. Sed supra eius caput hæc legitur Inscriptio:

*Iesus Christus, summus Magister, celestis
doctrinæ Auctor.*

Hoc loco non immerito SALVATOR noster duabus quidem rationibus depictus cernitur, sicut enim litterarum inuentarum ordo in primo Adam diuinitus edocto inœpit, ita & in secundo Adam, Christo, summo sane Magistro, celestisq. doctrinæ Auctore, eundem variarum linguarum, per quas omnium scientiarum genera explicata sunt, ordinem ac periodum, siue ambitum concludi necesse erat. Sicut etiam primus Adam de terra terrenus, qui peccato inobedientiæ Mūdum corripit, atque damnauit, mortemq. vniuerso generi humano comparauit, in huiusmodi variarum litterarum inuentione primum sibi locum sortitus est, ita iure quidem factum est, vt secundus Adam de cælo celestis, qui ad mortem
vsque

Philip. 2. vique factus obediens suo pretioso sanguine Mundum ipsum
 instauravit, ac redemit, dum mortem nostram moriendo de-
 struxit, & vitam resurgendo reparavit; eidem primo Adamo
 ærumnis ac laboribus pleno gratiarum summique boni thesau-
 rus ex aduerso responderet. Quoniam vero litterarum figu-
 ræ pro quibusdam Hieroglyphicis designandis usurpatæ sunt,
Pagin. 83. vt scilicet per litteram Y, humana vita, per Θ, mors, per T,
48. & 114. Crux Dominica repræsentaretur, sicut de his atque alijs lit-
et 129. teris satis diffuse suis locis demonstratum est; hinc eo in Co-
 dice, quem Christus gestare cernitur, harum litterarum A & Ω,
 Alpha videlicet, & Omega, quarum vna est Alphabeti Græ-
 ci prima, altera vero postrema, Hieroglyphicum scriptum
 fuit: propterea quod duas hasce litteras Redemptor noster
Apo. 1. 21. sibi vendicauit dicēs: Ego sum Alpha, & Omega, principium
et 22. & finis: concurrentibus enim litteris in se inuicē A ad Ω vsque
Ex Isidoro deuoluitur: & rursus Ω ad A replicatur: vt ostenderet in se
lib. 1. Ety- esse & initij decursum finem, & finis recursum ad initium,
mol. cap. 4. vtq. omnis dispositio in Ω desinens, per quem cœpta sunt,
Et Pier. li. per Verbum scilicet Dei, quia caro factum est, proinde desināt
47. circa quemadmodum & cœpit, & a Deo in Christo omnia ad ini-
finem. tium reuocarentur. Ideo inquit: Ego sum A & Ω, principium
Ex Ter- & finis: qui est, & qui erat, & qui venturus est. Dicitur enim
tull. lib. de Deus, primum vniuersarum rerum principium, & finis, ad
Mon. quem cuncta ordine suo diriguntur: Omnia enim propter se-
Prou. 16. metipsum operatus est Dominus, vt ait sapiens. Dicitur itē
 Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est, ad eiusdem æter-
Boet. li. 3. nitatem indicandam. Aeternitas enim, teste Boetio, est inter-
Prosa 6. de minabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Sed quia id a
conf. phil. nobis intelligi non satis potest, hinc per temporis differentias
 præsentis scilicet, præteriti, ac futuri nobis exprimitur. Ad
Isa. 44. hoc idem indicandum dictum est per Isaiam prophetam: Ego
 primus, & nouissimus. Item Beatus Ioannes in sua Apoca-
Apoc. ult. lypsi. Ego sum A & Ω, primus & nouissimus, principium &
 finis: quamuis enim in illa sacratissima Trinitate nihil maius
 aut minus, nihil prius aut posterius, nisi prioritas originis,
 non autem temporis, aut dignitatis existat, hæc tamen de ea
 affirmantur ad triū personarum æternitatem declarandā. Hæc
 de Iesu Christo SALVATORE nostro ad parietem depicto.

Ad

Ad eiusdem parietis dextram sanctus Silvester Christi Vicarius, & Petri successor pastoralibus indumentis, atque insignibus ornatus, venerandoq. aspectu senex conspicitur: ad cuius pedes hæc legitur Inscriptio:

Sanctus Silvester, Christi Domini Vicarius.

Ad læuam Constantinus Magnus habitu imperatorio, siue paludamento indutus, fatisq. belle effigiatus cernitur: ad cuius pedes Inscriptio in hanc verborum legitur formam.

Constantinus Imperator, Ecclesiæ Defensor.

Duo hic insignes Viri, Silvester scilicet, Christi Vicarius, & Constantinus Imperator, Ecclesiæ defensor representantur, vt Latinæ docent inscriptiones. Id autem non absque consilio factum esse credendum est (alios enim Christi Vicarios, & Ecclesiæ defensores fuisse constat) si de Silvestro Papa, & Constantino Imperatore historia perpēdatur, atque Ecclesiæ Catholicæ Romanæ amplificationis initium in memoriā reuocetur. Constantinus nāque Imperator cum lepræ curandæ causa medicorum consilio balneum sibi ex infantum sanguine parandum mandasset, sancti Apostoli, Petrus, & Paulus noctu ei vigilanti apparuerunt præcipientes, vt si ex lepra liberari vellet, ommissa impij balnei immanitate, Silvestrum in Soracte monte latitantem accerferet: a quo salutari lauacro recreatus, in omni ditione Romani Imperij Templum Christiano more ædificanda imperaret: sublarisq. inanum Deorum simulachris, vero Deo cultum adhiberet. Quare Constantinus cælestibus monitis obtemperans Silvestrum diligentissime conquistum accersit: à quo Apostolorum imagines recognoscens, baptismo sanatur, & ad tuendam, propagandamq. Christi Ecclesiam inflammatur: Silvestroq. auctore multas Basilicas ædificandas curauit, easq. magnificentissimis donis exornauit, arasq. publice, & vbique construendas concessit: id quod ad eam vsque diem fieri non licuit: Pontificibus enim tunc temporis locus certus ac definitus non erat, sed in cryptis, siue in cœmeterijs, aut in ædibus

*Hist. ex
Bre. Rom.
Nicephor.
li. 7. de Hi-
stor. Eccle.
cap. 33.
S. Anton.
p. 2. Tit. 9.
cap. 1. §. 2.
S. Vincen.
spec. hist.
lib. 13. ca.
47. Et Hist.
go Floria.
& Metaphr.
et alij
permulti.*

piorum

piorum consecrare solebant super ligneo Altari, quod in Lateranensi Basilica a Constantino Magno prima publice constructa conseruatur, & non nisi a summo Pontifice, & a Cardinalibus per pontificiam dispensationem adhibetur, vt fusius in Emblemate I I. dictum est.

Pag. 6.

Siluestri igitur tempore, Constantino Imperatore per la- uacrum baptismi a lepra mundato eiusdem Siluestri manu, donationeq. Ecclesiæ Catholicæ Romanæ ab eodem Impera- tore facta, suas Ecclesia recepit vires, amplificariq. tunc pri- mū cœpit. Conuersio autem Constantini ab illa igneæ Crucis

Euseb. lib.

1. de vita

Const. cap.

22. 23. 24.

25.

Et Nice-

pho. lib. 7.

cap. 29.

Euseb. ubi

supra cap.

32.

Et li. 9. de

hist. Eccl.

cap. 8. &

Prudentius

Poeta.

Et Nice-

pho. lib. 7.

cap. 19. &

37.

Euseb. lib.

1. de vita

Const. ca.

33.

Et libro 9.

Eccl. Hist.

cap. 8.

Nicesth. li.

7. Hist. Ec-

cl. cap. 8.

visione sumpsit exordiū: hinc eo in loco, qui nunc vulgo dici- tur Pons mollis, olim Miluius vocitatus, non procul ab Vrbe Roma, & a Porta Flaminia, quæ præsens in tēpus Sanctæ Ma- riæ de Populo nuncupatur, Constantinus contra Maxentium certans ex eo victoriam reportauit, sanctissimo Crucis signo sibi iam ostenso Græcis hisce litteris: EN TOTTOMNIKA, idest, IN HOC VINCE. quod profecto signum primus ipse in vexillum transformauit, & nummos eo obsignari iussit, quod deinceps a Christianis fuit passim obseruatum.

Hoc item sanctissimæ Crucis vexillum Constantinus miri- fica contra Maxentium potitus victoria in Vrbe Roma, subli- miq. loco statui iussit. Suam enim statuam ex ære fabrefa- ctam, dextra manu ex eadem materia signum Crucis elabo- ratum tenentem, ac Romæ in loco percelebri firmis innixam fundamentis collocari præcepit hac Latina Inscriptione insi- gnitam:

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO, CIVITATEM NOSTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAVI, ET S. P. Q. R. IN LIBER- TATEM VINDICANS, PRISTINÆ AMPLITVDI- NI ET SPLENDORI RESTITVI.

Miraculum autem illud de signo Crucis cum Inscriptione Græca, necnon Constantini conflictatio ipsa cum Maxentio, atque Baptismus, in Palatio Vaticano summi Pontificis, Ro- mæ in aula, quæ dicitur Constantini, bellissime per picto- riam artem repræsentantur,

De

De huiusmodi vexillo Augustali, quod sanctus Ambrosius ad Theodosium Augustum Imperatorem scribens, Labarum Christi sacratum nomine signum appellat, Petrus Nannius sua in hunc Ambrosij locum Notatione sermonem habet, sed fusius quidem Eusebius de Constantini vita ait, circa horas meridiei, iam luce vergente, vidisse se suis oculis in ipso cælo soli imminēs Crucis trophæum, quod non nisi luce constabat, additumq. titulum his verbis: HOC VINCE. Deinde cum hoc ipsum in somnis apparuisset, tali specie effigurari mandavit. Erat autem huiusmodi specie configuratum: Hastile in sublime erectum, auroq. vestitum, antennam siue ceruchos habebat trāsuersos instar Crucis. In summo fastigio corona ex lapidibus pretiosis & auro conferta collocabatur, in qua erat salutaris vocabuli insigne, ita vt littera P decussatim in medio poneretur his litteris:

X	I	Σ
	P	
T	O	Σ

Decussare est aliquid ad decussis figuram ita redigere, vt inter se litteræ, Græcæ χ, aut Latinæ x, speciem præbeant. Ea enim figura apud Latinos vocatur Decussis, quia vt nos hodie, ita veteres hac figura numerum denarium significabāt. Quod si litteram x per medium seces, relinquetur v, quæ figura denarij dimidium, hoc est, quinarium numerum demonstrat. Vnde eam Latini quicuncem vocauerunt. Hoc igitur modo hæ litteræ decussatim sumuntur, quibus CHRISTOS resultat, quia decussatim, aut transuersa leguntur. Græcas autem litteras decussatim positas in cono galeæ sequentibus deinde temporibus gestare solebat Imperator. Ab antena autem illa, siue ceruchis hastili in transuersum insertis, velum pendeat, opus regium, varietate gemmarum multa luce fulgorantium obtectum, auroq. intertexto, ineffabilem magnificentiam, pulchritudinemq. spectantibus de se præbens. Ceterum hoc velum ita ceruchis pendulum, iuxta latitudinis, & longitudinis modum bona, & cōgrua proportionem sibi ipsi respondebat. Hæc ex Petro Nannio, & Euse-

Z bio

*Sozom. lib.
1. capit. 3.
Hist. Trip.
li. 1. cap. 9.
Amb. to. 5.
epist. 17.
Euseb. li. 1.
cap. 23. 24
& 25.*

Euseb. lib.
de vit. Cō-
stanti. cap.
24.

bio locis supra citatis. Eusebius autem eam Crucis imaginē in cælo visæ, & lapidibus pretiosis fabricatam a Constantino sibi ostensam fuisse aperte fatetur.

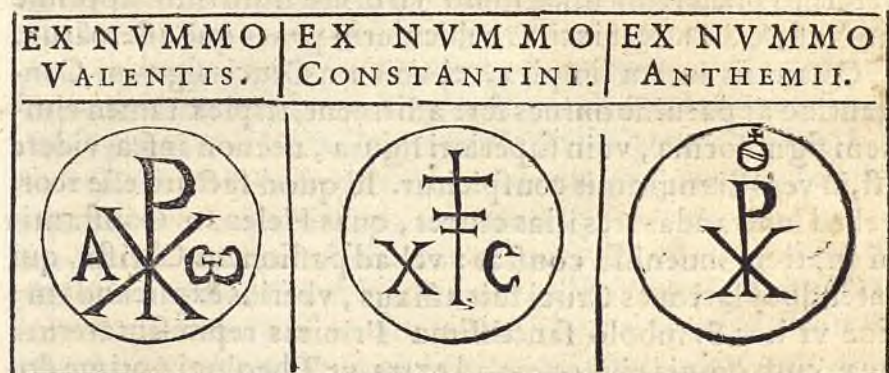
Pier. Vale-
ria. lib. 50.
Hierogl.

De huiusmodi etiam vexillo Augustali Pierius Valerianus hoc idem alijs tamen verbis, hunc in modum ait: Cōtus erat prælongus, cuius apex in ρ Græcæ litteræ similitudinem incuruabatur: inde paulo infra X Græca identidem littera sua insignis decussatione addita erat, id Christi nomen ostendat. Inde Crucis signum faciebat bacillus transuersus, cui velum aut mappula solebat appendi vexilli loco. Hæc duo significabant apud Græcos, quorū characteribus signata erāt, CHRISTVS PASSVS, aut CRVCIFIXVS. Hæc Pierius.

De huius vero generis signo, quod Constantino apparuit, variæ fuerunt opiniones aut sententiæ, ex nummis hoc tamen signo Crucis varie obsignatis, & excusis exortæ: sed omnes vnum, eundemq. sensum reddunt. Sunt enim qui ex nummo aureo Valentis Imperatoris illud signum Constantino apparuisse velint eo modo, quem ex prima figura infra videre est, vbi littera X, quæ est Ch, apud Græcos, & P, superposita, quæ est R, apud eosdem: quibus litteris Christus significatur, A & Ω, hinc inde positæ, quas, vt diximus, idem Saluator noster Christus sibi vindicauit. Alij vero ex nummo æreo Constantini Magni eo apparuisse modo, quem secunda figura demonstrat, vbi signum Crucis cernitur, ad cuius dexteram X Græca, quæ est Ch: ad læuam vero Γ quæ ab antiquioribus Græcis pro S, vsurpabatur: ex quibus item notis Christus significari solebat. Hæc autem figura Γ, quæ Sigma Græce dicitur, et pro S ponebatur, vt in vetustis codicibus, & nūmis apparet, eadem fere est ac C Latinorū, nisi quod extrema cornua habet intus magis reflexa, & magis oblonga modo hic appposito. Christus etiā per abbreviationē a Græcis hoc pacto scribebatur ΧΓ, vel ΧΞ, aut ΧΡΞ. Ex qua scribēdi formula ortus est error quorundam Latinorū, qui hanc vocē CHRISTVS hoc modo scribere solent, Xps. Idem fere error cōmittitur ab ijsdem, cum scribitur Iesus: Græci enim per abbreviationem scribere solent hoc modo, ΙΓ, vel ΙΞ, aut ΙΗΣ. Hinc imperiti Græcos characteres ignorantes, scribunt, Iesus, cum aspiratione hunc in modum: Ihesus, & per abbrevia-

uia

uationem IHS, vel Ihs, putantes mediam litteram, quæ est Ita apud Græcos, & conuertitur in E, apud Latinos, esse aspirationem, ignorance linguæ Græcæ decepti. Nōnulli denique ex nummo aureo Anthemij Imperatoris ijs notis, quas infra tertio loco cernere licet, apparuisse volunt, vbi X & P, signo crucis superposito, vel X et P, Cruce super figuram orbicularem mundum repræsentantem locata conspiciuntur.

† Alius extat æreus Constantini nūmus, in quo eiusdē Imperatoris effigies ad viuū expressa, vt infra videre est, repræsentatur Græca hac Inscriptione: ΑΤ.Κ.ΦΛ.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, hoc est, Imperator Cæsar Flavius Constantinus: prima enim huius Inscriptionis dictio est ΑΤΤΟΚΡΑΤΩΡ abbreviata, per quā vocē supremū Imperatoris ius significatē Imperator exprimebatur. Αὐτοκράτωρ namque dicitur qui per se potest, nec aliūde pēdet. Ex altera vero numismatis parte vel tria labara, seu vexilla, vel tres Cruces extant Græca item hac Inscriptione: ΝΙΚΑΙ ΕΩΝ, idest, Vincit existens, signum scilicet Crucis vincit ubicumque existit: illud autem numisma antiquo Romanorum more incisum, alterum autē Christiano more incisum, vtrumque tamen triplicem crucem repræsentans cernitur: sed illud suboscure, hoc autem clare. Quare ex huiusmodi numismate facile colligi potest, signum Crucis, quod media demonstrat figura superius posita, tribus hisce Crucibus satis adsimile, Constantino apparuisse Græca illa Inscriptione: ΕΝ ΤΟΤΤΩΙ ΝΙΚΑ.†

† vel ΝΙΚΑΙΕΩΝ.
i. Nicæ-
sum: inci-
debatur e-
nim nomē
Populorū,
a quibus
numisma-
ta eudebā-
tur.

† Triplex
item Cru-
cis signū
præfert
triplicem
Crucis vi-
sionem, per
quam tri-
plex victo-
ria fuit a
Constanti-
no reper-
ta. Prima
Roma con-
tra Maxē-
tium: Se-
cunda con-
tra Bizan-
tium: Ter-
tia contra
Scythas.
De his Ni-
ceph. lib. 8
c. 32. De
prima e-
tiam. c. 3.
De secūda
lib. 7. c. 47

Nec silentio prætereundum est, simulacrum Constantini in hoc numisma, quod infra videre est, incisum imagini ipsi, per quam Constantinus in Vaticani Palatii aula, eiusdem Imperatoris nomine nuncupata, repræsentatur, omnino esse adsimile, ut ego, ita esse, ijs imaginibus collatis, re ipsa comperi. Hæc autem numismata, quæ hoc loco incisa conspiciuntur, non semel vidi, & contrectavi, opera tamen Annibalis Zitelli concuiis mei, viri quidem eruditi, omniumque antiquitatum, ac veterum præsertim imaginum virorum illustrium apprime studiosi, & S. D. N. Sixti V. cubicularij, penes quæ asseruatur.

Quamuis autem simplex, vel vnicum Crucis signum Constantino apparuisse omnes fere affirmant, triplex tamen eiusdem signi forma, ut in superiori figura, necnon infra videre est, in vetustis nummis conspicitur. Id quod factum esse reor, vel ad indicandas tres illas cruces, quas Helenam Constantini matrem inuenisse constat: vel ad passionem Christi, qui inter duos latrones Cruci fuit affixus, vberius explicandam: siue ut hoc Symbolo sanctissima Trinitas repræsentaretur: quæ, cum omnia eius opera ad extra, ut Theologi optime docent, sint indiuisa, humani generis salutem fuit operata, quamuis Filius assumpserit humanitatem, per quam passus est. †

EX NUMMO ALIO CONSTANTINI AEREO.

Hæc de Crucis signo, Constantini Magni conversionis initio, cui additum fuit regenerationis lauacrum, per quod a lepra tum corporali tum etiam spirituali eum purgatum fuisse, pro coperto habetur. De hoc sancto regenerationis lauacro per Siluestrum Papam Constantino subministrato, & sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli imaginibus, non solum S. Antoninus, & alij su-
pra

præcitati, sed etiam Adrianus Pōtif. Max. in Concil. Gen. VII. luculētissimum præbuit testimonium. Quis autem tantæ erit audaciæ, qui testimonium summi, ac tam vetusti Pōtifcis in Concilio generali prolatum aspernatur, eiq. somnia, ac deliramenta sui capitis opponat? De hoc item lauacro Damasus, Nicolaus primus, & alij summi Pontifices testantur: Idem docent Cedrenus, Zonaras, ac Nicephorus Callistus, qui etiam mentionē facit de Cōstantini baptisterio, quod ad hanc vsque diē Romę in Basilica Lateranenſi asseruatur. Ante hos Theophanes Graptus in sacra Historia de hoc eodem Constantini lauacro sermonē habet. Argumentū denique inuictū ad hanc rem corroborandā in mediū afferri potest hunc in modū: Fieri non potuit, vt sancti Patres in Concilio primo Nicæno Cōstantinū sedere non baptizatū, quotidianisq. sacris interesse, a quibus non baptizati excludebātur, passi fuissent. Quibus omnibus Constantinū tūc temporis interfuisse, epistolasq. tā piās de religione Christiana conscripſisse constat, vt Eusebius narrat, qui etiā de sacro eius lauacro loquitur. Hoc idē in Bibliotheca Vaticana, & in bibliothecis Græcis scriptū reperitur. Nec huic veritati refragari debet quod sanctus sensit Hieronymus dicens, Constantinū iam senē ab Arianis fuisse baptizatū: Hieronymus enim, vt pace tāti viri sic dixerim, nominis vicina, falsoq. rumore adductus, quod de Constātio Constantini filio dicebatur, id patri attribuit: Constātius enim in extrema ætate, vt ait Damasceus, ab Eusebio Nicomediensi Ariano fuit rebaptizatus. Nec mirum videri debet, Hieronymum dictis de causis id asseuerasse, cui in angulo terræ posito, vt ipse in libro de Viris Illustribus ait, multa ignota esse potuerunt. Hæc de baptismo, vt ad Constantini Donationē tranſeamus.

Donationem Ecclesiæ Catholicæ Romanæ a Constantino Imperatore vere factam fuisse permulti Scriptores, & insignes quidem prodiderunt, quorum tantum nomina postremo loco recensēbimus. Si enim omnia, quæ pro hac re comprobanda, siue corroboranda sese offerunt, in medium afferrem, ingens plane volumen conficeretur. Nunc vero penè obiter, & currente quasi calamo, perpauca quedam, quæ hac de re dubitantibus suasionem præstare possunt, hic breuiter conscribenda censui. Vt autem ex palea, siue ex

zizania

*De sancto
rum Apo-
stolorū sa-
cris imagi-
nibus.*

*Nic. 2. circa
an. Do-
mini 331.
Cedr. in 1.
3. Tomi.
Niceph. li.
7. cap. 33.*

*Pag. 58. et
60.*

*Euseb. lib.
4. de vita
Constant.
cap. 29. et
seq.
De baptis-
mo c. 62.*

*Hieron. de
vir. ill. 10.
1.*

zizania triticum, & ex terra aurum colligamus, seu ex spinis rosam decerpamus, atque ex Herculeis manibus clauam, vel ex hostibus gladiū extrahamus, Donationis huiusce veritatē ex eiusdē veritatis inimicis extorquendā esse in primis diiudico. Hinc topico illo Aristotelis, & vulgarissimo quidem argumento (vt aiunt) a minori ad maius veritatem ipsam, veluti e tenebris lucem detractam, magis firmam reddemus, testimonijs omni fide dignissimis adductis, eamq. rationibus denique non insulsis confirmabimus, confirmatamq. relinquemus.

*Ex Genib.
li. 3. Chro.
Anno Do-
mini. 315.*

*Niceph. li.
26. hist. Ec-
cles. capit.
41. & 42.*

*Augustin.
Stenchus.*

*Phot. Cōst.
S. Nomoca
nonis c. 1.
sub anno
360.*

*Niceph. li.
26. hist. Ec-
cles. ca. 41.
& 42.*

*Am. May-
cell. li. 27.*

*Lib. de tra-
dit. rerum
gestarum
Rom.*

Amplissimum, vt ab huiusce veritatis hoste initium sumā, de egregia, piaq. Constantini liberalitate ac munificentia, siue Donatione Ecclesiæ Catholicæ Romanæ præstita testis est Zosimus, homo Græcus, Græcæq. superstitioni valde addictus, atque exitiosus. Zosimus enim de Constantino Imperatore, qui Siluestro Papæ, eiusq. successoribus Romam dono dedit, & omnia Imperatoria indumenta, & ornamenta, atque alia permulta, vt Augustinus Steuchus Eugubinus aduersus Laurentium Vallam hominem iniquum, & mordacissimum, atque ad obloquendum omnibus in rebus natum, duobus libris de Donatione Constantini aperte probat, hunc in modū ait: Constantinus cessit Roma, & Cōstantinopolim a se maiestatē Imperij transtulit, quòd se Romanis sciret inuisum ob mutatam religionē. Hæc Zosimus, qui de mutata religione a Constantino, qui ab idolorum cultu, detestanda execratione relicta, ad Christianam fidem transijt, manifeste loquitur, de eiusdem Constantini Donatione tacite non nihil videtur innuere. Zosimus enim ait Constantinum cessisse; dicat aliquis: Cuinam cessit? non Senatui, non populo: nam nemo id scripsit. Nec Senatus, Populusve hac de re mouit vnquam litem. Pontifici igitur cessit, qui Romam vt suam iam inde ab eo tempore possidet, seruat, ac de ea antiquas tabulas, testimonia, & census habet.

Ammianus item Marcellinus Ethnicus tale aliquid de Constantini Donatione innuit dum de opibus, ac potentia Romani Pontificis conqueritur, & mirum in modum dolet.

R. Abraham leuita Donationis huiusce veritati velit nolit suffragatur Hebraica lingua dicens:

לחורתי

קִסְמָנֵינוּ קִיסָר הוּא חֲקַק תּוֹרַת חֲנֻצִּים וְשָׁב לְעִבּוֹדָתָם וּלְתוֹרָתָם
לְאַחֵר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לִישׁוֹ לְחֻשְׁבוֹנָם וְהוּא יָצָא מְרוֹמֵי וְנִתְּנָה
לְכוֹמְרֵי אֲדוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבִנְיָה מְרִינֵת קִסְמָנֵינָה נֹכִילָה :

Hæc autem, quæ Hebraice conscripta sunt, Latine redduntur in hanc verborum formam :

Constantinus Cæsar legem Nazaræorum confirmavit, & ad eorum cultum ac legem transiit annis tercentum post Iesum iuxta eorundem computationem. Cessit deinde Roma, eamq. sacerdotibus Idumæorum (sic Christianos appellât) ad hanc usque diem, Constantinopoli ædificata.

Abben Ezra in Danielis illud : Et super vllum Deum non intelliget: luculentissimum de hac Donatione Constanti- Abb. Ezr. in xi. D.
ni affert testimonium dicens :

וְהַטָּעַם שֶׁכִּבֵּד מְקוֹם רוֹמָא שֶׁהוּא בְּנוֹ
וְהִנִּיחוֹ לַעֲזוֹן הַנִּקְרָא אֲבֹן :

Horū verborum sensus in Latinā linguā vertitur hoc modo:

Constantinus decoravit locum Romæ, quæ erat sedes eius: & reliquit eum iniquitati (sic impie impij de sanctis Apostolis loquuntur) quæ vocatur Petrus (vt ait Genebrardus) vel vt Ioannes Paulus Eustachius Neophytus, vir quidem Christianæ pietatis obseruantissimus exponit: vanitas nuncupatur.

Rex Gedalia Iachia in Traditionum catena idem apertius affirmat verbis hisce Hebraicis :

בְּשָׁנָה ד' אֲלֵפִים ׀ לְבְרִיאָה הִיָּה בְרוֹמָה קִסְמָנֵינוּ חֲקָסָר וְהַחֲזִיק
אֲמוֹנָתָם וְהִדְרִין אֶל סְלוֹיִסְמָרוֹ פָּפֵא כָּל־אֲשֶׁר לוֹ בְּאִטְלִיאָה וְהִלָּךְ
וּבִנְיָה מִהֲרֵשׁ עִיר בִּיזָנְטִי וְעַל שְׁמוֹ קָרְאָה קִסְמָנֵינוּ פּוֹלִי :

Anno a creatione mundi 4050. Romæ Constantinus Cæsar Christianæ fidei adhæsit, & Siluestro Papæ quod in Italia habebat, dono dedit: Bizantium adiit, & Constantinopolim iterum condidit, suoq. nomine eam nominauit.

Hæc de Constantini Donatione ab ijs, qui foris sunt: nunc reliquum est vt ad nostros, & ad eos præsertim omni fide dignissimos accedamus, quorum in numero est Sanctus ille
Athana-

*Aug. Steu-
ghus.*

Athanasius, qui Constantinū in Concilio præsertim Nicæno vidit. Hic enim ad Felicē Papā scribens recenset quæ Constantinus in Edicto suo de Donatione facta Siluestro Papæ, eiusq. Successoribus sanxerat & promulgarat. S. etiā Damasus, qui Liberio successit, & Cōstantinū videre potuit, de eadem Constantini Donatione scripsit, vt Centuriatores quoque affirmāt. Sāctus præterea Gregorius suis in Epistolis patrimoniū Ecclesiæ, & per Occidentem late patens, quo ipse frueretur, tunc etiā temporis amplissimū fuisse nō semel demonstrauit. Quo sane tēpore S. Isidorus, vt Nauclerus testatur, de huiusmodi Donatione aperte locutus est. Hanc eandē Donationē Iustinianus Imperator centum post annis, deinde Arithbertus Longobardorum Rex, Pipinus, Carolus Magnus, Ludouicus, Otho denique magnus in publico Rauennatenſi Concilio confirmarunt, vt etiam Centuriatores testantur. Decretum item de huiusmodi Donatione pijssimum, quod a Canonistis Palea, a Græcis Oraculum appellatur, sicut ait Steuchus, ab alijs pagina Donationis, vt cetera huius rei nomina prætermittā, in cunctis Græcorum Bibliothecis reperitur. Quod Græce, ac Latine conscriptū in Bibliotheca Vatic. asseruatur: Latine vero impressum in primo Conciliorū Tomo & in Decreto Gratiani extat, citaturq. ab omnibus, qui Constantini Donationē verā fuisse contendunt. Qui eam tuentur, sunt hi:

*Centur. 4.
cap. 7.
Greg. lib.
ep. sub an.
600.*

*Naucl. ge-
ner. 11.
Chr.*

*Centur. 10.
cap. 10.*

*Aug. Steu-
ghus.*

*Grati. De-
cret. p. 1.
distinc. 95.
c. 14. Cō-
stantinus.*

DE VERA CONSTANTINI DONATIONE SCRIPTORES.

Sanctus Athanasius Episc.
Sanctus Damasus I.
Sanctus Gelasius I.
Leo IX. aduersus Michaelē
Constantinopolit. cap. 12.
& 13.
Gregorius VII.
Innocentius III.
Gregorius IX.
Nicolaus III.
Pius II.

Isidorus Episcopus Hispal.
Ado Episcopus Viennensis.
Iuo Episcopus Carnoten. par.
5. cap. 44. & 54.
Brochardus Episcopus Vor-
maciensis.
S. Thomas Aquinas.
Augustinus Triūphus quæst.
43. de pot. Eccl.
Gēnadius Scholarius Græcus.
Anselmus Lucensis.

Abbas

Abbas Ioachinus.	Petrus Damiani Cardin. Ho-
Emmanuel Caleca Græcus.	stienfis.
Dominicus Episc. Brixienfis,	Volaterranus.
dictus Torcellanus.	Albericus de Rosath.
Henricus Gandauēfis in Quo-	Simeon Archiepisc. Thessalo-
libeto.	nicenfis.
Theodorus Balsamon Patri-	Ioānes Nauclerus Germanus.
archa Antioch.	Leonicus histor. Turcicarum
Nicolaus Lyranus in Baruch	scriptor.
cap. 5. & in Nahum, & in	Hieronymus Aleāder, Card.
Apoc.	Brundusinus.
Martinus Polonus.	Augustinus Steuchus.
Aluarus de planctu Ecclesiæ	Cæsar Costa Archiepiscopus
lib. 1. cap. 52. & 56.	Capuanus.

Quamuis huius generis Donationem a Constantino factam fuisse constet, ab eo tamen temporalem potestatem non nisi Ecclesiæ redditam, & corroboratam, a Christo autem, qui est princeps Regum terræ, sancitam esse dicas necesse est. Summi vero Pontifices ob Principum iniuriam, quæ iusto rerum dominio, & iuri haudquaquā detrahit, per aliquot annos ea Donatione potiti non sunt: sicut enim Christus, cui solium David debebatur, huius possessionem non statim accepit, ita Petrus, Christi Vicarius, & alij summi Pontifices Constantini Donationem illico non sunt consecuti. Nec Silvester Donationem ipsam tabulis incidendam curauit, nec in Capitolium ascendit: satis enim erat, Imperatorem sacrosancto Sacerdoti ante altare procubuisse, imperiūq. coram tot testibus sacrasse, ac deuouisse. Nec item in dubium verti debet, num Constantinus Imperij partem Papæ, sibi parte reseruata, cōcedere, immediatam Imperij administrationem eidem dare potuerit: bona enim Reipublicæ quamuis alienari non queant, in vsum tamen meliorem commutari, Deoq. a quo recipiuntur, dicari possunt, in ministrorum scilicet Ecclesiasticorum sustentationem, Ecclesiæ reparationem, & in pauperum erogationem, iuxta triplicem bonorum distributionem ex Deuteronomio desumptam. Quare Constantinus

*Ex Augu.
Triumph. q.
1. de pot.
Eccl. ar. 1.
in corp.
Apoc. 2.*

*Ex Augu.
Triumpho
q. 43. de
pot. Eccles.
art. 1.*

Deut. 14. tinus in dominium illius, qui est Deus & homo, hoc est
Exponitur
12. qu. 2. Christus Iesus, cuius Vicarius est ipse Papa, Imperij bona
Mos. transferre potuit, immo Ecclesiæ Christi. Vicario quæ a
August. Deo receperat (cum omnia sint Dei, cuius est omnis terra,
Triumph. & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habi-
q. 43. ar. 3. tant in eo, vt Psalmographus testatur) reddidit, ac red-
Psal. 23. dere debuit. Hinc idem Constantinus Papæ, eiusq. suc-
15. q. 1. ca. cessoribus immediatam temporalium rerum administratio-
Videntes. nem iure dedit, seu potius reddidit: quam summus Pon-
Aug. ubi tifex Imperatori pro Ecclesia defendenda concessit, iuxta
sup. art. 2. illud Pauli dictum: Sæcularia iudicia si habueritis, con-
1. Tim. 6. temptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudican-
Greg. 19. dum. Qua in re sanctus ait Gregorius: Contemptibiles de Ec-
Moral. 6. clesia eligendi sunt ad iudicandum: quia per laicos, & per il-
24. los, qui sunt minoris meriti in Ecclesia, iudicia sunt exercen-
Dion. de da, ac temporalia negotia tractanda, non autem per Cleri-
Cal. hier. cos immediate. Hinc summus Pontifex sua auctoritate leges
cap. 4. imperiales corrigere potest, sicut lex diuina humanam: easq.
 mutare valet pro temporum diuersitate, si euidens inde utili-
 tas oriri videatur: lex enim imperialis ab auctoritate Papæ eo
 ipso depēdet iure, quo a lege diuina eā dependere dicas oportet:
 cuius quidem legis, diuinæ scilicet, Papa est Vicarius,
 ac minister: præsertim vero cum lex diuinitatis, teste Dionysio,
 influentiam in hæc inferiora non nisi per media conferre queat.
 Medius autem inter Deum & populum Christianum est ipse Papa.
 Quare populo Christiano nulla lex danda est, nisi ipsius Papæ auctoritate, sicut lex vlla Israelitico
 populo data non fuit, nisi medio siue intercedente Moyse, qui
 de se ipso ait: Ego sequester, & medius fui inter Deum, &
 vos vt annuntiarem vobis verba eius. Potestatem igitur
 non modo spirituales, verum etiam temporales Pontifici
 summo inesse fatendum est: immo tantum abest, vt Papa
 temporalem potestatem non habeat, vt omnis Imperatorum,
 ac Regum potestas ab auctoritate Papæ dependeat, vt dictum est,
 & subdelegata iure nuncupetur. Potestas enim iurisdictionis
 tam spiritualium quam temporalium, immediata est in solo Papa,
 qui eam immediate habet a Deo, vt Triumphus recte docet, & ratio ipsa nobis persuadet:

suadet : sicut enim in corpore naturali omnia membra influentiam a corde habent, ita in corpore mystico omnem potestatem a Pontifice summo influentiam recipere, dicendum est. Hæc autem potestas a Christo Domino per summum Pontificem in Episcopos deriuatur: qui a Christi in terris Vicario sicut riuuli a fonte, radij a sole, & ab arbore rami pendere dignoscuntur. Imperatoribus autem, ac Regibus, ceterisque Principibus est in ministerium data ob rationes superius assignatas. Hinc summus Pontifex omnem sæcularem potestatem iudicare potest, ac debet sicut ex Decreto videre licet, vbi Zacharias Romanus Pontifex Francorum Regem non minus iniquum quàm regnandi oneri non aptum priuasse regno, Pipinumq. Karoli Imperatoris Patrem subrogasse legitur. Innocentius item huius nominis IIII. in Concilio Lugdunensi primo Federicum II. Imperatorem imperio priuauit, & ad electores imperij de nouo eligendo Imperatore scripsit. Id quod executioni mandatum fuit, vt infra, suo loco videre est. Nec huiusmodi doctrinæ refragatur quod alij aliter sentientes dicunt de Moyse, & Aaron: vterque enim Christum, vt Triumphus ait, repræsentauit: aliter tamen Moyse, aliter vero Aaron. Moyse namque, vt legislator, Aaron autem vt summus Sacerdos Christum significarunt. Etenim Christus, cuius vicem gerit Papa, fuit Legislator iuxta illud Isaia: Dominus legifer noster: Dominus iustus noster. Fuit item Sacerdos, Psalmographo teste, dicente: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quamuis igitur Moyse potestas, quæ fuit imperialis, Aaron potestate, quæ fuit sacerdotalis, maior diceretur, non tamen potestatem Papæ omni alia maiorem inficias quis ire potest, cum summus Pontifex gerat vicem Christi, cuius potestas per Moysem, & Aaron fuit repræsentata, sacerdotalis videlicet ac temporalis: quam potestatem Ezechiel tempore Iosedech & Sedechiæ auferendam prophetauit, dicens: Aufer Cydarim, tolle coronam, hoc est, sacerdotium, & regnum: Cydaris enim est mitra summi Pontificis, corona vero Regis tiara. Id quod factum esse constat. Nam Iosedech summus Pontifex, & Sedechia Rex manu Nabuchodonosor in captiuitatem ducti fuerunt. Huius autem gene-

*Augustin.
Triumph. de
pot. Eccl. q.
1. art. 1.*

*Ex Concil.
Ephesino.*

*15. q. 6. c.
Alius.*

*Concil. Lug-
dun. 1.*

*Quæst. 1.
de pot. Ec-
cles. art. 3.*

Isa. 33.

Psal. 109.

Ezech. 21.

ris priuationem vt ex prophetiæ serie colligitur, Propheta
 vaticinatus est duraturam donec veniret ille, cuius est iudica-
 re, hoc est Christus qui sacerdotalem scilicet ac regalem,
 siue temporalem habuit: de quo etiam Isaias dixit: Super
 solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet il-
 lud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & vsque in
 sempiternum. Hinc Angelus de Christo idem testatus est,
 dicens: Dabit illi Dominus sedem Dauid Patris eius, & re-
 gnabit in domo Iacob in æternum. Solium autem Dauid
 temporalem constat extitisse potestatem, quam in Christo
 fuisse aperte, & erudite docet Franciscus Toletus e societate
 Iesu, vir sane pius ac doctissimus. Qui autem huiusmodi re-
 galem ac temporalem potestatem in Christo fuisse negat,
 detestandæ Iudæorum cæcitati suffragatur. Quare diuino
 consilio factum est, vt Pilatus, qui ea in Inscriptione sanctissi-
 mæ Crucis fastigio imposita Christum Iudæorum Regem
 appellauit, Iudæis reclamantibus dixerit: Quod scripsi,
 scripsi. Christus autem huiusmodi potestatem temporalem,
 quotiescumque sibi id expedire videbatur, exercuit: & præ-
 fertim cum adulteram in adulterio deprehensam a morte
 temporali manifeste liberauit. Christus item non modo spi-
 ritualem exercuit, vendentes & ementes de templo eijciens,
 verum etiam temporalem, mēsas nummulariorum, & cathe-
 dras vendentium columbas euertens. Temporalem præterea
 potestatem suā esse patefecit, cū dæmonum legionem in porcos
 intrasse, eosq. in mare præcipitandos concessit. Quæ res cum
 absque possessoris damno fieri non queat, si Christus rerum
 etiam temporalium Dominus non extitisset, id eum factu-
 rum non fuisse dicendum est. Idem intelligi voluit, cum fi-
 cum non sine alicuius damno arefieri iussit. Idem denique
 rei temporalis dominium demonstraui, cum Apostolis vt
 asinam, & pullum ad se adducerent, mandauit, possessore non
 reclamante, vbi primū Christum Dominū ita iussisse audiuit.
 Duplex igitur in Christo fuit potestas, quam deinde in
 eius Vicario remansisse fatendum est. Hinc sanctus Petrus
 non solum spiritualem exercuit potestatem, sed etiam tem-
 poralem: præsertim vero cum Ananiam & Saphiram tem-
 porali morte mulctauit: quam etiam potestatem sibi reser-
 uandam

uandam innuit, auricula Matchi abscisa. Huic denique doctrinæ fauet illud, quod B. Paulus ad Philemonem laicum, Ciuem Colossensem, et Christianum pro Onesimo a Paulo ad fidem conuerso, olim autem seruo Philemonis, a quo ante conuersionem fugerat, scripsit, vt eum reciperet. Quamuis enim id ei Paulus imperare, vel Onesimum Philemonis seruū penes se retinere potuisset, vt ipse ait, voluit tamen eum ad id faciendum cohortari. Quibus verbis, Paulum rei temporalis potestatem habuisse affirmandum est: si enim res aliter sese haberet, nec seruum profugum, qui bona temporalia Philemoni domino suo furatus fuerat, secum retinere, nec Philemoni vt eum reciperet, imperare valuisset, sicut id sibi facere licuisse aperte ait.

Potestas igitur iurisdictionis, tā spiritaliū quàm tēporaliū est in solo Papa immediate a Deo per Christū: deriuata vero in omnibus Episcopis et Prælati a Christo, mediāte Papa: sed tēporaliū potestas Principibus sæcularibus est in ministeriū data. Non solum autē huiusmodi potestas est in Ecclesia, verū etiā coactiua tam spiritalis quàm tēporalis, de qua Iosephus Stephanus Valentinus Doctor Theologus eruditum quidem edidit librum. Quæ res ex eo colligi potest, quod in veteri Testamento legitur hunc in modum: Si superbierit nolens obedire imperio sacerdotis, ex decreto iudicis morietur. Id quod in noua item lege esse quis inficias ire audeat, dicente Apostolo: Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltra vobis imponere oneris nisi hæc necessaria, vt abstinere vos ab immolatis simulacrorum? Quibus verbis, teste Chrysostomo sancto, Apostoli nouam legem condunt: nam de his nihil præcepit Christus. Hoc idem confirmatur ex eo, quod Beatus Paulus pertransiens ciuitates, Apostolorum, ac seniorum præcepta custodienda, & executioni mandanda præcipiebat. Nec huic doctrinæ illud Deuteronomij refragatur: Non addetis ad verbū, quod ego loquor vobis (ait Deus) nec minuetis ex eo. Et: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino. Idem in fine Apocalypsi: nam huiusmodi prohibitio non nisi de additione nouarum legum prioribus legibus contraria, & corrumpente, non autem perficiente opus præceptum, Nec est par ratio de veteri ac nouo Testamento:

vetus

Ex Augu.
Triumpho
q. 1. de pot.
Eccl. ar. 1.

Deut. 17.

Act. 15.

Act. 10.

Deut. 4. &
12.

Apoc. vii.
S. Thom. 2.
1. ad Gal.
lect. 2. &
3.

vetus enim lex data est vni tantum Populo, & ad præscriptū tēpus, hoc est ad Christi vsque aduentum: sed lex Euangelica vniuerso terrarū orbi ad finem vsque mūdi duratura. Ideo ita facile omnia determinari nō poterāt, vt aliæ leges tā ciuiles, quàm Ecclesiasticę necessarię quādoque nō forent. Adde etiā quòd eadē leges, & ritus populis diuersis cōuenire nō possūt.

De duplici summi Pontificis potestate spiritali scilicet ac temporali, vel coactiua ipse Christus locutus est, *Matt. 28.* dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Quamuis autem hæc Saluatoris nostri verba a Beato Hieronymo, ac beato Anselmo exponantur de spiritali potestate, idest sicut sum Rex in cælo ita in cordibus hominum; & a Theophylacto de omni diuina in omnes creaturas potestate, non temporali: Nicolaus tamen primus ad Michaelē Imperatorem scribens hunc in modum, ait: Christus beato Petro vitæ æternæ clauigero terreni simul, & cælestis Imperij iura commisit. Quare Zacharias Papa Regem Francorū non tam pro ipsius iniquitatibus, quàm etiam pro eo quòd ad tantā potestatem exercendā nō erat idoneus regno deposuit, & Pipinum Karoli Imperatoris patrē loco eius instituit.

Potestatem summam visus est exercere Christus dum vendentes de templo eiecit, flagello de funiculis factō. Si enim vtramque potestatem Ecclesia non haberet, Apostolis dicentibus: Ecce gladij duo hic, non respondisset Christus: Satis est, sed nimis. Hinc S. Bernardus ad Eugenium Papam scribens, ait: Quid denuo gladium, quem semel iussus es reponere in vaginam, vsurpare tentas? Quem tamen qui tuum esse negat, non satis videtur mihi attendere verbum Domini

dicentis: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo, *Matt. 26.* et ipse tuo forsitan nutu, sed non tua manu euaginandus: *Ioan. 18.* alioquin, si nullo modo ad te pertineret, dicentibus Apostolis: Ecce gladij duo hic, non respondisset Christus: Satis est, sed nimis. Hæc Bernardus: ex cuius verbis satis clare patet, gladium vtrumque, spiritualem scilicet ac temporalem immediatum esse in solo summo Pontifice: ille ab Ecclesia, hic pro Ecclesia: ille sacerdotis, hic militis manu exercendus: quem etiam Apostoli exercere visi sunt in Ananiam, et Saphiram, et Petrus in Malchum, auriculam eius abscindens: cui tamen

tamen præceptum fuit a Christo , vt gladium in vaginam ad tempus conuerteret, ne Saluatoris nostri passioni, humanæq. redemptioni foret impedimento .

Quamuis autem Regnum omne de Christo dictū in Scriptura sacra multi de spiritali tantum regno, & æterno intelligendum esse velint, non desunt tamen qui de vtroque regno intelligi debere affirmant. Nec huic doctrinæ aduersatur quod Saluator noster de se ipso dixit: Regnum meum non est de hoc mundo: voluit enim hisce verbis, vt sanctus ait Ambrosius, Pilatum suspicione liberare, qua credere poterat, se regnum Iudæorum temporale affectasse: atque hunc sensum illud dictum habere potest: Rex sum, sed non eo modum, quo Cæsar & Herodes. Vel, vt ait Chrysostomus, Regnum Christi non fuit de hoc mundo, quia non fuit modo mundano, sicut alij sunt reges, qui ex fortitudine ministrorum accipiunt regnandi potestatem: ipse autem regnando super suos sibi ipsi sufficiens est, nullius indigens auxilio, vel fauore. Dixit etiam Christus: Regnum meum non est de hoc mundo, vt triplicem, & falsam quidem de suo ipsius regno, ac potestate refelleret opinionem, Consanguineorum scilicet, Gentilium, ac Iudæorum. Consanguinei enim ipsum mundana, siue carnali affectione ac propagatione regnaturum expectabant: Gentiles tyrannica auctoritate, armorumq. potestate: Iudæi vero, vt Discipuli, temporali quadam successione eum regnaturum, ac liberaturum Iudæos è manibus Romanorum, sperabant dicentes: Nos sperabamus quòd ipse esset redempturus Israel. Ad primam opinionem confutandam dictum est, Regnum Christi non esse de hoc mundo, hoc est, Chrysostomo teste, non ex mundana generis consanguinitate, ex qua non potestatem, & virtutem regnandi, sed potius infirmitatem moriendi contraxit. Ad secundam opinionem refellendam, eodem Chrysostomo teste, idem pronunciatum est: qui suos compescuit Discipulos præcipiens vt gladium in vaginam conuerterent: Patrem vero, qui plusquam duodecim legiones Angelorum sibi exhibuisset, rogare destitit. Ad tertiam opinionem reiiciendam dictum est: Regnum meum non est hinc: non secus atque dixisset Christus: Regnum meum non ad temporalem successionem, sed ad possiden-

Chrysost.
Aug. Theo
phil. & Cy
ril. in huc
locū Ioan.
18. Et Am
bros. in Lu
cam.

Ambr. in
Luc. 3. pro
pe finem.

Chrysost.
homil. 83.
in Ioan. 10.
3.

Luc. 24.

Matt. 26.

Ioan. 18.

Ioan. 18.

possidendam æternam mansionem. Nec contrarium sentientibus fauet illud eiusdem Saluatoris dictum: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo: Hisce enim verbis quandam legalem iustitiam sancitam esse dicendum est, vt scilicet vnicuique quod suum est, reddendum esse pro comperto habeamus, eo videlicet modo, quo dicit Apostolus: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: & cui timorem, timorem. Nec propterea potestatem Papæ temporalem diminutam vlllo pacto esse opinandum est: Imperatoribus enim, ac Regibus temporalia reddenda sunt pro stipendijs ipsorum, qui, vt ait Apostolus, Ecclesiam Dei defendere, & Christianum populum gubernare, ac Rempublicam in pace conseruare debent. Nemo enim suis militat stipendijs: nec quisquam pascit gregem, & de eius non comedit lacte. Illud præterea Apostoli dictum: Quid mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Non de ijs, qui sunt in temporali potestate constituti, sed de infidelibus, nomine, & re extra Ecclesiam degentibus intelligendum esse omnes interpretantur, a quibus tamen infidelibus dominandi ordo, quem de lege, ac beneficio naturæ esse constat, auferri non potest, vt ait Triumphus: quia sicut Deus beneficia naturæ bonis, & malis largitur, dum solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos, & iniustos; ita Ecclesia ad imitationem iudicij diuini facere debet, nisi ij iura Ecclesiastica, iuraq. nostra rabie tyrannica occupare, Christianosq. infestare studeant: hisce enim de causis summus Pontifex ab eis dominium, & iurisdictiones auferre, ac bellum ijsdem iuste indicere potest, ac debet.

Vt igitur quæ dicta sunt, summatim concludamus, temporalem summo Pontifici inesse potestatem, Constantiniq. Donationem veram extitisse, immo rerum temporalium potestatem tyrannice olim vsurpatam, tamquam Ecclesiæ propriam ab eodem Constantino redditam fuisse cum Augustino Triumpho affirmamus. Hinc in semicolumna lateritia, de qua sermonem habuimus, Saluatorem nostrum, Ecclesiæ vniuersalis caput repræsentatum esse diximus: ad cuius dextram Siluester, Christi Vicarius, ad læuam autem

Constan-

Constantinus magnus, Ecclesiæ & opibus atque armis defensor pro huiusmodi Donatione indicanda, seu potius innuenda, vt reor, per pictoriam artem repræsentati conspiciuntur. Reliquum est autem, vt ad cetera transeamus declaranda.

DE BIBLIOTHECÆ VATICANÆ FENESTRIS

BIBLIOTHECA Vaticana, cuius primaria porta est ad Orientem, excipit itē lumen per quatuor ac decem fenestras, quarum septem ad Septentrionē, totidemq. ad Meridiem vergunt: illæ quattuor elementa, hæ vero quattuor anni tempestates, & Sixti V. stemmata gentilitia alternatim depicta comprehendunt.

De Fenestris ad Septentrionem vergentibus.

AD PRIMAM dextræ partis fenestram in ipso fenestræ fornice mulier super delphinum sedens, tridentemq. manu gestans depicta cernitur, ad aquā, vnum elementorum, quibus quasi alimentis quodcunque animal viuit, atque constat, repræsentandam. Quamuis autem terra primum, inferioremq. locum tanquam elementum ceteris grauius, ac ponderosius sibi vendicet, vt Aristoteli, alijsq. philosophis placet, & ratio ipsa suadet; Aqua tamen primo cernitur loco. Id quod vel pictorum iudicio factum est, vel ad imitationem verborum Ouidij, qui elementis distribuit loca hunc in modum:

Ignea conuexi vis & sine pondere cali

Emicuit, summaq. locum sibi legit in arce.

Proximus est aer illi leuitate, locoq.

Densior his tellus, elementaq. grandia traxit,

Et pressa est grauitate sui: circumfluit humor

Vltima possedit, solidumq. coercuit orbem.

Quibus verbis Ouidius quamuis aquæ postremum locum tribuere videatur, si ea tamen perpendantur, nil aliud ex ijs-

*Arist. lib.
4. de calo.*

*Ouid. lib.
1. Metamorph. sub
init.*

B b dem

dem verbis , quàm terræ superficiem circumfluentem ab aqua humectari, ac possedi colligi posse fatendum est. Hunc eundem fere sensum patitur illud Scripturæ sacræ dictum :

Psal. 135. Qui firmavit terram super aquas, hoc est iuxta aquas terram ipsam humectantes, eo loquendi modo, quo dici solet : Hæc ciuitas fundata est super mare, vt Venetiæ : illa vero super Sequanam fluuium Galliæ, Belgas a Celtis diuidentem. Hoc eodem fere modo intelligitur illud Psalmi dictum, quo

Psal. 23. super maria fundatum esse mundum legimus. Quoniam vero aqua procreationi earum rerum, quæ è terra præsertim nascuntur, maximum præbet auxiliū, hinc supra fenestræ fornicæ hæc legitur Inscriptio : PROCREATIONVM ORIGO.

AD tertiam fenestram, secunda prætermissa, in qua insignia Sixti V. depicta cernuntur, in ipso fenestræ fornice femina humi sedens, leone, alijsq. animalibus hinc inde consistentibus, depicta conspicitur : quæ Terram significat. Terra enim per Deam Cybelem repræsentatur, quæ & Rheia dicitur ἀπὸ τοῦ ῥέο, fluo, quòd terra affluens sit omnium rerum. Dicitur etiam Pales quòd terra sit pabulorū Dea. Ops item dicta putatur, quòd terræ ope vita hominum sustentetur : vel ab antiquo adiectiuo Ops, quo veteres pro diuite utebantur, quemadmodum contra, inopem dicimus pauperem & egenum. Hæc quoque Mater Deorum, quia omnia gignit, dicta a Poetis censetur, vel quòd putarent cælestes omnes in terris fuisse genitos, deinde ob insigne aliquod meritum in cælum fuisse translatos. Alma item mater ab alendo nuncupata est. Maia interea dicebatur, &, vt ait Cornelius Labeo, Magna mater quòd Terra sit omnium communis parens : vel quòd iuxta Poetarum historias fabulosas primitus mortales omnes ex terra nascebantur. Hinc Prometheus lapeti filius, vt idem Hesiodus ostendit, hominem ex humo imbri mollita finxit, cui Minerua spiritum immisit. Id autem fortasse desumptum fuit a vera diuinaq. historia libri Geneseos, vbi primus homo de limo terræ legitur creatus a Deo, qui statim in faciem eius spiraculum vitæ inspirauit : hinc lingua Syriaca, vt Theodoretus ait, primus ille homo Adam

*Ouid. lib.
1. Metamorph. nō
procul ab
initio.
Gen. 2.*

Adam dictus est, terrenus scilicet, aut puluerosus. Syrorum enim mos est, terram rubram appellare Adam. Qua ex re omnis homo puluis, & in puluerem dicitur reuersurus, ac Terræ filius iure nuncupatur. Ob idq. olim obscuro, ignotoq. genere prognati, Terræ filij dicebantur, propterea quod Terra communis est omnium parens, iuxta hanc perbreuem Inscriptionem, quæ supra fenestræ fornicem legitur: MATER OMNIVM. Eandem ob causam prouerbialis figura in hominem exulem, erronem, & incertis vagantem sedibus hunc in modum Græce dicebatur: Γῆν πρὸς γῆς, idest Terram pro terra, vt ex Cicerone videre est, dicente: Hæc & alia ferre non possum: itaque γῆν πρὸς γῆς cogito: significat enim se de fugiendo cogitare. Hæc denique Dea, Cybele scilicet, per quam terra repræsentatur, curru vehi a Poetis fingitur, quia terra pendet in aere, & super stabilitatem suam, vt sacrosancta Scriptura docet, dicitur firmata, idest super mûdi centrû, ad quod partes terræ ita vndeque sua tendût natura, vt ab ipso cêtro declinare nullo penitus modo queât. Eadem quoque Dea rotis sustineri fertur, quia rotatur semper, & voluitur mûdus. Hæc de Terra, vt ad aeris elemētū accedamus.

Theod. in
Gen.

Cicer. lib.
14. Epist.
ad Attica.
epist. 10.

Psal. 103.

AD quintam fenestram, quartâ prætermisâ, quæ Sixti V. stemmata gentilitia habet, in fenestræ fornice femina supra aerem per fumum siue nubem quandam repræsentatum sedens, aëreamq. comam habens depicta cernitur. Inscriptio autem ad aerem indicandum hæc est: INANITATIS IMPATIENS. Aer enim inanitas quodam modo dicitur multo plus raritatis quàm inferiora elementa admixtum habens. Hinc non solum Virgilius, verum etiam alij probatissimi scriptores per vacuum, & per inane aerem intellexerunt. Quamuis enim vacuum in rerum natura, vt Aristoteles recte docet, non reperiatur, vacuum tamen, vt aiunt, rusticales rudiores homines dari opinantur, dum aliquem locum re visibili, ac palbabili repleti non vident: sed vbi visibile corpus non extat, ibi statim aerem tanquam inanitatis impatientem adesse, locumq. ipsum replere dicas necesse est: natura enim vacuum nullo modo pati potest.

Virg. Eccl.
6. Et Geor.
lib. 1.
Lucr. li. 2.
Arist. lib.
4. phys.

Bb 2 AD

*Phœnicis
historia.
pag. 116.*

*Aegid. Ro.
2. sent. dist.
15. q. 1. ar
tic. 2.*

*Arist. lib.
5. de hist.
anim. cap.
19. to. 5.*

*Salaman-
dra extin-
guir ignē.*

*Arist. loco
sup. cita-
to.*

*Bestiolæ i
igne nasci-
tur, & vi-
uunt.*

*Animal
nullum in
igne gene-
ratur.*

*Arist. lib.
2. de gen.
animal. c.
4. 3. 10. 6.*

AD septimam fenestram, sexta insignibus Sixti V. decora-
ta, in ipso item fenestræ fornice depicta cernitur femina,
humi sedens flammæ igneas dextra manu gestans, igneamq.
habens comam, intra quam fœnix, quæ per ignem innouari
solet, vt fusius dictum est, conspicitur, ad ignem omnium
elementorum leuissimum indicandum, hac Inscriptione:
PROCREATIONIS EXPERS. Ignis enim a gignendo,
idest nascendo per antiphrasim figuram dicitur, quod in eo
nihil nascatur: immo quidquid sub cælo tangit, ipse tandem
destruit, & consumit: nihil enim, vt ait Doctor noster Aegi-
dus columna Romanus, in igne diu stare potest, quod ab eo
non consummatur. Nec id Aristoteli aduersari puto dicenti
hunc in modum: Nonnulla corpora esse animalium, quæ
igne non absumantur, Salamandra claro documento est:
quæ, vt aiunt, ignem, inambulans per eum, extinguit. Hæc
Aristoteles, qui iuxta aliorum opinionem loqui hoc loco vi-
detur. Quamuis enim Salamandra ob magnam suam ipsius
frigiditatem aliquandiu in igne absque sui corruptione sta-
re queat, vt omnes concedunt, eam tamen absque sui con-
sumptione in igne permanere Aristoteles non affirmat, sed
ignem ab illa per eum inambulante extingui ait, sicut etiam
id ab Aegidio non negatur. Alienam item opinionem sequi
Aristotelem dijudico, dum loco supra citato, bestiolas in igne
oriri, & viuere, & ab eo dimotas emori, eundem Aristotelem
dixisse lego. Ait enim: In Cypro Insula, ærarijs fornacibus,
vbi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, be-
stiolæ in medio igne nascuntur pennatæ, paulo muscis gran-
dibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent. Id
autem eidem Aristoteli aperte refragatur: qui nullum animal
in igne generari posse ait: atque huiusce dicti rationem red-
dit dicens: Inest enim in semine omnium, quod facit vt fœ-
cunda sint semina, videlicet quod color vocatur: idq. non
talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine, spumo-
soq. corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est pro-
portione respondens elemento stellarum, quamobrem ignis
nullum animal generat. Hæc Aristoteles, qui vitalem in se-
mine esse calorem, quem non ignem, neque ignis aliquam es-
se ait facultatem, ex qua gigni animal vllum, vt ipse inquit,
non

non posset. Huic doctrinæ consonum videtur esse illud, quod idem Aristoteles ait de Vireone aue, quam igne procreari, fabulosum esse pro comperto habet. Hæc de igne procreationis experte, vt a quattuor elementis ad quattuor anni tempora transeamus.

Arist. lib.
9. de hist.
anim. 10.
5.

DE FENESTRIS MERIDIEM SPECTANTIBVS.

BIBLIOTHECAE Vaticanæ læua septem habet fenestras, Sixti V. insignibus, & quattuor anni tempestatibus alternatim insignitas. Quattuor autem anni tempestatum descriptio ex quattuor Ouidij desumpta est hisce versibus:

Verq. nouum stabat cinctum florente corona;

Stabat nuda æstas, & spicea ferta gerebat:

Stabat & autumnus calcatis sordibus vuïs:

Et glacialis hiems canos hirsuta capillos.

Ouid. lib.
2. Metamorph.

Hæ quattuor anni tempestates per pictoriam artem representantur: & singulæ cuique ex quattuor hisce versibus hemistichium vnum tributum est. Ver nouum per feminam, quæ coronam floribus confectam dextra manu, læua autem copiæ cornu floribus plenum gestat, representatur hac inscriptione: *Cinctum florente corona*. Aestas item per feminam spicis triticeis ornatam, quæ dextra manu falcem, læua autem spicarum fasciculum habet, hac inscriptione significatur: *Spicea ferta gerit*. Autumnus denique per feminam caput vuïs ornatum habentem, atque vuïs circumseptam representatur hac Inscriptione: *Calcatis sordidus vuïs*. Hiems autem per senem ad ignem sedentem, & calefacientem significatur hac inscriptione: *Canos hirsuta capillos*. Hæc de vasis amplioris Bibliothecæ Vaticanæ fenestris. Nunc reliquum est, vt ad eiusdem Bibliothecæ cameras Cappellis Pontificijs, Concilijs, Historijs, atque Emblematis ornatas accedamus.

DE

DE CAPPELLIS PONTIFICIIS A SIXTO V. INNOVATIS,

*quæ in duobus Cubiculis fornicatis Bibliotheca
annexis, repræsentantur.*

EO IN CVBICVLO, quod ad Theatrum, siue ad Meridiem vergit, quattuor Cappellæ Pontificiæ in fornice depictæ repræsentantur, hoc est, sancti Ioannis in Laterano, sancti Pauli, sanctæ Sabinæ, & sancti Laurentij.

In altero, quod Septentrionem spectat, totidem cernuntur Cappellæ, hoc est, sanctæ Mariæ Maioris ad Præsepe, sanctæ Crucis in Hierusalem, sanctæ Mariæ de Populo, & sanctorum duodecim Apostolorum.

*Ex cõstitu-
tione 24.
Bullarij
Sixti V.*

*S. Leo in
ser. S. Gre-
gor. li. 40.
hom. 10.2.
Innoc. 3.
in serm.*

Horum autem locorum pars maior Cappellis Pontificijs antiquitus decorabatur, præsertim vero per Summos Pontifices, quos ob eximiâ vitæ sanctitatem, rerumq. gestarum gloriâ magnos non immerito appellamus, Leonem videlicet, & Gregorium, quorum sermones diuina quadam spiritus eloquentia pleni inter Missarum sollemnia ad Populum habiti hanc rem aperte declarant. Hinc Sixtus V. ut sanctam, & vetustam summorum Pontificum consuetudinem innouaret, quas narrauimus Pontificias Cappellas in pristinum ritum reuocauit, easq. in Basilicis, ceterisque almæ Urbis Ecclesijs, Dominicis videlicet Quadragesimæ, & Aduetus, alijsq. statis sollemnibus diebus ac festiuitatibus celebrandas mandauit. Ut autem huius generis innouatio pateat clarius, Cappellas, quæ inter Missarum sollemnia celebrari solent, hoc ordine recensere mihi visum est.

DE CAPPELLIS ADVENTVS.

IN ADVENTV, Dominica prima ad sanctum Laurentium: Secunda, ad sanctum Ioannem in Laterano: Tertia, ad sanctam Crucem in Hierusalem: Quarta, ad sanctum Paulum. In Natali Domini, ad sanctam Mariam Maiorem, ad Præsepe Domini, more antiquis-

antiquissimo. In Circumcisione Domini, ad sanctam Mariam de Populo. In Epiphania, ad sanctum Petrum. In festo item die Purificationis in Cappella Palatina, vbi a summo Pontifice Candelæ benedictæ distribuuntur.

DE CAPPELLIS QVADRAGESIMÆ,
ET PASCHATIS.

IN die Cinerum Cappella celebratur in Ecclesia sanctæ Sabinæ, vbi Cineres a summo Pontifice sollemni more benedicti super capita ad poenitentiam, mortisq. testificationem sparguntur. Dominica prima Quadragesimæ ob magnam ad sancti Sebastiani Ecclesiam ab Vrbe distantiam, lociq. angustiam Cappella celebratur in Ecclesia sanctæ Mariæ de Populo nuncupata, vniuersæ Urbis deuotione per celebri, & loci amplitudine, necnon commoditate non parum opportuna. Quibus item de causis Christi fidelium commoditati consultum, decretumq. fuit, vt eadem Ecclesia sanctæ Mariæ de Populo, pro sancti Sebastiani Ecclesia visitari possit, cum septem, aut nouem Ecclesiæ de more visitantur: Dominica secunda, Cappella celebratur in Ecclesia S. Pauli: Tertia, in Ecclesia S. Laurentij extra muros: Quarta, in Ecclesia S. Crucis in Hierusalem: Quinta, in Ecclesia S. Mariæ Maioris: Dominica Palmarum in Basilica S. Petri. Feriæ quartæ, quintæ, & sextæ Maioris hebdomadæ Matutina, necnon Feriæ quintæ, & sextæ, ac Sabbati sancti in Cappella Palatina celebrantur. Dominica Paschatis, in Basilica S. Ioannis in Laterano, vbi Populo sollemniter a summo Pontifice benedictio datur. Die secunda & tertia Paschatis in Cappella Palatina Missa celebratur. Sabbato item in albis, in quo cuiuscunque Pontificatus anno primo, deinde singulo quoque septennio Agnus Dei consecratur, ac distribuuntur.

DE CAPPELLIS POST PASCHA
IN FESTIS MOBILIBVS.

IN ASCENSIONE Domini, quo etiam die Romanus Pontifex populo sollemniter benedicit, & in die Pentecostes, atque in die omnium Sanctorum Pontificiæ Cappellæ celebrantur in Basilica S. Petri. Commemoratio autem omnium

omnium fideiū defunctorū celebratur in Cappella Palatina.
In die item Fefto facratiffimi Corporis Chrifti in Cappella
Palatina Miffa celebratur, fitq. proceffio Pontificalis.

DE CAPPELLIS FESTORVM IMMOBILIVM.

IN ASSVMPTIONE Beatæ Mariæ Virginis ad fan-
ctam Mariā Maiorem, de more: vbi dotes pro mari-
tandis puellis ex inftituto Sixti V. diftribuuntur. In
eiusdem Natiuitate ad sanctam Mariam de Populo. In In-
uentione sanctæ Crucis ad sanctā Crucem in Hierufalem. In
Natali sancti Petri, in Basilica Vaticana eiusdem. In Conuer-
fione sancti Pauli, in eiusdem Basilica. In Natali sancti Ioan-
nis Baptiftæ in Basilica Lateranenfī. In die Fefto sancti Lau-
rentij Martyris in eiusdem Basilica extra muros. In Annun-
ciatione B. Virginis in Ecclefia sanctæ Mariæ fupra Mineruā,
vbi etiā dotes pro maritandis puellis de more diftribuuntur.

Ceteris feftis, follemnibusq. diebus diuina officia in Cap-
pella Palatij Apoftolici de more celebrantur. Hæc de Pontifi-
cijs Cappellis: nunc reliquum eft, vt occidentalium Conci-
liorum, quæ in Cubiculis Bibliothecæ maiori annexis depic-
ta cernuntur, declarationem aggrediamur.

DE CONCILIIIS OCCIDENTALIBVS

in Bibliotheca Vaticana depictis.

De Concilio Generali Lateranenfī primo.

S. Anton.
par. 2. tit.
27. §. 10.

ONCILIIS Orientalibus octo ad Bibliothecæ
Vaticanæ dextram per Pictores repræfentatis,
& qua fieri potuit, breuitate ac facilitate de-
claratis, ita vero, vt per pictoriam artem inibi
repræfentata, atque alia, etiam absentes per-
cipere queant, nunc reliquum eft, vt Con-
cilia totidem Occidentalia in alijs Cameris Bibliothecæ
maiori

maiori annexis depicta explicentur. Vt igitur a dextra exordiamur parte, Synodorum ordine id postulante, Concilium Lateranense Generale primum se se offert declarandum circa annum Domini 1159. celebratum, cui præsens adfuit Alexander huius nominis III. qui olim Federici Imperatoris iram & impetum fugiens abdedit se Venetias, quem deinde cognitum, & a Senatu perhonorifice susceptum Othone Imperatoris filio nauali prælio a Venetis victo, captoq. Federicus supplex adorauit, & ad eius pedes prouolutus excommunicationis absolutionem obtinuit, obedientiam pollicitus, cum prius fuerit eum persequutus, & quattuor schismaticorum Pontificum fouerit seditiones, quibus Romana Ecclesia mirum in modum fuit perturbata, & afflicta, Guelphorum, & Gibellinorum sectarum tempestate.

*General.
11.*

*Blon. l. 3.
dec. 2. &
Plat.*

*Genebr. &
Omniph. et
Plat.*

Hoc in Concilio, quod post quattuor schismaticos Pontifices ex hac luce sublato, celebratum esse credendum est, Lex salutaris, ut ait Genebrardus, de duabus suffragiorum tertijs Cardinalium sancita fuit, ne tempus in posterum huius generis schisma de summo Pontifice eligendo suboriri posset. Præsedit autem in hac Synodo summus ipse Pontifex Alexander, ut videre est ad dexteram Concilij partem, trecentiq. Episcopi tam Orientales, quam Occidentales interfuerunt pro moribus tam laicorum, quam ecclesiasticorum reformandis, necnon Vualdensibus, & Catharis damnandis, torneamentisq. prohibendis, ut ad dextrum Concilij angulum cernere licet, ubi mirus huius generis ludi apparatus cernitur, viro edictum manu gestante, torneamentiq. ducem alloquente. Ex hac parte Palatium Lateranense, ex altera vero Roma, Tyberinumq. flumen repræsentantur. Hæretici vero, qui hoc in Concilio damnati fuerunt, seu pauperes Lugdunenses, Vualdenses dicti sunt a quodam diuite Vualdone Lugdunensi, qui opibus relictis, pauperibusq. erogatis, Euangelicam paupertatem simulans, multosq. sub huiusmodi velamine impios errores adumbrans quosdam libros vulgari maternaq. lingua, cum idiota esset, sanctorum dictis, ac testimonijs extortis sibi conscribi curauit: suoq. inflatus spiritu munus Apostolicum prædicando vsurpauit. Cathari autem dicti sunt quasi puri propter munditiam, & puritatem, quam arrogantissime, & falso

*Genebr. li-
bro 4. anno
Christi
1178.*

Cc

quidem

Ioan. 1.

August. li.
de her. c.
46. to. 6.

quidem ostentabant, dicentes se sine peccato esse contra illud Ioannis: Si dixerimus quòd peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Hinc omittebant illud orationis Dominicæ: *Dimitte nobis debita nostra*. Hosce hæreticos S. P. Augustinus in Manichæos, in Macarios, & in Catharistas distinguit. Inscriptio autem ad vniuersam huius Concilij picturâ perticens in hanc legitur verborû formâ:

Alexandro III. Pont. Federico I. Imp.

Vnaldenses & Cathari hæretici damnantur,

Laicorum & Clericorum mores

ad veterem disciplinam restituantur.

Torneamenta vetantur.

Sext. de-
cretal. Ex-
trauag. ri-
tu. 9. cap.
unico.

Torneamenta hoc in libro intelliguntur exercitia illa armorum vsum repræsentantia, vnde, vt plurimum, cædes, vel grauius vulnera reportantur: quæ si pro viribus tantum humanis experiendis, vel pro armorum vsum addiscendo fierent, ita vero, vt vitæ corporis, animæq. periculum eis non inesset, licita forent, & ab Ecclesia prohibita non fuissent, cuiusmodi sunt hastiludia, ludus Troianus, siue cannarum vel virgarum, quibus equites tecti clypeis ludere solent, & cetera id genus alia, quæ adhibito moderamine, quo cædes, & alia discrimina cauentur, illicita non existimantur, sed potius permittuntur. Hinc pugnans in torneamento illicito, reus homicidij, & irregularis iudicatur, si quis in eo etiam fortuito inter pugnantes vel extra pugnantium cœtum occidatur. interfectus autem inter pugnantes, nec non ille, qui etiam non pugnandi causa accessit, sepultura Ecclesiæ priuatus iudicatur. Hinc mirum non est, si prima huius generis torneamenta illicita vententur, cum sine animæ discrimine exerceri non queant. Hæc de Concilio Lateranensi Generali primo, eiusq. Inscriptione.

DE

203

DE CONCILIO II. LATERANENSI OECUMENICO,

*& duodecimo Generali, omniumq. Conciliorum
celeberrimo.*

ONCILIVM hoc Oecumenicum XII. & Lateranense II. circa annum Domini 1215. celebratum, omnium, quæ vmquam fuerint, in vniuersa Europa, vel Ecclesia, extitit celeberrimum. Nam præter Romanum Pontificem, Innocentium huius nominis III. qui Concilio præfuit, ex quattuor orbis terrarum nobilissimis Patriarchis duo hac in Synodo interfuerunt, Constantinopolitanus scilicet, & Hierosolymitanus: Antiochenus enim excusatione morbi legitima, sacerdotes legatos & sanctos misit: Alexandrinus autem ab Aegyptijs ire vetitus ex suis misit Oratores. Archiepiscopi tum Græci, tum Latini septuaginta: Episcopi quadringenti, Abbates duodecim, sacrorum Coenobiorum primores octingenti confedere. Fuerunt denique in vniuersum Patres 1285. vel 1300. vt placet Antonino Archiepiscopo Florentino, qui mille & tercentum Episcopos huic Synodo interfuisse ait, Episcopos pro Prælatis, iureq. suffragij ferendi in Concilio insignitos vsurpans. Græci item & Romani Imperij Legati, Regumq. Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, Hierusalem, & Cypri oratores interfuerunt.

Hoc in Concilio damnatus fuit libellus, quem edidit Abbas Ioachim contra Petrum Lombardum, Magistrum sententiarum de vnitæte essentiæ, siue de essentiâ sanctissimæ Trinitatis. Magister enim in libro primo sententiarum dixit: Quædam summa res est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & illa non est generans, nec genita, nec procedens. Hæc Magister. Ex quibus verbis, Abbas Ioachim huiusmodi doctrinam haud recte percipiens, quaternitatem colligebat: & quartam in diuinis rem adstruebat, huiusq. generis errorem & notam Magistro impingebat. Hinc damnata Ioachim doctrina, super quam dictum errorem Magistro Sententiarum

*Sanctus
Ant. par.
3. tit. 19.
cap. 1. §. 6.
Aemil. lib.
5.
Blon. lib.
6. dec. 2. in
fine.
Plat. in ui
ta Innoc.
Sur. to. 3.
Concil.
Genebr. li
bro 3. anno
Christi
1215.*

*Mag. sent.
lib. 1. Dist.
5.*

Cc 2 falso

De sum-
ma Trin-
cap. Fir-
miter.

falso adscriptum fundabat, approbata est hæc Magistri doctrina, hunc scilicet in modum: Quædam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tres simul personæ, quarum quælibet est illa summa res nō generans, non genita, nec procedens: sed Pater est qui generat: Filius qui gignitur: Spiritus sanctus qui procedit: distinctiones enim sunt in personis, & vnitas in essentia, vel in substantia, & in natura. Alius namque est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus quantum ad distinctionem personarum, non tamen aliud: sed in essentia, & natura vniuersa Trinitas omnino idem: tresq. personæ illæ diuinæ consubstantiales dicuntur, & sunt.

Hoc itē in Concilio de confessione auriculari singulo quoque anno facienda, & Eucharistia in Paschate recipiēda, deq. cōsecrationis verbis sanctiones fuerūt acclamatae, & promulgatae: bellumq. sacrum, quod Cruciatam appellamus, de Hierosolyma recuperanda decretum fuit, cruce signatis institutis. Hinc summus Pontifex Innocentius in subsellio pontificio assidens duos viros ad eius pedes prouolutos cruce signatorum duces instituere, Cōcilio vniuerso spectante, conspiciuntur. Huius Concilij Inscriptio in hanc legitur verborū formā:

*Innocentio III. Pont. Federico II. Imp. Abbatis
Ioachim errores damnantur. Bellum sacrum de
Hierosolyma recuperanda decernitur.
Crucesignati instituuntur.*

Bren. die
4. Octob.

Ad læuam huius Concilij partem sanctus Franciscus Ecclesiam Lateranensem humeris sustinere cernitur. Hic enim Romam venit, vt sui ordinis regulam ab Apostolica sede confirmandam curaret, sed ab Innocentio III. reiectus est. Hunc autem idem Innocentius, cum in somnis postea isdem Franciscus, quem repulerat, collabentem Lateranensem Basilicam suis humeris sustinere sibi visus esset, conquistum accersiri iussit, benigneq. accipiens, omnem eius institutorum rationem confirmauit. Quare huius generis historia tam insignis ad Basilicam Lateranensem, in qua Synodus

us ipsa celebrata fuit, & ad eundem Pontificem pertinens, hoc in loco repræsentatur, vt Inscriptio, quæ infra legitur, aperte docet hunc in modum:

*Innocentio III. Pontifici per quietem S. Franciscus
Ecclesiam Lateranensem humeris sus-
tinere visus est.*

Ad eiusdem Concilij dextram sanctus Dominicus flagellum manu gestans conspicitur. Hic enim sanctus, quamuis sui ordinis confirmationem ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi, ad quod cum Episcopo Tholosano iuerat, non acceperit, sed eiusdem Pontificis hortatu ad suos pro regula sibi deligenda remearit, & ab Honorio III. Sancti Augustini Regula suscepta, ordinis Prædicatorum confirmationem impetrarit, hoc tamen in loco repræsentatur, propterea quod eius consilio, & opera Simon ille Illustrissimus, & Christianissimus Comes a monte Forti pugnam contra Albigenes suscepit: quo in prælio centum millia hæreticorum ab octo millibus Catholicis fusa, & interfecta fuisse perhibentur: ex quibus, cum multi capti essent, centum & octoginta fuerunt concremati hæresim abiurare renuentes. In huiusmodi hæreticæ prauitatis extirpatione, & in prædicationis officio, a quo prædicatorij ordinis nomen desumptum est, sanctus Dominicus annos circiter decem ijs in partibus adlaborauit. Inscriptio dictam contra Albigenes pugnam indicans, in hanc verborum legitur formam:

*S. Dominico suadente contra Albigenes hæreticos
Simon Comes Montiforten. pugnam suscipit,
egregieq. conficit.*

Et quoniam Innocentij III. virtutem & doctrinam Beatorum Virorum, Francisci videlicet, ac Dominici sanctitas non parum adiuuit, hinc iure quidem vnus & item alter hoc in Concilio tamquam Ecclesiæ Catholicæ propugnacula, & fulcimenta repræsentantur.

DE

DE CONCILIO LVGDVNENSI P R I M O, ET GENERALI XIII.

To. 3. Cōc.
Anton. 3.
par. ii. 19.
cap. 5. §. 1.
C. 2.

Platina
3. vita In-
noc. 4.
Genebr. li.
4. Chron.
Aemil. lib.
7.
Vinc. lib.
32. Spe.
hist.

LVGDVNENSE primum Concilium, & Ge-
nerale XIII. Lugduni, Ciuitate celeberrima, totiusq. Galliæ celticæ olim emporio, in-
colle supra confluentem Rhodani, & Araris
imminente: nunc vero in plano sita, magna
sui parte Rhodano & Arari fluminibus inclusa, circa annum
Domini 1245. missis per orbem terrarum nuncijs, celebra-
tum fuit sub Innocentio IIII. primo Anagninæ Pontifi-
ce, qui præsens adfuit Concilio, in quo Federicum I. Im-
peratorem, qui pacem inter Ecclesiam, & Imperium ini-
tam non semel violauit, Cardinalesq. sanctæ Romanæ Ec-
clesiæ, ceterosq. Prælatos & Clericos ad Concilium pro-
ficiscentes carceri mancipauit, regnumq. Siciliæ, beati Pe-
tri patrimonium in scelestissimam, ac tyrannicam seruitu-
tem redegit, hæresisq. vehementi suspitione laborauit, Fe-
dericum, inquam, rogatum prius & admonitum per Car-
dinales Legatos, deinde ad Concilium per nuncios accersitum, eoq. proficisci renuentem, excommunicatum, omniq.
honore ac dignitate priuatum adiudicauit, adiudicatumq.
promulgauit, & Ecclesiæ hostem declarauit, atque ad electo-
res Imperij de nouo eligendo Imperatore scripsit.

Hoc in Concilio interfuerunt omnes sanctæ Romanæ Ec-
clesiæ Cardinales, alijq. prælati, necnon Ludouicus Rex Fran-
corum offerens sese, suumq. regnum in Ecclesiæ, ac summi
Pontificis defensionem, vt ad læuam huius Concilij videre
est. Ad dexteram vero Innocentius IIII. subsellio ponti-
ficio insidens pileo rubro Cardinales decorare cernitur:
nam ad illam vsque diem huius generis galerum gestare am-
plissimus ille Senatus non consuevit. Quæ res vsum tandem
obtenuit, & iure quidem, non solum vt maior illustrissimo il-
li ordini accederet maiestas, sicut res ipsa postulat, sed vt hu-
iusmodi argumento admoneantur Cardinales oportere pro
Christiana

Ex Vinc.
lib. 30. c.
143. et An-
ton. 3. par.
ubi supra.

Christiana religione se semper paratos esse discrimini, & sanguinem effundere, si opus foret. Cardinales enim sunt Consiliarii summi Pontificis, Templi Dei bases, clarissima Ecclesiæ lumina, & columnina, veriq. cardines figurati in ijs Sacrae scripturæ verbis: Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. Quam sententiam Ostiensis ille Doctor egregius ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales perpulchre transtulit dicens: Sicut ostium regitur cardine, ita & Ecclesia Romana consilio regitur Cardinalium: quia etiam per septuaginta illos viros senes, populi magistros, eiusq. onus secum sustentantes, & per illos Sacerdotes Leuitici generis consiliarios figurati sunt. Hi autem in primitiua Ecclesia ad pium ministerium instituti nonnumquā presbyteri, quandoque vero in quacumque Ecclesia principales Sacerdotes, seu Episcopi dicebātur Cardinales, idest principales: vt apud Gregorium Magnum videre licet: qui primates Ecclesiæ cuiuscumque etiam Episcopos frequenter Sacerdotes Cardinales appellat, quibus instar septuaginta illorum senum onus populi in veteri testamento sustentantium, ad Leuitici generis Sacerdotum, animarum cura, spe retributionis futuræ, committebatur. Quod autem principio prorsus oneri fuit, summo tandem, nec immerito quidem, & oneri atque honori etiam esse cœpit, quando scilicet illi in administranda Republica Christiana Pontifici semper præsto adesse cœperunt, atque ita vt inter contētionēs Imperatorum, ac populi Romani de Pontifice creando nō semel subortas, auctoritatem, & prærogatiuam ipsius Pontificis eligendi sibi iure compararint. Hinc ijs paulatim non solum potestas, sed decus etiam & ornamentum, quod ad habitum pertinet, paulatim accessit, præsertim vero vbi primum ab Innocentio III. sancitum fuit, vt equo deinceps insidentes rubro vterentur galero: postea vero a Paulo II. Veneto veste coccinea, cucullo insigni, hoc est, Lacerna, quam sic veteres appellant, donati fuerunt, eousque huius generis habitum non habentes. Vnde Cardinalis nomen ita celebre paulatim redditum fuit, ita denique hic ordo supremus, tantoq. incremento auctus euasit, vt solus sit vniuersæ Reipublicæ Christianæ Senatus.

Hæc de Pileo rubro, & purpurea veste, quibus Cardinales non

1. Reg. 2.

Num. 11.

Deut.

Greg. li. 1.
Epist. epist.
79. & epi.
81. & lib.
2. epist. 23.
Et Can. 7.
q. 1. Pastoralis.

Anno Christi
fuit 1245.
vel 50.

Genabr. li.
4. Chron.
anno Chri.
sti 1245.

non immerito decorati sunt, vt in hoc Concilio videre est: in quo etiam de recuperanda Terra sancta sancitum fuit, Sancto Ludouico Francorum Rege, quintæ expeditionis Duce creato, qui cruce signatus, et in Asiam cum exercitu profectus, quinto post anno in Galliam remeauit.

Vinc. Spe.
hist. lib.
21. cap. 2.
Anton. 3.
par. ti. 19.
a. 1. 9. 3.

Nec silentio prætereundum esse censeo, Innocentium I I I I. inter alia et permulta quidem a se gesta, immortalitateq. dignissima, nuncios ex ordine Prædicatorum ad Tartaros misisse pro ijs ad fidem conuertendis. Hic etiam Pontifex Petrum Martyrem ex eodem ordine sanctorum cathalogo adscripsit, compluresq. Cardinales, viros sane egregios, creauit, præsertim vero Hugonem, ordinis itē Prædicatorum, primū Cardinalem, virū omni probitate ornatum, ac doctissimum, qui vniuersam scripturam sacram quadruplici sensu explanauit, et in Psalmos luculentissimum edidit commentarium, Bibliorumq. indicem, quem Concordantias vocant, laboriosissimum sane, et immensi tædij, ac temporis opus, sacrarumq. litterarum studiosis magnopere necessarium, primus excogitasse, excogitatumq. promulgasse, perhibetur: qui etiam in Germaniam ad Imperij electores legatus missus est pro nouo eligendo Imperatore, Federico II. dignitate imperatoria priuato, et huic Concilio Lugdunensi primo interfuisse creditur. Summus autem Pontifex Innocentius multis rebus gestis clarus Perusij ex hac luce decessit. Inscriptio, quæ huius Concilij res præcipuas exponit, in hanc legitur verborum formam:

Anton. 3.
par. ubi sit
pra. et Six.
sen. lib. 4.
Bibl.

Innocentio I I I I. Pont. Max. Imp. Federicus II.

hostis Ecclesie declaratur, imperioq. priuatur.

De Terræ sanctæ recuperatione constituitur:

Hierosolymitanae expeditionis Dux Ludouicus Francorum Rex designatur:

Galero rubro, & purpura Cardinales donantur.

DE

209

DE CONCILIO LVGDVNENSI
S E C V N D O,
ET G E N E R A L I X I I I I.

ONCILIVM Lugdunense II. & Generale
XIIII. celebratum fuit Lugduni circa añ-
num Domini 1272. Episcoporum 500. Abba-
tum 60. aliorumq. minorum Prælatorum, ac
Sacerdotum fere mille, præside Romano Pon-
tifice Gregorio X. Placentino, qui fuit creatus
Pontifex, dum in Syria legationis munere fungebatur, et Vi-
terbij coronatus. Hic Conclauē, et eundem fere in eligendo
Pontifice modum, qui nunc obseruatur, et alia ad Conclauē
pertinentia decreuit: nam ad illud vsque tempus Cardinales
in Conclauē haudquaquam recludebantur, sed summo ma-
ne singulis diebus, si Romæ erant, in Laterano: vel in Basilica
sancti Petri, aut alibi, prout occasio se se offerebat; si autem
extra Urbem, in Ecclesia Cathedrali illius loci, in quo mora-
bantur, vna conueniebant, non secus atque hac tempestate
fieri solet, dum congregatio habenda est.

S. Ant. 3.
par. II. 20.
20. cap. 2.

Onuph.
Pann. &
Petr. Ma-
turus in
Chron.
S. Ant. 3.
par. II. 20.
cap. 2.

Concilium hoc pro Terra sancta recuperanda coactum
fuit, necnon contra Græcos de processione Spiritus sancti a
Filio: declaratum enim, definitumq. fuit, Spiritum sanctum
ab æterno a Patre, et Filio, nō tamquam ex duobus principijs,
sed tamquam ex vno principio: non duabus spirationibus,
sed vnica spiratione procedere: damnatiq. sunt sub anathe-
matis vinculo, qui aliter senserint, seu aliter asserere ausi
fuerint. Hinc in ipso Concilio Articulus de processione Spi-
ritus sancti a Patre, et Filio, dum sollemnis fiebat lustratio, La-
tine, atque Græce decantatus est. Quare ad dexteram huius
Concilij per Pictorem repræsentati verba hæc Latinis figuris,
notisq. musicis conscripta leguntur:

In 6. De-
cretal. de
sum. Trin.
& fide Ca-
thol. lib. 2.
tit. 1.

Qui a Patre, Filioq. procedit.

Dd Ad

Ad laeuam autem verba hæc Græca idem sonantia notis
item musicis insignita leguntur in hanc verborum formam:

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ,
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΕΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ.

Id eousque, & ad hanc vsque diem professa prædicauit, &
docuit sacrosancta Romana Ecclesia, mater omniū fidelium,
& magistra. Hoc item habet orthodoxorum patrum atque
doctorum tum Latinorum, tum etiam Græcorum incommu-
tabilis, ac vera sentētia sicut in eodem Concilio definitū fuit.
Sunt qui velint Græcorum Imperatorem, Michaellem Pale-
logum, & Tartarorum Regem huic Concilio interfuisse, sicut
pictura ipsa monet: Imperatorisq. auctoritate vnionem, siue
concordiam vtriusque Ecclesiæ, nonnullis tamen repugnan-
tibus Græcis, initam fuisse affirmant. Huius generis vnionem
siue concordiam per pictores representatam ad dexteram hu-
ius Concilij partem videre est: vbi duæ mulieres se inuicem
salutantes cernuntur, indumentis Ecclesiasticis indutæ: qua-
rum vna Ecclesiam Latinam, altera vero Græcā satis clare de-
monstrant, si vtriusque indumenta recte conspiciantur. Inscri-
ptio vero hanc historiam declarans hunc in modum legitur:

Ex Geneb.
libro 4.
1272.
Guil. Næg.
Nicephor.
Greg. lib.
5.
To. 3. Con-
cil. &
Blon. dec.
2. lib. 8.
Et Trith.
in Chron.
Monast.
Hirsf.

*Gregorio X. Pont. Græci ad sanctæ Ecclesiæ
Romanæ unionem redeunt.*

Hinc Michael Paleologus Imperator, vt ait Nicephorus,
Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ fidem ac ritus recipere re-
nuentes varijs multauit modis, bonorū videlicet publicatio-
nibus, relegationibus, carceribus, excacationibus, flagris,
mutilationibus, et id genus alijs pœnis. Quare Becus, Patriar-
cha Constantinopolitanus excellentis plane ingenij, ac do-
ctrinæ vir, Imperatoris edicto de processione Spiritus sancti
non obtemperans, seu potius aduersans, in terribissimos carce-
res, vt idem Nicephorus ait, coniectus fuit: at deinceps resi-
piscens, mutata sententia, pristinæ dignitati restitutus, ab
intimis Imperatoris consilijs efficitur, atque ita, vt sine eius
consilio nil penitus gereretur.

Niceph.
Greg. li. 5.

Genebr. li.
4. Chron.
1272.

Abidem.

Non

Non defunt tamen qui affirmant, non Imperatorem, sed eius Legatos huic Synodo interfuisse: quæ quidem sententia verior existimatur, vt aperte colligitur ex Epistola eiusdem Gregorij X. ad eundem Imperatorem eiusq. Filium missa, in qua eis de vnione ab ipsis Legatis inita gratulatur.

Ex Aff. Cōcil. Et ex Registro. Ex Guill. Nang. Et Nicephor. Greg. li. 5. Et Geneb. lib. 4. Chron. ni. 1272.

Ad eandem Concilij dextram Sanctum Bonauenturam Cardinalem ex ordine Minorum Cathedræ insidentem, necnon eiusdem instituti Fratres ad inferiorem partem assidentes, & cum Græcis de processione Spiritus sancti disputantes videre est. Inscriptio ad hanc historiam pertinens, hæc est:

In hoc Concilio S. Bonauentura egregia virtutum officia Ecclesia Dei præstitit.

Sanctus item Thomas Doctor angelicus Neapoli degens ad hoc Concilium a Gregorio X. fuit accersitus: sed in itinere faciundo aduersa valetudine impeditus in Monasterio Fossæ nouæ ordinis Cisterciensis, non procul a Terracina, & prope Pipernum castrum, ad duo milliaria, permansit, vbi Cantica canticorum explanauit, ac tandem inibi ex hac luce decessit.

S. Ant. 3. par. ti. 20. cap. 2. & Bren. Roman. dic. 7. Martij.

Huic etiam concilio inter alios viros insignes præfens adfuit Frater Hieronymus Minorita Asculanus, qui fuit Nicolaus Papa huius nominis IIII. Hic Regem Tartarorum baptizandum ad Concilium duxit, vt videre licet ad huius Concilij læuam, vbi Rex ipse sollemni, & Ecclesiastica pompa baptismum suscipere cernitur, sicut Inscriptio docet, quæ hunc in modum legitur:

Rex Tartarorum sollemniter baptizatur.

Sunt tamen qui dicant non Tartarorum Regem, sed eius Nuncios huic Synodo interfuisse: quorum vnū a Petro Ostiensi Episcopo sollemni pompa baptizatum esse affirmant.

Ex Affis Concil.

Hoc item in Concilio cernere est Gregorium X. subsellio Pontificio insidentem, & Regem Tartarorum humi prouolutum, summiq. Pontificis pedes exosculantem, quem prope

Dd 2 Frater

Frater Hieronymus, de quo sermonem habuimus, ad stare cernitur, ipsumque Regem eo duxisse repræsentatur. Inscriptio, quæ infra est, in hanc legitur verborum formam:

*Tartarorum Rex a Fratre Hieronymo ordinis
Minorum ad Concilium perducitur.*

Nec a re nostra alienum fore hoc loco duximus, siqua de Fratre Hieronymo, quem hac in Inscriptio videmus nominatum, dicamus. Ut autem quod pollicemur, tum exactius tum brevius præstare possimus, Epitaphium luculentum, quod in eius sepulchro statuis marmoreis insignito incisum legitur, hic apponendum censui: hac enim Inscriptio, & eiusdem Fratris Hieronymi laudes, & Sixti V. qui monumentum ipsum nobilissimum in Ecclesia S. Mariæ Maioris ædificandum curavit, animi ingenuitatem amplectemur. Epitaphium in hanc legitur verborum formam:

NICOLAUS IIII. Ordinem Minorum professus, Philosophus, & Theologus egregius Constantinopolim a **GREGORIO X.** missus, Græcos ad R. E. communionem, Tartaros ad fidem reduxit. Post S. Bonaventuram Generalis, sanctitate, & doctrina Ord. propagavit. **NICOLAUS III.** nuncius inter Francorum, & Castellæ Reges pacem conciliavit. Sanctæ Potentianæ Cardinalis, Legatus **HONORIUS IV.** in Galliam, Senatoriam P. R. dignitatem sedi Apostolicæ restituit. Factus Pontifex Remp. sublatis discordijs composuit, Christianos Principes sacro fœdere iunxit, Ptolemaidem copijs adiuvit. Flaminiam in Pontificis iterum ditionem redegit. Publicum in monte Pessulano Gymnasium restituit. Probos, & eruditos in cognatorum loco tantum habuit. Lateranen. & hanc Basilicam structuris, & opibus auxit. Tandem Iustitia, & Religione orbem terræ moderatus magnæ sanctitatis opinione obiit prid. Non. Aprilis. M. C. C. XCII. Pontificatus sui Anno V.

DE CONCILIO VIENNENSI

X V. G E N E R A L I.

Allobrogi civitas illustris et metropolis in Gallia Karbonica

VIENNENSE Concilium Generale X V. Viennæ, quæ est Austriæ Metropolis, Vrbs inclyta, omniumq. Vrbium, quas Danubius sustinet, & ædium magnificentia, & rerum copia clarissima, celebratū fuit circa ann. Dom. 1311. sub Alberto I. Imperatore, & sub Clemente

Ex Plin.
lib. 3. cap.
24.
S. Ant. 3.
par. ti. 21.
cap. 1.

Prætorius

huius nominis V. Hic natione Vasco, dum erat Archiepiscopus Burdegalensis (nam Cardinalis, Burdegala degebat) summus Pontifex absens creatus Perusiæ, & Lugduni a Cardinalibus coronatus, Rege Gallia, Rege Angliæ, ac Rege Tarraconensi, vel Aragoniæ præsentibus, sedem Pontificiam ab Vrbe Roma, Auenionem circa ann. humanæ salutis 1305. transtulit: sed eam Gregorius XI. post ann. 70. Romam anno Dom. 1376. reduxit.

Plat. 6.
Palm. 10.
3. conc.
Ex Geneb.
lib. 4. Chron.
ni. 1311.

Sunt qui velint huic Concilio interfuisse Philippum IV. cognomento pulchrum Francorum Regem, eiusq. filium primogenitum, Ludouicum scilicet Hutinum dictum Nauarra tunc Regem, & Philippi fratrem Karolum Valois comitem, vt ex vita Clementis V. manuscripta constat.

Huic Concilio summus præsedit Pontifex: præsentem autem adfuerunt duo Patriarchæ, Alexandrinus scilicet, & Antiochenus, Episcopi 300. alijq. Patres permulti contra Saracenos pro Terra sancta recuperanda, necnon contra Templarios hæreticos, quibus condemnatis, eorum instituti redditus in alias sacrorum ordinum familias fuerunt distributi: & quasi dato a summo Pontifice signo e Concilio Viennensi ob nefanda quædam scelera, prauasq. opiniones ad Religionem pertinentes, vniuersus eorum ordo deletus fuit. Rex Armeniæ Regno renunciat, & in Ordinem sancti Francisci sese abdidit.

S. Anton.
ubi supra.
Onuphr. 1.
Blon. dec.
3. lib. 9.
Tristhe-
mius.
Et Geneb.
li. 4. Chron.
ni. 1311.

Hoc in Concilio Festum Sacramenti corporis Christi ab Urbano IIII. institutum, cuius officium cum hymno & prosa S. Thomas edidit, & ab eodem Urbano in præmium, colum-

Polid. Vir-
gil. lib. 6.
cap. 8.

Præse-
lus, & Ge-
nobr. ubi
supra.

columnam argenteam accepit, confirmatum fuit, lustratioq. ipsa, qua corpus Christi sanctissimum in ferculum Feria V. post Octauam Pentecostes ferri solet, centum fere post annis Papiæ initium sumpsit, & in hoc item Concilio fuisse instituta, atque inde ad reliquas Occidentis partes manasse perhibetur.

Eodem in Concilio Clericorum mores reformati sunt, decretumq. fuit, vt honestis donarentur stipendijs qui in primarijs Europæ Academijs, Hebraicam, Chaldaicam, Græcam, & Arabicam linguam publice profitentes docerent, vt fides catholica apud omnes Nationes propagaretur. Constitutiones item, quæ Clementinæ a Clemente ipso Pontifice editæ, & ab eiusdem Pontificis nomine dictæ, approbatæ fuerunt, sicut innuere videntur quattuor illi Viri, qui libros manu gestantes in terram prouoluti, pontificiamq. benedictionem postulantes hoc in Concilio repræsentati cernuntur. Quæ quidem fere omnia Inscriptiones, quæ infra leguntur, hisce verbis comprehendunt:

Clemente V. Pontifice Clementinarum decretalium constitutionum Codex promulgatur.

Processio sollemnitatis corporis Domini instituitur.

Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæ, & Græcæ linguarum studium propagandæ fidei ergo in nobilissimis quattuor Europæ Academijs instituitur.

Fig. 17.

Hac in Camera præter quattuor Concilia penicillo inibi repræsentata, Palatium Lateranense nouum & vetus depicta cernuntur: quorum alterum ad læuam, alterum ad dexteram videre est. De his in Emblemate 6. sermonem habuimus. Nunc reliquum est, vt ad alia Concilia, quæ in altera camera repræsentantur, accedamus.

DE

DE CONCILIO FLORENTINO

XVIII. GENERALI,

Quod Græci octauam Synodum vocant.

FLORENTINVM Concilium Generale XVIII. celebratum est primùm Ferrariæ, quæ est Ciuitas admodum nobilis a Pado flumine in Italia circumpadana dicta. Attamen inibi inchoatum, propter ingruentem pestem absolui non potuit: hinc ab Eugenio IIII. translatum est Florentiam, Ciuitatem in Hetruria clarissimam, quæ olim Fludentia, quòd ad Arni fluente extructa sit, dicta: & Fludentini illic Populi, Catoni & Plinio, qui nunc Florentini nomine magis auspiciato vocantur, vt Politianus in quadã scribit epistola, nuncupabãtur. Nunc autẽ Florentia dicitur, & vere Florẽtissima vocitari potest, non solũ ob mercaturã, militiãq. peritiam, variarumq. disciplinarũ cognitionem, ingeniorumq. nobilitatem, atque ædificiorum præstantiam, verum etiam ob miram Ferdinandi Medicei magni Ducis magnanimitatem, qua tota Hetruria & Florẽtia præsertim exultat, & gloriatur: de qua nunc illud paronomasticum non immerito dici valet:

Florida florenti floret Florentia flore.

Florentinum igitur Concilium Ferrariæ inchoatum, Florentiæ absolutum est, cui Eugenius IIII. præfedit anno Domini 1438. sub Sigismundo Imperatore, præsentibus Iosepho Constantinopolitano Patriarcha, qui Florentiæ obiit, & Ioanne Paleologo Orientis Imperatore, necnõ Cardinalibus, multisq. Episcopis tum Græcis, tum Latinis, Abbatibus, Monachis, & Crucesignatis.

*Genebr. li.
4. Chron.
1438.
Et Prætor.
lus.*

Hoc in Concilio primùm inter Græcos, & Latinos disputatum fuit de processione Spiritus sancti, definitumq. fuit, explicationem verborum illam, *Filioq. procedit*, veritatis declarandæ causa in Concilio Lugdunensi II. vrgente necessitate, & rationabiliter quidem in Symbolo fuisse appositam. Secundo de igne Purgatorij. Tertio de Papæ primatu. Quarto de Christi corpore in azymo, siue fermentato veraciter confi-

Genab. lib.
A. Chron.
1438.
Et Præso
lms.

conficiendo : sacerdotesq. in altero ipsum Domini corpus conficere debere , vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem . Quinto de panis transubstantiatione in Eucharistiæ sacramento . Græca tandem Ecclesia cum Romana conuenit : Armeniq. & Indi sacramentum Confirmationis recipientes vnitatem fidei reintegrarunt , vt Inscriptio , quæ infra legitur, in hanc verborum formulam docet :

*Eugenio IIII. Pontifice, Græci, Armeni, Aethyopes
ad fidei vnitatem redeunt.*

Seff. 10.
Ferr. 10.3.

Sed quoniam Bessarion Trapezuntius, Archiepiscopus Nicænus, & Isidorus Archiepiscopus Thessalonicensis, doctissimi Græcorū in Latinis perinde ac Græcis litteris hoc in Concilio concordia Ecclesiæ vtriusque fuerunt Auctores, in Cardinalium collegium cooptati sunt.

Hoc in Concilio sanctorum Thomæ Aquinatis, & Bonaventuræ doctrina non semel citatur, & laudatur.

Nec silentio prætereundum censeo quod Iosepho Constantinopolitano Patriarchæ accidit . Hic enim , dum vltima sessio agebatur, post coenam in penetrabile domus scribendi causa sese recipiens, tremore, atque animi languore affectus subita morte occubuit . Quo in transitu pro suæ fidei catholicæ testimonio reliquit chirographum, in quo Pontificem Romanum, tamquam verum Iesu Christi Vicarium, & sancti Petri successorem in vniuerso orbe tenere primatum, animarumq. Purgatorium esse confessus est : quæ omnia ad illud vsque tempus fuerat inficiatus . Hinc vnus ad læuam, alter vero ad dextram Concilij cernuntur in suggesto : quorum alter Concilij decreta , alter vero Confessionem Iosephi Archiepiscopi Constantinopolitani de igne Purgatorij, deq. primatu Petri scriptis mandatam promulgare repræsentantur .

DE

DE CONCILIO XIX. OECVMENICO, ET LATERANENSI III.

LATERANENSE III. Generale & XIX. Oecumenicum contra Concilium Pisanum a Maximiliano I. Imperatore, & Ludouico Rege, & a quibusdam Cardinalibus contra Iulium II. Papam coactū, ab eodem Iulio indictum fuit, & non solum contra dictum Conciliabulum, sed etiam contra Turcas, & pro Ecclesiæ reformatione, nec non pro pace inter Principes Christianos componenda institutum, & inchoatum, circa annum Domini 1513. eiusdemq. Iulij II. morte interruptum, continuatum vero, & absolutum a Leone X. Florentino ex familia Medicea. Hoc in Concilio præsentēs adfuerunt Maximilianus Imperator, & Franciscus Rex Galliarum: quibus turcicum bellum commissum est, sicut duæ docent Inscriptiones, quarum altera ad læuam, altera ad dextram Concilij hisce leguntur verbis:

*Genebr. li.
4. Chron.
1511.*

Iulio II. & Leone X. Pont. Max. bellum contra Turcam, qui Syriam, & Aegyptum, proxime Sultano victo, occuparat, decernitur.

Maximilianus Caesar, & Franciscus Rex Galliarum bello Turcico Duces præficiuntur.

DE CONCILIO TRIDENTINO GENERALI XX. ET OECVMENICO.

TRIDENTINVM Concilium, & vltimum Generale Tridenti, in Vrbe ad Athesin sita, in Italia, & Germaniæ cōfinibus coactū, & in postremo Bibliothecæ loco, seruato temporum ordine, depictum, fusiolem, exactioremq. postulat declarationem, cum ætate nostra fuerit celebratum.

Ec Concilium

Concilium hoc contra Lutheranos, Zuinglianos, & Calvinistas sub Paulo I I I. qui sedit ad ann. 15. indictum fuit anno Dom. 1542. 11. Kal. Iunij anno sui Pontificatus VIII. & anno 1545. inchoatū die 13. mensis Decembris: deinde sub Iulio III. qui sedit annos 5. mensem 1. dies 10. Deinde sub Marcello I I. qui sedit dies 28. Deinde sub Paulo IIII. qui sedit annos circiter V. Sed sub Marcello ob suā ipsius mortē, & sub Paulo IIII. ob bellum nihil actū fuit. Postremo sub Pio IIII. qui sedit annos 5. mēses 5. absoluta, & acclamata est anno Domini 1564. 26. Ianuarij die S. Policarpi ab eodem confirmata, cum iam diu, multumq. ab vniuersis fidelibus fuisset desiderata.

Hoc autem conciliū non vno tantū in loco celebratum est: nam primo idem Pont. Paulus III. anno sui Pont. III. & anno Dom. 1537. pro concilio celebrando Mantuā locum aptum designauit, & indixit. Sed ob aliquas pactiones sibi propositas a cōditione temporum, ac sedis Apostolicæ, nominisq. Ecclesiastici dignitate, atque libertate prorsus alienas consilium mutauit, & concilium prorogauit ob infestationem, & inuasionem Turcarum in Italiæ littoribus subortam.

Anno vero 1538. Vincentiam urbem copiosam a Venetis concessam elegit: & Genuæ indictionis litterę promulgatę fuerūt 4. Kal. Iulij, sed ob dilationem Patrum, qui Vincentiam ituri erant, conciliū 1539. ad summi Pontificis arbitriū suspensum fuit. Sed 1542. tandem aliquando idem Paulus III. Tridentū locum commodum, & liberum, omnibusq. Nationibus opportunum elegit, & anno 1543. incipiendum, & prosequendum promulgauit. Prima autem sessio 1545. inchoata est 13. die Mensis Decembris Tridenti, Christo Saluatore nostro adspirante: Apostolicæ sedis Legatis præsidentibus, Ioanne Maria Cardin. Episcopo Prænestino: & Marcello Presbytero Card. S. Crucis: & Reginaldo Polo Anglo Diac. Card. sub Karolo V. & Ferdinando Imp.

Hac in ciuitate Tridentina septē sessiones celebratę sunt. Deinde notis de causis, accedente etiam sedis Apostolicæ auctoritate conciliū Bononiam veluti ad locum magis paratū, salubrem, & idoneum, et pro securitate vitæ ipsorum Prælatorum translatus est: et 1547. die 21. Aprilis Sessio nona Bononiæ celebrata est sub eodem Paulo I I I. Decima vero sub

eodem

eadem Pontifice, eodemq. loco, die 2. Iunij eiusdem anni.

Verum 1551. Kalendis Maij Tridenti, quo Iulius III. Concilium reuocauit, Præsidentibus Sebastiano Archiepiscopo Sipontino, et Aloysio Episcopo Veronensi Nuncijs Apostolicis, tam eorum proprio, quàm Card. Marcelli de Crescentijs, Tit. S. Marcelli, Legati absentis nomine ob aduersam valetudinē, Sessio XI. celebrata est, vsque ad xvi. Sessionem inclusiue, in qua 1552. die 28. Aprilis ob nouos in propinquis Germaniæ locis tumultus excitatos, et bellum in Italia, et Gallia subortum, et grauissimum quidem, suspensum fuit concilium.

Pius autem III. anno sui Pontificatus primo 1560. Kalendis Decemb. Conciliū Tridenti resumendum promulgauit: et 17. Sessio 1562. die 18. Ian. Cathedræ Romanæ B. Petri Apostolorū principis cōsecrato fuit inchoata, quæ cū reliquis ad 25. et vltimam Sess. vsque, Tridenti celebrata est: et 1563. Synodus absoluta fuit, maxima bonorum omnium expectatione, vniuersaq. Christianæ Reipublicæ tanta vtilitate, quanta verbis vix vñquam explicari posset, et clausum est Concilium per Ioan. Moronum, per Stanislaum Hosium, Ludouicum Simonettam, et Bernardum Nauagerium Card. Legatos: nā Card. Altaemps itē legatus, et Pij III. ex sorore Ne-
pos, honestissimis, et grauissimis quidem de causis decesserat.

Relatio autem facta fuit per Ioannem Moronum, et Ludouicum Simonettā legatos. Nauagerius enim ob aduersam valetudinē aberat. Cardinalis vero Mantuæ 2. Martij, et Card. Seripandus ordinis Erem. S. Augustini, item legati 17. eiusdem mensis ex hac vita decesserant 1563. Decretis autē Concilij subscripserunt CCLV. Patres, hoc est Legati quattuor, Hosius Varmienfis, Simonetta, Moronus, et Nauagerius. Cardinales item duo non Legati, Madrutius, et Lotharingus, per quem fuit facta acclamatio. Patriarchæ III. Archiepiscopi XXV. Episcopi CLXVIII. Abbates VII. Procuratores absentium XXXIX. Generales ordinum VII.

Hoc in Concilio decretum est de Symbolo fidei. De Canonis scripturis: de editione, & vsu sacrorum librorum, & præsertim de Bibliorum Vulgata editione quàm emendatissime imprimenda in Sess. 4. Et de Indice librorum, et Cathechismo edendis, et de Breuiario, atque Missali refor-

*De Biblijs
sess. 4.
De Indic.
Catech.
Breu. &
Miss. sess.
25. in ff.*

Ee. 2 mandis,

mandis, vt in Sess. 25. videre licet: et horū quattuor sub Pio V. facta sunt: Biblia vero sacra Vulgaræ editionis ad eiufdē Concilij Tridentini præscriptum emendata, & a Sixto V. Pont. Max. recognita, & approbata 1590. in lucē prodierunt. Decretum est de peccato originali: de iustificatione: et de Septem Sacramentis: de Purgatorio, et Indulgētijs. Hinc multa in Ecclesia Dei restaurata, declarata, & reformata sunt: & innumera rerum materiæ pertractatæ, & explicatæ fuerunt in honorem, & exaltationem catholicæ fidei, & animarum salutem.

Legati, qui ad Sacrosanctam æcumenicam Tridentinam Synodum conuenerunt sub Pio IIII. a principio vsque ad finem, qui fuit die iiij. Decemb. M. D. LXIII.

HERCULES Gonzaga S. R. E. Presb. Card. tituli Sanctæ Mariæ nouæ, Mantuanus, obiit Tridenti, die secunda Martij 1563. & sepultus est Mantuæ.

Hieronymus Seripandus S. R. E. Presb. Card. tituli S. Sufannæ, Neapolitanus, obiit Tridenti die 17. Martij 1563. & ibi sepultus in Ecclesia S. Marci ordinis Fratrum Eremitarum S. August. quorum olim fuerat Generalis.

Stanislaus Hosius S. R. E. Presb. Card. tituli Sanctæ Mariæ trans Tyberim, Polonus, Vuarmienfis.

Ludouicus Simonetta S. R. E. Presb. Card. tit. S. Cyriaci in Thermis, Mediolanen.

Marcus Siticus S. R. E. Diaconus Card. Basilicæ duodecim Apostolorum de Altaemps, Germanus.

Ioannes Moronus S. R. E. Card. Episcopus Prænestinus, Mediolanēsis, in demortui Cardinalis de Mantua locū missus.

Bernardus Nauagerius S. R. E. Presb. Card. tituli Sancti Nicolai inter Imagines, Venetus, in demortui Cardinalis Seripandi locum.

Cardinales non legati.

KAROLVS a Lotharingia S. R. E. Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Apollinaris, Princeps, & Archiepiscopus Rhemenfis, Gallus.

Ludouicus Madrutius S. R. E. Diaconus Cardinalis Electus Episcopus Tridentinus, Germanus.

Numerus

*Numerus Prælatorum cuiusunque Nationis, qui ad œcumenicam
Tridentinam Synodum conuenere.*

Prælati. —	Itali.	187	Per Procuratores.	2
	Galli.	26	Per Procuratores.	1
	Germani.	2	Per Procuratores.	4
	Hispani.	31	Per Procuratores.	4
	Lusitani.	3		
	Græci.	6		
	Poloni.	2		
	Hungari.	2		
	Angli.	1		
	Hiberni.	3		
	Flandri.	2		
	Croati.	1		
	Moravi.	1		
	Illyrici.	3		

Fuerunt in uniuersum Prælati 281.

INDEX ORATIONVM, & Concionum habitarum ad patres Concilij Tri- dentini Sub Pio IIII. Pont. Max.

*Ex impresso Brixie anno 1562. iussu Hieronymi Card. Seripandi,
Ordinis Eremitarum Sancti Augustini.*

ORATIONES ANNO M. D. LXI.

Nou. 30. **O**RATIONEM habuit ad Patres Synodi, Reue-
rendus Pater Camillus Papiensis, in Dominica
prima Aduentus Domini.

Dec. 7. R. Maximianus Cremenſis, Ordin. minorum, nunc
Episcopus Clodiensis, in Dominica II. Aduen.

14. R. Eugenius Pifaurenſis Ordin. S. Augustini, in Do-
minica III. Aduentus.

21. R. Laurentius Venetus, in Dom. IIII. Aduentus.

26. R. Io. Franc. Lombardus Neap. in festo S. Stephani.
Dec. 27.

- Dec. 27. R. Cæsar Ferrantius Sueffanus, in feſto S. Ioannis.
 28. R. Paulus Tridentinus, in feſto ſanctorum Innocent.

A N N O M. D. LXII.

- Ian. 1. R. Iulius Gabriellus Eugubinus, in feſto S. Circun-
 ciſionis Ieſu Chriſti Domini noſtri.
 6. R. Stephanus Aretinus, in feſto Epiphaniæ.
 19. R. Archiepiſcopus Rheginus in inchoatione, vt vo-
 cant, ſacroſancti Concilij.
 Feb. 9. Illuſt. Orator Sereniſs. Regis Luſitaniæ.
 11. R. Simon Florentinus, in feria IIII. Cinerum.
 15. R. Henricus Luſitanus, in Dom. I. Quadrageſimæ.
 22. R. Generalis Ordin. Minorum Obſeruan. in Dom. II.
 24. R. Epicoſopus Quinque eccleſienſis, Orator Cæſa-
 reæ Maieſtatis.
 26. R. Archiepiſcopus Corcyrenſis, in 2. Seſſione Patrū.
 Mar. 1. R. Angelus Venetus, Ord. S. Auguſtini, in Dom. III.
 8. R. Theodorus Mantuanus, in Dominica IIII.
 12. R. Auguſtinus Hiſpanus, Abbas Congregationis
 Caſinēſis, in feſto S. Gregorij Magni, ac Pont. Max.
 15. R. Stephanus Aretinus, in Dominica V. quæ dicitur
 de Paſſione.
 16. Illuſtriſs. Orator Regis Catholici.
 18. Magnificus Orator Excellentiſs. Ducis Florentiæ.
 20. Magnificus Orator Heluetiorum Catholicorum.
 27. R. Ioan. Fonſeca Hiſpanus, in die Paraſceues.
 Apr. 6. R. Epicoſopus Tinniniēſis, Orator pro Clero Hun-
 gariæ.
 25. Clariſs. Orator Ducis Venetorum.
 Mai. 7. R. Taddæus Peruſinus Ordin. Erem. S. Auguſtini, in
 feſto Aſcenſionis Dominicæ: qui poſtea eiſdem
 Ordinis fuit Generalis.
 14. R. Epicoſopus ſanctæ Agathæ, in 3. Seſſione.
 17. R. Petrus Fauonius Iuſtinopolitanus, in die Pentec.
 24. R. P. Fontidonius Hiſpanus, in feſto S. Trinitatis.
 26. Illuſtriſs. Orator Chriſtianiſs. Regis Galliarum.
 Iun. 4. R. Epicoſopus Famaguſtanus, in 4. Seſſione.
 27. Excellen. Orator Illuſtriſs. & Excellen. Ducis Bauarię.
 Jul. 16.

- Iul. 16. R. Episcopus Tinniniensis in 5. Sessione.
 Aug. 3. R. Procuratores Reuerendiss. Episcopi Basileensis, &
 Ratisponensis, eodem die habuerunt Orationes.
 Sept. 17. R. Episcopus Vigintimiliensis, in 6. sessione.
 Octo. 23. R. Episcopus Præmisiensis, Orator Sereniss. Regis
 Poloniae.
 Nou. 1. R. Franciscus Orantes Hispanus, in festo omnium
 Sanctorum.

CONCIONVM INDEX.

*Omnes istæ Conciones habite sunt vulgari, seu patrio sermone;
 exceptis tribus, nimirum concione Patinij,
 Morgati, & Fontidonij.*

A N N O M. D. LXI.

- Mai. 15. R. Episcopus Veronensis in festo Ascensionis, con-
 cionem habuit coram Patribus Synodi.
 Iul. 25. R. Episcopus Leriensis, in festo S. Iacobi Apostoli.
 Aug. 28. R. Ambrosius Veronensis, Ordinis sancti Augustini,
 Prior sancti Marci, in festo sancti Augustini.
 Nou. 1. R. Sixtus Cremonensis Canonicus Regularis in fe-
 sto Omnium Sanctorum. Hic etiam aliam ha-
 buit Concionem, die 3. Decemb. pro S. Iubilei
 promulgatione.
 23. R. Angelus Venetus, Ordin. Carmelitarum, in Do-
 minica vltima post Pentecosten.

A N N O M. D. LXII.

- Ian. 11. R. Archiepiscopus Panormitanus in Dominica in-
 fra Oct. Epiph.
 20. R. Episcopus Cohimbriensis, in festo S. Sebastiani.
 25. R. Archiepiscopus Panormitanus, in Dominica Se-
 ptuagesimæ.
 Feb. 1. R. Episcopus Acciensis, in Dominica Sexagesimæ.
 8. R. Eugenius Pifaurensis, Ordin. sancti Augustini, in
 Dominica Quinquagesimæ. Qui per totum Qua-
 dragesimæ tempus in Ecclesia Cathedrali, docte,
 & ad

& ad ædificationem concionatus est.

- Mar. 11. R. Archiepiscopus Panormitanus, in feria quarta post quartam Dominicam Quadragesimæ, qua die legitur Euangelium de cæco nato.
- Apr. 12. R. Didacus Paiuius, Dominica secunda post Pascha.
19. R. Camillus Papiensis Dominica tertia.
26. R. Aloysius a Burgo nouo, Dominica quarta.
- Maij. 3. R. Antonius Ilcinensis, Dominica quinta.
10. R. Alexius Fiuizanius Ordin. sancti Augustini, in Dominica infra octauam Ascensionis.
31. R. Siluester Mantuanus Ord. Carmel. in Dominica prima post octauam Pentecostes, quæ est Dominica secunda.
- Iun. 7. R. Amans Brixienfis in Dominica tertia.
14. R. Petrus Morgatus, in Dominica quarta.
21. R. Aurelius de Scyo, in Dominica quinta.
28. R. Angelus a Petriolo Ordin. min. de obseruantia, in Dominica sexta.
- Iul. 19. R. Bartholomæus Pergulensis Ord. min. in Dom. ix. etenim in Domin. vii. & viii. non sunt habitæ Conciones, sicut nec in Dom. xi. xx. xxiii. xxv.
25. R. Alphonsus Salmeronus Iesuita, in festo S. Iacobi, obiit Neap. die 13. Februarij. 1585.
26. R. Simon Florentinus in Dominica decima.
- Aug. 5. R. Episcopus Veglensis, in festo S. Dominici.
9. R. Laurentius Venetus in Dominica xii.
16. R. P. Martyr Vincentinus Ord. Præd. in Dom. xiii.
23. R. Bonifacius Ragusinus Ordin. min. de obseruan. in Dominica xiiii.
28. R. Episcopus Segobricensis, in festo S. Aug.
30. R. Lainez Generalis Iesuitarum in Dominica xv.
- Sept. 6. R. M. Antonius de Lugo Ord. min. in Domin. xvi.
13. R. Angelus Venetus Ord. S. Augustini, in Dom. xvii.
20. R. Theodorus Mantuanus in Dominica xviii.
28. R. Stephanus Aretinus in Dominica xix.
30. R. Petrus Fontidonius in festo S. Hieronymi.
- Oct. 4. R. Archiepiscopus Panormitanus in festo S. Franc.
11. R. Aurelius a Corinaldo Ordin. S. Aug. in Dom. xxi.
R. Hier.

18. R. Hier. Pistoriensis Ord. Capucinorū in Dom. xxii.
 25. R. Cherubinus a Cassia Ord. S. Aug. deinde Episc.
 Telefij, in Dominica xxiii.
 Nou. 8. R. Vincentius Messanensis Ordin. min. obseruan. in
 Octaua Sanctorum omnium.
 15. R. Antonius de Mondulfo Ord. S. Aug. in Dom. xxvi.
 22. R. Francischinus Visdom. Ferrariensis, Ord. min. in
 Dominica xxvii. & vltima.

A N N O M. D. LXIII.

- Mar. 28. R. Stephanus Bonucius Ord. seruorum in Dom. Pass.
 Apr. 9. R. Anton. Democares Gallus in die Parasceues.
 Maij. 2. R. Basilius Pisanus Dominicanus in Dominica iiii.
 post Pasca.
 9. R. Alphonsus Salmeronus Iesuita in Dom. v.
 16. R. Andreas Mandula Ord. min. in Dom. vi.
 20. R. Iacobus a Paidia Lusitanus in die Ascens.
 27. R. Aegidius Volaterranus Ord. S. Aug. in Dom. vii.
 30. R. Ludouicus Ioannes Villeta in die Pentecostes,
 hac die Missam celebrauit Patriarcha Venetiarū.
 Iun. 6. R. Oron Scipius Hisp. in Dom. Trinitatis.
 13. R. Paulus Ferrariensis min. obser. in Dom. ii. post Pent.
 27. R. Desiderius de S. Martino Carmelita in Dom. iiii.
 29. R. Villalpanus Hisp. in die SS. Apost. Petri & Pauli.
 Iul. 11. R. Ioan. Bapt. Cremonensis in Dom. vi.
 15. R. Episcopus Aliphanus in Sess. 7. de ordine habuit
 Orationem, & Missam celebrauit Episc. Parisiensis.
 18. Et idē Episcopus 18. Iulij habuit concionē Hispanice.
 Aug. 1. R. Io. Fauentinus Ord. min. in Dom. ix. habuit conc.
 5. R. Episc. Lancian. Dominicanus habuit concionem
 in die S. Dominici.
 8. R. Simon Patauus ord. S. Aug. habuit cōc. in Dom. x.
 15. R. Steph. Facinus Carmelita habuit concionem in
 die Assumpt. in Dom. xi.
 22. R. And. de S. Bernardo seruita habuit conc. Dom. xii.
 29. R. Desiderius Veron. Dominicanus in Dom. xiii.
 Sept. 5. R. Ioan. Franciscus Vincentinus Minorum, obseru.
 habuit concionem in Dom. xiiii.

Ff

R. Fran-

8. R. Franciscinus Visdom. Ordin. min. habuit concionem in die Natiuitatis B. Virg.
12. R. qui supra in Dom. xv. habuit concionem.
19. R. And. Volaterranus ord. S. Aug. hab. conc. Do. xvi.
26. R. Lucretius Asolanus Carmel. hab. cōc. Dom. xvii.
- Oct. 3. R. Hieron. Pat. seruita habuit conc. Dom. xviii.
4. R. Franciscinus Visdom. ord. min. habuit concionem in die S. Francisci.
10. R. Bonifacius Mantuanus Ord. prædic. habuit concionem in Dominica xix.
17. R. Ioan. Ant. Boserus min. obseru. hab. conc. Dom. xx.
24. R. Frāciscinus Visdom. Ord. min. hab. conc. Do. xxi.
- Nou. 1. R. Petrus sumel Hisp. habuit orationem in die omn. Sanct. & Missam celebrauit Episcopus Lucerinus.
7. R. Hier. Venetus Carmelita habuit conc. Dom. xxii.
11. R. Episcopus Atrebatensis in Sess. 8. de Matrimonio habuit orationem, & Missam celebrauit R. Episcopus Triuifanus.
14. R. Alexander Scādianus Seruita. hab. cōc. Do. xxiii.
21. R. Don Alphonsus Salmeronus Iesuita habuit conc. in die Præsent. B. Virg.
28. R. Franciscus Forerius Dominicanus habuit orationem in Dom. i. Aduen. & hic fuit secretarius Congregationis Indicis librorum prohibitorū : hac in Dom. Missam celebrauit Episcopus Nemausiēsis.
- Dec. 3. Missam celebrauit Episcopus Sulmonensis, & die sequenti fuit cōtinuata sessio, & Missam celebrauit Episcopus Catinensium Neapolitanus.
- Episcopus Nazianzenus, & coadiutor Famagustanus habuit orationem : & Dei gratia impositus est finis Sacro Concilio Tridentino.

Hæc de ijs, qui in Concilio Tridentino Orationes, & Conciones habuerūt, ex cathalogo iussu Cardinalis Seripandi Legati collecto, cui accesserunt qui post eiusdem Legati obitum orandi, & concionandi munere in eodem Concilio functi sunt: ex quibus, vt dictum est, postremam Orationem, in qua summatim omnia, quæ in eodem Concilio definita sunt, quæq. ad pie credendum, & ad bene viuendum pertinent, habuit 4. die

die Decembris 1563. Hieronymus Ragazonus Venetus Episcopus Naziāzenus, & coadiutor Famagustanus. Nomina vero, cognomina, patrias, ac dignitates Prælatorū omniū, Oratorū, ac Theologorū, qui ad hanc Synodum cōuenerunt, videre licet ex Concilio Tridētino Venetijs in Officina Ziletti impresso, in quo cathalogus oratorū, & cōcionatorū desideratur.

Quæ autem in depicto Concilio cernuntur Inscriptiones, duæ sunt: quarum vna ad dextram: altera ad læuam in hanc leguntur verborum formam:

Paulo III. Iulio III. Pio IIII. Pontificibus Lutherani, & alij heretici damnantur.

Cleri, Populiq. disciplina ad pristinos mores restituitur.

DE DVABVS BIBLIOTHECAE CAMERIS QVAS SECRETIORES VOCANT.

CAMERAE, quas secretiores vocant, in selectiorum codicum vsum concinnatæ infra deambulatorium illud celeberrimum, quod Galariam vulgo appellât, Bibliothecæ ampliori adnexæ duæ sunt: quarū fornices stemmatis gentilitijs Sixti V. & Ecclesiæ insignibus, variarūq. rerū Symbolis, aligerisq. puerulis, idq. genus alijs ornamentis, Inscriptionibusq. varia eiusdē Pontificis gesta exprimētibz insigniti cernūtur, sicut quæque suo loco infra videre est.

DE SEX INSCRIPTIONIBVS quæ in fornice leguntur.

DE INSCRIPTIONE I.

INSCRIPTIO, quæ primam cameram ingredienti, & fornicem intuenti, primò sese offert, reformationem ad mores, necnon ad ritus Ecclesiæ anti-

Ff 2 quioris,

quioris, siue ad Ecclesiæ dignitatis sanctiones pertinentes breuiter comprehendit in hanc verborum formulam:

Ecclesiam pristino suo splendori restituit.

DE INSCRIPTIONE II.

Ex Bulla-
rio Sixti
V. Diplom.
33. & in
alijs.

Altera, quæ sequitur, Inscriptio grandem pecuniæ summam Sixti V. parsimonia, frugalitateq. pontificia ceterisq. laudabilibus industrijs comparatam, & in Arcem Sancti Angeli repositam patefacit: ad quinque enim decies cetera nummum aureorum millia ad hanc vsque diem, Quinto scilicet sui Pontificatus anno omnium admiratione congestit, & tamquam sacrum Ecclesiæ Romanæ peculium dicto in loco seposuit, ita vero, vt nullo vnquam tempore nisi in quibusdam præscriptis casibus, certa q. desuper seruata forma depromi queant, vt in diplomate ad hanc rem pertinente videre est. Inscriptio legitur hisce verbis:

Grandem pecuniam in Ecclesiæ ararium retulit.

DE INSCRIPTIONE III.

Tertia Inscriptio, Typographiam Vaticanam ab eodem Pontifice institutam ad sanctorum Patrum opera restituenda, catholicamq. disciplinam toto terrarum orbe propagandam præferre videtur in hanc verborum formam:

*Sanctorum Patrum monumenta
typis fideliter excudenda mandant.*

DE INSCRIPTIONE IIII.

Def. 4.

Quarta, quæ sequitur, Inscriptio ingentem indicat curâ, & vere Pontificiâ, quâ Sixtus V. toto suscepit conatu pro Biblijs Vulgatæ editionis emendandis, & imprimendis iuxta Concilij Tridentini præscriptû. Qua in re præstanda tot ac tantos die noctuq. perpessus est labores, quantos vnquâ verbis explicare nemo posset, vt mihi persuadeo, qui huius generis labores re ipsa videns non semel tamquam oculatus testis obstupui.

Vniuersa

Vniuersa enim Biblia, antequam prælo committerentur, ad verbum perlegit, etiam si quotidie in omnes totius Christiani orbis curas, & grauissimas quidem totus incumberet, & in dies singulos, res sane pias, & heroicæ, ac Pontifice dignas produceret. Sacrosanctam igitur paginam perlegit vniuersam, & emendauit, atque ita, vt omnes sacri Codices, iuxta eiusdem Concilij Decretum, cum omnibus suis partibus legantur, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur. Nec eo contentus, vniuersa item Biblia sic emendata, & recenter impressa de integro perlegit, vt omnia fideliter recognita in lucem prodirent. Quam rem Inscriptio, quæ infra legitur, apertis hisce verbis breuiter patefacit:

Sacram Paginam ex Concilij Tridentini præscripto, quàm emendatissimam diuulgari mandauit.

DE INSCRIPTIONE V.

Quinta Inscriptio, Lauretani oppidi ex prouincia Piceni, in ciuitatem sublimationem, eiusq. collegiatæ Ecclesiæ in Cathedralem, & Episcopalem Ecclesiam erectionem paucis complectitur verbis: Nam Sixtus V. Anno incarnationis Dominicæ 1585. 16. Kal. Aprilis, anno sui Pontificatus primo, Apostolicæ potestatis plenitudine ad fidei orthodoxæ exaltationem, necnon ad fidelium Christi profectum, huiusmodi fauoribus dictum oppidum cohonestauit, ob sacrum domicilium illud ac toto terrarum orbe celeberrimum, diuinis mysterijs consecratû, Angelorumq. ministerio illuc translatus, deinde a Christi fidelibus ex omnibus mundi partibus deuotionis, & peregrinationis causa visitatum, ac tot tantisque miraculis illustratum, in quo beata Maria semper Virgo nata fuit, & ibidem ab Angelo salutata Saluatorem mundi Spiritu sancto concepit. Huic autem Cathedrali, & Episcopali Ecclesiæ, Archipresbyteratu etiam, ceterisque dignitatibus & emolumentis insignitæ duo scutorum millia pro dote summus Pontifex concessit, ac pro diocesi ciuitatem Recanatensem (quæ tamen ciuitatis nomen, titulum, & priuilegia

Ex Bulla-
rio Sixti
V. Diplom.
34.

uilegia non amisit) Castrum item Ficardi, & sanctæ Mariæ in Cassiano, & Montisluponi, dictorumq. territoria assignauit: Ius vero patronatus ad præsentandum Archipresbyterum, quotiescunque occasio sese offeret, familiæ suæ Perettæ referuauit, & concessit.

Decreuit interea idem Sixtus, ad maiorem loci amplitudinem, insignioremq. ciuitatis formam, vt ciuitas ipsa Lauretana muris cingeretur, et singula quæque Piceni Communitas domum sibi in ea construeret. Id quod executioni mandatur. Inscriptio autem, quæ infra legitur, huius ciuitatis sublimationem & Ecclesiæ Cathedralis erectionem explicat hisce verbis:

Lauretum mœnibus cinxit, Ciuitatis iure, & Episcopali dignitate donauit.

In quarum item rerum testimonium ad frontispicium dictæ Ecclesiæ Lauretanæ, quæ sequuntur Inscriptiones marmore incisæ in hanc verborum hinc inde leguntur formam:

SIXTVS V. P. MAX. PICENVS
ECCLESIAM HANC EX COLLEGIATA
CATHEDRALEM CONSTITVIT
M. D. LXXXVI. PONT. I.

SIXTVS V. PONT. MAX. PICENVS
LAURETVM OPPIDVM EPISCOPALI
DIGNITATE ORNATVM
CIVITATIS IURE DONAVIT
M. D. LXXXVI. PONT. I.

DE INSCRIPTIONE VI.

Sexta; et postrema fornicis Inscriptio breuiter comprehendit accessionē Breuiario Romano factam ex eiusdem Sixti V. præcepto:

præcepto : propria enim sanctorum aliquot officia instituta sunt, hoc est, sancti Francisci de Paula, sancti Petri Martyris Ord. Prædicatorum, sancti Antonij de Padua, sancti Nicolai de Tolentino Ord. Erem. sancti Augustini, et SS. Ianuarij et sociorum, necnon sancti Didaci, quem in sanctorum numerum retulit, ab omnibus Ecclesiasticis, statutis diebus recitanda mandavit : Inscriptio hanc rem aperte docens hæc est :

*Breniarium Romanum proprijs sanctorum
aliquot officijs auxit.*

DE E M B L E M A T I S ET HISTORIIS

necnon Inscriptionibus, quæ ad parietes Bibliothecæ secretioris conspiciuntur.

E M B L E M A I.

De S. Bonaventura ad Doctoratum sublimato.

AD PARIETES, & ad cuiuscunque fenestræ fornicem secretioris Bibliothecæ hinc inde varia Emblemata, variæ historiæ, variæq. inscriptiones cernuntur : quorum omnium pars Sixti V. res gestas, altera vero præcipuorum sacrosanctæ Ecclesiæ Doctorum tam Græcorum quàm etiam Latinorum insigniora quædam acta representant. Primam secretioris Bibliothecæ cameram ingrediendi a tergo introitus actio illa sese offert, qua Sixtus V. Romæ in Basilica SS. Duodecim Apostolorum sollemni pompa præsentibus Cardinalibus, & alijs Ecclesiæ Prælatiis S. Bonaventuram Ordin. Min. Card. & Episcopum Alban. in præcipuos & primarios Ecclesiæ Doctores retulit, atque inibi S. Bonaventuræ Collegiū instituit : ex cuius libris & commentarijs sacra Theologia

Ex 2. per.
Bullarij
Sixti V.
Const. 10.

Theologia publice explicatur. Inscriptio in hanc legitur verborum formam:

*Dum Bonaventura eximios numerabitur inter
Doctores iussu maxime Sixte tuo,
Tu quoque Pontifices inter numerabere primos:
Quis scit an & maior fama futura tibi?
Tu facis, hic scripsit: tua grandia facta manebunt,
Ut Bonaventura grandia scripta manent.*

Hac in Inscriptioe Blancus Sixtum V. cum sancto Bonaventura studet conferre per apostrophem ad ipsum Pontificem Maximum dicens, Sixtum V. in præcipuos & primarios Pontifices (quod ad gesta eorum pertinet) adscriptum iri, dum S. Bonaventuram inter præcipuos, & primarios Ecclesiæ Doctores annumerandū decernit: immo dum amborū præstantiā, scriptorū scilicet, factorumq. vim ac difficultatem ponderare videtur, Sixti V. maiorem futuram esse famam autumat, inquiring hunc facere, scripsisse illum: quamvis enim illius grandia sint scripta, huius tamen grandia esse facta ait, quin & illis maiora innuit, si præclara ipsius Pontificis gesta (ijs tamen omissis, quæ pertinent ad sanctitatis rationem, pontificiamq. potestatem, qua maior in terris nulla est) diligenter spectentur. Hæc de Inscriptioe: nunc reliquum est, ut ceteras Inscriptiones soluta oratione confectas, necnon Emblemata distichis explicata exponamus.

DE SANCTO AMBROSIO ECCLESIAE DOCTORE.

AD DEXTRAM primæ camerae, quam secretiorē appellant, supra coronam ad fornicem sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensis Ambrosij ciuis Romani filius tamquam Ecclesiæ Doctor scribendi actu cernitur. Infra verò coronam ad parietem representatur actio illa, cū Theodosium Imp.

Imp. propter cædem Theſſalonicae perpetratam, ingreſſu Eccleſiæ prohibuit. Cui cum ille, Dauid quoque Regem adulterum, & homicidam fuiſſe, dixiſſet, reſpondit Ambroſius: Qui ſecutus es errantem, ſequere poenitentem. Hinc Theodoſius publicam ſibi ab Ambroſio impositam poenitentiam ſubmiſſo animo egit. Sanctus item Ambroſius Maximum, qui Gratianum Imp. occiderat, poenitentiam agere recuſantem a fidelium communione tamquam legatus amouit. Hic denique Catholicam fidem, & Eccleſiaſticam diſciplinam acerrime defendens multos Arrianos, alioſq. hæreticos ad fidei veritatem conuertit, & clariffimum Eccleſiæ lumen, malleumq. hæreticorum S. Auguſtinum Ieſu Chriſto peperit. Inſcriptio autem, quæ infra legitur, hiftoriam Theodoſij Imperatoris ſuperius enarratam complectitur hiſce verbis:

*S. Ambroſius Theodoſium Imp. propter cadem
Theſſalonica factam Eccleſiæ limine prohibuit.*

E M B L E M A I I.

De Paludum pontinarum exſiccatione.

DE ANDEM camerae partem ſupra fenestræ primæ coronam, ſiccatio paludum Pontinarum illa, præclarum ſcilicet opus vnde quaque laudandum, repræſentatur, hoc eſt, ingens planities, iuxta quam videre eſt Tarracinae portum, & oppidum ipſum in paludes pronum ſupra mare in edito aſperriſſimoq. loco ſitum. De paludibus hiſce, ex quibus longitudine ad viginti, latitudine vero ad ſeptem milliaria factus eſt Ager, nihil eſt quod verba hoc loco faciam: de iſis enim ſatis a me dictum eſſe reor, in Emblemate III. de Annona Vrbi, & Italiae ſubminiſtrata. Inſcriptio, quæ ad Emblema, de quo hic agitur, pertinet, infra coronam ad fenestræ fornicem in hanc legitur verborum formam:

Pag. 12.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Pontinas Sixtus potuit ſiccare paludes,
Fontibus vt potuit ſicca rigare loca.*

G g

Eleganter,

Emblema
7. pag. 24.

Eleganter, & ingeniose quidem hoc disticho Blancus, inscriptionis auctor, paludum Pontinarum siccationem, aliorumq. locorum irrigationem per illam verborum antithesim mira carminis facilitate, & felicitate comprehendit, ac si dicere voluisset, Sixtum V. eadem prouidentia, & prudentia, ac pietate, animiq. ingenuitate ac magnificentia, Pontificiaq. liberalitate paludes, exsiccare potuisse: quibus virtutibus sane omnibus Quirinalem, & Exquilinum colles, ceteraq. loca, aquæ natura reluétante, rigauit, quin amplissimis ditauit fontibus. Vtrumque enim, siccatio scilicet & rigatio, prouidentiam, & prudentiam, ac pietatem, animi ingenuitatem, ac magnificentiam, Pontificiamq. denique liberalitatem præferre cernitur. De paludibus autem exsiccatis, & collibus irrigatis Emblema nuper citatum videre est. De hac itē re ingeniosum Epigramma iudicatum est illud, quod in aula sancti Ioannis in Laterano ab eodem Blanco editum in hanc verborum legitur formam:

Cynthius ut Sixtum vidit siccare paludes

Pallenti tales misit ab ore sonos:

Sol suus est terris: quid ego mea lumina fundam?

Nam mihi nec licuit quod tibi Sixte licet.

Hoc Epigrammate lusu poetico Blancus, Solem ipsum ab altero sole, idest Sixto V. superatum fuisse ingeniose commentatus est, dicens, peculiarem in terris esse solem, qui siccare illud potuit, quod sibi non licuisse fatetur.

DE S. HIERONYMO ET S. THOMA ECCLESIAE DOCTORIBVS.

INTER primam & secundam fenestram S. Hieronymus, & S. Thomas Ecclesiae Doctores ad camerae fornecem depicti conspiciuntur: infra vero coronam ad parietem nonnulla notatu digna, & ad studiorū rationē pertinentia repræsentatur.

DE

DE S. HIERONYMO.

IX ALTERA huius interfenestrii parte sanctus Hieronymus repræsentatur, quando iuuenilem agens ætatem, prophanorum lectionibus nimis addictus morbo, ac verberibus ministerio angelico fuit cruciatus. Hieronymus enim, ut ipse fatetur, lecturus Tullium, ieiunabat: post nocturnum crebras vigilias, post lacrymas, quas sibi præteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus eruebat, Plautum fumebat in manus: si quando in semetipsum reuersus Prophetas legere cœpisset, sermo tamquam incultus sibi horrebat: & quia cæcis oculis lumen non videbat, non oculorum putabat culpam esse, sed solis. Hinc, Deo iubente, in tam grauem incidit febrem, ut moribundus videretur, cum subito raptus in spiritu, ad tribunal iudicis pertrahitur, & interrogatus de conditione, Christianum se esse respondit. Et ille, qui præsidebat, Mentiris, ait, Ciceronianus es, non Christianus: verberandumq. ipsum tradidit, deinde eorum, qui astabant, precibus, veniam adolescentiæ, erroriq. locum pœnitentiæ tribuens, eundem verberibus cæsum, ac de prophanis codicibus tempus in posterum non legendis deierantem dimisit.

Epist. 22.
ad Eustochium.
to. 1.

Hæc ex S. Hieronymi epistola ad Eustochium de custodia virginittatis, & fere ad verbum. Quæ omnia hisce præscriptis verbis affirmat dicens: Nec vero sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur: testis est tribunal illud, ante quod iacui: testis, iudicium triste, quod timui: ita mihi nunquam contingat in talem incidere quæstionem. Liuentes fateor habuisse scapulas, plagas sensisse post somnum, & tanto dehinc studio diuina legisse, quanto non ante mortalia. Hæc Hieronymus ad verbum. Inscriptio hanc historiam breuiter complectens in hanc legitur verborum formam:

Epist. 22.
to. 1.

S. Hieronymus ab Angelo per somnum verberibus cæsus a Ciceroniana lectione deterretur.

DE S. THOMA AQUINATE.

X ALTERA eiusdem interfenestrij parte Sanctus Thomas, Doctor Angelicus supra cameræ coronam sinistra manu Ecclesiam gestans, dextra vero, qua scripsit, magnum luminis splendorem in eam ipsam Ecclesiam immittens cernitur, ea fortasse ratione, qua splendidissimum Ecclesiæ lumen esse creditur ob suam ipsius Angelicam doctrinam, qua vniuersum Christianum orbem illustrauit. Hic enim in omni scientiarum genere optime versatus doctissima edidit scripta & permulta quidem, vt omnes norunt: scribendi autem, resq. difficiles explicandi facilitate adeo excelluit, vt hanc ob causam Doctoris Angelici nomen non immerito sit adeptus. Hinc Neapoli cum ad imaginem Crucifixi vehementius oraret (numquam enim lectioni, aut scriptioni absque præuia oratione operam dedit) hanc vocem audiuit: *Bene scripsisti de me Thoma*, sicut quæ infra legitur, docet Inscriptio:

*Sancti Thomæ de Christo scripta a Christo
crucifixo probantur.*

E M B L E M A I I I.

De vniione Christianæ Reipublicæ a Sixto V.

Pont. Max. conseruata.

ANDEM cameræ dextram supra fenestræ secundæ coronam Christianorum Principum concordia a pictore repræsentatur per varias animalium species, adumbrata. Leo enim intra Nauim, seu Cymbam stare conspicitur supra mare, hinc inde ad littus varijs animalibus consistentibus.

Nauis, siue Cymba Ecclesiā, Leo Sixtum Quintum repræsentat: & est ad ipsius stemmata gentilitia allusio manifesta.

Variæ illæ animalium species hinc inde consistentes non nisi Christianæ Reipublicæ Principes, Imperatorē scilicet, Reges, ac Duces, eorundemq. insignia, siue commētitia quædam ad
aliquid

aliquid innuendum præferunt. Quod quidem Emblemata curam Sixti V. non modicam indicat pro Christianorum Principum pace ineunda, & concordia conseruanda, sicut ex duabus præsertim Legationibus Poloniæ, & Galliæ late patet. Qua in re præstanda idem Pontifex mirificam prudentiam, ac sapientiam cunctis in rebus conficiendis declaratam patefecit: selectissimos enim Patres ad legationes tanti ponderis obeundas, delegatosq. Præsules Viros ingenio, solertia, eruditione, atque vsu rerum præstantes elegit. Nam pro Regni Poloniæ pace ac tranquillitate, Sigismundo III. Rege, Hippolytū Aldobrandinum Florentinū, S. R. E. Cardinalem, & summum Pœnitentiarium, Legatū a latere in Sarmatiā misit: Præsules autē fuerunt Laurentius Blanchettus Bononiensis, Rotæ auditor. Ioannes Tolofanus Collensis, vtriusque signaturæ referendarius. Andreas Grandius Romanus, signaturæ iustitiæ referendarius. Michael Mercatus Miniatus Protonotarius Apostolicus, & Sanctissimi D. N. Sixti V. familiaris.

Anno Domini. 1588.
Mese Maio.

Ad totius Christianæ Reipublicæ tranquillitatem, fidei Catholicæ, ac nobilissimi Regni Franciæ conseruationem, Henrico III. Rege interfecto, Henricum Cardinalem Caetanum Romanum, & S. R. E. Camerariū, Legatum item a latere in Galliā misit: cuius Præsules alijq. viri sunt hi: Camillus Caetanus Patriarcha Alexandrinus, & Legati frater. Dominicus Grimaldus Genuensis, Archiepiscopus Auenionensis. Alexander Canisianus Florentinus, Archiepiscopus Aquæ sextiensis. Philippus Sega Bononiensis, Episcopus Placentinus. Marcus Antonius Mocenicus Episcopus Cenetensis, F. Fraciscus Panicola Mediolanensis, Episcopus Astensis. Laurētius Blanchettus Bononiensis, Rotæ auditor. Ioan. Antonius Caracciolus Neapolitanus, & Guillelmus Blancus Albienensis, Natione Gallus, Protonotarij Apostolici, & intimi Sanctissimi D. N. Sixti V. Cubicularij. Hieronymus Comes de Porcia Protonotarius Apostolicus. Robertus Bellarminus ex Societate Iesu Theologus insignis. Inscriptio ad vnionem pertinens hæc est:

Anno Domini. 1589.
Mense Septemb.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Mutua disuncti coeunt in fœdera Reges,
Et Sixti auspicijs Pax stabilita viget.*

DE

DE S. IOAN. CHRYSOSTOMO ET DE S. CYRILLO.

DE SANCTO IOANNE CHRYSOSTOMO.

AD HANC eandem Camerae partem, atque item supra coronam S. Ioan. Chrysostomus, & S. Cyrillus depicti cernuntur. In altera interfestrij parte cernitur Sancti Ioannis Antiocheni cognomento Chrysostomi ob aureum eloquentiae flumen historia: qui cum esset Episcopus Constantinopolitanae Ecclesiae, prauos mores, nobiliorumque hominum viuendi licentiam obiurgans, & ad Chalcedonensem conuentum non legitime ab Episcopis aliquot coactum ire recusans, in exilium, Eudoxia in primis nitente, eijcitur: sed paucis post diebus ob id seditione populifaceta, quin admirabili ciuitatis plausu ab exilio reuocatur: verum pastorali munere fungi non desistens, ob pessimorum hominum conspirationem iterum exulare cogitur, bonis omnibus reclamantibus, & hoc factum lugentibus. Concilio autem Romae habito, Innocentij primi Pont. Max. decreto tandem restituitur: qui cum per Armeniam duceretur, S. Basiliscus martyr, in cuius templo antea orauerat, noctu sic eum affatus est: Ioannes frater, crastinus dies nos loco coniunget. Quare postridie, sumpto Eucharistiae sacramento, ex hac luce decessit: in cuius obitu, ingens Constantinopoli cecidit grando, & quarto post die Augusta vitam cum morte commutauit. Inscriptio autem, quae infra legitur, sancti Ioannis Chrysostomi exilium, prauiusamque mortem comprehendit in hanc verborum formam:

*S. Ioan. Chrysostomus bis in exilium pulsus, tandem
a S. Basilisco martyre per somnium admo-
nitus in Domino requieuit.*

IN

N ALTERA interfenestrij parte S. Cyrillus conspici-
tur dum philosophum rationibus conuictum, at-
que humi prostratum proterit, & conculcat, vt In-
scriptio ipsa hunc in modum docet:

S. Cyrillus deuictum philosophum proterit, & conculcat.

DE SANCTO HIERONYMO, ET S. IOAN. DAMASCENO.

DE SANCTO HIERONYMO.

AD TERTIAM camerae fenestram, supra coronam,
Templum S. Hieronymi Illyricorum Sixti V. im-
pensis a fundamentis extructum repræsentatur: cui
etiam Ecclesiæ, Illyricorum Nationi hospitium, siue xeno-
dochium destinatum, extat adnexum. Verusta autem Aedi-
cula (cuius erat Titularis F. Felix Cardinalis Montaltus, nūc
Sixtus V. Pont. Max.) solo æquata in ampliorem postea, insi-
gnioremq. formam redacta est. Quam rem Inscriptio in hu-
ius Templi frontispicio lapide incisa explicat hisce verbis:

Supra fenestram:

SANCTO HIERONYMO DICATVM.

Infra:

SIXTVS V. P. M. ORD. MIN.

TEMPLVM A FVNDAMENTIS EREXIT

PONT. SVI ANNO IIII.

SAL. M. D. LXXXVII I.

In interioris Ecclesiæ frontispicio:

Sixte opus hoc, munusq. tuum est, tibi plaudis ab astris

Illyricus toto notus in orbe senex.

Blancus autem huiusce operis pietatem insignem perpen-
dens ait, domū Sixto V. in cælis a Deo parari, dum ipse Sixtus
Sancto

Sancto Hieronymo Templum in terris struit, vt Inscriptio, quæ infra legitur, aperte docet hunc in modum:

*Dum tibi Tempia locat supplex, Hieronyme, Sixtus,
Huic parat in calis aurea tecta Deus.*

ÆLVM hoc loco Inscriptiois Auctor aurea appellat tecta more poetico, alludens ad colorem stellarum, quæ aureo colori quodam modo comparantur. Vel dixit: aurea tecta, vt per aurum, quod omnibus metallis est pretiosius, locum illum, in quo iustorum animæ perpetua beatitudine perfruuntur, more humano indicet pretiosum, & electis plenū, qui instar auri in fornace probati sunt.

cap. 8.

DE S. IOAN. DAMASCENO.

Ioan. Patriarcha Hierosolymitanus in vita Damasceni.

DEANDEM Camerae partem postremo loco supra coronā in fornice ipso cernitur S. Ioannes Damascenus: infra vero historia de manu eius abscisa repræsentatur. Damascenus enim cum a consilijs Saracenorum Ducis esset, scripsit libellos epistolares ad familiares suos pro venerandarum imaginum honore docte ac sapienter demonstrans necessariam diuinarum effigierum esse adorationem contra Leonem Isauricum Imperatorem, qui leonem rapientem, ac rugientem agebat, dum sacras imagines exurendas, ipsarumq. cultores interficiendos curabat. Quare Isauricus pietatem Damasceni ægre ferens, suamq. impietatem tueri cupiens, characterem Damasceni in scribendo, eiusdemq. stylum in dictando a notarijs imitari studuit: deinde characterum Damasceni imitatione litteras, mentito Damasceni nomine, ad se missas de falsa ciuitatis Saracenorum prodicione pollicenda effingendas dolose curauit: easq. ad Barbarum illum Damasci Principem misit, alteris item ad eum missis, rem effectam, & fraudulenter inuentam pro vera exponens Leo hac in re non leonem aperte irascentem, sed draconem occulte insidiantem imitatus fuit. Quare Barbarus huic impiæ falsitati fide præstita, dextram Ioanni Damasceno abscindi præcepit. Damascenus

Icenus autem vbi primum abscctam sibi manum vidit, suum ingressus est cubiculum : in quo adimaginem Genitricis Dei prouolutus inter preces, ac lacrymas somno correptus fuit : experrectus autem dextram amputatam diuinitus sibi restitutam, lineola tamen amputationis quadam insignitam reperit. Hæc ex Ioanne Patriarcha Hierosolymitano. Quare infra leguntur hæc verba :

*In vita
Ioan. Da-
maseni.*

Sancto Damasceno false accusato, abscisa a Principe manus, diuinitus restituitur.

Hæc de dextra primæ camerae parte : nunc reliquum est vt ad læuam accedamus.

DE S. GREGORIO MAGNO
PONTIFICE,
ET ECCLESIAE DOCTORE.

 D LÆVAM primæ camerae, primo loco S. Gregorius Magnus Pont. Max. supra coronam in ipso fornice depictus conspicitur : infra vero de eiusdem Moraliū inuentione miraculum repræsentatur. Tagio enim Cæsaraugustanus Episcopus, vt exordium ab ouo, sicut adagio fertur, præteream, ab Hispaniæ Rege Romam ad Pontificem missus pro dictis Moraliū in Apostolicæ sedis archiuo conquirendis, cum negotium differri cerneret, impetrauit vt sibi in Ecclesia S. Petri per summū Pontificem pernoctare semel liceret. Quare ea in Basilica Episcopus ipse dum intempesta nocte orationi vacabat, ecce sacras ædes immenso lumine diuinitus completas, ingentemq. summorum Pontificum, necnon Episcoporum cœtum lustrationem seu supplicationem insignem repræsentantem, & ad Altare sancti Petri adeuntem, eiq. honorem præstantem : in quo sanctorum virorum cœtu erat beatus Gregorius, qui Episcopum Tagionem allocutus, suos libros Morales in recondito quodam scrinio sub Altari asseruatos, vltro

Hh citroq.

citroq. habito sermone, ostendit. Quare Inscriptio huiusmodi inuentionem complectitur hunc in modum:

S. Gregorij Moralia a Tagione Episcopo Cesaraugustano in Ecclesia S. Petri diuinitus reperiuntur.

EMBLEMA I.

De aquis ad Centumcellas adductis.

D LAEVAM item primæ camerae, quam secretiorem dicunt, Ciuitas vetus (sic præfens in tempus vocitatur, olim Centū cellæ) Arx scilicet munitissima Mari mediterraneo adiacēs, eiusq. Portus repræsentatur. Hic autē locus nomē sumpsit a ciuitate illa, olim a Saracenis diruta, quā multi Centumcellas, ob centum cellas ab Hadriano Imperatore pro causis dicendis ibi constructas vocitarunt: alij vero eūdem locum ΠΥΡΡΟΥΣ nominarunt: & Cincellū etiā hodie appellant. Hæc loca ob aquas dulces, quæ ibi ob miram earundē inopiam desiderabantur, & a Sixto V. per longos aquæductus abundantissime illuc adductæ fuerunt, supra fenestræ primæ coronam repræsentantur. Infra vero Inscriptio legitur hisce verbis:

*Vrbs vicina mari medijs sitiebat in undis,
Nunc dulces Sixti munere potat aquas.*

Mirum profecto est, quanta carminis facilitate, Latinæq. linguæ puritate ingenij sui acumen patefaciat Blancus. Hic enim priori versu aquarum inopiam, posteriore copiam venuste & artificiose quidem comprehendit, vbique tamen ingenij sui dulcem, eandemq. copiosam venam, atque vberissimum doctrinæ fontem aperit, alludens, ni fallor, ad illam Tantali fabulam: quem fabulantur poetæ in sui sceleris vindictam ad inferos detrusum perpetua fame & siti torqueri, Eridani fluuij aquis ori, & pomis capiti eius imminēribus, sed captationē fugientibus. Id quod Horatius in lib. serm. aperte docuit,

docuit, & in auaros perpulchre transtulisse visus est, dicens : *Horat. lib. 1. Serm. 1. Sat. 1.*

Tantalus a labris sitiens fugientia captat

Flumina. Quid rides? mutato nomine de te

Fabula narratur. ————— Ouidius item :

Ouid. in Eleg.

Querit aquas in aquis, & poma fugientia captat.

Tantalus : hoc illi garrula lingua dedit.

Quare Inscriptionis Auctor, ad locutionē Horatianam & Ouidianam alludens, ex primo versu, ait Urbem illā maritimā aquis falsis affluentem, dulcibus vero carentem, in medijs fere aquis olim sitiisse : nunc vero Pontificis munere, hoc est, munificentia Sixtiana nunquam satis laudata, dulces portare aquas. Quam rem mira carminis facilitate, & felicitate, ut solet omnia, paucis verbis festiue complexus est.

De hac item re Blancus aliud edidit Epigramma, quod in aula sancti Ioannis in Laterano legitur hisce verbis :

Vnde sunt liquide, solidum sed marmor habetur :

Marmor vi trahitur, sponte sed vnda fluit.

Quid mirum est igitur ducat si fornice riuos,

Quando etiam Sixtus marmora vasta trahit?

Inscriptionis Auctor hisce versibus non solum in aquis ad Centumcellas, & ad Urbem adductis, verū etiam in ædificijs construendis difficultatē, ac duplicem Sixti V. laudem comprehendit, aquis & ingentibus quidem saxis inter se collatis. Hæc hætenus, ut alia persequamur.

DE SANCTO AVGVSTINO ECCLESIAE DOCTORE.

DE EANDEM cameræ partem in ipso fornice Sanctus Pater Augustinus Ecclesiæ Doctor, maleus hæreticorum, & Episcopus Hypponenſis Pontificalibus vestibus & cucullo nigro indutus cernitur : infra vero coronam actio illa repræsentatur, cum in Centumcellarum, vel Ostiæ Ciuitatis portu, in ipso scilicet maris, fluminisq. confinio puerulum nucis putamine aquam e mari haurientem inuenit, & ab huiusmodi incoepto desistendum esse dixit : cui puerulus respondit, illud fore sibi facilius, quàm eidem Augustino secretissimam, & ab

Hh 2 ingenij

ingenij humani perspicacitate alienam sacratissimæ diuinarum personarum Trinitatis, & Essentiæ vnitatis inquisitionem, atque inuestigationem esse affirmavit, vt Inscriptio, quæ infra legitur, hisce docet verbis:

*Puerulus nucis putamine aquam e mari hauriens
S. Augustinum a Sanctissimæ Trinitatis
indagatione dehortatur.*

DE S. THOMA AQUINATE,
ET SANCTO BONAVENTURA
ECCLESIAE DOCTORIBVS.

DE EANDEM Camerae, eiusdemq. interfestrii partem, S. Bonauentura Balneoregiensis, Cardinalis, & Episcopus Albanensis, necnon eximius Ecclesiae Doctor supra coronam in ipso fornice depictus cernitur: infra vero actio illa repræsentatur, qua S. Thomas Aquinas, Ecclesiae item Doctor eundem Bonauenturam adiuit salutandi gratia, eumq. vitam Sancti Francisci scribentem reperiens idem Beatus Thomas Sanctum adhuc viuentem appellauit, dicens: Sinamus Sanctum pro Sancto laborare, vt aperte docet Inscriptio, quæ infra legitur hisce verbis:

*Sanctus Thomas Sanctum Bonauenturam
pro Sancto Francisco laborare sinit.*

E M B L E M A I I.

*De quinque decies centenis nummum aureorum
millibus in Arcem Sancti Angeli repositis.*

ALTERAM eiusdem partis Camerae fenestram supra coronam ærarium Pontificium repræsentatur per arcam quandam seris occlusam, & Leonem desuper

desuper iacentem, arque Ecclesiæ clauēs gestantem, necnon per Angelum tenentem in sublimi Tiaram Pontificiam, quam Regnum Mundi appellant, hinc inde imaginibus, vel symbolis humi consistentibus, quæ Christianos Principes Ecclesiæ Sanctæ Romanæ, Catholicæ scilicet fidei operam laturos, vt superius dictum est, repræsentant: Angelo item ad partem alteram clauem, & ensē gestante. Infra vero Inscriptio in hanc legitur verborum formam:

*Quæ fuit a parco congesta pecunia Sixto,
Turca erit exitium, præsidiumq. Petri.*

Duo in omnibus humanis actibus potissimum inspicere debent, modus scilicet agendi, & finis actæ rei: quæ quidem in præclarissima Sixti actione erudite obseruat Blancus: priore siquidem versu modum colligendæ pecuniæ, posteriore vsum, & finem collectæ venuste comprehendit: sicut enim Princeps, qui ad pecuniæ collectionem animum adijcit, non tyrannica vi, aut alijs modis illegitimis, sed honesta & legitima viâ, qualis est parsimonia, quæ a sapientibus olim magnum vectigal dicta est, conficere debet, ita Sixtus, qui omnia recte peragit, incredibili parsimonia intra paucos dies tantam pecuniæ vim, quantam nullus antea Pontificum, confecit. Quod priore, vt diximus, versu denotat Blancus, dum eum parcum appellat epitheto non ocioso, quasi dicat, Sixtum V. ex parsimonia sua pecuniam congestisse: idq. clarius expressit Inscriptiois Auctor in eucharistico suo Carmine dicens:

*In tua congestos retulisti araria nummos,
Quos efferre potest non nisi causa grauis:
Nec tibi thesauros vis ulla tyrannica fecit,
Sola manus tantas parca parauit opes.*

Vsus autem collectæ pecuniæ, vt etiam tradidimus, accurate considerari debet, vt non ad fouendam avaritiâ malorum omniū radicem, non ad prodigalitatē, non ad voluptates, & mollities, aliosve execrandos vsus, sed ad necessarios, honestos, & laudatos comparetur. Vsus autem publicæ pecuniæ (quod in suo ea de re Diplomate præsensit Sixtus V.) est præsidium & ornamentum Reipublicæ: exitium, & interitus

hostium,

*Ex Bulla-
rio Sixti
V. Const.
33. par. 1.
Et par. 2.
const. 13.*

hostium, quando pecunia a veteribus belli neruus appellatur. Vsum igitur explicat Blancus dum ait:

Turca erit exitium, presidiumq. Petri,
Hoc est, Romanæ, & Apostolicæ sedis. Huc spectat eiusdem
Blanci locus in Eucharistico suo dicens:

Turca rues: tantos Arx alia seruat in usus:

Quas summus Princeps accumulauit opes:

Quosq. sibi belli neruos confecit abunde,

Vertet thesauros in caput ille tuum.

Infelix tu Turca rues hoc nomine, Felix,

Quod tu felici sub Duce Turca rues.

Et vt locum Blanci obiter illustrem, sciendum hanc ingentem pecuniam a Sixto V. collectam repositam esse in mole Aelij Hadriani, quam hodie Castellum S. Angeli dicimus, ob eamq. causam Arcem æliam is appellat ab Aelio Hadriano Imp. qui eam extruxit. Hanc item rem Blancus decantauit Epigrammate alio, quod in aula Sancti Ioannis in Laterano legitur hisce verbis:

Aurum lege sua Plato quondam exegit ab Vrbe,

Lege sua id Sixtus condit in arce Pater.

Scilicet aurum esse excidium Plato censuit Urbis,

Urbis presidium Sixtus id esse probat.

Qui autem plura ad id spectantia & scitu digna noscere cupit, ad dictum Diploma, seu ad alteram huius generis Inscriptionem superius declaratam confugiat.

Pagina
228.

DE S. GREGORIO NAZIANZENO, ET SANCTO ATHANASIO ECCLESIAE DOCTORIBVS.

N ALTERO eiusdem læuæ interfensterio Sanctus Gregorius Nazianzenus, & S. Athanasius Ecclesiæ Doctores supra camerae coronam depicti cernuntur: infra vero eorundem actiones duæ præcipuæ conspiciuntur.

Ex altera parte Sanctus Gregorius Nazianzenus, qui ob singularem diuinarum litterarū scientiam, Theologi nomen conse-

consequutus est, primum Sasimorum, deinde Nazianzi Episcopus, repræsentatur. Postremo autem Constantinopolim ad eam regendam Ecclesiam cum fuisset accersitus, eam ciuitatem hæresum purgatâ erroribus ad Catholicam fidem reduxit. Quâ ob rem, cum prauorum hominum odium sibi parasset, ob idq. magna inter Episcopos facta fuisset seditio, sponte abdicans se Episcopatu, illud Prophetæ dictum vsurpauit dicens: Si propter me commota est hæc tempestas, deijcite me in mare, vt vos iactari desinatis. Hinc Nazianzum redijt. Inscriptio autem, quæ infra legitur, hanc rem aperte hisce indicat verbis:

S. Gregorius Nazianzenus ob commotam inter Episcopos seditionem Constantinopolitano Episcopatu sponte se abdicauit.

In altera interfenestrii parte Sanctus Athanasius Episcopus Alexandrinus, & Ecclesiæ Doctor cernitur, qui multas Arianorum insidias perpeffus est: quarum vna, cum de magica arte falso fuerit accusatus, & diuina ope liberatus, per demortui manum, quæ hic conspicitur, in locum iudicij delata, repræsentatur, & per Inscriptionem, quæ infra legitur, aperte indicatur hisce verbis:

*S. Athanasius de maleficio iniuste accusatus
Dei beneficio iuste liberatur.*

E M B L E M A I I I.

De Scala sancta a Sixto Quinto in splendidiorē locum translata.

TERTIAM eiusdem læuæ Camerae fenestram supra coronam celeberrimâ illa Scala sancta pretioso, salutariq. Christi sanguine conspersa in nobiliorem, commodioremq. locum translata, sacrarumq. historiarum picturis, alijsq. ornâmentis ad deuotionem, medita-

meditationemq. excitantibus mirifice insignita, necnon Palatii & Basilicæ Lateranensis frontispicia splendidissima representantur: cuius rei translationem insignem duobus hisce versibus comprehendit Blancus:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Scalas innocuo conspersas sanguine Christi
Constituit Sixtus splendidiore loco.*

Hæc Inscriptio adeo facilis est, & clara, ut expositione non indigeat. Hanc eandem translationem decantauit Blancus argutiori quidem Disticho, quod in Palatio ad Thermas legitur hisce verbis:

*Quot transfert sacro perfusos sanguine Christi,
Tot sibi constituit Sixtus ad astra gradus.*

Hoc est, tot gradus in cælum ascendendi sibi parat Sixtus, quot sunt Scalæ sanctæ gradus pretioso Christi sanguine perfusi, & ab eodem Sixto translati.

DE SANCTO BASILIO MAGNO
ECCLESIAE DOCTORE.

D HVIVS læuæ angulum supra coronam S. Basilii ob omnium doctrinarum, sanctæq. vitæ excellentiam cognomento Magnus, necnon Episcopus, & Ecclesiæ Doctor depictus cernitur: infra vero representatur actio illa, qua Valens Imp. pro tribunali sedens eum in exilium eicere conatur. Basilii enim Dei Filium Patri consubstantialem contra Valentem Imp. hæreticum defendens, huius iras expertus est. Fuit tamen eiusdem Filij Dei ope ab ijs liberatus: cum enim Valens impiæ sententiæ vacaret, subsellium, in quo Valens scripturus erat decretum de eijciendo e ciuitate Basilio, fractum fuit: tribusq. ab eo calamis adhibitis ad scribendam exilij legem, nullus eorum reddidit atramentum: cumq. in proposito scribendi impium decretum persisteret, ipsius dextera dissolutis neruis tota contremuit. His commotus Valens char-

tam

tam vtraque manu conscidit. Hinc Auctor Inscriptionis perlusum quendam paronomasticum satis venustum, hunc in modum historiam breuibus enarrat verbis:

*S. Basilium miraculis prepotentem in exilium eicere
Imperator Valens non valuit.*

EMBLEMATA IIII.

*De Canonizatione S. Didaci Complutensis
ex ord. Sancti Francisci.*

POSTREMUM primæ Camerae, quam secretiorem dicunt, parietem e regione introitus Canonizatio Sancti Didaci Complutensis ordinis S. Francisci luculentissime per pictores representatur: quam Sixtus V. Pont. Max. admiranda pietate, sollemni ritu, frequentissimo cleri, populiq. conuentu in Basilica S. Petri celebrauit VI. Nonas Iul. Anno Dom. M. D. LXXXVIII. pietate florētissimo Hispaniarum Rege Catholico Philippo II. postulante. Quare Blancus huius Sancti Canonizationē eleganti celebrans hexasticho, quod infra legitur, ait Sixtum V. manum suā inuictam, qua homines facinorosos, & præsertim prædones hinc inde fusos ab Italia expulit, in cælum sustulisse pro Didaco Coelitibus, vel sanctis ciuibus adscribendo, eiusq. festo die instituendo: eundemq. Pontificem ob sua ipsius gesta & præclara quidem, solum & polum, hoc est cælum & terram iam sibi demeruisse, per belle cōcludit. Inscriptio legitur in hanc verborum formam:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Postquam Italis fusos prædones expulit oris,
Sustulit inuictas Sixtus ad astra manus.*

*Et Didacum æthereis adscripsit ciuibus, illi
Thura dedit, festos instituitq. dies.*

*Sic tu Sixte tibi potuisti ingentibus actis
Demeruisse solum, demeruisse polum.*

li

Perpul-

Perpulchra est profecto atque adeo facilis, festivaq. huius Inscriptionis conclusio non solum ob eiusdem verbi repetitionem, verum etiam ob illam soli & poli paronomasiam, concursioneq. syllabarum satis hoc loco iucundam, qua summa Sixti V. laus concluditur ex Italia sicarijs & facinorosis hominibus liberata, Canonizationeq. sancti Didaci celebrata. De huius sancti Canonizatione, ac vira Petrus Galefinius Protonotarius Apostolicus, & Franciscus Peña Auditor Rotæ conscripserunt. Franciscus autem Auan-
tius Venetus, bonarum artium studiosus, vtramque editionem ex Latina lingua in Italicam emendatiorem feliciter transtulit.

DE ALTERA BIBLIOTHECAE CAMERÆ, quam secretiorem appellant.

EMBLEMA I.

De Obelisci Vaticani translatione.

D ALTERIVS Camera introitum a tergo supra portam, translatio Obelisci Vaticani erectio, ac locatio, hoc est, trabes ferro connexæ, funibusq. inuicem compactæ, scalæ, rudentes, subductuarij funes, necnon alia id genus instrumenta ad tantam molem transferendam, erigendam, locandamq. necessaria, equi item vehicularij non pauci, hominesq. permulti huic rei agendæ incumbentes per pictores representantur: atque ita, vt ex pictura ipsa quivis facile dignoscat, quanta rei fuerit magnitudo, humaniq. ingenij ad tantam rem præstandam excellentia. Id quod Dominicus Fontana Comes Palatinus, & Eques aureatus, necnon Sixti Quinti Architectus ex Pago Milî Agri Nouocomensis, qui Romæ quattuor Obeliscos transtulit, erexit, & locauit, typis,

pis, seu formis æneis, & Italico idiomate fufius & expreffius in fuo de ædificijs Sixtiani libro ob oculos ponit.

Blancus autem, qui res Sixti Quinti immortalitate digniffimi perpendit, hac Obelifci trãflatione miram eiuſdem Pontificis præſtantiam ingenioſe decantat hunc in modum:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Saxa agit Amphion, Thebana vt mœnia condant:

Sixtus & immenſa pondera molis agit.

Saxa trahunt ambo longe diuerſa: ſed arte

Hæc trahit Amphion, Sixtus & arte trahit.

At tantum exſuperat Dirceum Amphiona Sixtus,

Quantum hic exſuperat cetera ſaxa lapis.

Hac in Inſcriptione eſt luſus quidam poeticus, argutaq. comparatio, Amphionis, & Sixti V. in trahendis ſaxis. Amphion enim, vt poetæ fabulantur, Iouis filius a Dirce matre Dirceus dictus, fuit Muſicus tam inſignis, vt teſtudinem a Mercurio dicatur accepiſſe, eiſq. ſono ſaxa ad Urbis Thebanae conſtructionem attraxiſſe, vt Horatius in Arte poetica teſtatur aperte dicens:

*Orat. in ar
te Poet.*

Dictus & Amphion Thebana conditor arcis

Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda

Ducere quo vellet.

Quod ideo finxerunt Poetæ, quoniam eloquij ſuauiſas homines rudes & incultis moribus, ad obſequij ciuiliſ pellexit diſciplinam. Hinc Horatius cum dixiſſet: *Sono teſtudinis*, addidit: *Et prece blanda*. Quare Inſcriptionis Auctor eſſictam Thebarum conſtructionem eo modo enarratam ad ſuum transfert propositum inquiring, Amphionem, & Sixtum traxiſſe ſaxa, longe tamen diuerſa: Adde etiam quòd diuerſa item arte: ita vero ſicut ſermo a fune, eſſictumq. a vero diſtant. Quare ad hunc ſenſum, ni fallor, Blancus hexaſtichi conſuſionem direxiſſe videtur dicens, tantum a Sixto V. Amphionem in trahendis ſaxis fuiſſe ſuperatum, quantum cete-

li 2 ra ſaxa

ra faxa ab huius generis Obeliscis superari constat. Hoc autem hexastichum extat etiam in libro epigrammatum Guilielmi Blanci superioribus annis edito.

Hæc de Obelisci Vaticani translatione: de Obeliscis autem nihil est quod hoc loco sermonem habeam: nam de ijs nec non de eorundem Obeliscorum Scriptoribus in prioribus Emblematis, quod ad meum institutum pertinebat, satis dictum puto. Addam tamen, Michaellem Mercatum Protonotarium Apostolicum, Virum profecto eruditum, de Obeliscis tum generatim, siue in vniuersum, tū denique singulatim ac nominatim de ijs, qui nunc Romæ a Sixto V. erecti sunt, multa abstrusa, ac scitu dignissima non minus curiose quàm docte, Etrusca lingua scripsisse: quæ in lucem prodierunt.

EMBLEMA II.

De Tholo Sancti Petri.

REGIONE superioris Emblematis Tholus Sancti Petri, eiusdemq. Basilicę nouæ frontispicium, magnificis porticibus hinc inde ornatum, ad id celebritatis, & perfectionis, quam habere debet, efficta cōspiciuntur, atque ita vt nihil hac re pulchrius, nihilve admirabilius fere desiderari, nedum inueniri queat. De huiusmodi ædificio tam excellenti, omniq. laude digno, a Iulio II. Pont. Max. olim inchoato, in Emblemate primo de Sixti V. Coronatione verba fecimus. Hinc alia de hoc Tholo scire cupientes eo confugiant. Huius Emblematis Inscriptio in hanc legitur verborum formam:

Pagina 4.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Pontifices olim quem fundauere priores,

Precipua Sixtus perficit arte tholum.

Et tantum Sixti se gloria tollit in altum,

Quantum se Sixti nobile tollit opus.

Magnus honos magni fundamenta ponere Templi,

Sed finem cæptis addere, maior honos.

Hac

Hac Inscriptioe Blancus huius Tholi, seu potius Basilicæ nouæ fundamenta ab alijs summis Pontificibus iacta fuisse ait, eamq. omnibus suis numeris absolutam ad finem vsque iam fere desperatum a Sixto V. Deo opitulante, deductum iri affirmat: tantamq. Sixti gloriam inter alios Pontifices fore auspicatur, quantam huius generis opus adeo nobile, famam & admirationem inter cetera ædificia adipisci potest. Huc accedit quòd multo maiorem gloriam consequitur, qui rerum cœptis finem imponit, quàm qui earundem iecit fundamenta. Hæc ex Blanco: cetera adeo plana sunt, vt declaratione non indigeant, hinc reliquorum Emblematum expositionem aggrediendum est, vt Bibliothecæ Vaticanæ finem tandem aliquando imponamus.

E M B L E M A I I I.

De Lauretana Ciuitate.

OC Emblemate ad dextram huius Camerae partem supra fenestram primam Lauretum toto terrarum orbe celeberrimum, in quo extat sacrum illud Cubiculum diuinis mysterijs insignitum, vbi B. Maria semper virgo nata & ab Angelo salutata, Saluatorem mundi de Spiritu sancto concepit, repræsentatur. Quibus de causis Sixtus V. ad omnes res pias, ac præclaras producendas natus, Lauretum oppidum Piceni in Ciuitatem sublimauit, quam etiam augẽdam mandauit: & Ecclesiam Lauretanam ex Collegiata in Cathedralẽ, & Episcopalem erexit. Hinc Blancus hæc omnia a Sixto V. insigniter acta duobus tantum versibus, vt infra, eleganter hunc in modum comprehendit:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Lauretum muris, Pastore, & ciuibus auctum,
A Sixto, & Sixti laus simul aucta fuit.*

His versibus Auctor Inscriptiois laudem Sixti V. augeri, perinde atque Lauretum ipsum ab eodem Pontifice, & muris
ac

Pagina
229.

ac domibus, ciuitatisq. nomine, Episcopaliq. dignitate auctum, illustratumq. fuit. Huius generis sublimationem, quæ hoc in Emblemate tamquam tenui penicillo designata est, & vt sic dixerim, superficie tenuis adumbrata, in altera eiusdem argumenti Inscriptione soluta oratione exarata, quæ in fornice alterius camerae secretioris cernitur, satis diffuse explicauimus. Huc item spectat quod in Palatio Lateranensi ab eodem Blanco editum legitur hisce verbis:

Fætam Vrbem populis Piceno in littore Sixtus

Mænibus incinxit, Pontificemq. dedit.

Sic teneros septis includit villicus agnos,

Custodemq. illis donat habere suum.

Hæc autem hætenus, vt cetera, quæ supersunt declaranda persequamur.

EMBLEMA IIII.

De Equorum Phidia, & Praxitelis translatione.

Bartholomæus
Marianus lib.
5. cap. 21.
c. 22.

EMBLEMA hoc ad eandem camerae partem supra secundam fenestram Mons Quirinalis a Quirini Fano, vel a Quiritibus, qui cum Tatio a Curibus venientes ibi castra posuerunt, olim dictus: nunc vero, ab Equis illis marmoreis & celeberrimis quidem, Mons Caballus vulgo vocitatus, necnon dictorum Equorum translatio repræsentantur. Hinc Auctor inscriptionis hunc in modum ait:

*Sixtus Equos transfert geminos, quos finxerat olim
Artificum e Pario marmore docta manus.*

Hac Inscriptione Blancus in translatione ipsa enarranda duo præcipua, lapidis scilicet, & Artificum excellentiam breuiter comprehendit, dum illos equos è Pario marmore, & a docta virorū manu exculptos fuisse dicit. Parius enim lapis, a Paro Insula maris Aegæi, dictus, non est Lydius, quo aurum probatur,

probatum, sed marmor candidum, omnium optimum, & ad
deorum simulacra olim maxime expetitur, ex quo dicti
equi dicuntur exculpti. Equorum Artifices Phidias & Praxi-
teles fuerunt, Statuarij insignes. Ille, vt Plinius ait, artifex Plin. lib.
36. cap. 5.
numquam satis laudatus, in ebore longe citra æmulum cla-
ruit: dijs tamen, vt Quintilianus ait, quàm hominibus effi-
giandis melior. Inter illius opera maxime commendata est
Minervæ statua, quam Athenis ex Ebore fecit xxi. cubito-
rum altitudine, in cuius clypeo Amazonum pugnam, & Gi-
gantomachiam insculpsit: in soleis vero centaurorum, &
lapitharum certamen. Inter alia ipsius opera proximâ com-
mendationem meruit Iuppiter Olympius ex ebore: & Ro-
mæ in porticibus Octaviæ Venus.

Praxiteles autem, vt ait Gabriel Barrius Franciscanus, fuit Gabr. Fræ
cicanus li-
bro 1. Co-
3. de An-
tiq. Calab-
ber.
Ex Plin.
ubi sup.
Ex Valer.
Max. lib. 8.
homo Calaber ex oppido, Peripoli olim dicto, nunc Amygda-
lia, vulgo Mendolia, in extrema Italiæ ora, quam Magnam
Græciam vocant, natus, marmoris gloria se ipsum superavit,
Plinio teste, duplici præsertim Venere nobilitatus, Gnidia, &
Coa, quæ ob artis præstantiam, magnam mortalium vim eas
in Insulas ad sui spectaculum allegerunt: hinc quendam Iuue-
nem Gnidiæ vesano amore captum, in Templo delitentem cum
simulacro coiuisse aiunt. Equum item, visa equæ statua, hinni-
tum edidisse, & canes aspectu canis effecti latratum emisisse,
taurumq. marmoreæ vaccæ concubitus Siracusijs appetijisse
ferunt. Fecit et Niobis in saxum olim, vt fabulantur Poetæ,
transformatæ statuam pulcherrimam a Græcis Poetis cele-
bratam: de qua hoc Epigramma ad verbum latinitate do-
natum extat in hanc verborum formam:

*Ex vita me dij fecerunt lapidem, ex lapide vero
Vitam Praxiteles iterum fecit.*

Item Aufonius:

Vinebam, sum facta silex, que deinde polita

Praxitelis manibus viuo iterum Niobe.

Reddidit artificis manus omnia, sed sine sensu:

Hanc ego, cum læsi numina, non habui.

Hic denique ob artis statuariæ excellentiam ciuitate Ro-
mana donatus, cum egregijs signis ornasse commemoratur, Ex Plin.
ubi sup.
Triptolemo præsertim, Flora, & Cerere, quæ in hortis Serui-
lianis,

Ex Plin. ubi sup. lianis, necnon Boni euentus, & Bonæ fortunæ simulacris, quæ in Capitolio, & alijs plurimis, quæ passim hinc inde Romæ extare dicuntur. Hæc mihi dicenda visa sunt ad equorum Artificum nobilitatem, & excellentiam declarandam.

Duo autem equi marmorei Bucephalum Alexandri equū repræsentantes, quorum alterum Phidias, alterū vero Praxiteles sculpsisse dicuntur, in monte Quirinali super bases lateritias absque marmoris incrustatione cum Aurigis, seu potius Domitoribus marmoreis, colossea forma, Alexandrum repræsentantibus, ob vetustatem satis consumpti visi sunt hisce litteris marmore incisus:

OPVS FIDIAE. OPVS PRAXITELIS.

Publ. Vi. Hor. var. lect. Sunt qui velint hos equos Romam a Tiridate Armenia Rege asportatos, & Neroni donatos: Id autem ego non nisi de equo Phidiæ dici posse reor, cum Praxitelem extra Italiæ oras fuisse non constet. Adde etiam quòd Publio Victore teste, erat Romæ in septima regione via, quæ lata dicebatur, locus ab Equo Tiridatis Regis Armenia nomen habens, ubi de vno tantum equo loquitur. Hinc nonnulli Praxitelem in vrbe Roma, ubi cum floruisse multa simulacra exculpsisse volunt, equū illum ad Phidiæ æmulationem effinxisse aiunt.

Sunt præterea qui per eadem illa Simulacra duorum Iuuenum colossea magnitudine equos efferos domatium, Castorē & Pollucem, quibus domandi artem tribuerunt, intelligēdos esse velint. Id quod rationi omnino refragatur. Castoris enim & Pollucis statuæ vel stellatæ effingi solent, vel instar earum, quæ nuper ad gradus Capitolinos collocatæ cernuntur pileatæ, ac tenentes equos cicuratos, & mansuetos. Maior tamen hominum pars per eadem simulacra Alexandrum Magnum actu domandi Bucephalum, ferocissimum equum, a duobus Artificibus Græcis mira statuariæ artis excellentiâ præditis ad æmulationem repræsentatum sentit, & affirmat.

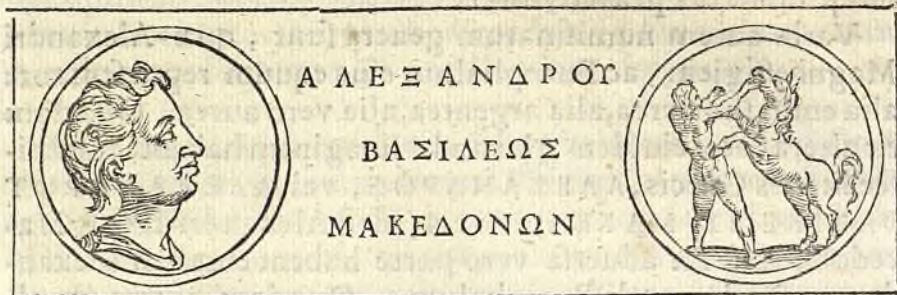
Per colosneas item Statuas illas, Alexandrum Magnum, & Bucephalum eius equum repræsentatos fuisse, vetera numismata cum ipsius nominis Inscriptione Græca docent, quæ statuarum eandem referunt effigiem. Thoraces vero & Loricæ

Loricæ iuxta Alexandri Magni simulacra Gentes domitas, sibiq. subiectas præferunt.

Varia autem numismatum genera sunt, quæ Alexandri Magni effigiem, ac Bucephalum eius equum repræsentant: alia enim sunt ærea, alia argentea, alia vero aurea. Quædam ex altera facie eiusdem Alexandri imaginem habent, cum hisce litteris Græcis, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, vel ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, idest Alexandri Regis Macedonum. Ex aduersa vero parte habent eundem Alexandrum actu domandi Bucephalum. Quædam autem ex altera parte Alexandri effigiem, & ex postica, vel eundem Alexandrum equo insidentem habent, vel equum alatum, quem pegasus dicunt, ad eiusdem Alexandri famam innuendam: cuius symbolum inter alia est equus alatus. Quædam denique Alexandri habent effigiem, & alia, quæ longum esset recensere. In gemmis autem, & præsertim amethysto, gemma purpurea, ad colorem vini accedente, et in violam desinente, sola Alexandri imago sculpta conspicitur, vel Alexander Bucephalum domatum tenens. Hæc autem omnia, *Idem supra pagina 180.* multoq. plura ad hanc rem pertinentia penes Annibalem Zittellium a Rocca contrata, conciuem meum, multæ quidem eruditionis virum asseruantur. Quamuis vero effigies Alexandri omnes tam in nummis, quam in gemmis incisæ eandem simulacrorum ad Quirinalem extantium effigiem referre inueniantur, si capillitium, frons, nasus, genæ, mentum, necnon labia conferantur: ego tamen numisma primo loco superius nominatum incidendum, atque hic apponendum curavi, cum in eo Alexander magnus actu domandi Bucephalum repræsentetur. Nec cuiquam mirum videri debet, si positura, vel situatio simulacrorum non sit omnino eadem cum ea, quæ in nummis apparet: id enim vel ob multas eorundem non semel instauratorum translationes factum esse, vel modum domandi inter marmora sculpenda, cudendaq. numismata arbitrarium fuisse censendum est.

Kk

EX

Plin. lib.
34. cap. 5.

Diod. Sic.
lib. 17.
Plin. li. 8.
cap. 42.

Plutarch.
in vita Ale-
xandri.

Hoc autē opus Latinorū esse non videtur, sed Græcorum, si Plinio credimus, qui, vt ceteros scriptores silentio prætereā, ait, Græcos Artifices nihil velare, cuiusmodi sunt duæ illæ statuæ nudæ: Latinos vero velamen, seu thoraces, vel indumentū addere solere. Nec quisquam mirari debet, excellentes viros hanc decertandi prouinciā suscepisse, si Alexandri Magni nomen celeberrimum, & Bucephali generositas, atque ferocitas, mira- que eiusdem Alexātri in Bucephalo edomando laus spectentur. Bucephali nomē Græce Taurinū caput significat: atque illud ei impositū iudicatur, vel ex eo quod taurinā truculentiam, vel formam referret, vel quod taurinum caput armō haberet impressum. Tanta autem huius equi ferocitas erat, vt nemini tractabilis videretur, nullumq. sessorem admitteret. Quare Philippus vbi primum ab Alexandro filio Bucephalum edomitum vidit, spectatoribus admirantibus, illa, crymasse, Alexandrumq. exosculans, ei dixisse fertur:

Regnum tibi quare: Macedonia enim te non capit.

Plin. lib.
34. cap. 8.

Euseb. in
Chron.
c. 36. c. 5.

Plutarch.
in Pericle
to. 1.

Duæ illæ igitur Statuæ equos efferos domantes Alexandrū Magnū & Bucephalū repræsentāt. Num vero Phidias, & Praxiteles eas effinxerint, nonnulli dubitarūt, dicentes Phidiam Atheniensem floruisse, vt ex Plinio colligitur, Olympiade 83. & 300. circiter ann. ab Vrbe condita, & 115. ann. antequam Alexander Magnus regnare cœpisset. Quæ quidem sententia ab opinione Eusebij aborrere non videtur, qui narrat Phidiā vixisse Olympiade 85. anno mundi 4760. Alexandrum vero Olympiade c. xi. anno mundi 4860. Plato itē, quē ante Alexādrū regnatē ann. circiter 20. fuisse narrat Eusebius, de Phidia statuatio, & Protagora mentionem facit. Plutarchus denique ait,

ait, Phidiam mortuū fuisse tēpore Pericli, qui cū carceri māci-
pauit, & centum, eoq. amplius ann. ante Alexandrū regnavit.

Praxiteles autem duos fuisse, alterum ann. circiter 30. an-
tequam Alexander regnare cōpisset: alterum vero ann. circi-
ter 160 Alexandro posteriorem extitisse ex Plinio item colli-
gitur: quorum prior in marmore, quā ære felicior: poste-
rior argenti cēlator clarissimus fuit. Hinc colosseas Statuas
illas, de quibus nūc sermo habetur, Phidiæ & Praxitelis opera
esse nō opinantur, etiamsi eiusdem Alexandri Magni tempore
floruisent, cum Lysippo soli, clarissimo statuario, Alexandri
imaginē, dum hac fruebatur luce, effingere; & nonnisi Apelli
pictoriam artem optime callenti pingere licuisse constet.

*Plin. lib.
34. cap. 8.
c. 36. c. 5.*

Ego vero, qui ex supputationibus, atque ex pluribus eiuf-
dem nominis rebus falsas opiniones, seu deceptiones suboriri
nō semel expertus sum, colossæ illa Simulacra nonnisi Phidiæ
& Praxitelis opera esse puto atque affirmo, quippe qui duas
hasce Inscriptiones marmore vetustissimo ad bases earun-
dem Statuarum incisas sexcenties me legisse meminī in hanc
verborum formulam:

OPVS FIDIÆ. OPVS PRAXITELIS.

Nec facile adduci possum, vt has Inscriptiones suppositi-
tias esse, atque id a quopiam effectum fuisse credam, vt ex ijs
inscriptionibus maior ijsdem statuis auctoritas aut existima-
tio tribueretur. Artifices enim dictarum Statuarum fuisse ex-
cellentes, & in primis claros, ipsamet simulacra satis decla-
rāt. Præterea sicut de his Inscriptionibus, ita de omnibus alijs,
quæ in excellentissimorū Artificum simulacris incisæ passim
conspiciuntur, poterit dubitari. Est autem quod huiusmodi
Statuæ in Græcia, vt reor, sint effectæ, ac tempore Constantini
Magni Romam ad ipsius Thermas exornandas transfusæ,
deinde ad eas Quirinalis partes, in quibus ad hāc vsque diem
extant, translata, ac Romæ ijsdem Statuis subiectæ fuerint In-
scriptiones illæ, quas hoc loco apposui: id tamen vel a
Constantino Magno, vel a quopiam præpotenti Principe, vel
viro bonarum litterarum, atque historiarum, siue antiquita-
tum non ignaro factum esse credendum est, cum huius gene-
ris facinus tam illustre non nisi ad Principes & præclaros vi-
ros pertinere constet. Id quod priuati homines, bonarumq.

K k 2 artium

artium ignari, vel tentare ausi non fuissent, vel illud idem facere ijs non fuisset permiffum. Adde etiā, quòd Inscriptio ipsa cubitali characterū forma exarata, elegantem, & pulcherriam litterarum antiquitatem redolet illam, quæ temporis Constantini, ac futuris deinde temporibus desiderabatur: & marmor, in quo incisa erat Inscriptio, ab eorundem simulacrorum colore nulla ex parte distare iudicatum est.

Nec nostris hisce rationibus videtur aduersari orthographia, in Inscriptione operi Phidiæ supposita, in qua Auctor Inscriptionis Fidiæ pro Phidiæ scribendū iudicauit: ide nim nec minus accurate, nec indocte quidem factum esse censeo, dum hunc scribēdi modū in alijs Inscriptionibus, & plane insignioribus, ac perantiquis obseruatū fuisse video. Nam sicut TRIVMPVS, & TRIVMFVS, ac TROPÆVM absque aspiratione pro TRIVMPHVS, & TROPHÆVM a Latinis & doctis viris aliqua tēpestate, & frequenter quidem scribi solebat, vt a nobis iam diffuse demonstratum est; ita etiam quandoque ab ijsdem Romanis, & sane eruditis viris F, pro Ph, passim vsurpatum fuit, sicut ex Inscriptionibus tum priuatis, tum publicis, quas infra videre est, late patet.

INSCRIPTIONES PRIVATÆ

De usu litteræ F, pro PH.

Afrodisia apud Fuluiū Vrsinum. *Fileros* ad S. Pauli Basilicam. *Filonius* in Aedibus Columnensium. *Filo*, inter Quirinalem et fontem Triuij. *Filumena* in Aedibus Bruti Gothfredi, ad S. Agnetis Ecclesiam. *Hierosanta* ad S. Petri Aedes. *Saluiæ Dafne* in vinea Matthæi Morelli in ascensu Quirinalis. *Symfor* ad S. Angelum in foro Piscario in pariete domus. *Trosimus* Anagninæ ad Cathedralē Ecclesiam.

INSCRIPTIONES PUBLICÆ

De usu litteræ F, pro PH.

Triumfator in Aedibus Capranicorum in Inscriptioe Flauij Eugenij, de Constantino, et Iuliano Cæsaribus.

Triumfator in Aedib. Franc. Lischæ, in Parione, de Arcadio.

Triumfatores, ad forum Traiani in Inscript. Saturnini secundi, de Valentiniano, et Valente Cæsaribus.

Triumfis, in vetusta Obelisci ad Ædes Lateranenses translata Inscriptioe: in qua Michael Mercatus inuenit *Triumfis*.

Afula

Asula in Ecclesia maiori S. Andreae, in columna.

D I V . F L . I O V I A N O
T R I V M F A T O R I
S E M P E R A V G .

Simulacra igitur colossæ illa, ut rem tandem concludamus, ad Quirinalem montem prope Palatium Pontificium collocata, quæ olim lacera, et obscuro loco, hominūq. aspectui non accommodato extabant, nunc vero iussu Sixti V. Pont. Max. instaurata, et in nobiliorem, commodioremq. locum translata, Alexandrum Bucephali domitorem repræsentant: eaq. Phidiæ ac Praxitelis opera esse, non modo vetustæ, sed etiam novæ docent Inscriptiones, quas infra videre est.

Ad basem Equi Phidiæ Inscriptio.

P H I D I A S N O B I L I S S C U L P T O R
A D A R T I F I C I I P R A E S T A N T I A M
D E C L A R A N D A M
A L E X A N D R I B U C E P H A L V M
D O M A N T I S E F F I G I E M
E M A R M O R E E X P R E S S I T .

Ad basem Equi Praxitelis Inscriptio.

P R A X I T E L E S S C U L P T O R
A D P H I D I A E A E M V L A T I O N E M
S V I M O N V M E N T A I N G E N I I
P O S T E R I S R E L I N Q V E R E C V P I E N S
E I V S D E M A L E X A N D R I
B U C E P H A L I Q . S I G N A
F E L I C I C O N T E N T I O N E
P E R F E C I T .

Ad Bas-

*Ad Basis Equi Phidiae dextram
hac item legitur Inscriptio :*

SIXTVS V. PONT. MAX.
SIGNA ALEXANDRI MAGNI
CELEBRISQ. EIVS BVCEPHALI
EX ANTIQVITATIS TESTIMONIO
PHIDIAE ET PRAXITELIS AEMVLATIONE
HOC MARMORE
AD VIVAM EFFIGIEM EXPRESSA
A FL. CONSTANTINO MAX. E GRAECIA
ADVECTA SVISQ. IN THERMIS
IN HOC
QVIRINALI MONTE COLLOCATA
TEMPORIS VI DEFORMATA, LACERAQ.
AD EIVSDEM IMP. MEMORIAM, VRBISQ.
DECOREM IN PRISTINAM FORMAM
RESTITVTA HIC REPONI IVSSIT
AN. M. D. LXXXIX. PONT. IIII.

Hac sese offerente occasione, silentio prætereundum nō est,
Quirinalem collem, seu Montem, vt nunc vocant, Caballum,
& equorum instauratione ac translatione, necnon alijs de re-
bus splendidiorē, eiusq. incolis commodiorē, salubrio-
remq. reddi. Nam ab equorum loco porta ipsa Nomentana
seu Pia ab equis ad quingentos passus distans spectatur, via
ipsa nunc palmos circiter tredecim aliquo in loco excavata,
& quasi ad perpendicularum complanata, semitisq. ex vtraque
parte lapideis, ac prominentioribus deambulationi commo-
dis, multisq. ædificijs ornata, palatio præsertim Pontificio a
SIXTO V. in ampliorem, nobilioremq. formam redactō, fon-
tibusq.

tibusq. humanæ vitæ necessarijs, necnon aquis Felicibus ditata, ex quibus innumera commoditates eandem viam incolentibus, aliorumq. locorum accolis oriuntur, præsertim vero mulieribus pauperculis, lauatricibus, quibus ex aqua Felici ad Thermas Diocletiani prope viam Quirinalem, siue Piam, amplum lauacrum muris cinctum Sixtus V. construendum mandauit: in cuius rei testimonium ad lauacri portam hæc legitur Inscriptio lapide incisa:

S I X T V S P P. V.
 P A V P E R V M
 C O M M O D I T A T I
 M V L I E R V M
 E X T R V I F E C I T
 A. M. D. LXXXVIII.

Huc etiam spectat illud eiusdem Blanci Epigramma in hanc verborum formulam:

*Qua lauet immundos mulier paupercula pannos,
 Felicem Sixtus suppeditaui aquam.*

Hæc de Phidiæ, & Praxitelis operibus, eorumq. translatione, ac monte Quirinali, Via, atque ædificijs illustrato, vberrimisq. aquis ditato. Quæ quidem omnia Blancus omni felicitate, ac facilitate, quattuor, vt infra, versibus comprehendit in hanc verborum formam:

*Structa domus, ducti fontes, via aperta, caballi
 Transpositi, atque vno est area structa loco.
 O felix nimium via, equi, domus, area, fontes,
 Dum viuunt Vatis carmina, SIXTE, tui.*

Hæc de colle Quirinali in commodiorem, illustrioremq. formam redacto SIXTI QVINTI mandato. Reliquum est autem, vt cetera eiusdem camera Emblemata explicentur.

EM.

E M B L E M A V.

*De Montalti in ciuitatem sublimatione,
& ampliatione.*

Ex Bulla-
rio Sixti
V. par. 1.
Constitut.
48.

Ex eodem
Bull. Con-
stit. 34. &
49.

D L A E V A M camerae supra fenestram primam, Patria SIXTI V. oppidum scilicet Montaltum in Piceno, & in edito loco situm, muris vndique cinctum, & collegiata Ecclesia ornatum, nunc autem ab eodem Pontifice erga Patriam pietate, ac liberalitate in Ciuitatem sublimatum, necnon Cathedra- li, & Episcopali Ecclesia insignitum repræsentatur: in qua sublimatione, & erectione præstanda idem Sixtus Diocesi, ac dote Ciuitatem donauit, sicut etiam de oppido Laureta- no, & oppido Sancti Seuerini ex Piceno idem factum esse constat. Hinc Auctor inscriptionis ad Episcopalem dignita- tem alludens ait:

I N S C R I P T I O E M B L E M A T I S.

*Montaltum Sixto Patrem donauit habere,
Montalto Sixtus donat habere Patrem.*

Hac inscriptione Blancus sub patris nomine, & more poe- tico ludit dicens, Sixtum V. in remunerationem sui patris Patrem spiritualement, Episcopum scilicet Patriæ antidorice donasse: quæ enim a Latinis remunerationes, a Græcis an- tidora nuncupantur: sunt enim ea omnia, quæ pro acceptis muneribus redduntur. Locus autem adeo facilis est, vt de- claratione non egeat. Eiusdem Montalti muris olim etiam vndiq. cincti in ciuitatem sublimationem, seu loci amplia- tionem sub mœniorum nomine videtur spectare illud Epi- gramma, quod in Palatio Lateranensi legitur in hanc ver- borum formam:

*Cum te Sixte olim sub luminis edidit oras
Patria, dicta fuit tunc tua vera Parens.
Sed modo, dum firmis circumdas mœnibus illam,
Quis Patria verum te neget esse Patrem?*

Hoc

Hoc Epigrammate Blancus Sixtum Quintum a Montalto, cuius fuit alumnus, ob dicti loci sublimationem, & ampliationem Patrem Patriæ appellat, quam Parentem esse ait, Terram olim scilicet Montalti Ripanæ diœcesis, quæ natalibus eiusdem Sixti V. felicem præbuit ortum. Nec silentio prætereundum videtur, quid pro Montalto ampliando, & illustrando singulos in dies præstetur. Palatijs enim, alijsq. ædificijs construendis, vijsq. sternendis nauatur opera. Episcopium item, habitatio scilicet Episcopi conficitur, & quidquid ad Ciuitatis ampliationem, commoditatem, ac decorem siue splendorem pertinet, summa fit diligentia. Mons denique pro ciuitate amplianda complanatur: nihilq. pro hac re præstanda prætermittitur. Hæc de Montalti sublimatione, atque ampliatione, vt ad Bibliothecæ Vaticanæ describendæ finem properemus.

E M B L E M A V I.

De Fonte Capitolino.

DE ANDEM Camera partē supra secundam fenestrā Fons Capitolinus in Capitolio, iussu Sixti V. nuper constructus, & Felici aqua donatus, representatur. Capitolium enim mons est celeberrimus, in quo erat Arx Romanorū munitissima, varijs ornata marmoribus, sedes, & domus omniū triumphorū, quo in loco Augustus tributarium vidit orbem. Erant ob id in Capitolio deorum templa, sacella, & aræ, aliaq. plurima ædificia publica, statuae aureæ, & argenteæ Regum Romanorum, & aliorum virorum illustrium, vt ait Plinius: quin Eutropius nullam nisi auream, aut argenteam statuam inibi poni potuisse affirmat. Erant præterea vasa aurea, & argentea, atque crySTALLINA permulta, ærearumq. tabularum, in quas incisæ erant & monumenta publica & leges, tria millia. Capitolium quater incēdium passum esse narratur: mons autē ante Urbem conditā Saturnius a Saturnia ciuitate in radice monte sita, dictus est: deinde capitolium a capite Toli hominis illic inuēto, dum tēpla Iouis aperirentur fundamenta.

*Ex Barth.
Marl. lib.
1. Topogr.
Vrb. Romæ
cap. 1. Et
ex Andr.
Palladio.*

*Arnobius
aduers.
Gent.*

Ll

Dictus

Dictus & antea est Tarpeius, hinc Auctor Inscriptionis, Montem Capitolinum, Tarpeium scilicet, habere iterum fontem, qualem tamen non habuisse ait hunc in modum:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

*Fontem rursus habet sedes Tarpeia, sed quem
Non habet, infensi dum timet arma Tati.*

Propert. li.
4. Eleg. 2.
6. 4.

Argutus est hoc loco Blancus, Poeta, ut alias interim laudandas illius animi dotes præteream, nobilissimus, & ætate nostra florentissimus: sed hac Inscriptione, tum ob historiam, & fabulam, tum etiam ob phrasim poeticam non satis clarus, ne dicam, obscurus. Dicam tamen quæ sentio, quæq. ab historicis, & poetis accepi, hoc est a Varrone, Plutarcho, Virgilio, & a Propertio in primis, qui huic obscuritati lucem videtur afferre. Romulus enim cum bella contra Tatum Sabinorum Ducem tractaret, ac Tarpeio cuidam Arcem tuendam dedisset, filia eius Tarpeia incidit in hostes, ad fontem aquatum profecta: quam cum ad prodicionem arcis cohortarentur, illa pro præmio quidquid in sinistris brachijs portarent, sibi dari poposcit, armillas intelligens, quas illi aureas gemmatasq. læuo in brachio ferebant. Itaque prodicione arcis facta, hostes ingeniosa ipsius morte promissum persoluerunt, eam oculis orbatam, scutisq. non armillis, obrutam eodem in monte sepelientes: ex cuius morte, atque sepulchro, ipsi monti nomen Tarpeia indiderunt, Tarpeiusq. mons tempus in posterum dictus est, deinde multis post annis Capitolinus, ut præsens in tempus vocitatur. Hoc igitur in Capitolio, ædificijs, ac statuis marmoreis, atque æneis, picturisq. pulcherrimis, alijsq. ornamentis, ut ætas nostra fert, insignito, in quo etiam Populi Romani Senatus residet, nunc fons satis nobilis constructus cernitur, aquæ Felicis ubertate ditatus. Hinc, ut reor, Auctor inscriptionis ait, Tarpeiam sedem, hoc est, Montem Capitolinū rursus habere fontem, sed non qualem habuit, dum timuit infensi arma Tati, hoc est Titi Tatij acerrimi Pop. Rom. hostis, Sabinorum Ducis. Et nisi dicamus, hac in Inscriptione tempus pro tempore positum esse per

per figurā illam Grāmaticis notam, sensus rationi congruens haud quaquā elici potest: præsens enim, vt opinor, hoc loco pro præterito ponitur, hoc est, Tarpeius mons rursus fontem habet, sed non qualem habuit, infelicē scilicet, infelicisq. proditionis causam occasionalem, vt aiūt naturalis philosophiæ professores. Ex hoc enim fonte, qui nunc extat, non nisi felicia augurari licet, cum sit Felici aqua repletus: hinc Capitolium non habuit, qualem nunc habet fontem. Num ego Blanci sententiam fuerim assequutus, iudicet ipse: Ad laborauī tamen ego, vt quod rationi videtur consentaneum, dicerem: mihi enim coniectare, sed non diuinare, datum est.

Hæc de Emblematis, Bibliothecis, Cōcilijs, & Inscriptionibus versu, & soluta oratione cōfectis. Cetera autē, quæ pro arbitrio Pictorū ad parietes vtriusque secretioris Camerae, & ad ipsos tum earundem, atque aliarum, tum etiam Bibliothecæ amplioris fornices, stemmata gentilitia Sixti V. mirificamq. eius virtutem per symbola, & diætēria, quæ symbolorum animæ appellantur, adumbrantia passim cernuntur, silentio prætereunda censeo, ne intuentibus meditandi ansam omnino auferamus.

Reliquum est autem vt nostros hosce Commentarios tandem aliquando concludamus, ac definiamus apponentes quæ ad Bibliothecæ introitus dextram in Tabula lignea satis grandi depicta cernuntur. Hoc enim loco SIXTVS V. Pont. Max. ad viuum repræsentatus sedere conspicitur, alijs adstantibus ad viuum item omnibus effictis a Petro Facchetto Mantuano, qui in imaginibus ad viuum exprimendis excellens iudicatur. Ad viuum etiam efficti sunt, Antonius Card. Carafa, Bibliothecæ Præfectus: & Sixti V. Pronepotes, Alexander scilicet Perettus Card. Montaltus, ac Vicecancellarius, eiusq. frater, Michael Perettus, Marchio, & Ciuitatis Leoninæ, siue Burgi Gubernator.

Hic etiam, vt alias imagines silentio præteream, quæ neminem singulariter aut proprie referūt, videre est ad viuum item expressum Dominicū Fontanam, Comitem Palatinū, & Equitem aureatum, necnon Sixti V. Architectū, qui, flexo genu, Bibliothecæ Ichnographiā siue descriptionem summo Pontifici offerre cernitur. Is enim non solum omnes Obeliscos hisce in

Commentarijs enarratos trāstulit, & crexit, sed Bibliothecæ etiam Architecturam præstitit, eamq. tribus ordinibus distinctā, Dorica scilicet structura prima, altitudinis palmorū LI. Ionica altera palmorum XXXVIII. tertia vero composita, non ea cōpositione a veteribus obseruata, sed a recentioribus inuenta, Corinthia prætermissa, palmorum XXXVI. vt ad eam præsertim partem, quæ Theatrum spectat, videre est: cuius frontispiciū est longitudinis siue latitudinis palmorum CCCXXV. altitudinis vero CXXV. De huiusmodi ædificiorum generibus, quæ Ethnici mirum in modum obseruarunt, ac religiose excoluerunt in deorum templis ædificādis, arisq. construendis, Vitruuius Architectorum Magister, diffuse loquitur, & Anastasius Germonius Archidiaconus Taurinensis, in libro de Immunitatibus Ecclesiasticis iuxta Antiquorum morem hæc tria ædificiorum genera luculentissime explicat, & erudite quidem.

*Vitr. lib.
1. cap. 2. et
lib. 4. c. 1.
Anast lib.
3. cap. 1.*

Huic Tabulæ, in qua Sixti V. imago ad viuū expressa, aliæq. effigies repræsentantur, Bibliothecæ porta extat annexa: supra quam hæc legitur Inscriptio penicillo facta:

SIXTVS V. PONT. MAX.

BIBLIOTHECAM HANC VATICANAM
ÆDIFICAVIT, EXORNAVITQ.

AN. M. D. LXXXVIII.

PONT. III.

UNIVERSA Bibliotheca Vaticana, adiuuante Deo, Commentarijs explicata, reliquum est, vt ordine retrogrado eiusdem Bibliothecæ vestibulum videamus, quidve in eo contineatur. Id quod tempore, ac re ipsa postulante factum est: hosce enim Commentarios ante biennium olim confeceram, typisq. mandare cœperam iam inde ab eo tempore, quo non solum vestibulum ipsum picturis, & Inscriptionibus carebat, sed nondum Obelisci omnes erecti, nec Statuæ supra columnas Cochlides collocatæ fuerant: multaq. alia inchoata extabant, vel nondum

dum coepta desiderabantur : de quibus omnibus in hac Bibliotheca Vaticana nobis loquendum fuit . Quare omnia suo loco apponere non potuimus , sed de quibusdam rebus , quæ ad operis perfectionem pertinent , Appendicem duximus conficiendam , quam infra cernere licet . Quamuis autem hosce Commentarios , vt dixi , a duobus fere iam inde annis prælo committere coeperam , fui tamen e medio , vt sic dixerim , cursu ob grauiorem mihi curam a S. D. N. Sixto V. demandatam reuocatus . Hinc ab incepto desistens , rem ad hanc vsque diem prorogare coactus sum . Mirum igitur cuiquam videri non debet , si ordine forsan præpostero Bibliothecæ consideremus vestibulum , in quo non solum duæ Inscriptiones præcipuæ summam totius rei complectentes , quæ magis fini , & ordini nostro conueniunt , sed nonnulla etiam , quæ ad Commentariorum initium , & quasi præludium quoddam , spectare videntur , non sine fortasse ratione a Pictoribus hic ob oculos posita sunt . Hoc enim loco Sibyllas in fornice ipso vestibuli depictas videre licet , quas Varro decem fuisse scribit : Fuerunt enim , Persica , Libyca , Delphica , Cumæa , Erithræa , Samia , Cumana , Amalthea nomine , Hellepontica , Phrygia , Tyburtina , nomine Abulnea , quæ de Christo vaticinatæ sunt , & præsertim Erythræa , dicens : *ἰησοῦς χριστὸς θεὸς υἱὸς, σωτὴρ* , idest , Iesus Christus Dei filius , Saluator , vt S. P. Augustinus testatur , qui has voces ex capitibus versuum dictæ Sibyllæ collectas esse narrat . De Cumana etiam , quæ nouem libros Tarquinio prisco obtulit , suo loco sermonem habuimus .

*Ex Gell. li.
1. cap. 19.*

*S. Aug. lib.
18. c. 23.
de Cinit.
Dei. ex La
f. Firm.
Ex Gell. li.
1. cap. 18.
Pag. 48.*

Hoc item in vestibulo multæ picturæ ad artem typographicam , & ad chartam conficiendam pertinentes in ipso fornice conspiciuntur . Sed quia de Typographiæ , & chartarum inuentione , atque vtilitate in Appendice loqui statuimus , ad præcipuas Bibliothecæ accedamus Inscriptiones , quarum vna antiquam Bibliothecæ Vaticanæ institutionem , & incrementum , deinde illustrationem , necnon translationes explicat : altera vero continet Edictum , quo Anathematis vinculum ijs , qui modum tractandi libros eiusdem Bibliothecæ præscriptum contempserint , minatur , vt , versa pagina , videre est .

Ad Porta

Ad Portæ dextram Inscriptio:

S I X T V S V. P O N T. M A X.

BIBLIOTHECAM APOSTOLICAM

A SANCTISSIMIS PRIORIBVS ILLIS PONTIFICIBVS, QVI BEATI PETRI VOCEM AVDIERVNT, IN IPSIS ADHVC SVRGENTIS ECCLESIAE PRIMORDIIS INCHOATAM, PACE ECCLESIAE REDDITA, LATERANI INSTITVTAM, A POSTERIORIBVS DEINDE IN VATICANVM VT AD VSVS PONTIFICIOS PARATIOR ESSET, TRANSLATAM, IBIQ. A NICOLAO V. AVCTAM, A SIXTO III. INSIGNITER EXCVLTAM QVO FIDEI NOSTRAE, ET VETERVM ECCLESIASTICAE DISCIPLINAE RITVVM DOCVMENTA OMNIBVS LINGVIS EXPRESSA, ET ALIORVM MVLTIPLEX SACRORVM COPIA LIBRORVM CONSERVARETVR AD PVRAM ET INCORRVPTAM FIDEI ET DOCTRINAE VERITATEM PERPETVA SVCCESIONE IN NOS DERIVANDAM TOTO TERRARVM ORBE CELEBERRIMAM, CVM LOCO DEPRESSO, OBSCVRO, ET INSALVBRI SITA ESSET, AVLA PER AMPLA, VESTIBVLO, CVBICVLIS CIRCVM ET INFRA, SCALIS, PORTICIBVS TOTOQ. AEDIFICIO A FVNDAMENTIS EXTRVCTO, SVBSELLIIS, PLVTEISQ. DIRECTIS, LIBRIS DISPOSITIS, IN HVNC EDITVM, PERLVCIDVM SALVBREM, MAGISQ. OPPORTVNVM LOCVM EXTVLIT, PICTVRIS ILLVSTTRIBVS VNDIQVE ORNAVIT, LIBERALIBVSQ. DOCTRINIS ET PVBLICAE STVDIORVM VTILITATI DICAVIT ANNO M. D. LXXXV III. PONTIFIC. IIII.

Inscriptio hæc adeo facilis est, vt nulla declaratione indigere videatur. Hinc ad Edictum deueniendum est.

Ad Portæ

Ad Porta laenam Edictum:

S I X T V S V. P O N T. M A X.

PERPETVO HOC DECRETO DE LIBRIS VATICANÆ BIBLIOTHECÆ CONSERVANDIS QUÆ INFRA SVNT SCRIPTA HVNC IN MODVM SANCITASVNT, INVIOLETEQ. OBSERVANTOR.

NEMINI LIBROS, CODICES, VOLVMINA HVIVS VATICANÆ BIBLIOTHECÆ EX EA AVFERENDI EXTRAHENDI, ALIOVE ASPORTANDI, NON BIBLIOTHECARIO, NEQVE CVSTODIBVS, SCRIBISQ. NEQVE QVIBVSVIS ALIIS CVIVSVIS ORDINIS ET DIGNITATIS NISI DE LICENTIA SVMMI ROM. PONT. SCRIPTA MANV FACVLTAS ESTO.

SI QVIS SECVS FECERIT, LIBROS PARTEMVE ALIQVAM ABSTVLERIT, EXTRAXERIT, CLEPSE-
RIT, RAPSERITQ. CONCERPSE-
RIT, CORRUPERIT DOLO MALO, ILLICO A FIDELIVM COMMVNIO-
NE EIECTVS MALEDICTVS ANATHEMATIS VIN-
CVLO COLLIGATVS ESTO, A QVOQVAM PRÆ-
TERQVAM ROM. PONT. NE ABSOLVITOR.

Apostolicum Edictū hoc formam redolet illā, qua in con-
dēdis legibus vsi sunt antiqui:& aliquibus constat verbis, quę
quāvis apud probatissimos Auctores inueniantur, nō sunt ta-
men in frequenti vsu nisi in legū præsertim sanctionibus pro-
mulgandis. *Clepserit* enim a *Clepo*, quod verbū non semel a Li-
uio, a Plauto, & a Cicerone vsurpatur, a Græco κλέπω sumptū
est pro furto aliquid surripere. Vnde *Cleptum*, dicitur furto su-
blatum. *Rapsērit* item est a verbo *Rapio*, quod in præterito,
Rapsē, fecit. *Concerpserit* denique est a verbo *Concerpo*, & est idē
quod discerpo, & lacero. Hinc Cicero: *Sacrum, sacrove commen-
datum qui clepserit, rapsēritve, parricida esto*. Et quoniā in Edicto
imperādi modus adhiberi solet, hinc *Sunto* pro *Sint* *Observan-
tor*, pro *Observentur*, *Esto*, pro *Sit*, *Absolutor*, pro *Absoluator*.
Dolo malo, idest fraude, apud I. C. Cetera patent.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ VATICANÆ

A P P E N D I X.

*Georg. Vafa-
sar. 3. par.
de Pictor.
Sculpt. &
Architect.
diuersis.*

T T A N D E M hisce in Commentarijs vltima primis respondeant, silentio haudquam prætereundum censeo, Molem hanc totam a fundamentis, vt initio dictum est, excitatam, totq. picturis illustratam vnus fere anni curriculo, omnibus suis numeris fuisse absolutam Dominici Fontanæ Equitis aureati, & Architecti industria, qui operarijs hominibus ad structuram, murariam pertinentibus circiter centum, totidemq. ad artem pictoriam spectantibus secum adhibitis vniuersum opus tam cito, tantaq. omnium admiratione perfecit, præsertim vero, vt ceteros prætermittam, opera Cæsaris Nebbij Vrbeuetani, & Ioannis Guerræi Mutinensis, quibus pingendi cura omnis demandata est: Cæsar enim Vrbeuetanus arte pollens pictoria, & iam inde a iuuentute a laudato viro non parum laudatus, Bibliothecarum, Conciliorumq. historias, litterarumq. Inuentores, ceterasq. imagines ad historiâ pertinentes delineauit, hoc est, pingui quadam Minerua futuri operis lineamenta manu sua duxit, deinde ab alijs pictoribus ad amussim pingenda diligenter curauit.

Harum rerum inuentionem Federicus Ranaldus Valuen. Bibliothecæ custos, SIXTO V. obtulit. Siluius autem Antonianus sacri collegij Illustris. S. R. E. Cardinalium a secretis easdem res disposuit, & Inscriptionibus, eodem SIXTO iubente, & dijudicante, illustrauit, aliqua ex parte Petro Galefinio Protonot. Apostolico adiuuante. Qua in re nonnihil etiâ operæ præstitit horum Commentariorum Auctor. Ioannes vero Mutinensis ingenio præstans, & ex arte non ignobilis Emblemata omnia, necnon cetera Bibliothecæ ornamenta ad pictoris arbitrium facta adinuenit, ac delineauit, & ab alijs item pictoribus ad vnguem absoluenda studuit. Ad hæc autem omnia conficienda non modicâ præstitit operam Ioannes Baptista Nouariensis, pictor satis clarus, qui ob delineandi, pingendiq. scientiam apud artis pictoriæ peritos maximam

mam sui expectationem concitauit. Hæc hætenus.

Antea vero quàm postremam Commentarijs imponamus manū, nonnulla in hac Appendice pro earundem rerū declaratione repetenda, quædā vero, quæ in nostris hisce Commentarijs desiderari possent, adiicienda censuimus, quibusdam dubitationibus occurrentes. Quando enim in Bibliothecam Vaticanā Cōmentarios, quos duobus fere ab hinc annis perfecī, imprimendos curabam, nonnulla, vt dixi, desiderabātur, quæ nōdum in aperto, & propatulo loco extabant. Propterea quòd ego, vt dictum est, grauioribus ac fere perpetuis studijs distētus, ita vero, vix vt ad hanc vsque diem respirare queam, siquid subcesuiarū mihi horarum aliquando cōcedebatur (id quod perraro quidē euenire solebat) statim arripiebā: illudq. temporis pauxillulum mihi concessum in hac Bibliotheca Vaticana explicanda ad lucernam consumebam, lucubrationemq. ipsam Typographi commoditati in lucem edendam patiebar, ne in tanta temporis angustia totum opus mihi simul fere tandem aliquando imprimendum relinqueretur. Hinc factū est, vt aliquot Inscriptiones, necnō alia permulta, quæ infra subiiciuntur, suo loco apponere nō potuerim: quædam vero hic repetuntur, quoniam declaratione indigere videntur. A vetustis igitur Obelisci Lateranensis Inscriptionibus, & ab eiusdem dedicatione exordiemur, vt dubitationibus quibusdam in primis occurramus.

DE OBELISCI LATERANENSIS ANTIQUIORI DEDICATIONE.

VAE hic oriuntur dubitationes, ad Obelisci Lateranensis antiquiorem dedicationem, inscriptionesq. hieroglyphicas latinirate donatas pertinent: dixi enim cum de ipso Obelisco sermonem habui, ipsum Heliopoli, hoc est, in solis Vrbe Aegyptia primum fuisse erectum ijs inscriptionibus hieroglyphicis insignitum, quas ego apposui ex Ammiani Marcellini verbis, quæ satis implicata
M m videntur.

videntur. Sed quoniam de duabus hisce rebus, geminus mihi scrupulus iniectus est; quæ scripsi, rectiori quadam trutina, quoad fieri poterit, accuratius examinabo. Quod enim de Maximi Obelisci dedicatione antiquiori a me dictum est, id a veritate alienum esse nonnulli, & eruditi quidem viri affirmant. Ego autem, si Ammiani Marcellini verba satis implexa percepi, quod scripseram confirmabo: quodq. apud probatissimos Auctores reperi, in medium afferam: si enim aliud mihi constaret, palinodiam recantare non ægre ferrem. Id quod animi ingenuitati attribuendum esse mihi persuadeo. Dixi ergo Obeliscum illum omnium aliorum maximum Heliopoli, ciuitate Aegyptia, primitus fuisse erectum: nec id videtur abhorrere a verbis Ammiani, qui ipsum Obeliscum in Circo maximo se vidisse, & ab Heliopolitana ciuitate Aegyptia a Constantio Imp. fuisse transfuectum ait, vel saltem innuit, vt ex eiusdem verborum serie aut vi colligi necesse est. Nec satis video cur magis per veterem Obeliscum, moles ab Octauiano Augusto Romam aduecta, quàm illa altera a Constantio translata intelligi debeat, etiamsi illa ab Octauio veteri Principe, vt ait Ammianus, hæc vero multis post annis a Constantio recens aduecta dicatur: verustas enim ad molis etiam incisionem, antiquioremq. in Aegypto dedicationem referri potest: nam fieri potuit, vt Obeliscus Maximus prior alijs obeliscis ab Ammiano commemoratis, & fuerit incisus, atque in Aegypto, Solis numini præcipuo munere, eodẽ teste, fuerit dedicatus: qui etiã tamquam apex omnium eminebat, vt ipse ait. Adde etiam, quod Hermapioni, & Ammiano maiorem de maiori, celebrioriq. Obelisco extitisse curam quàm de alijs credendum est: hinc Inscriptiones illas hieroglyphicas ab Hermapione interpretatas (cum aliæ ab eo interpretatæ non reperiantur) ad maiorem celebrioremq. Obeliscum pertinere, eundemq. Obeliscum Heliopoli primitus erectum fuisse censendum est, cum Soli eum dedicatum esse, eidemq. Soli præcipuum honorem Aegyptios, ea præsertim in ciuitate, præstitisse cõstet: Heliopolis enim ab Helio, Solis nomine, Solis Vrbs nuncupatur. Huic sententiæ fauet Plinius, qui ait Ramisem, Rhamestẽ item dictum, in Solis Vrbe Obeliscum quadragenorũ, & octonum cubito-

*Ammian.
Marc. lib.
17.*

*Ammian.
Marc. ibi-
dem.*

*Plin. li. 36.
c. 8. in fine.*

cubitorum crexisse: alterū vero lōgitudine vndecenis pedibus, hoc est nonaginta nouē geometricis, qui palmos vsuales centū & nonaginta octo efficiūt: cuiusmodi est Obeliscus, de quo hic verba facimus, sicut ab Architecto, qui hunc Obeliscū ad Aedes Sancti Ioannis Lateranensis transtulit, & erexit, inuentū est. Nec nostræ sententiæ refragatur primum Hexastichū Inscriptionis Constantianę, in cuius versū postremo hęc molē Thebis reuulsam fuisse legimus: Heliopolis enim est Ciuitas Aegypti inter Alexandriā & Coptum: & a Græcis, teste Diodoro Siculo, Thebe dicitur: ex qua ciuitate Obeliscus ipse a Constantino Alexandriā, recto itinere, deinde a Constantio Romam fuit transuectus. Et quoniam Heliopolis nomen in hexametro versū accommodari non potest, hinc Poeta, Inscriptionis Auctor, Thebarum, & non Heliopolis voce vsus est: Thebe enim est item ciuitas Aegyptiorum eminentissima, atque amplissima, vt Plato testatur. Hęc progeminis mihi iniectis scrupulis eruendis dicenda visa sunt. Num veritatem sim assecutus, iudicent alij: & suo quisque sensu abundans, opinionem suam tueatur licet, & hac in re præsertim a memoria nostri temporis adeo remota, & in tanta Scriptorum, ac locorum nominum varietate: quarum quidem rerum omnis inuestigatio in coniectura sita est.

V E T V S I N S C R I P T I O
B A S I S O B E L I S C I M A G N I,

quem e ruderibus Circi maximi erutum Sixtus V. Pont. Max.
ad Lateranensem Basilicam transferendum,
erigendumq. curauit.

Hexastichum I.

PATRIS OPVS MVNVSQVE *suum* TIBI ROMA DICAVIT
AVGVSTVS *soto* Constantivs ORBE RECEPTO:
ET QVOD NULLA TVLIT TELLVS, NEC VIDERAT AETAS
CONDIDIT, VT CLARIS EXA *equ* ET DONA TRIVMFIS.
HOC DECVS ORNATVM GENITOR COGNOMINIS VRBIS
ESSE VOLENS, CAESA THEBIS DE RVPE REVELLIT.

M m 2 *Exasti.*

Hexastichum II.

SED GRAVIOR DIVVM TANGEBAT CVRA VEHENDI,
 QVOD NVLLO INGENIO, NISVQVE, MANVQVE MOVERI
 CAVCASEAM MOLEM DISCVRRENS FAMA MONEBAT.
 AT DOMINVS MVNDI CONSTANTIVS OMNIA FRETVS
 CEDERE VIRTVTI, TERRIS INCEDERE IVSSIT
 HAVT PARTEM EXIGVAM MONTIS, PONTOQVE TVMENTI.

Hexastichum III.

CREDIDIT, ET PLACIDO *vexerunt aquora fluctu*
 LITVS AD HESPERIVM *Tiberi* MIRANTE CARINAM.
 INTEREA ROMAM TAPORO VASTANTE TYRANNO
 AVGVSTI IACVIT DONVM STVDIVMQVE LOCANDI,
 NON FASTV SPRETI, SED QVOD NON CREDERET VLLVS
 TANTAE MOLIS OPVS SVPERAS CONSVRGERE IN AVRAS.

Hexastichum IIII.

NVNC VELVTI RVRSVS *rvfis* AVVLSA METALLIS
 EMICVIT, PVLSATQVE POLOS HAEC GLORIA DVDVM
 AVCTORI SERVATA SVO, CVM CAEDE TYRANNI
 REDDITVR, ATQVE ADITV *rome* VIRTVTE REPERTO
 VICTOR OVANS VRBIQVE *locat sublime* TROPAEVM,
 PRINCIPIS ET MVNVS *condignis* VQVE TRIVMFIS.

Pag. 17.
 & 18.

Quamvis Inscriptionem hanc vetustam suo iam loco ap-
 posuerimus, in hac tamen Appendice duximus repetendam,
 vt nonnulla, quæ scitu digna sunt, dignoscantur. Nam Mi-
 chael Mercatus Protonot. Apostolicus labore non modico,
 summaq. ingenij perspicacitate duce, bonarumq. artium co-
 gnitione comite, vt minores indicant characteres, Inscriptio-
 nem ipsam corrofam, & dilaceratam, vel in varias partes di-
 uulsam e ruderibus eruit, & in hanc formam redegit.

Antea vero quàm ad amussim fuisset concinnata, eam alij
 raptim typis mandarunt erroribus conspersam, quam ego,
 quoad

quoad potui expurgaui, dum suo loco dictam Inscriptionem in his Commentarijs apponere studebam: vbi legitur Trophaum pro Trophaum iuxta vsum scribendi antiquum, vt inibi hac de re satis dictum puto. Sed quoniam ego huius vocis, *Trophaum*, similitudine deceptus in quarto versu primi Hexastichi, & in postremo Quarti, Triumphis pro Triumphis siue pro Triumphis, sicut eo tempore scribi solebat, reliqui; hinc vocem hanc *Triumphis* (non Triumphis nec Triumphis) a Michaeli Mercato in Obelisci basi inuentam sicut ipsummet id ita esse non semel asseuerasse audiui, pro Triumphis reposui. Antiqui enim F, pro Ph, non raro vsurpabant, sicut alibi, tum ex priuatis, tum etiam ex publicis Inscriptionibus a me demonstratum est. Ita contra: Quod antiquiores item Latini per Ph, scribebant, vt phama, phanum, & phagus, nos per F, scribere solemus, vt Fama, Fanum, & fagus.

In postremo secundi Hexastichi versu *Haut* pro Haud legitur, T, pro D, interdum ab antiquis Latinis sumpto, sicut e conuerso D, pro T non raro ab iisdem vsurpatum fuisse inueni. Qui enim T, pro D, vsi sunt, mollem sonum euitare voluisse iudicati sunt, duriorum vel sicciorem sequentes, vt patet ex Inscriptionibus non paucis marmore incis. Exempla sunt haec: *Alexsanter*, pro Alexander Romae in Aedibus Marchionis Riani. *Aput* pro Apud, Romae in Aedibus Coritiani ad Forum Traiani, in hortis S. Sebastiani ad Viam Appiam, & in Aedibus Capranicorum. *Aliut*, pro Aliud apud Sudorinos ad S. Rocchum. *At* pro Ad, Veronae in aedibus Ioan. Baptistae Orthij. *Atsigno*, pro Adsigno Romae. *It*, pro Id Brundisij extra Urbem. *Quot*, pro Quod infra Praeneste in vinea quadam. *Set*, pro Sed in Pratis Quinctijs in vinea, in hortis Carpensibus, & alibi. In Aedibus Masæiorum extat Inscripção publica marmore incisa, satis longa, e Caritibus allata, de eorundem Caritum Municipio, Q. Ninnio Hasta, & P. Málío Vopisco Cos. anno ab Vrbe cōdita 866. Traiano Imperatore: & in ea legitur *Set*, pro Sed, & *It*, pro Id. *Set* pro Sed in vetustioribus scriptis, & impressis Antiphonarijs Ecclesiasticis.

Ad hanc eandem rem comprobendam hoc loco libet apponere quod Linacer, Aldus, & alij recentiores, sed eruditi sane viri scriptum reliquerunt in hanc fere verborum formam:

T, vsur-

Pag. 17.
Ch. 18.

Pag. 200.
Ch. 201.

Pag. 140.

Anno Domini 99.

T, vsurpatū est pro D. & D, pro T. nam veteres dixere *Adque*, nos *Atque*, sane melior priscorum ratio: nam & mollior sonus est, & origo seruatur: præpositionis enim vis adhuc manet, vt dicamus: Tu *atque* ego: & sit, Tu & *ad te* ego. Sed antiqui voluere discrimen esse inter præpositionem & coniunctionem. Eiusdem modi fuit, *Sed*: nam e contrario olim erat, *Se Et*: disiungit enim, Tu curris, *Se Et* ego sedeo. Separata enim est actio mea ab opere tuo. Aduersatur enim vox illa, *Se*, vt seorsum, securus, segrego, separo, & alia innumera. Etiam, *Aut*, non *Aut* et illi dixere, et nos dicere deberemus: nam si negatiuæ *Haud* addita est aspiratio, differentia causa, sane cetera elementa ad quærendum discrimen non sunt mutanda, quin fortasse potius vtrumque sicciore elemento scribendum sit, *Aut*, *Haut*, Græcum enim fuit, *Ἀὐτῇ*. Omnis autem disiectio vim obtinet negationis. Hæc de vsu litterarum D, pro T, et T, pro D, ne quis posthac *Haut* pro *Haud* mendū esse opinetur, sicut fortasse aliqui arbitrati sunt, qui *Hand* pro *Haut* reposuerunt: quos ego, qui *Haud* pro *Haut* impressum reperi nondum alloquutus Mercatum, qui vetustam Inscriptionem in varias partes diuulsam vidit, et concinnauit, in pristinamq. formam diligenter, et ingeniose quidem redegit, imitari coactus fui.

*Taporus
pro Magnentio.*

In tertio tertij Hexastichi versu, T A P O R O pro Magnentio intelligi debet, vt Mercatus recte sentit: Magnentius enim dictus est Taporus Tyrannus, quia apud Helenam, castrum Tapororū, qui Cantabriae Populi sunt, montibusq. pyreneis proximi, Constantem Constantij fratrem interfecit. Hinc Mercatus eam vocem, *Taporo*, cuius duæ litteræ mediæ desiderabantur, restituit.

*Plin. lib.
36. cap. 8.*

In primo quarti Hexastichi versu per Metalla rufa lapidis Syenitis fodinas idem Mercatus intelligendas testatur: ex quo lapide omnes Obeliscos esse affirmat. Rufus enim color Græce *αυρῶδες* dicitur: a quo Syenites lapis etiā dictus est pyrrho poecilus. Hæc de vetusta Inscriptione, quæ ad basem Obelisci Lateranensis incisa olim extabat. Qui plura de hac Inscriptione scire cupit, ad librum Mercati de Obeliscis conscriptum & eruditionis plenum confugiat.

D E

DE NOVIS OBELISCI
INSCRIPTIONIBVS

Ad Aedes sanctæ Mariæ de Populo erecti.

VM Obelisci, quem Cæsar Augustus ex Aegypto in potestatem Populi Romani redacta Romam in Circum maximum transtulit, Soliq. dicauit, translationem, et erectionem ad Ædes sanctæ Mariæ de Populo imprimendam curabam, nondum, vt dixi, nouæ Inscriptiones in eiusdem Obelisci basi erant incisæ; hinc eæ, quas infra videre est, suo loco apponi non potuerunt. Inscriptiones nouæ in hanc leguntur verborum formam:

Inscriptio I.

ANTE SACRAM ILLIVS AEDEM
AVGVSTIOR LAETIORQ. SVRGO,
CVIVS EX VTERO VIRGINALI
AVG. IMPERANTE
SOL IVSTITIAE EXORTVS EST.

Inscriptio II.

SIXTVS V. PONT. MAX.
OBELISCVM HVNC A CAES. AVG.
SOLI IN CIRCO MAX.
RITV DICATVM IMPIO,
MISERANDA RVINA FRACTVM OBRVTVMQ.
ERVI, TRANSFERRI, FORMAE SVAE REDDI,
CRVCIQ. INVICTISS. DEDICARI
I V S S I T
A. M. D LXXXIX. PONT. IV.

Ceteræ

Ceteræ Inscriptiones duæ, quæ sunt vetustæ, & in eadem basi insculptæ conspiciuntur, vnius, & eiusdem sunt argumenti: cuius exemplum suo loco apposuimus.

DE SACELLO SIXTIANO.

Pag. 30.
31. & 32.

Anno Do.
mi. 1521.

HOC in Sixtiano Sacello, statuis septem marmoreis candidi coloris, & pulcherrimis quidem, necnon Inscriptionibus, & picturis nunc prætermisissis, quas suo iam loco descripsimus, extat etiam Statua Sixti V. Præsepe Christi Domini adorans, inscriptionibus item decoranda, de qua prius mentionem non fecimus ob causas superius enarratas. Ad dextram Sacelli Altare sanctæ Luciae sanctorum Innocentum reliquijs insignitum conspicitur: ad læuam vero, Altare sancto Hieronymo dicatum. Illud in honorem sanctæ Luciae, in cuius festo die SIXTVS V. natus est: hoc autem in honorem S. Hieronymi, cuius Titulo, dum erat Cardinalis, decorabatur, idem SIXTVS hoc loco statui mandauit. De sanctissimo Christi Præsepio in hoc Sacellum mira arte translato, omniq. admiratione, venerationeq. digno quosdam olim edidimus versus, quos ob oculos ponere libuit, ut infra videre est.

De Sanctis. CHRISTI PRÆSEPIO, a SIXTO V. Pont. Max. in splendidissimum Sacellum translato.

AVGUSTUM in Terris cur dat Præsepe TONANTI
SIXTVS? ut in Cælo nunc sibi tecta paret.

I D E M.

ASTRA, Polumq. refert SIXTVS, cunabula CHRISTI
Dum nouat, & ponit splendidiore loco.

I D E M.

A SIXTO hic quicumque vides Præsepe repostum,
Phidiacam dicas, Parrhasiamq. manum.

IDEM

I D E M.

*CVR SIXTVS Præsepe nouat mira arte vetustum,
Quo nitidas stellas equiparatq. Polum?
Namque Opifex rerū hīc fuit, hīc Moderator Olympi,
Hic Spes, hīc Vita, hīc unica nostra Salus.*

DE TRANSLATIONE CORPORIS PII V.
in Sacellum Sixtianum.

IVS Quintus, summum veræ pietatis fuit exemplar, clarissimum catholicæ religionis lumen, ac sanctitatis splendor. Hinc SIXTVS Quintus tanta illius merita, magnaq. ab eodem in se collata beneficia singulari pietatis officio prosequi cupiens, corpus eius Christiana sollemniq. pompa ac Pontifice digna suum in Sacellum transferri mandauit; ibiq. nobili structura, & vere Pontificia ipsum locari iussit. De hac autem translatione, quā suo loco descripsimus, tetraſtichum, quod infra cernitur, edidimus in hanc verborum formam: Pag. 30.
31. 32. 33.

*HIC, ubi iam CHRISTVS voluit de Virgine nasci,
Mandauit SIXTVS condier ossa PII,
Vt fateare piè, vicinum hunc esse TONANTI,
Præsepi veluti proximus est Tumulus.*

DE STATVA SANCTI PETRI ÆNEA
in Columnæ Traianæ fastigio erecta.

DE COLUMNNA Cochlīde Traiano olim erecta, Parthis, & Dacis ab eo deuictis, nunc autem B. Petro dedicata, in cuius fastigio eiusdem Apostolorum Principis simulacrum collocatum est, suo loco satis dictum esse arbitror. Quare infra non nisi quædam carmina apponentur, quæ de Statua Sancti Pag. 13 14.

Nū ſti

ſti Petri ſupra columnam Traianam erecta olim conſcripſimus hiſce verbis:

BELLICA Traiani ſpectat dum Roma trophæa,
 Erigit huic Cochlidem, ſculpit & hîſtoriam.
 SIXTVS dum Petri veneratur mille triumphos,
 Erigit huic Statuam, ſubycit & Cochlidem.
 Petrus enim CHRISTO generoſus vicit ouantes
 Terrarum Reges, tartareosq. Duces:
 Felix hinc meritò SIXTVS, cognomine Quintus,
 Victori Petro tanta trophæa dicat.

I D E M A V C T O R

DE SANCTISSIMA CHRISTI CRUCE,
 deq. ſacra B. Petri Statua ænea: illa in Cæſaris Obeliſci,
 hac vero in Traiani Columnæ Cochlidis
 faſtigio erectis.

NVMINA falſa potens pretioſo ſanguine Chriſtus
 Abſtulit, et luſit ſæcula vana Iouis:
 SIXTVS id exequitur, Chriſti dum iura tuetur,
 Dum Petri Cymbam tractat, et Imperium:
 Demonibus pulſis, Obeliſcum, altamq. Columnam
 Lympha luſtrali purgat, et ore ſacro.
 Suſtinet hæc Statuam Petri, Chriſti ille Triumphum,
 Traiani hæc perdit, Cæſaris ille decus.
 Succellor Petri, Chriſtiq. Vicarius idem,
 Et Chriſto, et Petro clara trophæa ſacrat.

DE

DE COLVMNAE ANTONIANAE INSCRIPTIONIBVS, ET HISTORIIS.

E COLVMNA Cochlide Antonino Pio Imperatori olim erecta, a SIXTO QVINTO instaurata, in cuius fastigio Statua S. Pauli ab eodem Sixto fuit collocata, satis dictum esse reor eo in Emblemate, quod ad Christianam, & vere piam Columnæ dedicationem, sacramq. statuæ erectionem pertinet. Nunc reliquum est, vt nouas Inscriptiones, quas inibi apponere non potuimus ob causam iam enarratam, subscribam. Inscriptiones sunt quæ infra leguntur:

Ad Occidentem.

M. A V R E L I V S I M P.
ARMENIS PARTHIS
GERMANISQ. BELLO
MAXIMO DEVICTIS
TRIUMPHALEM HANC
COLVMNAM REBVS
GESTIS INSIGNE M
IMP. ANTONINO PIO
PATRI DEDICAVIT.

Ad Meridiem.

SIXTVS V. PONT. MAX.
COLVMNAM HANC
COCHLIDEM IMP.
ANTONINO DICATAM
MISERE LACERAM
RVINOSAMQ. PRIMAE
FORMAE RESTVIT
A. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Nn 2 *Ad*

Ad Orientem.

S I X T V S V. P O N T. M A X.

C O L U M N A M H A N C

A B O M N I I M P I E T A T E

E X P V R G A T A M

S. P A V L O A P O S T O L O

A E N E A E I V S S T A T V A

I N A V R A T A I N S V M M O

V E R T I C E P O S I T A D D.

A. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Ad Septentrionem.

T R I V M P H A L I S

E T S A C R A N V N C S V M

C H R I S T I V E R E P I V M

D I S C I P V L V M F E R E N S

Q V I P E R C R V C I S

P R A E D I C A T I O N E M

D E R O M A N I S B A R B A R I S Q.

T R I V M P H A V I T.

Quamvis Columna hæc Antonino Pio fuerit olim dedica-
 ta a Marco Antonino philosopho, in eius filium adscito, qui
 deinde, Iulio Capitolino teste, M. Aurelius Antoninus dictus
 est; historiæ tamen in ea exculptæ ad præclara Marci Aurelij
 gesta pertinent: nam Antoninus Pius nihil annotatu siue me-
 moria dignum in bellis gessisse fertur, sed Marcus Aurelius
 de Armenis, & Parthis, necnon de Germanis, Quadis videli-
 cet, Marcomannis, siue Morauis, & alijs Populis, qui, vt non-
 nulli Scriptores prodierunt, equorū & vulpium carnibus de-
 lectatur, victoriâ reportauit. Huius igitur generis Victoriæ
 in Colum-

*Iul. Cap-
itol. in vi-
ra M. An-
tonini phi-
losophi.*

*Ex Iul.
Capitol.*

in Columna Antoniana exculptæ conspiciuntur, & præsertim memorabile illud factum & omni admiratione dignum, siue egregium Christianæ victoriæ trophæum repræsentatur, quod Marco Aurelio Christianæ multitudinis precibus in bello Germanico, siue Marcomannico accidisse proditum est. Cum enim Marcus Aurelius in media Germania suo cum exercitu montibus vndique conclusus, ingenti aquæ penuria laboraret, miraq. siti vexaretur, Christianos cohortatus est, vt opem a Deo peterent, atque aquam precibus impetrandam curarent. Quod quidem factum esse constat: nondum enim Christiani orationibus finem imposuerunt, & ecce tonitrua audiri, & fulmina micare cœperunt, pluuia diuinitus missa, ex qua Romanorum exercitus sese recrearunt, hoste vero magna ex parte fulminibus tacti interiere. Hinc de Romanorum hostibus illud Psalmi dici poterat: Intonuit de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam, grando, & carbones ignis: misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. De Romanis autem illud: Apparuerunt fontes aquarum. Et: Fulgura in pluuiam fecit. Psal. 117.

Hæc res effecit vt Marcus Aurelius Christianos mirum in modum commendaret, eamq. Christianorum multitudinem fulmantium nomine nobilitaret, vel eosdem saltem legioni eiusdem nominis aggregaret, Christianumq. nomen Christianis crimini tempus in posterum haudquaquam foret, vt ex eiusdem Imperatoris Epistola ad Senatum missa late patet. Huius generis Epistola & Græce, & Latine conscripta reperitur apud probatissimos Auctores. Latina vero, quam infra apponere libet, in Bibliotheca Vaticana legitur in hanc verborum formam: Psal. 134.

IMP. CAESAR. M. AVRELIVS. ANTONINVS. AVGVSTVS. PARTHICVS. GERMANICVS. SARMATICVS. PONTIFEX. MAXIMVS. TRIBVNITIAE. POTESTATIS. XXVIII. IMP. VII. COS. III. PATER. PATRIAE. PRO. COS. S. P. Q. R. S. D.

Certiores vos feci de consilij propositiq. mei magnitudine, & quæ in Germania mihi in discrimine atque obsidione, alia ex alijs acciderunt, quum in eius medio, labore atque æstu confectus

Al. Coti-
ni, vel Car
nutij.
dracones,
militaria
Barbarorū
signa.

confectus fuisset. Sane dum Carnuti essem, speculatores nobis indicarunt septuagintaquattuor hostium dracones prope nos nouem millibus adesse: idemq. Pompeianus, quem bello ducem præfecimus, quod nos quoque videbamus, renunciauit. Cumq. in nostrorum militum exercitu haberemus tantum legiones Primam, Decimam, Geminam, & Frentensem: hostium vero nongentorum & septuaginta septem millia; measq. ipsius copias cum ingenti Barbarorum atque hostium exercitu comparassem, deos patrios votis susceptis rogavi. Sed cum ab eis negligerer; meq. ab hostibus premi animaduerteterem; copiarum mearum paucitatem contemplantus, eos qui apud nos Christiani dicuntur, accersui ac rogavi; inueniq. magnam eorum multitudinem: illosq. minis compuli, quod minime decuerat, propterea quod postea illorum vim ac potestatem cognoui. Itaque non ad telorum præparationem, non ad armorum, neque ad tubarum usum se contulerunt: hoc enim illis facere Dei causa & nomine, quem in conscientia gestant, gratum non est. Aequum igitur est, ut quos impios esse & a Deo alienos opinabamur: eos existimemus Deo munitos esse. Cum enim se humi proiecissent, non solum precati sunt pro me, sed etiam pro toto hoc exercitu, ut famis, ac sitis, qua urgebamus, remedium aliquod afferretur: quinque enim diebus aquam non sumpseramus, quod ea non suppeteret. Eramus enim in media Germania montibus undique conclusi. Simul autem atque sese humi abiecerunt, ac Deum illum precati sunt, quem ego ignorabam: statim e caelo pluuia delapsa est in nos quidem frigidissima, in Romanorum vero hostes grando, ignis specie ac similitudine, & fulmina: eorumq. orationibus ac precibus statim præsto Deus fuit, qui neque vinci, neque expugnari potest. Quamobrem illinc exorsi, concedamus talibus, ut sint Christiani, ne qua arma eius generis contra nos petant, & impetrent. Censeo autem neminem, quod Christianus sit, esse in crimen & in iudicium vocandum. Quod si quis inuentus fuerit, crimini dare cuiquam, quod Christianus sit, ei quidem qui in crimen vocatur, manifestum fieri volo, si nihil aliud obiectum est, quam quod Christianus tantum, dimitti: eum autem, qui Christianum accusauit, viuum exuri: illum

Euseb. lib.
4. cap. 12.
de hist. Ec-
cles.

illum vero, qui Christianum se esse professus fuerit, periculo omni, quod ob eam rem ei intendebatur, liberatum: Is, cui prouincia commissa est, nequaquam ad poenitentiam adigat, aut libertatem ei adimat. Hæc autem S. C. etiam sanciri volo; atque hoc meum edictum in foro Diui Traiani proponi, vt legi possit. Curæ autem erit Vetrasio Pollioni Præfecto Vrbi, vt ad omnes prouincias hæc constitutio mittatur: neque quisquam, qui eam exscribere, vel ipsa vti voluerit, prohibeatur. Valete.

*Iustinus
Martyr Apol. 2. sub
finem.*

De hac huiusmodi historia Tertullianus apertam mentionem facit, dum ad Scapulam Carthagini præsidem, vel proconsulem scribens ait: Marcus Aurelius in Germanica expeditione Christianorum militum orationibus ad Deum factis imbres in siti illa impetrauit. De Marci Aurelij Epistola, quam supra apposuimus, idem Tertullianus luculentum præbet testimonium dicens hunc in modum: Si litteræ Marci Aurelij grauiissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim, Christianorum forte militum precationibus impetrato imbre discussam contestatur, sicut non palam ab eiusmodi hominibus poenam dimouit, ita alio modo palam disperfit, adiecta etiam accusatoribus damnatione, & quidem tetriore. Hæc Tertullianus. Huius item Epistolæ meminit Iustinus Martyr, eamq. sub finem Apologiæ secundæ scriptam reliquit. Idem Orosius lib. 7. cap. 15. De hac historia, vel Epistola testatur Eusebius lib. 4. hist. Eccl. cap. 12. & 13. De hac eadem historia testimonium protulit Apollinaris Episcopus Hierapolitanus in Phrygia. Idem Polyuctus Martyr clarissimus, eiusdem Fulminatricis legionis miles, vt Metaphrastes ait. Idem Gregorius Nyssenus. Idem Niceph. lib. 4. hist. Eccl. cap. 12. Et Bapt. Egnatius lib. 5. cap. 7. Et Onuphr. Panu. lib. 2. Fast. Et Cæsar Baron. in Annal. Eccl. Anno Christi 176.

*Tertul. li.
ad Scapulam.
Ann. Christi
200.*

*Tertull. in
Apolog. ad
uers. Gen-
tes. cap. 5.*

*Iustinus
Martyr. an-
no Christi
148.
Eusebius.
Orosius.
Apollin.
Polyuct.
Metaphr.
die 9. Ian.
Greg. Nys.
in Quadr.
Martyr.
Niceph.
Egnat.
Cæsar Ba-
ron.*

Hæc eadem historia ab Ethnicis scriptoribus enarratur, nec est qui eam inficietur. Hi autem huiusmodi factum vel magicæ arti, vel Marci Aurelij precibus adscribunt. Et quamuis nemo fere illorum hominum sit, qui auxilium diuinitus obtentum Christianis acceptum ferat, nemo tamē Epistolam illam confictam, & supposititiam esse ait. Dion autem histo-

Dion, hist.

ricus

*Suidas in
dict. Iulianus.*

*Iulius Ca
pitol.*

*Iosephus
Castalio.*

*Cæsar. Ba-
ron. To. 2.
Annal. Ec-
cles.*

ricus cognomento Cassius, patria Nicæus, vir consularis, qui Romanam historiam libris lxxx. comprehendit, copiose testatur vnam Christiani nominis legionem illud pluuiæ donum impetrasse. Suidas vero rem omnem ad magiæ præstigiis refert, & præsertim in Iulianum quendam Chaldaeum Magum reijcit, seu Arnuphin Aegyptium philosophum, magiæ præsidio præpollentem, a quo exercitum Romanum periclitantem conseruatum esse ait: Sed Iulius Capitolinus in Marco Philosopho id omne ipsi Imperatori M. Aurelio Antonino aperte tribuit. Nos autem magis Antonini Epistolæ quàm alijs Ethnicis fidem adhibere debemus: nam de fide eiusdem Epistolæ nos dubitare nō patitur Antonini constitutio, quā ille in huius rei memoriam gratitudinis ergo sanciuir.

De hac Triumphali Columna Iosephus Castalio, vir sane eruditus Commentarium soluta scripsit oratione. De miraculo autem per Christum in Marci Aurelij Imperatoris gratiam aduersus barbaros facto elegantem edidit Elegiam.

Vt autem huic rei finem imponamus, ad columnam illam Antonini Cochlidem reuertamur dicentes, huius generis miraculum tam insigne, Christi virtute editum, ad perpetuam rei memoriam dicta in columna fuisse exculptum, sed imagine quadam, quæ Iouem Pluuium imbres, & fulgura demittentem, atque ex altera parte Romanos recreatos, ac lætabundos, ex altera vero Barbaros fulminibus occisos representat, vt apud Cæsarem Baronium Ecclesiasticæ historię non minus doctum, quàm accuratum scriptorem videre est, qui huiusmodi imaginem in columna incisam, forma ænea diligenter exprimendam curauit. Ego vero ligneam formam hoc loco representandam volui, vt in sequenti pagina cernere licet.

Quamuis

Quamuis autem Marcus Imperator pluviæ munus Christianorum precibus diuinitus datum per publicas litteras confessus fuerit, Gentilitas tamen Ioui pluuio illud acceptum referens Iouis alatum imaginē largientis pluuiam, barba admodū prolixa, & brachijs extēsis expressam, in Columna ipsa exculpsit, Christianæ gloriæ monimento præclarissimo, sed propter Ethnicā superstitionē adiectā subobscurato. Hinc ob talē impietate, columnā illam partim barbarico olim furore, Deo saltē permittente, incensam, partim vero cælitus fulminet actā fuisse credendū est. Verum vt impietas ipsa magis aboleretur, SIXTVS V. Pontifex Max. eam columnā multis in locis fractā & laceram, summo studio, magnaq. impensa restaurādam, & in pristinā formam restituendā, exorcizandāq.

O o curauit,

curavit, in eiusq. fastigio pro Marco Antonino Philosopho, & pro Antonino Pio, aeneum, & inauratum simulacrum Sancti Pauli, qui verus Christianæ fidei Philosophus, & Doctor Gentium fuit, veramq. pietatem Christianam excoluit, & propagavit, collocari iussit, ut hoc item facto, veram non fuisset pietatem illam Antonino Pio tributam, ob quam præsertim virtutem columnam, ac statuam sibi a Marco filio erigendam cōmeruit, ostenderetur. Virtutes enim, ut ait Sanctus Pater Augustinus, nisi ad verum Deum referantur, non virtutes, sed vitia iudicanda sunt, iuxta illud Apostoli dictum: Quod non est ex fide peccatum est: nam a communi Theologorum schola, ut alias in hanc sententiam interpretationes posthabeam, omnis vita infidelium peccatum nuncupatur ex quadam concomitantia, peccato scilicet infidelitatis concomitante omnes infidelium actiones.

*S. Aug. lib.
19. de civ.
cap. 25.
Rom. 14.*

*Aegid. Roman.
li. 2.
sent. dist.
41. q. 2.
art. 3.*

*Arist. lib.
2. Moral.
Nicom.
cap. 4.
Dent. 16.*

*S. Bonau.
5 hexaem.
ser. 7. 10. 1.*

Infideles enim, quatenus infideles, efficere possunt aliquod opus bonum, quod de genere bonorum dicitur, illud tamen opus bonum, ut eleemosyna, & id genus alia, ut Aegidius Romanus & alij Doctores inquirunt, si ad idolum, vel ad inanem gloriam referatur, peccatum omnino est: quia est opus bonum, sed non bene factum: si autem non ad idolum, nec ad inanem gloriam illud referatur, sed naturali quadam pietate, non tamen est omnino bonum, peccato infidelitatis concomitante, formaq. operis, charitate scilicet, deficiente. Et sicut, teste Aristotele, iustus ille non est censendus, qui iuste non agit, etiamsi iusta faciat, iuxta illud præceptum: Iuste quod iustum est persequeris; ita nec pius iudicandus est qui pietatem quādam hoc vel illo modo præstat, peccato scilicet infidelitatis concomitante, quo saltem Antoninū Pium suam exercuisse pietatem, censendum est. Id quod alijs item Gentilibus vera fide carentibus accidisse dicas oportet, qui virtutes tanquā animæ facultatum perfectiones, non tanquam ad optimum & supremum finem, Deum verum, ordinatas cognoverunt. Quare sanctus Bonaventura recte ait, Philosophos pennas habere struthionis, qui etiamsi alas habeat, non tamen instar aliarum avium volare potest. Gentilium enim virtutes, quæ vicem alarum in hominibus quodam modo gerunt, nec sunt fide illustratæ, nec spe sustentatæ, nec Christiana

na

na denique charitate informatæ, hominem ad æternæ vitæ præmium eleuare non queunt. Quare huiusmodi pietate insigniti non vere pij, sed potius impij quadam ex parte dici possunt. Quam profecto rem SIXTVS QVINTVS facto ipso explicauit, dum in columnæ vertice verum pietatis cultorem, Gentium Doctorem, & vas electionis Sanctum Paulum, seu Pauli simulacrum collocauit, atque ita, vt non insulse cecinerit Blancus in hanc verborum formam:

Pag. 36.

Iure Antoninum Paulo vis, SIXTE, subesse:

Nam vere hic pius est, impius ille Pius.

Iure quidem: nā sicut hæc columna a Marco Aurelio Philosopho fuerat dedicata Antonino Pio, seu potius impio, si falsa religio spectetur Imperatoris, qui *Sixto* primo sedēte imperauit, ita a *Sixto* ipsi Paulo vere Pio, veroque Christiano Philosopho, ac Gentium Doctori erat consecranda, vt iniuria Deo illata, dum Imperatori, qui temporibus *Sixti* primi vixit, Columna dicatur, a *Sixto* quoque optimo iure vindicaretur.

Ex histor.
Tarchag.
par. 2. lib.
3.
Et Annal.
Eccl. Cas.
Bar. 10. 2.
Et alijs.

Hæc de Columna Antoniana, deq. Ethnicorū virtutibus, de quibus alibi prolixiorē habui sermonē dū quærerē, num Philosophi in lege naturæ saluari potuerint: vbi multa, & scitu quidē digna de Platone recitantur. Nunc reliquū est, vt cetera ad Bibliothecæ Vaticanæ Appendicē pertinetia transeamus.

Lib. de Pa-
tiētia Ita-
lica lin-
gua cōscri-
pta.
Multa itē
de Plat. si-
pra, pagi-
na 114.

APPENDIX DE DIALECTIS,

hoc est de varijs linguarum generibus.

APTIM ego, & currente quasi, vt dicitur, calamo, grauioribus negotijs distentus variarū linguarum characteres, eorumq. inuentores suo iam loco descripsi. Hinc de Dialectis Appendicem hic conscribendam censui, vt quisque maiorem inde, exactioremq. cognitionem adipisci valeat. Gentes enim, & linguas septuaginta quinque esse multi hac ratione ducti dixerunt quod Moyses scripsit, Animas exiisse ex Iacob in vniuersum quinque & septuaginta, quæ in Aegyptum descenderunt: vel vt alijs placeat, septuaginta duas esse linguas e totidem capitibus fami-

Euphorus
Et alij ex
Clem. Ale-
xan.

Gen. 46.
Exo. 1.
Aet. 7.
Gen. 10.

O o 2 liarum,

liarum, quæ in Genesi recensentur. Reliquæ verò linguæ multæ ad vnum genus commune, quod duas, aut tres, pluresve dialectos contineat, referendæ sunt.

Hoc autem loco silentio prætereundum non est, cur in Genesi, & in Exodo septuaginta, in Actibus vero Apostolorum septuaginta quinque fuisse animas, quæ in Aegyptum ingressæ sunt, legatur. Ad quam rem declarandam, subscribam quæ S. Hieronymus docet hisce verbis: Omnes animæ (inquit) quæ ingressæ sunt cum Iacob Aegyptum, & quæ exierunt de femoribus eius absque mulieribus filiorum Iacob animæ sexaginta sex. Filij autem Ioseph, qui nati sunt ei in Aegypto, animæ nouem. Omnes ergo animæ, quæ ingressæ sunt cum Iacob Aegyptum, septuagintaquinque, quod excepto Ioseph & filiis eius, sexaginta sex animæ, quæ egressæ sunt de femoribus Iacob, introierunt Aegyptum, nulla dubitatio est. Ita enim & paulatim per singulos supputatus numerus approbat, & in Hebræis voluminibus inuenitur. Hoc autem quod in septuaginta Interpretibus legimus, Filij autem Ioseph, qui nati sunt ei in Aegypto, animæ nouem, sciamus in Hebræo pro nouem esse duas. Ephraim quippe & Manasse antequam Iacob intraret in Aegyptum, & famis tempus ingrueret, nati sunt de Aseneth filia Phutipharis in Aegypto. Sed & illud, quod supra legimus, Facti sunt autem filij Manasse, quos genuit ei concubina Syra Machir, & Machir genuit Galaad, Filij autem Ephraim fratris Manasse Suthalaam Ethaam; Filij vero Suthalaam Edom additum est. Siquidem id quod postea legimus, quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim illo tempore, quo ingressus est Iacob Aegyptum, eius ætatis erant Ephraim & Manasse, ut filios generare potuerint. Ex quo manifestum est, omnes animas, quæ ingressæ sunt Aegyptum de femoribus Iacob, fuisse septuaginta, dum sexaginta sex postea ingressæ sunt, & repperunt in Aegypto tres animas, Ioseph scilicet cum duobus filiis eius. Septuagesimus autem ipse fuerit Iacob. Hanc rem ne videamur aduersum scripturæ auctoritatem loqui, etiam septuaginta interpretes in Deuteronomio transfulerunt, quod in septuaginta animabus ingressus est Iacob in Aegyptum. Si quis igitur nostræ sententiæ refragatur, scripturam inter se contrariam

S. Hieron.
in Gen. 10.

3.

Ex Gen.

46.

Et Exo. 1

Ephraim
& Manasse
filij Ioseph.

Quinque
filij filiorum
Ioseph.

Concilia-
tio loco-
rum.

Deut. 10.

trariam faciet. Ipsi enim septuaginta interpretes, qui hic septuaginta quinque animas per prolepsin cum Ioseph & posteris suis Aegyptum ingressas esse dixerunt, in Deuteronomio septuaginta tantum intrasse memorant. Quod si e contrario nobis id opponitur, quomodo in Actibus Apostolorum in concione Stephani dicatur ad populum, septuaginta quinque animas ingressas esse Aegyptum, facilis excusatio est. Non enim debuit sanctus Lucas, qui ipsius historiæ scriptor est, in Gentes Actuum Apostolorum volumen emittens, contrarium aliquid scribere aduersus eam scripturam, quæ iam fuerat Gentibus diuulgata. Et utique maioris opinionis illoduntaxat tempore septuaginta interpretum habebatur auctoritas, quàm Lucæ, qui ignotus & vilis, & non magnæ fidei in nationibus ducebatur.

Obiectio.
Act. 7.

Responsio.

Hoc autem generaliter est obseruandum, quod vbicumque sancti Apostoli, aut Apostolici viri loquuntur ad populos, ijs plerumque testimonijs abutuntur, quæ iam fuerant in Gentibus diuulgata. Hæc S. Hieronymus loco supra citato. Reliquum est vt ad Dialectos reuertamur.

Regula.

Dialectus est dictio quæ peculiarem alicuius loci notam præferat, vel propriam aut communem Gentis characterem ostendit. Hinc Græci dialectorum suæ linguæ differentias quinque, Atticam scilicet, Ionicam, Doricam, Æolicam, & Communem habere dicuntur. Voces autem barbaræ a Græcis vsurpatæ glossæ dictæ sunt, vt Clemens Alexandrinus testatur: ob idq. Galenus glossas Hippocratis, idest prisca, & obsoleta in eius libris vocabula proprio libro interpretatus est.

Dialectus
quid ex
Clemente
Alexand.
lib. 1.
Strom.

Clem. Alex.
lib. 1.
Strom.

Dioscurias, Vrbs in Colchide, nunc deserta, quondã adeo clara fuit, vt nonnulli prodiderint in eam trecentas nationes, quæ dissimilibus linguis vterentur, descendisse, sicut Plinius ait, deinde a Romanis centum triginta interpretibus negocia ibi gesta fuisse.

Plinius li.
6. cap. 6
Et Steph.
anus ex Timotheo
Græco.
Ex iisdem
scriptoribus.

Mithridatem Ponti regem duarum & viginti gentium ore loquutum constat, nec de subiectis gentibus vllum hominem per interpretem ab eo appellatum quinquaginta sex annis, quibus regnavit.

Diodorus Siculus de fabulosis antiquorum gestis narrat, insulam quandam, Felicem dictam, habere homines, qui non solum

Diod. li. 3.

solum voce humana loquantur, verumetiam auium diuersarum cantus imitentur ob linguam diuisam sibi a natura datam. Quodq. mirabilius est, vnum hominem cum duobus loqui posse ait: vna enim linguæ pars vni: altera alteri loquitur.

*Herodotus
Cic. lib. de
leg.*

Herodotus Halicarnasseus a Cicerone Pater historiæ nuncupatus narrat Troglodytas Æthiopes, qui serpentibus & lacertis vescuntur, voce instar vespertilionum stridere.

*Nuruspro
lingua.*

In remotissimis quibusdam ad septentrionem regionibus mercatores rerum commutationes nutibus & gestibus facere legimus: non quòd loquendi facultate omnino careant tanquam muti, sed quòd linguis plane diuersis vtantur.

Gen. 11.

Varia igitur linguarum genera & permulta quidem, siue septuaginta duo, siue plura vel pauciora iam inde ab ædificatione Turris extitisse pro comperto habetur. Immo, vt alij volunt, ex illa ædificatione, seu potius infania, tanta homini sermonis varietas, linguarumq. confusio innata est, vt quot orbis Regiones sunt, tot hominum linguæ sint: prius

*Idem pag.
31.*

enim vniuersa Terra, teste Moyse, labij vnius erat. Quamuis autem ceteræ linguæ ab Hebræo Idiomate originem traxerint, sola tamen Hebraica, vel tanquam omnium prima & antiquissima, pura & sincera remansit, vel ob eas fortasse rationes, quas recensuimus, dum de ea suo iam loco loquuti sumus: nulla enim lingua est, quæ ab Hebraica quædam deriuata & corrupta vocabula nō habeat, vt Chaldaica, Syriaca, Phrygiaca, Aegyptiaca, Punica, Græca, Latina & aliæ.

*Pag. 80. et
31.*

*Ex S. Hieron. in cap.
7. Isa. Et
Isid. lib. 1.*

*Etym. c. 3.
Vide pag.
128.*

Et sicut Latini innumera non solum artium, sed rerum etiam vocabula a Græcis mutuati sunt, ita aliæ linguæ multas item voces acceperunt a Latina, quæ a Gothis, & ab alijs Populis in Italia, Gallia, & Hispania atque alibi corrupta est, vt satis eo loci dictum fuit, vbi de Gothorum litteris verba fecimus. Sic etiam alias linguas inter se corruptas fuisse constat, vt alio in loco ostendemus, cum de barbaricis linguis sermonem habebimus: omnes enim linguæ, Hebraica, Græca, & Latina saltem exceptis, Barbaricæ dici possunt, ac debent. Hinc, vt ceteras nunc rationes posthabeam, tribus hisce linguis vniuersa Biblia conscripta, Tirulumq. Saluatoris nostri Cruci non sine diuino consilio, ac mysterio appositum

Pag. 153.

*Infra de
Carica lin-
gua, Ger-
manica,
& Itali-
ca.*

tum

tum fuisse dicendum est. Sed quamuis Græci ceteras linguas Barbaricas appellare consueuerint, hæ tamen tres insigniores sunt, præcipuumq. obtinent locum, Hebraica præsertim lingua tanquam omnium linguarum genitrix, & mundo coeua, vt alibi dictum est, vbi multarum linguarum originem demonstrauimus. Quando autem a Plauto, & ab alijs probatissimis Scriptoribus Latina lingua barbara nuncupatur, hæc vox, *Barbara*, pro extera voce sumitur. Barbari enim aliquando pro aduenis, aut exteris populis dicti sunt. Hinc Næuius, Plautus, & alij Poetæ Latini appellati sunt barbari, idest exteri, quippe qui comœdias Græcas latinitate, hoc est lingua extera, donarunt. Quare Plautus in *Asinaria* inquit: Nomen huic Græcæ Onagros est fabulæ, Demophilus, scripsit (idest Græce) Marcus vertit barbare (idest Latine.) Item in *Trinummo*: Græce est huic Thesauro fabulæ, Philenus scripsit (idest Græce) Plautus vertit barbare (idest Latine.)

Pag. 86. et 87.

In Proleg.

Præcipuæ igitur & insigniores linguæ sunt Hebraica, Græca, & Latina. Quod cum ita sit, ab re alienum me facturum non puto, si de harum trium elementis nonnulla dicantur antequam ad singulas quasque linguas perueniamus, cum ipsæ exactiorē quidem sermonem iure postulent. Hebraica enim elementa & Græci, & Latini sibi desumpserunt, non solum quantum ad scribendas aliqua ex parte notas, verum etiam quantum ad earundem pronunciationes, & præsertim Græci, vt infra videre est.

De triplicis Alphabeti consonantia.

Hebraice Aleph. א. Græce Alpha α. Latine A.

Primum autem huiusce linguæ sacrae elementum non solum a Græcis & Latinis, sed ab omnibus fere linguis usurpatum esse inueni, vt dictum est eo loci, vbi de nouo Alphabeto Hebraico sermonem habui. Prima enim Hebraica littera, Aleph nuncupatur. Hæc deinde Alepha, & per syncopen Alpha a Græcis dicta est. In alijs linguis prima Alphabeti littera vel eandem omnino Hebræorum pronunciationem, vel initium, vel saltem desinentiam eiusdem pronunciationis retinet, velut apud Syriacos & Assyrios, Aegyptios et Asianos,

Pag. 92. et 118.

*Ex Apped.
Thes. Am-
brof. de in-
trad. va-
riarū lin-
guarum.*

nos, Samaritanos et Armenos, Arabes et Aethiopes, Indos et Saracenos, Phoenices et Illyricos siue Dalmatas, Hetruscos, et Turcas, necnon apud alias Nationes: nam sicut prima littera ab Hebræis, et ab alijs Aleph vocitatur (a Chaldæis tamen Olaph) ita ab Indis Alefu, ab Assyrijs, siue Syriacis, ac Phœnicibus Aluz, a Saracenis Alchmon, ab Aegyptijs Athomus, vel Athoin, a Græcis, Hetruscis, et Iacobitis, multisq. alijs Nationibus Alpha, et a Latinis, A. Id quod non sine consilio, aut mysterio factū esse dicendū est. Hæc denique littera a Dionysio plenitudo vocis appellatur: a cuius litteræ figura aliquoties coniūcta hoc modo, , pentagonū nuncupatur pētal-pha, quasi quintuplum Alpha: nā in huiusmodi figura, si recte spectetur, A, vel Alpha quinquies videtur esse repetita.

Hebraice Beth ב. Græce Beta β. Latine Be b.

*Iuvenalis
lib.*

Hæc littera Hebraice Beth, Græce Βῆτα, et Beta, Latine B, vel Be, dicitur: vtrumque tamen ab Hebraica pronuntiatione Beth. Beta autem vel Be a Latinis pronuntiari debet, non Vita. Quòd autem hoc elementum Beta, non vita appellari debeat, illud nobis argumento est, quòd Alphabetum, non Alphaurum ex duarum litterarum Alpha et Beta voce vel sono compositum ab omnibus dici solet, vt erudite docet Adolphus Mekerchus Brugenſis, quem maiori ex parte in huiusmodi symphonia, siue consonantia Alphabeti Hebraici, Græci, atque Latini sequuti sumus. Hinc Iuuenalis de Beta testatur hunc in modum:

Hoc discunt omnes ante Alpha, & Beta puelli.

Et Martialis lib. 5.

Dicas licebit Beta me togatorum.

*S. Hieron.
in c. 4. ad
Gal. ro. 6.*

Hinc Græci Latinis vel Hebraicis vtentes dictionibus, per b, litteram scribunt, eas item per β scribere solent, vt Brutus, Βρῦτος. Strabo, Στραβων. Tiberius, Τιβέριος. Benedictus, Βενέδικτος. Budæus, Βυδαῖος, idq. genus alia sexcenta apud Plutarchum, Dionem, et alios Historicos Græcos passim videre est. Idem dicitur de vocibus Hebraicis, vt Saba, Σαβὰ. Balaam, Βαλαὰμ. Baal, Βααλ. Abraam, Αβραάμ, et alia id genus permulta. Id quod clarius patet ex ea dictione Hebraica, vel, vt S. Hieronymus ait, Syrica, quam ex duabus primis Alphabeti

phabeti Hebraici litteris Aleph et Beth compositam Beatus Paulus suis in Epistolis hoc modo reliquit Αββα, ὁ πατήρ, Abba idest Abba Pater, vt quiddam esse in hac voce peculiare, quod et patres libenter audiunt, et pueri statim sonare discunt. Infantes enim pro hac voce *Abba*, *Babba* vel *Babbo* pronunciare incipiunt. Qui igitur *Vita*, non *Beta* pronunciant, inepte et corrupte loquuntur, illud vitium imitantes, quo Hispania, & Castellæ præsertim prouincia, siue Burgen-sis Dioecesis perpetuo laborat pronuncians *Vestia*, pro Be-*stia*: *Vene* pro Bene, vt alibi sub alijs exemplis demonstratum est: & e conuerso siue præpostere: *Bita* pro *Vita*: *Bacca* pro *Vacca*: & *Vonum binum* pro Bonum vinum, vt apud Vascones in Hispania citeriore populos, quibus hoc vitium peculiare est: dicunt enim *Bibo* pro *Viuo*, quasi eorum viuere, Bibere sit, vt nescio quem in quodam Epigrammate de ijs hac in re non insulse luisse memini. De hac littera multa alia vide in Adolpho Mekercho Brugenfi.

Rom. 8.
Gal. 4.

Pag. 118.

Adolphus
de pronunc.
lingua Græ-
ca.

Hebr. Ghimel ג. Græc. Gamma. Γ, γ. Lat. Ge. G, g.

Hæc littera eodem fere sono apud Hebræos, Græcos, atque Latinos pronunciari solet, & ab Hebræo nomine originē traxit. Et quoniā Græce Gamma dicitur, hinc hæc littera ג, Digāma Aeolicū appellatur quia duplicis Gammatis imaginē referre videtur, hoc modo Γ, ΓΓ. de quo superius satis dictum fuit. Apud Græcos autē Gamma geminātū, vim & sonum, n, retinere solet, vt Ἀγγελος, Angelus. Ita etiam ante χ vt Ἐγχος Enchos. Et ante kappa, vt πέφανκα Pephanka.

Pag. 140.
C. 141.

Hebr. Deleth ד. Græc. Delta. Δ, δ. Lat. De. D, d.

Delta a nomine Hebræo Daleth, siue Deleth. Vnde deleta, & per syncopen Delta, triangularis figuræ imaginem apud Græcos repræsentans hoc modo Δ, vt alibi me explicasse memini.

Pag. 114.

Hebr. He ה. Græc. Epsilon. Ε, ε. Lat. E, e.

Hebræis nulla est littera, quæ Græcæ litteræ Epsilon respondeat, nisi accipiatur He, quam Græci in vocalem mutauerunt, vt Heth in Ητα.

Pp

Hebr.

Hebr. Tsade ז. Græ. Zeta .z, ζ. Lat. Zeta .Z, z.

Hæc littera a Græcis dicitur Zeta , non Zita , & Tsade Hebræorum , non Zain , opponitur . Flandri pronunciant , Ts: Latini pro Zeta Græco elemento . Hanc litteram, vt Martianus Capella refert, Appius Claudius reformidauit, quòd dum exprimitur, morientis dentes imitetur, vt superius demonstratum est .

Hebr. Heth ה. Græ. Eta, Η, η. Lat. E. E, e.

Heth Hebraice, pro qua Græci Hta, vel Eta, Latini conuertunt in E, longum . Sed Hta Græcum Latine rectius Eta, quàm Ita pronuntiandum videtur, vt ΙΗΣΟΥΣ, IESVS, non Iisus, & ΗΛΙ ΗΛΙ λαμασαβάχθωνι, Heli Heli, lamafabachthani . Beth item secundum Alphabeti Hebraici elementum in Threnis Græce scriptum inuenitur Βῆθ, a Latinis non nisi Beth Hebræorum more pronuntiandum esse ratio ipsa persuadet, non Vith, vel Bith, sicut de Beta Græco non Vita a Latinis scribendum, pronuntiandumq. esse demonstraui-
mus, ex Mekercho Brugensi.

Hebr. Teth ט. Græ. Theta .Τ, τ. Lat. The .T, t.

Hæc littera pro Th idem valet apud Hebræos, Græcos, & Latinos, & eandem fere pronunciationem apud eosdem habet . Et quamuis Græce θῆτα scribatur, & pronuncietur per I, a Latinis tamen per E, non per I, pronunciari debet iisdem rationibus, quas de Beta, Zeta, & Eta enarrauimus . Theta igitur non Thita dicendum est . De huius litteræ mysterio, & apud Iudices vsu, satis dictum esse reor alijs in locis.

Hebr. Iod י. Græ. Iota .Ι, ι. Lat. I. I, i.

Littera Iota ab Hebræo Iod, י, pro d, vsurpato, & Latine I, respondet . Quamuis autem I, varie a Græcis scribatur, & pronuncietur (sunt enim apud eos varijs characteres eundem fere sonum retinentes) Iota tamen apud Græcos & Latinos est idem elementum, & nunquam eius mutatur figura, etiamsi apud Latinos vim consonantis interdum obtineat .

Hebr.

Hebr. Cap. Caph. vel Coph. כ. Græ. Kappa. Κ, κ. Lat. Ce. C, c.

Hoc elementum quamuis apud Hebræos, Græcos, & Latinos eandem notam, idemq. nomen omnino nō habeat, eandem tamen retinet potestatem. Hac littera veteres Latini frequentius utebātur, quā noui: & nō minus recte per C, quā per Q scribere solebant, ut Quando, & Cuoniam pro Quando, & Quoniam, & id genus alia: quia C, & Q, maximam inter se habent affinitatem, ut videre est in Relatiuo Quis, vel Qui, nam eius obliqui tam C, quā Q, retinere solent, ut Cuius, Cui, & Quem & Quo, ut fusius alio in loco dictū est. Pag. 237.

Hebr. Lamed. ל. Græ. Lambda. Λ, λ. Lat. El. L, l.

Hæc littera tam apud Hebræos, quā Græcos & Latinos eandem retinet potestatem, quamuis eandem notam, idemq. nomen non habeat apud eosdem. Interdum autem apud Græcos λλ geminata, prima vim & sonum, n, retinere solet, ut Μάλλιος, Manlius.

Hebr. Mem. מ. Græ. My. Μ, μ. Lat. Em. M, m.

Hoc elementum tam apud Hebræos, quā apud Græcos & Latinos idem fere nomen litterulis transpositis, eandemq. pronunciationem habere videtur: eandem tamen retinet potestatem. Est littera, quæ labris imprimitur: si autem huiusce litteræ nomen Hebraicum diligenter spectes, illud a suauissimo nomine, quo infantuli Matrem siue nutricem appellant, non multum distare dicas oportet. Infantuli enim Matrem siue nutricem Mammam vocitare solent. Hinc Martialis
li. 2. Epig.
56. Martialis:

Mammas atque Tatas habet Afra, sed ipsa Tatarum

Dici, & mammarum maxima mamma potest.

Varro: Qui cibum ac potionē Buas & Pappas vocant, & Patrē Tatā, & matrē Mammā. Hæc Varro. Bua infantulorū potio, Bomba, vel Bombo a Nostratibus dicta: Māmā vero qua Matres vocantur, a mamma feminea, lactis receptaculo, quo ipsis infantulis nihil charius iucūdiusve esse potest, ortum traxisse puto. Hinc in aliquot Italiæ locis, & præsertim apud Nostrates, pueri omnes Mammoli a māmā, & puellæ Mammolæ vo-

*Varro de
liberis e-
ducandis:
& Cato.*

Pp 2 citantur.

citantur. Hac eadem, vt suspicor, ratione Auia, patris, vel matris Mater, *Μάμμη* Græce dicitur, idest Mamme, cum Auia mea patri, vel matri meæ præbuerit mammam, siue mamillam, & quodam modo quasi altera mater mea dicenda sit. Ob id mammare apud S. Aug. est mamas ad sugendū præbere.

Hebr. Nun. נ. Græ. Ny. Ν, ν. Lat. En. N, n.

Nun Hebraice, Græce vero Ny, quasi Nu per u exile, abiecto vltimo, n: & hoc modo est idem huius elementi nomen tam apud Hebræos, quàm apud Græcos: & idem sonat quod N apud Latinos.

Hebr. Scin. ש. Græ. Xi. Ξ, ξ. Lat. Ix. X, x.

Hoc elementum valet idem quod cf, vel gf. Græcus ille sonus Xi, ab Hebræo ductum videtur, et est eadem nota, quæ et Latina, litterulis inuersis, vt Xi, et Ix.

Græ. Omicron. Ο, ο. Lat. O, o.

Nulla littera Hebraici Alphabeti huic Græce respondere inuenitur, sed Latinæ O. Appellatur autem apud Græcos O, breue ad differentiam ω, quæ est O magnum, vt fusius loco suo dicetur.

Hebr. Pe. פ. Græ. Pi. Π, π. Lat. Pe. P, p.

In hoc elemento Hebræi et Latini, quod ad nomen pertinet, nihil omnino differunt: Græci vero ab ijs non nihil: immo adeo parum, vt nihil distare videatur. Huius autem litteræ eadem est potestas apud omnes.

Hebr. Res. ר. Græ. Rhō. Ρ, ρ. Lat. Er. R, r.

Huius litteræ originem Græcus traxisse videtur ab Hebraico elemento Res, vel Resc, a quo tamē longius remotum nomen desumpsit: Latinus vero propinquius, duabus primis litterulis inuersis, et vltima abiecta.

Hebr. Samech. ס. Græ. Sigma. Σ, σ. Lat. Es. S, s.

Huius litteræ nomen tam apud Hebræos, quàm Græcos idem fere videtur esse, quadam tamen litterarum mutatione, ac traiectione facta: et a Messalla coruino sibilum uocatur. maiuscu-

maiuscula littera est M, Latinum transuersa conscriptum. *Pag. 132.*
 Antiquiores Græci pro littera S, maiuscula utebantur ea nota, quæ est eadem prorsus ac C Latinorum, nisi quod extrema cornua habet intus magis reflexa, & magis oblonga hoc modo C. Hinc per abbreviationem tribus modis scriptitare solebant Iesu Christi, Saluatoris nostri nomen, vt IC: vel IΣ. vel IHΣ. Qua ex re imperiti hoc nomen scribebant cum adspiratione hunc in modum Ihesus, vel IHESVS, vel IHS, putantes H Græcum, esse h Latinum, vt fusius alio in loco a me dictum est. *Pag. 178. C. 179.*

Hebr. Tau. ט. Græ. Tau, vel Taf. Τ, τ. Lat. Te. T, t.

Tau, tam apud Græcos, quàm apud Hebræos pronunciari debet hoc elementum. De mysterio huius litteræ, quæ sanctissimæ crucis similitudinem repræsentat, multa diximus eo in loco, vbi Alphabetum Hebraicum antiquius appositum est. Hinc eadem repetere superuacaneum censeo. Addam tamen quod sentit Tertullianus dicens: Ipsa est enim littera Græcorum Tau, nostra autem T, species Crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris apud veram & Catholicam Hierusalem. Quapropter etiam Typus est sacrosanctæ Crucis Domini nostri Iesu Christi. *Pag. 83. Tertul. li. 3. adu. Marcionē.*

Græ. Ypsilon. Υ, υ. Lat. Fyo. Y, y.

Nulla in Alphabeto Hebraico littera est, quæ huic Græcæ Ypsilon respondeat: est enim Græca tantum, qua Latini in dictionibus Græcis vtuntur. De huius litteræ mysterio alijs in locis multa diximus, hinc ea hoc loco subticenda censeo. *Pag. 127. C. 145. C. 158.*

Hebr. Phe. פה. Græ. Phi. Φ, φ. Lat. Ef. Ph.

Hæc littera apud Hebræos & Græcos eodem fere nomine pronunciatur, & Latino F, respondet: quod quidem inuersum ꝑ Digāma appellatur, solis Æolibus peculiare. De hoc Digammate, quod Claudius Imperator inuenisse fertur, multa suo iam loco dicta sunt. Hinc eo confugiendum est. *Pag. 140. 141. 142. C. 143.*

Græ. Chi. Χ, χ. Lat. Ch.

Nullum est apud Hebræos elementum, quod Græco, aut Latino

Latino respondeat. Græci autem & Latini, quod ad figuram pertinet, omnino conueniunt. Græci enim pro littera maiuscula vtuntur hoc elemento X, quod quidem a Latinis vsurpatur, sed non pro Ch, veluti apud Græcos. X enim apud Latinos habet vim cf, & gf, instar litteræ Græcæ, Ξ I. Hinc imperitorum Latinorum ortus est error: hi enim scribunt sic Xps, pro Christus, putantes hanc dictionem, $\overline{\text{XPΣ}}$, sic a Græcis conscriptam, constare ex X, & P, Latinis litteris, cū sint Græcæ pro Ch, & R. nam X Latinū adsimile Xr Græco: & P Latinum, Pw Græco est. De hoc modo scribendi multa suo iā loco dicta sunt, hinc cetera sunt hic prætermittenda.

Pag. 177.
et 178.

Græ. Pfi. Ψ ↓ Lat. Pf.

Hæc littera apud Hebræos non inuenitur, nec apud Latinos: sumitur autem pro pf, aut bf, vt $\psi\alpha\lambda\mu\delta\varsigma$, Psalmus: & $\Psi\rho\alpha\downarrow$, Arabs.

Græce. Omega. Ω, ω.

Hoc elementum est tantum apud Græcos, & vocatur O, magnum duabus de causis: tum quia est natura longum, tum quia veluti ex duobus, oo, constare videtur. vtraque item ratione dicitur magnum ad differentiam, Omicron, quod appellatur o breue.

Dialectus
spirituum
ex Plato-
ne in Cra-
tylo.

Ex Aegid.
Rom. li 2.
Sent. dist.
10. q. 3. ar.
sic. 2. dub.
1. et 6. la-
terali.

Hæc de præcipuis linguarum generibus, a quibus omnia alia Idiomata emanasse censendum est, vt experientia ipsa docet. Antea vero quàm ad singulas quasque linguas declarandas perueniamus, de cælestium spirituum necnon animalium Dialectis nonnulla dicenda esse reor. Plato enim Dijs Dialectum quandam attribuit, coniectura ex somnijs & oraculis facta: & insuper ex dæmoniis, vt qui non sua, sed dæmonum inhabitantium Dialecto loquantur. Ego vero spiritibus tam bonis quàm malis Dialectū esse peculiarem quandam non crederem cum ij in corporibus assumptis quauis lingua loqui possint, & locutione aliqua externa non indigeant, quando ad mortales non loquuntur. Angelus enim alteri Angelo duobus modis loqui potest, hoc est, verba in corde suo formata, vel in mente aut cogitationes per signa intelligibilia exprimendo, vel virtutem suam ad res corporeas

reas absque corporum transmutatione applicando : cum enim Angelus couertit se super speciem intelligibilem, quam habet apud se, format inde verbum, quod est idem quod cogitatio : & tale verbum in vno Angelo non est notum alteri Angelo : quia nec vnus Angeli cogitationes natura ipsa alteri Angelo sunt notæ, nisi in genere. Postquam vero Angelus conuertit se super speciem intelligibilem, & formauit inde verbum, quod est cogitatio : potest iterum se conuertere super huiusmodi verbum, & formare aliquod signum intelligibile, quod etiam potest appellari verbum, quia est illius verbi formati expressio. Angelus igitur alteri Angelo loqui potest his duobus modis, vel cogitationum, verborumq. formarum expressione, vel suæ virtutis ad res corporeas applicatione. Homini autem vno tantum modo loqui potest, suæ videlicet virtutis ad res corporeas applicatione. Id quod duobus item modis fieri potest : vel per organum siue instrumentum phantasticum ad phantasiam spectans, ab eo mutatum, vel per aerem ab eodem commotum, corporis tamen transmutatione. Quamuis enim Angeli non habeant linguā, nec item organa alia corporea ad locutionem pertinentia, eis tamen res corporeæ, quantum ad motū, sicut vniuersa Theologorum schola fatetur, ad nutum obediunt : & quia omnes spiritus perfectam de rebus corporeis ac naturalibus habent cognitionem, hinc in imaginatione, & organo phantastico cuiusuis hominis efficere possunt aliqua signa imaginabilia, vel species imaginabiles, vt sibi placet, deducendo humores, et spiritus animales ad principium sensitium, et organum phantasticum, vel ad phantasiam, in quibus huius generis species, vel similitudines sedem habent : et hoc primo modo homini loquuntur, repræsentantes ei quæ repræsentare volunt. Secundo autem modo Spiritus loqui possunt homini aerem commouentes, vel condensantes, vel frangentes, aut verberantes, atque ita, vt fiant ibi soni quicunque iuxta suam ipsorum Spirituum voluntatem, aut placitum propter voces efficiendas, et locutionem formandam, cum eis perfecta rerum naturalium cognitio sit, resq. corporeæ ad nutum ijs obediunt eo modo, quo dictum est. Quamuis igitur Spiritus loqui possint hominibus, ego tamen non video, cur eis peculiaris

Spiritus
locutio.

Angelus
Angelo
duobus modis loqui
potest : ho-
mini autem
vno.

Res cor-
poreæ quo
modo spi-
ritibus o-
bediant.

Secundus
modus lo-
quendi,
quo Spi-
ritus loqui
possunt ho-
mini.

liaris lingua tribuenda sit, cum quavis lingua hominibus loqui possint: & inter se locutione externa, vel vocali non indigeant.

Brutorum item suam esse Dialectum, censet Plato, quam eiusdem generis animantes intelligant. Ad hoc autem comprobandum quædam narratur historia de Elephante, qui in coenum illapsus clamasse fertur: alius, qui aderat, hoc viso, abiit: & mox cum grege elephantum reuersus periclitantem seruauit. In Libya quoque aiunt scorpionem, si hominem ut feriat contingere non possit, abire, & cum pluribus reuerti, atque ita catenatim cohærentibus & demissis illis, hominem, cui insidiatur, ferire. Vnde quidam coniiciunt, bruta non aliquo nutu obscuro, neque aliquo corporis motu, gestuue, sed sua potius Dialecto, quæ voluerint inter se significando communicare. Fertur præterea de piscibus, si quis forte linea attractus, ea rupta, euaserit, nullum deinceps eo in loco per illum diem eiusdem generis piscem apparere. Hæc Clemens Alexandrinus.

De brutorum inter se colloquio multa etiam Porphyrius tradit in libris de abstinendo ab animatis. Sed absurdum videtur illud quod Clemens de brutis in genere scribit, tanquam omnia dialecto quadam inter se vtantur, scorpionis quoque & pisces: quibus cum ipsa vox negata sit, multo magis etiam Dialectum negatam fateamur oportere. Quamuis enim Psittacus Ἀνθρωπογλώττος dictus quasi linguam hominis habens,

& Coruus, & Pica ob linguam sibi latiore naturaliter datam, voces quasdam articulatas, humanæ locutioni adsimiles, veluti quodam naturæ artificio exprimere videantur, eas tamen aues loqui proprie non est dicendum: quæ enim pronunciant non intelligunt, sed assuetudine quadam id agunt: nam lingua (teste Aristotele) non nisi ad significandum aliquid alteri contributa est. Id quod absque rei intelligentia, quæ in Brutis non est, fieri non potest. Quod autem Liuius quædam

Bruta fuisse loquuta narrat, illud prodigiosum, ac dæmonum opera factum esse dicas licet. Quod vero legitur de Balaam

asina, quam Scriptura sacra loquutam fuisse ait, id diuinæ virtuti adscribendum est: aperuit enim Dominus os asinæ, & locuta est, ut eadem Scriptura testatur: asina vero nec verba illa

illa formabat, nec intelligebat, quia verba rationalia non intelliguntur, nec formantur nisi ab eo, qui est rationis participes, idest habens intellectum. Hinc verba illa non nisi ministerio Angeli mouentis linguam asinæ, fuerunt formata, vt Lyranus, & alij interpretes affirmant. Bruta igitur, quibus lingua ad loquendum data non fuit, dialecto carere omnino credendum est. Si qua vero narrantur, quæ ijs quendam intellectus gradum adscribere videantur, vel fabulosa sunt, vel ijs causis, quas enarrauimus, attribuenda, vel quodam naturæ instinctu facta esse dicas oportet: sunt enim aliqua animalia magis quodā modo disciplinabilia, quàm alia, vt Canis, Psittacus, Pica, & Coruus, de quibus alio in loco loquuti sumus: vbi multa, & scitu quidē digna de loquutione, hoc est de antiquitatis linguæ cōtrouersia, & quæ nam lingua sit homini naturalis, dicta sunt. Elephas item quamuis videatur intelligere, cum Reges adorare doceatur, non tamen intelligit, quia nulla creatura potest intelligere nisi per intellectū. Cum autem sit animal maxime domesticum, ad multa faciēda eruditur, & intelligit, vt ait sanctus Thomas, non quidem per intellectum, sed per vim æstimatoriam. Hæc de Dialectis in genere. Reliquum est, vt singulam quamque Dialectum ordine Alphabetico explicemus.

Nicol. Lyranus.

Pag. 105.
106. &
107.S. Tho. in
Iob. c. 40.
lect. 2.

DE DIALECTIS, HOC EST,

De linguis diuersis ordine Alphabetico sigillatim dispositis.

ABSINORVM Dialectum videre est in Titulo, *Aethiopica lingua*: est enim Regio latissima, cuius populi olim Troglodytæ vocitantur, deinde Abasini, & Indiani dicti sunt. Abgazari, vel Abgazelli, vel Mengrelli, & Circassi, populi sunt versus mare Hyrcanum habitantes. Horum linguam vide dictione, *Gazari*.

Pag. 307.

Qq

AEGY.

ÆGYPTIACA LINGVA.

Plin. lib. 5. c. 9. Strabo lib. 17. Ptolem. li. 4. cap. 6. Ammian. Marcel. li. 22. **Æ**GYPTVS est Africæ regio, sed insula a nonnullis dicta, & Nilo ita se se circa ipsam findente, vt Triquetra nuncupata sit, triangularem figurā efficiens, quam ideo multi Græcæ litteræ vocabulo, Δ, Deltam vocitarunt. Huius incolæ cum omnibus alijs Nationibus, quæ sub cælo sunt, Apostolos sua dialecto loquentes in die sanctissimo Pentecostes Hierosolymis virtute Spiritus sancti audierunt, & admirati sunt, dicentes: Nonne, ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt: & quomodo nos audiuius vnusquisque linguam nostram in qua nati sumus? Aegyptiaca lingua est eadem, qua Colchis Asiæ regio vti solet, vt Eustathius scribit Dionysium Afrum enarrans, & eadem, quæ Alexandrina, vt ait Athenæus. De lingua Aegyptiaca, cuius characterum inuentrix fuit Isis Regina, satis dictum arbitror in secunda Columna parastatica de Iside Regina: vbi Alphabetum conscriptum est.

Anni menses duodecim sunt apud Aegyptios: eorumque nomina accentum in vltima syllaba habere dicuntur hoc modo: Tybì Mechìr, Phamenòth, Pharmuthì, Pachòn, Paurì, Epiphì, Mesorì, Thòth, Paophì, Choeàch. Id est Ianuarius & c. Hæc item nomina Nicolaus Myrepsus Alexandrinus explicans Alexandrina esse ait: sed pro Ianuario Tymbè, pro Iunio Paynì, pro Septembri Thòd, pro Octobri Phaophì, pro Decembri Chiàch, quæ omnia maximam habent cum superioribus affinitatem.

Clem. Alex. lib. 1. Strom. Exo. 2. Aquam Moy vocant Aegyptij. Vnde Moyse ab aqua dictus est, apta etymologia, eo quòd ex aqua sublatus esset a Pharaonis Regis Aegypti filia, vt habetur in Exodo. Baieth apud Aegyptios & accipitrem, & animam significat. Aelianus autem accipitrem & Thaustum ab eisdem dici ait. Baris ab Aegyptijs cymba, quæ cadauera veſtat; Græce, & Latine feretrum, Italice *Bara* vocitatur. Hercules vox Aegyptia est, non Græca, vt Marco Porcio Catoni placet. Canem Anubin, & Felem Bubastum vocant. Cetera animalium nomina apud Orum Apollinem videre est, qui loquitur de Hieroglyphicis, hoc est sacris litteris, quas soli sacerdotes in Aegypto

Aegypto norunt: ceteras vero vulgo didicerunt omnes, vt suo iam loco dictum est. Alphabetum Aegyptiacum supra videre est, de quo multa dicta sunt. Pag. 101.
Pag. 108.
Et 109.

ÆOLICA LINGVA.

ÆOLICA lingua, dialectus est Græcæ communis, in qua scriptum nihil extare dicitur nisi apud Poetas: & hac utitur Homerus aliquando, Plutarcho teste. Aeolice item scripsisse Alcæum tradunt. Aeolia est regio in Asia, Græcorum colonia: cuius incolæ Aeolij dicuntur. Plutarchus.

ÆTHIOPICA LINGVA.

ÆTHIOPIA, Hebræis Chus, quasi nigra, vel ingredo, Græcis ardorem significat: & est Aphricæ Regio, vel pars ab Aethiope Vulcani filio dicta. Huius Regionis lingua cum Hebraica in multis, cum Chaldaica in paucis congruere, & cum Abasinis vel Indianis omnino conuenire scriptores prodiderunt. Sciendum tamen est, duplicem esse Indiam, vnam orientalem, quæ in Asia extremum occupat locum, cuius linguam, & litteras penitus ignorari aiunt. Altera est Meridionalis in Africa scilicet sita, quæ ad Orientem habet mare rubrum, Arabiæ felici contermina, nisi quod Arabicus interfuit sinus. Ad Septentrionem, iungitur Aegypto: & ad Occidentem, Aethiopiæ. Est regio latissima, cuius populi olim Troglodytæ, qui cauernas incolunt, serpentibus vescuntur, & magis strident quàm loquantur: hodie autem Abasini & Indiani appellantur viuentes sub potentissimo rege, quem vulgo presbyterum Ioannem vocant: aut, quod vero ad simile tamen est, presbyterum Cohan, quod tam Hebraice quàm Chaldaice Sacerdotem sonat. Ad hos itaque homines dictam spectare linguam, Bernardus Breitenbachius, & Ioannes Potken testantur, quorum ille Hierosolymis, hic Romæ homines Indianos conuenisse, & Alphabeti litteras descripsisse farentur. Sunt autem qui opinentur linguam Indianam a Chaldaica non differre: sed vt ab huiusmodi linguarum peritis accepi, Aethiopica lingua

Bernard.
Breitē ba-
chius i suo
itinerario,
Ioan. Pot-
ken, Et a-
lij.

Ex Plinio,
Pomp. Me-
la lib. 1. et
Hieron.

Breit. Et
Potken.

Qq 2 siue

siue Indica est propria, & suæ genti peculiaris, nunc quidem cum Chaldaismo, nunc vero cum Hebraismo nonnihil habens affinitatis, plus autem diuersitatis cum utroque, ut Deus ab Indis vel Aethiopibus appellatur Amolachà, a Chaldæis Elahà. Homo ab illis Saboo, ab his vero Enasà. Panis ab Aethiopibus Oholo, a Chaldæis Lachmà. Vinum ab Indis Ion, a Chaldæis Ienà. Domus autem ab utrisque Bethà nuncupatur. Ex his igitur, alijsq. dictionibus, quas dicti Scriptores ob oculos ponunt, ego vero breuitatis causa præmitto, facile quis intelliget, Aethiopicam linguam siue Indicam a Chaldaica non parum differre.

A F R I C A N A L I N G V A.

*Ex Plin.
lib. 5. c. 4.
Et lib. 5.
in præ-
mio.*

*Herod. lib.
4.*

AFRICA pars Orbis tertia, quam Græci Libyam appellauere, ut Plinius testatur, qui multa de hac Regione scribit in Quinto naturalis historiæ libro. Huius regionis Populi non solum Africani, sed etiam Mauri nigri appellantur, qui ad mare Mediterraneum habitant circa Tripolim arcem, quam Rhodienses obtinent. Huius Regionis linguæ vocabula hoc loco apponenda duxi: Deus enim hac lingua, Alhà dicitur: Reges, Battì: Panis, Brit: Vinum, Syràp: Cyathus, Got: a Venetis Gotto. Papirus, Cart, a Latinis Charta. Sed apud Mauros albos Africana lingua alia est, ut ex Erodoto, & alijs scriptoribus accepi.

A L E X A N D R I N A, E T A M M O N I A.

*Ex Hero-
doto lib. 2.*

ALEXANDRINA lingua eadem est, quæ Aegyptia: & sicut Ammonij Aegyptiorum atque Aethiopum coloni sunt, ita etiam linguam inter utrosque usurpare dicuntur. Hinc nihil est quod hoc loco in huiusmodi linguis immoremur.

A N G L I C A L I N G V A.

ANGLIA, cultior pars Britanniae, Insula in Oceano vndique a circumfuso mari complexa, nusquam continenti coniuncta. Hanc primum Troes incoluerunt. Hos postmodum

modum longo temporis tractu Saxones, Alemaniae populi oppressere, eorumq. agros & opes inter Legatos Saxonum Regina Angela diuisit. Hinc Anglia quasi Angela dicta est. Angli praeterea a * Sancto Gregorio Magno quasi Angeli interpretati sunt, ut videre est in eius vita a Ioanne Diacono conscripta, nam tempore S. Gregorij, Angli ad fidem conuersi sunt,† ut patet ex lib. 5. epist. 59. & lib. 12. epist. 15. & 31. Alij vero Angliam, quasi nostri Orbis angulum, dicta volunt: est enim in mundi angulo posita, ut Cosmographi aiunt: cuius quidem rei Sanctus item Gregorius testimonium praebet. Huius autem linguae Anglicae vocabula ob causas commemoratas vel Germanica, vel Saxonica fere omnia aliqua tamen ex parte detorta, vel immutata censentur. Sunt autem qui Auorum memoria multo pauciora Gallica, & Latina in hac lingua fuisse vocabula testentur, quibus nunc abundant: nam in colloquijs ea multi affectant & in scriptis praesertim, veluti flosculos, ac pigmenta quaedam intermiscunt, ita ut vulgus non nisi adhibita interpretatione intelligere queat. Maxima tamen pars adhuc Saxonica est. Libri quidem ante ducentos, aut trecentos annos in Anglia scripti, Saxonica fere toti lingua constare dicuntur. Quaedam vero propria ex veteri forte Britannica habent lingua. Britannica autem verus, quae adhuc in Angliae parte retinetur, Vallica, ut infra, nuncupatur. Scotica denique ab Anglica parum differre dicitur, sed pauciora Gallica habet vocabula, ut pote Septentrioni propinquior: ipsi enim Angli Septentrionales magis quam Australes ad Germanicam linguam accedunt.

Anglica igitur lingua mixta est ex multis linguis, praesertim Germanica, & Gallica: olim vero Germanica omnino erat. Id quod ex Beda animaduertere licet, qui ex Anglia fuit oriundus. Is enim in libro de temporibus ait hunc in modum: Veteres Anglicani populi numerauerunt menses suos secundum Lunae cursum, appellantq. Lunam nonam, & mensem Monath. Decembrem vocant Halegmonath, idest sacrum mensem: Aprilem Eostemonath, idest paschalem mensem: idq. a Dea quadam, cui Teutonici populi in paganismo sacrificia fecerunt mense Aprili, quae Eoster appellabatur. Maium appellauerunt Trimelei, idest tres mulctae, quod eo mense pecora

* S. Greg.
Ex Edit.
Vatic. lib.
5. to. 1. Ex
S. Anton.
par. 2. c. 1.
§. 7. Et Be-
da libro 2.
c. 1. hist.
Angl.

† Ex edit.
vet. to. 2.
Ex Vatic.
to. 3.
Lib. 7. E-
pist. 30.

† Eleuther-
ij Papa te-
pore a Gen-
tilitate
ad fidem
Christi, co-
uersi sunt:
sed postea
defecerunt.

Beda Br-
tannus.

pecora ter die mulgerent. Sunt autem vocabula illa, quæ Beda Anglica facit, Germanica omnia. Angli tamen hodie nonnihil variant, nuncupantes Lunam Mone: Menſem Moneth: Paſcha Eaſter: Mulctram vas, Mylcingpayle: ipſum lac mulctum, Meale. Hæc ex ijs, qui linguam norunt.

A Q V I T A N I C A L I N G V A.

*Ex Plin.
lib. 4. &
Steph.*

Q V A E N A M olim lingua fuerit Aquitaniæ, quæ tertia Galliæ pars ab obliquis aquis Ligeris dicta eſt, non ſatis conſtat. De Gallica autem lingua ſuo loco dicetur.

A R A B I C A L I N G V A.

*Theſ. Am-
broſ. & In-
trod. diuer-
ſarum lin-
gu. in Ap-
pendice.*

A R A B I C A in Aſiæ Regione lingua eſt item Punica, quæ omnes Mahumeticæ ſectæ cultores in grammaticis vtuntur: affinis aliqua ex parte Hebraicæ: elementorum autem formæ variæ omnino ſunt, vt Theſeus Ambroſius teſtatur. Arabes, & Punici duo tantum genera habent, Chaldæorum & Hebræorum more, vt ait Priſcianus, maſculinum ſcilicet & femininum, neutrū penitus ignorantes: numeros autem in aliquibus nominibus tres habet, ſingularē videlicet, dualem, & pluralem. Hebræi autē in geminatis a natura, vt duæ aures, & duo oculi, & in numero centenario & millenario dualē habent, non pluralem: & quando habent pluralem, dualem non admittunt. Maſculina vero nomina Chaldæorum, Hebræorū, Syrorum, atque Indorum more vnicam in ſingulari, & vnicam in plurali terminationem habent Arabes: in duali vero peculiarem, & ab his differentem retinent deſinentiam. Homo in ſingulari, Raiul dicitur: In duali, Raiulaym, ideſt duo homines. Mulier, vel vxor in ſingulari, Mara: In duali Maraten, vel Marataym, ideſt duæ mulieres, vel vxores. Caſus nominum non ſecus atque apud Latinos. Habent item Arabes in verbis more Græcorum numerū ſingularem, dualem, & pluralem. Arabica & Turcica linguæ ſunt diuerſæ, characteribus autem iſdem vtuntur. Hæc ex Theſeo Ambroſio in Appendice. Arabes ſua dialecto loquentes Apoſtolos Hieroſolymis in die Sancto Pentecoſtes admirati ſunt.

*Theſ. Am-
broſ. in Ap-
pend.
Act. 2.*

A R A-

A R A M Æ A L I N G V A.

ARAMÆAM linguam eandem Chaldaicam esse, de qua suo loco sermonem habebimus. Quare hic non est quòd de ea sermonem habeamus.

A R M E N I C A L I N G V A.

ARMENICA lingua ab Armenia, Asiæ Regione, quam Hebræi Arab vocant, dicta est. Hæc vulgaris eadem fere, quæ Turcica, & Tartarica est: sed inter Tartaricam & Armenicam Georgianorum linguam esse scriptores aiunt. De Armenica lingua Plutarchus in libro de fluuijs, & Ioannes Stobæus loquuti sunt. De huius item linguæ Alphabeto, eiusdemq. inuentore multa suo iam loco dicta sunt. Sed quoniam Armenica lingua voces multas habet Hebraicas, ut eam parentē referat, nonnulla hoc loco vocabula apponemus.

Ex Plin.
lib. 1. c. 9.
Ex Pro-
lem. Tab.
4. c. Strab.
lib. 2.

Pag. 155.
156. c.
157.

<i>Armenice.</i>	<i>Latine.</i>	<i>Hebraice.</i>
Ael.	Deus.	El.
Aeli.	Deus meus.	Eli.
Rabbì, & Rabbòni.	Magister.	Rab, & Rabbì.
Iezu.	Lingua.	Lasciòn.
Zamanach.	Tempus.	Zemàn.
Chahanaim.	Sacerdotes.	Cohaìm.
Hgatz.	Crux.	Ethz, vel hetz.
Ail.	Sed.	Ellà.
Vfan.	Signum vel vexillū.	Nes.
Cho.	Tu.	Attà.
Chum.	Tuus.	Sciellecha.

Quædam cum alijs linguis habet communia, ut sunt, Episcoputhi, idest Episcopatus, ut apud Græcos, & Latinos. Du, Tu. Von, Ab. Ail, Alij. Ἀλλοι. Em, Εἰμι, Sum. Mesch, Μέσση, Medium. Za, præpositivum articulum cum Aethiopica communem habet. Ab Armenis autem Germani acceperunt nonnulla vocabula: dicunt enim Armeni Car Potuit. Carolus, idest Potens.

Potens. Germani vero Carle, Carol. Hæc ex ijs, qui linguas hæc non parum callent. Armenia a Berofo Saga item vocatur, quam alij Scythicam interpretantur. Hæc autem, vt Xenophon in Aequiuocis ait, *Gallerim*, eo quòd ab vndis saluet, appellat. Hinc eadem forsàn a Germanis, Gallis, & Italis *Galea*, vulgari nomine nuncupatur. Plura de Armenica lingua ex Berofo, & Xenophontis Aequiuocis videre licet, qui Noe tanquam virum sapientissimum Olybama, & Arsa, idest Cælum & Solem ab Armenis cognominatum affirmant.

Berosus, et
Xenophon.

ASIATICA LINGVA.

Ex Strabo
lib. 2.

ASIA & regiones & linguas multas, diuersasq. habet, vt Athenæus ait, hinc ad ceteras transeundum est. Asiæ Incolæ Apostolos sua lingua loquentes Hierosolymis in festo Pentecostes audierunt, & mirati sunt.

Assyriorum linguam videre est in dictione Chaldaica.

ATTICA LINGVA.

Iohannes
Ammon.

ATTICA, Græciæ Regio inter Achaïam, & Macedoniam sita, suam dialectum habet, qua præ ceteris Homerus vsus est. Hæc lingua duas syllabas in vnam sæpe conuertit, vt τᾷπρος, pro το ἔπος. Ex optatiuis quibusdam *n*, aufert, vt δοκοίς, pro δοκῆοις. Profert *us*, pro *es*, & id genus alia. Vocale breues interdum omittit. Epsilon augmentis vocalium præponit. Iota omittit alicubi, & Optatiuis vtitur pro Indicatiuis. Nominibus femininis articulos, vel participia, vel adiectiua generis masculini adiungit. Inter Auctores, qui Attice scripserūt, Aristophanes comicus, ac Demosthenes Rhetor celebrantur. Hæc ex Ioannis Ammonij de dialectis libello.

BABYLONICA LINGVA.

Plin. lib.
6. cap. 26.

BABYLONIA, Magna Mesopotamiæ, Assyriæq. pars, vt Plinio placet, suam, quæ est Chaldaica, dialectum habet: nomenq. ei Babylon, vrbs olim Chaldææ totius caput, præbuit. Hanc Urbem Strabo a Semiramide conditam tradit. Hebræorum vero litteræ originem a Nemroth gigante,

Strabo lib.
16.

gigante, & a linguarum confusione Babel nominatam volunt. Ambitus eius quadringentorum octoginta stadiorum Eufrate fluuio mediam eam interfluente. Quoniam vero hæc lingua Chaldaica est, et suo loco declaranda, ad alias linguas accedemus.

Belgicam linguam vide in Gallica dictione.

Bessi, hodie Bosnenses in Illyrica considerantur.

Bithynica lingua Græca est, vt ex mensium nominibus colligi potest.

Bosini, vel Bosnenses Illyrice loquuntur.

BRITANNICA LINGVA.

HÆc lingua hodie Vallica apud Anglos vocatur, vetus scilicet Britannica, in tota Insula vsitata antequam Saxones, ea deuicta, linguam quoque suam intulissent, quæ maxima ex parte nunc obtrinet, Britannica veteri in regionem non magnam contracta. Vallos Germani vocant, quasi Gallos, peregrino, & incognito eis sermone loquentes homines, vt Græci ac Latini Barbaros. Veteres Prussi, quorum numero sunt Sudini, Curi, atque alij, vtuntur sua lingua, quam Cornelius Tacitus Britannicæ linguæ propiorem esse ait. *Corn. Tac. cit. lib. 2.* Immixtæ sunt ei multæ Græcorum voces, quas tamen ita rustice proferunt, vt eas, nisi quis diligenter animaduertat, intelligere haudquaquam possit. Prussica item eadem fere est, qua Curorum, Liouonum, & Lituanorum, vt nonnulli affirmant. Sunt tamen qui Curos Illyrice loqui velint.

Bulgari. Vide dictionem, Rascij.

CAPPADOCVM LINGVA.

CAPPADOCIA regio suam dialectum habet, quam barbaram esse Scriptores narrant, dum mensium nomina considerant. Huius incolæ mirantur Apostolos Hierosolymis in die sancto Pentecostes sua lingua loquentes. *Ex Plin. lib. 5. cap. 24. & lib. 6. cap. 2. & 3.*

Rr

CARICA

CARICA LINGVA.

Ex Plin.
lib. 3. cap.
27.

Philippus.

CARIA minoris Asiæ Regio suam dialectum habet, Græcis nominibus admixtam non paucis, vt Philippus Caricarum rerum conscriptor testatur. Homerus autem in Cathalago, Cares priuatim Βαρβαροφωνους, non quia Cariæ lingua breuissima sit, sed eos barbaros appellatos censeo, quod difficulter aspere, ac duriter loquerentur, vt blæfos balbosq. dicimus. Cares enim siue Carij per totam Græciam errauerunt stipendia merentes: & in Asiam profecti, ibi sine Græcis viuere non potuerunt. Hinc cum Græcis male Græcissantes idest corrupte, aut vitiose loquentes, barbari dicti sunt: Barbarismus enim est contra sermonis legem dictio vitiose scripta, aut pronunciata. Idq. fit vel vnius litteræ, vel syllabæ adiectione, detractiōe, mutatione, siue transpositione. Vel si, exempli causa, in Latino sermone *Guerra* pro bello diceretur. Soloecismus autem est inconueniens partium orationis compositura, seu prauitas orationis tortuosa, quæ nunc a Latinis imparilitas, a vetustioribus vero stribligo, tanquam sterobligo quædam dicebatur. Soloecismi nomen a Solone deductum Laertius testatur, qui cum in Cilicia Urbem a suo nomine, Soloe condidisset, pauci ex Atheniensibus, quos in ea reliquit, nō multo interiecto tempore, corrupto patrio sermone, inconuenienti partium structura loqui cœperunt: fitq. soloecismus in oratione, vt si vitiose dicatur: Nos lego, Tu curritis, lego libris, & alia id genus innumera. Barbarismus autem fit in dictione tantum ijs modis, quos commemorauimus. Carios igitur corrupte loquentes barbaros appellatos fuisse dicendum est. De Carijs, eorumq. lingua corrupta, siue barbarismo multa Strabo conscripsit. Hæc hætenus.

Gell lib. 5.
cap. 20.

Diogenes
Laertius
in vita
Solonis.

Strabo li-
bro 14.

Carni, Galliam togatam inhabitantes, quos Veneti Cheros vocant, Carniolani, & Carinthij Illyrice loquuntur: Carnia, vulgo Carniola, a Ptolemæo supra forum Iulij & Concordiam locatur.

Casubi, al. Cassubita Illyrice loquuntur.

Celtica lingua. Vide in Gallica dictione.

CHAL.

CHALDAICA LINGVA.

CHALDAEA, Asiae maioris Regio, Arabiae contermina, plana, fontium indiga, in qua Babylon ciuitas magna. Chaldaeos Arphasat instituit. Hæc Regio suam habet dialectum, quæ & Aramæa, & Syrorum, & Assyriorum, & Babyloniorum vocatur. Hac lingua in Aegypto, & Aethiopia eruditiores vtuntur, vt a multis accepi. Hebraicæ confinis est, nec multo magis quàm Dorica a Græca communi differt. De litteris Syriacis & Chaldaicis, earumq. inuentore, satis dictum reor, cum de Abrahamo loquuti sumus, & characteres ordine Alphabetico recensuimus, multarum linguarum originem enarrantes. Hinc ad ceteras linguas accedendū est.

Pag. 84.
85. & 86.

Circassi circa mare Caspium, & Mamaluchi etiam dicti Illyrice loquuntur.

Circassi circa mare Hyrcanum bellicosissimi ex Sclauorum Gente oriundi Sclauonica vtuntur lingua, & Christi fidem secundum ritum Græcum sequuntur.

Colchis lingua eadem quæ Aegyptijs, vt ait Eustathius.

Eustathius in
Dionysio

Coralii Illyrice loquuntur.

Crestoniatae ab Vrbe Thraciæ, quæ Creston dicitur, cognominati Pelasgice loquuntur.

Cretenses Insulam in medio Ponto, teste Virgilio, Græco sermone vtuntur. Hi etiam Apostolos Hierosolymis in die sancto Pentecostes sua dialecto loquentes audierunt, & admirati sunt.

Ex Herodoto.
Et Virg.

Croati, & Culmij Illyrice loquuntur.

Curorum linguam in Britannica lingua videre est.

Cyprij Insulam in sinu Iffico Græce loquuntur etiam, sed corrupte.

Cyrnij Insulani in mari ligustico, Cyrnum, idest Corsicam incolentes, & longissimo æuo propter mellis vsum vtentes lingua exules, seu profugi balari dicuntur. Ex Pausania.

Pausanias.

DACICA LINGVA.

*Ptolem.
Plin. &
ali.*

*Strabo lib.
7.*

DACIA, Scythiæ Europæ Regio, hodie diuisa in Transyluaniam, Zipferlandiam, Rasciam, Seruiam, Septem castra, & Bulgariam. Transyluania vero Hungariæ item nomine censetur, in qua mirabilis diuersarum, nec vnus linguæ gentium mixtura est. Dacicæ aliquot stirpium nomenclaturæ leguntur inter eas, quæ Dioscoridi attribuuntur, ex quibus, qualis hæc lingua sit, conijci non potest, vt ab eruditis accepi. Dacorum autem & Getarum sermo idem iudicatur, vt Straboni placet.

DALMATICA LINGVA.

*Pag. 160.
161. &
162.*

DALMATIA, quam Sclauoniam dicunt, Illyrici pars, Liburniæ contermina, suam habet dialectum, quæ Dalmatica, siue Illyrica, vel Sclauona nuncupari solet. Hæc ab Illyrica illa, quæ Seruiana dicitur, non distat: characteres autem sunt omnino diuersi, vt supra videre est, vbi vtriusque linguæ Alphabetæ conscripta cernuntur. Dalmaticarum, siue Sclauonicarum litterarum inuentorem sanctum Hieronymum fuisse superiori loco diximus, vbi de hac lingua sermonem habuimus, licet eum non Dalmatam, vel Illyricum, sed Istrianum, Stridonensem scilicet fuisse, ibidem a nobis demonstratum sit. Quamuis autem Sclauonicos characteres a sancto Hieronymo inuentos fuisse, passim dicatur, Ioannes tamen VIII. in Epistola ad Ssentopulchrum, eas a Constantino quodam Philosopho inuentas esse narrat dicens:

*Ioannes
VIII. in
Epist. ad
Ssentopul-
chrum Co-
mitem
Ex Regist.
M.S. Vati-
cane.*

Litteras denique Sclauonicas a Constantino quodam Philosopho repertas, quibus Deo laudes debitæ resonant, iure laudamus, & in eadem lingua Christi Domini nostri præconia & opera enarrentur, iubemus. Neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate sacra monemur, qua præcipit, dicens: Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Et Apostoli repleti Spiritu sancto locuti sunt omnibus linguis magnalia Dei. Hinc & Paulus cœlestis quoque tuba insonat, monens: Omnis lingua confiteatur: quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. De quibus etiam linguis in prima ad Corinthios epistola satis & manifeste nos admonet, quatenus linguis loquentes Ecclesiam Dei ædificemus. Nec sane fidei vel doctri-

Psal. 116.

Act. 17.

Philipp. 2.

1. Cor. 14.

ne aliquid obstat, siue Missas in eadem Sclauonica lingua canere siue sacrarum Euangelium vel lectiones diuinas noui & veteris testamenti bene translatas & interpretatas legere, aut alia horarum officia omnia psallere: Quoniam qui fecit tres linguas principales, Hebræam scilicet, Græcam, & Latinam, ipse creauit & alias omnes ad laudem & gloriam suam. Iubemus tamen vt in omnibus Ecclesijs terræ vestræ propter maiorem honorificentiam Euangelium Latine legatur, & postmodum Sclauonica lingua translatum in auribus populi Latina verba non intelligentis, adnuncietur. Sicut in quibusdam Ecclesijs fieri videtur. Et si tibi, & iudicibus tuis placet Missas Latina lingua magis audire, præcipimus, vt Latine Missarum tibi sollempnia celebrentur. Data M. lun. Indict. XIII.

Hæc Ioannes Papa huius nominis VIII. Quid autem hac lingua de sacris rebus a S. Hieronymo conscriptum sit, quidve de eadem lingua impetratum sit, eodem loco supra citato cernere licet. De altera vero Illyrica, quæ Seruiana dicitur, supra item satis dictum puto: infra vero alia explicabimus, cum de Illyricis sermonem habebimus. Hæc hæctenus.

Pag. 101.

102. &

103.

Pag. 169.

DE ORVM LINGVA.

HOMERVS nomina quædam humana; quædam diuina facit: diuina autem nimirum illa ab eodem Homero nuncupantur, quæ quàm rectissime, seu verissime facta sunt, vt fluuius, quem Xanthum a dijs vocari ait, ab hominibus vero Scamandrum: Auis, quam dij Chalcidem, homines Cymindin: & Vrbs, quam tum Baticam, tum Myrinem appellari canit. Idem Filium Hectoris Scamandrium a mulieribus, a viris (rectius nimirum) Astyanactem vocari ait. Hæc ex Platone, in Cratylo, vbi hæ voces ab eo examinantur. De hac Deorum lingua plura quære apud Homerum, & Scholiastem Odysseæ, & ex ijs, quæ narrauimus paulo superius, vbi multa de spirituum locutione dicta sunt.

Plato in
Cratylo
lib. 1.Pag. 302.
& 303.

Dibriorum sermo Illyricus est.

DORICA LINGVA.

HOMERVS, vt alijs Græcæ linguæ dialectis, teste Plutarcho, ita etiã Dorica vsus est lingua, quæ a Doria Achaia parte

Plato lib.
3. Legum.
20. 5.

Herodo-
tus.

Cal. Rho-
dig. lib.

parte Athenis propinqua, & Dori pro Achiuis, mutato nomi-
ne, appellati sunt, ut ait Plato. Hæc dialectus utitur frequen-
ter dictionibus in fine mutilatis per figuram apocopen, vel
in medio per syncopen, litteris vel syllabis detractis. Solent
etiam Dori transponere litteras, & futura circumflectunt, &
in secundis personis Iota omittunt, & Alpha pro Ita h̄ra po-
nere ijs frequentissimum est. Theocritus Poeta, & Timæus
locrus de natura Dorice scripserunt. Lacedemonij Croesi
temporibus, Herodoto teste, excelluerunt inter Doros, qui a
Græcis incessuntur quod iusto frequentius in dictionibus Al-
pha ingerere soleant, ut Rhodiginus ait.

ELAMITARVM LINGVA.

ELAMITAE, Arabiae populi, Apostolos Hierosolymis in-
die sancto Pentecostes lingua sua loquentes admirabun-
da audiuit.

Epirotarum lingua Illyrica est. Epirus autem regio est Græ-
ciæ finitima.

Etruscam linguam vide in dictione, Hetrusca.

GALATARVM LINGVA.

Plin. lib. 5.
cap. 32.

GALATIA minoris Asiae Regio, Phrygiæ contermina,
cuius incolæ Galatæ appellatur, & Gallogræci, quod ex
Gallis & Græcis coaluerint, suam habet dialectum. Sunt au-
tem qui velint Galatarum in Asia eandem esse aut fuisse lin-
guam, quæ in Europa Gallorum est, aut fuit. Plura vide mox
in Gallica lingua de Galatis, ad quos sanctus Paulus Epi-
istolam scripsit.

GALLICA LINGVA.

Plin. lib.
4. cap. 17.

Cæsar lib.
1. de Bel-
lo Gall. in
princip.

GALLIA, Europæ pars, a candore populi dicta (Gala
enim lac Latine dicitur) triplex est, Togata scilicet, Co-
mata, & Brachata. Togata ab Alpium radicibus & Rubicone
fluuiio incipiens Cisalpina dicta est. Comata vero cognomi-
natur omnis Transalpina Gallia, ut Plinius ait, & in Belgicā,
Celticā, & Aquitanicā diuiditur, ut Cæsar testatur eidemq.
Comatæ

Comatæ, nomen reliquæ Galliæ, vt Brachata, quæ Francia nuncupatur, a villoso vestis genere, quo ij Populi utebantur, dicta, videtur conuenire, Prouincia Narbonensi excepta.

DE VETERI LINGVA GALLICA

Ex Henrico Glareano, & alijs.

GALLIÆ lingua duplex censetur, verus scilicet, ac recens, hinc de veteri primum, deinde recentiori verba faciemus. Sunt qui velint veterem fuisse eam, quæ Heluetij & Galli Iulij Cæsaris tempore vsi sunt, vt Aegidio Schudo, & Henrico Glareano placet, qui hanc rem multis rationibus & coniecturis probare student. Alij autem Gallicam linguam veterem tunc neque cum Germanica neque cum Francia, quæ hodie Galli vtuntur, communicasse, sed propriam extitisse linguam volunt. Nos autem huius generis controuersiam, breuitatis causa, prætermittendam hoc loco censemus. Dicendum tamen videtur, Belgicam, Galliæ Regionem, a bel-
lis, quibus fatigata est, quæq. nunc Flandriam & Picardiam solum comprehendit, dictam, necnon Aquitaniam, et Celticam, institutis, legibus, ac lingua inter se differre Scriptores affirmant, et præsertim C. Iulius Cæsar suis in Commentarijs. Celtas vero non solum Gallos, sed etiam Germanos a veteribus præsertim Græcis, communi nomine appellatos multis testimonijs approbari potest, quæ hoc in loco, ne multis immorer, prætermittenda dijudicaui, vt de veteri lingua Gallica loquamur dicentes, Gallorum linguam multis de causis eam esse, vt multi affirmant, quæ hodie Rhenus vtitur, maximeq. Heluetij, et Sequani Rhenani. Primum enim constat Caium Cæsarem bello Gallico per interpretem loquutū fuisse cum Gallis. Deinde eam quidem linguam, quæ hodie Francia vtitur, Romanam esse, quamquam corruptam, vt infra dicemus, nemini dubium videri debet, quippe adhuc vsque de prisca lingua Gallica innumeras retinentem dictiones, quas recensere longum esset. Non igitur Francica lingua olim Galli loquuti sunt, sed alia. Verisimillimum autem est, ea loquutos lingua, quæ adhuc ij vtuntur Galli, qui Francice non loquuntur, vt omnes populi circa Rhenum, proximi autem Rheno, Heluetij, Rauraci, Sequani, Elsarici, Tribocchi,

*Aegidius
Schud. Henr.
Glar.*

*Cæsar in
Comment.
lib. 2. de
Bello Gal.
in princi-
pio.*

*Caius Cæ-
sar de bel-
lo Gall. lib.
1. ante mo-
diū pag.
24.*

Henricus
Glareanus

S. Hieron.
in Proem.
in Epist. ad
Gal. 10. 6.
Linus li-
bro 8. 4.
Dec.

Strabo lib.
7.

Plin. 11.
Veronensis
lib. 3. cap.
16. & lib.
28. c. 18.

bocchi, Vangiones, et tota fere Belgica. Ad hanc rem com-
probandam Henricus Glareanus multis utitur rationibus, et
exemplis, quibus satis liquet Heluetiorum linguam ac Rhe-
ni vere Gallicam, nisi quod Germani quædam miscuerunt,
maxime infra Argentinam. Spiræ enim, Vormatiæ, Mo-
guntia, atque in circumiacentibus ea Rheno parte populis
mixtus est sermo ex Germania, atque Celtica linguis: neque
enim pure Germanice, neque pure Celtice loquuntur. Hel-
uetij autem, Rauraci, Sequani, Rheno proximi, Brisgoenses,
et Elfatice magna ex parte mere Celtice loquuntur. Non mi-
rum igitur est, quod S. Hieronymus scriptum reliquerit Gala-
tas, ad quos scripsit sanctus Paulus, qui etiã a Celtis descen-
derunt, ut auctor est Liuius, eadem loquutos suo tempore lin-
gua, qua Treuiri utebantur. Quis autem nescit Treuitorum
linguam esse antiquam, nec multo a Germanorum lingua di-
uerfam? Et si concedi oportet quod Strabo ait Germaniæ
vocabulum Romanorũ esse; quam aliam causam fuisse credi-
mus Romanis, quod eos germanos appellarint, quã quod
vel lingua et moribus magnam cum Gallis haberent com-
munionem? Vel, quod quidem non absurde argumentantur,
ab ipsa inter ipsos appellatione? Fratres enim sese etiamnum
hac tempestate in rebus serijs ac bellis vocant. Id Romani si-
ue per se de Germanis rescuerint, siue a Gallis didicerint, pa-
rum constat, neque huius est negotij.

Quod autẽ Heluetiorũ lingua vere sit Gallica, ut diximus,
id nõ parũ est argumentũ, quod Latini auctores multa Gal-
licæ linguæ vocabula recensent, quæ etiamnũ in Heluetiorũ
sunt lingua, quamquã a Romanis scriptoribus partim male
scripta, partim male percepta, ut pote quæ quod barbara non
magnopere curarent, obiter duntaxat in operibus conscri-
buntur. Quæ tamen ipsa nobis argumento sunt, Gallicam lin-
guam in aliqua apud eos fuisse existimatione. Itaque Cæsar
Gallorum propria et maxime Heluetiorum nomina mire-
tor sit, omisissis sæpe ac mutatis litteris aliquot, ut Latinæ de-
clinationi apta fierent, de quibus paulo post dicturi sumus.
Idem Plinius fecit, qui Gallus fuit, ex ipsa Gallia Cisalpina,
ut Romani loquuntur, natus: quem istã scisse linguam, atque
eam magni fecisse, dubium non est: quippe qui in tam nobile,

De

De Natura opus inferere voluerit, ea tamen verba temporum iniuria ad hanc usque diem magis deprauata apud eum leguntur, nemine de ea lingua mille ab hinc annis curante. Id clarum fit ex eo præsertim loco, in quo Plinius aratra rotulis instructa, Gallicum inuentum, *Pflugrat* recte nominauit: vbi tamen codices, *Plummarat*, alij *Planarat*, habent. Quidam vero, vt se prorsus ineptos ostenderent, in *Planetam* mutarunt.

Plin. lib.
18. c. 18.
sub finem.

Idem Plinius *Bodincum*, Padum fluuium, hoc est fundo carentem, Gallica lingua, a Liguribus dictum ait. Idem ibidem oppidum eodem tractu esse *Bodincomogum* vetusto nomine nuncupatum dicit. Ita apud Suetonium in Galba præpinguis Gallice *Galb* intelligitur, seu potius vitulus: nam ita homo præpinguis, atque obesus, per iocum, vitulus vocatur: Et *Becco* rostrum apud eundem in Vitellio Belgæ nostra ætate in sua lingua adhuc habent sicut Itali. Multa his similia enumerat Aegidius Tschudus, qui etiam hodiernam Francorum linguam ex duabus linguis constare ait, ex prisca lingua Celtica & Romana: in qua tamen Romana dominatur lingua.

Plin. lib. 3.
c. 16. sub
finem.

Suetonius
in Galba.
& in Vitellio.

Nomina item Gallice desinentia Cæsar in desinentiam et formam conuertit Latinam, vt *Castich*, Castichus, Sequanus Regis filius: *Arnold*, Arionoldus: *Ernst*, Ernestus Germanorum Rex, quod postea nomen corruptum est in Ariouistum: *Orgentorix* vel *Orgetorix* Heluetiorum princeps, apud Heluetios per quandam litteram Græcam desinebat hoc modo, χ , nunc vero per X terminatur, vt etiam *Dumnorix*, et alia id genus permulta: quibus constat veterem linguam Gallicam eandem fuisse Germanis.

Quæ Cæsar in Latinam desinentiam conuertit. Lib. 1. de Bello Gal. non procul a prins.

Rursus Celtas & Gallos veteribus eisdem esse Germanis & veterem Gallicam Germanicam ex Annalium Scriptoribus colligitur, sicut Ephorus & Strabo graues in primis Auctores tradunt. Cato præterea, Plinius, Sextus, Ruffus, Festus Pompeius, Diodorus Siculus Gallicam linguam, quæ modo Teutonicorum siue Germanorum est, eam vocari affirmant, docetes apud eos † *Padum* pro picea, *Pondicum* pro fundo, *Bulgam*, pro sacco scorteo, vel coriaceo *Bergomum* pro Montana vrbe, *Cimbrum* pro latrone vel pugnaci, *Emporedum* pro equorum domitore, *Rhedam* pro curru, vel rota, *Pyrenem* pro combusto, *Ceruissamq.* pro potu ex hordeo valere: quibus vocabu-

Ephorus
& Strabo.

† Plin. lib.
3. cap. 16.

Sf lis

lis Teutones adhuc vtuntur. Adde etiam, vt iidem tradunt scriptores, quòd omnia nomina populorum, Regum, & Ducum, Germanica Teutonicaq. sunt, & ad hanc vsque diem vsurpantur, quæ breuitatis causa prætermitto. Multa item probatissimorum scriptorum in hunc sensum congerere possem si vellem loca, quibus linguam veterem Gallicam Heluetijs, Teutonicis, aut Germanis eandem fuisse, affirmari potest: sed ea dictam ob causam subtrahenda sunt. Hæc igitur de lingua veteri Gallica, vt ad recentiore perueniamus.

DE GALLICA LINGVA RECENTIORE.

LATINÆ linguæ propagines, sed tempore, & vulgi imperitia valde corruptæ, sunt tres, hodie vulgares linguæ, Italica, Hispanica, & Gallica. Prima minus, vt pote Latinæ linguæ proxima, secunda magis, tertia maxime corrupta, hoc est terminationibus, & litteris, syllabisq. mutata, atque distorta: & insuper vocabulis mixta alienis ab eo nimirum tempore, quo Gothi non modo regna & regiones vastare, sed etiam linguas imperio suo peruertere cœperunt. Gallica igitur lingua plurimas habet Latinas voces, quasdā habet Gothicas, quasdā vero Germanicas (nam Franci, qui ceteris eiusdē Regionis populis imperant, a Francis Germanis descendērūt) quasdam vero habet de sua & vetere Gallica lingua, vt ratio ipsa postulat. Hinc dialectis variat non parum: est enim alia tersior in parte, quæ priuatim Francia dicitur: aliæ crassiores, vt Prouincialis, Lotharingica, Burgundica, & id genus reliquæ: crassissima vero harum omnium Sabaudica, & aliæ linguæ circa Alpes, Italiæ cōfines. Hæc ex Aegidio Tscudo & Henrico Glareano. Gallica in lingua, vt ceteris plerisque omnibus barbaris, metra tantum homocoteleuta (rythmos vulgo vocant) nulla prosodiæ habita ratione olim condebantur. nunc vero huius etiam ratio a quibusdam habetur, vt ego ipse vidi. Hæc de Gallica lingua recentiore.

*Aegidius
Tscud. &
Henr. Glare-
ano.*

G A Z A R I C A L I N G V A.

GAZARORVM gentes, quæ hodie Abgazari, & Abgazelli a Græcis vocantur, necnon Mengrelli, & Circassii, habi-

fi, habitant versus mare Hyrcanum. Apud hæc Gentes. Tartari Sauolenses tela, & alia comparant necessaria. Hi autem omnes ex Sclauorum gente originem sumpserunt: linguaque utuntur Sclauonica, & Christi fidem secundum ritum Græcum sequuntur.

GEORGIANICA LINGVA.

GEORGIANA, Asiæ Regio a Tartaris subacta, cuius Blodius li. 7. Decad. 2. anno sal. 1221. populi ab agricultura nomen sortiti Georgi dicti sunt, vel, ut a Turcis vocantur, Iuriani, Græca lingua utitur in sacris: vulgaris autem eius lingua Tartaricæ & Armenicæ media est.

Gepidis in usu est sermo Illyricus. Vide infra, Hungaris.

GERMANICA LINGVA.

DE GERMANICA lingua, quam veteri Gallicæ eandem fuisse aliqui affirmant, iam supra dictum fuit, præsertim quod ad vetera nomina propria: item in Anglica nonnihil. Germanorum autem nomen antiquius esse, quàm Alemanorum, cum aliàs constat, tum ex Flauij Vopiscus Proculo. Flau. Vopisc. Multa de Germanica & Heluetica lingua, necnon de Germanicæ linguæ vetustate dicenda forent, sed qui hæc scire cupit, ad Aegidium Tschudum confugiat. Dicam tamen Germanorum quattuor esse genera, Teutones scilicet, Venedos, Cimbros, Aegidius Tschudus c. 36. 37. 38. Vuagros, qui non solum lingua, verum etiam institutis ac religione differre dicuntur. Num vero inter Germanos Picti populi Septentrionales Hannonij, Lotharinghi, Burgundiones, Allobroges, & Sabaudienfes annumerandi sint, dubitatur: sunt tamen medij inter Celtarum, Germanorumque imperia, Germanis obtemperantes Imperatoribus, ut docent Historici. De Venedis, & Vuagris suo loco dicetur: nunc de Teutonibus, ac Cimbris loquendum est.

Teutones, siue Teutoni, ita dicti a Teutone siue Tuistone ipso Deo, quem indigenam, ac terra ortum existimabant, a Cornelio Tacito Thuyseones appellati sunt. Hi autem a Celtis Alemani, a Venedis Nomades, ac Nemetes a iaculando nominantur: a Vuagris Scythulæ, siue Scythæ, hoc est casei Corn. Tacit. lib. de moribus German. in princ. Plin. li. 4.

Sf 2 ac

ac lactis voraces, quos Græci tyrophagos, & galactophagos nuncupant. Horum partes sunt multæ, quæ breuitatis causa subtrahendæ sunt.

*Valerius
Max.*

Cimbrorum partes sunt Dani, Scandia, Selandria, Scandinavia: vbi Nordouici & Normandini, Suiones qui & Suefij, & Suedi, Fenni, Gothi. Eos Græci Getas, Latini Dacos vocare solent: immo Gorhi, qui & Dani, Daci & Getæ dicti sunt, homines erant ingenti corpore, horrendisq. oculis, in acie gaudio exultantes tanquam gloriose, & feliciter vita excessuri: contra vero ex morbo quopiam vitam cum morte commutantes, perinde quasi turpiter perituri. De Teutonibus, siue Thuysconibus, necnon Cimbris, vide Berosum, Cæsarem, Tacitum, Marcellinum, & Cassiodorum.

*Sigismundus
Gelenius.*

Sermo Germanicus, & præsertim Saxonicus, litterarum natura & potestate, diphthongorum vi & numero, syllabarum pronuntiatione, declamatione, articulis, accentu, ratione loquendi, ceterisq. huiusmodi dictionum proprietatibus, maximam habet communitatem, plurimumq. retinet commercij cum Græcorum lingua, rectiusq. litteris Græcis, quàm Latinis scribitur, vt Sigismundus Gelenius, & alij Scriptores tradunt affirmantes infinita esse vocabula, quæ idem Germanis, & Græcis valere dicuntur. Gelenius item in Lexico suo symphono, in quo ex quattuor linguis, Latina videlicet, Græca, Germanica, & Illyrica, partim omnium, partim trium, partim duarum vocabula inter se, & erudite quidem comparat, huius generis affinitatem linguarum patefacit. Nec desunt qui Germanicam linguam ab Hebraica originem aliqua ex parte traxisse opinentur. Maximam vero in ea mutationem factam esse iidem Scriptores obseruarunt, atque adeo eam ipsam mutatam esse dicunt, vt eam, quæ olim fuerit, ægre etiã peritus quis intelligat.

*Franciscus
Alumnus.*

Id quod factum esse censendum est ob plurimas bellorum iniurias, & populorum migrationes, necnon ob litterarum, & historiarum denique cultum a multis neglectum, sicut Italicae linguae euenisse Franciscus Alumnus Ferrariensis in Diuitijs, & in Thesauro vulgaris linguae demonstrat, vt in Italica lingua videre licet.

G E.

GETICA LINGVA.

GETAE, Populi in Scythia Europæa, quos Appianus Dacos appellat. Strabo vero Getas a Dacis ita distinguit, vt Getæ sint qui ad Pontum in Orientem vergunt: Daci, qui in oppositum latus spectant, versus Germaniam, & Istri fontes, quos olim Danos vocatos nonnulli volunt. Ex quo apud Athenienses Dauorum, & Getarum seruilia nomina in vsu maxime fuerunt. Aelius Spartianus scribit Getas dictos fuisse, qui postea Gothi appellati sunt. Alij vero eisdem Getas esse Tartaros, & veterem Gothorum regionem hodie Tartariæ regno subiectam, eiusq. partem esse, Germanicæq. lingua vti affirmant.

*Appian.
Alexand.
Strabo.*

*Aelius
Spart.*

GOTHICA LINGVA.

GOTHI immanes Scythiæ populi in Tractu Septemtrionali Europæ, Danis & Noruegis contermini, qui olim armis Italiam subegerunt, Romamq. ipsam solo æquarunt, suamq. in totum orbem inuexerunt barbariem, vt alibi dictum est, cum de Vlphila Gothicarum litterarum inuentore sermonem habuimus, vbi de maxima Latinæ linguæ iactura, quam a Gothis accepit, loquuti sumus, multa exempla ad hanc rem pertinentia in mediū attulimus, necnon Alphabetū.

*Pag. 152
153. C
154.*

A Gothis Ostrogothæ, tanquam Orientales illorum vocabulis ita dicti, & Vuisigothæ, qui Occidentalium sese Regionibus infudere, nuncupari sunt: Gothalani vero sunt populi ex vtrisque mixti: Alani enim sunt populi Scythiam Europæ ad Mæotidem paludem incolentes, quorum meminisse Plinium legi. Hi autem omnes necnon alij ea in Regione populi, vt Gothini, Quadi, Osi, Marcomanni, & ceteri permulti Germanice loquebantur, vt a multis accepi Scriptoribus.

*Cal. Rhod.
lib. 18. c.
24. 10. 2.*

*Plin lib. 4.
cap. 12.*

Nunc vero ex omnibus nationibus Gothicis nullam amplius in Germania superesse constat, Scyris vel Stirijs, siue Stirensibus, & Turingis exceptis. Noruegicam vero linguam Germanicæ adsimilem esse multi prodiderunt: idq. ita esse inueni in Italico Iosaphat Barbari libro de sua, qua functus est, ex Venetijs ad Tanā legatione. Hac de Gothica lingua.

*Corn. Tacit. lib. de
mor. German.*

*Iosaphat
Barbarus.*

GRÆ.

GRÆCA LINGVA VETVS.

GRÆCIA, Europæ regio olim omni disciplinarum genere excultrissima: cuius tamen populi leuitatis, vanitatibusq. nomine male audierunt, & fabulosi dicti sunt, quia ab ijs fabulas originem traxisse omnes affirmant. Hinc pluribus in locis, Cicero ait: Homines leuitate Græci, crudelitate barbari, docti quidem, & ingeniosi, sed parum in testimonijs dicendis religiosi. Hæc Cicero: ob idq. Græca fide mercari apud Comicos, est pecunia numerata siue præsentem, mercaturam exercere, cum eos mendacijs laborare constet, sicut de Cretensibus præsertim ab Epimenide Græco dictum fuit, & in Scriptura sacra affirmatur.

Cic. in orationibus, to. 2.
S. Paulus ad Tit. 1.

Græca lingua non solum in Europa, hoc est in ipsa Græcia proprie dicta, verum etiam in Asia minore, vt in Ionia, necnon in finitimis ei regionibus, atque in extrema Italiæ ora, quam Magnam Græciam vocant, vt in Apulia, & Calabria, in ijs præsertim partibus, quæ mari Adriatico, & Ionico adiacent, olim vigeat, & in communi, vulgariq. erat vsu: cui etiam linguæ non solum Romani, sed remotissimæ item Regionibus propter bonas, & vtilis artes atque scientias, necnon propter inutiles & vanas, vt magiam, & id genus reliquas eo Idiome traditas, operam dederunt. Hæc lingua ex tribus, quæ sunt celebriores, est. Hebraica vero omnium vetustissima, vt suo iam loco demonstratum est, primum optimo sibi iure comparauit. Hanc sequitur Græca. Post Græcam Latina sibi vendicat locum, si earum tempora necnon earum dignitates, & iura cuncta spectentur, quæ quidem multa sunt. Græca lingua quinque distinguitur dialectis, vt dictum est, Acolica scilicet, Attica, Ionica, Dorica, & Communi. Attica vero inter ceteras elegantior & communi propior, Dorica crassissima iudicatur, & in hac Aeclogæ & Pastorum colloquia a Theocrito conscripta fuisse aiunt. Communem autem linguam in nulla Regione priuatim vulgo receptam nonnulli opinantur, cum vbique vulgus suum aliquid proprium habeat, quibus a ceteris plerisque differt: Communis enim fortasse illa est, quam viri vel litterati, vel sapientes, et cultiores usurpabant. Thessala a nonnullis inter Græcas dialectos memoratur,

Pag. 79.
83. & 87.

moratur, et aliæ quædam, quæ ad eas ipsas referri queunt.

Græca lingua in sacris Georgiani vti dicuntur, cum vulgaris eorum lingua Tartaricæ et Armenicæ media censeatur. Iacobitæ item et Moschouitæ in lingua Græca similibus characteribus vtuntur, qui a Græcis parum recedere videntur, vt in Thesei Ambrosij introductione videre est. Carthaginien- ses, vt ait Rhodiginus, in bello aduersus Dionysium fenio- rem, cum se litterarum Græcarum commercio proditos fen- sissent, ac quidquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio signi- ficatum, Senatusconsulto cauerunt, nequis Carthaginien- sium aut litteris Græcis, aut sermoni insuesceret, studeret ve. Hæc Rhodiginus.

*Ex Theseo
Ambrosij
Introd. di.
uers. ling.*

*Cæli. Rhodi-
ginus 10
mo 3. lib.
22. c. 17.*

GRÆCA LINGVA VVLGARIS; et recentior.

GRÆCA lingua vulgaris, qua hodie vtuntur Græci, tum vocabulis, tum Græcorum deprauatione, litteris ac terminationibus immutatis, a vetere Græca multis in locis non minus recessit, quàm Italica, Gallica, et Hispanica a ve- tere Latina, cuius hæ tres propagines censentur. Hac lingua Iliadem Homeri translatam, et impressam fuisse testatur Pe- trus Burrana Lucarnensis, qui libellum, Corona pretiosa in- scriptum, edidit: in quo e regione conferuntur vocabula lin- guarum quattuor, Italicæ scilicet vulgaris, Latinæ Græcæ vulgaris, et veteris Græcæ. Opinor autem, vt Italis euenire solet, ipsum vulgi sermonem corruptiorem esse, quàm qui a litteratis scribi solet, et in eorum ore versatur. Inter va- rias autem dialectos, quarum aliæ alijs plus minusve corru- ptæ sunt, vt Cretæ, Cypri, Corcyræ, et inter alias, Pelopon- nensem tanquam puriorem, vel minus corruptam præferri a Græcis, accepi. Hæc de Græca lingua recentiore, necnon ve- tusta, cuius Alphabetum pronunciationibus, figuris, ac no- minibus distinctum suo iam loco ob oculos positum est, vbi de Græcarum litterarum Inuentoribus, multisq. alijs rebus scitu quidem dignis verba fecimus. Hic autem numerandi modum iuxta litteras Alphabeti, instar Hebræorum, a qui- bus hanc formam sicut et complures litteras, earumq. no- mina Græci acceperunt, apponere libuit, vt videre est.

*Petr. Bur-
rana.*

*Pag. 110.
111. 112.
113.*

MO-

MODVS NVMERANDI GRÆCVS ET LATINVS.

Græce.	Latine.
En.	1 Vnum.
Dyo.	2 Duo.
Tria.	3 Tria.
Tessara.	4 Quattuor.
Pente.	5 Quinque.
Ex.	6 Sex.
Epta.	7 Septem.
Octo.	8 Octo.
Ennea.	9 Nouem.
Deca.	10 Decem.
Endeca.	11 Vndecim.
Dodeca.	12 Duodecim.
Decatria.	13 Tredecim.
Decateffara.	14 Quattuordecim.
Decapente.	15 Quindecim.
Decaex.	16 Sexdecim.
Decaeptha.	17 Decem septem.
Decaocto.	18 Decem octo.
Decaennea.	19 Decem & nouem.
Icofi.	20 Viginti.
Icofiien.	21 Viginti vnum.
Icofidyo.	22 Viginti duo.
Icofi tria.	23 Viginti tria.
Icofi tessara.	24 Viginti quattuor.
Icofi pente.	25 Viginti quinque.
Icofi ex.	26 Viginti sex.
Icofi epta.	27 Viginti septem.
Icofi octo.	28 Viginti octo.
Icofi ennea.	29 Viginti nouem.
Triaconta.	30 Triginta.
Triacontaen.	31 Triginta vnum.
Tessaraconta.	40 Quadraginta.
Tessaracontaen.	41 Quadraginta vnum.
Penticonta.	50 Quinquaginta.
Penticontaen.	51 Quinquaginta vnum.
Exiconta.	60 Sexaginta.
Exicontaen.	61 Sexaginta vnum.
Ebdomiconta.	70 Septuaginta.
Ebdomicontaen.	71 Septuaginta vnum.
Ogdoicon ta.	80 Octoginta.
Ogdoicon taen.	81 Octuaginta vnum.
Ennenicon ta.	90 Nonaginta.
Ennenicon taen.	91 Nonaginta vnum.
Ecaton.	100 Centum.

Diacofia,

Diacosia .	α	200	Ducenta .
Triacosia .	τ	300	Trecenta .
Tessaracosia .	υ	400	Quadringenta .
Pentacosia .	φ	500	Quingenta .
Exacosia .	χ	600	Sexcenta .
Eptacosia .	ψ	700	Septingenta .
Octacosia .	ω	800	Octingenta .
Enneacosia .	θ	900	Nongenta .
Chilij .	κ	1000	Mille .
Dischilij .	ε	2000	Bis mille .
Trischilij .	ν	3000	Ter mille .
Tetracischilij .	δ	4000	Quater mille .
Pentacischilij .	ε	5000	Quinquies mille .
Exacischilij .	ς	6000	Sexies mille .
Eptacischilij .	ζ	7000	Septies mille .
Ogdoacischilij .	η	8000	Octies mille .
Enneacischilij .	θ	9000	Nonies mille .
Myria .	ι	10000	Decem millia .
Dysmyria .	κ	20000	Viginti millia .
Trismyria .	λ	30000	Triginta millia .
Tetracismyria .	μ	40000	Quadraginta millia .
Pentacismyria .	ν	50000	Quinquaginta millia .
Exacismyria .	ξ	60000	Sexaginta millia .
Eptacismyria .	ο	70000	Septuaginta millia .
Ogdoacismyria .	π	80000	Octoginta millia .
Enneacismyria .	ρ	90000	Nonaginta millia .
Decamyria .	σ	100000	Centum millia .
Icosimyria .	τ	200000	Ducenta millia .
Triacontamyria .	υ	300000	Trecenta millia .
Tessaracontamyria .	φ	400000	Quadringenta millia .
Pentacontamyria .	χ	500000	Quingenta millia .
Exiconta myria .	ψ	600000	Sexcenta millia .
Ebdomicontamyria .	ω	700000	Septingenta millia .
Ogdoicontamyria .	θ	800000	Octingenta millia .
Ennenicontamyria .	ι	900000	Noningenta millia .

*De nominibus ordinalibus . Quin etiam ipsi ordinales numeri
a superioribus ducunt originem . ut ,*

Protos .	Primus .
Deuteros .	Secundus .
Tritos .	Tertius .
Tetartos .	Quartus .
Pemptos .	Quintus .
Ectos .	Sextus .
Ebdomos .	Septimus .
Ogdoos .	Octauus .
Ennatos .	Nonus .
Decatos .	Decimus .
Endecatos .	Vndecimus .
Dyoecdecatos .	Duodecimus .
Triscædecatos .	Decimus tertius .

T t

Tessa-

Tessarescædecatos.	Decimus quartus.
Pentecædecatos.	Decimus quintus.
Eccædecatos.	Decimus sextus.
Eptacædecatos.	Decimus septimus.
Octocædecatos.	Decimus octauus.
Enneacædecatos.	Decimus nonus.
Icoſtos.	Vigefimus.
Icoſtos protos.	Vigefimus primus.
Icoſtos deuterōs.	Vigefimus ſecundus.
Triacoſtos.	Trigefimus.
Triacoſtos protos.	Trigefimus primus.
Tessaracoſtos.	Quadrageſimus.
Tessaracoſtos protos.	Quadrageſimus primus.
Penticoſtos.	Quinquageſimus.
Penticoſtos protos.	Quinquageſimus primus.
Exicoſtos.	Sexageſimus.
Exicoſtos protos.	Sexageſimus primus.
Ebdomicoſtos.	Septuageſimus.
Ebdomicoſtos protos.	Septuageſimus primus.
Ogdoicoſtos.	Octogefimus.
Ogdoicoſtos protos.	Octogefimus primus.
Ennenicoſtos.	Nonageſimus.
Ennenicoſtos protos.	Nonageſimus primus.
Ecatōſtos.	Centefimus.
Dyacoſioſtos.	Ducentefimus.
Triacoſioſtos.	Trecentefimus.
Tetracoſioſtos.	Quadringentefimus.
Pentacoſioſtos.	Quingentefimus.
Exacoſioſtos.	Sexcentefimus.
Eptacoſioſtos.	Septingentefimus.
Octacoſioſtos.	Octingentefimus.
Enneacoſioſtos.	Nongentefimus.
Chilioſtos.	Milleſimus.
Diſchilioſtos.	Bis milleſimus.
Triſchilioſtos.	Ter milleſimus.
Tetraciſchilioſtos.	Quater milleſimus.
Pentaciſchilioſtos.	Quinquies milleſimus.
Exaciſchilioſtos.	Sexies milleſimus.
Eptaciſchilioſtos.	Septies milleſimus.
Octaciſchilioſtos.	Octies milleſimus.
Enneaciſchilioſtos.	Nonies milleſimus.
Myrioſtos.	Decies milleſimus.

Græci præter illam ſupputandi formam a ſerie Alphabæti deſumptam, ſex in numeris designandis vruntur litteris, hoc eſt, I Π Δ H X M. I, vnitatē ſignificat. Π, πέντε. idēſt quinque, Δ, δέκα. i. decē. H, ἑκατὸν. i. centū. X, χίλια. i. mille. M, μύρια. i. decies mille: quorū autem harum litterarū ſingula quæque geminatur, toties idem numerus multiplicatur. Decadum vero, centuriarū, & Chiliadum, ac Myriadū litteræ, Δ H X M, in hoc charactere Græco Π, incluſæ, quinarium eorum numerorū ſemper multiplicat, vt $\overline{\Delta}$ 50. \overline{H} 500. \overline{X} 5000. \overline{M} 50000. nam hæc littera, Π, quinque ſignificat. Reliqui omnes gignuntur, & in compoſitione maior ſemper minori præponi ſolet: ſed in compoſitione nominum numeralium maior numerus minori ſine coniunctione præfertur, vt δεκατρία: idēſt decem tria. ſi autem minor maiori præponatur, coniunctio intercedit, vt τρία καὶ δέκα, idēſt tria & decem.

HE-

HEBRAICA LINGVA.

HEBRAEI non ab Abraam, qui Hebræus in Genesi appellatur, sed ab Heber, qui fuit abnepos Sem, filij Noe, qui et Iudæi a Iudæa, quæ et Chananæa, et promissionis Terra in Scripturis sacris nuncupatur, dicti sunt, Syriæ Regionem incolentes. Et quia in Heber Familia remansit lingua, quæ prius humano generi creditur fuisse communis, cum Gentes linguarum diuersitate sunt diuisæ, Hebraica deinceps nuncupata est. Hac Hebraica, siue Iudaica lingua, quæ & sacra dicitur, vetus Testamentum, libris Iob, Danielis, & partim Esdræ exceptis, qui Chaldaica lingua editi reperiuntur, conscriptum fuit: qui profecto Liber fere solus pure Hebraicus habetur, vñ eruditi affirmant: alij enim iisdem Characteribus conscripti, vel Chaldaici sunt, vel alias dialectos & glossas habent admixtas. Hinc recentiorum Iudæorum Thalmud vanitatibus, & impietatibus plenum, nunc Romæ expurgationi traditum, obscurum censetur, quia omnium fere gentium vocabulis respersum est. De Alphabetis Hebraicis, antiquiori scilicet, & recentiori, quæ suo iam loco fuerunt apposita, deq. huius linguæ maiestate, & excellentia, multisq. rebus alijs ad hanc eandem linguam pertinentibus, præsertim vero de litterarum mysterijs, quibus ipsa lingua abundat, satis ibi dictum opinor.

Addam autem hoc loco quæ ad nominum numeros, ac definitiam pertinent. Hebræi enim in geminatis a natura, vt duæ aures, duo oculi, & cetera huius generis nomina, necnon in numero centenario, ac millenario dualem habent, non pluralem: quæ enim pluralem habent, duali carent. Masculina nomina vnicam in singulari, & vnicam in plurali definitiam habent.

De ijs, qui litteras Hebraicas antiquas, ac recentiores inuenerunt, suis iam locis sermonem habuimus, vbi multa, & scitu quidem digna dicta sunt, num scilicet Hebraica lingua, siue libri sacri hac lingua conscripti fuerint corrupti: qua in re demonstranda multas recensuimus causas et rationes.

De modo scribendi, qui ab Hebræis obseruatur, suo item iam loco dictum est, vbi modum scribendi apud Latinos, a si-

niftra parte in dextram magis naturalem effe naturæ, quàm a dextra in finiftram demonftrauimus.

Tome 4.

De litterarum Hebraicarum myfterijs nonnulla etiam diximus: fed earundem interpretationem, connexionem, et ordinem videre eft in Oeconomia Georgij Ederi, et apud S. Hieronymum in proœmio lamentationum.

Verum quia ex ordine litterarum numerandi modum obferuant Hebræi, hinc iuxta litteras Hebraicas fupputandi formam infra apponere nobis vifum eft.

N U M E R V S S V P P V T A N D I A P V D H E B R Æ O S.

א' Hechad .	1 Vnum .	י' Ghefrim .	20 Viginti .
ב' Scienaim .	2 Duo .	י"א Scielofcim .	30 Triginta .
ג' Scielofcia .	3 Tria .	י"ב Arbaghim .	40 Quadragenta .
ד' Arbagha .	4 Quattuor .	י"ג Chamifcim .	50 Quinquagenta .
ה' Chamifcia .	5 Quinque .	י"ד Scifcim .	60 Sexagenta .
ו' Scifcia .	6 Sex .	י"ה Scibghim .	70 Septuagenta .
ז' Scibgha .	7 Septem .	י"ו Scimonim .	80 Oñoginta .
ח' Sciemona .	8 Oñto .	י"ז Tifeghim .	90 Nonagenta .
ט' Tifegha .	9 Nouem .	י"ח Mea .	100 Centum .
י' Ghafara .	10 Decem .	י"ט Mathaim .	200 Ducenta .
יא' Hechadghafar .	11 Vndecim .	כ' Scialofcmeoth .	300 Trecenta .
יב' Scienaimghafar .	12 Duodecim .	כ"א Arbaghmeoth .	400 Quadringenta .
יג' Scielofciaghafar .	13 Tredecim .	כ"ב Chamefmeoth .	500 Quingenta .
יד' Arbaghaghafar .	14 Quattuordecim .	כ"ג Seiefcmeoth .	600 Sexcenta .
י"ה Chamifciaghafar .	15 Quindecim .	כ"ד Scieuaghmeoth .	700 Septingenta .
י"ו Scifciaghafar .	16 Sexdecim .	כ"ה Scimonemeoth .	800 Oñtingenta .
י"ז Scibghaghafar .	17 Decem feptem .	כ"ו Tefciaghmeoth .	900 Nongenta .
י"ח Sciemonaghafar .	18 Decem oñto .	כ"ז Eleph .	1000 Mille . l
י"ט Tifeghaghafar .	19 Decē & nouem .		

Num. Ordinalis.

א' Rificion .	Primus .
ב' Sieni .	Secundus .
ג' Scielifci .	Tertius .
ד' Rerieghi .	Quartus .
ה' Chamifchi .	Quintus .
ו' Scifci .	Sextus .
ז' Scieuighi .	Septimus .
ח' Sciemini .	Oñtaus .
ט' Tefcighi .	Nonus .
י' Ghafuri .	Decimus .

Pro numero cuiuscumque decadis multiplicando eadem nomina ab vnitate ad denarium vfque numerum refumuntur, maiore minori, & contra, præposito. Id quod etiam in numero ordinali obferuatur.

H E T R V.

HETRUSCA LINGVA.

HETRURIA, Italiæ Regio, Tyrrhæno mari incumbens ad primam vsque Tyberis ripam protensa, Macra fluuio a Liguria discreta: auguriorum olim, & haruspicinæ peritissima, vt Claudianus testatur. Hinc dictæ Regionis incolæ Hetrusci sunt appellati, atque Hetrusca lingua vetus, qua Populi Hetrusci utebantur. Huius linguæ Alphabetum suo iam loco appositum est, vbi de Demaratho Hetruscarum litterarum Inuentore loquuti sumus. Eiusdem linguæ septem illæ Tabulæ æneæ vetustissimæ Eugubij, siue Igubij repertæ censentur esse.

Claudianus
in Rufinum.

Pag. 150.
et 151.

Hanc linguam, quam hodie nullam extare, pro comperto habetur, a Latina longe diuersam fuisse apparet ex vocibus quibusdam paucis, quas apud probatissimos Scriptores me legisse memini. Deus enim, vt Suetonius ait, *Aesar* ab Hetruscis dicebatur, & Padus a profunditate, *Botigon*, quem Ligures *Botigum* dicunt, appellabatur. Ancona, prius Hetrusco vocabulo *Picena* simul & Aboriginum dicta. Piceni, Hetrusca lingua genus sacrum dicitur, orti a Sabinis. Hetrusci etiam, vt Cato testatur, nobilem Principem *Laronem*, vel *Larunem*, & *Arunem* appellabant, quem Itali, Hispani, & alij *Baronem* vocitare solent. Eidem item linguæ voces illæ, quas Arnobius de victimis earumq. partibus recenset, adscribuntur a Rhenano, & Pamelio, quia ibi Arnobius de Hetruria, quam genitricem et matrem superstitionis appellat, sermonem habet. Voces huius generis sunt: *Apexabo*, *Longauo*, *Tucetum*, *Tenia*, *Plasea*, *Fendica*, *Isitium*, *Mateola*, *Fitilla*, *Augmen*, *Magmentum*, et id genus aliæ, quas iidem Scriptores pro animalibus, animaliumq. partibus, atque farciminū generibus, quibus utebantur Hetrusci in sacrificijs, student explicare. Vocabula enim sunt ab ijs conficta, vt propter eorum obscuritatem augustiora iudicarentur, sicut idem Rhenanus testatur.

Suetonius
Tranquil.
in August.
Ho.

M. Portius
Cato. et
Berosus.

Arnobius
aduersus
Gentes. li.
7. circa
med.
Rhen. et
Pamelius

Hæc lingua aliquid commune cum Armenica, et Scythica habuisse nonnulli suspicantur: Vtrique enim Pontifices suos et sacros expiatores *Sagos* appellabant, et *Noam* ex Armenia in Italiam profectum dicebant, *Vestamq.* colebant, *perpetuumq.*

Petr. Crinitus.

petuumq. ignem seruabant : fabulas Hetruscorum quasdam a Liuiio, & a Cicerone explicatas Crinitus testatur. Hæc de veteri Hetrusca lingua.

Liuius li. 9. hist. ab orbe cõdito Dec. 2.

Recentior autẽ est Italica, & emẽdatio quidem, quæ adeo floret, vt inter Vulgares linguas nobilior, & cultior habeatur. Hæc eadem lingua omnes artes, atque scientiæ passim in Italia conscribi solent. Hinc sicut Romanos olim pueros Hetruscis litteris erudiri solitos tradit Liuius, ita tempus in præfens Hetruscæ linguæ recẽtiori omnes fere operã nauant, & præsertim ij qui Italica lingua emendate, & perpolite quidem scribere, aut loqui percipiunt : maximo enim pretio habetur apud omnes. Hæc hætenus.

H I B E R N I C A L I N G V A.

Cæs. lib. 5. de Bello Gall.

HI B E R N I A, Insula non procul ab Anglia, vulgo *Hirlanda* in Oceano inter Angliam & Hispaniam sita est, ab Ibero dicta duce, homine Hispano, qui primus magno hominum numero eam occupauit : vel ab Ibero Hispaniæ fluuiio, cuius accolæ primi Insulam habitasse feruntur. Hiberni quidem cum habitu corporum, tum viuendi ritu, atque moribus non valde ab Hispanis vicinioribus discrepare dicuntur : linguam vero eorum peculiarem esse, qua Scotos etiam filuestres & Insulanos ab Hibernis oriundos vt aiunt.

H I S P A N I C A L I N G V A.

Plin. li. 5. cap. 1. 2. & 3.

HI S P A N I A, latissima Europæ Regio, a montibus Pyrenæis incipiens & per Columnas Herculeas circumiens ad Borealem vsque Oceanum protenditur, & in Citeriorem, & Vltioriẽ secatur, Hesperia olim dicta ab Hespero Atlantis fratre, vel ab Hespero stella lucidissima : vltimò autem ab Hispali, quam hodie *Siuiam* vocant, Hispalia, vnaq. deinde littera immutata, Hispania dicta est. Hispanorum autem lingua vetus quænam fuerit, inuenire non potui. Sed verisimile est, in oris ad Mediterraneum mare, præsertim occasum versus remotis, Lybicæ vel Mauritanicæ linguæ olim extitisse vsum. Mauri enim ijs in Regionibus imperarunt : atque inibi, & in

& in Lusitania præsertim Maurorum vocabula relicta sunt, ut ab Hispaniarum Indigenis accepi. Habent etiam eæ Regionēs quædam vocabula Gothica, virorum præsertim: nam multo tempore Hispanias obtinuerunt Gothi, quorum item grassationibus & imperijs Latina lingua maiestatem suam, suumq. imperium in Italia omisit primum, deinde in Gallijs, & Hispanijs: & nouæ illæ, quibus nunc loquuntur, fuerunt introductæ.

Castellana vero lingua ceteris dialectis, quibus hodie vtuntur Hispani, sicut Hetrusca in Italia, præfertur, ut ego re ipsa noui: Affinis est Italicæ, & ad Latinam linguam propius quàm Gallica accedit, minus tamen quàm Italica: has enim tres linguas vulgares Latini idiomatis propagines esse dictum est. Hæc de Hispanica lingua.

HUNGARICA LINGVA.

HUNGARIA Austriæ contermina, & in Orientem vergens, inferiorem Pannoniam a fluuio Leycha ad Sauuna vsque complectitur, & Danubium transgressa ad Polonos vsque protenditur: & ultra, citraq. Istrum late dominatur. Extat adhuc non longe ab ortu Tanais altera Hungaria & lingua & moribus illi pene similis, sed Christi cultrix: illa vero ritu barbarico viuens seruit idolis. Hæc ex Aenea Siluio.

*Aeneas
Siluius in
Europa.*

Huius nationis numeri cardinales, ut aiunt, sunt infra conscripti, ut huius Gentis numerandi modus aliqua ex parte habeatur.

1. Eig.	Vnum.	6. Hatt.	Sex.
2. Ketto.	Duo.	7. Het.	Septem.
3. Harom.	Tria.	8. Niogis.	Octo.
4. Nieg.	Quatuor.	9. Kilentz.	Nouem.
5. Ot.	Quinque.	10. Tiz.	Decem.

Sunt qui velint eosdē esse Hunnos atque Hungaros paucis litteris immutatis; alij vero Hunnos ab Hungaris distinguūt, atque hos ad Vagum fluuium Illyrice loqui solitos aiunt.

Hunni vel Huni vide, Hungaria.

IACO.

I A C O B I T A R V M L I N G V A.

*Thes. Ambrosij. i. princip. Appen-
dix.*

IA C O B I T A E characteribus quibusdam vtuntur, qui a Græcis parum differre videntur: vt ego ipse vidi in Appendice diuersarum litterarum Theſei Ambrosij Papiensis & Canonici Regularis Lateranensis, qui ibi ob oculos ponit Iacobi-
tarum Alphabetum, in quo non solum plurimi characteres Græcis litteris adsimiles sunt, immo omnino iidem qui & Græci, verum etiam nomina litterarum maiori ex parte cum Græcis habent affinitatem: lingua vero est Arabica, vt Ambrosius ait.

I L L Y R I C A L I N G V A.

*Appianus
& Eustathius.*

IL L Y R I V M, siue Illyris, Illyriave, Regio Europæ satis ampla, & Epiro contermina, Italiæ propinqua, ab Illyrio, vt Appianus inquit, Polyphemi filio, siue, vt Eustathio placet, Cadmi filio denominata, hinc Italiam, illinc Germaniam, inde Macedoniam, Thraciam & Epirum habens confines: hinc Adriaticum sinum, quem *Golphum* Venetiæ appellant: inde autem Danubium flumen. Hanc regionem & Dalmatiam, quæ est pars Illyrij, & *Sclauoniam* hodie vocant, quæ & *Slauonia* rectius dicitur. Huius Regionis lingua, quæ Illyrica nuncupatur, late se diffundit, cum plurimi populi ea vti soleant: vtuntur enim Illyrica lingua, Dalmatia, siue Sclauonia, Istria, Stiria, Carinthia, Croatia inter Dalmatiam & Istriam sita, Forum Iulij, Carnia, necnon gentes aliæ his finitimæ: Seruia item Bulgaria, Musia, Vallachia, & Moldauia, & aliæ Daciæ partes, Bosina etiam, Russia, Moschouia, & aliæ Gentes ad Orientalem plagam pertinentes: Boemia item, Polonia, Morauia, Lithuania, & aliæ Gentes quàm plurimæ, quas infra conscribam, vt a multis Scripto-
ribus accepi, & a non paucis dictorum locorum incolis audiui. Hæc denique lingua in Græcia necnon Constantinopoli in Ottomanorum aula est familiaris: & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sultanum et equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. Per vniuersam autem Turcicam Gentem, præcipue vero apud milites, Sclauonica lingua adeo est in

est in vſu, vt Conſtantinopolis ipſa iam non amplius priſco nomine, ſed Cæſaris domus Sclauonica vocetur lingua. Hæc ex Sigifmundo Gelenio, Marino Temperizza Epidaurio, ſiue Ragufæo e ſocietate Ieſu, et alijs.

Sigifmundus Gelen. Mar. Temp. per. Pag. 168. & 171.

In hanc linguam ſacrarum litterarum codices, induſtria ſancti Hieronymi, et Cyrilli tranſlati ſunt, vt ſuis iam locis dictum eſt. Hæc item lingua non ſolum patrij Annales, verumetiam de Alexandro Magno, Romanisq. Cæſaribus, necnon de Marco Antonio et Cleopatra commentarij conſcripti ijs in locis reperiuntur, vt Iouius narrat. Philoſophiam vero, et Aſtrogiam, ceterasq. diſciplinās, rationalemq. medicinam ex Gentes numquam attigere. Hæc Iouius.

Paulus Iouius.

Quamuis autem Illyrica lingua tot Gentes, vt fuſius enarrabimus, vtantur, characteres tamen ſunt omnino inter ſe diuerſi ſicut ſupra videre eſt, vbi Alphabetum Sclauonicum, ac Seruianum appoſuimus figuris, nominibus, ac pronun-

Pag. 168. & 169.

ciationibus ſiue poteſtatibus diſtinctum: illud vero tribus ac triginta, hoc autem tribus et quadraginta litteris conſtat: illud a ſancto Hieronymo, hoc a ſancto Cyrillo cenſetur inuentum, vt ſuis iam locis dictum eſſe memini. Sclauonicum autem

Pag. 162. & 171.

Alphabetum licet a S. Hieronymo inuentum fuiſſe dictum ſit, vt rumor docet: hoc tamen loco ſententiam Ioannis octauilento prætereundam eſſe non opinor: Ioannes enim in Episto-
la ad Sſentopulchrum Sclauonicas litteras, ſiue Croaticas a Croatia dictas inter Dalmatiam et Iſtariam ſita a Conſtanti-
no quodam Philoſopho inuentas eſſe teſtatur: cuius Epistolam videre eſt in dictione, Dalmatica lingua.

Ioan. viij. i Regiſtro.

Idem ſupra i dict. Dalmatica.

Quænam vero Gentes Alphabeto Sclauonico, quod Hieronymianum vocant, quænam etiam Seruiano, vel Cyrilliano vtantur, ſuis iam locis enarratum eſt: quamuis enim Illyricam linguam tot Nationibus communem eſſe pateat, characteres tamen diuerſi omnino ſunt.

Pag. 163. & 171.

Hæc autem lingua a tot Gentibus adhibetur non ſecus atque Italica lingua in Italia, in qua tot Prouinciæ eadem lingua, ſed aliæ magis, aliæ minus culte loquuntur, ita vero, vt ſingula quæque Prouincia, quin ſinguli quique populi non nullas habeant voces ac pronun-
ciationes aliunde ob commercium deſumptas, vt in Italica lingua eueniſſe oſtende-

Infra in dict. Italica.

V u mus.

mus. Vt autem quis facilius videre queat, quinam populi sint ij, qui Illyrica, sed vulgari lingua loquantur, omnia eorum Populorum nomina, qui ea vtuntur, tum ex Auctorum verbis iam recitatis, tum etiam ex Sigismundi Gelenij præferti Epistola, necnon ex ijs, quæ Marinus Temperizza Epidaurius e societate Iesu, vir quidem Illyricam linguam, Illyricosq. characteres optime callens, mihi copiose narravit, hoc loco recensenda existimaui.

Sigism.
Marinus.

Nomina populorum, qui Illyrica loquuntur lingua, ordine Alphabetico disposita.

A BGAZARI, vel Abgazelli, qui et Gazari circa mare Caspium.	Dalmatiam ad Illyricum mare sita.
Aestiu.	Epirotæ.
Arbenses.	Foroiulienſes, vulgo Furlani, a Foroiulio Italiae Regione, in qua sunt Aquileia, Vtinum, Ciuidale, ac Tergeſtum.
Befſi, hodie Boſnenſes, vel Boſnaſienſes.	Gazari. Vide, Abgazari.
Bohemi.	Gepidæ.
Boruſij.	Hungari ad Vagum fluuiũ.
Boſnenſes. Vide Befſi.	Iapides, vel Foroiulienſes.
Bulgari, ſiue Raſcij.	Iaziges.
Carni.	Iſtri.
Carniolani.	Lithuani.
Carinthij.	Liui.
Cafſubi, vel Cafſubita.	Lufarij.
Circafſi Quinquemontani circa Pontum, vel Ciercaſſi circa mare Caspium.	Lygi.
Coral.	Macedones Mediterranci.
Croati, vel Chroati.	Maxobij, vel Mazolitæ.
Culmij.	Meiſi, vel Myſij.
Curi.	Moldau.
Dalmatæ, vel Delmatæ.	Morau.
Dibrij.	Myſij, vel Meiſi.
Epidauri, ſiue Raгуſæi ex Epidauro ciuitate iuxta	Nugardi.
	Obodrita, vel Obrottriti.
	Ohulici.

Ohulici.	Sarmatæ, qui et Poloni dicuntur.
Pannoniæ pars.	Sclauī, vel rectius Slaui.
Permi.	Seruij. Vide Sorabi.
Plescuij, vel Plescuienses.	Slesij, vel Silesij. al. Slesitæ.
Podolij.	Smolnenses.
Polabi.	Sorabi. al. Sarbi. hodie Seruij.
Poloni maiores et minores.	Transiluani.
Pomerani.	Vandali, al. Vuandali.
Ragufæi. vide Epidaurij.	Veltæ.
Rascij, vel Rasci, siue Bulgari.	Vilaci.
Rugi.	Vuagrij.
Russiani, vel Russi a Russia:	Vuinuli.
vel Rutheni.	Zagorani.
Samogitæ.	Zadrauani.
Sarbi. Vide Sorabi.	

Hi sunt igitur Populi, qui Illyrica lingua vulgari vtuntur: extat enim altera huic valde adsimilis et fere eadē, quæ scripturalis, vel litteraria nuncupari potest, Buchuizza a Sclauis dicta, quæ non nisi per regulas disci potest, et a rudioribus absque regulis non recte intelligitur, nec recte pronunciatur. In hanc linguam a sancto Hieronymo Scripturam sacram, Sclauonicis litteris, et a sancto Cyrillo Seruianis characteribus translata fuisse credendum est. Id quod etiam de Misfali, de Codice horario, deq. alijs Sclauorum libris dicendum puto. Sunt autem qui hanc linguam non Illyricam, sed Sarmaticam potius, idest Polonicam vocandam affirmant quod ceteræ ab hac sint ortæ: Polonica enim non multum a Sclauonica, & Bohemica recedit, vt facile intelligere potui ex Oratione Dominica tribus hisce linguis conscripta, quam apud Bartholomæum Georgenitam & Sigismundum Ge-

Barthol.
Georg. &
Sigism. Ge-
len.

lenium Bohemum, qui Symphonum edidit lexicon, in quo vocabula linguarum, Latinæ, Græcæ, Germanicæ, & Illyricæ, quæ inter se conueniunt, vel in duabus ex his, vel tribus, vel quattuor linguis, conferre studet. Quod autem Polonica & Sclauonica, siue Illyrica linguæ magnam inter se affinitatem habeant, ex eorundem supputandi modo, quem infra apponere libuit, facile comprobari potest.

Vu 2 MO

MODVS NVMERANDI ILLYRICE.

Iedan.	1	Vnum.
Dvā.	2	Duo.
Tri.	3	Tria.
Cetiri.	4	Quattuor.
Pet.	5	Quinque.
Sceft.	6	Sex.
Sedam.	7	Septem.
Oſſam.	8	Octo.
Deueth.	9	Nouem.
Defeth.	10	Decem.
Iedanaeft.	11	Vndecim.
Dvanaeft.	12	Duodecim.
Trinaeft.	13	Tredecim.
Ceternaest.	14	Quattuordecim.
Petnaest.	15	Quindecim.
Sceftnaest.	16	Sexdecim.
Sedanaest.	17	Decem septem.
Oſſanaest.	18	Decem octo.
Deuethnaest.	19	Decem & nouem.
Dvadeseth.	20	Viginti.
Dvadeseth i iedan.	21	Viginti vnum.
Dvadeseth dva.	22	Viginti duo.
Dvadeseth i tri.	23	Viginti tria.
Dvadeseth i cetiri.	24	Viginti quattuor.
Dvadeseth i peth.	25	Viginti quinque.
Dvadeseth i sceft.	26	Viginti ſex.
Dvadeseth i cedam.	27	Viginti ſeptem.
Dvadeseth i oſſam.	28	Viginti octo.
Dvadeseth deuert.	29	Viginti nouem.
Trideſet.	30	Triginta.
Trideſet i iedan.	31	Triginta vnum.
Ceteri deſet.	40	Quadraginta.
Ceterdeſet i iedan.	41	Quadraginta vnum.
Pedeſet.	50	Quinquaginta.
Pedeſet i iedan.	51	Quinquaginta vnum.
Sceſdeſet.	60	Sexaginta.
Sceſdeſet i iedan.	61	Sexaginta vnum.
Sedamdeſet.	70	Septuaginta.
Sedamdeſet i iedan.	71	Septuaginta vnum.
Oſſamdeſet.	80	Octoginta.
Oſſamdeſet i iedan.	81	Octuaginta vnum.
Deuertdeſet.	90	Nonaginta.
Deuertdeſet i iedan.	91	Nonaginta vnum.
Sto.	100	Centum.
Tiſucchiā.	1000	Mille.
Dvi e tiſucchiē.	2000	Duo millia.
Tri tiſucchiē.	3000	Tria millia.

Qui plura de Illyrica & Polonica lingua, scitu quidem digna, noscere cupit, Bartholomæi scripta & Gelenij, qui de ea copiose scripserunt perlegere studeat. Hæc hæctenus.

INDICA LINGVA.

INDIA, Regio Orientalis, Asiæ terminus ab Indo dicta flu-
uio, qui solus præter Nilum Crocodilos creat, tam vasta esse perhibetur, vt eam tradant esse tertiam omnium terrarum partem. Abundat gemmis, elephantos procreat Africanis multo maiores, arbores semper habet frondentes, bis fruges in anno ad maturitatem perducit, aromata ad nos mittit, binasq. habet æstates. Huius autem Regionis lingua adeo Hebraicæ, Chaldaicæ, & Arabicæ affinis est (licet characteribus variet) vt rara admodum in hac sit dictio, quæ in aliarum aliqua non reperiatur: & hæc sola Orientalium, quæ ab Hebræa originem habent, nostro legitur modo, a sinistra scilicet in dextram, vt a viris peritis, atque ab huiusce Regionis incolis accepi, & re ipsa id ita esse comperi: vidi enim & contrectaui codicem quædam ex Indijs transuectum e subtilissimis autem arborum corticibus confectum, ac typis mandatum, quem superioribus annis frater Spiritus Vicetinus, summus olim ordinis Eremitarum S. Augustini Magister Sixto Quinto dono dedit. Quod quidem munus tum ob miram rei nouitatem ad loca hæc asportatam, tum etiam ob admirabile ingenij artificium summo Pontifice dignum existimatum fuit: ex eo enim codice iam impresso, typographiam anteaquam in Europam fuisset aduecta, in Indijs floruisse patet. Adde etiam quod pagina ex arborum corticibus confecta adeo subtilis & aranæ telæ adsimilis est, vt duæ paginae pro vna sumantur, altera tantum paginae parte typis insignita: quæ profecto res ingenij perspicacitati nonnisi admirationi esse potest. Hæc de Indica lingua. Plura in Aethiopum lingua legenda sunt.

Ex Pomponio & Strabone lib. 15.

Typographia Indiana ante Typographias Europæ.

IONICA LINGVA.

IONIA, Asiæ minoris Regio, media inter Cariam, & Acolidem, tum cæli bonitate, tum situs commoditate nulli Regionum

gionum posthabenda: hinc Ionica Dialectus inter quinque Græcarum linguas notissima dicta est, quæ diæreses sine contractione præter usum communem, & quasdam litterarum mutationes admittit. Hac lingua Hippocrates medicus, & Herodotus historicus scripsisse dicti sunt. Hæc ex Ioanne Grammatico.

Ismaelitica dialectus in Aethiopum lingua videnda est. Isti Illyrice loquuntur.

ITALICA LINGVA.

ITALIA, Europæ regio nobilissima, eiusdemq. Viridarium perpulchrum vulgo nuncupata, Hesperia prius ab Hespero Rege, siue, vt Macrobio placet, ab Hespero, stella occidentali, cui subiecta est, deinde Oenotria vel a bonitate vini, quod in ea nascitur (Græci enim vinum, οἶνον appellant) vel ab Oenotrio Sabinorum Rege: postremo autem Italia dicta est ab Italo Siculorum Rege, qui Italos agriculturam docuit, & leges condidit: eamq. partem, in qua postea Tur- nus regnavit, a suo nomine Italiam appellauit. Est autem vniuersa Italia in formam cruris inter Adriaticū, & Tuscum mare sita, vmbilicum in agro Reatino habens: cuius longitu- do ab Augusta Prætoria ad Rhegium vsque Calabriae termi- num, siue Messanæ Pharum, Solino teste, decies centena mil- lia passuum continet: Latitudo vero quadringenta decem, vbi maxima latitudo: vbi autem minima, ad viginti millia- ria: hæc autem angustia est inter Scyllaticum sinum & Teri- neum, vel sanctam Euphemiam. Huius Regionem vel Pro- uinciæ maxime insignes, sunt Liguria, Insubria siue Gallia Cisalpina, Venetia, Iapidia, Carnia, & Istria, Hetruria, Aemilia vel Flaminia siue Romandiola, Picenum, Vmbria, Latium, Campania, Samnium, siue Aprutium, Apulia, Luca- nia, & Calabria, quibus Siciliam a Calabria non natura, sed angustiori terræ parte ab Ionio, ac Tirreno mari subtus cor- rota, Diodoro Siculo teste, vel secundum alios, sed vi terræ- motus olim disiectam, nonnulli adiungunt: ex cuius terræ auulsione natum est frerum Siculum, inter Messanam & Rhegium,

* Longitu-
do & lati-
tudo Ita-
lia ex Soli-
no, & Ga-
briele Bar-
rio Franci-
cano li. 1.
de antiqu.
Calabria.
Strabo li.
5. Irog.
Pöp. apud
Justinū li.
4. & Virg.
lib. 3. Ae-
neid. de se-
paratione
Siciliæ a
Calabria.
Diod. Sic.
lib. 5.
Et Thom.
Faësius
hist. Sic. li.
2. cap. 3.

Rhegium, quod pharum vulgo appellant: Pharos enim separationem significat. Est autem hoc mare verticosum, & periculosum nautis, quod contrarijs fluctuum cursibus collisionem facit, & rapta quæque absorbet, et reijcit ob diuersa maria contrarijs ventis agitata, quæ in ipsum confluunt et a nonnullis vocitatur Charybdis: sunt enim in hoc freto, quod pharum vocant, duo saxa, quorum vnum in confinio Siciliæ alterum vero in extrema Calabriae ora extant: illud Charybdis, hoc Scylla fabulose monstra vocitantur: hinc natum prouerbum illud:

Incidit in Scyllam cupiens euitare Charybdim.

Harum igitur Prouinciarum omnium vna est lingua, quæ Italica nuncupatur, vna scilicet ex ijs tribus, quæ Latinæ linguae propagines vocantur, vt olim dictum est. Quamuis autem his Italiae Prouincijs vna sit lingua, Hetrusca tamen noua cultior, et emendatior inter alias censetur, et maiori habetur pretio: ad quam profecto linguam qui magis accedit, purior in dicendo, aut in scribendo existimatur. Insulæ, et Siculi ab ea non parum, Genuenses autem magis in loquendo recedunt: hi enim voces adeo diuersas et pronunciationem aliarum Prouinciarum locutione ita distinctam habent, vt ab ijs, qui eorum loca diu non incoluerunt, haud facile intelligantur. Id quod factum reor ob maximum locorum intervallum, quo ab Hetruria, et ab Italiae præsertim centro disiunguntur: hæc enim loca alijs Regionibus contermina, sunt extremæ Italicæ oræ. Hinc ob frequens diuersarum Gentium commercium alienas voces aliqua ex parte detortas, exterorūq. pronunciations admittunt, atque ita vt diuersam quodam modo linguam efficiant. Quibus de causis idem Siculis, Calabris, et Appulis euenisse credendum est: nam ijs in locis Greciam quandoque fuisse pro comperto habetur, et ad hanc vsque diem alicubi, hoc est in aliquibus Calabriae et Apuliae, siue Magnæ Græciæ partibus Græcanicum sermonem, ac ritum in viuendo extare inueni, Regno vtriusque Siciliae peragrato, dum Augustinianæ Reipublicæ a secretis eram, summumq. Augustinianorum Magistrum, fratrem Spiritum Vicentinum Italiae prouincias visitandi gratia perlustrantem comitabar. In Sicilia vero non solum voculas Græcas, Galli-

*Dictione
Gallica, et
Hispanica
pag.*

Ex Tho-
ma Fa-
lo Dec. 1.
lib. 8. cap.
1. & Dec.
2. lib. 8. c.
4.

cas, & Hispanicas, verum etiam barbaras, quas Saraceno-
rum appellant, sicut ipsamet multorum locorum nomina
aperte docent, in frequenti usu remansisse eas ob causas nu-
per enarratas, me reperisse memini. Adde etiam quod Go-
thi ea in Insula anno salutis D. XV. tempore Iustiniani Impe-
ratoris: Anno vero M. CC. LXXXII. Galli dominati sunt:
sed hi stratagemate quodam tertio die Paschatis eadem fere
hora per vniuersam Sicilia trucidati sunt. Anno autē M. CCC.
XXVI. Africani Siciliam subegere, eamq. regalem sibi sedem
fecerunt. Nunc denique Philippus II. Hispaniarum Rex
Catholicus vtriusque Sicilia Regno dominatur. Huc accedit
quod in hac Insula Græci, & aliæ Gentes multa loca ædifica-
runt, & præsertim Chaldæi, Damasceni, & Fœnices Panor-
mum, & Messenij Achaia, seu Græciæ populi Messanam, pri-
marias Insulæ ciuitates, condiderunt. Hinc mirum non est,
variarum linguarum voces, ac pronunciationes in hanc In-
sulam fuisse introductas.

Ex Nonio
Plauto in
Fruola-
ria, &
Truc. &
Lucilio li.
22. & Na-
nio.

Vt autem variarum mixtionem linguarū breuitatis causa
prætermittā, per pauca de pronūciatione referam. Siculi enim
Melitæ, atque Africa proximi accentu quodā a ceteris Italia
pronunciationibus distincto inter loquendum vtuntur, & V,
pro O, necnon E, pro I, frequenter vsurpare solent dicētes hoc
modo: *Vuliti viniri?* & id genus reliqua pro eo quod Italice di-
citur: *Volete venire?* Latine autē: *Vultisne venire?* Præterea, sicut
barbaras voces retinent, & permultas quidem: ita & barbariē,
quod ad mores pertinet, multis in rebus conseruāt, præsertim
vero mulieres in mortuis deplorandis morem imitantes anti-
quorum, apud quos mulieres, quæ præficæ dicebantur, adhi-
beri solebant funeri mercede conductæ ad præstandum la-
mentabilem cantum in demortui laudibus recensendis, vt ce-
teris plangendi modum præberent. Huiusmodi autem plan-
gendi consuetudo in Italia non solū in Sicilia, sed in Apulia,
& Calabria ad hāc vsque diē conseruatur: Mulieres enim alie-
no in funere ad huius generis munus exhibendum conductæ,
quæ *Repetentes*, vulgari lingua *Repetitrici*, vocitantur, capillos
scindunt magis atque magis clamātes, vt aliæ feminae & præ-
sertim defuncti, vel defunctæ affines, & cōsanguineæ lacrymis
ac fletibus necnon funeralibus ad vlulandum laudationibus
inuitentur;

inuitentur, quæ tandem non solum capillos discindunt, sed vnguibus etiam scalpunt faciem, & domos horrēdis implent vlulatibus: quæ profecto barbaries stultitiam non minus, quàm sæuitiam repræsentat, vt ego ipse ijs in locis, hoc est, in Sicilia, Calabria, & Apulia non semel vidi. Qua ex re barbariem repræsentante coniiciendum est, multas in hacce Pro- uincias, voces, ac pronunciationes a barbaris fuisse introdu- ctas: pronuntiāt enim & scribunt huius Regni incolæ, *ch*, pro, *p*, & *i*, pro *g*, vt *Chiano*, pro *piano*, Latine, *submis*se. *Chianura*, pro *pianura*, Latine *planities*: & *Chiata* pro *piaggia*, & *spiaggia de mare*, Latine, *procliuitas*, vel litus maris, & id genus reliqua.

Mulieres autem ad plorandum conductæ *Repetentes* Lati- na lingua, & vulgari lingua *Repetitrici* dictæ sunt, vel a lau- dibus demortui repetendis, quasi ad memoriam reuocandis, siue potius, vt sic dixerim, *Reputatrices* dicendæ sunt a ver- bo Italico *Reputare*, quod Latine *estimare* sonat: defunctus enim in magnam trahitur existimationem.

Multas iidem Siculi nō solum barbaras voces, necnon Gal- licas, atque Hispanas, verum etiam Latinas, a Latino fonte cadentes, sed parum detortas retinent sicut ceteræ Italiæ par- tes, quippe quæ Latinæ olim fuerunt: & Latina lingua late dominata est. Insu- bres vulgo Lombardi in Gallia Cisalpi- na, cuius ciuitates sunt, Mediolanum, Papia, Lauda, Noua- ria, Vercellæ, & Comum, satis corrupte loquuntur, atque ita vt non facile interdum intelligantur, non solum ob variarum vocum mixtionem, sed etiam ob corruptam pronunciatio- nem, truncatasq. voces, figuram apocopen frequenter vsur- pantes: corrupte enim dicunt exempli gratia: *Vien scia chilo*, idest *vien qua a questo luogo*, pro eo quod dicunt Veneti: *Vien Za quà*, & ceteri Italiæ populi: *Vien quà*. Latini vero: *Veni ad hunc locum*, vel *veni huc*. Pronunciant præterea Insu- bres & quidem perperam, *f*, pro *u*, dicentes: *Bref*, pro Breue, & id genus permulta. Veneti de medio dictionum litteras non- nullas abijcere solent, vt *Pare*, & *Mare*, pro eo quod ceteri Ita- liæ populi dicunt *Patre*, & *Matre*: interdum auferunt *p*, di- centes *Cao*, pro *Capo*: Latine, caput. *Fiao*, pro *fiato* Italice, La- tine vero, *Flatus*. et frequenter *d*, pro *t*, vti solent: nam *frater* Italice dicitur *Fratello*, Veneti dicunt, *Fradelo*, *t*, in *d*, mutata, Xx et littera,

et littera, l, abiecta. Multa sunt alia, quæ varias voces apud Italos sortita fuisse comperio, ut est illud quod Latine dicitur *Modo*, vel *nunc*: Italice enim, & quidem passim dicitur, *Adeffo*, vel *hora*, ut *Adeffo vengo*, *hora vengo*, idest, *Nunc venio*. Hetrusca autem lingua recentiori a Scriptoribus antiquis dicitur: *Testè*. Sunt item in Italia Populi, ut Perusini, Eugubini, & Camertes qui & alij dicunt: *Assaia*: Alibi vero, *Mo*: Craffissime alicubi, *Iècòna*. Omnes hæ tamen voces idem significant.

Sunt præterea Italia, ut Perusini, & alij agro Perusino contermini, qui proferunt *Tochecco*, *Tochello*, *Tochi*, & *Tolì*, pro eo quod Latini dicunt: *Hoc loco*, & *eo loco*, vel *hic*, & *illic*. Alij vero, ut Nostrates, & rudiores quidem, *Macchi*, & *Malli*, & *Macchitta*, & *Mallitta* pro *hic*, & *illic*. Dicunt etiam Nostrates ad prononciationem Hetruscam multis in rebus quadam ex parte accedentes: *Testo*, & *Testui*, per figuram aphæresim, pro eo quod Hetrusci dicunt: *Coteffo*, & *Coteffui*, Latini vero: *Istuc*, vel *istud*, & *istè*, qui apud te est, vel de quo loqueris. Proferunt etiam Nostrates Hetruscorum more in vocabulis quibusdam i, pro, r, dicentes: *Gennaio*, & *Febraio*, idemq. in alijs vocibus id genus sexcentis pronounciare solent. Perperam autem multi pronunciant, & aliqui scribunt sc, pro simplici s, ut *Desidero* pro *desidero*, & c, pro s, ut *concido*, pro *confidero*. Alij præterea in Italia populi minus recte pronunciant, a: mediū enim quoddā inter a, & e, proferūt, ut *Paeter*, & alia permulta. Utuntur item interdū alij, u, pro o, dicentes: *Priuri*, pro hac Italica voce *Priori*, & *Lu capo*, pro eo eo quod alij recte dicunt: *Il capo*. Sunt qui perperam dicant: *Madamè*, *Madarè*, pro *Amè*, *Atè*.

Quamuis igitur in Italia vna sit lingua, quæ Italica dicitur, sunt tamen variæ prononciationes, quas longum esset recensere, & varij sunt accentus, immo variæ vsurpantur voces, quæ ab exteris Nationibus mutuatae sunt, & cum alijs linguis magnam habent affinitatem. Gothica enim lingua multas habet voces, quæ non solum cum Germanicis quandam retinent affinitatem, sed Italicæ item linguæ sunt omnino communes, desinentia, & accentu exceptis: nam Gothica lingua Angelus dicitur *Angil*, Germanice *Angl*, Italice *Angelo*. Monachus Gothice *Monch*, Germanice *Minich*, Italice *Monaco*. Monialis, Gothice & Germanice *Nun*, vel *Nunna*, Italice *Monaca*.

Monaca. Monasterium Monialium, *Nunclostr'*, vel *Frauclostr'*, idest claustrum moniale: Monachorum autem claustrum, *Minichelostr'*, Italice, *Chioſtro de Monachi*. Scamnum, Germanice *Ponch*, Gothice *Banch*, Italice *Banco*. Vexillum, Gothice *Banèr*, Italice *Bandiera*. Pera, Gothice, & Italice *Taſcha*. Poculum, vel Ciathus, Gothice, & Italice *Becchier*, ab Africanis *Got*, vt diximus, a Venetis *Goto*, a Germanis *Glos*: *Pag. 308.*
Gott Germanice ſtricto ore & duplici tt, Deus appellatur, *Gnot* vero bonum. *Charta* Latine, & Italice, Africanice *Cart*, vt ſupra videre eſt. Nauis item ſiue Triremis ab Armenis *Gallè-ri*, dicitur, a Germanis autem, Gallis, & Italis vulgari nomine *Galèa* nuncupatur, vt ſuo iam loco dictum eſt. Feretrum ab Ægyptijs appellatur *Baris*, Italice dicitur *Bara*. *Hercules* item eſt vox Ægyptiaca, vt ſuo iam loco diximus, a Græcis tamē, Latinis, & Italis eadē voce vſurpatur. *Petra* item a Græco fonte cadit, & apud Latinos adeo eſt in frequenti vſu, vt Latina eſſe dicatur: nā Πέτρος Græce lapis magnus eſt, qui Syriace teſte Hieronymo, dicitur *Cephas*. Hinc dictū eſt Petro: Tu vocaberis Cephaz: quod interpretatur Petrus: deinde alio in loco: Tu es Petrus, et ſuper hāc petrā ædificabo Eccleſiā meā. Saccus dicitur Græce, & Latine, Italice *Sacco*, Hebraice *Sach*: quæ ſane res eodē etiā nomine apud Hiſpanos, Flandros, Germanos, Gallos, multarumq. aliarū Gentiū homines vſurpatur.

Mirum item cuiquam videri non debet, Gothos ab Italis, atque Italos a Gothiſ multis accepiffe voces, parum aut nihil immutatas: Gothos enim in Italia olim commoratos fuiſſe conſtat. Itali præterea ab alijs Nationibus vocabula non pauca ſibi mutuarunt, vel ob commercium in bellis gerendis, vel mercaturis exercendis, vel ob alias cauſas, quas ſupra enumeraui. Itali namque ſua lingua dicunt: *Monſignor*, quaſi ſolus, vt Alumno placet, ſiue vnicus dominus: Gallice enim aiunt: *Monsieur*: nam vox Latina, *Solus*, *Monos* dicitur apud Græcos. Dicunt etiam Itali *Meffèr* & *Miffer* quaſi *Mio ſir*, hoc eſt dominus meus: *Sir* enim Gallica vox eſt, quæ dominum ſignificat: quare *Meffèr* dicitur, quaſi meus herus. Veneti autem hanc vocem *Sier* a Gallis mutuata, litterula vnica adiecta, frequenter vſurpant: ceteri vero Italiae populi *Ser* pronunciant, & huiusmodi vocem Notarijs vt

Xx 2 pluri-

plurimum tribuere solent. Via angusta in Vrbe, siue Oppido, vel Villa *Vicus* dicitur a Latinis: a Romanis vero *Vico*, & *Vicolo*: a Nostratibus, *Androne*: Ἀνδρῶν Græce dicitur locus, vbi viri versantur: A Perusinis *Rembocco*: a Latinis item *Callis*, quasi via callo perdurata, a Venetis *Cale*, littera vnica, l, abiecta. Veneti namque inter pronunciandum plurimas litteras abijciunt, multasq. immutant, vt supra dictum est. Sunt item in Italia populi Aprutio contermini, qui b, pro u, & u pro b, frequenter vti solent: alij vero ab ijs remoti, b, pro u, interdum vsurpant dicentes stricto ore, *Boto*, pro *Voto*, vulgari tantum lingua, & n pro d, vt *Banno* pro *Bando* pronunciant, quod a Latinis *Exilium* dicitur.

Est denique in Italia Regio dicta olim Iapidia, nunc Forum Iulium Latine, Italice autem *Friuli*, vbi non solum Sclauonica lingua, sed tanta multarum linguarum mixtio adhibetur, vix vt credi possit. Hinc ipsi alios facile intelligunt, sed non intelliguntur, & præsertim, dum quadam lingua, quæ instar Zingarorum, vel erronum vocabula quadam fictitia, suoq. ipforum arbitrato, vel commento quodam habet, iocandi vel obloquendi causa vtuntur.

Quamuis igitur vna sit Italica lingua, singula quæque tamen Prouincia, immo quilibet Italiae locus peculiaris quædam habet vocabula, peculiareq. pronunciationes, quæ inter se non parum distant. Hetrusca item lingua recentior, quæ præstantissima ab omnibus censetur, suam habet pronunciationem ab alijs distinctam: Hetrusci enim in pronunciando spiritum intra palatum retinere solent, ingurgitantium morem imitantes. Romana vero locutio non solum in pronunciando, verumetiam in vocibus vtendis totius Italicae linguae perfectionem, & quandam communitatem, neglecta affectatione, habere iudicatur. Hæc de Italica lingua, vt ceteras dialectos tandem aliquando consideremus.

Iudæorum lingua eadem est, quæ Hebraica.

Iuhri. Vide Vngari: iidem sunt Vgri, Rhuteni quidem pro g, pronunciant h, pro lugra *Iuhra*.

L A C O N I C A L I N G V A.

L A C O N I A, in Peloponneso Prouincia, quæ & Oebalia, & Lacedæmonia dicitur a quibusdam, sicut a media Græcia remotior

remotior est, ita a communi lingua longius recedit, & ad Doricam accedit. Lacones in dicendo, aut scribendo breuitate vtuntur. † Vnde breuitas, laconismus nuncupatur: Attici vero prolixitate vti solent, & quemadmodum breuitas dicendi Laconismus appellatur, ita & Atticus dicendi modus Atticismus nuncupatur, vt a Cicerone & Quintiliano accepi. Est autem Atticorum locutio argutiarum, exemplorum, vrbani-
tatis, & suauitatis plena, vt idem Cicero testatur: qui etiam dicit Atticorum esse inculte & horride dicere, modo id eleganter, enucleateq. fiat. Croesi tempore inter Dores, vt Herodotus ait, excelluerunt Lacedemonij, quorum Glossæ, idest dictiones huic linguæ peculiare ab Hesychio, annotantur: eorundemq. Apophtegmatata copiose descripta sunt a Plutarcho, qui etiam in vita Lycurgi multa Laconum tum vocabula tum dicta enarrat. Hæc de Laconica lingua.

† Cic. ad
Attic. lib.
4. & ad
Brut. lib.
15. ep. 25.
Quint. li.
6. cap. 3.
Cicero. de
Orat. et de
Clar. orat.
multis in
locis.

LATINA LINGVA.

DE LATINA lingua suo iam loco multa a me dicta sunt, quod vna sit ex tribus cultioribus, quarum comparatione ceteræ omnes barbaræ dicuntur: quod antiquissima, & quod multa a Græcis fuerit mutuata. De eiusdem linguæ vbertate, qua Græcam superari demonstraui, nihil est quod dicam: nam non solum supra id satis me explicasse memini, sed etiam in nostro de Latina lingua Observationibus libello id ipsum copiosius declarauit.

Pag. 294.
320.
Pag. 79.
82. & 87.
Pag. 132.
Libell. de
Obseru. lin-
gua Lat.

Addam autem hoc loco, apud Latinos quattuor idioma-
tum genera esse, Priscum scilicet, Latinum, Romanum, & Mixtum, vel Antiquissimum, Antiquum, Perfectum, & Imperfectum, vel corruptum. Petrus Crinitus de huiusmodi temporibus linguæ Latinae loquitur hunc in modum: Relatum est, quattuor fuisse apud nostros linguarum proprietates, hoc est, Priscam, Latinam, Romanam, & Mixtam. Id quod ex Varronis item auctoritate Grammatici tradunt.

Anno ab
Orbe condito
1550.
vel 4448.
vel teste So-
lino 3333.
ante mun-
di salutem
712.

Prisca est, qua vetustissimi Italiae Populi sub Iano videlicet, & Saturno Regibus, vel ab Vrbe condita vsi sunt: cuiusmodi carmina quædam incondita, parumq. a nostris intellecta adhuc supersunt. Hæc autem ætas ad Liuium vsque Andronicum

dronicum primum inter Latinos scriptorem durasse dicitur, ut ab Horatio accepi dicente:

*Herat. lib.
2. Epist. 1.
Dion. ed. li
bro 16. cap.
pit. ult.*

Habet hos, numeratq. Poetas

Ad nostrum tempus Liui scriptoris ab euo.

*Cato de
origin.*

Hic primus Comædias Latina lingua conscripsit, ut Diomedes ait. De scriptis Auctoris, quem multi in quinta mundi ætate fuisse tradunt, Cato mentionem facit.

*Cicer. in
Bruto.*

*Horat. in
Arte Poet.*

Latina vero est, qua sub Latino, & Regibus Tusciæ ceteri quidem Populi in ipso Latio loquebantur: qua Tabulæ decemvirales scriptæ sunt, multæ leges, & publica quædam edicta. Hæc ætas a Liui Andronico incæpit, anno mundi 4968. ante Saluatoris nostri aduentum 231. ad Ciceronem vsque. Hac in ætate fuerunt multi scriptores, & præsertim Liuius Andronicus, Ennius, & Cato. De Liui Andronico Cicero hunc ait in modum: Fabulam docuit non satis dignam, quæ iterum legeretur. De Ennio autem & Catone Horatius ait:

Lingua Catonis, & Enni

Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum

Nomina protulerit

*Ouid. de
Trist.*

De Ennio Ouidius:

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

*Virg. apud
Donat. Ci
err. in Bru
to.*

Virgilius de eodem interrogatus ait: Aurum colligo e stercore Ennij. Cicero de Catone: Catonis orationes significant formam quandam ingenij, sed admodum impoliturum, & pene rudem sermonem. De Carbone, Gracchis, & Cornelia Gracchorum Matre, & Lucio Cotta, ac de alijs mentionem item facit Cicero in Bruto. Ceteros huius ætatis scriptores videre est in nostro de Latina lingua libello.

Romana est, quæ post exactos Reges Romanos populi gestâ complexa fuit: nam & hanc ipsam inter Poetas M. Plautus, Næuius, Accius, Pacuuius, Terentius, Horatius, Virgilius & alij maxime coluerunt. Ex Oratoribus autem & Historicis M. Cato, Sisenna, Quadrigarius, Val. Antias, Cæsar, Sallustius, M. Cicero, & alij permulti.

Mixta vero est, quæ aucto imperio, & libertate amissa, varios Populos, ac Nationes in iura Ciuitatis admisit. Hinc factum est, ut Romana virtus, ac loquendi forma, siue integritas passim

passim cum moribus degenerarit. Neque enim me latet, vt supra iam diximus, Latinam quidem doctrinam ex multiplici, varioq. idiomate constare. Si quidem & Osca & Sabina vocabula a multis recepta sunt, vt Punica, et Græca nunc omittamus: nam Q. Ennius Osce loquutus est, & alij Hetruscas fabulas exposuerunt, sicut Liuius, et M. Cicero testantur. Hactenus de Latina lingua.

Libycs circa Cyrenem Apostolos in die sancto Pentecostes Hierosolymis sua dialecto varijsq. linguis loquentes mirati sunt.

L I G V R I C A L I N G V A.

L I G V R E S Hetruriæ pars sunt, et ipsi Hetrusca lingua, vt ratio docet, olim vsi sunt: nam sic vt Padū a profunditate Hetrusci *Botigon* vocauerūt, sic Ligures *Botigum*, vt Marcus Porcius Cato testatur. De hac lingua in Italica satis dictum puto.

L I T H V A N I C A L I N G V A.

L I T H V A N I A olim suum ducem magnum habuit, nunc Regi Poloniae subiicitur. Huius regionis lingua quadripartita censetur. Prima est Iaczuingorum, qui circa castrum Drohicin habitant, quorum pauci supersunt. Altera Lithuanorum, et Samagitharum. Tertia Prutenica. Quarta in Lothua, seu Lothihola, idest Liuania, circa fluuiū Dzuina et Rigam Ciuitatem. Horum autem quamuis eadem sit lingua, vnus tamen alium non satis intelligit, nisi ijs in locis non fuerit commoratus. Hæc regio vtitur etiam Polonico sermone, quo sacerdotes in Ecclesijs concionantur, vt Matthias a Michou testatur. Alij Lithuanos Illyrice loqui aiunt. Hæc de Lithuanica lingua.

L I V O N I C A L I N G V A.

L I V O N V M, vel Liutorum, et Lithuanorum, et Curorum lingua, eadem est, quæ vetus Prussia, dialectis tantum variant. Vide in Britannica.

LYDI.

LYDICA LINGVA.

Suidas in B.
Herod. lib. 3.
Pag. 104.
105. 106.
107.

LYDI, aut Phryges, panem, *Beccus*, vel *becus*, vel *Βέκος*, vocabant, ut ait Suidas, et Herodotus in Thalia. De Phrygiarū litterarum in *Βενκεβέλ* inuēto, atque Alphabero, satis suo iam loco dictum fuit, ubi quānam sit lingua homini naturalis, et quānam inter linguas antiquior, multis rationibus et exemplis declaratum est.

Lygorum sermo Illyricus est.

MACEDONICA LINGVA.

MACEDONIA, latissima Europæ Regio, duobus olim Regibus, ac terræ imperio clarissima, cuius populi, sed mediterranei, Illyrice loquuntur, sunt qui Macedonia incolas lingua Græca, dialecto autem glossisq. distincta, vfos olim fuisse velint: quod ex vetustis mensium apud ipsos nomenclaturis colligi potest: Menses enim apud Macedonicos ex duodecim Zodiaci animalium nominibus appellantur, quæ sunt:

Aquarius.	Piscis.	Aries.	Taurus.
Τροχός.	Ιχθύς.	Κριός.	Ταῦρος.
Ianuarius.	Februarius.	Martius.	Aprilis.
Gemini.	Cancer.	Leo.	Virgo.
Δίδυμος.	Καρκίνος.	Λέων.	Παρθένος.
Maius.	Iunius.	Iulius.	Augustus.
Libra.	Scorpio.	Sagittarius.	Capricornus.
Ζυγός.	Σκορπίος.	Τοξότης.	Αιγόκερας.
September.	October.	November.	December.

Clemens
Alexan.
Strom.
Quinto.

Aqua vel aër, ut ait Clemens Alexandrinus, apud eisdem Populos *Βέδου* nuncupatur.

MAR

MARSIGNICA LINGVA.

MARSIGNI, et Buriij terga Marcomannorum, Quadorumq. claudentes, fermone, cultuq. Sueuos referunt, vt *Cornel. Tacitus.*

Maxobij, alias Maxobitæ Illyrice loquuntur.

MEDORVM ET MESOPOTAM. LINGVA:

MEDI, et Mesopotamiæ Incolæ Apostolos Domini Saluatoris nostri Hierosolymis varijs linguis atque item sua, Spiritus sancti dono loquentes in die sancto Pentecostes mirantur. Medi *canem*, *spaca* vocant, vt Herodotus ait: quod *Herodotus* sane nomen ad Illyricum, *pos*, vel *pas* accedit.

Meissi, vel Mysij Illyrice loquuntur.

Mengrelli item: sed vide Gazaris.

Moldauj, Morauj, & Morlaci Illyrice loquuntur.

Mona Insulæ duæ, quarum vna est inter Britanniam, & Hiberniam sita, vt Plinius, & Tacitus testantur: altera in Rheno fluuio Hollandiæ, Phrysiæ, & Ghuedriæ proxima, vnde Monasterienses forte dicti sunt, vt idem Tacitus narrat. Has autem Insulas sub ditione Anglorum linguam ab alijs prorsus distinctam habere accepi. *Plin. li. 4. cap. 10. Tacitus li. 14.*

MOSCOVITARVM LINGVA.

MOSCOVIA Russiæ, vel Rhutenorum caput suam per Scythiam longe lateq. extendens ditionem Sclauonica vtitur lingua, externis tamen linguis adeo confusa, vix vt Sclauus & Moscouita se inuicem intelligant, sicut Sigismundus Liber in rerum Moscouitarum Commentarijs testatur, vbi plurima huius linguæ vocabula tum propria, tum aliena in medium affert: & ab initio operis de Rhutenorum peculiari circa litteras quasdam pronuntiatione nonnullas conscribit obseruationes: Moscouitica enim lingua eadem cum Russica, vel Rhutenica & Sclauonica videtur esse, vt ipse ait: *Sigismundus liber.*

Y y nam

*Antonius
Vuied.*

nam Russi vel Rhuteni iidem qui Moscovitæ sunt. Antonius autem Vuied Lithuanus Alphaberum, quo Moscovitæ & Lithuani utuntur, Græco non dissimile, sed characteribus aliquot auctius, in Tabula Chorographica proponit.

Myfij, vel Meisi Illyrice loquuntur.

Nugaroli Illyrice loquuntur.

Obodritæ Illyrice loquuntur.

OSCICA LINGVA.

*Festus Pö-
peius.**Petr. Crin.*

OSCI, Volosci, vel Volsci Italiæ populi antiqui in Campania ab oris foeditate ut ceteras huiusce nominis etymologias omittam, dicti: unde impudica verba, ut ait Festus, obscœna dicuntur: frequentissimus enim Osciis fuit libidinum sporcarum usus. Q. Ennium Oscè loquutum fuisse Crinitus ait.

Osi Pannonice loquuntur. Vide Gothini.

PAMPHYLICA LINGVA.

Ptol. lib. 5.

PAMPHYLIA, Ptolemæo teste, minoris Asiæ Regio est inter Ciliciam, & Syriam, ab occasu Lyciam, & Asiæ minoris partem, a Septentrione Galatiam & Cappadociam, a meridie Mediterraneum mare, quod illic Pamphylij maris nomen habet. Huius Regionis Populi, Pamphylij scilicet, Apostolos Spiritus sancti dono diuersis linguis, & sua etiam Hierosolymis in die Sancto Pentecostes loquentes summa cum admiratione audierunt.

PANNONICA LINGVA.

Corn. Tac.

PANNONIAE pars Illyrice loquitur. Pannonice item loquuntur Osi, ut Cornelius Tacitus testatur. Sed supra vide dictionem, Hungarica lingua.

PARTHICA LINGVA.

PARTHIA Asiæ Regio, ab Occasu Media, ab Aquilone Hyrcania, ab Ortus Ariana, a Meridie Carmania desertis termi-

terminatur: cuius incolæ Parthi, qui pertinacissimi olim nominis Romani hostes, qui Crassum insidijs circumuentum cum vniuerso exercitu ad internecionem ceciderunt, Apostolos Iesu Christi Saluatoris nostri, virtute Spiritus sancti vario idiomate, & suo item, Hierosolymis loquentes in die Sancto Pentecostes admirati sunt.

PELASGICA LINGVA.

PELASGIA, Græciæ Regio circa extremam Macedoniæ partem, versus Achaïam, olim Thessalia dicta inter duomaria propter angulosos recessus: cuius incolæ errabundi cicconiarum ritu per multas nationes vagati sunt: quam vero lingua Pelasgi sint vsi, affirmare non possum, sed coniectura, vt ait Herodotus, dici potest, eandem fuisse cum ea, quam nunc Pelasgi vtuntur qui supra Tyrrenos urbem Crestonem incolunt, quodam tempore finitimi eorum, qui nunc Dores vocantur: Dores autem incolebant regionem illam, quæ nunc Thessaliotis nominatur, eodem Herodoto teste, qui etiam Pelasgicam Gentem barbarâ esse, eamq. ob causam magnos profectus haudquaquam fecisse idem Herodotus affirmat.

Plin. lib. 4.

cap. 4.

Herod. libro 1.

PERSICA LINGVA.

PERSIA Orientalis Regio a Septentrione Medis terminatur, ab Occasu Susiana, ab ortu solis, duplici Carmania minoris Asiæ Regione inter Persiam & Indiam sita, a Meridie parte sinus Persici. Huius Regionis lingua ab Aegyptiaca, et Iudaica diuersa est, et cum Illyrica, atque Armenica nihil commune habet, vt Bartholomæus Georgeuitus docet, qui multa huius linguæ vocabula, et locutiones in libello de afflictione Christianorum sub Turcis recenset, eandemq. Persicam, ac Turcicam appellat. Vt autem de Persica lingua nonnihil notitiæ habeatur, hoc apponam loco de Turcico imperio a Christi tandem fidelibus euertendo Vaticinium, quod in eiusdem Bartholomæi Georgeuitæ libello inueni hac lingua conscriptum hisce verbis Persiâcis, ac Latinis:

Ptolemaeus lib. 5.

Barthol. Georgeu.

*Vaticinium de Turcico Imperio euertendo Persicæ
lingua conscriptum.*

<i>Patissab</i>	<i>omos</i>	<i>ghelur</i>
Imperator	<i>nofter</i>	veniet
<i>Ciaferum</i>	<i>memlketi</i>	<i>alur</i>
Ethnici principis	regnum	capiet,
<i>kenzul almai</i>	<i>alur</i>	<i>kapzeiler,</i>
rubrum pomum	capiet,	subiget.
<i>Jedi</i>	<i>yladegh</i>	<i>gyaur</i>
quod si	ad annum	vsque septimum
<i>Keleci</i>	<i>esikmasse,</i>	<i>on iki</i>
gladius, scilicet	non insurrexerit,	vsque ad
Christianorum		
<i>yladegh</i>	<i>onlarum</i>	<i>beghli</i>
annum	duodecimum	eis
<i>gheder,</i>	<i>eusi</i>	<i>iapar,</i>
dominabitur,	domos	ædificabit,
<i>baghi diker</i>	<i>bascfai</i>	<i>baghlar,</i>
vineas plantabit,	hortos	sepiet,
<i>oglikei</i>	<i>olur iki</i>	<i>yldensfora</i>
liberos	procreabit.	Post duodecimū
		scilicet annum, ex
quo rubrum pomum in eius potestatem redactum fuerit,		
<i>Hristianon</i>	<i>keleci</i>	<i>esikar,</i>
Christianorum	gladius	apparebit,
<i>ol</i>	<i>Turki</i>	<i>gheresine</i>
qui	Turcam	quaquauerfum
<i>tuskure.</i>		
fugabit.		

Vaticinium sic se habet cum Georgeuiti interpretatione, quam ego ad verbum Persicis vocabulis accommodandam curauī. Qui plura vocabula huius Persicæ linguæ scire cupit, videat libellum Andreæ Bellunensis, qui ea in Glossis Auicennæ copiose interpretatur: multæ enim voces Persicæ a varijs Nationibus usurpatæ reperiuntur, vt *Paransaga*, *Schoenus*, & *Astarus*, mensurarum de terræ spatijs nomina. Persica etiam

*Andr. Bel.
lunenſis.*

etiam a Græcis nonnullis adhibentur, vt Athenæus ait. *Suſon* Athen. lib. 3. lilium apud Perſas ſignificat, et Suſa Vrbs nominata eſt propter loci pulchritudinem, et amœnitatem, vt idem Athenæus lib. 9. teſtatur. Magi dicuntur ſapientes lingua Perſarum, vt ait Porphyrius. Hæc de Perſica lingua.

P H O E N I C V M L I N G V A.

PH O E N I C I A, Aſiæ Regio, Syris, et Iudæis contermina ſuam habet dialectum, cuius Alphabetum in tertia Columna paraſtatica videre eſt, vbi de Phœnicum litterarum inuentore, necnon de alijs rebus, ſcitu quidem dignis ſermonem habuimus. Sunt qui Hebraicam et Phœnicam linguam eandem eſſe dicant, omnium antiquiſſimam. De hac lingua vide in diſtione, Punica.

P H R Y G I A C A L I N G V A.

PH R Y G I A minoris Aſiæ Regio, Cariæ, Lydiæ, Miſiæ, et Bithyniæ finitima, ſuam habet dialectum, cuius Alphabetum in tertia Columna paraſtatica videre licet, vbi de Phrygiacis characteribus, eorundemq. inuentore ſatis dictum puto. Eo loci de huius linguæ antiquitate ſermonem habuimus † deq. infantibus, quos mulieribus lingua præciſis educandi gratia traditos ait Strabo, hiftoriam enarrauimus, et controuerſiam explicauimus, num ſcilicet aliqua homini lingua ſit naturalis. Qua in re declaranda philoſophiæ rationes, et Ariſtoteliſ dicta in medium attulimus: et multa ſcitu quidem digna interpretari ſtuduimus. Hoc autem loco addo quod Plato ait de hac voce, *πῦρ*, id eſt, ignis: quam barbaricam eſſe, Phrygiacam videlicet in Cratylo affirmat. Idem ait de hac voce *ῥῥω* et *κῑρς*, ideſt, Canes. Erinaceus Phrygum lingua *Exis*, vel *Exin* dicitur: Aqua, *Bedy*: *Noticus*, vtris. Plura vide in Aequiuocis Xenophontis. Phryges Apoſtolos ſanctos varijs linguis atque item ſua loquentes in die ſancto Pentecoſtes maxima cum admiratione audierunt.

Placianorum lingua. Vide Pelæſgica. Eſt autem Placia Vrbs Myſiæ.

Peſcouij, Polabi, Poloni, et Pomeriani Illyrice loquuntur.

P R V S.

HANC linguam vide in Britannica dictione, et in Lithuanorum lingua. Prussiae incolae Pruteni dicuntur: et lingua olim diuersa vsi sunt: postquam vero Teutonicorum fratrum iugū subiere, lingua Teutonica introducta est, et religio Christiana fuit accepta Federici Imperatoris secundi temporibus.

P VNICA LINGVA.

POENI iidem qui Carthaginenses, ita dicti quasi Phoeni a Phoenicibus originem trahentes. Hinc Punicus quasi Pœnicus, æ in u, conuerso. Punice Deus dicitur *Hal*, vt Seruius ait in Virgilium: *Sepis Gadir*, vt Plinius testatur. *Zegeries* genus murium, Græce *Βομβύξ*, vt ex Herodoto colligitur. *Valla* autem hanc vocem, *colles*, transfert.

Seruius.

Plin. lib. 4.

cap. 22.

Herod. lib. 4.

Rascij, aliter Rasci, seu Bulgari Illyrice loquuntur.

R HÆTICA LINGVA.

RHÆTIA, Europæ Regio: quæ in duas diuiditur partes, superiorem, & inferiorem. Illa magnam Galliæ Cisalpinæ partem occupat: cuius incolae Grifones hodie vocitantur. Hæc vero alteram Galliæ partem Comum vsque pertingens. Huius Regionis incolae sermone Italico, omnium autem corruptissimo vtuntur, vt in Oratione Dominica vernaculo Rhætorum conscripta sermone, quem ipsi vulgo Romanum appellant, vidi. Deus enim ab ipsis *Rab* nuncupatur: nam quod Latine dicunt, *Nos*, & Itali, *Noi*, Rhæti aiunt, *Nus*: quod vero Latini *Nostra*, & Itali *Nostri*, ipsi, *Nos* dicunt. Horum sermo est adeo corruptus, vt nihil fere ab Italis tam in pronuncian-do, quàm in scribendo intelligatur, quamuis eos a Thuscis non a Romanis originem traxisse eruditi viri affirmant. De hisce populis Liuius scribit, & Aegidius Tiscudus.

Lin. et Aegid.

Romana lingua. Vide supra in Latina.

Rugi Illyrice loquuntur.

Ruthenorum lingua, vel Russorum lingua. Lege dict. Moscouitæ.

SABI-

SABINORVM LINGVA VETVS.

SABINI Populi in quarta Italiae Regione non procul ab Vrbe Roma angustum, vt ait Strabo, incolentes agrum in longitudinem protensum a Tyberi vsque Nomentum, oppidū in Latio situm stadijs mille vsque ad Vestinos Mauricinis & Picentibus conterminos. Romani a Sabinis prænomen acceperunt ex foedere cum ijs facto, vt Crinitus ait, & Quirites dicti sunt ab hasta, quam Sabini, vt inquit Festus, *Curim*, siue *Quirim* vocabant: vel a Curibus Sabinorum Vrbe, cui T. Tatius imperabat, cuius ciues Quirites dicebantur, teste Liuius. Hinc Quirinalis mons Romæ dictus quod in eum commigrauerant Sabini a Curibus venientes: & Quirinalis porta, quod ea in collem itur Quirinalem. Vel Mons Quirinalis a Quirini, hoc est Romuli templo, quod inibi extabat, appellatus est. Hodie Phidiæ & Praxitelis operibus in hoc colle sitis, Mons Caballus, a SIXTO V. perpulchris ædificijs, vijs, & aquis, necnon præclarissimorum Artificum Statuis instauratis mirum in modum illustratus. Sabina vocabula, vt Crinitus testatur, a Latinis fuerunt recepta: sed ij paulatim Latino sermone vsi sunt maternam linguam relinquentes.

Strabo.

Liu. lib. 2.

Petr. Crinit. 3. 4.

Fest. Pompeius.

Liu. lib. 2.

Petr. Crinit.

SAMARITANORVM LINGVA.

SAMARIA, Vrbs Syriae inter Iudæam, & Galilæam media, a qua tota Regio decem Tribuum a duabus alijs separata, Samaria dicta est. Postea Ciuitas hæc regalis ab Augusti nomine Sebaſte nuncupata fuit. Postremo autem Sichem, & corrupte Sichar, Metropolis eiusdem Regionis Samariæ, quæ Hebraica utebatur lingua, sed characteribus proprijs distincta, conuenientibus tamen cum veteri Alphabeto communis Hebraici idiomatis, litterarum scilicet numero, sono, & nominibus, figura differente, vt sanctus Hieronymus ait, qui ad sua ipsius tempora, Samaritanos antiquis Hebræorū litteris vsos fuisse testatur in Commentarijs super Ezechielem: nam, vt idem alibi ait, Certum est, Efdram scribam, legisq. doctorem, post captam Hierosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel alias inuenisse litteras, quibus

Gen. 35.

Ioan. 4.

S. Hieron.

in præf. lib.

Reg. 20. 3.

S. Hieron.

in cap. 9.

Ezech. 10.

mo 4.

Idem pag.

89.

nunc

nunc utimur, cum ad illud usque tempus Samaritanorum & Hebræorum characteres ejdem fuerint. Hæc sanctus Hieronymus. Quamvis autem ejusdem linguæ usus tam apud Hebræos, quàm Samaritanos fuerit, Samaritanis tamen nonnullas voces peculiares fuisse credendum est, cum ab Hebræorum cultu idolis seruientes non parum distarent: hinc ipsi in Vrbe Sichem, omnes veteris Testamenti codices, Mosaicis exceptis, spreuisse dicuntur. Hæc de Samaritanorum lingua.

Samogitæ Illyrice loquuntur.

Sarbi. Vide Sorabi.

SARDORVM LINGVA.

*Sallust.
Strabo, &
Solinus.*

SARDINIA in Ligustico mari Insula a Corsicæ extremis nouem tantum millium passuum freto dirimitur, cuius latitudo est millium passuum nonaginta octo, longitudo vero ducentorum viginti, aeris pestilentie maxime obnoxia obeditissimos, quos a Septemtrione habet, montes, qui prohibent quo minus a Borea perflari queat. Quo nomine tam male olim audiuit, ut Marcus Cicero Quintum fratrem moueat, etiam tum cum optime valeret, meminisse eum debere, in Sardinia se esse: et alibi Tigellium quendam Sardum hominem esse ait patria sua pestilentiorum. Est autem Sardinia frumenti fertilissima a Sardo Herculis filio dicta multas habens ciuitates, quarum omnium præclarissima Calaris est, in qua Sancti Patris Augustini ossa ducentis vigintitribus annis conquievere: deinde ab Aliprando Longobardorum Rege translata sunt Papiam, vbi nunc maxima veneratione coluntur. Hac in Insula coraliorum piscatio est, nec lupi gignuntur, nec serpentes inueniuntur.

*Cicer. ad
Quint. fra-
trem.*

Sardi olim propriam habuerunt dialectum: sed postquam diuersi populi in eam migrarunt, et ab exteis principibus imperium ejusdem Insulæ usurpatum fuit, Latinis videlicet, Pisanis, Genuensibus, Hispanis, et Afris, lingua eorum non parum corrupta est, relictis tamen vocabulis, quæ in quauis alia non reperiuntur. Multa Latini sermonis vocabula retinentur ad hanc usque diem quibusdā in locis, et præsertim in Barbariæ

riæ montibus, vbi Romani Imperatores militum præfidijs potiebantur. Hinc factum est, vt Sardi propter Imperiorum varietatem diuersis in locis tam diuerse loquantur: ita tamen vt sese inter se recte intelligant. Sunt autem duæ præcipuæ in ea Insula linguæ, vna, qua in Ciuitatibus, et altera, qua extra Ciuitates vtuntur: sed oppidani loquuntur fere Hispanica lingua, Tarraconensi, vel Catalana, quam didicerunt ab Hispanis, qui tamdiu Magistratum in eisdem ciuitatibus gerunt: alij vero genuinam retinent Sardorum linguam. Hæc de Sardorum lingua.

*Leg. 2. C.
de off. præf.
præ. Afric.*

SARMATICA LINGVA.

SARMATIA, Regio latissima multos diuersi cultus populos complectitur. Vt autem ceteros silentio prætermittam, ij, qui & Poloni appellantur, Illyrice loquuntur. Huius regionis incolæ Sarmatæ, vel Sauromatæ dicuntur ab oculis lacertarum: *Caṽpos* enim lacerta est, *ὄμμα* oculus. Sarmatides item, ac Sarmatici appellantur.

Sciri, vel Scyri, idest Stirij, vel Stirenenses a Gothis oriundi. Vide Vandali.

Sclauj, vel potius Slaui Illyrice loquuntur.

SCOTICA LINGVA.

SCOTI Britanniaë populi, quondam Anthropophagi, vt Sanctus ait Hieronymus, qui in Gallia Scotos, Gentem Britannicam humanis vesci carnibus se vidisse testatur, vt etiam Sanctus Ioannes Chrysostomus affirmat, & linguam omnibus sibila esse ait. Hos Strabo balbutientes vocant, quos Romæ se vidisse inquit. Horum linguam communiorem ab Anglica parum differre, sed pauciora Gallica habere admixta accepi. Hodie Siluestres & Insulani moribus ab Hibernis, a quibus originem duxerunt, nec magnum inter illos est intervallum, haudquaquam distare dicuntur: nam cum cælum est ferenum, Hibernia in Scotia videri potest. Est præterea indiscreta lingua eorum, indiscreti mores, & vestitus. Qui meliorem

*S. Hieron.
lib. 2. contra Iouin.
S. Ioannes
Chrysostomus
in ser. Pët.
Strabo.*

Z z

liorem

liorem terræ incolunt partem, nempe Meridionalem, hi bene morati dicuntur, ac tanquam humaniores, Anglica vtuntur lingua. De Scotica lingua hæctenus.

SCYTHICA LINGVA.

SCYTHIA longe lateq. Septentrionem versus ad Oceanū per maximam Asiæ, & aliquam etiam Europæ partem sese extendens, multas diuersasq. linguas habet, vt ratio ipsa persuadet. Germani interdum, Armeni, Hungari, Tartari, & alij item Populi Scythæ dicuntur. Quare nihil est quod hac de lingua plura dicam.

Seruij. Vide, Sorabi.

Slesij, vel Silesij Illyricam habent linguam.

Sorabi, vel Sarbi, hodie Seruij Illyrice loquuntur.

Sueui bellicosissimi Germaniæ populi.

Syrorum linguam vide in Chaldaica dictione.

TARTARICA LINGVA.

TARTARI, siue potius Tatari, quorum imperium latissime patet, Asiæ, & Scythiæ, necnon Europæ partē incolētes, multas fortasse habēt linguas, & omnino diuersas ob quā plurima eorum regna, vt Paulus Venetus, & Matthias a Michou testantur. Sunt qui Turcas a Tartaris ortum traxisse velint, vt ritus, victus, & vestitus, equitandi ac bellandi vsus, fraudes, perfidia, & innata barbaries, ac feritas docent, immo & ipsa indicat lingua, quam Turcis ac Tartaris eandem esse dicunt. Tartarorum nomen trecentis ab hinc annis, antea penitus ignotum, hoc modo vocitari cœpit, cum prius Getæ Gothini, vt alij volunt, dicerentur. Ottomanus deinde se cum suis a Tartaris seiungens Turcarum nomen assumpsit: hinc Tartari hodie Turcas clientes suos esse aiunt, eosq. ob sua ipsorum peccata elatos a Deo conqueruntur, cum antea non solum illorum fuerint subditi, sed rustici etiam: idq. Turcarum nomine significari affirmant, vt iidem dicunt Scriptores, in quo-

*Paul Ven.
et Matth.
Mich.*

in quorum scriptis multa Tartarorum vocabula sparsim leguntur. Sunt denique, qui Georgianorum linguam Tartaricæ & Armenicæ mediam esse velint: Tartaris autem ac Turcis eam esse linguæ similitudinem, quæ Anglicæ, & Saxonica existimatur.

THRACICA LINGVA.

THRACIA, latissima Europæ Regio Macedonia ad occasum proxima, nec cælo, nec solo tractabilis, frigida prorsus, & infœcunda etsi mari propior, Getarum linguam habere dicitur, vt nonnulli volunt. Huius incolæ Thraces, necnon Myfi vocitantur, vt Straboni placet.

*Prolema-
us Plin. &
Pompon.*

Transiluani, qui & Daces, Scythiæ Europæ populi Illyrice loquuntur.

*Strab. lib.
7.*

Thessalici Græciæ populi ad Doricā linguam accedunt.

Troglodytæ Aethiopes, instar vespertilionum in loquendo strident, vt Herodotus ait,

Troglodytæ in Africa aliter loquuntur.

TURCICA LINGVA.

TURCARVM lingua, vt diximus in Tartarica, vel est eadem cum Tartarica, vel parum ab ea distat, vel Tartaris ac Turcis ea est linguæ similitudo, quæ Anglicæ & Saxonica esse censetur. Sunt qui Turcicam cum Persica, alij cum Armenica eandem esse, vel parum ab ijs differre velint. Turcica vero & Arabica etsi diuersæ omnino sunt, eas tamen characteribus easdem esse nonnulli tradunt.

VALACHICA LINGVA.

VALACHIA latissima Regio est a Transilvania incipiens, cui sermo ad hanc vsque diem Romanus est, vt Aeneas Siluius testatur, cum a Flacco Romano subacta Romanorū Colonia fuerit effecta: hinc Flaccia nuncupata, sed longo temporis tractu, vt passim euenire solet, corrupta voce, Vala-

Zz 2 chia

chia dicta est. Sermo autem Romanus adeo mutatus est, vix ut ab homine Italico intelligi queat.

V A N D A L I C A L I N G V A.

VANDALI in Thracia Populi Sclauonica lingua vtuntur, e quibus, vt aiunt, multæ maximæq. Gentes diuisæ sunt, Poloni scilicet, Bohemi, Sclauonij, Croatij, Vandali ad Germaniæ Marchiam pertinentes. Horum scilicet Vandalorum lingua Turcarum aulici frequenter vti solent.

V A S C O N I C A L I N G V A.

VASCONES, Populi citerioris Hispaniæ, quæ in Gallicum, & Britannicum Oceanum vergit, ad Pyrenæum positi, propria loquuntur lingua: olim autem Cantabri, Tarraconensis Prouinciæ Gentes, nunc vulgari sermone *Biscaini* vel *Biscaglino* dicuntur, quorum lingua adeo est ab Hispanica diuersa, vt non facile quis ab alijs Hispanis intelligatur.

Zadrauani, & Zagouani Illyrice loquuntur.

Z I N G A R O R V M L I N G V A.

Zingaro-
rum descri-
ptio, & in
Europa ap-
paritio.

ZINGARI, vel potius Zigari, errone quidam, & insignes sane nostra ætate fures cum liberis & vxoribus Europam peruagantes, a Zigaro, quod eam ferunt esse Terram, ex qua Zingari exierunt, dicti. Huius generis homines excocti sole, vestibus immundi, & vsu rerum foedi, furtis omnino intenti, & præsertim feminae, ex quarum furtis victus est viris, anno post Christi Saluatoris nostri aduentum 1417. primum in Europa apparere coeperunt, vt Aeneas Siluius testatur. Quamuis autem huiusmodi hominum colluies omnium fere Europæ linguis vtatur, quandam tamen sibi propriam linguam, vocabulis fictitijs inuentis, excogitauit: eaq. persæpe vtitur, vt ab alijs non intelligatur. Huius confictæ linguæ Dictionarium typis mandatum me non semel vidisse memini. Vidi etiam, & legi non raro iam inde a puero Vocabularium aliud impressum, confictæ item linguæ a mendicis quibusdam, &

erroni-

erronibus inuentum, & vsurpatum, quod Zergum, quasi Zingarorum, aut Zingarorum Dictionarium vocitabant. Hi autem Onomatotheræ dici possunt, eorum instar, qui apud Græcos, vt ait Cælius Rhodiginus, noua sibi confarcinantes vocabula, rerum intuiti proprietatem, nominum venatores dicti sunt, cuiusmodi Dionysius, Alexarchus, & Atticus Herodes Athenæo teste, fuisse videntur.

*Cæl. Rhod.
lib. 24. cap.
p. 5. 10. 3.*

*Athen. li.
bro 3.*

*Dipnoso-
phistarum
lib. 14.*

Hæc de Dialectis, hoc est de diuersarum linguarum generibus: alias enim linguas, quæ sunt in remotissimis Imperij Tartarici, & Orbis noui terris, videre est apud Iosaphat Barbarum, Paulum Venetum, Americum Vespucium, Aloysium Cadamustum, Gelenium, Aegidium Tiscudum, Thesëum Ambrosiũ, & Sigismundum liberum, quibus hac in Appendice maiori ex parte vñ sumus. Nunc reliquum est, vt præcipuorum quorundã Idiomatum Orationẽ præsertim Dominicam infra apponamus, curiosis itẽ hominibus satis quidẽ faciẽtes.

DE ORATIONE DOMINICA VARIIS LINGVIS, ET CHARACTERIBVS CONSCRIPTA.

QVONIAM de varijs linguarum generibus sermonem habuimus, a ratione alienum fore visum mihi non est, si Dominicam Orationem, qua nihil in orando præstantius, aut efficacius esse potest, varijs item linguis, & characteribus expressam in hac de Dialectis Appendice apponam: hac enim occasione maiorem quis de linguis aliquot notitiam adipiscetur, orationemq. ipsam varijs modis celebratam conspiciet. Ordine autem Alphabetico posthabito, precationem Dominicam Hebraico idiomate tanquam antiquiori conscriptam, & ex sacrosancto Beati Matthæi Euangelio desumptam primo loco apponendam existimaui: Beatus enim Matthæus Hebraica lingua scripsit Euangelium, quod Hebraice exaratũ per omnia non videtur congruere Syriaco, vel Hebraico, quo S. Hieronymus vsus est, vt patet ex verbo *Panem nostrum quotidianum*, pro quo Beatus Hieronymus legit: *Crastinum*,

S. Hieron. Crastinum, sicut eius Commentaria in Matthæum testantur. *in cap. 6.* quamvis enim in Textu verterit, *Supersubstantialem*, prout iacet in Vulgata Editione ex voce Græca, *σπερματικόν*, in Commentarijs tamen ait se reperisse Hebraicum, *מחר Machar*, hoc est *Crastinum*, sicut etiā Cornelius Ianfenius recte docet. *Corn. Ian- sen. in cap. 6. Matth.* Variæ sunt item aliæ perpaucae dictiones in hac Oratione Dominica iuxta varias ex Hebraico, & Græco translationes, *Matth. 6. Luc. 11.* ut videre est in Matthæo, & Luca, sicut ex Vulgata Editione constat: sensus autem est vnus, & idem, ut in nostra in hanc Orationem explanatione satis probatum est. Apponam igitur hoc loco Orationem Dominicam Hebraica lingua, Hebraicisq. litteris expressam, nec non eiusdem linguæ pronunciationem litteris Latinis descriptam, iisdemq. Latinis characteribus, Latinaq. lingua ex Hebraico sermone translationem. Orationem vero Dominicam iuxta Vulgatam Editionem, & usum orandi frequentem ab Ecclesia Sancta receptum, post Orationem Græcè conscriptam ponemus, ut triū præsertim linguarum, quæ inter omnes primariæ sunt, ordinem dignitatis sequamur.

*Oratio Dominica ex Evangelio Beati Matthæi
Hebraice conscripta.*

אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֶךָ: יְבוֹא מַלְכוּתְךָ: יַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּבִשְׁמִים
גַּם בְּאָרֶץ: לֶחֱמֵנוּ תַמְדִּי תֵן לָנוּ הַיּוֹם: וְסָלַח לָנוּ הַזֹּכֵרֵינוּ כְּאֲשֶׁר
אֲנַחְנוּ סֹלְחִים לְבָעַל הַזֹּכֵרֵינוּ: וְאֵל תְּבִיאֵנוּ בְּנִסְיוֹן: אֱלֹהֵי חַצְלֵנוּ מִרָע:
אָמֵן:

Oratio Hebraica characteribus Latinis expressa.

AVINV sciebasciamaim itcadasc scimcha Iauo Malchutach Ieghase rezonach che basciamaim gam baarez lachmenu temidi ten lanu haiom vslach lanu chouotenu, caascier anachnu solechim lebaghale chouotenu veal teuenu benifaion hella hazilenu meragh. Amen.

Domi-

Dominica Oratio ex Hebraico Textu Latinis characteribus, Latinaq. lingua conscripta.

PATER noster, qui in cælis, sanctificetur nomen tuum: Veniat Regnum tuum: Fiat voluntas tua sicut in cælis, & in terra. Panem nostrum continuum, *vel perpetuum* da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, quemadmodum nos remittimus debitoribus nostris. Et ne facias nos venire in tentationem: sed libera nos a malo. Amen.

Oratio Dominica sermone & characteribus Græcis.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγαθήτω τὸ ὄνομά σου. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. Ἐξηγηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν ἑρανῶ ἐπὶ τῆ γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ὀπίσσιον δὲς ἡμῖν σήμερον & ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς & ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀμήν.

Eadem Latinis characteribus.

PATER himôn, ho en tîs vranîs, hagiasthîto tò ónomá su. elthêto hi basilía su. genithîto tò thêlimá su hòs en vranô ka' epì tîs gîs. tòn árton himôn tòn epiúsion dòs himîn símeron. ka' áphes himîn tà ophilímata himôn, hòs ka' himîs aphíemen tîs ophilétas himôn. ka' mì isenénkis himâs is pirasmòn. allà rhyfæ himâs apò tû ponirû. Amín.

Dominica Oratio Latine conscripta.

PATER noster, qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

Quamuis

Pag. 294.

Ch. 295.

Pag. 302.

Ch. 303.

Quam supra e Græco translata apposui Orationem, dictione, ἐπιούσιον, excepta, quæ *supersubstantialem* sonat, ex B. Matthæi Euangelio Vulgatæ Editionis desumpsi, eadem voce, *Supersubstantialem*, posthabita, in cuius locū ex S. Lucæ Euangelio vox illa, *Quotidianum*, suffecta est iuxta formā in orando ab Ecclesia sancta receptā. Quoniam autem Græca ab Hebraica lingua ortū habet, & ab vtrisque Latina, cuius propages sunt Italica, Hispanica, & Gallica, quarum prima propius, secunda minus, tertia uero multo minus ad Latinā linguam accedit; hinc eundem dignitatis ordinem, quē in ijs tribus primarijs linguis secuti sumus, hisce in tribus sequemur.

Dominica Oratio Italice conscripta.

PADRE nostro, che sei ne' Cieli, sia santificato il nome tuo: Venga il regno tuo: Sia fatta la tua volontà così nella terra, come nel Cielo. Dacci hoggi il nostro pane cotidiano. Rimettici i nostri debiti, sì come noi li rimettiamo a' nostri debitori. Non ci indurre in tentatione. Ma liberaci dal male. Amen.

Dominica Oratio Hispanice expressa.

PADRE nuestro que estas en los cielos, santificado sea el tu nombre. Venga a nos el tu reyno. Hagase tu voluntad así en la tierra, como e nel Cielo. El pan nuestro de cada dia da nos lo oy. Y perdona nos nuestras deudas, así como nosotros perdonamos a nuestros deudores. Y no nos dexes caer en la tentacion: mas libra nos de mal. Amen.

Dominica Oratio Gallica lingua politiori.

NOSTRE Pere qui es es cieulx, ton nom soit sanctifié. Ton royaume nous aduiene: Ta volonté soit faite ainsi en la terre comme au ciel. Donne nous aujourd'hui nostre pain quotidien. Et nous pardonne noz offenses, comme nous a ceux qui nous ont offensé. Et ne nous induy point en tentation: Mais deliure nous du mal. Amen, vel *Ainsy soit il.*

Oratio

*Oratio Dominica Gallice conscripta
declaratur.*

De Gallicæ linguæ pronunciatione nonnihil hoc loco ob occasionem sese offerentem dicendum est. Galli enim frequenter litteram, s, pronunciare non solent, etiamsi ea in scribendo vrantur præsertim in ijs locis, in quibus admitti debet, vt videre est in prima Dominicæ Orationis voce, quæ est, *Nôstre* Latinæ dictioni proxima, *Noster*, littera r, transposita: nam pronunciant, *Notre*, non *Nôstre*, vt scribunt. Eandem hanc litteram s, in fine dictionis non pronunciant, cum sequitur consonans, quando autem sequitur vocalis, non item: tunc enim pronunciant, vt in hac gemina voce *es, es*, cernere licet: nam in prima tantum, littera, s, pronunciatur propter vocalem sequentem. Dicitur item *les pechez* pro eo quod Latine dicitur *Peccata*, & Italice, *li peccati*: sed in hac voce, *Les*, abiicitur s, consonante sequenti, sed *le*, pronunciatur: vocali autem sequenti, vt *les offenses*, pronunciatur *les*, non *le*. Hoc item obseruatur in littera z, quæ plerunque pro s, ponitur, vt *Noz* pro *Nôstre*. Solent etiam scribere e pro littera a, vt *Pere*, pro *Pare*, & *Mere*, pro *Mare*, iuxta pronunciationem Venetorum, qui vernacula lingua scribunt, & pronunciant *Pare* & *Mare*, pro *Patre*, & *Matre*. Scribunt item e, & pronunciant a, vt *offenses*, Italice *offese*, *encre*, pro eo, quod Latine dicitur atramentum, & Italice *inchiostro*: pronunciant enim *offanses*, & *ancra*. Vtuntur non raro diphtongis Græcis, quæ sunt au, eu, oi, ou, oy, & ei, sed non pronunciant omnino, vt Græci solent, his diphtongis exceptis, eu, & ou pro u, dicunt enim *Nus*, & scribunt *Nous*, pro *Nos*: in ceteris vero diphtongis pronuntiationem a Græca diuersam habent. Pronomina in hac lingua nominibus præponuntur, sicut in multis alijs euenire solet, vt infra videre est: dicunt enim *Nôstre Pere*, non *Pere nôstre*. Solent in fine Orationis Dominicæ hac voce, *Amen*, prætermissa, vti his vocibus: *Ainsy soit il*, idest, *Ita fiat*, vel *Ita factum sit*.

*Oratio Syr. vel Chald. ex B. Luca Euang. conscripta.**Prout iacet, ut aiunt, in Chald. lingua ex B. Luca desumpta.*

ܐܚܥ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ.
 ܐܡܪ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ.
 ܡܥܬܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ.
 ܡܥܬܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ. ܕܥܡܡܢܐ.

Eadem Chald. verbis, sed litteris Latinis.

ABVN d baschmaio nethqadasch schmoch thithe mal-
 chuthoch. Nehue tzeuionoch ach d baschmaio aph baa-
 roo hab lan lahhmo d sun qonan cul ium vaschbuq lan hha-
 than aph hhnan glier schbaqn lecul d hha iobin lan v lo
 thaaelan lenasiuno elo phruqan men bischio.

Eadem Lat. verbis & charact. Sed non iuxta editionem Vulgatam B. Luca.

PATER noster qui es in cælis sanctificetur nomen tuum.
 Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cæ-
 lo etiam in terra. Da nobis panem necessitatis nostræ, vel
 necessarium nobis quotidie. Et dimitte nobis peccata nostra.
 Nam & nos dimittimus omnibus qui debent nobis. Neque
 introducas nos in tentationem. Sed libera nos a malo.

Oratio Arabicis verbis, & litteris conscripta.

إبانا الذي في السموات يتقدس اسمك تاتي ملكوتك
 تكون مشيتك كما في السماء كذلك على الأرض
 خبزنا كفافنا اعطنا في اليوم واغفر لنا خطايانا لاننا
 مغفرون لنا عليه ولا تدخلنا التجارب لكن تجننا من
 الشرير

Eadem

Eadem Arabicis verbis, sed Latinis litteris.

ABANA lladi phissamauati it cades esmoca tati mala cutoca tacuno mascitoca choma phissamai chedhaleca ghlallardi chobzana chephaphona agtona phil i aumi aghpliar lena chataiana loennana naghphar leman lena galaihi vua la tadcholnal' tagarabi lachen nagna min fciarriri.

Eadem Latinis verbis & characteribus.

PATER noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo ita super terram. Panem nostrum sufficientiæ nostræ da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata nostra, nam & nos dimittimus vnicuique debitori nostro. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo.

Dominica Oratio Armenice conscripta.

Հայր մեր որ յերկինս գեստորբ եղիցի անուն քո. եկեսցէ արքայութայ քո եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և ի երկրի. զհաց մեր հանապա չորդ տուր մեզ այստար և թող մեզ զպարտիս մեր որպէս և մեր թողումք մերոց պարտականաց և մի տանիւր զմեզ ի փորձութաի այլ փարկեայ զմեզ ի չարէ զիբէ և արքայութի և զաւրութի և փառք յաւիտեանս. Ամեն.

Eadem Armenicis sed Latinis litteris.

HAIR mer or iercins, des surb eglizzi anun cho: eccfzze archaiutai cho eglizzin cham cho orpēs iercins, eu iercri. Zhazt mer hanapazord tur mez aifaur eu thogl mez zpaartis mer orpēs eu mech thoglumch merozt partpanazt eu mitanir zmez i phorxuthai ail pharceai zmez i zaræ. Zi cho æ archaiuthai eu zauruthai eu pharhch iauiteans. Amen.

Oratio Aramea Latinis litteris conscripta.

EYN taad rhuun vuyt yn y nesoedd, fanteiddier yr he-nuutau Deued y dyrnas dau. Guu neler dyuuolllys, ar y ddayar megis ag yn y nifi. Eyn bara beunyddauul dyro inni heddiu. A maddeu ynny cyn deledion: megis ag i maddeu-vun in deleduuyr ninau. Ag na thouuys ni i brofedigaeth. namyn guared ni rhag druug. Amen. Hoc est.

A a a 2 *Eadem*

Eadem Latinis verbis & litteris.

NOSTER pater qui es in ipsis cælis, sanctificetur illud nomen tuum. Adueniat illud regnum tuum, fiat tua voluntas super illam terram sicut & in illo cælo, nostrum panem quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis nostra debita sicut etiam remittimus debitoribus nostris. Et ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo. Amen.

Oratio in lingua Germanica communi.

VNser Vatter der du bist im himmel. Geheiligt vuerde dein nahme. Zu khomme vns dein reich. Dein vuille geschehe gleich vuie im himmel also auch auff erden. Vnsere taglichs brott gib vns heutte. Vndt vergieb vns vnsere schuldt, als vuir vergieben vnseren schuldern. Vndt liete vns nicht in ver suchungh. Sonder errette vns von dem bosen. Amen.

Hac lingua solet adiectiua, & pronomina præsertim demonstratiua nominibus præponere, si nihil intercedat. Hinc oratio a voce, Vnser, idest, Neller, non à Vatter, idest, Pater, initium sumit: & ab Heluetica non multum discrepare videtur: nonnullasq. voces Latinas parum detortas retinere indicatur, ut Vatter pro Pater, & Namu, vel Namen Heluetice pro Nomen: & id genus alia voces non pauca.

Oratio Germanice in Heluetijs conscripta.

FATER ijnser, du in hijnele bist, din namo vuerde geheiligot. din riche chome. din vuillo gesfrehe in erdo also in himela. Vnser tagolicha brott tib vns hinto. vnde vnsere sculde belaz ijns, als auch vuir belasend vnseren sculdigen. Vnd in chorunga nit leitest du vnsich. Nun belose vnsich fone vbele. Amen.

Sunt qui dicant Fater, alij Vater pro Pater.

Oratio sermone Bohemico, qui præ cæteris huius linguae dialectis cultior existimatur, & Scotica respōdet.

OTOTIE nafs, genz sy na nebesich. Oszuuiet se meno tuue. Przid kralo vustuuij tuue. Bud vule tuua yakona nebi, tak y na zemi. Chleb nafs vuezdeyssi dey nam dnes. Y odpust nam nasse vuiny, yako y my odpausstime nassim vuinikom. Y ne uvuod nafs do pokussenij. Alc zbauu nas od zleho. Amen.

Domini

Oratio Dominica Heluetice conscripta.

V Atter unser der du bist im himmel. Geheliget vuerde din namen. Zu chom vns din rich, din vuill der uerde vol bracht vfferden vie im himmel. Vnser teglich brott gib vns hiit. Vnd vergib vns vnfre schuldt, als vuir vergebēt vnren schuldnern. Vnd fur vns nit in versuchnus. Sonder erlos vns vor allem vbel. Amen.

Dominica Oratio Hungarice conscripta.

M I ATTIIANK ki vagij menniegben, zentelteslek az the neued, Ioion the orzagod legien the akaratod, mi-kepen menijben, azonkepen it az foldon, mi keniereonket minden napit aggiad mi nekeonkma, es boczasd meg h mi nekeonk az mi vetkeijnk, mi kepen mi es meg boczatunk az mi elleneonk vetetteknek, es ne vigij minket az kesertetben, de zabadicz minket, minden gonoztul. Amen.

Oratio Dominica Anglice conscripta.

O VR Fater vuhiche arte in heauen. Halouued be thy name. Thy kyngdome come. Thy vuyl be done in earthe, as it is in heauen. Giue vs lhys day our dayby bread. And forgeue vs oure trespasses, as vue forgeue oure trespassers. And leade vs not in to temptacion. But delyuer vs from euyl. So be it.

Hac lingua multas voces tum Germanicas tum Saxonicas habet detortas: & pronomina nominibus solet preponere. Anglici item dicunt. So be it, pro Amen, idest, ita fiat. Hinc eandem Orationem Latina lingua reddere nobis visum est.

N OSTER Pater qui es in cælis. Sanctificetur tuum nomen. Tuum regnum adueniat. Tua voluntas fiat in terra sicut in cælo. Da nobis hodie nostrum quotidianum panem. Et dimitte nobis nostra debita, sicut & nos dimittimus nostris debitoribus. Et ne inducas nos in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen. vel Ita fiat.

Oratio

Oratio Islandice conscripta, quæ Gothicæ respondet.

BADER vor, sun ert ai himmum, helgizt bitt namb ti.
Tomi titt rite. Verdi tinn vile, suoms ai himme, so ai
podu. Burd vort daglgt geb tu ofz i dag. Og bergeb ofz
stullden vorn, suo sem vi bergebun stulldun voru. Anr leid
ofz e ti breift ni. Helldur brelsa tu ofz ber illu. Tatz sie.

Hæc lingua in pronuntiatione est Anglicæ adsimilis, quia Anglicæ ortum habuit a Saxonica, vel Teutonica: differt autē, quia hæc nominibus pronomina non præponit sicut illa.

Oratio Dominica vernaculo Rhetorum sermone conscripta, quem vulgo Romanum appellant.

BAB nos, quæ l tii ist in cšhil, santificchio faia ilg tes num.
Ilg tes ariginam vigna ter nus. La thia voeglia vainta
in terra, sco la fo in cšhil. Do a nus nos paun houtz & in
miinchia di. Parduna a nus nos dbits, sco nus fain a nos dbi.
taduos. Nun ens mener in mel aprouamaint. Dimperfe-
maing spendra nus da tuots mels. Amen.

Oratio Dominica Hibernice conscripta.

AIR nathir ataigh air nin. Nabzfar hanimh. Tigiu h
da riatiathe. Deantur da hoil amhuoil air nimh agis
air talamh'. Air naran laidhthuill tabhair dhuin a niomh,
agis math duin dair fhiacha ammuil agis mathumuid dar
feuthunuim, agis na trilaic astoch sin anauseu, ac far sin o
ole. Amen.

*Hæc lingua Hibernica est antiquissima, & ita nobilis, ut nunquam passa sit alterius
exteri idiomatis mixtionem, & valde copiosa in dicendi modis existimatur, Hebraica lin-
gue tum chara & scribis, tum pronuntiatione & punctis aliqua ex parte respondet.*

Oratio Dominica Lusitanica conscripta.

PADRE nosso que stas nos ceos. Santificado seia o teu no-
me venha a nos o teu reino. Seia feita a tua vontade, Assi
nos ceos come na terra. O pao nosso de cadadia, dano lo
oie nesto dia. E perdoa nos señor as nossas diuidas, assi como
nos perdoamos aos nossos diuidores. E nao nos dexes cahir
in tentacao. Mas libra nos do mal. Amen.

Oratio

Oratio Dominica in lingua Flandrica: quæ parum differt ab illa qua Brabanti, Holandi, Zelandi, Frisii, & alij inferioris Germaniæ utuntur.

ONSE (oder nuse) vader die ghy sýt in den hemel, gheheelicht vuerdet dyn (oder uunne) name. toe tomme üüs dyn rycle. dyn vuille geschie vp erde, ghelycl in den hemel. üüser daghelicls brood gheff üüs heden. ende vergheft üüs üüse schülden, ghelycl vuy vergheuen üüse scüldenaren. ende leet (oder brincht) üüs niet in becooringhe. maer verlost üüs van den quaden (oder boosen.) Amen.

Eadem Illyrice, vel Sclauonicè

ѠУЕ нашъ, кѣ нѣсы нѣ небесѣхъ. свѣтисѣ ѣмѣ твоѣ. прѣды цесарствѣ твоѣ. боуды волѣ твоѣ, како нѣ небоудѣ, ѣ нѣ землѣ. хлѣбъ нашъ всакданѣ дѣннамъ данасъ. ѣ ѡпоустѣ намъ доудѣ нашѣ, како, ѣ мнѣ ѡдоустѣамѣ доудѣ нѣкомъ нашнмъ. ѣ нѣ оудѣдѣ насъ кѣнапастъ. дѣ ѣзкакы насъ ѡ непрѣязны. Аминъ.

Eadem Latinis litteris.

OС СЕ нас, кѣ ѣси нѣ небесѣхъ, свѣтисѣ ѣмѣ твоѣ. Prighi kraglevstvo tvoje. Budi voglia tuoja, како нѣ nebu, тако ѣ нѣ semgli. Kruh nasch sv akdani dajnamga danas. ѣ od pustli nam dughe nasce, како ѣ ми od pustujemo duxnikom nasciem. ѣ нѣ uvedi nas ѣ napast, da oslobodi uas od sla. Amen.

Eadem Polonice.

OС Z I E C Z nasch ktory ѣstosz vunyebye. Svuyecz sic gymye tvua. Przydzy tvua krolieftvuo. Bandz vuolya tvua, yako vunyebi, y na zemij. Chlieb nasch povu schedny day nam dzy say. A odpuszcz nam uyny nascha, yako y my odpuszczamy yuynovua ytzom naschym. Nyevuodz nasz napokuschenye. Abye zbavu nasz od zlego. Amen.

Oratio

Oratio Sardorum oppidanorum lingua.

PADRE nostru qui istas in sos quelos, fiat sanctificadu su nomen teu. Vengat a nois su regnu tou, fiat fatta sa voluntade tua, gasi in terra, comente in quelu, su pane nostru de dognia die da nos hoc, & perdona nos sos deppitos nostros, comente noisateros perdonamus a sos deppidores nostros, & no nos lassés ruen in sa tètatione, mas libra nos de male. Amē.

Eadem ex communiori lingua, extra ciuitates.

BABBV nostru qui ses in sos quelos, santificadu fiat su nomen tuo. Aduengiat su rennu tou, fiat fatta sa voluntade tua, comente in su quelu gasi in sa terra, Su pane nostru de ogni die da nos lu hoe & perdona nos sos deppidos nostros, gasi comente noi j perdonamus sas deppidores nostros & non nos lassés ruer in sa tentassione, mas libera nos de male. Gasi fiat

Oratio verbis Siniacis, vel Chiniacis, sed characteribus Latinis conscripta.

SCI gin ta fu ciu zai tien tin. Ngo iuon ta fu min ie hhien
iam ngo iuon su gin ciuon scieu cui chiai ye giu tien gin suō
zum ta fu ngo iuon ra fu fo in chu ngo. Ngo iuon ta fu ssi ngo
yi ciē ngo iuon ta fu cio ngo ci zui gin gio hai ngo ngo ie ciē
ci. Ngo iuon ta fu ieu ngo guei scien pu mi zui hoh. Ngo iuon
ta fu chien ngo cu nan. Amin.

Hæc de varijs linguarum generibus, quibus Dominicam Orationem conscribendam curavi non solum multorum Virorum varias linguas callentium ope, quos supra recensui, verū etiam Bartholomæo Georgeuita, Henrico Glareano, Marino Temperizza, Ioanne Baptista Raymundo, Michaele Rugerio e Soc. Iesu, Neapolit. & Miahaele Gualtero Hiberno Sac. Theol. Doct. adiutus, necnon a singulo quoque, quoad potui, illius linguæ, in qua natus ipse est, vt diligentia in qualibet dialecto præstita videatur, eas accepi. Nunc reliquum est vt ad varium scribendi vsum, & ad Bibliothecas, ac Typographias accedamus.

APPEN-

A P P E N D I X
DE VARIO SCRIBENDI VSV,
NECNON DE BIBLIOTHECARVM
I N S T I T V T I O N E,

A C T Y P O G R A P H I I S

*pro scientiarum monumentis, historijsq.
tradendis, & conseruandis.*

NTEA QVAM ad perpolitum scribendi modum & ingeniose excogitatum, quem hodie in vsu frequenti esse videmus, perueniretur, varium apud homines diuersis tamen ætatibus scribendi vsum extitisse inuenio.

Filij Seth, & Adam nepotes, hac in re primū in quodam scribendi genere locum occuparunt: Ipsi enim anno Mundi 235. vt Iosephus testatur, in duabus scripserunt Columnis, quarum vna lateritia erat, altera ænea, siue marmorea: illa contra ignis conflagrationes, hæc contra aquæ alluuiōnes vt monumenta ipsa diutius conseruarentur. Hinc Iosephus ad suam vsque ætatem columnam illam marmoream in Syria durasse affirmat, vt alibi me dixisse memini: nam nullum aliud scribendi genus ante diluuium extitisse constat. Post autem vniuersale diluuium, atque ante hodiernum chartarum vsu, palmarum folijs scriptitatum esse, Plinius affirmat, dicens: Prius tamen quàm digrediamur ab Aegypto de papyri natura dicetur, cum chartæ vsu maxime humanitas vitæ constet, & memoria. Et hanc in Alexandri Magni victoria repertā, auctor est Marcus Varro, condita in Aegypto Alexandria, ante non fuisse chartarum vsu, sed in palmarum folijs primo scriptitatum: deinde quarundam arborū libris. Postea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta, aut ceris. Pugilarium enim vsu etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum. Et infra: Mox æmulatione circa Bibliothecas Regum, Ptolemæi & Eumenis, supprime chartas Pro-

*Iosephus
lib. 1. Ant.
19. & Ge-
nebr. lib.
1. Chron.
235.*

Pag. 32.

*Plin. lib.
13. c. 12.*

*Eumen.
Pergami
Rex Ptol.
Ægypti.*

Bbb lemæo,

lemæo, idem Varro membranas Pergami tradidit repertas. Hæc Plinius, qui hisce verbis mentionem faciens de varijs scribendi generibus, ait primo scriptitatum fuisse in palmarum folijs, vt Virgilius præferre videtur in sexto libro Aeneidos, dicens:

— *Folys tantum ne carmina manda.*

Colum.
lib. 5. cap.
10.

Colum. li.
4. cap. 8.

Linus 4.
lib. ab Vr-
be cond.
Plin. lib.
23. c. 13.

Ex huiusmodi scribendi vsu ad hanc vsque diem nomen chartæ remansit: charta enim folium nuncupatur. Deinde quarundam arborum libris, hoc est corticibus ligno adherentibus scribi cœpit. Hinc volumen, in quo scribimus, liber appellatus est, atque itē codex, qui est arboris truncus, ex quo cortex extrahitur, vt ex Columella colligitur: antiqui enim ad scribendum tabulis item ligneis utebantur cera obductis, in quibus stylo scribebatur: ob idq. Tabulæ ceræ, vel lignæ, siue alterius materiæ, in quibus scriptitabatur, pugillares dicebantur, vel quòd pugno comprehendebantur, vel a pungendo, quòd stylo in his pungendo scribebatur. Varijs autem nominibus pugillares apud veteres vocitabantur, alij scilicet lintei cera obducti, citrei, alij eborei, alij membranei dicti sunt, ex linteis, ex citro, ebore, & mēbranis confecti: quorum hi hac etiam tempestate ab aliquibus adhiberi solet, dum quædam, ne memoria excidant, scriptis breuiter mandant. Ab huiusmodi scribendi genere Tabulæ pro libris apud Romanos frequenter dictæ sunt. Tabulas autem non modo ligneas, vel linneas cera obductas, verumetiā plumbeas, æreas, atque lapideas, siue marmoreas fuisse constat.

Papyri de
scriptio
ex Mat-
thiolo in
Dioscor.
lib. 1. cap.
56.

Quamuis autem post vetustissimum scribendi genus in palmarum folijs, in aliarum item arborum corticibus, vt pote ab Ulmis, Platanis, Fraxinis, atque Alnis, quæ facile decorticantur, scriptum esse dicendum sit, vt ex Plinio colligi potest: ex eodem tamen Plinio patet scriptitatum fuisse in papyro, arbuscula quadam, præcipue in Aegypti palustribus ad Nilum nascente, radicem, vt ait Matthiolus, obliquam habente, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatē fastigiata, thyrsi modo cacumen includente. Ex hoc igitur frutice præparabantur chartæ, acu diuisæ in prætenues, & latissimas philyras, quæ eo meliores erant, quo mediæ papyro propinquiores, quæ ab huius fruticis

fruticis appellatione etiam papyri nomen acceperunt. Hinc ab huius item fruticis nomine chartas nostras, quæ ex contritis linteis fiunt, papyrum hodie appellamus, eo quod eundem nobis præstent vsum, quem olim Aegyptijs præstabat papyrus. Huius generis materiam, siue prætenues cortices arborum scriptas, artificio tamen quodam, vt opinor, præparatas ad characteres suscipiendos ac retinēdos, non semel vidi in Bibliotheca Vaticana. Vidi etiam aliā corticem scriptam, sed rudiorē, atque ita, vt arboris cortex esse omnino dignoscatur: quam Aldus Manutius penes se diligēter asseruat. Vidi librum item corticeum, paginas habentem adeo tenues vt duæ pagellæ pro vna suscipiantur, altera tantum facie impressa. De huiusmodi libro, quem superioribus annis Magister Spiritus Vicentinus summus Augustinianorū Magister SIXTO V. dono dedit, nec non de Typographia ab Indis inuenta antequam in Europam fuisset aduecta, in Indica lingua loquuti sumus. Vidi Pag. 341. etiā alios huius generis libros asseruatos penes Michaelē Rugeriū Neapolitanum ex Societate Iesu, qui Sinis, hoc est in Regno, quod vulgo dicitur China, xj. annis est commoratus, quiq. mihi dono dedit paginam vnam, in qua oratio Dominica, & salutatio Angelica characteribus Siniacis impressæ leguntur.

Chartæ denique siue membranæ genus, quod velut postremo ante chartam ex linteis cōfectam repertum, in Bibliothecis, & alibi passim inuenitur, est membrana, vt tradit Plinius ex Varrone, inuenta Pergami, quod est Asiæ ciuitas, eaq. deinde charta pergamena vulgo vocitari cœpit. Membrana autem dicitur eo quod de animalium membris detractæ sint, in quorum tergoribus ab vno primum latere scribi cœptum, deinde ab vtroque derasis pilis. Membranæ vsus Pergami regnante Eumene initium habuisse dicitur: hinc ad hanc vsque diem tradente sibi inuicem per manus posteritate pergamenæ nomen seruatum est. Huius generis charta apud Romanos fuit in frequenti vsu, sicut non solum codices docent vetusti, verum etiam ipsa Latinorum scripta, vt videre est in Cæsaris commentarijs, in Horatio, in Liuiō, in Plinio, Quintiliano, Martiale, & alijs; & præsertim in Cicerone, qui, vt ait Plin. li. 7. cap. 21. Plinius, in nuce inclusam Iliada, Homeri carmen in membrana scriptum tradit.

Bbb 2 Quamuis

Quamuis autem Varro scribat, Ptolemæi, & Eumenis Regum temporibus membranas per æmulationem fuisse inuentas, ex Iosephi tamen scriptis, multo antequam tradit Varro, esse repertas, & apud Hebræos in usu olim fuisse colligitur: Iosephus enim dum de libris sacris per septuaginta duos interpretes in Græcum transferendis ab Eleazaro sacerdotum principe ad Ptolemæum Philadelphum missis mentionem facit, Regem Ptolemæum de maxima membranæ tenuitate, ac de incomprehensibile compagine maiorem in modum admiratum fuisse testatur. Herodotus item priscum in pellibus caprinis, & ouillis scriptitandi usum fuisse affirmat. Hinc eundem chartæ usum ad Romanos manasse constat: atque ex huiusmodi charta Numæ Pompilij libros, de quibus loquitur Plinius, confectos fuisse amplius trecentis annis ante Alexandrum Magnum credendum est. Anno enim ab Vrbe condita CCCCXXVIII. Alexander Magnus regnavit, & Alexandriam in Aegypto condidit. Anno autem 38. ab Vrbe condita, & anno item ætatis suæ 38. Numa Pompilius regnare coepit, & sacra, & cæremonias, atque Pontifices Mosaicis consimiles instituit, ut ait Tertullianus. Adde etiam quòd, Genebrardo teste, Moyses, qui fuit ante Numam Pompilium annos circiter mille, paulo ante mortem membranarum volumina Penteuchi tresdecim ad ultimum usque legis elementum anno mundi 2670. exaravit.

Eiusdem generis, aut materiæ libros Sybillinos Tarquinio Superbo traditos fuisse opinari quis potest, cum quingentos circiter annos Numæ Pompilij libros sub terram illæsos fuisse asseruatos Plinius affirmet: nisi cum eodem Plinio, eos super lapide impositos, & cedratos, etiam si papyracei fuissent (ut idem Plinius videtur innuere, cum ait eos libros fuisse ex charta, quæ ut plurimum pro papyro sumi solet) nec computrescere, nec a tineis corrodi potuisse dicamus: charta autem, quæ est vox Græca, a Latinis, & ab Africanis, ut diximus, usurpata, tam ex papyro, quàm ex pellibus animalium membrana recte vocitatur: hinc non facile dignosci potest, num Hebræorum & Numæ Pompilij volumina, vel papyracea, vel pellicea fuerint: nam Membranæ nomen & papyraceis, & pelliceis chartis commune esse comperi: utrumque autem genus, siue

papyraceum

papyraceum, siue pelliceum, vel pergamenum, vel plumbeum, *Sueton. in Nerone.*
vt in Suetonio videre est, charta dici solet.

Charta vero, quæ & pagina nuncupatur, quasi a pangendo, quòd in paginis carmina pangantur, id est figantur (versus enim pangi, vel figi in pagellis dicuntur) ab vrbe Tyri ita dicta hoc nomen accepit, ex qua & Dido dicta fertur, & a se conditam Urbem, Chartaginem appellasse, vt vulgo putatur. *Polid. Virgil. lib. 2. cap. 8. Petrus Mess. par. 3. cap. 2. & alij.*
Isidorus autem vult dici, chartam, quòd carptim papyri tegmen decerptum glutinatur: sed neutra huius nominis Græci, *Isid. li. 6.*
charta, *χαρτη*, declaratio Græcæ vocis orthographiæ respondet. Vt cumque autem sit, varia sunt chartarum genera: alia enim charta sortita est sibi nomen ab vsu, alia a loco, alia ab inuentore ipso. Ab vsu, vt hieratica, antiquitus sacris tantum voluminibus dicata: imperialis interdum dicta: deinde adulatorie Augustana, necnon Liuiana, ab Augusti vxore. Alia a loco, vt Amphitheatrica, ab Amphitheatro: Saitica ab oppido, necnon Tæonitica a vicino loco. Alia ab inuentore ipso, vt Fanniana a Fannio, qui chartam insigniorē reddidit: & Claudiana a Claudio, cuius temporibus fuit in meliorem vsum aut formam redacta, ceterisq. præstantior existimata. Fuit etiam Bibula, & Emporetica papyrus: Bibula a bibendo, quia sorbet atramentum, dicta, de qua Lucanus:

Conficitur bibula Memphytis charta papyro.

Emporetica vero inutilis in scribendo, & inuolucris chartarum tantum, atque mercium, vsum præbens, *Charta emporetica, siue bibula.*
απὸ τοῦ ἐμπορίου, id est a mercatoribus, nuncupata est. Hæc ex crassioribus linteolis & absque glutine confecta etiam hodie mercatorum vsui deseruit. De his chartarum generibus, ac de eas conficiendi modo Plinius copiose scribit, a quo Polidorus Virgilius, Petrus Messias, & alij accipere quidquid de chartarum inuentione, atque vsu scripserunt.

Reliquum est, vt de charta, qua hodie omnes fere vti solent, *De modo conficiendi varias chartarum species.*
sermonem habeamus. Hæc ex linteolis contritis multiplex fieri solet iuxta varias telarum species, quarum vna prætenuis, altera minus, tertia rudior, aut crassior, quarta vero crassissima, quam Latini vocant telam cannabaceam, filo admodum raro, & rudi contextam, Italice autem *cannanaccia*: ex ijs tribus fiunt chartæ ad scribendum, & ad imprimendum optimæ: ex quarta

quarta specie iuxta varium telarum colorem fit charta bibula & emporetica, quæ mercium inuolucris deferuit. Fit autem charta ex telis in frustra secatis, & in mortario ligneo, interiori tamē atque inferiori parte mortarij ferro cooperta, ferreoq. pistillo contritis: quæ quidem prius quindecim dierum spatio in aqua marcescunt, deinde dum teruntur, perpulchro sane artificio, lauantur, atque ita, ut fluxibilitate, & albedine lacteum representent colorem. Postquam vero huius generis massa quatuor ac viginti horarum interuallo contrita in materiam subtilem ac fluidam redacta est, illa eadem super forma, siue, ut aiunt, modulo filis æneis iuxta latitudinem, longitudinem, & profunditatem folij, quod faciendum curatur, confecto, extenditur, deinde ipsum chartæ folium ad aerem exsiccatur. Vbi vero exsiccatum est, in aquam, in qua excocta sunt pel- lium bouillarum residua, siue nerui, immittitur, & statim inde, ex aqua scilicet illa, hoc est glutino extrahitur, & ad aerem iterum exsiccatur, exsiccatumq. super tabula lapidea, frusto mar- moris fricatur, & expolitur: atque hunc in modum charta suam ipsius recipit perfectionem.

Chartariæ officinæ in Europa multæ sunt; sed Italia omni- bus alijs præstantiores habere existimatur. Quæ autem sunt in Fabriano, & chartarum copia, necnon præstantia ceteras ex- cellunt officinas: in ijs enim omnia chartarum genera, & opti- ma quidem conficiuntur, præsertim vero tres chartarum species, Papalis scilicet, Imperialis, & Regalis, quæ non nisi eo in Op- pido confici solent. Quamvis autem charta ex omni genere, maxime omnium continens atramentum, ne effluat, Fabria- ni conficiatur: Fulginea tamen paginula tantæ est præstantiæ, ut nulla alia cum hac conferri queat. Multæ aliæ in Italia char- tariæ extant officinæ, quæ breuitatis causa subticentur. Sunt autem in ora Salonina officinæ insignes circiter viginti, qua- rum charta est ad imprimendum optima, sed non satis alba. Extra Italiam Lugduni in Francia, Francofurti in Germania, & alibi chartæ conficiuntur. Hæc de chartarum inuentione, atque usu ante typos inuentos, necnon de earundem officinis: nunc reliquum est, ut de Bibliothecarum inuentione, incremen- to, & situ atque conseruatione, necnon de librorum ordine ser- monem habeamus.

APPEN-

A P P E N D I X DE BIBLIOTHECARVM INVENTIONE, ET INCREMENTO,

ac de ceteris rebus ad eas pertinentibus.

VI docta hominum scripta veram ingeniorum effigiem, veraq. necnon æterna monimenta esse dixit, & dixisse vere, & præclare sensisse mihi certe videri solet. Hinc Agefilaus Lacedæmoniorum Rex, Plutarcho teste, animi tantum monimenta posteris relinquere studens, sui corporis simulacrum effingi haudquaquam passus est, tametsi id facere multi cupiebant: quippe qui hoc sculptorum aut pictorum, illud suum: hoc diuitum, illud bonorum opus esse affirmabat. Hac igitur, vt reor, ratione Reges olim, & Imperatores, & locupletes homines bonarumq. artium cultores Bibliothecas instituerunt: & idipsum iam inde ab orbe condito factum esse opinandum est, cum omnium primum Enoch, ab Adam septimum, libris aliquid mandasse, ex epistola B. Iude colligatur. Huius Prophetæ a Tertulliano citantur scripta, quibus Enoch ipse idolorum fabricatores & cultores in comminatione, vt Tertullianus ait, prædamnat. Hisce in scriptis Enoch vaticinia dicuntur esse de ijs, quæ Patriarcharum nepotibus euentura erant: de futuris Hebræorum sceleribus, & pœnis, de Hebræorum euersione, & captiuitate, de mundi Salvatore ab Hebræis occidendo, deq. eorumdem perpetua inter Gentes dispersione, & de Christo ad iudicium cum Angelis venturo: immo Ioannes Annius Commentario in Berosum scribit, in iisdem Enoch scriptis celebre fuisse vaticinium de geminis totius terræ cladibus, altera per inundationem, altera vero per incendium futuris: additq. hoc ipsum vaticinium ab Enoch in duabus columnis, altera lapidea, quæ aquis resisteret, altera latericia, quæ superesset ignibus, fuisse insculptum. Alij autem columnas hæc astrologia insignitas Seth & Enos, necnon illius filijs, & Adæ nepotibus adscribunt, vt supra a nobis dictum est. Eadem Enoch scripta a Procopio frequenter citantur, & ab Origene non raro, qui ait in ijs comprehensa

*Plutarch.
in vitæ
Agæ.*

*B. Iude
Epistola.*

*Tertullianus lib. de
Idol. non
procul ab
initio.*

*Pag. 81.
Ex Ge-
nebrardo
chrō. pag.
7. & 14.
Orig. ho-
mil. 28. in
Num.*

*Genebrardus lib. 1.
pag. 7. c.
21.*

*Aug. de
Ciuil. lib.
15. c. 23.
10. 5.
Hierony.
item in ca-
put 1. Ep.
ad Titum
scribit li-
brum apo-
cryphum
Enoch ci-
uitatū & Iu-
da. 10. 6.
prope finē
epist.*

*Publius
Vitt.*

Pag. 48.

prehensa fuisse arcana de plagarum cæli, omniumq. stellarum, atque siderum nominibus, prout extant apud Christianos Aethiopes in regno Regina Sabæ, abyssino idiomate conscripta, ut ait Genebrardus. Quamuis autem S. Pater Augustinus dicat, nimiam antiquitatem effecisse, ut huiusmodi scripta apocrypha censeantur, ne per occasionem eorum falsa pro veris infererentur, negari tamen non potest, teste B. Iuda Apostolo, Enoch prophetasse, & prophetice saltem scripsisse, etiamsi scripta ipsa hodie non extent, quæ tamen diuina virtute in diluuiio seruari, vel Beato Iudæ, & alijs reuelari potuerunt.

Qua de re sicut primam illam mundi ætatem plura aliorum hominum scripta habuisse coniectare licet, quamuis eorum memoria ob vniuersalem inundationem non supersit; ita etiam ad prædecessorum monimenta conseruanda, & ad posteros iuandos illius sæculi homines coaceruasse libros, atque ex ijs Bibliothecas instituisse conijciendum est. Multas autem post vniuersale diluuium extitisse Bibliothecas nemo est qui inficias eat. Fuerunt enim permultæ, & insignes quidem, ut Hebraica a Moyse vna, deinde altera ab Esdra constructa, necnon Babylonica a Nabuchodonosor, Græca a Pisistrato instituta: hæc autem a Xerxe, deinde a Seleuco conseruata, & aucta: Bibliotheca Alexandrina, a Ptolemæo Philadelpho septingentis voluminum millibus constructa: Bibliotheca Apamiensis, in qua libri ad viginti millia, ut Plutarchus ait, extabant. Fuerunt item Bibliothecæ Romanorum publicæ, Publio Victore teste, vnde triginta omni laude dignæ, ut suo iam loco dictum est. Fuerunt præterea Bibliothecæ ab Ecclesiasticis viris post Apostolorum tempora constructæ, ut Hierosolymitana a Beato Alexandro Episcopo & Martyre, Cæsariensis a Sancto Pamphylo presbytero, & Martyre institutæ. Extat denique Romanorum Pontificum Bibliotheca Vaticana iam inde a Beato Petro Apostolorum Principe, & Christi Saluatoris nostri Vicario instituta, & ab eiusdem Petri successoribus, & Christi Vicarijs conseruata, & aucta, necnon mirabiliter illustrata. De quibus omnibus suo iam loco diffuse loquuti sumus: hinc ijs prætermisiss, Bibliothecas, quas hodie extare scio, hoc loco recensere libet, ut hac in re, nostram hanc ætatem a prisca illa omnino superatam non fuisse ostendamus.

Vt

Vt autem ab ijs, quæ extra Italiam sunt, Bibliothecis initium sumam, ab Imperatoribus exordiri libet, Maximiliano scilicet, & Rodulpho eius filio, quorum ille Viennæ Bibliothecam instituit nobilem, hic vero in dies auget, & exornat.

Alphonfus Arragonum Rex, & Siciliae, vir sane doctissimus, Bibliothecæ exstruendæ diligentem nauauit operam. A Cosmo Mediceo seniore, Liuij Decades dono accepit. Quas cum euolueret, medicis prohibentibus, ne forte paginae veneno fuissent infectæ; O stulti (respondit) an nescitis, Regum animas sub præcipua Dei Optimi Maximi tutela esse? A Venetis brachium ex reliquijs Titi Liuij summi muneris instar obtinuit, vt ait Panormitanus libro de rebus gestis Alphonfi. Cum arcem Neapolitanam instaurare decreuisset, Vitruuij de Architectura librum afferri ad se iussit. Verum cum sine ornatu, ac sine afferibus allatus esset: Non decet (inquit) hunc potissimum librum, qui nos quo modo contegamur, tam belle doceat, detestum incedere. Librum igitur egregie ad vsum parari mandauit, & omnibus semper ædificijs adhibuit. Hæc ex Panormitano, loco supra citato. Idem Alphonfus cum aliquando de iactura rerum pretiosarum sermo haberetur, persancte affirmasse dicitur, malle se gemmas, vniones, margaritas suas, quæ quidem essent in toto orbe celeberrimæ & pretiosissimæ, quàm libros qualescumque perditum iri. Hæc idem Panormitanus libro quarto de rebus gestis Alphonfi, qui non minus ob Bibliothecam clarus euasit, quàm armis, quibus Neapolim coepit, & Apuliæ regnum, pulso Renato, obtinuit.

Matthias Coruinus, Rex Hungariæ, Budæ, (quæ est Hungariæ Metropolis, & capta a Turcis dissipata) magnificam, & locupletem extruxit Bibliothecam. Hic magnam Bohemiæ partem subegit: postremo Bohemorum Rex electus, bello clarus, ob Bibliothecam institutam clarior euasit.

Franciscus I. Galliæ Rex non minus item litteris quàm armis clarus, Parisijs in Abbatia sancti Victoris, & in arce Fontanablio Bibliothecas instituit, quas conquisitis vndique ex media Græcia, & Arabia libris illustrauit, & viros eruditos eam ob rem suis sumptibus diu aluit in Oriente. Ea vero, quæ sancti Victoris dicitur, ob ingentem librorum copiam, quæ quidem

Ccc mira

mira est, adeo celebris est ut in vniuersa Gallia, in qua plurimæ fuerunt, & ad hanc usque diem extare dicuntur, celebrior existimetur.

Extat item Cracouiæ Bibliotheca insignis a Poloniæ Regibus instituta, quæ ad nostra usque tempora conseruatur, & augetur in dies a Sigismundo tertio Rege.

Sunt qui dicant in Atho Thraciæ monte multas Bibliothecas Græcas reperiri: sed id affirmare non ausim, cum nihil certi inuenire potuerim. Hoc in monte, qui est editissimus, & speculationi aptissimus, duo & viginti Monasteria ex instituto sancti Basilij extare accepi, vbi etiam Monachi ad septem millia commorantur contemplationi incumbentes.

Philippus Hispaniarum Rex catholicus regijs sumptibus, regioq. ornata Bibliothecam instituit, & quotidie augere, atque illustrare non mediocriter studet. Bibliotheca hæc dicitur Escorialis a monte, vbi sita est, sic dicto, in quo Rex cœnobium sancti Laurentij a fratribus sancti Hieronymi inhabitatum suis, & ingentibus quidem sumptibus a fundamento mirifice construendum curauit: in cuius Ecclesiam Reges Hispaniarum defunctos, hinc illinc transferendos, atque inibi regio honore locandos mandauit.

Frater Franciscus Ximenes de Cisneros ordinis Minorum de Obseruantia, Archiepiscopus Toletanus, & Cardinalis sanctæ Balbinæ, Bibliothecam insignem Compluti instituit, nobilissimamq. Vniuersitatem illam Complutensem erexit, Complutensiaq. Biblia sumptibus immensis, laboribus, ac vigilijs elucubrata, varijs item linguis, & Interpretibus illustrata edidit Anno Dom. M. D. X. Leoniq. decimo dedicauit. Extant præterea aliæ in Hispania Bibliothecæ, ut Bibliotheca Benedicti Ariæ Montani viri quidem doctissimi, ac celeberrimi, et præsertim ob insignes elucubrationes in Biblia olim ab eo editas 1569. quæ sane Editio Regia Quadrilinguis nuncupatur. Extat etiam Bibliotheca Antonij Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, & Michaelis Thomasij Episcopi Ilerdensis, atque item aliæ priuatorum hominum permultæ.

Extat ætate nostra Fuggerorum Augustana Bibliotheca locupletissima, quam Fuggeri, vulgo Fuccari, mercatores ditissimi Augustæ Vindelicorum Germaniæ Urbis celeberrimæ, a Germanis

Germanis sua lingua Augspurg dictæ, admirandis impensis instituerunt. Quam præsertim ob rem clariores, ac Principes euaserunt, quippe qui vbi vis gentium antiqua scripta per Bartholomæum Amantium, & Petrum Appianum viros eruditissimos diligenter, immensisq. sumptibus conquirenda curarunt. Quæ profecto res non minus admirabilis, quàm laudabilis ab omnibus existimatur.

Multæ item extra Italiam extant Bibliothecæ, tum publicæ, tum priuatæ, quibus breuitatis causa omissis, ad Italiæ deueniemus Bibliothecas, inter quas Vaticana primum occupat locum, immo & loci dignitate & excellentia, necnon ex omni genere librorum manu scriptorum antiquitate, & auctoritate, atque copia, omnium Bibliothecarum, quæ in Europa extant, celeberrima est, & admiratione dignissima iudicatur, nunc præsertim mira Sixti V. Pont. Maximi magnanimitate, in splendidiorem, ditiolemq. locum translata, & aucta, maioremq. in modum illustrata, de qua multo plura suo iam loco a me dicta sunt, vbi de Bibliothecis antiquorum, & Romanorum Pontificum habui sermonem. Hanc enim Bibliothecam erexit, missis quoque versus viros eruditissimis ad comparandos libros, Nicolaus V. Lunensis ex oppido Sarazana Latinæ linguæ, & bonarum artium illustrator, qui doctis viris tam in humanioribus, quàm in diuinis litteris magna stipendia assignauit. Eandem Bibliothecam Sixtus IV. auxit, & illustrauit, sed Sixtus V. multo magis, vt dictum est. Quid de veteri, quam in Lateranensi Patriarchio sitam, & a Petro ortum traxisse diximus, factum sit, nihil certi affirmari potest, sed eam a successoribus, vel in Bibliothecam sancti Petri, vel in Vaticanam fuisse translaram opinandum est: nam de Bibliotheca Romana mentionem facit sanctus Gregorius Magnus, scribens ad Eulogium Episcopum Alexandrinum. De duabus in Baptisterio Lateranensi Bibliothecis ab Hilario sancto Pont. Rom. constructis, vt ait Genebrardus, ac de Gelasij Papæ præsertim libris contra Nestorium, & Eutichen inibi asseruatis mentionem facit Liber, qui dicitur Pontificalis.

Extat Venetijs publica Reipublicæ Bibliotheca insignis, tam Græcis, quàm Latinis libris instructissima, quam instituit Bessarion Nicænus, vir apprimè eruditus & clarissimus, S. R. E.

Ccc 2 Cardinalis,

Pag. 52.

53. 54. 55

Cap. 56.

S. Anton.

par. 2.

chron. tit.

22. c. 12.

Pag. 53.

S. Greg. li.

7. epist. 29

Geneb. lib.

3. anno

Christi.

463.

Libro 1.

epist. 2.

Cardinalis, & Patriarcha Constantinopolitanus.

Hanc nobilem, & copiosam Bibliothecam Bessarion eidem Reipublicæ dono dedit, ut ipsemet testatur in quadam Epistola Italice conscripta, quam videre est inter litteras, quæ dicuntur Principum: sed ego huiusmodi Epistolam ab Auctore latine exaratam, deinde a quopiam alio, ut ea inter litteras Italica lingua conscriptas infereretur, translatam dixerim. Epistola enim Italicae linguae puritate, & elegantia est satis plena: & ratio mihi periuadet, Bessarionem, hominem Graecum, altissimarumque rerum studiis omnino dicatum, Italicae linguae flosculis industriosam haudquaquam nauasse operam. Adde etiam, quod ad nobilissimam scribebat Rempublicam, ea potissimum tempestate, qua linguae Latinae quispiam non ignarus, frequentius Latine, quam Italice ad familiares, & ad Principes praesertim scribere solebat. Vt cumque autem sit, in huius generis doni testimonium, subtexere libet Epistolam ipsam, qua Bessarion miram suam ipsius iam inde a pueritia industriam de conquirendis, & emendis, describendisque libris pro Bibliotheca construenda enarrat. Qua in re facienda veram librorum excellentiam, & utilitatem docte declarat. Postremo autem tres recenset causas, aut rationes, quæ ipsum ad huius generis munus conficiendum recenset. Epistola autem hæc est:

All'Illustrissimo & Inuitissimo Principe, il Signor Cristoforo Moro, Duce; & all'inclito Senato di Venetia, Bessarione Cardinale, Patriarcha di Constantinopoli.

Io certamente fin dalla prima mia fanciullezza cominciai à metter ogni fatica, & ogni opera, & ogni studio per poter hauer libri in ciascheduna sorte di scienze: la onde molti ne scrineua di mia mano, & tutti quei pochi denari, ch'io poteua sparagnare alla modesta mia spesa, io gli spendeua in comprar libri. Percioche giudicaua di non poter acquistar mi masseritia più degna & più nobile, nè tesoro più utile, & più eccellente: essendo i libri pieni delle voci de' sanj, pieni de' gli essempli antichi, pieni di buoni costumi, pieni di legge, & pieni di religione. Essi viuono, conuersano, & sono letti con noi, ci insegnano, ci ammoniscono, ci consolano, & ci mettono auanti à gli occhi le cose antiche,

antiche, & lontane dalla nostra memoria, & tanta è la potenza loro, tanta la dignità, & tanta finalmente la diuinità, che se non fossero i libri, noi saremmo tutti huomini rozzi, & ignoranti, senza hauer alcuna memoria delle cose passate, ò alcun' essemplio, nè finalmente alcuna cognitione delle cose diuine, & humane, & il medesimo sepolcro, che cuopre i corpi de gli huomini, coprirebbe ancor il loro nome. Et quantunque io in ogni tempo habbia sempre atteso molto diligentemente à raunar libri, l'ho fatto tuttauia con molto maggior caldezza dopo la ruina della Grecia, & la miserabile cattiuittà di Constantinopoli, hauendo io posta ogni mia forza, ogni pensiero, ogn' opera, ogn' industria, & finalmente ogni facoltà mia per hauer libri Greci, come quello, che dubitaua, & grandemente temeuu, che con tutte l'altre cose non andassero à pericolo, & perditione, & rouina ancor tanti eccellenti libri, tante fatiche di tanti grandi huomini, tanti sudori, tante vigilie, & tanti lumi di tutto il mondo, si come ne' tempi più adietro habbiamo patito tanto gran danno, che di quasi dugento & venti mila libri, li quali Plutarcho scriue, ch'erano nella libreria d'Apamia, appena se ne trouino pur mille ne' nostri. Et mi sono ingegnato, non tanto di raccogliere molti libri in numero, quanto ottimi, & eccellenti, & di ciascuna opera, non volendo hauere, se non vna copia, ò vn volume, che così vengo ad hauer raccolte quasi tutte l'opere intiere, & difficili à trouarsi, ch'erano in tutta la Grecia. Ma andando io spesso riuolgendo per la mente questo mio pensiero, & questo mio studio, non mi pareua d'hauer soddisfatto al desiderio mio, se parimente io non prouedeuu, che questi libri da me raccolti con tanta fatica, & con tanta spesa, si disponessero in modo, mentre son viuo, che ne potessi stare sicuro, ch'essi dopo la morte mia non sarebbono dissipati, & alienati, ma sarebbono seruati in qualche luogo sicuro, & commodo per la commune utilità de gli huomini studiosi, & amatori così delle lettere Latine, come delle Greche. Et stando io molto spesso in questo pensiero, & riuolgendo con l'animo tutte le Terre d'Italia, niuna ne ho trouata, se non la vostra gloriosa Città, nella quale l'animo mio si riposasse da ogni parte. Percioche primieramente io vedeuu, ch'io non poteuu eleggere luogo più sicuro, che quello, il quale si gouerna con equità, si ritiene con le leggi, si regge con l'integrità, & con la sapienza, & doue si vede la stanza vera delle virtù della continenza, della grauità, della giustitia, & della fede, doue è l'Imperio tanto eguale, & moderato, quanto grandissimo, & amplissimo, d'animi nel consultar liberi, non intrigati in alcuna cupidigia, nè in alcun

mancaamento

mancomento, oue i prudenti, & sauui gouernano il timone dell' Imperio, i buoni son anteposti a' cattiuu, & dimenticati tutti de' proprij commodi loro, attendono con ugual consentimento, & con somma integrità alla cura di tutto il corpo della Republica. Alle quai cose si dee sperare quel che desideriamo, cioè, che la vostra Città habbia ogni di più a crescere, & distendere le forze, & il nome suo. Io conosceua poi oltre a questo, non potersi da me eleggere luogo più comodo, & più atto principalmente a' nostri huomini Greci, che coteſta vostra Città. Percioche concorrono in essa quasi tutte le nationi di tutto il mondo, & principalmente i Greci, i quali, venendo dal lor paese, fanno primieramente scala in Venetia, & hanno tanta amicitia, & congiunzione d'animi con esso voi, ch'entrando in Venetia, par loro veramente d'entrare in vn' altro Constantinopoli. Et oltre a ciò in qual maniera questo beneficio di far dono di questi libri poteu da me collocarsi più honoratamente, che appresso di voi Signori, a' quali io per molti vostri beneficij verso di me mi trouo strettissimamente obligato? Et in qual Città poteu io più conuenueuolmente porli, che in coteſta Città, laquale io, dopo l'essere soggiogata la Grecia dal Turco, haueua eletta per mia patria, & nella quale era stato da voi benignamente chiamato, & honoruolissimamente riceuuto? La onde ricordandomi d'esser mortale, & vedendomi già d'età molto graue, & oppresso, & afflitto da diuerſe infermità, & considerando molte altre cose, che possono accadere, ho donato alla sacratissima Chiesa del Beato Marco della vostra inclita Città tutti i miei libri, così Greci, come Latini, giudicando esser io tenuto dimostrar questa affettione, & questo animo per debito della mia gratitudine alla Serenità vostra, a coteſto Illustriss. Senato, & a tutta coteſta nobilissima patria, la quale vi siete degnati di farmi commune con esso voi, accioche, si come voi con la virtù, & con la sapienza vostra, & con molti vostri beneficij m'hanete obligato, così voi, i vostri figliuoli, & i vostri posterì, ò discendenti, habbiate a trarre continuo, & gran frutto dalle mie fatiche, & insieme ne habbiano a partecipare ancora, per amor vostro, & per vostra benignità, tutti gli altri studiosi delle buone lettere. Et così vi mando in dono i libri, & l'indice, & insieme il decreto del sommo Pontefice, pregando Iddio, che gli piaccia concedere alla vostra nobilissima Republica ogni felicità, & ogni contentezza vera per ogni parte. Da' Bagni di Viterbo. Il di ultimo di Maggio. M. C C C C LXVIII.

Hic

Hic fuit ex instituto sancti Basilij, & sub Eugenio IIII. floruit. Huius tanta fuit liberalitas erga doctissimos viros, vt ipsius domus artium liberalium officina diceretur. Platonem in primis obseruabat, in cuius defensionē aduersus Trapezuntium Peripateticum, suumq. coætaneum, vt Volaterranus ait, commentarios edidit, suamq. Bibliothecam suis item scriptis mira eruditione refertissimis locupletauit, & ornavit, ac denique Reipublicæ Venetæ, quæ semper litteratos, ac de Republica benemeritos fouet, dono dedit. Huic Bibliothecæ Præfectus non paruo stipendio Marcus Antonius Sabellicus fuisse narratur. Venetijs item extat non solum Bibliotheca Cardinalis Grimani, sed etiam aliæ tum publicæ, tum priuatæ, quas silentio prætereundas censeo, vt ad insigniores accedatur.

Volaterr.

Tritheimius in uita Bessarionis.

Extat Mediolani in Cœnobio sancti Marci Bibliotheca insignis, quam Zacharias Doctor Theologus ex instituto sancti Augustini, vir quidem bonarum artium cultor optimus, mira librorum copia, ac varietate locupletauit, ac diligenter exornauit.

Mediceorum nomen, etsi pluribus de causis fuit celebre, hac tamen potissimum re celebrius euasit, quod Musas e Græcia exulantes hospitio exceperint, & libris præsertim Græcis maximo sumptu tota Græcia, & Asia conquisitis non solum Bibliothecam instituerunt, & ornarunt, sed bonarum artium studia in Italia, non sine magnis impensis fouerunt. Cosmus enim senior insignem construxit Bibliothecam, quam Petrus eius filius, necnon Iulianus, & Laurentius Cosmi Nepotes, & Petri filij auxerunt, viri sane clarissimi, & bonarum artium, nominisq. Platonici, eiusq. doctrinæ cultores: in quorum gratiam Platonicos libros ad eam usque ætatem Latinitate nondum donatos Marsilius Ficinus Florentinus, vir quidem eruditissimus, ac celeberrimus, linguarum peritissimus, Platoniamq. doctrinam optime callens e Græco in Latinum transtulit sermonem, vt ex eodem constat Ficino, qui in Proœmio in Platonis libros ad Laurentium Medicem post multa hunc in modum scribit:

Cum vero ad hæc usque sæcula sol Platonici nondum palam Latinis gentibus oriretur, Cosmus Italiæ decus, & insignis pietate vir, Platoniam lucem, religioni admodum salutarem, a Græcis ad Latinos prorogare contendens, me potissimum intra suos lares plurimum educatum, tanto operi destinauit.

Marsil. Fic. proœm. in lib. Plat. to. 1.

Ego

Ego autem, etsi a tenera ætate nominis Platonici cultor, rem tamen adeo grauem, non meis quidem, sed aui tui Cosmi prosperis auspicijs sum aggressus, sperans, diuinam opem tam necessario, tamq. pio officio non defuturam. Hac ergo in primis spe ductus Academiam sum ingressus, decemq. ex ea Platonis nostri dialogos, Cosmo prius, quàm naturæ cederet, Latinos feci. Post eius obitum Patri tuo Petro præstantissimo viro, dialogos nouem legendos dedi. Postquam vero Petrus è vita decessit, mors præclaris sæpe operibus inuida, inuitum me a translationis officio distrahebat. Verum tu & Religionis auctor, & philosophiæ patronus me ad incoëptum omni fauore, & auxilio reuocasti. Quamobrem ad institutum munus felicibus iterum auspicijs sum regressus, neque traduxi tantum, verum etiam partim argumentis mentem perstrinxi Platoniam: partim, quoad potui, breuibus commentarijs explicauit. Opus itaque totum diuino auxilio iam absolutum tibi libentissime dedico: ad quem illa etiam, quæ maioribus tuis inscripta sunt, iure hæreditario pertinent, virum profecto auitæ, paternæq. in patria colenda virtutis hæredem. Leges autem inter dialogos funebrem Platonis orationem pio fratri tuo Iuliano dicatam.

*Marfil. Fi
cin. in lib.
Plat. de
Regno. to.
1. in fine.*

Præterea vbi ad Librum de Regno perueneris, videbis Federicum Vrbinatem Ducem eo die a me honoratum, quo ipse tuas ædes honorifice salutauit. Non solum vero septem, atque triginta libri, qui solo tuo insigniti sunt titulo, sed cuncti denique tui sunt, quandoquidem omnes tui gratia sunt absoluti, atque ego sum tuus.

Hæc Ficinus: cuius ego in ea, quæ a me dicta sunt, testimonium luculentissimum hoc loco apposui, vt huius generis argumento plane quis sciat, quanta extiterit cura non modo in Bibliotheca instituenda, exornanda, & augenda doctissimorum virorum scriptis, verum etiam quanta in litteratis fouendis, & in eos fuerit Mediceorum liberalitas. Cosmus enim quem Ficinus loco supra citato Italiæ decus, & virum præstantissimum appellat; & Petrus, quem hic virum præstantissimum, & alibi clarissimum, & Patriæ Patrem nominat; & Iulianus, quem virum clarissimum dicit; & Laurentius, quem Magnanimum, & optimum vocitare solet, Musarum fuerunt amici, vt Ficinus testatur, qui ad Laurentium scribens ait:

*Ficin. ar.
de Pul-
chro to. 4.
ad Petri
Medicæ, et
i Clitoph.
ad eundem
to. 4. Idem
Fic. i Me-
nex. vel
Epitaph.
to 4.*

Orpheum

Orpheum quidem afflauit Calliope, Musæum Vrania, Homerum Clio, Polyhymnia Pindarum, Erato Sapphon, Melpomene Thamyram, Terpsicore Hesiodum, Thalia Maronem, Nafonem Euterpe, Linum rapuit idem, qui & te iam nunc excitat Phoebus, optime Laurenti; Phoebus, inquam, qui auctuo Cosmo vaticinium dedit, parenti autem Petro arcum, atque medelas, Tibi denique lyram, & carmina.

*Marf. Fic.
in li. Plat.
de furor.
Poet. lib. 4.*

Hæc Ficinus. Non est igitur mirum, præclarissimos hosce viros bonarum artium cultores, litteratos adamasse, suisque opibus fouisse, insignēque instituisse, atque exornasse Bibliothecam, quam Alexander primus Florentiæ Dux conseruauit, conseruatamque Cosmus iunior, eiusque Filij, Franciscus, & Ferdinandus magni Hetruriæ Duces auxerunt: locupletiores autem & ornatiorem in dies reddere studet Ferdinandus, qui magnanimitate, ac liberalitate in regendis populis, in fouendis litteratis maiorum suorum nemini est secundus, vir profecto ad res præclaras, & Heroicas magno Principe, quin se ipso dignas efficiendas natus. Quod sane futurum fuisse iam inde a iuuentute præseferbat, immo deinde aperte iam præstare coepit, dum Romæ Cardinalitia dignitate insignitus Typographiam Arabicam, & Chaldaicam suis magnis impensis ad Christianam fidem inter Turcas, atque inter alias barbaras Gentes, a vera fide alienas propagandam erexit, ubi sacrosancta Christi Evangelia Arabice, & Latine imprimuntur, atque inibi sparsim suisque locis mysteria sacra per imagines quasdam in ligno excultas, & impressas repræsentantur, & ad exteras denique Nationes diuinam legem ignorantes mittuntur. Arabice item humanæ disciplinæ, ut Galeni medicina, & Euclidis mathematica, necnon quædam alia Chaldaice ad earumdem Nationum commoditatem imprimuntur. Hinc non solum in Bibliotheca his alijsque scriptis augenda, & exornanda, & in viris eruditis, quos penes se habet, amplectendis, verum etiam in bonis artibus, immo in diuinis litteris excolendis, & in Evangelica fide subministranda, ac propaganda veram meretur laudem, cum de his omnibus optime meritis iure dici debeat.

*Typogr.
Arab. &
Chald.*

Altera Bibliotheca Florentiæ a Medicea familia erecta reperitur in cœnobio sancti Marci, ubi Fratres ex instituto sancti Dominici vitam degunt religiosam.

oil

D d d

Extat

*Marf Fic.
Apologus
ad Federi-
cum Vrbi-
ni Ducem
in librum
Platonis
de Regno.
20.2. in fi.*

Extat Urbini Bibliotheca omnium iudicio insignis, quam manuscriptis libris refertam magnificentissime construxit Federicus Feltrius Urbini Dux, vir profecto eruditissimus, & non minus litteris, litterarumq. cultura, quàm armis dominandiq. prudentia clarus, etsi clarissimus, quem Marsilius Ficinus Florentinus a fide regia, Fideregum, & ab orbis imperio Orbinatem Ducem semper inuictum nominandum esse ingeniose, & merito quidem excogitauit.

Celeberrima autem Bibliotheca illa est, quam Franciscus Maria iunior, Guidubaldi Filius, & Francisci Mariæ Nepos, Urbini Dux, & doctrinarum lux fulgentissima, egregiumq. doctissimorum hominum præsidium instituit, ingentiq. librorum copia ex ijs præsertim omnibus, qui ad hanc usque diem in lucem prodierunt, incredibili quidem cura ac diligentia, magnisq. impensis in dies magis atq. magis auget, ac mirifice exornat, ut ego ipse vidi, meisq. manibus non sine maxima animi mei iucunditate contrectavi.

Alphonfus Ferrariæ Dux maiorum suorum Bibliothecam insignem ad hanc usque diem conseruat, adauget, & exornat.

Multas item priuatas, ac publicas Bibliothecas in Italia extare hodie inuenio, quarum præcipuæ sunt non pauca: celeberrima est illa Vincetij Pinelli nobilis Genuensis Bibliotheca Græcis præsertim libris refertissima, qua Patauium non parum honestatur, quamuis non solum ob Antenorem loci conditorem, & Titum Liuium historicum, & Volusium Poetam Patauinos, quorum ille Romanas res summa facundia, hic vero post Ennium Annales populi Romani carmine descripserunt; necnon ob Stellam, & Valerium Flaccum Poetas, & Paulum iureconsultum, & alios viros doctos ab eadē Ciuitate oriundos, verum etiam ob insigne Gymnasium, siue bonarum omnium artium Emporium celeberrimum Ciuitas ipsa præclarissima ab omnibus iure optimo iudicetur.

Extat Cesenæ Malatestarum Bibliotheca in Coenobio sancti Francisci: Assisij altera in Monasterio eiusdem ordinis.

Bononiæ item aliæ reperiuntur, & præsertim vna satis nobilis in Coenobio sancti Dominici: vbi duo Esdræ libri in corio implicato siue inuoluto (cuius generis codices proprie volumina dicuntur) sua ipsius manu conscripti iuxta numerum a sacro Concilio

lio Tridētino de canonicis Scripturæ sanctæ libris præscriptum mira asseruantur cura, ac diligentia in Reliquiario duabus oculusa clauibus, quarum vna penes Senatū Bononiensem, altera vero penes eiusdem Cœnobij Patres custodiuntur.

Altera vero celeberrima in Aedibus Canonicoꝝ Regularium sancti Saluatoris: hæc enim Bibliotheca nobilissima est, tum manuscriptoꝝ codicum antiquitate, ac raritate, et bonitate, atque copia, tum etiam ob insigne ædificiū, in quo singulares libri asseruantur: Aedificiū enim ordine constans Dorico est adeo pulchrum ac splendidum, vt, qui ipsum foris circumspiciunt, maxima perfundantur voluptate. Bibliotheca est vas amplissimum, & oblongum, tria & amplius hominum millia capiens, cuius porta ordine Corinthio constructa cernitur. Nouem sunt, atque ingentes quidem fenestræ, ex quibus copiosissime lumen excipit Bibliotheca ipsa, laqueare insigniter depicto, & inaurato. Facies item Bibliothecæ interior, ac primaria, quæ ingredientibus primum sese offert, multis ac pulcherrimis picturis manu Bagnacaballi, Pictoris insignis exornatur: inter quas sanctum Patrem Augustinum contra Manichæos disputantem videre est. Vas denique libros complectens est editissimo loco situm, re ipsa id postulante, vt postea docere studebimus: inferior enim ædificij pars est cella vinaria: media, est Refectōrium, vbi religiosi viri cibo reficiuntur: suprema vero, est ipsa Bibliotheca. Qua in re silentio prætereundum non videtur quod a Card. Bobba de huiusmodi ordine ædificij dictum fuit: is enim dum fabricam admiraretur, huius generis ordine statim audito, ex improviso et ingeniose quidem dixit: Sapientia ædificauit sibi domum, miscuit vinum, & proposuit mensam. Quod ad libros pertinet, Bibliotheca est omni genere scientiarum refertissima, codicibus Latinis, Græcis, Hebraicis, Chaldaicis, & Arabicis maiori ex parte manuscriptis constans. Extant inibi aliquot Aristotelis libri in linguam Hebraicam translati, & Bibliorum frustum, hoc est, liber Hester in corio conscriptus, & more antiquoꝝ complicatus. Id quod faciebant antiqui in arborum corticibus scribentes, quo commodius secus ferrent libellum, qui proprie volumen a uoluendo aut complicando dici debet. Hic præterea videre est præcipuos Rabinos, vt Dauid Kimki, & alios ma-

D d d 2 nuscri-

nuscriptos, multos item alios impressos. Græci codices insigniores manuscripti, qui hac in Bibliotheca reperiuntur, sunt Hieronis liber de machinis bellicis tum terrestribus tum naualibus, exornatus figuris, & Proclus eruditissimis insignitus notationibus, & Aegyptiaca historia, quæ alibi fortasse non reperiuntur, & sanctus Basilius in Psalmos. Omnia opera Græca præcipuorum Auctorum tam ad Theologiam, quàm ad philosophiam pertinentia in hac sunt Bibliotheca, quorum multa etiam impressa inibi asseruantur. Hic quoque Biblia complutensia quattuor linguarum, Psalterium lingua Syriaca conscriptum, & Quinquelinguium, Doctores omnes Theologos tam scripturales, quàm scholasticos, opera Alphonsi Tostati omnia, quæ paucis in locis reperiuntur, ac denique Ephemeridas lingua Longobardica conscriptas, & aliqua lingua Gottica exarata videre est. Hæc, ut finem faciam, Bibliotheca a Peregrino Fabretto ciue Bononiensi ex eadem sancti Saluatoris Congregatione fuit primo instituta, & erecta, deinde ab alijs eiusdem instituti Patribus in dies aucta, & conseruata. Perusiæ in Coenobio sancti Dominici extat item Bibliotheca non ignobilis.

Prosper Podianus, ciuis Perusinus, animi nobilitate ac magnitudine in hac præsertim re præstanda, hoc est in Bibliotheca instituenda, Principibus viris ætate nostra haudquaquam cedere debere iudicatur: extruxit enim Bibliothecam Perusiæ miram manuscriptorum codicum, omniumq. librorum, qui ad hanc usque diem in lucem prodierunt, varietate refertissimam.

Th. Fazellus de rebus Siculis.

Extabant in Sicilia Bibliothecæ permultæ, ut ex historijs accepi, & præsertim illa Archimandritæ nomine nuncupata in Monasterio sancti Saluatoris a Ciuitate Messana duobus miliaribus distante. Nunc vero ex insignioribus Bibliothecis non extat nisi illa, quæ reperitur in Abbatia sancti Placidi ex Congregatione Cassinensi sancti Benedicti in duas partes diuisa, in Græcos scilicet codices, & Latinos.

Neapoli item sunt aliæ Bibliothecæ, ut antiqua illa sancti Seuerini in puluere quasi neglecta non secus atque illa, quæ est Pauli in Aediculis Augustinianorum a Simone Porcio philosopho doctissimo & quidem insigni ex testamento ibi relictæ in gratiam Hieronymi Seripandi eiusdem Augustinianæ Familiæ olim

olim Magistri Generalis, deinde Archiepiscopi Salernitani, ac tandem S. R. E. Cardinalis, & in Concilio Tridentino Legati. Hic autem Seripandus Neapoli in Coenobio sancti Ioannis ad Carbonariam, vbi habitum ordinis suscepit, Bibliothecā Græcam, & Latinam insignem, ac locupletissimam tum manuscriptorum codicum antiquitate, tum etiam impressorum copia instituit, & ornatam non solum imaginibus, verum etiam concinnis codicum compagibus publicæ fratrum, & aliorum commoditati, atque vtilitati reliquit.

Romæ denique multæ sunt Bibliothecæ tum publicæ tum priuatæ: quarum omnium, immo & cunctarum, quæ hodie extant, pluribus de causis celeberrima est Vaticana Bibliotheca, de qua non solum in hac Appendice, sed paulo item superius prolixum habuimus sermonem. Quare nihil est quod de ea hoc loco immoremur. Bibliothecæ publicæ in Vrbe sunt item aliæ, institutæ tamen commoditati præsertim eorum, qui in ipsis Collegijs, aut Coenobijs vitam degunt, vt in Collegio Capranicensi, extat vna a Dominico Capranica S. R. E. Cardinali erecta: in Congregatione Oratorij altera, quam Achilles Statius Lusitanus eidem Congregationi reliquit.

Extat etiā Bibliotheca in Coenobio sancti Dominici, in Aedibus scilicet sanctæ Mariæ supra Mineruā a Fratre Ioanne Card. de Turrecremata eiusdem instituti professo erecta, & paulatim aucta: a Fratre autem Vincentio Cardinale Iustiniano eiusdem ordinis olim Generali amplificata: in Aedibus Augustinianis, & in Coenobio sancti Frācis, vel sanctæ Mariæ de Aracæli: in tribus enim hisce Coenobijs extāt Gymnasia, in quibus plurimi variarum nationum iuuenes aluntur, qui bonarum artium studijs, ac Theologiæ præsertim operam nauant. In Aedibus SS. duodecim Apostolorum, hoc est ord. S. Francis, vbi Gymnasium florebat, nunc vero sancti Bonauenturæ studiosorum Collegium a Sixto V. erectum, & redditibus dotatum, extabat olim Bibliotheca ab eodem Sixto instituta.

His autem celebrior, & antiquior iudicatur, & iure quidem, Bibliotheca illa, quæ in Aedibus Canonicoꝝ Sancti Petri in Vaticano ad id vsque tempus reperitur: eaq. censetur esse, quæ originē a Sancto Petro, & ab eius successoribus, siue a summis primitiuæ Ecclesiæ Pontificibus habuit augmētum. antequam altera

Pag. 52.
& seq. &
pag. 384.

Vide Pag.
52. 384. v-
bi hæc su-
suis tra-
ctantur.

altera summorum Pontificum Bibliotheca scilicet Vaticana ortum haberet : nam in ea inter varia multorum generum scripta Sanctorum etiam Martyrum, summorumq. Pontificum gesta conseruantur.

Extat Romæ in Aedibus Farnesianis Bibliotheca illa celeberrima a Paulo III. dum Cardinalitia erat dignitate insignitus, erecta : is enim litteras latinas & perpolitas quidem Romæ a Pomponio Leto, atque item Græcas Florentiæ a Demetrio Chalchondyle edoctus, optime callebat. Cum itaque huius generis litteræ sibi forent in delicijs, Bibliothecæ construendæ, quæ hodie in Aedibus Farnesianis reperitur, diligentem operam dedit : eamq. Græcis codicibus, Latinisq. manuscriptis non paucis exornauit : quam Alexander Farnesius Pauli III. Ne-
pos, vir insignis, & S. R. E. Cardinalis singularibus libris a Petro Crasso Episcopo Viterbiensi, qui ei olim inseruiebat, relictis locupletauit. Eandem Bibliothecam multis Græcis, & Latinis item codicibus manuscriptis auxit Raynutius eiusdem Pauli Ne-
pos, & S. R. E. Cardinalis sancti Angeli nuncupatus, & Festo Pompeio tam celebri decorauit : hos autem libros Michael Silu. & S. R. E. Cardinalis Viseus ei ex testamento reliquit. Hæc denique Bibliotheca præsens in tempus ab Odoardo Farnesio Alexandri Card. pnepote ex fratre in litteris perpolitis egregie erudito, & magnæ expectationis iuvene, Græcis, Latinis, Hebraicisq. manuscriptis, atque omni genere scientiarum refertissima diligenter custoditur, & asseruatur.

Extant præterea Romæ Bibliothecæ priuatæ non paucae, quarum vna est non tam multitudine, quàm bonitate librorum insignis, quam Sfortiadem a Familia nobilissima sic dictam vocant. Hæc maxima sane cura, & diligentia custoditur, cum in ea non solū Græca volumina, & vetusta quidem, verum etiam Autographa ipsa reperiantur, quæ non vulgari curiositate spectari, & legi solent, quippe quæ auctoritate non modica pollere dignoscantur.

Nec silentio prætereunda est Bibliotheca, quam Scipio Lancelotus Romanus, vir quidem doctissimus, & S. R. E. Cardinalis extruxit. Hæc quamuis manuscriptis & antiquis codicibus non sit referta, est tamen celebris tum ob librorum copiam (sunt enim ad septem millia volumina) tum etiam ob

ob perpulchram codicum compaginem, ordinem mirificum, & magnificum ornatum: quibus rebus nobilissima iudicatur.

F. Michael Bonellus S. R. E. Cardinalis Alexandrinus non nisi ad præclara omnia, & se ipso, hoc est Pij V. Nepote dignissima contendens, Bibliothecam nobilissimam, quam Eremum appellat, summa impensa instituit. Est enim Bibliotheca, & commoditate loci, unde magna ex parte Roma conspicitur, & forulis ipsis, armarijs scilicet, in quibus reponuntur libri, maximo sumptu factis, necnon ditissimis librorum compagibus adeo insignis, vt nulla alia hisce in rebus ex ijs, quæ nunc extant, cum ea conferri queat. Hæc quotidie codicibus impressis, & manuscriptis augetur, perpulchro digeritur ordine, necnon picturis ad Eremum, & studiosos pertinentibus, atque imaginibus exornatur. Bibliothecam hanc Eremum nominavit, Platonem, & Aristotelem (vt opinor) imitatus: nam in loco nemoroso ab Athenis mille passus distante Academia Platonis erat Gymnasium inferius dictum: superius autem, quod erat Aristotelis, Lycæum dicebatur. Fuit etiam Academiae nomine villa Ciceronis nuncupata ad Auernū lacum non procul a Puteolis in littore sita, porticu, & nemore insignis: a qua etiam Academicis quæstionibus, quas in hac Villa conscripsit, nomen imposuit. Id quod factum ab ijs creditur, quia locum ab hominum frequentia, rerumq. familiarium negotijs remotum studijs philosophandi maxime accommodatum esse compertum est. Hinc Cicero in villa sua Tusculana Quæstiones philosophicas ab Agro Tusculano dictas conscripsit. Quod ad imagines pertinet, secutus est Asinium Pollionē, qui primus Bibliothecam Romæ instituit aut promulgauit, vt Plinius, & Isidorus testantur, Auctorum imaginibus Bibliothecæ atrium exornauit: inter quas solius Marci Varronis viuentis imago erat, vt idem Plinius ait. Hæc de Eremica, siue Alexandrina Bibliotheca, vt ad ceteras Bibliothecas priuatas accedamus.

Plin. lib. 35. cap. 2. Isid. lib. 6. capit. 3. Plin. lib. 7. cap. 30.

Hieronymus de Ruuere in omni scientiarum genere apprime eruditus, & bonis animi dotibus optime præditus, ac S. R. E. Cardinalis, insignem, vt Anastasius Germonius in libro 3. de fa-

Lib. 3. c. 6. 1117. 67.

crorum immunitatibus testatur, habet Bibliothecam in oppido Vicinoui suæ ditionis, Græcis, & Latinis codicibus, manu-

Afcanius

Afcanius Columnius S. R. E. Cardinalis, vir sane doctiffimus, & non minus animi magnitudine ac liberalitate, quàm familiæ nobilitate apprime insignis, Bibliothecam non solum ingenti codicum impressorum copia, sed libris etiam manuscriptis, & reconditis quidem refertiffimam coaceruauit: is enim nonnifi ad heroica præstanda, ac se ipso digna natus, summis emit impensis Bibliothecam illam Cardinalis Sirleti locupletiffimam ac celeberrimam: cui etiam Marci Antonij Marfilij Columnæ, Archiepiscopi olim Salernitani Bibliothecam insignem, & suos ipsius libros quàmplurimos hinc illinc conquisitos adiecit: eamq. in dies auget, & exornat.

Multæ aliæ sunt Illustriiffimorum S. R. E. Cardinalium Bibliothecæ, quæ, quia ex omni disciplinarum genere, tum impressis, tum etiam manuscriptis libris refertæ non constant, licet satis copiosæ sint, eas tamen silentio prætereundas existimaui: singula enim quæque eos scientiæ libros complectitur, cui quisque præcipuam olim nauabat operam, aliqua tamen aliarum disciplinarum, ac Theologicæ præsertim facultatis varietate admissa.

Quamuis autem multæ priuatorum item hominum Bibliothecæ sint prætermittendæ, fieri tamen non potest, quin de Latini Latinij, ac Fuluij Vrsini Bibliothecis mentio fiat: ille enim vir sane vndequaque doctus, & magnæ existimationis vir, Bibliothecam habet librorum varietate satis refertam, quam viuens Canonicis Viterbiensibus, suis conciuibus, donauit. Hic autem, Fuluius scilicet Vrsinus, vir quidem eruditiffimus, & omnium antiquitatum notitia clariffimus, Bibliothecam habet nobiliffimam tum librorum varietate, & bonitate, tum multarum etiam rerum antiquitate: quamuis enim admodum numerosa libris non sit, codices tamen ij selectiffimi sunt fere omnes, & vere singulares, tum Græci tum Latini: nam inter Græcos libros sunt quædam scripta maiusculis litteris exarata, & præsertim celebre Dionis historici fragmētum, Biblijs Græcis, quæ in Bibliotheca Vaticana reperiuntur, antiquius. Extant etiam in ea libri aliquot a Theodoro Gaza, Constantino, & Ioāne Lascare, a Scipione Cartaromacho, & ab alijs huius generis doctiffimis, & insignibus viris conscripta. Sunt itē inter Latinos libros aliquot codices litteris quoque maiusculis manu-

manuscripti, & praesertim Terentius, quem Petrus Bembus Cardinalis olim possedit, tempore Alexandri Seueri Imperatoris conscriptus, quo Angelus Politianus, & alij huiusce classis viri, libros antiquiores non reperiri affirmant. Sciendum praeterea est, huius codicis margines scholijs caractere Longobardico conscriptis esse refertissimas, necnon aliquot Menandri versibus Graecis ab ipso Terentio in Latinam linguam olim translatis, & suo Poemati insertis, & postremo a Petro Victorio promulgatis. Libri autem emendationes a Card. Bembo, qui dum in iuuenili aetate vna cum Politiano ipsum codicem cum alijs contulit, prius praestitae fuerunt, deinde a Gabriele Faerno, nunc vero ab Fulvio Ursino. Extat inibi Virgilius, quem prius Pontanus, deinde Bembus possederunt. De hoc libro manuscripto mentionem facit Pierius confirmans emendationem praestitam in illum Virgilij versum:

Conuulsam remis, rostrisq. tridentibus aquor.

Legebatur enim in 5. libro & mendose quidem, vt nunc legitur in omnibus exemplaribus, quae videre potui, *Stridentibus* pro *tridentibus*: sed in 8. lib. vbi extat idem versus, *tridentibus* legitur, asterisco tamen appposito: in hoc autem vetustissimo codice, non nisi *tridentibus*, legitur: nam prima huius dictionis syllaba est longa, quae in hoc versu admitti non potest: illius autem, breuis. Hanc denique lectionem esse veram, illam vero mendosam, perspectum omnino fuit ex carmine illo Valerij Flacci dicentis:

Insuditq. salum, & spumas vomit aere tridenti.

Hic codex antiquior est Virgilio, qui extat in Bibliotheca Vaticana, necnon Virgilio, qui olim fuit Pomponij Lati, deinde Angeli Colotij Episcopi Nucerini, & in Bibliotheca extat Medicea. Afferuantur praeterea in hac Fuluiana Bibliotheca libri Italica, & politiori quidem lingua, quam Hetruscam nouam appellant, conscripti: qui partim ex Bibliotheca Petri Bembi, partim ex alijs desumpti sunt, & praesertim Petrarca, hoc est liber ille insignis non nisi versibus rhythmicis constans, & ipsius Auctoris manu conscriptus, quae res singularis est. Quaedam etiam hic afferuantur lingua illa, quam vulgo Prouenzalem vocant, conscripta, in quibus Petrarcae manus apparet. Quaedam item Ioannis Boccacij, & aliorum virorum insignium manu exarata inibi videre est. Haec denique Bibliotheca, vt huic tandē

Ecc narrationi

*Virg. lib. 8.
non procul
a prim. Idē
versus le-
gitur in 8.
lib. nō pro-
cul a fine.*

narrationi finem imponam, a Fulvio Ursino quadraginta ab hinc annis, ac plurimo ad id efficiendum ex Patrimonio ære collato, insigniter constructa est, multis alijs rebus antiquis exornata, ob magnam codicum antiquitatem, & raritatem, & (quod caput est) bonitatē insignis, ac ditissima ab omnibus, qui eam viderūt, existimatur: atque hisce tribus in rebus præsertim alias excellit Bibliothecas, atque item Vaticanam, quæ alijs de causis nō solum Fulvianā, sed ceteras omnes superare iudicatur.

Extat denique Romæ Bibliotheca insignis Fratris Alphonsi Ciaconi Hispani, viri eruditissimi ex instituto sancti Dominici. Hæc enim & librōrū copia, & codicibus manuscriptis, necnon rerum antiquarum varietate, & quā plurimis virorum insignium imaginibus ornata est, ac refertissima.

Nec silentio prætereunda videtur Manutiana illa Bibliotheca, mira librorum copia, & varietate, codicibus scilicet non solum impressis, sed manuscriptis etiam vetustissimis, Autographisq. refertissima, quam ipsemet Aldus iunior, vir sane doctus, tum de bonis, ac politioribus litteris, tum etiam de litteratis viris, bonarumq. artium cultoribus optime meritis, suis sumptibus, Principum tamen liberalitate adiutus, instituit, auxit, atque Romam aduexit: cum enim ipse primum Romæ cum Paulo Patre viueret, eam struere cœpit, postmodum Venetias profectus a Senatu Veneto in secretariorum numerum allectus, & præcipua humaniorum litterarum, ut dicitur, lectura insignitus, aliquot ibi vixit annos, donec Bononiam accersitus præcipuum in ea Ciuitate locum tenuit: inde Pisas a Francisco Medice Hetruriæ Duce ad Latinam, & Græcam linguam de superiori loco docendam vocatus, ibiq. iuris ciuilis, & canonici laurea decoratus. Romam tandem Sixti V. auspicijs petens, minore potitur statu, si præsentem spectemus: maiore, si eius merita, si Romanam ciuitatem, si, quod denique caput est, Pontificiam & indeficientem Sixti V. beneficentiam perpendamus: nulla enim alia res, ut opinor, hominem ipsum potuisset adducere, ut vel animo cogitasset, vel ut perficeret quod certe perfecit: octuaginta enim librorum salmas, & supra octuaginta voluminum millia, in quibus multa extant, quæ admodum singularia sunt, Romam deferendas curauit: quibus in itineribus ad duo fere aureorum millia insumpsit, animo sane su-

ne supra vires priuatas; hac fortasse spe ductus, ut tandem aliquando ab ijs, qui de litteratis viris bene mereri solent, ac debent, aliqua sibi ex parte refarcitum iri putaret, etiam si ipse non nisi bonum, ornamentumq. publicum spectet, Aldum Auum, & Paulum Patrem non solum imitatus, sed quodam etiam modo superans: quorum omnium Aedes vbique locorū, ut optime noui, litteratis & probis hominibus semper patuerunt: ex quibus item tamquam ex equo Troiano viri præcipui, Card. Hieronymus Aleander Motensis, Card. Rodolphus Pius Carpenſis, a cuius Familia Aldus senior in eam adoptatus Pij nomen accepit, Episcopi permulti, & alij innumeri: A Paulo M. Antonius Muretus multorum instar, & alij, quos longum esset recensere, prodire. De his omnibus, tribus scilicet Manutianis, qui nonnisi iuuandæ Reipublicæ Christianæ diligentē nauarunt operam, memini me aliquando luisse hunc in modū:

Viri insignes, qui e domo Manutiana prodierunt.

Aldus Manutius senior moritura Latina,

Græcæq. restituit mortua ferme typis.

Paulus restituit calamo monumenta Quiritum,

Vtq. alter Cicero scripta diserta dedit.

Aldus dum iuuenis miratur Auumq. Patremq.

Filius atque Nepos, est Auius atque Pater.

Aldus enim senior publicæ consuluit vtilitati, dum impressoriā artem miro exercuit studio, ut Latinam linguam, & Græcam, quas optime callebat, in pristinum splendorem, Ioanne Baptista Alberto, Nicolao Peroto Episcopo Sipontino, Francisco Philelpho, Io. Iucundo, Theodoro Gaza, Trapezuntio, Lascare, Chrysolora, Musuro, Urbano, & Bessarione ad eandem rem præstandam in scribendo adlaborantibus, typis perpulchris restitueret: nam ea tempestate Græca, & Latina lingua maximā patiebantur iacturam. Paulus autem Aldi filius, alter Cicero in Latine scribendo, Romanam linguam collabentem in pristinum nitorem studuit reuocare, dum Latinorum monumenta diligenter scrutatus est. Aldus denique iunior Aldi Nepos, & Pauli filius, dum Auum, & Patrem, & typis, ac scriptis imitatur, vtriusque linguæ non ignarus, Auum & Patrem imitatione repræsentat. Hæc de Aldina Bibliotheca, tribusq. Manutianis, necnon de insignioribus Bibliothecis, quæ hac nostra extant ætate. Nunc reliquum est, ut ad alia pertinentia ad Bibliothecas accedamus.

*DE BIBLIOTHECARVM SITV,
& librorum ordine, atque conseruatione.*

NEc ab re futurum spero, si de Bibliothecarū loco siue aspectu, librorum ordine & conseruatione nonnihil dicatur. Quod ad locum pertinet, vt breuibus agam, eum editiorem, & humiditatis omnino expertem, ad orientemq. vt Vitruuius placet, spectare debere sentio: vsus enim librorum matutinum expostulat lumen, quod non solum studiosis, verumetiam codicum conseruationi plurimum prodesse compertum est: nam in locis sole carentibus, & præsertim in Bibliothecis opacis ob chartarum naturam humiditati, & corruptioni facile expositam, lanugo quædam, siue sordes, aut illuuius illa, qualis nascitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur, & situs etiã dicitur, non modo odorem quendam tetrum & aspernabilem parit, qui aerem intra Bibliothecam inclusum inficit, & olfactientium nares offendit, verumetiam codicibus ipsis non parum obest. Huius generis incommodum euitari poterit, si Bibliotheca hinc inde habeat fenestras, ex quibus lumen excipiat, & aer inclusus a ventis percussus habeat exhalationem, & expurgetur: verbis enim explicari vix vñquam posset, quantum damni & hominibus, & rebus denique omnibus aer corruptus afferre soleat.

Quoniam vero non solum situ, aut putredine, sed etiam puluere vermiculus ille, qui ligna, vestes, & libros abrodit, & tinea dicitur, nasci solet, ne libri a tinea lædantur, eos frequenter euerrendos, & interdum excutiendos esse iudico: libri enim puluere obducti a tineis non parum vexantur, vt experientia monet: ad quam vexationem fugiendam, cedrino item oleo, cupressinisq. arcis utebantur antiqui, vt Plinius ait, & Horatius hunc in modum testatur dicens:

*Speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & laui seruanda cupresso.*

Hoc loco Horatius appellat carmina cedrino oleo linēda, quæ immortalitatem promerentur, & eiusmodi iudicantur, vt posteritati consecrari debeāt: quæ enim huius arboris succo illinuntur,

tur, vel in arculis cupressinis custodiuntur, cariem, aut tineam non sentiunt. Plinius idem de cedri natura sentit dicens: Ex cedro refina laudatissima. Materia vero ipsi æternitas. Itaque, & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Cedrinus est Romæ in Delubro Apollo Sosianus Seleucia aduectus. Idem Plinius alibi de usu cedrino in chartis perungendis loquens, ab Hemina in Annalibus scriptum fuisse ait, libros Numæ Pompilij repositos a Cn. Terentio sub Ianiculo non computruisse, quamuis annis D XXXV. infossos, eo quod cedrati essent. Dioscorides autem inquit viuientium corpora a cedrino liquore corrumpi, corpora vero mortuorum conseruari: hinc cedrum mortuorū vitam a nonnullis vocitari affirmat. Seruius in illud Virgilij: *Antiqua ex cedro* oleo cedrino conseruari chartas ait, quia cedrus ex vetustate nec tineas patitur, nec corruptionem: & propterea mortuorum imagines ex cedro testatur fieri solitas, vt asseruari perpetuo possent. Hinc natum est prouerbium: *Cedro digna*, idest æterna laude, vel immortalitate, quale est illud Persij:

Plin. lib. 12. cap. 5.

Pl. lib. 13. c. 13. & lib. 16. c. 40.

Diosc. lib. 1. c. 80.

Seru. in li. 7. Virg.

Persij. sat. 1.

Cedro digna locutus.

Huc spectat illud Martialis ad suum librum loquentis hunc in modum:

Martial. libro 1. in princ.

Cedro nunc licet ambules perunctus

Et libro 5. Epigrammate 7. ait:

Et libro 5. epist. 7.

Quæ cedro decorata, purpuraq.

Nigris pagina creuit umbilicis.

Et Ouidius libro 1. de Tristibus.

Ouid. lib. 1. de Trist. Eleg. 1.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:

Librorum igitur conseruationi succus cedrinus mirum in modum confert, sicut eruditi viri testantur. Ego autem idem præstari posse credo, si ex folijs cedrinis exsiccatis puluis conficiatur, deinde per libros dispergatur, vel libri forinsecus eo perfricentur. Studendum præterea est, vt glutinum, quo libri compaginandi sunt, ex farina & aceto, atque ex æris rubigine, siue viridi, vt aiunt, ære constet excoctum: si enim non sit excoctum, vel ex farina, & aqua tantum conficiatur, non solum glutinum, verumetiam paginæ ipsæ, vt ego non semel expertus vidi, fiunt proculdubio tinearum esca. Hæc de librorum conseruatione, vt ad ordinem, seu dispositionem accedamus.

De

De librorum dispositione, & ordine.

NVnc reliquum est vt ad eorundem librorū dispositionem, & ordinem deueniamus: ordo enim, qui est in suo loco rei vniuscuiusque collocatio, adeo omnibus in rebus est necessarius, vt sine eo cuncta confundātur, & inter se permisceātur. Id quod in ijs præsertim, quæ ad rem litterariam spectant, euenire solet, cum ordo, vt ait Orator, memoriæ maxime lumen afferat: immo, eodem teste, quidquid peccatur, perturbatione rationis & ordinis peccatur: nam si exempli causa, Grammatica cum Mathematica, Poesis cum Theologia, Theologia item cum Grammatica, & Poesis cum Mathematica commisceantur, sicut nihil eo est perturbatius, ita nihil studiosis incommodius euenire potest. Ordo igitur, vt rerum confusio, & studiorum perturbatio de medio auferantur, seruandus est. Quamuis autem in doctrinarum ordine, siue in librorum dispositione seruanda diuersi diuersa sentire videantur, omnes tamen aliquē obseruant ordinem non incommodum studiosis.

Prima classis. Dicam igitur ego quod sentio: quodq. a multorum opinione non abhorret. Quælibet Bibliotheca in plures diuidenda est classes, quarum singula quæque multos complectatur libros: sed vt a nobilioribus sumam exordium, Biblia (quo nomine libri sacri per excellentiam appellantur, cum sit Liber doctrinam diuinitus inspiratam complectens, omnesq. libros excellens) primo loco statuenda credendum est. Sed inter varias Bibliorum conuersiones manuscriptas atque impressas, Biblia sacra Vulgatæ editionis ad formam præscriptam a Concilio Tridentino, & in Decreto sacrorum Bibliorum contentam, primum locum tenere iure quidem debent: deinde Biblia Hebraica impressa, & manuscripta, atque item Græca iuxta antiquitatis ordinem: postremo denique Commentarij omnes in Scripturam Sacram eodē antiquitatis ordine seruato sequantur.

Hoc autem loco haudquaquam subticendum videtur quod de Biblijs manuscriptis mihi sese offert: vidi enim multa Bibliorū exēplaria manuscripta, alia alijs antiquiora, quæ suis in Aedibus Romæ Antonius Cardinalis Carafa non sine magno labore, atque impensis coaceruauit, vndique ijs conquisitis: nam de Biblijs Vulgatæ editionis ex Decreto sacrosancti Concilij Tridentini

dentini emendādis Congregationem iam inde a Pio I V. ince-
ptam, in eiusdem Cardinalis Aedibus haberi Sixtus V. manda-
uit. Vidi igitur multa Bibliorum exemplaria ex mēbranis: sed
duo inter omnia tum temporis antiquitate, & characterum ex-
cellentia, tum etiam alijs nominibus nobilissima iudicantur.
Horum vnum exemplar fuit Caroli Magni, magnificentissi-
me scriptum, quod in Aedibus sancti Pauli extra Urbem as-
feruatur: alterū vero in vetustissimo Cisterciensium Monasterio
Montis Amiatae Agri Senensis custoditur totum litteris maiu-
sculis exaratum sicut antiquitus apud Romanos scribi passim
solebat. Id quod antiquitatem illam redolens circiter iam mil-
le a Christo nato Redemptore nostro annos existimatur scri-
ptum: nam tempore Beati Gregorij Magni conscriptum fuisse *Lib. 9. nro
procul a
princ.*
omnino existimatur, de quo in Commētarijs Pij I I. fit mentio,
dum de dicto Monachorum Coenobio sermo habetur, hisce
verbis: Sacram supellectilem habuit pretiosam, & Bibliothecā
nobilem, cuius pauca extant volumina, inter quæ vnum maxi-
mum, & admirabile veteris & noui Testamenti litteris maiu-
sculis exaratum, quod Pius Pontifex cupide vidit. Nec silen-
tio prætermittendū censeo quod penes Hieronymum Cardina-
lem Rusticucium seruatur: est enim exemplar vetustum, & in
membranis scriptum, sed ita magnifico & regio sumptu, hoc
est omnibus Bibliorum historijs per pictoriam artem ad amuf-
sim, & ad viuum per varios colores, & pulcherrimos quidem
repræsentatis ornatum, vt nihil hac in re pulchrius, aut præ-
stantius desiderari queat. Quæ quidem res Cardinale Rusticu-
cio, hoc est sua ipsius magnificentia, atque splendore digna
est. Huius generis Bibliorum exemplaria nobiles Bibliothecas
reddunt insigniores, in quibus post Scripturam sacram Cōcilia,
Diplomata, seu Bullæ summorum Pontificum, & ius Canoni-
cum: deinde omnes in sacram Paginam Commentarij tum
scholastici, tum scripturales, sed hi primo loco inter Commen-
tarios statuendi sunt, deinde, vt sic dixerim, Sermonarij, po-
stremo autem opuscula ad Theologicam facultatem, & Chri-
stianam fidem spectantia, necnon Summæ ad conscientiaē ca-
sus pertinentes, Ecclesiasticiq. denique libri sunt apponendi.
Hæc de prima, & digniori classe.

Secunda Classis Philosophiā complectens secundo appona-
tur *Secunda
classis.*

Aul. Gell. lib. 20. c. 4. Cic. lib. 5. de fin. tur loco. Philosophia vero iuxta ordinem Aristotelicum erit distribuenda: Aristoteles enim, ut Gellius tradit, & Cicero testatur, duas philosophiæ species tradidisse dicitur: nam quædam exoterica: alia vero acroamatica dicebantur.

Exoterica scripta. Exoterica, ut Gellius ait, dicebantur quæ ad Rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumq. rerum notitiam conducebant: hæc a Cicerone populariter scripta vocitabantur. Acroamatica vero a verbo *Ἀκροάω*, quod est audio, dicebantur ea, in quibus Philosophia remotior, subtiliorq. agitabatur: quæq. ad naturæ contemplationes, disceptationesve dialecticas pertinebant: quæ a Cicerone limatius, & perpolitius scripta nuncupabantur. Huius generis videntur esse omnia, quæ de natura subtilius scripta sunt, & præsertim pars illa, quæ Physica, siue de physico auditu inscribi solet, ac debet: hæc enim Philosophiæ pars nonnisi maxima percipi potest difficultate, sicut ex Epistola Aristotelis ad Alexandrum Magnum discipulum suum constat dicentis: Acroamaticos libros, quos editos quereris, & non perinde ut arcana absconditos, neque editos scito esse, neque non editos: quoniam ijs solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Hæc ex Gellio, qui utrarumq. Epistolarum recitat exempla. Primum igitur locum, ut ordinem primæ Classis sequamur, occupabunt Physicorum libri, & aliæ philosophiæ naturalis partes, quæ multæ sunt: deinde Politica, Ethica, Oeconomica, postremo autem Logica: Commentarij etiam, eodem primæ Classis ordine seruato, necnon Metalla, Alchemica, & Opuscula quæcumque, ceteraq. omnia ad philosophiam naturalem pertinentia statui debent: postremum vero locum Indices, & alia id genus sibi vendicabunt.

Tertia classis. Tertia Classis omnia, quæ ad Mathematicam spectant, complectitur. Huius scientiæ partes hoc ordine statui possunt: Astrologia, Astronomia, Cosmographia, Geometria, Geographia, Musica, & Arithmetica, necnon ea, quæ ad hæc disciplinas reduci queunt: ut Statica de ponderibus: & Metrica de mensuris, & alia id genus permulta. Idem denique de Commentarijs, & opusculis, & alijs rebus intelligendum erit quod superius dictum est.

Quarta classis. Quarta classis, quæ est de Medicina, ordinem superiorem seruabit, quem in Philosophicis libris secuti sumus.

Quinta

Quinta erit de iuris ciuilibus prudētia, ordine superiori seruato. *Quinta
classis.*
Sexta erit de Grammaticis Hebraicis, & Græcis, ac de lin- *Sexta
classis.*
guis, ac Dictionarijs, de Historia, Poesi, Rhetorica, Diale-
ctica Græce conscriptis.

Septima, ordine item superiori seruato, complectatur Gram- *Septima
classis.*
maticos Latinos, Historiam, Poesim, Rhetoricam, Dialecti-
cam, & in hæc artes Commentarios, necnon Dictionaria.

Octaua erit de rebus mechanicis, quarum partes sunt Ars *Octaua
classis.*
Militaris, Agricultura, Architectura, Pictura, & Sculptura,
Venatio, Aucupium, & Piscatus.

Nona erit de Opusculis quibusdam, quæ sunt, Res vxoria, *Nona
classis.*
Aulica, Nautica, Ars natandi, & Culinaria.

Decima complectatur Stromata, Encyclia, & Catholica: illa *Decima
classis.*
varias res, hæc disciplinarum orbem continent.

De Bibliothecis hætenus, vt quæ de Typographijs dicere
statuimus, tandem aggrediamur. Qui plura de librorum ordi-
ne in Bibliothecis seruando scire cupit, Robertum Constanti-
num in insignium Scriptorum Nomenclatore, necnon Ioānem
Baptistam Cardonam Episcopum olim Dertosanum de Regia
sancti Laurentij Bibliotheca legat. Hic etiam videre est quæ Ful-
uius Vrsinus de Bibliothecis in genere scripsit, necnon de Vati-
cana ex Onuphrij Panuini non editis collegit: hæc enim Car-
dona typis mandanda curauit. Ego vero nonnulla de Biblio-
thecæ Vaticanæ Bibliothecarijs, & Custodibus ex eo codice de-
sumpsi, vt suo loco ante Appendicem cernere licet.

DE TYPOGRAPHICAE ARTIS INVENTIONE, ET PRÆSTANTIA.

TYPOGRAPHICAE artis inuentum vsui char-
tarum apud nos frequenti, & valde utili, ita
præstat, vix vt verbis vnquam explicari queat.
Hoc enim nouo scribendi genere, tantum
vno die ab vno homine litterarum imprimi-
tur, quantum vix toto anno, vt Polydorus te- *Poly Virg.
lib. 2. c. 8.*
statur, a pluribus scribi posset. Hinc non solum mira li-
brorum

Fff

brorum

brorum copia ad nos manauit, atque ita, vt quisque, quamuis egenus, litterarum studijs facilius incumbere queat, verum etiam Scriptorum monumēta ab omni prorsum interitus periculo vindicata sunt, & quotidie non modo ab huiusmodi interitu, sed ab alijs etiam incommodis, quæ multa sunt, vindicantur. Quamuis autem impressoria huius generis ars in Europa, anno a partu Virginis 1442. fuerit inuenta, vt multi scribunt, eam tamen in magno Sinarū Regno, ante annos plus minus bis mille in vfu fuisse, atque nunc esse accepi a multis, qui inibi diu vixerunt, & præsertim a Michaelē Rogerio Neapolitano e Societate Iesu, qui, cum vndecim annos ad Christianam fidem propagandam eo in Regno vitam duxerit, nunc Romam ab eius Regni incolis missus, ait se legisse libros verbis, & characteribus Siniacis impressos ante Saluatoris nostri aduentum annos circiter quadringētos. Typographica vero ars, quæ dicto in Regno exercetur, distat a nostra: ea enim non habet characteres ex plumbo, ac stanno conflatos, quibus vtuntur nostrates, sed in tabulis insculptos, quales nos interdum effingimus, cum figuras in tabulis ligneis, vel laminis æreis incidendas curamus, & alia id genus permulta. Vtuntur præterea Sinarum incolæ in imprimendo paginis tenuissimis ex cuiusdam arboris cortice confectis, vt supra a nobis non semel dictum est, cum de quodam libro apud Siniacos impresso, quem Frater Spiritus Vicentinus, summus olim Augustinianorum Magister Sixto V. dono dedit, mentionem fecimus. Huius item generis libros aliquot vidi asseruatos penes Michaelē Rogerium, nuper a me nominatum, qui mihi paginam Oratione Dominica, & Salutatione Angelica insignitam, & verbis, & characteribus Siniacis impressam donauit. Vtuntur denique variorum colorum atramento, & vice glutinis alumen adhibent in paginis conglutinandis, aut tenuissime illinendis, vt quandam eis soliditatem, aut tenacitatem ad characteres recipiendos tribuant: nam ob miram chartarum tenuitatem, nonnisi altera cuiusque paginæ facies imprimi solet, vt ego ipse vidi. Hoc autem admiratione dignum est, omnes dictiones Siniacæ linguæ esse monosyllabas, vt in Oratione Dominica, quam suo iam loco apposuimus, videre est. Multos igitur post annos ars Typographica in Europa anno salutis nostræ 1442. inuenta fuit, vt Polydoro placet,

Pag. 341.
C. 379.

Poly. Virg.
lib. 2. c. 2.

cet, a Ioanne Guthembergio natione Theuthonico, equeſtri dignitate viro, ſicut ab eius ciuibus ſe audiſſe ait, in Oppido Germaniæ, quam *Moguntiam* Latine dicunt, vulgari vero ſermone *Mainz*. Decimoſexto deinde anno, qui fuit ſalutis humanæ 1458. quidam nomine Conradus, eodem Polydoro teſte, homo itidem Germanus, Romam primo in Italiam attulit, quam deinde Nicolaus Ienſon Gallus mirum in modum illuſtrauit. Hæc Polydorus. Volaterranus autem, duos fratres Alemannos in Italiam aduexiſſe artem impreſſoriam, & anno ab Orbe redempto 1465. Romæ inſtituiſſe, & Libros ſancti Patris Auguſtini de Ciuitate Dei, & Lactantij Firmiani inſtitutiones primum impreſſiſſe affirmat. Alij eiufdem Auguſtini Confeſſiones primum impreſſas fuiſſe aiunt. Sunt qui velint huius artis inuentores fuiſſe Ioannem Fauſtum, & Iuonem Schœfferum anno Dominicæ incarnationis 1440. deinde a Ioanne Guthembergio eam illuſtratam fuiſſe in Germania: anno vero 1460. a Conrado item Germano Romam, a Sixto autem Ruſſinger Argētinatæ Neapolim aduectam, & in Italia ab Aldo ſeniore illuſtriorẽ fuiſſe redditam, & a Nicolao Ienſone Gallo in Galliam aſportatam. Sed in tot Scriptorū controuerſia, apponere libet quod manu Mariangeli Accurſij exaratum in prima Donati Grammatici pagina inueni. Aldus enim iunior, vir quidem eruditus, & in Antiquorum monumentis indagandis accuratiſſimus, oſtendit mihi librum Donati ex membranis confectum, & impreſſum, in cuius priori pagina hæc ſcripta leguntur:

Ioannes Fauſt, Ciuis Moguntinus, auus maternus Ioannis Schœffer, primus excogitauit imprimendi artem typis æreis: quos deinde plumbeos inuenit: multaq. ad artem poliendam addidit eius Filius Petrus Schœffer. Impreſſus autem eſt hic Donatus, & Confeſſionalia primum omnium anno 1450. Admonitus certe fuit ex Donato Hollandiæ prius impreſſo in Tabula incifa. Hæc ibi, vbi etiam a latere eadem manuſcripta leguntur: Hæc ſcripſit Mariangelus Accurſus. Hic liber eſt Grammatica Donati; non parum autem, quantum ad ordinem pertinet, ab ea diſtans, qua in Italia vti ſolemus: immo principium eſt adſimile Grammaticæ inſtitutioni Guarini, qui ab eo multa accepiſſe iudicatur. Huius codicis typi, & imminutus imprimendi modus rudem illam inuentionem præſeferunt: characteres enim a primis illis Inuentoribus non ita eleganter,

Pol. Virg.

Libri primum omnium impreſſi.

Antiquorum typi.

Fff 2 & ex-

& expedite vt a nostris fieri solet, sed filo in litterarum foramen immisso, connectebantur, sicut Venetijs id genus typos me vidisse memini. Vt cumq. autem sit, Typographia non solum a nobilibus, & eruditis viris, ac ditissimis quidem fuit inuenta, sed etiam ab huius generis hominibus diu exulta. Hac autem tempestate, in qua per totum fere terrarum orbem exercetur, vilissimus quisque, per paucis exceptis, egenus præterea, nulliusq. eruditionis homunculus eam illotis tractat manibus, spe tantum lucri aut mercaturæ exercendæ gratia ductus. Hinc factum est, vt soli fere Mercatores, quorum multi nullum norunt litterarum elementum, pauperrimis hanc artem hominibus exercendam cōmittant, quæstum inde omnem desumētes, & non nisi labores litterarum concinnatoribus, qui & Compositores dicuntur, necnon ijs, qui prælo præsunt, & Torculares vocitantur, relinquentes. Correctores insuper vel satis mediocriter eruditi ob tenuissimam mercedem ad corrigendi artem eliguntur, vel si eruditi sint, accurati esse non possunt, ob ingentem sarcinam humeris imparem, quam tamen sponte susceperunt, vt die nocteq. ad laborantes victum quotidianum sibi comparare queant. Id quod etiam Compositoribus, Torcularibus, ac Proto, ceterisq. huiusce artis operarijs euenire solet. Dira igitur lucri cupido, pace bonorū dixerim, hanc nobilissimam artem, & omni laude dignam deturpauit, vilissimamq. reddidit. Quamuis autem hæc ars a pristino illo splendore degenerarit, characteribus exceptis, qui nūc pulchriores sunt, & in maiori extant varietate, addito item multarum rerum ornatu, non defuerunt tamen nostra ætate viri eruditissimi, publicam vtilitatem adamantes, & honorem magis, quàm quæstum sectantes, qui ipsam diligenter excoluerunt, & in maxima conseruarunt estimatione. Quos inter, Aldus Pius Manutius senior primum hac in re locum occupauit, atque ita, vt omnibus in rebus quidquid exacti, quidquid pulchri, quidquid denique boni appareat, id ipsum Typographiæ Aldinæ nomine ex prouerbio nuncupari soleat: fuit enim doctissimus, ac non minus re, quàm cognomine, Pius, omniq. laude dignus, vt in Bibliotheca Aldina fusiis dictum est. Audiui enim ab ijs, qui cum eo diu versati sunt, vt alias postabeam diligentias in Typographia præstitas, duo ad summum folia, singula quaque hebdomada imprimi solere,

Pag. 402.
& seq.

solere, cum hodie totidem fere in singulo quoque prælo quotidie cudantur, nulla præstita multis in locis accuratone, quin etiam (proh scelestum, & nefarium facinus) posthabito Correctore. Hinc fieri non potest, quin libri multis conspersi mendis, atque hæresibus imprimantur, ut frequentissime vidi. Huic sane rei Principes Ciuitatum non solum priuatæ, sed publicæ etiam vtilitati consulentes, toto conatu inuigilare deberent: vix enim verbis explicari posset, quantum boni ex huiusmodi arte nascatur, si diligenter; contra vero, si negligenter, & spe fordidissimi solum quæstus exerceatur: cuius enim bonus vsus, illam rem bonam dicas oportet: contra vero, cuius vsus malus, sicut de pecunijs, de armis, & de alijs dicendum est, & præsertim de sclopo, quem vulgo vocitant arcumbusium ab arcu & foramine, quod Itali *busium* dicunt. Idem sentiendum est de tormento illo æneo, quod *Bombarda* a *bombo*, *ardeo*, & *do*, passim nuncupatur: nam facit bombum terribilem scilicet sonitum, ardet, & dat. Quamuis enim huiusmodi tormentum bellicum, ut ait Polydorus, casu repertum a quodâ Germano homine admodum ignobile, sed ut ait Genebrardus, a Bertholdo Schuartz, siue Nigro, quem deinde huius machinæ vsum Venetijs in illo bello, quod ad Fossam Clodiam cū Genuensibus anno salutis humanæ 1330. gestum est, primum ostendisse affirmat, non propterea diabolica res appellari debet, si vsus bonus sit, hoc est in defensionem Ecclesiæ, iustisq. alijs de causis adhibeatur. Artis etiam Typographicæ vsus si sit bonus, quantum inde boni nascatur, vix vñquam dici posset: si autem sit malus, alterum tantum mali ex eo oriri necesse est, ut experientia ipsa docet. Studendum igitur est, ut Ars typographica recte, & cum splendore tractetur non secus atque Aldus fecit, quem magna ex parte imitati sunt Badius Ascensius, Frobenius, Iunctæ, Sebastianus Gryphius, Christophorus Plantinus, & alij perpauci: sed, ut verum dicam, nunc a splendore illo descuerunt. Quare Sixtus V. ad præclara omnia, & sane pia contendens, Typographiam Apostolicam Vaticanam magnificentissime instituit, viris doctis vñdique conquisitis ad Concilia Generalia imprimenda, Sanctorumq. Patrum monumenta restituenda, Ecclesiasticosq. libros promulgandos, necnon ad catholicam disciplinam toto

*vsus bonus
re bonam red-
dit.*

Lib. 2. c. 5.

*Genebr. li.
4 anno Do-
min. 1380
Ex Plati-
na, Her-
burto &
alijs.*

*Typogra-
phia Vati-
cana in-
stitutum.*

terrarum

terrarum orbe propagandam: quantum enim iacturæ passæ sit vniuersa Theologorum, catholicorumq. Schola, quantoque discrimini exposita sit, optime ipse nouit. Hinc nobilissimam Typographiam, rem quidem Pontifice, quin se ipso dignam in Vaticano instituit, Dominico Basa Veneto, Typographo, homine quidem nauo & industrio ac sagaci ad Typographiam erigendam atque regendam electo, qui pro huiusmodi re præstanda circiter quadraginta aureorū millia insumpsit nulli parcens incommodo, nulliq. impensæ. Hæc præterea Typographia Apostolica Vaticana & elegantia, ac varietate, ingentiq. characterum copia, Latinis scilicet litteris, Græcis, Hebraicis, Arabicis, & Seruijanis, necnon chartarū pulchritudine ac bonitate, alijsq. rebus imprimendi arti necessarijs, ceteras Typographias longe antecellit, viris eruditissimis ad exemplaria (quod caput est) recognoscenda & illustranda selectis. Id quod Typographiam ipsam reddit nobiliorem, in qua Scripturæ sacræ, Concilia, Sanctorum Patrum scripta, aliorumq. Doctorum libri tum scholastici, tum scripturales, omnesq. denique codices ad Theologiam, catholicamq. disciplinam, historiasq. Ecclesiasticas pertinentes accurate in dies imprimuntur. Hæc sunt arma, quæ contra aduersariorum machinas veritati tantopere oppugnatae opem ferunt: hæc denique sunt arma illa, ad quæ

Ephes. 6. cohortatur nos Beatus Paulus dicens: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Et infra: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium Spiritus, quod est verbum Dei. Hæc profecto arma a Francisco Lamata Doctore Theologo, ex Prouincia Aragoniæ, viro quidem erudito, sua in Epistola ad Sixtum V. satis belle explicantur. Quare ego, cum hæc mecum considero, in hanc deuenio sententiam, nihil Typographiæ Vaticanæ erectione præclarius & opportunius ad catholicam fidem defendendam excogitari potuisse. Faxit autem Deus, qui bonum incipit opus & perficit, ut diuina hæc erectio illud habeat incrementum, quod a bonis speratur ac desideratur. Hæc de Typographijs.

D E S I X T I V.

Aedificijs.

Quoniam in Bibliotheca Vaticana ad pictoris arbitrium, repræsentatur rerū gestarum Sixti V. Theatrum nobilissimum, a ratione alienum fore non puto, si in eiusdem Bibliothecæ Appendice, omnia Aedificiorum genera a Sixto V. magnificentissime ad hanc usque diem perpetrata hoc loco summam apponantur, quamvis de nonnullis sermonem iam habuerim, ut suis in locis videre est.

Antequam Sixtus V. omni immortalitate dignissimus ad Pontificatum fuisset assumptus, Cardinalitia tamen dignitate decoratus, Palatium struxit suo in horto, vel Viridario amplissimo picturis vndeque ornatum, ubi nunc æstivo tempore frequenter habitare solet. Cum primum summus Pontifex divina providentia creatus fuit, statim Sacellum, in Aedibus sanctæ Mariæ maioris ad Præsepe, quod nunc Sixtianum dicitur, aggressus est, atque Sacellum vetustissimum, quod Præsepe nuncupatur, eò integrum transferendum curavit. Hisce in Aedibus cernuntur Statuæ Pij V. & Sixti V. egregiæ, necnon eorumdem sepulchra magnificentissime ab eodem Sixto constructa. Miram huius Sacelli structuram supra videre est. Scalam sanctam in splendidiorem locum transfudit, eamq. necnon Sancta Sanctorum mirifice exornavit: ambulacrum, siue porticum superiorem, & inferiorem Ecclesiæ sancti Ioannis in Laterano, ubi summus Pontifex benedictionem in die sancto Paschatis largiri solet, a fundamentis instauravit, & illustriorem reddidit: atque inibi Palatium Pontificium a fundamentis restituit, amplissimum reddidit, admirabili structura exornavit, & Pontificia dignitate dignum, in quo publicæ etiam Consistoria celebrantur. Ecclesiam sancti Hieronymi, & Illyricorum Nationi Hospitium a fundamentis, suisq. impensis construendum mandavit, ut fusius suo iam loco dictum est. Scalam item longissimam & amplissimam, & pulcherrimis picturis ornatam Pontificum commoditati in Vaticano aperuit, qua ire possunt a Palatio Pōtificio ad sanctum Petrum absque eo quod

Pag. 36.
30.280. et
281.

Pag. 17. et
22. de Sc
la S. & de
pal. Later.
De scala
item pag.
247.

Pag. 24. et
205.

Pag. 239.

in

in publicum exeant. Ecclesiam sanctæ Sabinæ, vbi Cappella Pontificia in die Cinerum celebratur, instaurauit. Obeliscos quattuor maximis quidem impensis transferendos, & erigendos curauit, vt suis iam locis fulissime dictum est. Hospitium, vel Xenodochium, siue Prochodochium, & Prochotrophium, vt supra videre est, quam domum mendicantium vocant, ad Pontem Sixtum extruxit. Statuam sancti Petri aeneâ, & inauratam supra Columnam Traianam: & Statuam sancti Pauli ex ære, & auratam supra Columnam Antonianam, erexit, quam etiam multis in locis instaurauit. Lauacrû mulierum pauperum commoditati, & locum publicum Sericæ arti commodum ad Thermas, Lanæ autem ad viam Felicem ad Amphitheatrum, vel, vt dicunt, Coliseum vsque instituit. Aquâ Felicem per longos aquæductus ex Agro Prænestino ad XXI. duo mille pass. Romam vsque ad Quirinalem mirificis impensis adduxit, eaq. Romam vndique irrigandam concessit. Mirificam Fontis in Quirinali structuram, & alia scitu digna suo loco videre est. Amplissimum Pontificum commoditati Palatium in Quirinali struit, & exornat. Hoc in monte Phidiæ, & Praxitelis equos & Aurigas instaurauit, necnon in splendidiorem transfudit locum & viam, quæ ab equis ad Portam Piam ducit, excauauit, complanauit, & commodiorem reddidit, vt copiosius alibi dictum est, vbi multa de equis, digna quidem scitu, videre est. Fontes publicos Romæ multos struxit: Plateas complanauit, multasq. vias strauit, quarum vnam Felicem vocant ad quingentos, ac duo mille passus longam. Duas item longas, latasq. ad populi commoditatem, ac deuotionem strauit, vias, quarum vna a Porta sancti Laurentij extra muros ducit ad Aedes sanctæ Mariæ maioris ad Præsepe: altera vero ex eodem loco ad Thermas, sicut vberius alibi narratum fuit. Nouam item strauit viam ab Aedibus sanctæ Mariæ ad Præsepe ad sanctum Marcum, alteram ab Aedibus sancti Ioannis in Laterano ad Amphitheatrum, aliam a Porta Salaria ad viam Piam. Montem sanctæ Mariæ Maioris, & Plateam sancti Ioannis in Laterano complanauit, & viam, quæ ducit ad Ecclesiam sanctæ Mariæ ad Præsepe, repleuit, & altiore, commodioremq. reddidit. Plateam sanctæ Mariæ Angelorum exornat, ruderibus, parietumq. ruinis, aut veterum Aedificiorum excidijs

excidijs vndique amotis. Turrim Nicolai Papæ in editissimo loco sitam ad nemus, vulgo Belvedere dictum, siue Pulchrum viridarium prope Vaticanum Palatium, maiorem, siue altiorrem reddidit, & aliqua ex parte restaurauit. Aedes in Palatio Vaticano, loco aperto, ac salubri, gratoq. Urbis aspectu insignes Pontificum commoditati facit, vt inscriptio ipsa docet.

DE THOLO BASILICAE *sancti Petri.*

THOLVS Ecclesiæ sancti Petri sphæricus est, sicut infra videre licet, opus sane adeo admirandum vt in toto terrarum orbe nihil ex antiquis aut nouis ædificijs cum eo conferri queat. Quamuis autem de ipso satius sit silere, vt ille dixit de Carthagine, quàm pauca dicere, nonnulla tamen tenui saltem penicillo describenda esse censeo, vt qui Romæ non adsunt, aliquam notitiam habeant. Huius generis opus tam immensum, tantaq. admiratione dignum, Bramante Architecto egregio, vt alibi dictum est, Iulio II. iubente coeptum fuit: deinde ab alijs Pontificibus intermissum, sed Paulo III. mandante, a Michaeli Angelo Bonarota Architecto, & Pictore eximio, & numquam satis laudato, reformatum est, & auctum. Sacra hæc sancti Petri Aedes, immensa quidem, & admirationis plena a ceteris deinde Pontificibus fuit continuata Sacello Gregoriano, Iacobi a Porta opere, & aliquot testudinibus aucta: Tholus vero, quem Cupulam vocant, tamquam moles operosior, immo operosissima ceterarum totius machinæ partium, tum ob impensas sane ingentes, summosq. labores, tum ob temporis diuturnitatem ab alijs Pontificibus desperatus, iubente Sixto V. ad res sane arduas, ac præclaras producendas nato, duorum ac viginti mensium spatio centum millibus aureorum singulo quoque anno consumptis per operarios homines ad octingentos perficitur, summa industria Fabij Blondi Patriarchæ Hierosolymitani, & opera ac labore incredibili Iacobi a Porta Architecti egregij, tota Vrbe exultante, & admirante. Nam etsi ceteri summi Pontifices huius generis opus tam pium, tamq. arduum

Sallust. de bello Iugurt. in princ.

Pag. 4. & 252.

Sixti V. magnanimitas. Impense pro Tholo construendo. Tholi Praefectus.

G g g

maiores

maiolem in modum affectarunt, quod tamen vehementer cupiebant, executi non sunt: eos enim impensæ magnitudo deterruit, ac temporis longinquitas ab opere faciundo reuocauit: Architecti namque non nisi quinque decies centenis nummum aureorum millibus, decemq. annorum spatio mirificam, & operosissimam illam molem erigi posse omnino affirmabant. Sixto autem V. illud idem assequi cupiente, aliquot magnæ existimationis Architectos accersiuit: sed ij manifestam operis difficultatem, & breue temporis interuallum intuiti durissimam renuerunt prouinciam, quam Iacobus a Porta ingenij excellentia præditus, & egregie cordatus homo, Architectusq. nobilissimus, omnium admiratione suscepit, remq. ipsam iisdem impensis eodemq. temporis spatio supra enarratis vniuersæ Urbis, & Orbis exultatione absoluit: moles enim ipsa operosissima extrui cœpit anno salutis nostræ M. D. LXXXVIII. Mense Iulio ineunte, anno vero M. D. XC. die 14. Maij suam recepit perfectionem, exceptis laminis plumbeis, quibus Tholus contegitur, & bracteis aureis, quibus costæ mirifice ornantur; necnon Laternæ columnis extructa, pila & Cruce inauratis super Tholum collocatis: quæ omnia septem deinde mensibus confecta sunt: Mensibus autem vndetriginta, cuncta suis omnibus numeris fuerunt absoluta.

*Architecti
laudes.*

Vt autem aliquid de Tholo intimius a nobis describatur, eius altitudinem, & latitudinem, necnon alia ad tantam molem construendam, & ad Tholi ornatum pertinentia explicabimus. Tholus ipse, sphericæ figuræ moles, a suo ipsius pauimento ad fastigium vsque, hoc est ad initiū vsque machinæ, quam vulgo Laternam vocant, quingentis palmis Romanis constat, latitudine vero diametrali, ducentis: sustentatur autem, huiusmodi moles quattuor parastatis, siue, antis immensis marmorū varietate incrustatis, quæ columnæ quadræ, siue pilæ stri a nostris vocitatur: singula autē quæque parastata est latitudinis octuaginta palmorū ex qualibet parte aut facie. Super parastatis fornices quattuor ingētes ducti sunt, quorū quilibet centum inanitatis, aut vacuitatis palmos habet. Supra Tholi fastigium, quod oculus dicitur, duæ ac triginta columnæ Tiburtinæ super basēs sphericæ locatæ sunt, quarum vnaquæque palmis viginti

viginti constat. Hæc res insignem refert ornatum ad alterius Tholi, siue templi sphærici formam constructa, quam vulgo Laternam vocant: & hac, puto, ratione hunc Tholi ornatum Laternam dictam, eo quod laternam quandam repræsentet, quæ in Turribus, & in alijs id genus locis editissimis prope mare apponi solet, vt nauigantibus iter tutius præbeatur, quo cautius ad portum peruenire queant. Id quod etiam in triremibus præcipuorum virorum fieri solet, quarum puppis laterna inaurata ornatur, quâ nonnulli Italiæ populi *Fanale* vocitare solent, alij autem, *Lanterna*, Veneti vero, *Phano* vocant, vocem mutuati a Græcis, a quibus dicitur *Phanos*, *φῶς*, Latine autem *Phanos*. laterna. Supra Tholi laternam locatur pila ænea inaurata, *Pila aurata*, quæ ex diametro est latitudinis duodecim palmorum. A pavimento autem Laternæ ad cacumen vsque pilæ est altitudo palmorum centum. Supra pilam cernitur Crux item ænea et aurata, altitudinis palmorum quinque ac viginti. Quæ quidem omnia, haud facile dici potest, quantum ipsi Tholo splendoris afferant, & ornamenti. Hæc de Tholi altitudine, & latitudine. Reliquum est, vt exteriorem eiusdem molis ornatum aliqua ex parte explicemus.

A quattuor fenestrarum ordinibus, & a culmine ipso aperto ad latitudinē palmorum 200. ex diametro, Tholus excipit lumen, quarum quisque sexdecim fenestris constans lucem item non solum amplis præbet ambulacris, quæ totum Tholum intra duos, & profundos quidem fornices circumeunt, sed concauitatibus, & conuexionibus vndequeque lumen subministrant: vndequeque enim a pavimento ad fastigium vsque Tholi per Scalas fornicatas parietem interfecantes, partim planas, partim vero gradibus constructas commode iri potest: mira est enim parietum crassitudo, atque ita, vix vt credi queat: sexdecim autem sunt scalæ inter vnā atque alterā Tholi costam ductæ, quibus ad Tholi culmen ascenditur. Quæ profecto res est adeo narratu difficilis, vt non nisi ab ijs, qui eas viderunt, recte intelligi possit. Primus autem fenestrarum ordo machinæ fornicatæ, Tholo subiaccens (vt eo, vnde digressi sumus, reuertamur) lapidibus Tiburtinis concinnatis & sculptis, necnon duabus ac triginta columnis ornatus a basibus ad epistylia, siue capitula, est altitudinis palmorum viginti.

Ggg 2 Supra

Supra hunc primum fenestrarum & columnarum ordinem opus egregium & admirandum Sixto V. sedente ac iubente fieri cœpit, & absolutum fuit, saxi Tiburtinis constructum ad altitudinem palmorum 200. latitudinem vero ex diametro totidem palmorum. Huic ordini succedit moles illa arcuata aut fornicata, in qua tota versatur difficultas, mirumq. omnium ædificiorum artificium. Huius generis machina, ac structuræ perfectio quamvis omnium peritorum iudicio septem ad minimum annorum spatium postulasset, maxima tamen pecuniarum & operarum copia, ut supra diximus, industria item eorum, quibus hæc cura commissa fuit, suis omnibus numeris dictoq. temporis spatio ad finem deducta est: nam non solum moles arcuata aut fornicata laminis plumbeis vndeque contegitur siue incrustatur, sed costæ item sexdecim ab imo ad summum subductæ vitro tessellato, ac bracteis inaurato incrustatæ cernuntur: quarum splendor tantus est, ut oculos intuentium reddant cæcutientes.

Pag. 417.

Instrumenta ad Tholam constructam adhibita.

De ijs, quæ ad tantam molem erigendam fuerunt necessaria, subtrahendum censeo, quia longum esset ea recensere. Dicam tamen ex rudimentis quingenta librarum millia fuisse consumpta, innumerosq. funes ad lapides Tiburtinos, columnas, lateres, cæmenta, aquam, ligna, ferrum, & alia id genus permulta ab Ecclesiæ pavimento sursum trahenda: cui sane rei, die noctuq. incumbatur: nam quotidie pro duobus Tholi fornicibus connectendis, ingenti Tholi oculo in eius summitate relicto, a quo lumen excipitur, ex ferramentis triginta librarum millia sursum extracta sunt, tribus officinis Ferrarijs adhibitis. Armaturæ, ut aiunt, forinsecæ, siue fercula, super quibus operæ suam exercebant operam, fuerunt innumera: sed interior fuit tantum una, quæ in vltima ex tribus Tholi partibus fuit adhibita: Hæc erat lignorum connexio præter ceteras trabes minores circiter mille, centum & amplius trabibus constans, quarum multæ erant ad longitudinem palmorum centum, atque ita crassæ ut duo homines amplecti eas non possent: compactio vero lignorum omnis stuporis plena: erat enim ita ingeniose facta, ut super se fundata, nullo prorsus adminiculo adiuuante, in aere pendens videretur, iuxta Ciceronis dictum de terra, quam undique in sese nutibus suis conglobatam ait: atque

Cicero de Nat. Deo.

atque iuxta Psalmographi sententiam dicentis, terram firmam esse super stabilitatem suam, idest super mundi centrum: *Psal. 103.* ad quod terræ partes ita vndeque ex sui tendunt natura, vt ab ipso centro declinare nullo penitus modo queant. Et Iob: *Iob 28.* Appendit terrā super nihilum, nullum scilicet infra se habentem elementū, super quo fulciatur, hoc est suis libratam ponderibus, Ouidio teste. Huius generis videbatur connexio lignorum illa. *Ouid. lib. 1. Metam. in prin.* Quoniam vero nobilissimum beati Petri Templum ab ipsius Tholi magnitudine, & excellentia haudquaquam discepat, immo ei, vt Anastasius Germonius in suo de Sacrorum *Lib. 3. c. 1. num. 8.* Immunitatibus libro erudite docet, omnino respondet omnem habens Symmetriam, hinc nonnulla de augustissimo Templo explicanda censeo. Templum igitur ordine Corinthio intus & foris extructum, lapidibusq. Tiburtinis diligentissime concinnatis, miroq. ordine dispositis vndeque incrustatum, atque item hemicyclis, balaustris, acroterijs, semicorollis & floribus, & frondibus, atque fructibus contextis, Ecclesiæ sanctæ *De his Virtruius lib. 4. cap. 3. et alibi.* insignibus, epistylis, triglyphis, acanthis, & id genus alijs rebus distinctum. Quæ omnia tantam afferunt elegantiam, tantamq. artis præstantiam, quanta vix vnquam verbis exprimi posset.

Ad Templum autem per plurimos ascenditur gradus, ad quorum ascensum sese primum offerunt sacræ beatorum Apostolorum Petri & Pauli Statuæ in edito loco sitæ. Post graduū ascensum sequitur Porticus perpulchris sustentata columnis, deinde Templi frontem excelsam, & ob marmorum varietatem, multos hemicyclos, multasq. fenestras, necnon ob alia ornamenta nobilissimum. Per quinque autem ianuas, quarum primaria nobilissima est, aditus patet ad Templum, instar Crucis formatum, Sacellis quattuor, Altaribus, hemicyclis, in quibus Statuæ collocandæ sunt, columnis, picturis, atque alijs insignitum rebus, quibus hodie abundare cernitur Gregorianum Sacellum, in quo non deest marmorum varietas ac nobilitas, nec item discolorum desiderantur columnæ, non musivi, vermiculati ac tessellati operis præstantia, non picturæ ab excellenti effictæ artifice, nec denique auri copia. Hisce omnibus de rebus copiosissime, ac doctissime quidem scripsit, præsertim vero in nominibus rerum explicandis, Ascanius Valerinus Romanus Cardinalis Nouocomensis a secretis, qui eruditum *Ecclesia gradus.* *Gregorianum sacellum.* edidit

3. Gregorij
Nazianze-
ni transla-
tio.

edidit libellum de Gregoriano Sacello, in quo sancti Gregorij Nazianzeni corpus, nobilissima & admiranda, sed sacra quidem pompa 1580. die vndecima Iunij, festo die sancti Barnabæ ab Ecclesia sanctæ Mariæ de Campo Martio Romæ a Monialibus Ordinis sancti Benedicti religiose exulta iussu Gregorij XIII. translatum requiescit, brachio tamen eiusdem Sancti dicta in Ecclesia relicto.

De hac Translatione, Italica lingua nonnulli scripserunt, & præsertim Fortunius Lælius Cornetanus, & Io. Bernardinus Rastellus Perusinus. De Sacello Gregoriano scripsit item Laurentius Frizolius Poeta clarissimus, & Lilius Gregorij Gyraldi Ferrariensis celeberrimi viri alumnus.

Ad Gregoriani Sacelli formam tria erunt altera, atque hunc fere in modum Altaria, quæ permulta sunt, ornabuntur, & præsertim Altare illud celeberrimum sancti Petri, in quo Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ossa maximo asseruantur honore ac pietate iam inde a Siluestro Papa, qui eorundem Apostolorum corpora diuisit, medietatemq. hoc in Templo, alteram vero in Basilica sancti Pauli: sed capita eorundem Apostolorum maxima custodiuntur veneratione in Basilica sancti Ioannis Lateranensis. Asseruatur denique hac in Basilica sancti Petri caput sancti Andreæ, Sudarium sanctæ Veronicæ, Saluatoris nostri effigiem habens expressam: Lapis fatis grandis, in quo multi Christi fideles martyrij coronam meruerunt: Lapis item porphyreticus, super quem sanctorum Apostolorum corpora a Siluestro diuisa sunt, & Sedes sancti Petri ex Antiochia translata. Extat etiam inibi columna perbelle insculpta ex Hierusalem aduecta, cui Saluator noster, dum prædicaret, innixus fuit: eaq. maligni spiritus humana corpora vexantes abiguntur. Eodem in Templo sanctorum Pontificum, aliorumq. Martyrum corpora requiescunt, reliquiæ vero, quæ inibi magnæ custodiuntur veneratione, innumeræ fere sunt, & pretiosæ quidem, quas longum esset recensere.

Hæc de vniuersa, atque immensa Templi machina, totoq. fere terrarum orbe celeberrima breuiter dicenda visa sunt: cetera enim, quæ a me explicari non potuerunt, silentio inuolui, Timantem imitatus: qui quæ pingere non valebat, velamine picto tegebat. Vt autem de hoc augustissimo
ac ce-

Timantis
exemplū.

ac celeberrimo Templo aliquam notitiam visu perceptibilem ijs, qui ab Vrbe absunt, præbeam, eius Ichnographiam iuxta Bramantis delineationem a Michaele Angelo Bonarota reformatam hoc loco apponere libuit, vt infra videre licet.

AE D I F I C I A E X T R A V R B E M *extructa.*

SIXTVS V. Bononiæ Picentū commoditati Collegium Scholarium erexit, & redditibus opulentis dotauit. Ciuitatem ad Aedes Lauretanas instituit, magnisq. impēsis construendā curat in honorem Deiparæ Virginis. Montaltum item patriam suam Ciuitatis iure donauit, multisq. ædificijs auget, & exornat, vbi mons complanatur, atque officina Moneteria instituta est. Ad Centumcellas aquarum potabilium penuria laborantes, Aquæductus construendos curauit, & ciuitatem salubribus aquis ditauit. Pontem inter Burghettum & Ocriculum supra Tibrim omnium commoditati fruendum curat: quæ res tanti momenti est, vt haud facile dici possit.

Auctor operis ad Lectorem.

ERrare possum, corrigi volo: homo enim sum, & humani a me nihil alienum puto. Siquid igitur hisce in meis commentarijs ob temporis angustiam mihi a grauioribus negotijs concessam minus recte dixerim, aut explicarim, in ijs præferim, quæ ad Fidei doctrinam pertinent, S. R. E. censuræ me subiectum & emendationi paratissimum esse declaro: immo pro fide catholica meum profunderē sanguinem, & libentissime quidem: quin si mihi id eueniret, summæ felicitati ascriberem.

Quod autem ad impressionē libri attinet, scio nonnulla irrepsisse menda: sed mirandum non est, cum fieri haudquaquam possit, vt liber vllus absque ijs in lucem prodeat, sicut experientia docet: verbis enim vix vñquam exprimi posset, quanta in mendis admittendis, omni etiam diligentia adhibita, sit facilitas. Qui autem artem Typographicam norit, hac in re fidus mihi poterit esse testis: nemo enim est tam Lynceus, qui nusquā cespitet,

*Peroratio
operis.*

*De erroribus Typo-
graphica
artis.*

*Typogra-
phica ar-
tis errorū
causa.*

*Анаторъ аб
оперѣ типо-
графіи.*

*Суммору
Потѣстѣ
Конціона-
тор.*

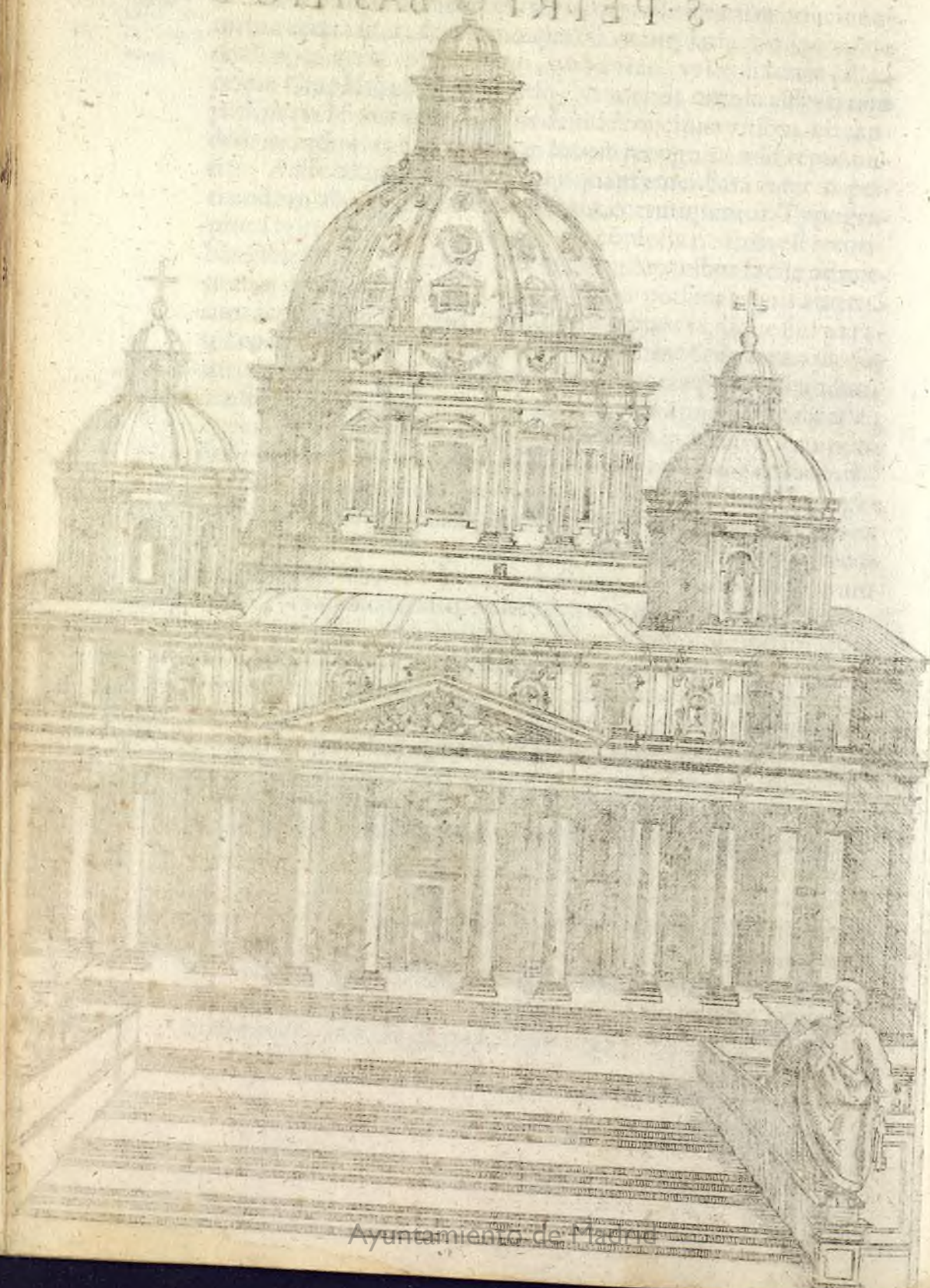
cespiter, nusquam incurrat. tot namque litterarum concinna-
torum errata sunt, & plerumque ob exemplaria nimis confuse
conscripta, quale fuit nostrum, quod erat, vt sic dixerim, illa
prima Graphis, aut informatio, vt menda omnia auferri non
possint: vel si auferantur, ab ijs deinde concinnatoribus ob ean-
dem interdum causam suam in locum recognita non reponun-
tur. Adde etiam, quòd nonnumquam emendata inter impri-
mendum ab ijs, qui prælum tractant, corrumpuntur. Typogra-
phica igitur ars, vt multa vno verbo cōplectar, nimis est errori-
bus subiecta, sexcētæ enim aliæ sunt causæ, quibus facile admit-
tuntur errores, & euitari vix vnquam possunt: quis autem
tam accuratus esse potest, vt laqueos omnes vndique sibi para-
tos euadere queat? nemo prorsus hominum. Sed utcumque sit,
menda in fine Indicis videre est. Nec silentio pertranseundum
censeo, me hoc totum fere opus duos iam annos elucubrasse,
& pene absoluisse, magnaq. ex parte iam inde ab eo tempore
fuisse impressum, sed Sixtus V. e medio cursu me reuocauit,
grauioriq. negotio destinauit. Hinc factum est, vt in huius ge-
neris onere mihi imposito, Biblijs scilicet Vulgatæ editionis ex
sacri Concilij Tridentini Decreto, ac præscripto quàm emen-
datissime in lucem edendis, non solum ob multos studiorum
labores (Francisco etiam Toletio e Societate Iesu, viro sane do-
ctissimo, multisq. ab hinc annis summorum Pontificum Con-
cionatore, adlaborante, & consulente, ipsumq. Pontificem
adiuuante, præuia tamen eorumdē Bibliorum vtilitate in Aedi-
bus Antonij Card. Carasæ præstita) verum etiā ob plurimas cor-
poris defatigationes, quibus diē totum, maioremq. noctis partē
consumebam: quotidie enim, negotio postulāte, Sanctiss. Dom.
non semel alloqui opus mihi erat, non solū dum in Vaticano de-
gebat, sed eo etiam æstiuo tempore, in Quirinali monte com-
morante, illuc vsque, solis ardore sæuiente, e Vaticano adibam.
Hisce igitur de causis in diuturnam incidi febrem, atque adeo
grauem, vt quater ab omnibus mortuus fuerim existimatus.
Sed qui me creauit, me denique recreauit, vt vita superstitē ei
melius inferuire studeam. Quare opus iterum sum aggressus,
ac tandem aliquando ad finem perduxī Deo fauente, cui sit
honor perpetuus, & gloria sempiterna.

F I N I S.

S. PETRI BASILICA

S. PETRI O BASILICA

I N D E X
RERVM PRAECIPVARVM
QVAE IN HOC LIBRO
CONTINENTVR.

A.

ARON & Moyses
quomodo Christū
representent. f. 187
A, littera unde ortum
habuerit. 113
A, littera cur salutaris ex Cicero-
ne. 114
A, initium primæ litteræ Alphabe-
ti cuiuscumque apud omnes fere
Nationes non sine mysterio. 92
A, non est ad virum magis quàm
ad feminam pertinens. 92. Hinc
primus homo Adam dictus est.
fol. 92
A, plenitudo vocis appellatur, & ex
ea fit pentagonum quinque repe-
tita. 296
A, pronunciatur a viris in prima
infantis luce, a feminis, E. 92
Abba, unde Babba vel Babbo. 297
Abelluctus interpretatur. 86
Aborigines quasi sine origine, idest
patribus. 135
Abraham Chaldeus. 85. & 86
Abrahami bellum commissum cum
Rege Elamitarum. 85

Abrahami artes, quas ipse inuenit,
vel exercuit. 85
Abrahamus Syriacarum, et Chaldai-
carum inuentor. 84
Absistere pro desistere. 33
Absisto pro desisto. 33
Absolutor pro absoluator. 271
Abyssinae linguae propagines duæ. 86
Αὐτὸς ἔφη. hoc est, ipse dixit. 127
Αὐτορράτωρ, quid. 179
Achillis statij Bibliotheca. 397
Adam primus homo damnauit se-
cula pomo. 79
Adam lingua Syriaca terrenus, vel
puluerosus dicitur. 194. & 195
Adam litteras inuenit. 78
Adam, idest terra rubra. 86
Adam primus & secundus. 173
Adam, Cain, Abel, & Noe nomi-
na Syriaca. 86
Adam, vocis huius cur prima lit-
tera sit, A. 92
Adam lapsus, ligon, pomum, &
vestis pellicea quid. 78. & 79
Adque pro Atque. 278
Aedificia Sixti V. omnia nominan-
tur. 415
Aesar, Deus lingua Hetrusca. 333
h h h 2 Aegy-

I N D E X

<i>Aegyptij sacras litteras a Mercurio edocti.</i>	99	<i>Alexandri Magni epistola ad Aristotelem de sepulchro Cainan ante diluvium extructo, & de epitaphio inibi insculpto Hebraicis litteris.</i>	83
<i>Aegyptij callent omnes Mathematicae artes, quae ab ipsis emanarunt ad Graecos: illi enim caelo sereno perpetuo utuntur.</i>	115	<i>Alexandrina Bibliotheca a Philadelpho constituta.</i>	47
<i>Aegyptiacum Alphabetum.</i>	108	<i>Allium & cape pro Dijs apud Aegyptios.</i>	98
<i>Aegyptiarum litterarum inuētor: & Mercurio, & Memnoni tribuitur a diuersis.</i>	109	<i>Aliud pro aliud.</i>	277
<i>Aegyptiarum litterarum inuentrix ex Augustino.</i>	99	<i>Alphabeti Hebraici prima littera omnium fere Nationum Alphabeticum primae litterae pronunciationē, vel saltem initium litterae primae dedit. 92. 118. & 295</i>	
<i>Aegyptiarum litterarum inuentio antiquissima.</i>	99	<i>Alphabetum Phœnicum.</i>	117
<i>Aegyptiarum litterarum inuentores.</i>	96	<i>Alphabetum Chaldaicum.</i>	85
<i>Aegyptiarum litterarum inuentor. fol.</i>	108	<i>Alphabetum Armeniacum.</i>	156
<i>Aenigma elegans de Phœnice aue. fol.</i>	116	<i>Alphabetum Iacobitarum.</i>	84
<i>Aer inanitatis impatiens.</i>	195	<i>Alphabetum Hebraicum nouum ab Esdra inuentum.</i>	91
<i>Aer inane dicitur.</i>	195	<i>Alphabetum Hetruscum.</i>	150
<i>Aldi Manutij Orthographia maior diffuse docet, aspirationem ab antiquis Latinis non nisi in vocalibus fuisse admissam, a consonantibus ablatam.</i>	19	<i>Alphabetum Illyricum.</i>	160
<i>Aldi Manutij Bibliotheca.</i>	402	<i>Alphabetum Latinum figuras, nomina, formationem litterarum, ac pronunciationem habens.</i>	144
<i>Aldobrandinus Card. & Legatus Poloniae.</i>	237	<i>Alphabetum Graecum.</i>	112
<i>Alexander Magnus Gruem imitatus.</i>	124	<i>Alphabetum Aegyptiacum.</i>	108
<i>Alexander III. fugiens Venetias superbiam Federici repressit.</i>	201	<i>Alphabetum Hebraicum antiquius. fol.</i>	79. 82. & 88
<i>Alexander Magnus, eiusq. Bucephalus in varijs numismatis representantur.</i>	257	<i>Alphabetum Hebraicum vocales non habet.</i>	93
<i>Alexander pro Alexander.</i>	277	<i>Alphabetum Chaldaicum, & Syriacum cur eiusdem characteris. fol.</i>	86
		<i>Alphabetum Seruianum.</i>	169
		<i>Alphabetum Phrygiacum.</i>	104
		<i>Alphonsi Aragonum Regis Bibliotheca.</i>	

theca. 388. eius dictum de libro
 Vitruuij sibi asportato sine ase-
 ribus. *ibid.*
 Alphonsi Ferraria Ducis Bibliothe-
 ca. 394
 Alphonsi Ciaconi Bibliotheca. 402
 Alphonsus Ciacon de Cardinalatu
 S. Hieronymi. 168
 Altare ligneum in Basilica solum
 Lateranensi reperitur: cur eo
 nonnisi summis Pontificibus li-
 ceat uti in sacrificando. 6. &
 Cardinalibus Episcopis per Pon-
 tificiam dispensationem. 7
 Altare ligneum, eiusq. priuilegium
 in Basilica Lateranensi primum
 a Constantino magnificentissime
 constructa. 176
 Ambrosius sanctus Theodosium Imp.
 ab ingressu Ecclesie prohibuit.
 fol. 233
 Ambrosius Maximum, qui Gra-
 tianum Imp. occiderat, pœniten-
 tiam agere recusantem, excom-
 municauit. 233
 Ambrosius se Romæ ieiunare ait,
 Mediolani non item iuxta loco-
 rum consuetudinem. 74
 Ambrosius multos hereticos conuer-
 tit, & Augustinum Ecclesie lu-
 men baptizauit. 233
 AMPLIATIT, pro amplia-
 uit, &c. 141
 Amphionis fabula. 251
 Anastasius Germonius de Concilijs
 habitis ab Imperatoribus, aut
 Regibus. 58
 Anastasius Germonius de Ordini-

bus Architecturæ iuxta Vitru-
 uiij doctrinam. 268
 Anastasius Germonius de tribus ord.
 ædificiorum. 208
 Andreæ Apostoli caput. 422. ubi nã
 asseruetur. 422
 Angeli num habeant propriam dia-
 lectum. 302
 Angelis quomodo res corporeæ obe-
 dian. 302
 Angelorum corporeitas, eosq. pin-
 gendi vsus. 75. difficultas qua-
 dam grauis explicatur. *ibid.*
 Angelus uno tantum modo loqui po-
 test homini. 302
 Angelus Angelo quor. modis loqui
 possit. 302
 Anglia quasi nostri orbis angulum.
 fol. 309
 Angli tempore Gregorij Magni ad
 fidem conuersi sunt. 309
 Angli quasi Angeli. 309
 Annibal Zitellus de numismatis.
 fol. 257
 Annibal Zitellus de antiquitatibus,
 ac de imaginibus virorum illu-
 strum. 180
 Anni tempestatum emblemata. 197
 Anni tempestates ab Ouidio descri-
 ptæ. 197
 Annona Vrbi comparata satis lar-
 ga. 34
 Annona Vrbi & Italie subministra-
 ta. 12
 Animæ, quæ cum Iacob in Aegy-
 ptum fuerunt ingressæ, cur in Ge-
 nesi, et Exodo septuaginta fuis-
 se dicantur: in Actibus vero Apo-
 stolo-

I N D E X

<i>Stolorum septuaginta quinque.</i>		<i>Aque felicitatis Emblemata 24. cur sic dicta.</i>	24
<i>fol.</i>	292	<i>Ararat est in Armenia.</i>	158
<i>Antipodes quinam sint.</i>	8	<i>Arborum cortices scripta in Bibliotheca Vaticana asseruantur: etiam apud Aldum Manutium.</i>	379
<i>Antiphona ad Laudes Matut. Natiuitatis Domini.</i>	32. & 65	<i>Arcta est via que ducit ad vitam, lata ad interitum.</i>	127
<i>Antisigma 3c. a Claudio inuentum.</i>	142	<i>Archimandrita quid.</i>	67
<i>Antonij Augustini Bibliotheca.</i>	386	<i>Architectus Sixti V. Dominicus Fontana.</i>	262
<i>Antonij Card. Carafa sumptus, & labores in Bibliorum emendatione.</i>	407	<i>Architectus Sixti V.</i>	250
<i>Antonius Querengus de triremibus.</i>	39	<i>Archium Romanorum Pontificum maxima existimatione ac veneratione habitum.</i>	52
<i>Antonius Card. Carafa de Biblijs.</i>	406. & 424	<i>Argi fabula: cuius caput Pauonis cauda inseruit Iuno centum oculos habens.</i>	100
<i>Antoninus Imperator cur pius fuerit nuncupatus. 36. Hic primus permittit, ut Dominico die Resurrectio celebraretur. ibid. Huic columnam dedicauit M. Antoninus philosophus filius adoptiuus. ibidem.</i>		<i>Argus mystice sumptus.</i>	100
<i>Antoninus Pius Sixto primo sedente imperauit, & a Sixto V. columna priuatus est.</i>	291	<i>Ariana heresis omnibus amplior, & perniciosior.</i>	59
<i>Apex pro Apex, & Gregs pro Grex apud veteres Latinos usurpantur.</i>	137	<i>Ariane heresis flamma totum depopulata est.</i>	59
<i>Appendix in Bibliothecam Vaticanam.</i>	272	<i>Arianos libros ex decreto Concilij Niceni Constantinus Imperator comburi iubet. 62. qui autem eos celasse deprehensus fuisset, capitali supplicio afficiebatur.</i>	62
<i>Appendix in Bibliothecam cur facta.</i>	273	<i>Arius Concilio Nicano interfuit, ibiq. praesens fuit condemnatus, deinde Constantinopoli secessum petens exonerandi ventris causa, effluentibus foras intestinis miseram euomit animam.</i>	61
<i>Apud pro Apud.</i>	277	<i>Aristeas Ptolemai Τραπεζομενης, idest protector.</i>	47
<i>Aqua ab Ouidio cur in postremo loco ponatur inter elementa, cum terra sit aqua inferior, & grauior omnibus elementis.</i>	193	<i>Aristotelis & Quintiliani dictum de sermone humano quomodo intelligi-</i>	
<i>Aqua procreationum origo.</i>	194		

I N D E X

telligatur. 106
Armeni, Græci, & Actiopes ad fi-
dei unitatem redeunt. 216
Armeni nunc dicuntur Christiani
sancti Thomæ e cinctura. 158
Armenie rex regno renunciat, &
in Ordinem Franciscanum se
abdedit. 213
Armeni a S. Ioanne Chrysostomo
Euangelicam doctrinam, & scri
pturam sacram in Armenicam
linguam translatam acceperunt.
fol. 157. & 158
Armenorū vulgaris lingua est Tur-
cica, & Tartarica multas voces
habens Hebraicas. 158
Armenicarum litterarum inuentor
155. Alphabetum. 156
Ascanij Columnij Bibliotheca. 400
Ascanius Valentinus de Sacello Gre-
goriano. 421
Asina Balaam quomodo loquuta di-
catur. 304
Asisij Bibliotheca in Cænobio san-
cti Francisci. 394
Aspiratio non in consonantibus, sed
in vocalibus ab antiquioribus
admitti solebat. 18. id quod a Ci-
cerone item fuit obseruatum. 19
At pro Ad. 277
Athanasius sanctus Concilio Nice-
no interfuit, & contra hereti-
cos disputauit. 60
Athanasius falso accusatus de ma-
leficio, Dei beneficio liberatur.
fol. 247
Athenarum insignia, noctua. 110
Attila a Leone primo placatur, dum

clero & cruce ei occurrit. 66
Atsigno pro Adsigno. 277
Aut pro Aut. 278
Augustini sententia de antiquitate
lingue Hebraicæ. 88. De Hebrai-
cis exemplaribus corruptis. 95. 96
Augustinus maior Hieronymo, &
Hieronymus maior Augustino,
quomodo huius generis dictum
intelligatur. 166
Augustinus, ut ipsemet fatetur, ab
Ambrosio fuit baptizatus. 74
Augustinus morte præuentus in-
teresse non potuit Concilio Ephe-
sino. 65
Augustinus de ieiunio Sabbati con-
suluit Ambrosium, qui ei re-
spondit, se Romæ ieiunare in die
Sabbati; Mediolani non ieiunare
iuxta locorum consuetudinem,
fol. 74
Augustinus a sanctissima Trinita-
tis indagatione dehortatur a pue-
rulo nucis putamine aquam e
mari hauriente. 243. & 244
Aues Memnoniæ, earumq. histo-
ria. 109
Auenionem Clemens V. Romanam
Sedem transtulit, Gregorius XI.
reduxit. 213
Aulai, & Aurai, Animai,
Aquai, Terrai pro Aule, Aure,
Anime, Aquæ, Terræ. 139

B.

B pro F, apud antiquos scri-
 ptiores ut Bruges pro Fru-
 ges, &c. 141

B, pro

I N D E X

- B*, pro *V*, & *V*, pro *B*, tempore Gothorum Itali pronunciabant. 153
- Badesius* de Sacello Sixtiano. 33
- Balaam* asina quomodo loquuta dicatur. 304
- Baptismi* forma ab Apostolis tradita, est eadem implicite cum ea a Christo data. 73. cur ab Apostolis ad tempus mutata. *ibid.* Fuit mutatio non substantie sed modi siue ritus. *ibid.* Hæc potestas mutandi semper fuit in Ecclesia, ut Concilium Tridentinum testatur. *ibid.*
- Baptismum* Constantini, & SS. Apostolorum Petri, & Pauli ei apparuisse multis auctoritatibus probatur. 181
- Barbarus* quot significet. 294
- Barbarismus* quid, & unde dictus. fol. 314
- Bargius* de Obelisco. II. & 20
- Basilica* Lateranensis quinque nominibus, aut titulis vocitari solet. 7
- Basilica* cur sic dicatur. 22
- Basilica* sancti Petri a Silvestro primo, & sub nomine eiusdem Pontificis constructa Constantini Imperatoris impensis: eiusque descriptio. 3. & 4
- Basilica* Lateranensis a Fratribus olim culta, canonici vero sacra tantum faciebant in ea, & sacramenta subministrabant. 22
- Basilica* sancti Petri a Constantino adificata quamvis eiusdem Petri prima dicatur, non tamen Archiepiscopatus, nec Metropolis, nec Episcopatus: & cur prima dicatur. 7
- Basilium* Magnum miraculis præpotentem Valens Imp. in exilium eicere non valuit. 249
- Bacca* pro vacca. 297
- Becus* Patriarcha Constantinopol. in carcerem truditur. 210
- Beccus* vel Bech Phrygia lingua panis est. 105
- Beccus* rostrum apud Gallos, & Italos. 105
- Bedyi* apud Phrygas aqua dicitur. fol. 105
- Benicus* de Tholo scripsit Latino versu. 4
- Benedicti* Ariæ Montani Bibliotheca. 386. Hic edidit bellum contra Turcas. 217
- Bessarion* Platonius. 391
- Bessarion* Trapezuntius Cœcilio Florentino interfuit. 216
- Bessarionis* Bibliotheca Venetijs. 387
- Bessarionis* Epistola ad Remp. Ven. de Bibliotheca ei data. 388
- Bestia* num peculiarem habeant linguam. 304
- Beta* non vita dicendum in Alphabeto Græco. 297
- Biblia* manuscripta Montis Amiatæ litteris maiusculis. 407
- Biblia* manuscripta antiquiora. 406
- Biblia* manuscripta Caroli Magni in Aedibus sancti Pauli extra Urbem. 407
- Biblia* sacra emendata ex Decreto sacrosancti Concilij Trident. 229
- Bi-

I N D E X.

<i>Biblia Quadrilinguis.</i>	386
<i>Bibliotheca Græca a Pisistrato instituta, a Xerse ad Persas asportata, a Seleuco Athenis reddita.</i>	46
<i>Bibliotheca Vaticana velut quadam cancellaria, seu secretaria erat. fol.</i>	54
<i>Bibliotheca Alexandrina a Philadelpho constructa.</i>	47
<i>Bibliotheca Hebraica unde ortum, & incrementum habuerit.</i>	42
<i>Bibliotheca Casariensis triginta voluminum millibus constans a Pamphilo martyre fuit constructa.</i>	50
<i>Bibliotheca Esdræ.</i>	43
<i>Bibliotheca Hierosolymitana ab Alexandro Episcopo, & martyre constructa.</i>	49
<i>Bibliotheca canonorum S. Petri. fol.</i>	397
<i>Bibliotheca tribus ordinibus constructa.</i>	268
<i>Bibliotheca Pontificia ortum a B. Petro habuit.</i>	52
<i>Bibliotheca Palatina.</i>	49
<i>Bibliotheca Ptolemæi.</i>	47
<i>Bibliotheca Romanorum.</i>	48
<i>Bibliotheca Vaticana librarij, vel scriptores, & numerus.</i>	56
<i>Bibliotheca Lateranensis Gregorius I I.</i>	54
<i>Bibliotheca Pontificia.</i>	52
<i>Bibliotheca Vaticana brevis descriptio, & summa.</i>	1. & 2
<i>Bibliotheca Vaticana institutores. fol.</i>	387

<i>Bibliotheca Vaticana custodes.</i>	55
<i>Bibliotheca vestibulum multas picturas comprehendit, & inscriptiones duas, quarum una continet Bibliotheca institutionem, incrementum, & translationes: altera excommunicationem. fol.</i>	269. & 270
<i>Bibliotheca Græca in monte Atho. 386. ubi extant viginti Monasteria Monachorum Græcorum. fol.</i>	386
<i>Bibliotheca Vaticana appendix. fol.</i>	272
<i>Bibliotheca insigniores ætate nostra extantes.</i>	383. & seq.
<i>Bibliotheca antiquorum.</i>	384
<i>Bibliotheca Vaticana Præfeti iam inde a Sixto IV. ad hunc usque diem.</i>	54
<i>Bibliotheca Romanorum priuata permulta.</i>	48
<i>Bibliotheca Romanorum publica unde detriginta.</i>	48
<i>Bibliotheca Vaticana descriptio.</i>	78
<i>Bibliotheca antiquiores & celeberrime.</i>	41. & seq.
<i>Bibliotheca nostri temporis celeberrime.</i>	383. & seq.
<i>Bibliothecam Pontificiam Auenionem translata a Clemente V. qui Romanam Sedem eo item transtulit, Romam denique Martinus V. referendam curauit, & in Vatican locauit.</i>	53
<i>Bibliothecam Romanorum quinam Pontifice iam auxerint & ornauerint.</i>	52. & 53.

I N D E X

- Bibliothecas tam Græcas quàm Latinas Asinius Pollio primus Romæ promulgavit.* 48
- Bibliothecarum situs, & ordo librorum.* 404
- Bibliothecarum usus apud omnes Nationes.* 41
- Bibliothecarum inuentio insignis, necessaria, & omni laude digna.* fol. 41
- Bibliothecarius in Romana curia quibus nominibus nuncupabatur, eiusq. officium.* 54
- Bibo pro Vinio, quasi eorum vinere, bibere sit.* 297
- Blancus alter Martialis 29. facilis, & purus in dicendo 242. Poeta nobilissimus.* 266
- Bæotia unde dicatur.* 121
- Bombardæ usus bonusne an malus.* fol. 413
- Bonauentura sanctus in primarios S. R. E. Doctores refertur.* 231
- Bonauentura sanctus de Psalterio Romano.* 94
- Bonauentura Card. disputat cum Græcis.* 211
- Bononiæ in Cænobio sancti Domini Bibliotheca.* 394
- Bononiæ in Aedibus Canoniorum S. Saluatoris Bibliotheca.* 395
- Bordinus de gestis Sixti V.* 40
- Bonem locutum fuisse tradit Liuius 107. cuiam id tribuatur. ibid.*
- Bramans Architectus, qui Templum S. Petri delineauit, & Michael vero Bonarota delineationem reformauit.* 417
- Breuiarium Rom. proprijs sanctorum aliquot officijs auctum.* 231
- Bruta num peculiarem habeant linguam.* 304
- Bua & Pappa quid.* 299
- Bucephalus cur sic dictus, & natura.* 258
- Buchizæ lingua Sclauorum, id est litteraria a quibusnam populis adhibeatur: Croatica est altera.* fol. 163
- C.**
- C**, littera cur condemnationis nota. 114
- C, littera loco ipsius, Q, Romani utebantur.* 136
- C, pro Q, ut Quando.* 299
- C, pro Q.* 299
- C, apud Græcos veteres erat S.* 301
- C, cur pro centum.* 148
- CID, quanam sit nota in numerando.* 149
- Cabbale inuentor apud Hebræos.* 89
- Cadmi litteræ.* 120
- Cadmus Thebas condidit.* 121
- Cadmus Græcarum litterarum inuentor, siue instaurator.* 118
- Cadmus ubinam litteras inuenerit.* fol. 121
- Caduceatores appellabantur pacis Legati.* 100
- Caduceum quid, legatos pacis representabat.* 100
- Cain, possessio interpretatur.* 86
- Cainam sepulchrum ante diluuium extructum ab Alexandro Magno*

I N D E X.

- gno visum. 83. Epitaphium ini-*
bi insculptum. ibid.
Caesar pro Caesar apud antiquos
script. 141
Calabria multas habet ciuitates,
quæ retinent nomina ciuitatum
alterius Græciæ. 127
Calaris ciuitas in Sardinia. 360
Cardinales Galero rubro ac purpu-
ra donantur. 207
Cardinales cur maiores Episcopis,
qui olim inter Cardinales pres-
byteros, & presbyteros non Car-
dinales medium locum tenebant.
fol. 166
Cardinales quando Galero rubro
uti cæperint. 163
Cardinales in primitiua Ecclesia
presbyteri nuncupabantur: eo-
rum tituli, & officium. 164
Cardinales donantur veste cocci-
nea, cucullo insigni siue lacerna
donantur a Paulo II. Veneto.
fol. 207
Cardinales ab Innocentio IIII.
Federico II. Imperatore Ga-
lero rubro ac purpura donati fue-
runt. 59
Cardinales quando ex Episcopis fie-
ri cæperint. 167
Cardinalium laudes. 207
Card. Grimani Bibliotheca. 391
Carmenta a carminibus, vel a car-
pente dicta. 131
Carmenta latinarum litterarum
inuentrix. 131
Cappelle Pontificiæ a Sixto V. in uc-
tustam summorum Pontificum
consuetudinem, pristinumq. ri-
tum restituta. 198
Capitolium cur sic dictum. 265. quo-
ties incensum: de hoc nobilissi-
mo olim loco admiranda nar-
ratur. 265
Capitibus de tribus contentiones se-
dantur in Concil. II. Constan-
tinopol. 69
Capranicensis collegij Romæ Biblio-
theca. 397
Castellana lingua in Hispania ce-
teris præfertur. 335
Castitatis, & continentie triplicis
Emblema 28. inscriptio. 29
Cathari, idest puri, qui omittebant,
Dimitte nobis debita nostra, in
oratione Dominica. 201. & 202
Catharorum hæresis. 201
Calum cur dextrum ac sinistrum
proprie non habeat. 80
Cæsariana Bibliotheca Varroni
commissa. 48
Cæsar nomina Gallice desinentia, in
disinentiam, & formam Lati-
nam conuertit. 321
Cæsar Nebbius Pictor. 272
Cæsar Baronius de Ioue pluuius. 288
Cecchini de Italia exulibus libe-
rata. 10
Cecrops cur Diphys, idest gemine
naturæ homo, vel partim homo
& partim bellua dicatur. 111
Cecrops cur bicipiti effigie sculpe-
batur a priscis Gentibus. 113
Cecrops Græcarum litterarum in-
uentor. 110
Cecrops primus omnium Ionem ap-
pella-

I N D E X

<i>pellauit, & nonnulla ad religionem statuit.</i>	113	<i>Charta indica.</i>	341
<i>Cedrinum oleum pro conseruandis libris.</i>	404	<i>Chartariae officina insigniores.</i>	382
<i>Cedro digna, prouerbum.</i>	405	<i>Chartarum usus nouus.</i>	381
<i>Centum celle, & varia huius ciu. nomina.</i>	242	<i>Chartarum nomina varia.</i>	381
<i>Centumcelle aquis potabilibus ditata. 242. cur sic dicta. ibid. olim ciuitas vetus.</i>	ibid.	<i>Characterum siue litterarum inuentores.</i>	78. & seq.
<i>Caphas & Petrus idem sunt.</i>	86	<i>Chiuril, idest Cyrillus, lingua Seruiana.</i>	170
<i>Caphas, vox Syriaca, idest petra. fol.</i>	347	<i>Christi regnum quale.</i>	191
<i>Chair mer or hierchins.</i>	158	<i>Christos Graecis characteribus de- cussatim, quid.</i>	177
<i>Chaldaica lingua est illa, quam Hebraicam dicimus, & omnibus alijs antiquior.</i>	86	<i>Christum exercuisse potestatem temporalem auctoritatibus scripturae Euangelicae probatur.</i>	188
<i>Chaldae Astrologiam inuenerunt, non Aegyptij.</i>	85	<i>Christus per abbreviationem quomodo a Graecis scribatur.</i>	178.
<i>Chaldaicum Alphabetum.</i>	85	<i>Nostrates imperiti id perperam scribunt.</i>	179.
<i>Chalcedonense Concilium contra Eutichen, & Dioscorum in Christo post humanitatem assumptam non nisi diuinam remansisse naturam assenerantes sub Leone primo, & Martiano Imp. celebratum.</i>	66	<i>Christus quomodo per Moysen & Aaron representetur.</i>	187
<i>Chalcedonis Ciuit. descriptio.</i>	66	<i>Chrysostomus bis in exilium missus, a S. Basilio per somnum admonitus in Domino requieuit. fol.</i>	238
<i>Charta, qua nunc utimur, quomodo conficiatur.</i>	381	<i>Chrysostomus Euangelicam doctrinam, & scripturam sacram translatam dedit Armenis.</i>	158
<i>Charta tenuissima ex Arborum corticibus apud Sinenses, vel Chineses.</i>	379	<i>Chrysostomus Armenicarum litterarum inuentor.</i>	155
<i>Charta, qua utuntur Sinenses, vel Chineses.</i>	410	<i>Cicero de aspiratione ablata in aliquot dictionibus ab antiquis, qui ea in vocalibus tantum utebantur, se aliquando hunc modum scribendi usum fuisse affirmat, ac denique concludit, dicens: Usus loquendi Populo concessi, scientiam mihi reseruauit.</i>	19
<i>Charta vox Graeca.</i>	308	<i>Cinellum olim centumcelle.</i>	242
<i>Charta bibula, & emporetica.</i>	381		Circus
<i>Charta unde dicatur.</i>	381		

INDEX.

Circus maximus cur sic dictus. 33.
 eius descriptio. 34
Civitas vetus aquis potabilibus ditata, eiusq. varia nomina. 242
Claudia pro *Claudia* apud Latinos. 139
Claudij litteræ tres, I, D, C, Ph. 143.
 ac de litteris hisce scripsit. ibid.
Claudius trium litterarum inventor, sed due usu obliterate sunt. fol. 140
Clemens V. Romanam Sedem Auenionem aduexit, eoque Bibliothecam item Pontificiam transtulit. 53
Clemens V. Vasco absens Pontifex creatur Perusie, Lugduni coronatur multis Regibus adstantibus, & Sedem Romanam Auenionem transtulit. 213
Clementis Papæ Martyrium. 170
Clementinarum decretal. const. codex promulgatur in Concilio Viennensi. 214
Clepo pro furto aliquid surripere. fol. 271
Cletus, idem cum *Anacleto*. 53
Cæpe & *allium* pro *Dijis* apud Aegyptios. 98
Columna Traiana Statuæ sancti Petri dedicata a *Petro Galesinio* descripta fuit. 14
Columna Antoniana Ionem pluuii habet insculptum. 289
Columna, cui innixus *Saluator* noster, dum predicabat: & hac spiritus maligni expelluntur. 422
Columnæ Antonianæ descriptio. 35.

Multa scitu dignissima de ea videre est. 283. & seq.
Columnæ Traianæ descriptio. 13
Columnæ Traianæ inscriptio antiqua, cuius dictio una corrosa est: & hac in re variae opiniones. 15
Columnæ Traianæ Epigrammata. fol. 282
Columnæ Antonianæ inscriptiones nouæ quattuor. 283. & 284
Concilia a Regibus, aut Imperatoribus non sine summorum Pontificum permissu, seu potius hortatu fuerunt acta. 58
Concilia 4. ab Apostolis habita. 57
Concilia orientalia. 58. & seq.
Concilia antiquitus apud omnes Nationes habita. 57
Concilia Occidentalia. 200. & seq.
Concilium Nicænum primum ac celeberrimum omnium Lateranense si Generali secundo sub *Siluestro* Papa, & *Constantino* Imperatore contra *Arianam* heresim. 58
Concilium non ratum, nullius ponderis absque summi Pontificis auctoritate habitum. 58
Concilium Nicænum chirographis de mortuorum Episcoporum miraculose subscriptum. 61
Concilium primum a *Cornelio* contra heresim *Nouatianam* habitum fuisse creditur. 57. & 58
Concilijs quattuor tanquam Evangelijs honorem præstandum esse sanctus *Gregorius Magnus* affirmavit. 61
Concerpsit pro lacerauerit. 271
 Concor-

I N D E X

- Concordantias Hugo Card. edidit.*
fol. 208
- Confessio auricularis singulo quoque
saltem anno facienda.* 204
- Congregationis Oratorij Bibliotheca.* 397
- Congruo, is, unde dicatur.* 124
- Constantini donationem verā fuisse, etiam per Ethnicos, & Hebræos probatur.* 182. & 183
- Constantini donationem verā fuisse multis rationibus, & auctoritatibus probatur.* 181. & seq.
- Constantini vera effigies.* 180
- Constantini baptismum, & SS. Apostolorum Petri & Pauli imagines ei apparuisse multis auctoritatibus probatur.* 181
- Constantini reuerentia erga Sacerdotes, & liberalitas erga Concilium quantum ad largissimam, & Imperatoriam annonam.* 60
- Constantini numisma.* 180
- Constantino Imperatore primum Concilium publicum celebrari licuit.* 58
- Constantino Crux in aere apparuit.*
fol. 176
- Constantinum ab Arianis fuisse baptizatum: Hieronymus refutatur, eiusq. dictum declaratur.*
fol. 181
- Constantinus Magnus Imperator Lateranense Palatium in Basilicam conuersum Siluestro primo donauit, a quo baptismum suscepit.* 6
- Constantinus post acceptam victoriam Crucem in vexillo apponendam iussit, eamq. multis modis honorauit.* 176
- Constantinus Crucem in sublimi per celebriq. loco Romæ statui iussit cum inscriptione.* 176
- Constantinus Maxentium deuicit, ad Pontem miluium.* 176
- Constantinus Imp. a sanctis Apostolis Petro & Paulo, qui ei apparuerunt, admonitus, accersit Siluestrum Papam, a quo a lepra sanatur, & baptizatur.* 175. & 176
- Constantinus multas Basilicas construendas curauit. 175. ad eius usque tempus publice celebrare non licebat, nec Ecclesias habere.*
fol. 175
- Constantinus in Concilio Niceno sedere noluit absque iussu Episcoporum: sedit denique in humiliori loco.* 60
- Constantinopolitana Ecclesia nō est equalis Romæ Sedi præ ceteris & omnino, sed quantum ad equalia priuilegia & post Romanam Sedem primum locum obtinet, & ita intellexit sexta Synodus.* 73
- Constantinopolitana Ecclesiæ Patriarcha cur laicus in Concilio Constantinop. fuerit electus.* 63
- Constantinopolitano Concilio quatuor interfuerunt Patriarchæ.*
fol. 63
- Constantinopolitanam Ecclesiā primum post Romanam primatum obtinere, nouamq. Romam esse in Concilio Niceno decretum est.*
fol.

I N D E X.

fol.	63
Constantinopolitanum Concilium	
IIII. sub Hadriano II. & Basilio Imp. contra Photium hereticum.	76
Constantinopolitanum Concilium sub Damaso Papa, ac Theodosio Imperatore contra Macedonium, qui Spiritum sanctum creaturam esse affirmabat.	62
Constantinopolitanum II. Concilium sub Vigilio Papa & Iustiano Magno Imp. contra Anthimum, Sergium, ac Theodorum Mopsuestenum Nestorianos, & alios Trinitatem sanctissimam crucifixam fuisse affirmantes.	68
Constantinopolitanum III. Concilium sub Dono, Agathone, & Leone II. tempore Constantini Imp. II. contra Sergium & alios, unam tantum naturam & voluntatem in Christo affirmantes.	69
Constantinopolitanum Concilium II. & VIII. Generale septem Generalia precedentia confirmat.	77
Constantinopolis ciuitatis descriptio, variaque nomina.	62
Contemptibiles de Ecclesia, idest seculares.	186
Continentiae triplicis Emblema.	28
Conuiuium, Graece Συμπόσιον, pro computatione, & concenatione apud Graecos.	133
Συμπόσιον, idest conuiuium pro	

computatione, & concenatione sumitur apud Graecos.	133
Copia pro Dea habita apud Poetas.	
fol.	13
Corneliae Graccorum matris puritas loquendi Latinae, & eloquentia.	153
Cornelij Taciti locus emendatur.	125
Cornelius Tacitus de Graecarum litterarum inuentoribus.	113
Cornucopia nomen quid, & cuiam datum.	13
Coronatio Sixti V.	3
Coronatio Summorum Pontificum cur ante Aedes sancti Petri, & non in Basilica Lateranensi.	3
Coronationis Sixti V. Inscriptio versu Latino.	5
Coruus & Psittacus & Pica cur proprie loqui dici non debeant.	106
Croatica, & Buchuizsa quid.	163
Crocodili lacrymae quid.	98
Crocodilus cur Aegyptum representet, eiusque astutia.	97
Crocodilus quid, eiusque natura.	97
Crocodilus cur ab Aegyptijs colebatur.	97
Croton ciuitas vetustissima in Calabria. 126. in postilla. Metapontum ciuitas vetustissima Apulia 126. in postilla.	
Crucis signati.	208
Crucem Constantinus multis modis honorat.	176
Crucem in sublimi ac per celebri loco Romae statui iussit Constantinus, cum Inscriptio.	176
Crucis signum, quod Constantino appa-	

I N D E X

- apparuit, varie narratur. 178.
 Ex nummis varijs item. 179
 Crux triplex in numismate Con-
 stantini quid sibi velit. 180
 Custodes Bibliotheca Vaticana. 55
 Cybeles per terram significatur. 194
 quot nominibus nūcupetur. ibid.
 Cydaris quid. 187
 Cypriani canon de hereticis rebap-
 tizandis a sexta Synodo non re-
 cipitur totus. 72. quomodo reci-
 piatur. 73
 Cyrilli sancti corpus translatum in
 Ecclesia sancti Hieronymi Illyri-
 corum. 170
 Cyrillus Hierosolymit. Concilio Con-
 stantini interfuit. 63
 Cyrillus pro Dalmatis impetrauit,
 ut suo idiomate diuinum offi-
 cium recitare possent, & Romam
 corpus sancti Clementis Papæ
 asportandum curauit, & Seruia-
 num Alphabetum inuenit. 168
 Cyrillus aliarum Illyricarum litte-
 rarum cultor præcipuus. 168
 Cyrillus, lingua Seruiana, Chiuril
 dicitur. 170
 Cyrillus Alexandrinus Patriarcha
 Ephesino Concilio præfuit. 65
 Cyrillus denictum philosophum pro-
 terit, & conculcat. 239
- D.
- D**, littera pro numerandi ra-
 tione cur pro sexqui-
 milleno numero. 149
 Dan. asceni historia de manu sibi
 abscisa, & miraculose restituta.
 fol. 241
 Daniel cum socijs in schola Babylo-
 nica 44. ubi non nulla digna de
 Daniele narrantur.
 Dauar, Dauar, & Deuer apud He-
 braeos quomodo differant varia-
 tis punctis. 94
 Daud solium, in quo Christus se-
 dere debebat, nonnisi potestas
 temporalis fuit. 188
 Demarathi historia de eius aduen-
 tu in Hetrumiam. 150
 Demarathus Hetruscarum littera-
 rum inuentor. 149
 Demetrius Phaleræus Ptolemæi Bi-
 bliotheca præfectus. 47
 Decussare quid sit. 177
 Deus cur quattuor tantum litteris
 apud omnes appelletur: eiusq. no-
 mina. 102. & 103.
 Dialecti, siue lingue omnes. 291
 Dialecti Græcorum quinque. 293
 Dialectus quid. 293
 Diana Templum ab Herostrato
 Ephesio combustum. 33
 Didaci canonizatio. 249
 Digamma Aeolicum Γ , a Claudio
 inuentum. 141
 Dioscurias ciuitas trecentas Natio-
 nes habuisse fertur. 293
 Dioscorus primus contra Papam li-
 bellum confecit. 67
 Diphthongi Græca a Latinis usur-
 pate. 138
 Dolor & labor habent unum tan-
 tum nomen apud Græcos. 133.
 $\omega\lambda\gamma\omega\varsigma$ pro dolore ac labore apud
 Græ-

I N D E X.

<i>Græcos.</i>	133
<i>Dolus malus pro fraude.</i>	271
<i>Dominicus sanctus contra Albigen- ses hereticos pugnam suscepit: ab Honorio III. sui ordinis con- firmationem accepit, Augusti- ni regulam recipiens.</i>	205
<i>Dominicus Basa Typographus Vati- canus.</i>	414
<i>Dominicus Fontana quattuor tran- stulit Obeliscos, & adificia mul- ta, librumq. de his, & de modo transferendi confecit.</i>	250.267. & 272.
<i>Dominicus Fontana Sixti V. Archi- tectus.</i>	250
<i>Domitiana Bibliotheca.</i>	48
<i>Domus Mendicantium 34. De hac domo inscriptiones.</i>	35
<i>Donatio Constantini a multis Imp. & Reg. confirmata.</i>	184
<i>Donationem Constantini veram fuisse multis rationibus, & auctoritatibus probatur.</i>	fol. 181. & seq.
<i>Donationem Constantini verā fuis- se, etiam per Ethnicos, & He- bræos probatur.</i>	182. & 183
<i>Donationis Constantini Scriptores omnes recensentur.</i>	184
<i>Donationis Constantini decretum Græce conscriptum in Bibliothe- ca Vaticana asseruatur, & a Gra- tiano citatur, & in Decretis re- peritur.</i>	184
<i>Duo pro Δύο dictione Græca, T, in u conuersa.</i>	139
<i>D, pro T, & T, pro D.</i>	278

<i>D, pro Z, ut Medentius pro Me- rentius.</i>	138
--	-----

E.

<i>E, vox est magis femina, quàm viri, ut in prima infan- tis luce experimento discitur.</i>	fol. 92
<i>Ego sum principium, & finis: pri- mus & nouissimus, explicantur.</i>	fol. 174
<i>Ei, pro, i, quando fuerit usus.</i>	139
<i>Elementorum ordo ex Ouidio.</i>	fol. 193
<i>Elementorum emblemata ad fene- stras Bibliotheca.</i>	193
<i>Elingues pene sumus in Latina lingua.</i>	154
<i>Elephas quomodo intelligere dica- tur.</i>	305
<i>Elephantis natura.</i>	304
<i>Emblema de Episcopatus Latera- nensis possessione a Sixto V. capta, Iaponibus Regibus comitatibus, cuius rei faciende Pontificia de- scribitur pompa.</i>	6
<i>Emblema de Iubileo in initio Ponti- ficatus Sixti V. celebrato. 16. ma- gnam Populi deuotionem hac in re descriptam inibi videre licet.</i>	fol. 16
<i>Emblema de Sacello Sixtiano.</i>	30
<i>Emblema de triplici castitate, & continentia.</i>	28
<i>Emblema primum de coronatione Sixti V.</i>	3
<i>Emblema de annona Vrbi & Italia</i>	
Kkk sub-	

I N D E X

- subministrata. 12. Emblematis explicatio. ibid. eiusdem inscriptiones. ibid.*
Emblema de aqua felici 24. cur sic dicta. 24
Emblema de domo Mendicantium. fol. 34
Emblema de Italia prædonibus, & exulibus liberata 8. eiusdem Emblematis declaratio. 9
Emblema de Statua sancti Petri in columna Traianæ fastigio erecta. 14
Emblema de Obelisco sanctæ Mariæ de Populo. 33
Emblema de vijs a Sixto stratis. fol. 27
Enoch scripta, & quid contineant. 383. Hæc scripta fuisse multi viri docti, & antiqui testantur. ibidem. Idem ait B. Iudas. fol. 384
Enos cœpisse inuocare nomen Domini quomodo intelligatur, cum eum Abel & Cain eum præcessissent. 83
Ephesina Ciuitatis descriptio. 64. Huic Concilio præfuit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus. fol. 65
Ephesinum Concilium sub Celestino Papa, & Theodosio iuniore coactum contra Pelagium, & Nestorium, qui Christum purum hominem esse sentiebant. fol. 64
Epicharmi litteræ. 120
Epicharmus duarum litterarum inuentor apud Græcos. 128
Epigrammata duo de Aqua & Fonte felici. 25
Episcopatus Lateranensis possessio a Sixto V. capta, cuius rei faciendæ Pontificia pompa describitur. fol. 6
Epitaphium in sepulchro Cainam insculptum. 83
Epitaphium Seruiana lingua insculptum in Templo sanctæ Mariæ de Aracali reperitur. fol. 170
Equi Phidie & Praxitelis translati in honestiorem locum, & instaurati. 254
Equus visa equæ statua hinnitum edidit. 255
Esdras Prophetarum volumina correxerit, & sacros omnes libros reparauit, vetusq. Testamentum in duos ac viginti libros distinxit, ut tot essent libri in lege, quot habentur & litteræ. 90
Esdras Bibliothecam Hebraicam reparauit, multos libros emendauit, & præter duos illos canonicos, quattuor ac ducentos libros edidit, & Cabbalam tradidisse fertur: hosq. libros picus Mirandulanus se habuisse scribit. 43
Esdras quomodo propheta dicatur: Hebraicarum litterarum recentiorum inuētor, Cabbalam apud Hebræos collegit. 89
Esdras Codicis Iudeorum per sententias, membra, & versus, atque

I N D E X.

que per intervalla quadam di-
uifit. 90
Eſdras cur mutauit litteras anti-
quiores in Affyriacas, quibus
nunc utuntur Hebræi. 92
Eſdræ tertius, & quartus libri non
ſunt canonici, nec unquam rece-
pti, immo nunc e Biblijs expun-
cti ſunt. 89. 90. ſunt tamen a Pa-
tribus citati, & ab iſdem non
canonici appellati, quamuis ſint
alicuius auctoritatis. 46. & 90
Eſdræ libri duo Bononiæ in Biblio-
theca Cænobio S. Dominici. 394
Eſdram accentuum, ac punctorum
inuentorem fuiſſe Hieronymus
negat. 90
Eſter liber in corio conſcriptus in Bi-
bliotheca S. Saluatoris Bononiæ.
fol. 395
Eſto pro ſit. 271
Etruſcarum litterarum inuentor.
fol. 149
Euander apud Aborigenes littera-
rum inuentor. 135
Euandri litteræ Latine ſex. 136
Eugubij tabula aeneæ inſculpta lit-
teris. 151
Euphrates idem quod Hebra. 86
Eutiches archimandrita, & eius he-
reſis. 67
Exulum, & prædonum expulſio ab
Italia. 8
ΕΝ ΤΟΥ ΤΩΙ ΝΙΚΑ, ideſt
in hoc vince. 176

F.

F, littera a Claudio inuenta.
fol. 140
F, littera eſt duplex Gamma Græ-
cum Γ, γ. 141
F, pro H, uſurpabatur ab antiquis
Scriptoribus, ut Fordeum pro
Hordeum, & Feneti pro Heneti,
deinde Veneti. 141
F, littera pro Ph. in varijs inſcri-
ptionibus marmore incifis repe-
ritur uſurpata. 260
F, pro V, apud antiquos Script. ut
Finum pro Vinum, Fulgus pro
Vulgus, Fixit pro Vixit. 141. hæc
pronunciatio in Gallia Ciſalpina
uſurpatur, ut Bref pro Breue.
ibidem.
F, littera pro V, ut AMPLIAFIT.
pro ampliauit. 141
F, Digamma Aeolicum a Claudio
inuentum. 141
Fabius Blondus Patriarcha Tholi
ſtructuræ præſectus. 417 & 417
Farneſiana Bibliotheca. 398
Federici Vrbinatis Ducis Bibliothe-
ca. 394
Federicus Valuen. 56. & 272
Federicus II. Imperator ab In-
nocentio IIII. imperio priua-
tus eſt. 187
Felis Lunam ſignificabat apud Aegy-
ptios. 97
Felis oculi, Luna creſcente, maio-
res: decreſcente, minores ſunt.
fol. 97

Kkk 2 Fidei,

I N D E X

- Fidei, aut bonis moribus non repugnans indifferenter seruari potest, quomodo intelligatur.* 74
- Figura quadrata stare cernitur, quacumque vertatur.* 5
- Florentia olim Fluentia.* 215
- Florentia Bibliotheca in conuentu S. Marci, ubi commorantur patres S. Dominici.* 393
- Florentinum Concilium 215. quid contineat.* 216
- Foderunt manus meas, &c. Hæc verba ab Hebraeis fuerunt corrupta.* fol. 94
- Fons Capitolinus, olim Tarpeius.* fol. 265. & 266
- Fons felix in colle Quirinali.* 24. eiusq. inscriptiones ibid. & 26. cur sic dictus 24. tria admirabilia comprehendit. 25. historiae in eo exculptæ, ibidem. eiusdem descriptionis. 26
- Fons Caballinus cur musis sacer.* fol. 121
- Fons Caballinus unde ortum habuerit.* 121
- Fortunius Lelius de Translatione sancti Gregorij Nazianzeni.* fol. 422
- Forum Iulium quam linguam habeat.* 348
- Francisci Ximenis Bibliotheca compluti. Hic vniuersitatem complutensem erexit, & Biblia complutensia sumptibus ac laboribus immensis edidit.* 386
- Francisci Maria Ducis Urbini Bibliotheca.* 394
- Francisci I. Gall. Regis Bibliotheca.* fol. 386
- Franciscus Lamata de armis contra hereticos ad Sixtum V.* 414
- Franciscus Toletus de potestate temporali, quam habuit & exercuit Christus, & Apostoli.* fol. 189
- Franciscus Toletus pro lingua sancta intelligenda quattuor ac viginti causas conscripsit, quibus Hebraica scriptura corrupta fuit, atque corrumpi potest.* 93
- Franciscus Toletus de Biblijs a Sixto V. editis.* 424
- Franciscus Pēna de Canonizatione S. Didaci.* 250
- Franciscus Auantius Canonizationem Didaci Latine conscriptam in Italicam linguam emendationem feliciter transtulit.* 250
- Franciscus S. visus est Innocentio III. per quietem Ecclesiam Lateranensem humeris sustinere 205. hinc ab eodem Pontifice Ordinis sui confirmationem suscepit.* fol. 204
- Franciscus sanctus de Psalterio Romano.* 94
- Franciscus Badesius de Sacello Sixtiano.* 33
- Franciscus Bencius de Tholo scripsit versu Latino.* 4
- Francorum Regem Zacharias regno priuauit.* 187. & 190
- Frater spiritus Vicentinus.* 397
- Fructus Virginum, Coniugatorum, ac Viduorum.* 29
- Fugge-

I N D E X.

<i>Fuggerorum Bibliotheca.</i>	386
<i>Fulvii Vrsini Bibliotheca.</i>	400
<i>Fyo, vel Fya quid.</i> 145. de hoc nomine multa scitu digna narratur. 145. 146. & 147. & vide verriorem sententiam in postilla.	147
G.	
G ALLICAE quaedam voces, quibus Itali utuntur.	347
<i>Gallicae quaedam voces explicantur.</i>	fol. 369
<i>Gallie Legatio.</i>	237
<i>Georgiana lingua Armenica, & Tartarica media est.</i>	158
<i>Germanicae linguae propagines multae.</i>	86
<i>Gibellinorum & Guelforum secta.</i>	fol. 201
<i>Gladij duo, quos penes se Apostoli esse dixerunt Christo, nonnisi duplicem potestatem representabant.</i>	190
<i>Gladius in vaginam reponendus ad tempus.</i>	191
<i>Gladius est naturalis & artificialis.</i>	fol. 106
<i>Glutinum pro compaginandis libris quale debeat esse.</i>	495
<i>Gordiana Bibliotheca.</i>	48
<i>Gothicam linguam Romani didicerunt, teste Augustino.</i>	153
<i>Gothi, Ostrogothi, & Vuisigothi quinam sint.</i>	153
<i>Gothorum litterarum inuentor.</i>	fol. 152

<i>Gothorum tempore B, pro V, & V, pro B, ab Italis pronunciabantur.</i> 153. & hic pronunciandi modus apud multos populos remansit.	ibid.
<i>Gothorum tempore mira Latina linguae iactura.</i>	153
<i>Gothorum immanitas, et barbaries, quam vniuersa Italia, & Roma praesertim omnibus in rebus passa est.</i>	153
<i>Grammatica Aethiopica Mariani Victorij.</i>	93
<i>Graeca, & Latina linguae interdum coarctantur: multa enim nec de Graeco in Latinum, nec de Latino in Graecum transferri possunt.</i>	fol. 134
<i>Graeca Bibliotheca a Pisistrato constructa.</i>	46
<i>Graeca mercari pecunia quid.</i>	fol. 326
<i>Graeca litterae antiquae eadem pene fuerunt, quae nunc sunt Latinae.</i>	fol. 132. & 136
<i>Graecae linguae propagines quinque.</i>	fol. 86
<i>Graecae litterae mysticae quinque apud Graecos.</i>	128
<i>Graeci ab Aegyptijs varias disciplinas, & philosophiam acceperunt, quam multi inter Graecos inquilinam esse aiunt.</i>	fol. 114
<i>Graeci appellant omnes barbaros.</i>	fol. 294
<i>Graeci an ante Homerum litteris caruerint.</i>	120
<i>Gracii</i>	

I N D E X

Græci ad unionem Ecclesiæ redeunt.
fol. 210
Græci quinque utuntur dialectis.
fol. 122
*Græcam linguam non esse Latinam
superiorem, immo e conuerso,
multis rationibus, & auctorita-
tibus probatur.* 133
*Græcarum litterarum inuentores ex
Cornelio Tacito.* 113
*Græcarum litterarum inuentor Ce-
rops.* 110
Græcorum natura ex Cicerone. 326
Græcum Alphabetum. 112
*Greges pro Grex, & Apece pro Apex
apud veteres Latinos usurpa-
bantur.* 137
*Gregorius I I. Bibliotheca Late-
ranensis præfectus, qui a Ser-
gio Papa Subdiaconus, & Dia-
conus & Sacellarius fuit crea-
tus.* 54
*Gregorij Magni Moralia quomodo
inuenta.* 241. & 242
Gregorij Nazianzeni Translatio.
fol. 421
*Gregorius Undecimus Sedem Roma-
nam Auenione Romam reduxit.*
fol. 213
*Gregorius X. Placentinus absens
Pontifex creatur. 209. hic Conc la-
ue, & alia ad Conclauem pertinen-
tia, modumq. eligendi Pontificem
decreuit.* 209
*Gregorius Nazianzenus cur sponte
Episcopatu se abdicauit.* 247
*Gregorius Nazianzenus Concilio
Constantinopolitano interfuit, et*

*Patriarchatu Constantinop. se
abdicauit.* 63
Gregorianum Sacellum. 421
*Grues docuerunt nos ordinem aciei,
ac vigilias.* 124
Gruum ordo litteratus appellatur.
fol. 124
Gruum natura admiranda. 124
Guelforum & Gibellinorum secta.
fol. 201
*Guillelmus Blancus Martiali com-
paratur: quibus in rebus conue-
niant, ac discrepent.* 29

H.

H. *pro V, ut Veneti pro Hene-
ti.* 141
Haut pro Haud. 277. & 278
Hebra est idem quod Euphrates.
fol. 86
*Hebraica lingua multas habet di-
ctiones, ac litteras æquiuocas,
seu ambiguas absque punctis.*
fol. 94
*Hebraica exemplaria fuisse cor-
rupta, multorum sanctorum Pa-
trum auctoritatibus probatur.*
fol. 94. & 95
*Hebraica lingua in fine mundi om-
nes loquentur.* 81
*Hebraica lingua mysteriorum ple-
na: hac Deus locutus est ad pri-
mos parentes, & hac omnes tan-
dem loquentur, & cur ita.*
fol. 80. & 81
*Hebraica exemplaria non fuisse cor-
rupta, & fuisse corrupta ex Hie-
ronymi*

I N D E X

ronymi sententia quomodo intel-
ligendum sit. 95
Hebraica lingua omnium matrix,
& mundo coeua, cuius propa-
gines 72. duae sunt. 86
Hebraica lingua omnes populi lo-
quebantur. 81
Hebraica litterae, quibus nunc utun-
tur Hebraei, sunt Assyriacae, in
quas antiquae mutatae sunt, ne-
cum Samaritanis communica-
rent ullo sacrorum usu. 92
Hebraica litterae ab Adamo inuen-
tae. 78
Hebraica litterae sunt duae ac vi-
ginti. 92
Hebraica scripturae deprauatio fa-
cilis, unde oriatur. 93. & 94
Hebraica litterae sunt quadratae, cu-
iusmodi non erant prius. 93
Hebraica litterae antiquiores ab He-
braeis relictae Samaritanae sunt
nuncupatae, quibus Samaritani
usque ad tempora Hieronymi ute-
bantur. 93
Hebraicae, Chaldaicae, Arabicae, &
Graecae linguarum Studium in
quattuor Europae Academijs in-
stituitur in Concilio Viennensi.
fol. 214
Hebraici Alphabeti cum prima littera
omnium Alphabetorum primae
litterae eundem fere in initio so-
num habent. 2
Hebraicus scribendi ac legendi mo-
dus a dextro scilicet in sinistru-
latus an sit naturalis, vel e con-
uerso. 80

Hebraicarum litterarum instaura-
tor Moyses. 87
Hebraicarum litterarum recentio-
rum inuentor Esdras. 89. hic Cab-
balam apud Hebraeos collegit.
ibidem.
Hebraicarum litterarum puncta a
quonam, & quando inuenta. 87.
& diffusius. 93
Hebraicum Alphabetum vocales non
habet. 93
Hebraicum Alphabetum nouum ab
Esdra inuentum. 91
Hebraei unde dicantur. 331
Hebraei in geminatis a natura &c.
dualem habent, non pluralem.
fol. 310. & 331
Heic pro Hic apud Latinos. 139
Henricus Card. Caetanus Galliae Le-
gatus Henrico III. Rege inter-
fecto: & huius Legationis Prae-
lati. 237
Hercules Phrygiarum litterarum
inuentor. 104
Hercules pro sapientia apud Gallos.
fol. 104
Herculi, qui montem Auentinum,
extremamque Italiae partem praedonibus liberauit, Sixtus com-
paratur. 10
Haeresis Ariana omnibus amplior,
& perniciosior. 59
Herodotus historiarum pater.
fol. 110
Herostratus Ephesius incendit tem-
plum Dianae. 33
Hetrusca lingua vetus, & noua.
fol. 333
He-

I N D E X

- Hetrusca lingua recentior ceteris
præstantior.* 334
- Hetrusca littera apud Romanos in
pretio habita.* 334
- Hetruscarum litterarum inuentor.*
fol. 149
- Hetruscarum litterarum cur varia
Alphabeta.* 150
- Hilarus sanctus Pontifex non Hi-
larius duas in Palatio Latera-
nensi construxit Bibliothecas
originem a B. Petro trahentes.*
fol. 52
- Hieremia verba quadã ab Hebraeis
corrupta.* 94
- Hieroglyphica quedam explicatur,
non autem quæ in Obelisco vi-
dentur.* 19
- Hieroglyphica ceteris litteris anti-
quiora, a sacerdotibus, non a
vulgo intelligebantur.* 101
- Hieroglyphica in Obelisco Latera-
nensi exculpta sunt littera, qui-
bus Aegyptij utebantur. 19. Ho-
die a nemine intellecta quæ in
Obelisco cernuntur. 20. Ab Her-
mapione Graece fuerunt inter-
pretata quantum ad sensum, non
autem distincte quantum ad si-
gnificationem cuiuscunque Hie-
roglyphici.* 20. & 21
- Hieronymi de Ruuere Card. Biblio-
theca.* 399
- Hieronymi Scripandi Card. Biblio-
theca.* 397
- Hieronymi sententia de Hebraicis
exemplaribus corruptis, & non
corruptis, quomodo intelligatur.*
fol. 98
- Hieronymi Card. Rusticij Biblia
manuscripta.* 407
- Hieronymi Templum a Sixto V. ex-
structum, ac Xenodochium, siue
Hospitium.* 239
- Hieronymi dictum de linguae La-
tinae paupertate explicatur.*
fol. 134
- Hieronymus Brunellus.* 20
- Hieronymus S. quinque linguas cal-
lebat.* 159
- Hieronymus sanctus an fuerit Car-
dinalis. 163. vsque ad 168. & hac
in re multa scitu digna narran-
tur.* ibid.
- Hieronymus sanctus ab Angelo per
somnia verberibus casus a Ci-
ceroniana lectione deterretur.*
fol. 235
- Hieronymus sanctus fuit Damasci
Pape a secretis.* 164
- Hieronymus sanctus Illyricarum lit-
terarum inuentor.* 159
- Hieronymus a quo nam presbyteria-
tum accepit, presbyter Ecclesie
Romane fuit.* 167
- Hieronymus Franciscanus, qui fuit
Nicolaus IIII. Tartarorum
Regem ad baptismum duxit.*
fol. 211
- Hieronymus summo Sacerdotio a
Romanis dignus indicatus, ut
ipse testatur: Hoc declara-
tur.* 164
- Hieronymus cur ad pedes leonem
habere a pictoribus representa-
tur.* 51
- Hiero-

INDEX.

Hieronymus Brunellus, & *Petrus Angelius Bargeus* inscriptiones *Græcas de Hieroglyphicis Latine reddiderunt.* 20
Hieronymus, & *Gennadius* undique *Ecclesiasticos libros conquiesuerunt.* 51
Hieronymus maior Augustino, & *Augustinus maior Hieronymo*, quomodo huiusmodi dictum intelligatur. 165. & 166
Hieronymum sanctum non fuisse Illyricum rationibus, & auctoritatibus probatur. 162
Hieronymum fuisse Cardinale multis rationibus, & auctoritatibus probatur. 163. 164. 165. & c.
Hierosolymitana Bibliotheca ab Alexandro Episcopo, & martyre constructa. 49. in hac Bibliotheca *Alexander*, *Narcissus*, & *Origenes* per pictores representantur. fol. 50
Historia miraculosa in Bello Germanico multis auctoritatibus approbatur. 287
Hoc vince. 176
Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Hæc verba ab *Hebræis* fuerunt corrupta. fol. 94
Hominem prius audire necesse est, ut postea loquatur. 105
Homo natus inter mutos, eum discere loqui necesse esset, si loqui vellet, ex Augustino. 105
Homo nascitur mutus & surdus ex Aristotele. 105

Homousion quid. 153
Hosius Cordubensis Cardinalis celeberrimus, & *Constantino* gratissimus *Concilio Nicæno præfuit.* 59
Hugo Cardinalis Concordantias siue Indicem scripturæ sacræ edidit. 208
Hyacinthi fabula. 146

I.

I littera omnibus Alphabeti elementis formandis deservit. 147
I, cur pro unitate. 147
Iacobitarum Alphabetum. 84
Iacobus a Porta Architectus. 4. et 417
Iajyn vinum, & *Lechem panis* apud *Hebræos.* 107
Iani numisma curiose consideratur. fol. 39
Ianus in Italiam venit. 39
Iapones Sixtum V. euntem ad Episcopatus Lateranensis possessionem capiendam comitantur. 6
Iaponum & femine nobilissimæ iam inde ab Africo sinu ad Urbem accessus quid. 8
Ibe epistola damnatur. 69
Ibis ciconiæ adsimilis cruribus dispositis formam refert triangularem & litteram, A. 113
Ibis natura & cur ab Aegyptijs colebatur. 98
Ibis pro inuido. 98
IO, quenam numerandi nota. 149
Ichnographia Templi sancti Petri Lll in

INDEX

<i>in fine operis.</i>	422	<i>Illyricarum litterarum aliarum in-</i>	
<i>Ichreo, & Ichreu quomodo differāt</i>		<i>uentor Cyrillus.</i>	168
<i>apud Hebræos.</i>	94	<i>Illyricarum litterarum inuētor Hie-</i>	
<i>Iehouah nomen admirandum, &</i>		<i>ronymus. 159. & Alphabetum.</i>	160
<i>magnæ venerationis.</i>	83	<i>Imagines sacræ quomodo veneran-</i>	
<i>Iehouah quid.</i>	102	<i>da, atque item sanctorum reli-</i>	
<i>Ieiunium in die Sabbati non esse</i>		<i>quia.</i>	75
<i>obligatorium quomodo intelliga-</i>		<i>Imago beatæ Mariæ semper Virgi-</i>	
<i>tur.</i>	74	<i>nis.</i>	76
<i>Ieiunium cur in die Sabbati obser-</i>		<i>India Crocodilos habet.</i>	341
<i>uatum Romæ ab Ambrosio, non</i>		<i>Infans quidam 24. horis vix com-</i>	
<i>autem Mediolani.</i>	74	<i>pletis locutus & perniciem regni</i>	
<i>Iesus per abbreviationem quomodo</i>		<i>paterni pronunciauit, statimq.</i>	
<i>a Grecis scribatur. 178. nostra-</i>		<i>obiit.</i>	107
<i>tes imperiti id perperam scri-</i>		<i>Infantem ante idoneam loquendi</i>	
<i>bunt.</i>	179	<i>atatem locutū rursus obmutuis-</i>	
<i>Ignatij Martyris, qui fuit beati</i>		<i>se Aristoteles testatur, donec ve-</i>	
<i>Petri discipulus, testimonium</i>		<i>nisset idoneum loquendi tempus,</i>	
<i>de beati Petri successoribus.</i>		<i>vel statim obiisse ait.</i>	107
<i>fol.</i>	52. & 53	<i>Infantes inter pecora educandi tra-</i>	
<i>Ignem quedam animalia gigni ait</i>		<i>diti ad periculum faciendum,</i>	
<i>Aristoteles alienam opinionem</i>		<i>num sit lingua homini natura-</i>	
<i>sequutus, cum dicat vireonem</i>		<i>lis.</i>	105
<i>animal in igne procreari fabu-</i>		<i>Infantes inter pecora educandi tra-</i>	
<i>losum esse.</i>	196. & 197	<i>ditos, lechem, & Iaijn pronun-</i>	
<i>Igni nihil diu resistit.</i>	196	<i>ciasse nonnulli tradunt, idest pa-</i>	
<i>Ignis procreationis expers.</i>	196	<i>nem & vinum.</i>	108
<i>Ignis a gignendo per antiphrasim</i>		<i>Infideles quatenus infideles efficere</i>	
<i>dictus.</i>	196	<i>possunt aliquod opus bonum de</i>	
<i>Illyrica lingua quot Populi utan-</i>		<i>genere bonorum, quod est pec-</i>	
<i>tur, eorumq. nomina. 337. & 338</i>		<i>catum, si ad idolum, vel ad mun-</i>	
<i>Illyrica lingua a Constantino phi-</i>		<i>di gloriam referatur.</i>	290
<i>losopho inuenta, ut Ioan. VIII.</i>		<i>Innocentius II. Federicum II.</i>	
<i>scribit.</i>	316. & 337	<i>Imperatorem imperio priuauit.</i>	
<i>Illyrici, Missas, Codicem hora-</i>		<i>fol.</i>	187
<i>rium, ceterasq. diuinas preces</i>		<i>Innocentius III. Perusii obiit.</i>	
<i>Illyrica lingua conscriptas ha-</i>		<i>fol.</i>	208
<i>bent.</i>	162	<i>Innocentius III. Anagninus.</i>	206

In-

I N D E X.

<i>Inscriptio de Italia prædonibus, & exulibus liberata.</i>	9	<i>abscisa a Principe manus, diuinitus restituitur.</i>	240. & 241
<i>Inscriptio Lateranensis Obelisci.</i>	22	<i>Ioannes Fontana de aqueductibus.</i>	fol.
<i>Inscriptio de Columna Traiana Statuæ sancti Petri dedicata.</i>	14.		27
<i>Inscriptio subobscura declaratur.</i>	14	<i>Ioannes Franciscus Bordinus de gestis Sixti V.</i>	40
<i>Inscriptio de possessione Episcopatus Lateranensis capienda.</i>	8	<i>Ioann. Guerraus Pictor.</i>	272
<i>Inscriptio Emblematis de Coronatione Sixti V.</i>	5	<i>Ioannes VIII. de lingua Sclauonica, a quodam Constantino philosopho inuenta.</i>	316
<i>Inscriptio de Iubileo.</i>	16	<i>Ioannes Paulus Eustachius Neophytus exprimit dictum cuiusdam Hebræi.</i>	183
<i>Inscriptiones de rebus gestis Sixti V. in fornice camerarum depictæ.</i>	227. & seq.	<i>Iosephi Patriarchæ Constantinop. Chirographum de fidei confessione dum mors sibi instaret.</i>	fol.
<i>Inscriptiones Græcæ in Latinum translatae quæ ab Aegyptijs in Obeliscis incisa Romæ cernuntur.</i>	20. & 21		216
<i>Inscriptiones duæ in marmore incisæ.</i>	270	<i>Iosephus Castalio de Tholo scripsit Latino versu.</i>	4
<i>Inscriptiones de annona Vrbi, & Italiæ subministrata, ac de Pontinis paludibus exsiccatis.</i>	12. et 13	<i>Iosephus Castalio de Columna Antoniana.</i>	288
<i>Insubrium pronunciationes.</i>	345	<i>Iosephus Stephanus de potestate coactiua.</i>	189
<i>Insula felices, homines loqui voce humana, & animum, vnumq. hominem cum duobus simul loqui ob linguam diuisam Diodorus ait.</i>	293. & 294	<i>Iside Regina nullum apud Aegyptios numen maius.</i>	99
<i>Ioachim Abbatis libellus contra Magistrum sententiarum damnatur.</i>	203. & 204	<i>Isis pro Luna suscipitur.</i>	97
<i>Ioann. Baptista Nouariensis. Pictor.</i>	fol.	<i>Isis Regina Aegyptios litteras docuit, & colere instituit.</i>	96. pro
<i>Io. Bernardinus Rastellus de Translatione sancti Gregorij Nazianzeni.</i>	422	<i>Dea habebatur.</i>	98
<i>Ioan. Damascenus falso accusatus,</i>		<i>Isis lingua Aegyptiorum terra nuncupatur.</i>	96
		<i>Italia prædonibus, & exulibus liberata a Simone Cecchino distichis ingeniose, & feliciter decantata.</i>	10
		<i>Italiæ longitudo, & latitudo.</i>	342
		<i>Italica lingua retinet voces quasdam Gallicas.</i>	347

I N D E X

Italica lingua Latina prima propago. 343
Italica lingua cur Barbarorum vocibus quibusdam utatur. 346
Italica lingue variae pronunciationes, & voces. 342
Italiae Provinciae omnes. 342
It pro Id. 277
Iubileum in initio Pontificatus Sixti V. celebratum, magna. Populi hac in re deuotio descripta. fol. 16
Julianus apostata omnium Imperatorum impijssimus 45. eius impietates horrendae. ibid.
Iuppiter pluius in Columna Antoniana insculptus. 289
Iustus non est qui iusta agit nisi iuste agat. 290

K.

K *Alenda, & Kyrie non nisi per, K, scribi debent.* 137
Kalenda, Karta, Karus & id genus alia non nisi per K scribi debent, ut Scauro placet. 137
Kappa littera cur superflua apud Latinos. 137
Kappa dicitur inuenta a Sallustio ludimagistro. 137. cur inuenta. fol. 137
Kappa habens vim, C, tam apud Græcos, quam Latinos, non usurpatur nisi in dictionibus Græcis. fol. 137
Kari, & Kaari quid. 94
Katerina Bosnensis Regina in Tem-

plo sanctæ Mariæ de Aracali sepulta. 171

L.

L *cur pro quinquaginta.* 148
L, pro N, & e conuerso. fol. 148
Labarum quid sit. 177
Lapis porphyreticus, super quem Sanctorum Apostolorum ossa a Beato Siluestro diuisa. 3.4. & 422
Lapis, in quo multi fideles martyrij coronam meruerunt. fol. 422
Laterna supra Tholum sita cur sic nominetur. 419
Lateranense I. Concilium Generale contra Vualdenses, & Catharos: in hoc Concilio prohibetur torneamenta, & decretum editur de duabus terijs suffragiorum in eligendo Pontifice. fol. 201
Lateranense Concilium II. omnium Conciliorum celeberrimum, in quo Abbatis Ioachim errores dantur, & sacrum bellum de recuperanda Hierosolyma cruce signati instituuntur. 204
Lateranense Palatium a Laterano Ciue Romano dictum, & a Constantino Magno in Ecclesiam sancti Saluatoris conuersum. fol. 6
Lateranense III. Concil. contra conciliabulum Pisanum coactum contra Iulium. II. 217
Late-

I N D E X.

<i>Lateranensis Obelisci inscriptio.</i>	22	<i>Gothorum tempore.</i>	153
<i>Lateranensis Basilica quando fuerit edificata.</i>	8	<i>Latina littera, que numerandi modo deserviunt.</i>	147
<i>Lateranensis Palatii restitutio, & Obelisci dedicatio.</i>	17	<i>Latina lingue propagines.</i>	86. 322. 335. & 343.
<i>Lateranensis Palatii varia nomina. 21. & 22. eius restitutio.</i>	22	<i>Latina littera a Cadmo ex Phœnicia in Græciam primum allata, Græcisq. adsimiles.</i>	132
<i>Lateranensis Basilica quinque nominibus, aut titulis vocitari solet.</i>	7	<i>Latine loqui cur multis iam seculis nemo fere sciuerit.</i>	153
<i>Lateranensis Episcopatus possessio a Sixto V. capta: cuius rei facienda Pontificia describitur pompa, Iaponibus Sixtum comitantibus.</i>	6	<i>Latini antiquiores non in consonantibus, sed in vocalibus aspiratione uti solebant.</i>	18
<i>Lateranensis Basilica a Fratribus olim culta: canonici vero sacra tantum in ea faciebant, & sacramenta ministrabant.</i>	22	<i>Latini Latinij Bibliotheca.</i>	400
<i>Lateranensis Basilica cur primaria, & Lateranensis dicatur.</i>	6	<i>Latini Alphabeti pronuntiatio, figura, nomina, & litterarum formatio.</i>	144
<i>Latinam linguam omnibus indifferenter Romæ & in Italia fuisse communem, quam pueri cum lacte ipso imbibebant, cum nulla alia apud Romanos esset lingua, multis rationibus & auctoritatibus probatur.</i>	154	<i>Latinarum litterarum inuentrix.</i>	131
<i>Latinam linguam non superari a Græca, immo ea uberiorem multis rationibus, & auctoritatibus probatur.</i>	132. & 133	<i>Latinarum litterarum formatio.</i>	144. earundem numerus.
<i>Latina littera retinentes easdem figuras, potestates & pronuntiationes. 138. alie tantum figuras.</i>	138	<i>Latinorum quorundam error in scribendo, Christus & Iesus abbreviatim.</i>	302
<i>Latina lingue miseranda iactura</i>		<i>Laurentius Frizolius de Sacello Gregoriano.</i>	422
		<i>Lauretum ciuitatis iure, & Episcopatu donatum.</i>	253
		<i>Lauretum manibus cinctum.</i>	229. & 230
		<i>fol.</i>	
		<i>Lechem panis, & Iaijn vinum apud Hebræos.</i>	107
		<i>Legatio Gallie.</i>	237
		<i>Legati pacis caduceatores dicebantur.</i>	100
		<i>Legatus Polonie Card. Aldobrandinus, & Prælati huius legationis.</i>	237
			Leo

I N D E X

<i>Leo dum vigilat , oculos clausos , dum dormit apertos habet . 9. cur sic .</i>	<i>ibid.</i>	<i>Linguae omnes , siue dialecti . fol.</i>	<i>291</i>
<i>Leo cur ad Hieronymi pedes pin- gatur .</i>	<i>51</i>	<i>Linguae omnium Nationum ordi- ne Alphabetico digesta .</i>	<i>305</i>
<i>Leones marmorei siue aenei cur in Fanorum valuis , sacrarumq. Aedium vestibulis statui soleat . fol.</i>	<i>9</i>	<i>Linguae omnes (Hebraica , Graeca , & Latina exceptis) barbara dici possunt . 294 . hisceq . tribus Bi- blia conscripta , ac Titulum Cru- cis non sine mysterio esse dicen- dum est .</i>	<i>294</i>
<i>Leo primus Attile occurrens ipsum Cruce placuit .</i>	<i>66</i>	<i>Linguae omnes cur quinque & se- ptuaginta , vel duae ac septua- ginta .</i>	<i>291</i>
<i>Lex nulla sine auctoritate Papae . fol.</i>	<i>186</i>	<i>Linguarum trium communicatio , vel symboleitas in litteris Al- phabeti .</i>	<i>295 . & seq.</i>
<i>Libri quomodo conseruari debeant . fol.</i>	<i>404</i>	<i>Linguarum confusio ad adificatio- nem turris .</i>	<i>81</i>
<i>Libri primum omnium impressi . fol.</i>	<i>411</i>	<i>Litterae cuiuscumque Nationis or- tum habent in aliquibus ab He- braicis .</i>	<i>118</i>
<i>Librorum dispositio & ordo per clas- ses distributa .</i>	<i>406</i>	<i>Litterae rubrae cur in librorum vel capitum fronte scribi ac impri- mi soleant .</i>	<i>117</i>
<i>Linus Graecarum litterarum in- uentor .</i>	<i>122</i>	<i>Litterae mysticae quinque apud Gra- cos .</i>	<i>128</i>
<i>Linus doctissimus .</i>	<i>123</i>	<i>Litterarum inuentores . 78 . & seq.</i>	
<i>Lipsii sententia de tertia littera a Claudio inuenta .</i>	<i>143</i>	<i>Locutio propria quanam sit : & quodnam postulet , ut propria & vera sit .</i>	<i>106</i>
<i>Lipsius Taciti locum restituit .</i>	<i>125</i>	<i>Lucanus de litteris Phoenicis . fol.</i>	<i>117</i>
<i>Lingua una omnes populi olim lo- quebantur .</i>	<i>81</i>	<i>Ludouicus Rex Francorum Hiero- solymitanae expeditionis Dux de- signatur .</i>	<i>208</i>
<i>Lingua nonnisi ad significandum aliquid alteri contributa est . fol.</i>	<i>106 . & 304</i>	<i>Lugdunense I . Concilium de Terra sancta recuperanda .</i>	<i>208</i>
<i>Lingua homini naturalis quanam sit .</i>	<i>105</i>	<i>Lugdunense primum Concilium . fol.</i>	
<i>Lingua mollis , lata , & absoluta locutioni accommodatior sicut in quibusdam auibus , & bobus . fol.</i>	<i>106</i>		
<i>Lingua nulla naturalis homini ex Augustino .</i>	<i>105</i>		

I N D E X.

fol.	206
Lugdunense secundum Concilium.	
fol.	209
Luna soli aduersatur.	97
Luna per Isidem apud Aegyptios sumebatur, & colebatur.	97
Lusus quidam, sed mysticus, de nummo in sublime iacto quid.	
fol.	40
Lyssippus Alexandri Magni statua- rius.	259

M.

M littera hoc modo interdū scripta. ☉.	149
Malatestarum Bibliotheca Cesene in Cœnobio sancti Francisci.	
fol.	394
Maledictus omnis, qui non perman- serit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis. Hæc verba fuerunt corrupta ab Hebraeis.	
fol.	95
Mamma, & Tata quid.	299
Mammare quid sit.	300
Manutiana ex domo viri insignes prodire.	403
Manutiana Bibliotheca.	402
Manutianorum Epigramma.	403
Mammoli & Mammole quid.	
fol.	299
Marcellus Ceruinus quid in Bi- bliotheca Vaticana præstiterit.	
fol.	56
Maria semper Virgo Christotocos, idest Christi mater, sed etiam Theotocos, idest Deipara, vel	

Dei mater in Concilio Ephest- no declaratur.	65
Maria semper Virgo sine exemplo Virgo, quæ nec primam simi- lem visa est, nec habere sequen- tem.	32
Mariæ semper Virginis imago a beato Luca per pictoriam artem expressa.	76
Mariani Victorij Rheatini Gram- matica Aethiopica Marcello Cer- uino Card. dicata.	93
Marinus Temperanza de lingua Seruiana.	170
Marinus Valuen. custos Biblioth.	56
M. Aurelij Imp. in christianos pro- pensio. 285. eiusdem ad Senatum Rom. in fauorem Christianorum propter beneficium a vero Deo acceptum, Christianis orantibus.	
fol.	285
M. Aurelij Imp. gesta cur in Co- lumna Antoniana insculpta.	
fol.	284
M. Aurelij historia miraculosa in Columna Antoniana insculpta.	
fol.	284
Martianus Imp. duas conciones, Græcam scilicet, & Latinam in Concilio Chalced. habuit.	
fol.	67
Martiani capelle sententia de ter- tia littera a Claudio inuenta.	
fol.	143
Martinus V. Bibliothecam Vatica- nam Auenionem translatam Ro- mam reportandam curauit.	
fol.	53
Marss-	

I N D E X

<i>Marsilius Ficinus Platonius.</i>	391	<i>hac verba : Hic est Filius Dei benedicti.</i>	115
<i>Matrimonij decretum in Sexta Synodo non dicit dissolutionem, sed separationem.</i>	74	<i>Mercurius Sol a Macrobio dicitur, hinc perustus fingitur, & quia soli propinquior.</i>	101
<i>Matthiae Coruini Bibliotheca.</i>	385	<i>Mercurius cur Thoyt vel Thout appellatur.</i>	102
<i>Mediceorum Bibliotheca.</i>	391	<i>Mercurius Thoyt, Theut, Thout, Theutates, Taatus, Thoor, & Thoth appellatus.</i>	103. & 104
<i>Mediceorum Typographia Arabica, & Chaldaica.</i>	393	<i>Mercurius sacras litteras Aegyptijs tradidit.</i>	99
<i>Mediolani Bibliotheca in Cænobio S. Marci.</i>	391	<i>Metalla rufa quanam sint.</i>	278
<i>Melitus Antiochenus Concilio Constant. interfuit.</i>	63	<i>Metapontum ciuitas vetustissima Apuliae. 126. in postilla.</i>	
<i>Membrana vsus in scribendo.</i>	379	<i>Michael Mercatus de Obeliscis.</i>	11. & 252
<i>Memnon quisnam fuerit : in auem mutatus.</i>	109	<i>Michael Mercatus inscriptiones vetustas Obelisci Lateranensis e rudibus eruit, & corrosas in pristinam formam ingenij perspicacitate restituit.</i>	276. & 278
<i>Memnon cur Phoroneo equalis dicatur.</i>	110	<i>Michael Mercatus de hac dictione Triumphus per, f, non per ph.</i>	260
<i>Memnon litterarum Aegyptiarum inuentor.</i>	18	<i>Michael Angelus Bonarota Tholi delinatio a Bramante factam reformauit.</i>	417
<i>Memnonis sepulchrum ab auib eius quotannis, vel quinto quoque anno perlustratum.</i>	109	<i>Michael Rogerius.</i>	410
<i>Memnonis statua in Aethiopia magno in honore visitur.</i>	110	<i>Michael Rogerius chartas impressas a Sinis, idest China in Italiam aduexit.</i>	379
<i>Memnoniae aues earumq. historia.</i>	109	<i>Michaelis Bonelli Card. Alexandrini Bibliotheca, quam Ere-mum vocat.</i>	398
<i>Mendici per Urbem ire non cernuntur.</i>	35	<i>Michaelis Thomasi Bibliotheca.</i>	386
<i>Menna praefuit Concil. II. Constantinop.</i>	68		Mille-
<i>Mercurij multae inuentiones. 99. & 163. eiusq. descriptio.</i>	100		
<i>Mercurij varia nomina a Patre sancto Augustino declarata.</i>	100		
<i>Mercurij Trismegisti liber habet</i>			

I N D E X.

Millenarij numeri nota, ∞, 149
Minerva statua. 255
Miraculum de duobus libris in sepulchro sanctæ Euphemie noctu reconditis in Concil. Chalc. 67
Miraculum de Cruce, quæ Constantino apparuit, varie narratur. 178. Ex nummis item varijs. 179
Mitra cur summus Pontifex semper & ubique uti soleat, Tia- ra vero, quæ Regnum mundi vocitatur, non item. 5
Mitridates duarum ac viginti Gen- tium ore locutus. 293
Moguntia, ubi inuenta fuit Typo- graphia. 411
Monothelite & Monophysite quid. fol. 70
Mons Quirinalis, siue Caballus multis rebus illustratus. 263
Montis Caballi via ab equis ad Por- tam usque Piam complanata, multisq. commoditatibus dona- ta. 260. Hec omnia a Blanco in quodam Epigrammate felici- ter quatt. vers. decantantur. fol. 263
Montaltum ciuitatis iure & epi- scopali dignitate donatum. fol. 264
Moyse leges 449. & amplius in monte condidit, quæ postea ad 614. excreuerunt. 87
Moyse Hebraicarum litterarum instaurator. 87. & 88
Moyse fuit eruditus omni sapien- tia Aegyptiorum. 115

Moyse præcepta affirmantia. 248.
quot hominum ossa: negantia ve- ro 366. quot dierum anni con- didit. 87
Moyse quomodo litteras Hebraicas inuenisse intelligatur, cum ante diluuium extiterint. 88
Moyse Hebraicam linguam pun- ctis insigniuit in monte a Deo edoctus. 87
Moyse cur ab aqua dictus. 306
Moyse & Aaron quomodo Chri- stum representent. 187
Muris oculi, Luna crescente, maio- res: decrecente minores fiunt. fol. 97
Mus ad solem pertinere dicitur. fol. 97
Mutus ac surdus nascitur homo ex Aristotele. 105

N.

N. & L, quenam notæ erant apud Latinos. 114
Natiuitas Saluatoris nostri omnium festorum metropolis a Io. (bry- sost.) nuncupatur. 38
Nauis curiose & mystice conside- ratur ex usu ipsius nauis inci- dende in numismata apud Ro- manos. 40
Nauis apud Athenienses & Roma- nos felicitatem, & salutis in- dicium præseferebat. 40. *Nauis in anulo summi Pontificis, & in aureis Apostolici fisci nummis expressa quid.* ibid.
M m m Nea-

I N D E X

<i>Neapoli Bibliotheca S. Seuerini, & Paussylipi in Aediculis Augustinianorum, & Card. Scripandi.</i>	396
<i>Nicenum Concilium nonnulla addidit Symbolo Apostolorum in declarationem eius contra haereses insurgentes.</i>	59
<i>Nicenum Concilium II. sub Hadriano I. Et Constantino VII. Imp. contra Iconomachos.</i>	75
<i>Nicenum Concilium Chirographis demortuorum Episcoporum miraculose subscriptum.</i>	61
<i>Nicolai IIII. sepulchrum, Statua, & Epitaphium.</i>	212
<i>Nicolaus V. Bibliothecam Vaticanam auxit, ac distinxit.</i>	53
<i>Nicolaus Myra Episcopus Concilio Niceno interfuit.</i>	60
<i>Nicostrata latinarum litterarum inuentrix.</i>	131
<i>Niobis fabula, & Statua.</i>	255
<i>Noctua Athenarum insignia.</i>	110
<i>Noe interpretatur requies.</i>	86
<i>Numa Pompilij libri in membranis.</i>	380
<i>Numerandi modus Illyrice.</i>	341
<i>Numerandi modus Graecus & Latinus.</i>	328. & seq.
<i>Numerandi modus apud Hebraeos. fol.</i>	332
<i>Numerandi modo Latinae litterae deseruientes.</i>	147
<i>Numerus quaternarius totus numerus, sacer, & solidus dicitur apud Pythagoricos.</i>	102
<i>Numisma de Alexandro Magno, & Bucephalo impressum cum inscriptione Graeca.</i>	258
<i>Numisma Constantini.</i>	180
<i>Numisma Iani curiose consideratur.</i>	39
<i>Numismata varia varie representant Crucis signum, quod Constantino apparuit.</i>	179
<i>Numismata multa Alexandrum Magnum, & Bucephalum representant.</i>	257. & 258
O.	
<i>Obelisci translatio, & dedicatio a Petro Galefinio descripta: quae autem ad Obeliscos in genere pertinent a Petro Angelio Bargao, & a Michaeli Mercato, & magna quidem eruditione declarata sunt.</i>	11
<i>Obelisci Vaticani translatio in Bibliotheca Vaticana mirifice representata.</i>	250
<i>Obelisci Lateranensis descriptio, ac translatio, Inscriptiones vetustae. 117. & 275. nouae. 23. Inscriptiones hieroglyphicae ex Graeco in Latinum translatae.</i>	20. & 21
<i>Obelisci Lateranensis disputatio, num scilicet Heliopoli primum fuerit erectus.</i>	273. & 274
<i>Obelisci sanctae Mariae de Populo Emblemata, & Inscriptiones.</i>	33
<i>Obelisci S. Mariae de Populo Inscriptiones.</i>	279
<i>Obelisci Lateranensis Inscriptiones. fol.</i>	23
<i>Obelisci Vaticani Inscriptiones. fol.</i>	

I N D E X.

fol. 10. & 11
Obelisci Lateranensis Inscriptiones
vetustæ. 276. a Michaele Mer-
cato e rudibus erutæ, & in
pristinam formam ingenij per-
spicacitate restitute. 276
Obelisci S. Mariæ ad Præsepè trans-
latio, & quis eum olim erexe-
rit. 37. Inscriptiones. 38
Obeliscus quid sit. 10. Soli dedica-
batur a Gentilibus. 11. huius mo-
lis inuentor Mytres. 11
Obeliscus Vaticanus translatus, &
sanctissimæ Cruci dedicatus. 10
Obeliscus S. Mariæ de Pop. minor
Vaticano, & Lateranensi, cur
maximus a Blanco dicatur. 34.
eiusdem Obelisci Inscriptio ve-
tus ibidem: nouæ autem. 279
Obeliscus est nomen diminutiuum
ab Obelo dictum. 23
Observantur pro obseruentur. 271
OCTAVIVS, & DIIVS, pro
Octavius, & Diuus, & alia id
genus permulta. 142
∞, quanam numerandi nota.
fol. 149
Oratio Dominica varijs linguis con-
scripta. 365. usque ad pag. 376
Orationis Dominicæ variæ voces
declarantur. 366
Ordinatus quis ex uxoris consensu
continebat, sin secus non ordi-
nabatur. 74
Origenis errores refelluntur in Con-
cilio Constantinop. 11. & de tri-
bus capitibus contentiones sedan-
tur. 69

Ostrogothi, Vuisgothi, & Gothi
quinam sint. 153

P.

Pagina unde dicatur. 381
Palatina Bibliotheca. 49
Palamedes quattuor litterarum
Græcarum inuentor. 123. & 125
Palamedis inuenta. 124
Palatij Lateranensis varia nomina.
21. 22. eius restitutio. 22
Paleologus Imp. Catholicæ fidem,
& ritus suscipere renuentes va-
rijs multauit modis. 210
Palmarum usus in scribendo. 378
Paludes pontinæ exsiccate. 12. & 233
huius facti Inscriptiones.
fol. 233. & 234
Paludum Pontinarum exsiccatio
quoties fuerit præstita ab anti-
quis, & utilitas orta ab exsic-
catione, Sixto V. sedente.
fol. 12. & 13
Pamphilus martyr Casarea insi-
gnem instituit Bibliothecam, &
manu sua Origenis scripta de-
scripsit. 51
Papa est Vicarius & minister le-
gis diuinæ. 186
Papa sua auctoritate leges Impe-
riales corrigere potest. 186
Papæ electio a duabus suffragiorum
tertijs Cardinalium in Concilio
Lateranensi primo ab Alexan-
dro III. sancita. 201
Paphnutius sanctus Aegyptius, &
Episcopus Concilio Niceno inter-
M m m 2 fuit.

I N D E X

<i>fuit.</i>	60	<i>Pecunia collecta vsus. 245. multa</i>	
<i>Papyrus pro charta, eiusq. descriptio.</i>	378	<i>scitu digna.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Parfymonia Sixti V. 245. multa scitu digna.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Peregrinus defert litteras ad Concilium Ephesinum intra arundinem inclusas.</i>	65
<i>Patauij viri illustres in litteris. fol.</i>	394	<i>Peroratio operis.</i>	423
<i>Patauium omnium bonarum artium Emporium.</i>	394	<i>Perusii in Canobio S. Dominici Bibliotheca.</i>	396
<i>Patriarchales Ecclesie Romae sunt quinque.</i>	7	<i>Persius de fonte Caballino.</i>	121
<i>Patrum monumenta in Vaticano imprimuntur.</i>	228	<i>Petra, vox Graeca 86. 347. Syriace Cephas.</i>	347
<i>Pauli Apostoli Statua in Columna Antoniana fastigio erecta. fol.</i>	35. & 290	<i>Petrarchae liber sua ipsius manu conscriptus.</i>	401
<i>Paulus Apostolus ad Columnam fuit alligatus, & verberatus sicut & Petrus. 36. sed copiosius. 14. ubi multa scitu digna narrantur.</i>		<i>Petri sancti Basilica vetus, & noua, earundemq. descriptio, & Tholi praesertim breuis 4. amplior 252. amplissima vero. 417</i>	
<i>Paulus cur a dextris, Petrus a sinistris ponantur in Bullis. 166</i>		<i>Petri successores, Linus primo loco, secundo Cletus, tertio vero Clemens.</i>	53
<i>Paulus quomodo maior Petro, & Petrus maior Paulo. 166</i>		<i>Petri Sedes ex Antiochia vbinam asseruetur.</i>	422
<i>Paulus Aemilius Romam primus librorum copiam aduexit. 48</i>		<i>Petri & Pauli corpora a Siluestro Papa diuisa ubi nam asseruentur.</i>	422
<i>Paulus IV. quid in Bibliotheca Vaticana praestiterit. 56</i>		<i>Petri sancti Basilica cur prima dicatur Sedes 7. Patriarchalis habetur, & nominatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Paulus Manutius nouus Latina linguae instaurator. 134</i>		<i>Petri Apostoli Statua in Columna Traiana fastigio erecta. 281</i>	
<i>Pauperes per Urbem ire non cernuntur. 35</i>		<i>Petrum & Paulum exercuisse potestatem temporalem auctoritatibus probatur. 189</i>	
<i>Pausylipi Bibliotheca in Aediculis S. Augustini. 396</i>		<i>Petrus & Paulus Apostoli ad Columnas marmoreas, quae in Ecclesia Beatae Mariae trans Pontem visuntur, ferreis vinculis fuerunt alligati, & verberibus</i>	
<i>Pecunia grandi in Ecclesia ararium repositum. 228</i>			
<i>Pecunia Graeca mercari quid. 326</i>			

I N D E X.

bus cæsi. 14. de his Columnis
Cæsar Baronius mentionem fa-
cit. ibid.
Petrus cum Roma discessit Linum
& Cletum Diaconos corepisco-
pos, siue coadiutores Romæ in-
stituit. 52
Petrus quomodo fuerit maior Pau-
lo, & Paulus maior Petro. 166
Petrus & Cephas idem sunt. 86
Petrus a Paulo iure reprehensus.
fol. 166
Petrus Angelius Bargaus, & Hie-
ronymus Brunellus ex Societate
Iesu Inscriptiones Græcas de
Hieroglyphicis ab Ammiano
Marcellino recitatas Latine red-
diderunt. 20
Petrus Angelius Bargaus de Obe-
lisco. 11
Petrus Facchettus Mantuanus Pi-
ctor. 267
Petrus martyr ex Ord. Prædicat.
in sanctorum numerum relatus.
fol. 208
Petrus Galefinius de Canonizatio-
ne S. Didaci. 250
Phama, Phanum, & Phagus scri-
bebantur a Latinis. 141
Phanos quid. 419
Phidie & Praxitelis equorum trās-
latio, & instauratio. 254
Phidie laudes & opera insignia.
fol. 255
Phidias & Praxiteles num fuerint
artifices simulacri Bucephali,
equi Alexandri Magni dispu-
tatur, & diffuse quidem.

fol. 256. & seq.
Philosophia cur inter Græcos inqui-
lina dicatur. 114
Philosophi habent pennas Stru-
thionum. 290
Philippi Regis Hisp. Bibliotheca.
fol. 386
Philippi dictum ad Filium Alexan-
drum. 258
Phium, littera apud Armenos, a
quo Fyo nostrum parum distat.
fol. 158
Photij scelera 77. eius chirographa
cremantur. ibid.
Photio expulso, sanctus Ignatius
in Sedem Constantinop. restitui-
tur. 77
Phœniceæ litteræ affinitatem ha-
bent cum Hebraicis, atque Græ-
cis. 117. & cum alijs. 118
Phœniceum Alphabetum. 117
Phœnicis elegans enigma. 116
Phœnicis historia tanquam fabulo-
sa ab Aristotele prætermissa est,
sed tanquam vera a doctissimis
viris, & sanctis Doctoribus
narratur. 116
Phœnicis avis in Arabia historia.
fol. 116
Phœnix quomodo concipiatur ac ge-
neretur. 116
Phœnix litterarum apud Phœnices
inuentor. 115
Phrygia eloquentia laudatur. 105
Phrygiarum litterarum inuentor
Hercules. 104
Piceni voces quadam & pronun-
ciationes. 346
Picus

I N D E X

- Picus Mirandulanus libros Cabba-*
le ab Esdra editos se vidisse
ait. 89
- Pictores precipui in Bibliotheca pin-*
genda. 272
- Pictorum, aliarumq. operarum nu-*
merus pro Bibliotheca construenda. 272
- Pij V. sepulchrum, ac statua, eiusq.*
gesta. 30
- Pij V. translatio 36. de hac Translat.*
Inscriptio. 37. & epigramma.
fol. 280
- Platina familiaris Sixti IV. & Bi-*
bliotheca Vaticana praefectus.
fol. 54
- Plato cur Moyses Atticissans nun-*
cupetur. 115
- Plato Moysis & Hieremie libros le-*
git ex Patris Augustini senten-
tia. 114
- Plato de nomine Mercurij, eiusq.*
inventionibus. 103
- Platonis dogmata multa recensentur*
a Christiana Theologia de-
sumpta. 115
- Platonis lex de pecunia.* 246
- Platonis in libris caput Evangelij*
sancti Ioannis primum se legis-
se ait S. P. Augustinus. 115
- Poeta ante Homerum.* 120
- Polonia Regum Bibliotheca.* 386
- Polonia legatio 237. vide, Legatus.*
- Pontinae paludes a Sixto V. exsic-*
cate: ab antiquis non semel. 12.
huius generis exsiccatio quantas
impensas postulauerit, quantiāq.
utilitatem afferat. 12
- Pontificibus Romanis a sancto Pe-*
tro usque ad Siluestrum Papam
cur non nisi in cryptis celebrare
licebat, & in Altari ligneo,
quod in Ecclesia tantum Late-
ranensi reperitur. 6
- Potestatem temporalem a B. Petro*
fuisse exercitam auctoritatibus
Scripturae sacrae probatur. 188. &
189. idem dicitur de B. Paulo.
ibidem.
- Potestatem coactivam tam tempo-*
ralem, quam spirituales in Ec-
clesia esse auctoritatibus Scriptu-
rae sacrae probatur. 189
- Potestatem rerum temporalium fuisse*
in Christo, & esse in omnibus
eius Vicarijs, multis rationibus
& auctoritatibus probatur. 185
- Potestatem temporalem a Christo*
fuisse exercitam auctoritatibus
scripturae Evangelicae probatur.
fol. 188
- Potestas temporalis tanquam tyrā-*
nice usurpata a Constantino fuit
Ecclesiae reddita. 192
- Potestas rerum temporalium Prin-*
cipibus secularibus est in mini-
sterium data. 187
- Potestas coactiva tam temporalis*
quam spiritualis. 189
- Potestas rerum temporalium cur*
Imperatoribus, & alijs sacula-
ribus a summo Pontifice sit tri-
buta. 186
- Potestas Imp. & Reg. ab auctorita-*
te Papae dependet. 186
- Praxiteles Calaber, eiusq. laudes,*
&

I N D E X.

& opera insignia. 255
Praxiteles duo fuerunt. 259
Praxitelis & Phidie equorum transf-
latio, & instauratio. 254
Præfice quænam sint. 344
Presbyteri primarij, Cardinales e-
rant. 176
Processio Spiritus sancti in Concilio
Lugd. declarata confirmatur.
fol. 215
Prophetica doctrina ex Augustino
omni origine humane philoso-
phiæ antiquior. 99
Prosperi Podiani Perusini Biblio-
theca. 396
Psalterium Romanum quodnam sit.
fol. 94
Psammiethicus periculum fecit de
prima lingua. 109
Psittacus, Coruus, & Pica cur pro-
prie loqui dici non debeant.
fol. 106. & 304
Psittacus Ἀνθρωπολογικὸς dici-
tur. 106
Psittacus Cæsarem salutauit. 106
Ptochodochium, & Ptochotrophium
quid. 35
Ptolemæi Bibliotheca septingentis
voluminum millibus constans.
fol. 47
Ptolemæi Bibliotheca a Cæsare in-
censa, veteris Testamenti trans-
latio diuina prouidentia conser-
natur. 47
Ptolemæus vetus Testamentum ex
Hebræo in Græcam linguam trans-
ferri curauit, & pro hac re
munus regium Hebræis donauit.

fol. 47
Puerili inter pecora educandi tra-
diti ad periculum faciendum,
num sit lingua homini natura-
lis. 105
Pulchrum, & sepulchrum absque
aspiratione apud antiquos Lati-
nos. 18
Puncta Hebraicis litteris sunt ne-
cessaria, quæ a B. Hieronymo
accentus vocantur. 93. *auferunt*
multas ambiguitates. *ibid.*
Puncta in Hebraicis litteris sicut
facilem reddunt intelligentiam
linguæ in legendo, ita etiam fa-
cilem pariunt corruptionem.
fol. 93. & 94
Puncta Hebraicarum litterarum a
quonam, & quando inuenta. 87.
fusus tamen 93. cur addita. 93
Purpura ubi nam consiciebatur op-
tima. 117
Pythagoras vnius litteræ inuentor.
fol. 126
Pythagoras philosophia Italica prin-
ceps, & Archita Tarentini præ-
ceptor. 126
Pythagoras primus cæpit philoso-
phus appellari ex Augustini
aliorumq. sententia. 126. *in*
postilla.
Pythagoras Calaber fuit teste san-
cto Thoma: alij volunt esse
Etruscum, ut Plutarchus, &
alij. 127
Pythagoræ templum in Metaponto
Apulia, ubi obiit. 126
Pythagoræ silentium. 126
Pytha-

Pythagora auditores sexcenti.
fol. 126

Q.

Q, littera apud Latinos tantum reperitur. 136. superflua vocitabatur a Romanis, qui loco eius litteram, c, usurpabant. 136

Q, per quingenta millia ab antiquis usurpabatur: nunc autem non est in usu. 149

Quadrata figura stare semper cernitur, quacumque vertatur. fol. 5

Quaternarius numerus cur apud Pythagoricos totus numerus, sacer, & solidus. 102. Hic numerus cur Mercurio ab Aegyptijs tribuebatur. 103

Querengus de triremibus. 39
Qui firmavit terram super aquas, quomodo intelligatur. 194

Quid mihi de ijs, qui foris sunt, quomodo intelligatur. 192

Quinq; decies centena nummum aureorum millia in Arcem sancti Angeli reposita. 228. & 244

Quirinalis via complanata, & alijs commoditatibus donata. 260

Quot pro Quod. 277

R.

R, pro S, apud antiquos, quae littera a Claudio inventa putatur. 142

Rapserit pro rapuerit. 271
Rauennas Antistes Sedi Apostolicae non obtemperans exarchorum potentia fretus ad obedientiam redijt. 71

Rauennatis Archiepiscopi Legatus ad Concilium Constantinop. III. missus. 70

Rauennatis Antistitis electionem irritam esse in Concilio Constantinop. III. decretum fuit, nisi Romani Pontificis auctoritate comprobaretur. 71

Redдите quae sunt Caesaris Caesari, quomodo intelligatur. 192

Regnauit a ligno Deus. Haec verba ab Hebraeis fuerunt corrupta. 94

Regnum mundi tribus constans coronis cur sic dictum, eoq. Pontifex non semper & ubique uti soleat, sicut & Mitra. 5

Regnum Christi quale. 191

Regnum incum non est de hoc mundo, multis modis explicatur. fol. 191

Reipublicae bona quamuis alienari non queant, in usum tamen meliorem quomodo conueriti debeant. fol. 185

Reipublicae Christianae unio representatur per quasdam picturas. fol. 263

Reliquiae sanctorum, & sanctorum imagines quomodo adoranda. fol. 75

Repetentes in Sicilia quae nam sint 344. unde dicta. 345

Resur-

I N D E X.

Resurrectionem Dominico die posse celebrari Antoninus Pius Imp. primus permisit. 36
Roma in Aedibus sanctæ Mariæ supra Minervam fratrum Ord. S. Dominici Bibliotheca. 397. & alia Religiosorum.
Roma laudes permulta. 17
Romani cur Gothorum, Gallorum, & Longobardorum linguas didicerint. 153
Romani codices multo veriores, quàm Græci. 52
Romanorum Bibliotheca publicæ undetriginta. 48
Romanorum Bibliotheca. 48

S.

S, pro Z, ut Sacynthus & Sethus pro Zacynthus, & Zethus. 137
Sacelli Sixtiani Epigrammata varia. 280
Sacellum Sixtianum edificio Templi Dianæ comparatum. 32
Sacellum Sixtianum, eius inscriptiones, ac descriptiones. 30. 31. & 32.
Sacellum Gregorianum. 421
Sacerdotalis dignitatis usus actua- lem munditiâ iure postulat. fol. 74
Sacramenti corporis Christi festum ab Urbano IV. institutum, officium diuinum a S. Thoma editum, cui dedit in premium Columnam argenteam: lustra-

tio huius festi Papiæ incæpit. fol. 214
Sacramentorum mutationes quomodo ab Ecclesia fieri possint. 73
Sd, pro Z. 137
Salamandra non diu viuit in igne, sed ignem extinguit. 196
Saluator a saluo, as, verbo Cicero- niano. 134
Saluator plura maioraq. comprehendit, quàm Soter. 133
Saluator cur apud Ciceronem non sit. 134
Saluatoris nostri natiuitas omnium festorum metropolis a Io. Chry- sost. nuncupatur. 38
Samaria lingua. 359
Samaritane litteræ quanam sint. fol. 93
Sanctorum reliquiæ, & sacræ ima- gines quomodo adorandæ. 75
Sardinia pestilentior Tigellius. 360.
frumenti fertilissima: huius populi propriam olim habuerunt dialectum. ibid.
Saturno regnante magna frumenti in Latio ubertas fuit. 13
Scala sancta in insigniorem locum translata, eiusq. ornatus. 23. & 247.
Scauri sententia de littera, K. 137
Sclauonica lingua a Constantino philosopho inuenta, ut scribit Ioan. VIII. 316. & 337
Sclauonica lingua propagines multe. 86
Scipionis Lancelloti Card. Biblio- theca. 398

N n n Schola

I N D E X

<i>Schola Babylonica, in qua fuerunt</i>		<i>na.</i>	
<i>Daniel, & socij. 43. cur didi-</i>		<i>Seruianum Alphabetum.</i>	169
<i>cerunt Chaldaeorum linguam.</i>		<i>Seruianis litteris quot Gentes utan-</i>	
<i>ibidem.</i>		<i>tur.</i>	172
<i>Scorpij mira natura in Lybia.</i>		<i>Seruator cur pro Saluator dici non</i>	
<i>fol.</i>	304	<i>debeat.</i>	134
<i>Scribendi modus ab initio fere</i>		<i>Seth filij Astrologiae inuectores,</i>	
<i>mundi.</i>	377	<i>Hebraicarumq. litterarum cul-</i>	
<i>Scribendi vsus in pellibus caprinis.</i>		<i>tores.</i>	81
<i>fol.</i>	380	<i>Seth filiorum columna quid conti-</i>	
<i>Scribendi modus in Tabulis aereis.</i>		<i>nebant.</i>	82
<i>378. in litteris cera obductis.</i>		<i>Set pro Sed.</i>	277
<i>ibidem.</i>		<i>Sexta Synodus nullum edidit Ca-</i>	
<i>Scribendi vsus in corticibus arbo-</i>		<i>nonem Constantinop. sed in Trul-</i>	
<i>rum 378. & in membranis.</i>		<i>lo coacta tradidit canones duos</i>	
<i>ibidem.</i>		<i>ac centum.</i>	71
<i>Scribendi modus post diluuium.</i>		<i>Sexta Synodi acta in Concilio Ni-</i>	
<i>fol.</i>	377	<i>ceno I I. citata, & approba-</i>	
<i>Scribendi modus quifnam sit natu-</i>		<i>ta.</i>	76
<i>ralis, vel a dextro in sinistrum</i>		<i>Sfortiana Bibliotheca.</i>	398
<i>latus, vel e conuerso.</i>	80	<i>Sibyllini libri a Tarquinio empti</i>	
<i>Scriptores, siue Librarij, & nume-</i>		<i>maxima veneratione a Romanis</i>	
<i>rus Bibliotheca Vaticana.</i>	56	<i>habebantur.</i>	49
<i>Sedes Romana Auenionem trans-</i>		<i>Sicilia cur tot linguarum vocibus</i>	
<i>fertur. 213. Romam reducitur a</i>		<i>utatur. 343. eiusdem linguae</i>	
<i>Gregorio XI.</i>	213	<i>pronunciationes.</i>	344
<i>Septuaginta interpretes cur nonnul-</i>		<i>Siciliae Bibliotheca permulta exta-</i>	
<i>la omiserint, & quanam sint.</i>		<i>bant, sed nunc non nisi in Ab-</i>	
<i>fol.</i>	96	<i>batia S. Placidi.</i>	396
<i>Septem mundi miracula 32. eorumq.</i>		<i>Sicularum mulierum mos seuisi-</i>	
<i>descriptiones.</i>	ibid.	<i>mus. 345. Idem de Calabria, &</i>	
<i>Sermo est naturalis & artificialis.</i>		<i>Apulia.</i>	345
<i>fol.</i>	106	<i>Sigismundi Poloniae Regis Biblio-</i>	
<i>Sermo soli homini naturaliter in-</i>		<i>theca.</i>	386
<i>situs.</i>	106	<i>Sihor aarmen, idest; Domine mi-</i>	
<i>Seruiana lingua omnium ditissima,</i>		<i>serere.</i>	153
<i>& a Cyrillo inuentore Chiurili-</i>		<i>Siluius Antonianus multa, & fere</i>	
<i>za vocitatur, hoc est Cyrillia-</i>		<i>omnia praestitit in Bibliotheca</i>	
		<i>Vaticana</i>	

I N D E X.

Vaticana rebus conficiendis ac disponendis Sixto V. diiudicante. 272
Simonides quattuor Gracarum litterarum inuentor. 129
Simonides artem memorandi inuenit, octauamq. chordam citharæ siue lyre, & sonum tertium. fol. 130
Simonidis litteræ. 120
Simon Cecchinus de Italia exulibus liberata. 10
Sixti V. Aedificia omnia nominatim. 415
Sixti V. imago ad viuum representata in Tabula lignea satis grædi, in qua etiam Card. & alij ad viuum item ibidem expressi sunt a Petro Facchetto Mantuano. 267
Sixti V. parsimonia. 245. multa scitu digna. ibid.
Sixto V. sedente quot bona olim euenerint. 16
Sixtus IV. Bibliothecam Vaticanam amplificauit, & in nobiliorum locum reposuit. 54
Sixtus V. Bibliothecam Vaticanam illustriorem, ac celebriorem reddidit. 54
Solecismus quid, & unde dictus. fol. 314
Solium David, super quod Christus sedere debebat, nonnisi potestas temporalis fuit. 188
Sophi in temporalibus dominatur Christianis S. Thomæ. 158
Sorex ad solem pertinere dicitur.

fol. 97
Soter una voce exprimi non potest, 133. minusq. comprehendit, quàm Saluator. ibid.
Spiritus sancti processio declaratur contra Græcos. 209
Spiritus sancti processio declarata in Concilio Lugdunensi, confirmatur in Concilio Florentino. fol. 215
Spiritus sancti processionis Articulus Latine, & Græce in Concilio Lugd. II. decantatus. 209
Spiritus Vicentinus. 341. 343. & 410
Spyridion sanctus Cyprius Episcopus Concilio Nicæno interfuit. fol. 60
Spyridion prophetia, & signorum dono clarus, philosophum quendam ethnicorum in Concilio deuicit, & ad Christianam fidem perduxit. 60
Statua sancti Petri Columnæ Traianæ fastigio a Sixto V. erecta. 13
Stateram ne excedas, dictum Pythag. 127
Stribiligo quid sit. 155
Stridon, quæ nunc Strigna vocatur, in confinio Pannoniæ, ac Dalmatiæ sita, patria fuit beati Hieronymi, qui non fuit Illyricus. 162
Sudarium sanctæ Veronicæ ubi nam asseruetur. 422
Sunt pro sint. 271
Surdi omnes muti sunt. 107
Symbolo Apostolorum cur aliqua addita. N n 2

I N D E X

- dita. 64
Symbolum Nicæna fidei explicatur in Concilio Ephesino. 65
Symbolum fidei in Concilio Constantinop. editum. 64
- T.
- T** crucem refert. 301
Tabula æneæ insculptæ literis Eugubij reperta. 151
Tantali fabula. 243
Tarpeia, a qua dictus est mons Tarpeius, arcem Tarpeio patri commissam proditorem perpetrauit: eius mors ingeniosa. 266
Taporus cur pro Magnentio. 278
Tarquinius libros Sibyllinos a Sibylla Cumæa emit. 48
Tartarica lingue propagines duæ. fol. 86
Tarcentis sepulchrum Volaterris. fol. 151
Tartarorum rex baptizatur. 211
Tatius Romanorum hostis, & Sabinorum Dux, arcem in Capitolio, proditione facta, cepit. fol. 266
T, pro D, & D, pro T. 278
Templi S. Petri descriptio. 421
Templi Hebræorum instauratio. 44. & 45.
Templi Salomonis instauratio a Cyro conceditur, sub Artaxerse intermittitur, sub Dario longimano perficitur, sub Tito, sed tamen renitente, a militibus comburitur. 45
- Templum Hebræorum sub Tito incensum, ter Hebræi instaurare frustra conati sunt.* 45. *cur nunquam deinde instaurari potuerit.* ibid.
Templum Hebræorum dum Iulianus Apostata instaurare impie conobatur, miraculum diuinæ virtute ortum fuit. 45
Templum Salomonis septem mundi miracula superavit, centum quinquaginta tribus millibus hominibus ad constructionem præstandam inuentis constructum. fol. 44
Terra super aquas fundata, quomodo intelligatur. 194
Terra mari securitas: dictum in nummo Sixti V. 40
Terra per Deam Cybelem significatur. 194
Terra mater omnium. 195
Terræ filius quid. 195
Terentius litteris maiusculis manuscriptus. 401
Tetragrammaton quid. 103
Thalmud expurgatur, cur obscurum. 331
Thau, littera T, quid representet, & cur Hebræica recentiori non sit adsimilis. 83
Thau symbolum nostræ redemptionis ante aduentum Saluatoris nostri. 84
Thau in Alphabeto Iacobitarum crucis figuram representat. 84
Thau Hebræicum quomodo differat a Theta, siue Thita Græco. 84
Thebæ

I N D E X.

Theba a Cadmo condita. 121
Theodorus hereticus damnatur. 69
fol. 69
Theodosius Imp. publicam egit pœnitentiam a B. Ambrosio sibi impositam. 233
Thodorii scripta contra Cyrillum damnantur. 69
Theotocos, idest Dei mater. 65
Theta, θ, cur mortiferum nuncupetur. 84
Theta, θ, est signum mortis, Thau vero vitæ. 84. appellatur mortiferum, infelix, & nigrum.
Thita vel Theta, θ, cur nota condemnationis, & mortis. 84. 114. & 129
Tholi Ecclesiæ novæ sancti Petri brevis descriptio. 4. amplior. 252. amplissima vero. 417
Tholi sancti Petri Ichnographia in Bibliotheca Vaticana representata, atque item Ecclesiæ, & mirifice quidem. 252. Tholi, & Ecclesiæ descriptio copiosa. 417
Thomæ Aquinatis, & Bonaventuræ Card. doctrina non semel in Concil. Florentino citatur. 216
Thomæ sancti scripta de Christo crucifixo probantur. 236
Thomas sanctus Bonaventuram viventem sanctum appellavit. 244
Thomas sanctus ad Concil. Lugd. II. accersitus morte præventus ire non potuit. 211
Thoyt, Thout, Theuth quid. fol. 102. & 103
Tiara Pontificia, qua dicitur Re-

gnum mundi tribus constans coronis cur sic dicta: eaq. summus Pontifex cur non semper, & ubique uti soleat, sicut Mitra. 5
Timantis exemplum. 422
Timotheus Alexandrinus Concilio Constantinop. interfuit. 63
Tridentini Concil. Prælati omnes. fol. 221
Tridentini Concilij Legati omnes. 220. Card. non legati. ibid.
Tridentino in Concilio orationes, & conciones habitæ quonam anno, mense, & die, & nomina Oratorum, & concionatorum. 221. & seq.
Tridentinum Concilium contra Lutheranos, Zuinglianos, & Calvinistas. 218. quid contineat. 219
Triremes Sixti V. ad abigendos piratas. 38. de hisce triremibus opinio Guillelmi Blanci. 39. opinio Auctoris Bibliothecæ altera longe diversa. 39
Trisagium ab hereticis quomodo decantatur. 68
Troglodytæ instar vespertilionum loquuntur. 294
Troglodytæ serpentibus vescuntur. fol. 307
Tropæum, ac Triumphus pro Trophæo, ac Triumpho, & id genus aliæ dictiones permultæ. 18
Tropæum pro Trophæum. 277
Triumphus pro Triumphus. 277
Triumphus & Tropæum pro Triumphus, & Trophæum. 138
Trullani canones a Gratiano citantur.

I N D E X

tur. 71. Hos Nicolaus I. approbatus a Ioanne VII. testatur. 71. & Synodus VII. id est Nicenum II. comprobavit. 72. & 76. necnon Hadrianus primus. *ibid.*
 Trullanos canones authenticos esse multis rationibus & auctoritatibus probatur: & obiectiones ad hanc rem spectantes solvuntur. 71
 Turris Nemroth post diluvium edificatur, ad cuius extructionem secuta est linguarum confusio. fol. 81
 Typographia Vaticana quare instituta. 413. & 414
 Typographia Vaticana omnes alias excedit multis de causis. 414
 Typographia ab Indis inuenta. fol. 379
 Typographia Indica. 341
 Typographia Indiana priusquam in Italia. 341
 Typographia prius inuenta Sinis, quam in Europa. 410
 Typographia nostri temporis unde damnum patiantur. 412. Insigniores quanam sint. *ibidem* & 413
 Typographia Vaticanae initium. fol. 413
 Typographica ars a doctis, ac diuitibus excolta. 412. nunc vero non item. *ibid.*
 Typographica ars erroribus subiecta. 424
 Typographica artis inuentor.

fol. 409. & 412
 Typographus Vaticanus Dominicus Basa. 414
 Typi olim Venetijs, antequam ad hanc perfectionem pervenirentur, filo concinnabantur. 411. & 412

V.

V cur pro quinque. 147
 V, pro B, & B, pro V. Gothorum tempore ab Italis pronuntiabantur. 153
 V, pro B, & B, pro V, in Castella Hissp. 297
 Vacuum non datur in rerum natura. 195
 Vacuum rusticale quid sit. 195
 Valla iniquus, mordacissimus, & ad obloquendum natus. 182
 Varronis statua in Palatina erat Bibliotheca, dum ipse vivebat. fol. 49
 Vaticinium de Turcico imperio evertendo Persica lingua conscriptum. 356
 Veneris statua, cum qua coijt inuenis quidam. 255
 Veneta Reip. Bibliotheca. 387. Bibl. praefectus M. Antonius Sabellius fuit. *ibid.*
 Venetorum quaedam voces, & pronuntiationes. 345. & 347
 Vestia pro Bestia in Hissp. 297
 Vetus testamentum a Septuaginta quomodo, & ubi translatum. fol. 47
 Ve.

I N D E X.

Vexilli Augustalis descriptio. 177.
 & 178.
*Viduitas casta nuptijs est præfere-
 da, ita etiam virginitas vidui-
 tati.* 28
*Viduitas fidei magistra, & vir-
 ginitas vita Angelorum est.*
fol. 29
*Vie noue a Sixto in formam sideris
 stratae.* 27. *Inscriptiones de ijs.*
fol. 27. & 28
*Vincentij Pinelli Bibliotheca Pata-
 nij.* 394
*Virginum, Coniugatorum, & Vi-
 duorum fructus.* 29
*Virginitas viduitati præferenda est,
 ita etiam casta viduitas nuptijs.*
fol. 28
*Virginitas Angelorum vita, & vi-
 duitas fidei magistra.* 29
*Virgo Deipara sine exemplo Virgo,
 quæ nec primam similem visa est
 nec habere sequentem.* 32
Virgilij locus restitutus. 401
*Virtutes si ad verum Deum non
 referantur, sunt vitia non vir-
 tutes.* 290
Vlpha Bibliotheca. 48
*Vlphile mira apud Gothos auctori-
 tas.* 152
*Vlphilas ad Christianam fidem Go-
 thos conuertit, deinde hæresim
 Arianam secutus est.* 152
*Vlphilas Scripturam sacram in Go-
 thicam linguam primus tran-
 sulisse fertur.* 152
Vlphilas Gothicas litteras inuenit.

fol. 152
*Vmbria voces quedam, & pronun-
 ciationes.* 340
Vnitas quid ex Boetio. 147
*Voces Barbaræ a Græcis usurpata
 glossæ dicuntur.* 293
Vonum binum pro Bonum vinum.
fol. 297
*Vrbini Bibliotheca a Federico Fel-
 trio Duce Urbini.* 394
Vsus bonus rem bonam facit. 413.
malus vsus rem malam reddit.
fol. 413
Vualdensium hæresis. 201
*Vuisigothi, Ostrogothi, & Gothi
 quinam sint.* 153

X, littera apud Latinos ad
 Augusti usque tempo-
 ra nondum erat recepta. 137. sed
 pro ea C, & S, vel G, & S,
 utebantur, ut Apece, & Grege,
 pro Apex, & Grex. 137
 X, cur pro decem. 148
 X, componitur ex duplici V, ut V.
fol. 148

Y.

Y, littera a Virgilio explica-
 ta Epigramma. 127
 Y, littera in V, conuersa, ut duo
 pro dno. 139
 Y, littera humanam vitam repræ-
 sentat. 127
 Y, lit-

I N D E X

T, littera omni ex parte considera-
tur. 127

T, littera cur Fyo, vel Fya dica-
tur. 145. 146. & 147

T, & **Z** litteras pro Gracis dictio-
nibus Latine a Gracis sunt mu-
tuati, sed apud Romanos ad Au-
gusti usque tempora admisse
non fuerunt. 137. pro, **T**, ute-
bantur, **I**, pro **Z**. ss

Z.

Z littera dentes mortui
, representat dum ex-
primitur, hinc ab Appio Clau-
dio detestabatur. 138

Zacharias Francorum Regem re-
gno priuavit. 187. & 190

Zingarorum lingua. 364

Emendationes

Primus numerus paginam, secundus lineam.

Pag. 31. l. 33. nec similem, deest, primam, p. 36. l. 2. a M. Antonino, p. 51.
l. 9. coniectare, p. 53. l. 19. coniectare, p. 72. l. 5. Pogonato, p. 83. l. 31.
Alphabeti, p. 101. l. ult. ea, p. 102. l. 1. representare, p. 111. l. 17. deleatur,
& in Alphabeto. p. 142. linea 33. Furij, p. 143. l. 22. deleatur, vt Ph. p. 151.
lin. 6. apponatur, non a sinistro p. 165. l. 26. vt pater, p. 311. l. ult. idest,
Carolus potens, p. 361. l. 26. vocat.

San Blas
Plomero et Martin

Ayuntamiento de Madrid